FLORIAN TĂNĂSESCU

PARLAMENTUL ŞI VIAŢA PARLAMENTARĂ DIN ROMÂNIA — 1930-1940 —

LUMINA LEX
2000

◆ **Editura LUMINA LEX**
București, str. Prof. Ion Filibiliu nr. 5, sector 3,
tel. 320.36.00; 313.95.11; 315.06.13, Fax 315.06.13.

◆ Comenzile se primesc pe adresa editurii, anexându-se la comandă copie după ordinul de plată sau recipisa de mandat poștal.

Conturile editurii sunt:
- nr. 2511.1-254.1/ROL B.C.R., Sector 3, București
- nr. 5069356700 Trezoreria statului, sector 3

◆ Lucrarea poate fi procurată și de la *PUNCTUL DE DIFUZARE* al editurii, din B-dul Nicolae Bălcescu nr. 23A, scara C, mezanin, tel. 315.06.13

Tiparul executat la
S.C. LUMINA TIPO s.r.l.
str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, București
Tel./Fax: 210.51.90

ISBN 973 – 588 – 245 – 0

SUMAR

REABILITAREA RELAŢIEI CU TRECUTUL POLITIC ROMÂNESC 7

I. PARLAMENTUL INTERBELIC – O VIZIUNE PRAGMATICĂ 11

II. PERCEPŢIA PUBLICĂ A PUTERII LEGISLATIVE DIN ROMÂNIA 22

III. FACTORI ŞI MECANISME DE ERODARE A IMAGINII PARLAMENTULUI. MOŞTENIREA PERCEPŢIEI NEGATIVE 49

1. Schimbări socio-politice interbelice. Efecte asupra partidelor politice atribuite legislativului 54
   1.1. Spectrul ameninţător al dominantei sociale 55
   1.2. Trendul democratic burghez 57
   1.3. Democraţie sau totalitarism ? 60
   1.4. Sistemul parlamentar-constituţional supravieţuieşte loviturilor extremiste 62
   1.5. Modificări în raportul de forţe din cadrul sistemului instituţional 63
   1.6. Priviri fugare asupra cursului vieţii politice româneşti din epoca interbelică 66

IV. ADUNĂRILE REPREZENTATIVE ŞI CODIFICĂRILE CONSTITUŢIONALE POSTBELICE 77
1. Art. 57 al modificării constituţionale din 1917 şi implicaţiile sale. 77
2. Definitivarea regimului sufragiului universal 78
3. Puterea legiuitoare în incidenţa prevederilor Constituţiei din 1923 79
4. Legile speciale în completarea Constituţiei şi efectele lor asupra organizării Parlamentului 84
5. Tentative de modificare a Constituţiei din 1923 90
6. Normele vieţii parlamentare în accepţiunea Constituţiei „Carol al II-lea“ 96
7. Legile din 1939 în completarea Constituţiei monarhiste. 100

V. DEMERSURI PRELIMINARE ALE ACTIVITĂŢII LEGISLATIVE 108
1. Scrutinurile electorale 108
2. Constituirea adunărilor şi desemnarea instanţelor lor de conducere. 112
3. Structura socio-profesională a „camerelor“ 115
4. Structura etnică 123
5. Validarea alegerilor 125

VI. INIŢIATIVA LEGISLATIVĂ 129
1. O evaluare cantitativă 129
2. Iniţiativa legislativă parlamentară 132
2.1. Tipuri de iniţiativă parlamentară 138
3. Iniţiativa legislativă guvernamentală 142
3.1. Mesajul şefului statului („Discursul Tronului“) 142
3.2. Depunerea, dezbaterea şi sancţionarea proiectelor de legi 150
3.2.1. Depunerea proiectelor 151
3.2.2. Dezbaterea şi sancţionarea proiectelor 161
3.3. Relevanţa operei legislative parlamentare 259

VII. CONTROLUL CONSTITUŢIONALITĂŢII LEGILOR 345

VIII. FUNCŢIA BUGETARĂ ŞI FINANCIARĂ A PARLAMENTULUI 351

IX. CONTROLUL ASUPRA PUTERII EXECUTIVE 364

1. Cererea de acte 365
2. Comunicări, declaraţii, proteste 369
3. Întrebări, interpelări, anchete 379
4. Moţiuni simple, punerea sub acuzare a miniştrilor, retragerea încrederii parlamentare acordate guvernului 412
5. Petiţii adresate Parlamentului. Activitatea în teritoriu a deputaţilor şi senatorilor 418

X. APORTUL PARLAMENTULUI LA SUSŢINEREA POLITICII EXTERNE A STATULUI ROMÂN UNITAR 435

1. Modalităţi de susţinere parlamentară a politicii externe 436
2. Iniţiative şi demersuri vizând cooperarea interparlamentară 440

ANEXE 451

REABILITAREA RELAŢIEI CU TRECUTUL POLITIC ROMÂNESC

Din 1914 un război pustiitor traversează Europa de la Atlantic la Marea Neagră; se extinde în Asia, Africa, Australia şi America, devenind mondial. În 1918, când conturile sunt încheiate, omenirea constată îngrozită cât de enorme sunt costurile umane şi materiale ale propriei nebunii dezlănţuite.

Treptat, viaţa reintră în normal: economiile distruse se refac, finanţele se redresează, tensiunile sociale scad în intensitate, existenţa zilnică devine mai sigură, reapare speranţa şi se făuresc planuri. „Mişcarea" este de proporţii universale şi, în datele sale esenţiale, se regăseşte în mai toate epocile care au urmat războaielor. Anvergura conflictului şi dimensiunile distrugerilor aduc, totuşi, ceva nou în această „mişcare".

Se pare că oamenii au învăţat oarecum din dramele confruntării armate: instituie un sistem internaţional de prevenire a războaielor şi de promovare a păcii, creează structuri de securitate colectivă, manifestă tendinţa de redimensionare a spaţiului politic în sens democratic şi accelerează procesul de întregire, constituire şi reconstituire a statelor naţionale. Este, fără îndoială, un câştig şi o nouă experienţă, insuficiente, însă, ca să oprească pornirile şi comportamentele iraţionale, agresive şi sinucigaşe ale unor lideri sau elite politice, care

manipulează conştiinţe şi incită la răzbunare sau la aplicarea politicii „dreptului celui mai tare".

Deceniul al 4-lea este hotărâtor pentru stabilitatea şi perpetuarea ordinii internaţionale impuse prin sistemul păcii versailleze. Sistemul se arată, însă, fragil la impactul cu voinţa şi ambiţiile unor oameni politici de talia lui Hitler, Stalin, Mussolini, Horthy: cedează treptat presiunilor, apoi se prăbuşeşte. Lumea este din nou în derivă.

În contextul altei tragedii umane, care începe în 1939, răspunsurile regimurilor şi structurilor politice democrate, ce se constituiau în garanţi ai ordinii sociale interne şi relaţiilor pacifiste internaţionale postbelice, sunt nehotărâte, contradictorii, ineficiente. Este un semnal încurajator pentru sistemele totalitare din Rusia, Germania, Italia, Ungaria, Japonia ş.a., care recurg la ameninţări şi şantaje, apoi la agresiuni. De ce şi pentru ce înregistrăm asemenea imperfecţiuni şi manifestări paradoxale ale structurilor pluralist-democrate? Organizarea societăţii pe principii democrate este depăşită de noile contexte socio-politice? Sistemele dictatoriale sunt mai apte să răspundă noilor provocări ale evoluţiei umanităţii? Sunt întrebări care se degajă, volens nolens, iar răspunsurile nu sunt atât de spontane şi de uşor de formulat, cum nu este facil să se răspundă la un alt set de întrebări posibile.

Interogaţii, şi nu puţine, apar inclusiv din însăşi evoluţia şi manifestările sistemului instituţional politic românesc şi, bineînţeles, ale Parlamentului, care ne interesează în mod expres. Strădania noastră este menită să răspundă unor asemenea interogaţii, care, normal, nu epuizează posibilităţile de investigare şi de interpretare a problematicii atacate.

Am fi fericiţi să constatăm că stăruinţa şi eforturile noastre, se constituie într-un modest aport la cunoaşterea unui spaţiu atât de generos cum este cel politic, dintr-o perioadă istorică la fel de generoasă în evoluţii faste, dar şi nefaste ale societăţii româneşti. Şi am fi bucuroşi să observăm că experienţa trecutului nu prea îndepărtat

este utilizată rațional în prezent pentru a evita erorile și a preveni dezastrele.

Lumea în care trăim percepe, poate mai mult și mai intens decât oricând, febra schimbării. Și nu este întâmplător că asistăm la un astfel de fenomen. Ne aflăm în pragul unui nou mileniu, un mileniu care anunță spectaculoase mutații. O „precipitare istorică" de anvergură se profilează la orizont.

Societatea românească, al cărui destin istoric a fost și este să supraviețuiască la intersecția unor interese divergente ale celor puternici, resimte adânc, încă de pe acum, povara unor schimbări de esență în raporturile de forță internaționale. Europa unită și globalizarea sunt două din sensurile evoluției prezente și viitoare.

Proiecția viitorului imediat sau mai îndepărtat trebuie să ia în calcul și etapele istorice parcurse până în prezent. Politicienii găsesc în trecut nebănuite surse de inspirație și de control ale propriilor inițiative sau demersuri. Este timpul ca tezaurul de experiență în materie politică să fie valorificat, renunțându-se însă la partizanate, de orice tip ar fi ele, idei preconcepute, judecăți sub imperiul unor stări emoționale.

Pe o asemenea poziție ne-am impus să ne plasăm în realizarea acestei lucrări.

Sperăm ca ea să constituie un aport la reevaluarea unor aspecte esențiale ale trecutului politic românesc, cum sperăm, de asemenea, ca noua înfățișare a Parlamentului, care rezultă din lucrare, să îndemne la reflecții, cumpătare și mult discernământ atunci când ne privim pe noi înșine, cu părțile bune și rele din ceea ce am făcut cândva sau săvârșim în prezent.

Autorul

I
PARLAMENTUL INTERBELIC – O VIZIUNE PRAGMATICĂ

Sistemele democrate moderne sunt fundamental reprezentative, întrucât, spre deosebire de alte tipuri de sisteme politice, solicită manifestarea activă a individului în calitatea sa de cetăţean, în contextul în care este investit cu drepturi şi libertăţi, are răspunderi şi responsabilităţi conferite şi garantate de Constituţie.

Reprezentativitatea are, în primul rând, o dimensiune politică, pe care Samuel P.Huntington o defineşte astfel: *„cei mai puternici factori de decizie sunt selectaţi prin alegeri periodice, în care se concurează liber pentru voturi şi în care populaţia adultă este în întregime virtual eligibilă"*[1]. Concomitent, se afirmă şi dimensiunea socială, în spectaculoasă expansiune, îndeosebi în ultimele decenii. Instituţia politică care exprimă natura şi esenţa democraţiei reprezentative este Parlamentul, în condiţiile existenţei şi manifestării libere a pluralităţii forţelor politice. Structura sa, mai mult sau mai puţin diversă sub raport socio-profesional, politic, etnic sau confesional, îi conferă o astfel de poziţie.

Reprezentativitatea este, însă, relativă, aspect sesizat de sociologi, politologi sau istorici; are au caracter limitat, selectiv şi este mediată (delegarea puterii de către cetăţeni).

Formele democratice de guvernământ satisfac, deci, parţial exigenţele cetăţenilor, nu sunt ideale sau perfecte, concluzie la care s-a ajuns inclusiv în democraţiile occidentale – vechi, statornice şi verificate. Societăţi care să consacre forme ideale democratice de guvernământ nu se cunosc şi este greu de presupus că ele vor exista cândva.

Democraţia, prin însăşi deschiderile sale spre social, are capacitatea să se autoregleze în funcţie de noi tipuri de aşteptări şi aspiraţii umane. Caracterul său reprezentativ, care devine definitoriu în epoca contemporană prin chemarea indivizilor la viaţa „cetăţii" şi care, o vreme îndelungată, s-a considerat că poate satisface cele mai exigente cerinţe în materie democratică, se corelează, de la un timp, cu aplicarea concomitentă a unor principii şi punerea în mişcare a unor mecanisme specifice democraţiei directe (consultarea populaţiei prin referendum, stimularea participării unor structuri ale societăţii civile la demersuri ale administraţiei centrale şi locale, afirmarea şi dezvoltarea iniţiativei legislative cetăţeneşti, autonomia locală etc.).

Sistemele democrate sunt mai flexibile şi receptive la inovaţii legislative şi instituţionale decât alte forme de organizare politică a societăţii, se apropie mai mult de o anume dezvoltare raţional-istorică a comunităţilor şi manifestă un interes accentuat faţă de „demos" – evident în sensul modern al termenului, de cetăţeni liberi, cărora le oferă şansa de a soluţiona unele probleme socio-umane. Aceste atuuri nu sunt în măsură, însă, să creeze armonizarea maximă între teoria şi practica politică, între principii şi realităţile socio-politice, între intenţii şi fapte. Articulaţii şi mecanisme esenţiale de funcţionare ale sistemelor politice democrate, dezvăluie, pe lângă o arhitectură şi demersuri ce sunt corelative aspiraţiilor majorităţii straturilor sociale, şi construcţii sau manifestări care se află în dezacord cu voinţa unor grupuri reprezentative de cetăţeni, trădează imperfecţiuni şi generează tensiuni latente, sunt expresii ale unor interese de grup sau care se constituie în forme insidioase de atac şi compromitere a democraţiei.

Componentele sistemelor politice pluraliste, între care şi Parlamentul, resimt diferenţiat imperfecţiunile din sistem şi

reacţionează specific; ele însele generează disfuncţii şi aduc propriul aport la menţinerea decalajului între idealuri şi realităţi.

În societatea românească, ideile moderne de guvernare încep să circule şi să penetreze gândirea unor „politicieni" şi cărturari spre finele veacului al XVIII-lea. Ele animă îndeosebi pe unii reprezentanţi ai boierimii, care se arată pătrunşi de necesitatea schimbării structurilor politice, interesaţi fiind de erodarea absolutismului politic şi economic, de eliminarea acestuia din mecanismele instituţionale ale societăţii româneşti. Alternativa: separarea puterilor în stat, **constituirea unui organism legislativ**, a cărui reprezentativitate să fie extinsă până la nivelul întregii boierimi.

Iniţiatorii noului „model" de organizare politică a societăţii legitimează demersul lor cu un argument credibil – experienţa, considerată încurajatoare, a „adunărilor de stări", utilizate în exercitarea puterii de către unii domni. Se aveau în vedere, îndeosebi, „adunările de stări" din Moldova şi Ţara Românească rezultate din reformele lui Constantin Mavrocordat între 1739-1749[2].

Limitele epocii îşi pun amprenta asupra tendinţelor reformatoare, chiar dacă acestea provoacă o breşă în gândirea politică de atunci şi reprezintă o serioasă opţiune spre modernitate. Reprezentativitatea era încă, cu excepţia unor iniţiaţi, un concept vag sau de neînţeles pentru populaţie, lipsită practic de exerciţiu politic. Când modernismul, ca expresie a schimbării socio-politice, începe să fie perceput mai intens şi mai adecvat, când actorii sociali centraţi, mai mult sau mai puţin, pe modernism proliferează, devenind majoritari, şi când dobândesc o anume experienţă în materie politică (revoluţiile de la 1821 şi 1848), atunci reprezentativitatea se transformă în armă politică.

Adunările obşteşti, care înlocuiseră între timp „adunările de stări", chiar dacă consacră numai voinţa politică a unui grup social – marea boierime –, au un dublu şi important rol: relevă concret, în planul acţiunii politice, posibilitatea exercitării unui control asupra puterii executive (domnul şi structurile elitiste care îl susţin) şi deopotrivă conturează perspectiva unui organism legislativ mai adecvat, cu elemente embrionare parlamentare.

Fluxul revoluţionar din exterior, care antrenează starea socială explozivă a societăţii româneşti, anterioară anului 1848, se produce într-un spaţiu politic apt să recepteze o reformă, în sens modern, a sistemului politic.

Gândirea politică paşoptistă realizează pasul decisiv spre proiectarea unui sistem reprezentativ democrat, în acord cu exigenţele modernismului, fiind expresia mutaţiilor care s-au produs în conştiinţa unor importante straturi sociale ce reclamă şi dreptul exerciţiului politic, eliberat de constrângerile specifice epocii premoderne.

Esenţa schimbării constă în transformarea Adunării Obşteşti, alcătuită numai din boieri, într-o instituţie politică cu rang mare de reprezentativitate (inclusiv burghezie, ţărănime şi structuri ale populaţiei urbane). Reprezentativitatea conferă legislativului forţa necesară pentru a-l impune ca unul din pilonii sistemului instituţional politic românesc. Forul legislativ era conceput în sistem unicameral[3].

Societatea românească avea încă, de atunci, suficiente temeiuri să iniţieze şi să accepte un sistem legislativ de tipul celui proiectat de gânditorii politici paşoptişti. Reforma sistemului politic este amânată, însă, factorul extern având un rol preponderent.

Poziţia geo-strategică a spaţiului românesc, generează, în contextul postrevoluţionar, noi tipuri de constrângeri de ordin politic. Convenţia de la Paris din 1858 se inspiră din tradiţia regulamentară a adunărilor obşteşti şi nu din proiectul reformator al paşoptiştilor. Sistemul adunărilor elective instituit în urma hotărârilor Convenţiei este, totuşi, ceva mai generos în comparaţie cu fostele adunări obşteşti, în sensul lărgirii componenţei lor sociale. Direcţia spre modernizarea instituţiilor politice nu mai poate fi însă evitată! Acesta este şi unul din motivele esenţiale care îl determină pe Alexandru Ioan Cuza să organizeze, pe baze sociale şi mai largi, instituţia parlamentară, al cărui rol este însă nesemnificativ, dată fiind subordonarea ei de către puterea executivă.

Ultimul act al îndelungului proces de restructurare a sistemului politic românesc, înaintea instalării democraţiei reprezentative în epoca

imediat următoare încheierii primei conflagraţii mondiale, se consumă în 1866. Constituţia democrată, introduce un sistem parlamentar bicameral (Camera şi Senatul) independent, cu atribuţii legislative importante şi cu funcţii politice considerabile. Reprezentativitatea, paradoxal, este limitată prin păstrarea sistemului de vot cenzitar, ceea ce excludea de la exercitarea dreptului de vot majoritatea straturilor sociale, restricţionând manifestarea democratică a cetăţenilor.

Democraţia reprezentativă debutează în spaţiul geo-politic românesc odată cu reformarea sistemului electoral cenzitar, care începe în 1918.

Reforma electorală, corelată cu adoptarea unui nou pact fundamental (1923), elaborarea şi promovarea unor legi organice care consacrau noi reglementări şi norme în sistemul pluripartidist (1924), şi modificarea regulamentelor de funcţionare a „camerelor" (1920, 1925 ş.a.m.d.), conferă Parlamentului român atributele suverane ale puterii legislative în stat. Sub raport formal, instituţia cu gradul cel mai mare de reprezentativitate socio-politică şi profesională din România Mare se sincronizează cu sistemele parlamentare occidentale. Realitatea politică relevă, însă, şi alte aspecte, care filtrate superficial sau în viziunea unor idei, concepţii sau poziţii rigide, conduc la interpretări şi concluzii mai puţin credibile, nenuanţate sau lipsite de flexibilitate, ce amendează percepţia publică a Parlamentului şi a vieţii parlamentare din România.

Încărcătura considerabilă de neîmpliniri care i se pune în sarcină legislativului românesc din epoca interbelică este de natură să deruteze sau să instituie din start o doză de suspiciune pentru cei care îl investighează. Fundamental este de a găsi maniera raţională de cercetare, evaluare şi interpretare a instituţiei parlamentare, astfel încât să se discearnă, în măsura posibilului, ce rol real a avut în sistemul pluralist din deceniul al 4-lea, dacă legislativul a fost sau nu o formă necesară şi adecvată în sistemul instituţional de atunci şi dacă, în genere, democraţia reprezentativă, inaugurată în 1918, s-a dovedit a fi sau nu benefică pentru societatea românească.

Investigarea surselor istorice (şi nu numai a lor) a avut primordial în obiectiv colectarea unui cât mai cuprinzător şi relevant material faptic, care să exprime modul de organizare şi funcţionare a Parlamentului şi, implicit, a vieţii parlamentare. S-a insistat, îndeosebi, pe recuperarea informaţiilor din surse directe (documente elaborate de cele două „camere", dezbateri parlamentare, colecţii de legi şi regulamente), care s-au comparat cu altele din surse indirecte sau colaterale pentru verificarea autenticităţii unor date şi fapte.

Rezultatul travaliului investigator, în unele privinţe, a corespuns aşteptărilor, în altele, doar parţial sau chiar de loc. Una din surprizele de proporţii, care au modificat structura şi analizele întreprinse în lucrare, o constituie penuria documentelor elaborate de marile comisii parlamentare. Este adevărat, Matei Dogan – astăzi unul din marii comparatişti europeni – afirma în lucrarea Domniei Sale din 1946[4] că nu a identificat arhiva comisiilor. Speranţa că o vom depista a fost nesemnificativ împlinită prin „descoperirea" întâmplătoare a câtorva piese documentare aparţinând comisiilor. În acelaşi plan se situează, într-un fel, şi informaţiile directe care vizează Parlamentul din epoca regimului autoritar monarhic. În general, însă, cercetarea surselor istorice aduce un substanţial plus de informaţie relevantă.

Analiza şi interpretarea materialului documentar în perspectiva celor trei obiective esenţiale enunţate era posibilă în mai multe variante sau modalităţi. Comod şi facil ar fi fost să acceptăm *a priori* că Parlamentul a fost o instituţie viciată, neproductivă, inutilă, în dezacord cu „fondul" anacronic al societăţii româneşti (potrivit teoriei maioresciene „a formelor fără fond"), aserţiuni pe care le întâlnim şi în timpurile noastre, concomitent cu plasarea democraţiei reprezentative din România în spaţiul democraţiilor „originale". George Schöpflin, într-o perspectivă analitică globală a „tradiţiilor politice ale Europei de Est", releva, cu câţiva ani în urmă, „incapacitatea sistemelor est-europene de a realiza o integrare politică în perioada interbelică", considerând imposibilă integrarea naţională şi socială, dată fiind existenţa unor „minorităţi naţionale importante". Grupurile

etnice minoritare – susţine autorul – erau „subculturi naţionale distincte cu obiective politice divergente", care complicau viaţa politică[5].

Sistemul politic interbelic din România constituie obiectul unui studiu de caz, realizat de către sociologul şi politologul francez de origine română, Mattei* Dogan, în lucrarea ***A Democratic imitation***. Studiul este centrat pe idea demonstrării existenţei şi manifestării „democraţiei mimate", având drept „eşantion" viaţa politică românească interbelică, care oferă autorului, presupunem noi, un material documentar ilustrativ. „Democraţia mimată" este astfel interpretată: *„un sistem politic ce imită democraţia din Occident, întemeiată pe competiţie şi alternanţa la putere a principalelor partide, dar care se caracterizează printr-un proces politic invers: Parlamentul nu este ales prin vot universal; dimpotrivă, partidul aflat la putere manipulează alegerile, în aşa fel încât majoritatea candidaţilor să fie aleşi. Cetăţenii, în marea lor parte, nu sunt implicaţi în mod direct în alternanţa partidelor la putere"*[6]. Potrivit aceluiaşi autor, democraţia mimată este originată şi funcţionează în societăţile care prezintă caracteristici sociale specifice: *„majoritatea imensă a populaţiei trăieşte la ţară şi este ocupată cu agricultura; multe din familiile rurale posedă o mică bucată de pământ; oamenii sunt relativ săraci, dar nu proletari agricoli. O parte din alegători sunt analfabeţi; comunicarea în masă este foarte limitată. Sentimentul religios domină cultura politică, statul şi biserica se suportă reciproc"*. Competiţia politică *„între două partide majoritare nu reflectă concepţii contrastante asupra bazelor economice ale societăţii"*[7].

Pe acelaşi plan interpretativ, dar în orizontul raporturilor dintre legislativ şi executiv, dacă exersam o astfel de tratare a subiectului lucrării, implicit veneam în întâmpinarea detractorilor învederaţi ai parlamentarismului prin supralicitarea iniţiativei legislative guvernamentale.

---

* Diferenţa de transcriere a prenumelui aparţine autorului.

Un alt tip de analiză, situat la polul opus primului şi plasat în sfera gândirii politice, dilua, *volens, nolens*, fondul real al datelor, faptelor sau împrejurărilor concret istorice care dau consistenţă vieţii parlamentare. Demersul interpretativ s-ar fi axat pe câteva aspecte de fond ale dezbaterilor care au loc în prezent în câmpul ştiinţelor sociale şi politice, cu referire directă la democraţie şi, în mod expres, la democraţia reprezentativă: natura, articulaţiile şi mecanismele sale de funcţionare; democraţia „originală" sau „democraţia mimată" etc. pot fi sau nu apreciate drept democraţii reprezentative; predominarea iniţiativei guvernamentale în materie legislativă anihilează sau nu rolul Parlamentului etc.

Cu împrumuturi teoretico-metodologice din ştiinţele de graniţă sau apropiate istoriei şi cu instrumentele proprii de cercetare ale Almei Mater s-a imaginat un alt tip de prelucrare a datelor empirice şi de punere în evidenţă a aspectelor rezultate, pe care l-am preferat, date fiind finalităţile lui practice. Parlamentul este mai „umanizat", fiind „disecat" inclusiv în ceea ce reprezintă el în fond – o colectivitate de oameni cu mobilitate remarcabilă, care îşi are propriile reguli de „convieţuire" şi manifestare, cu aspiraţii, reacţii şi comportamente aşteptate sau surprinzătoare ale cărei determinări periodice rezultă din acţiunea convergentă sau separată a unor factori sau condiţionări de natură socială, politică, materială, educaţională, morală, psihică şi culturală.

Opţiunea pentru o astfel de abordare a Parlamentului, nu presupune minimalizarea altor viziuni interpretative. Ea este mai aptă şi serveşte mai bine intenţiile şi obiectivele acestei lucrări care, în afara celor relevate, constau în ***reevaluarea rolului şi funcţiilor legislativului românesc, atât în perioada finală a democraţiei reprezentative interbelice (1930-1938) cât şi în epoca regimului autoritar monarhic (1938-1940), în redimensionarea aportului său la demersurile sistemului politic pluralist şi la promovarea, consolidarea şi apărarea valorilor democratice ale societăţii noastre***. Tentativa realizării obiectivelor prestabilite se vedea ameninţată dacă erau acceptate *tale*

quale numeroasele rezerve, critici, denigrări, atacuri etc. la adresa celor două adunări, ca şi la adresa Parlamentului şi vieţii parlamentare, în general, atât din epoca interbelică, cât şi de mai târziu.

Acelaşi aspect este valabil şi pentru imaginea şifonată a Parlamentului postdecembrist construită de *media* românească în temeiul unor informaţii credibile sau mai puţin verificabile care, potenţial, era de natură să ne sustragă atenţia de la problemele de fond ale vieţii instituţiei legislative.

Un element derutant suplimentar îl constituie noile achiziţii teoretice referitore la democraţia reprezentativă, care accentuează relativitatea reprezentativităţii instituţiei parlamentare şi motivează deopotrivă necesitatea depăşirii inerţiei parlamentare prin activarea unor mijloace şi tipuri de acţiuni cu pregnant caracter cetăţenesc şi, deci, cu o încărcătură socială superioară, care semnifică aplicarea şi exercitarea democraţiei directe.

Cele două aspecte se evidenţiază de la început şi sunt de natură să influenţeze aprecierile sectoriale sau globale. Omiţându-le, se compromitea însăşi idea de reevaluare, cât mai realistă posibil, a vieţii parlamentare şi a instituţiei care o genera. Soluţia optimă era să le plasăm şi să le utilizăm fără să modificăm fondul, într-o astfel de relaţie cu Parlamentul încât acesta să-şi releve singur, fără intervenţii exterioare, dimensiunea reală a rolului şi funcţiilor sale – ca element instituţional fundamental al democraţiei reprezentative.

După cum lesne se va observa, analiza vieţii parlamentare este centrată pe intervalul cuprins între 1930-1940. Desigur, nu întâmplător s-a „sacrificat" deceniul anterior. Principalul motiv rezultă din însăşi semnificaţia perioadei, când Parlamentul şi parlamentarismul (ca flux politic generat de existenţa sa), nu numai că sunt ameninţate de tendinţe „reformatoare" proferate de curentele extremiste de dreapta sau de stânga, dar chiar sunt restructurate fundamental, potrivit intereselor regimului autoritar monarhic (1938-1940). Viaţa politică, tradiţional agitată în „stil" inconfundabil latin, devine şi mai turbulentă după

1930, când prinţul Carol, instalat pe tron, începe să desfăşoare, cu abilitatea politică recunoscută, propriile acţiuni.

În termeni sociali, agitaţia care cuprinde viaţa politică, este expresia unor ciocniri de interese, care se acutizează şi care se pot soluţiona prin politici de intervenţie pentru restabilirea controlului asupra situaţiei şi evitarea unor conflicte socio-politice majore. Dacă nu s-a ajuns la o stare explozivă, s-a datorat, în bună măsură, capitulării unor lideri politici în faţa monarhului şi a grupurilor de presiune care îl secondau în demersurile sale. Insuficienta comunicare între partidele de esenţă democrată, percepţia slabă a pericolelor care planau asupra instituţiilor politice democrate de către importante structuri ale populaţiei, deşi mediatizarea lor a fost relativ intensă, analfabetismul politic generat de incultura unor segmente sociale, care crea indiferenţă faţă de politica curentă, au deschis însă căi de acces spre manipularea conştiinţelor.

Am limitat extensia analizei, deşi tentaţia expansiunii temporale a fost puternică. Am limitat-o fiindcă, după 1940, cu excepţia scurtului intermezzo democratic din august 1944 – martie 1945, urmează o perioadă îndelungată în care statura şi funcţiile Parlamentului fie dispar complet, fie se diminuează dramatic în regimul totalitar comunist, ceea ce comportă alte tipuri de abordări.

Deceniul postdecembrist (1989-1999), încă neconvingător studiat în perspectiva evoluţiei instituţiilor democratice renăscute odată cu prăbuşirea sistemului politic dictatorial, şi atât de palpitant în evoluţii spectaculoase, cu atât mai mult nu suferă o tratare minimală, fugitivă.

Ambele perioade, care conferă Parlamentului posturi şi roluri diametral distincte, se regăsesc, într-o manieră corespunzătoare, în al doilea volum al acestei lucrări, cu un spectru larg de adresabilitate, dar prioritari fiind tinerii.

Agreem orice sugestie sau propunere constructivă, cărora le vom da răspunsuri adecvate, animaţi fiind de dorinţa identificării celor mai raţionale şi competente răspunsuri care privesc Parlamentul – instituţia fundamentală a sistemului politic democrat pluralist.

NOTE

[1] Samuel P. Huntington, *Will More Countries Become Democratic*, în „Political Science Quarterly" an. 99, nr. 2, 1984, p. 195.

[2] Valentin Al. Georgescu, *Les Assemblée d'états en Valachie et en Moldavie des réformes de C. Mavrocordato (1739-1749) jusqu'aux Règlements Organiques (1831-1832)*, Varsovie, 1975.

[3] *Istoria Parlamentului şi a vieţii parlamentare din România*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1983, p. 12.

[4] Matei Dogan, *Analiza statistică a „democraţiei parlamentare" din România*, Bucureşti, Editura Partidului Social-Democrat, 1946.

[5] George Schöpflin, *Tradiţiile politice ale Europei de est* (2), în „Alternative", an. I, nr. 23-24, decembrie 1990, p. 37.

[6] Mattei Dogan, *Despre partide şi jocul electoral* (1), în „Alternative", an. I, nr. 6 din 30 martie 1990, p. 27, apud: *Comparative Elections in Developping Countries*, Duke University Press, 1987.

[7] *Ibidem*, p. 28.

II
PERCEPŢIA PUBLICĂ A PUTERII LEGISLATIVE DIN ROMÂNIA

Democraţia, în accepţiunea lejeră de „guvernare a majorităţii", are propriile instituţii politice. Parlamentul este una dintre acestea şi, deloc întâmplător, are cognamentul de „reprezentanţă naţională", dată fiind diversitatea structurii sale socio-politice, profesionale, etnice şi confesionale, gradului de permisibilitate a cetăţenilor în structurile sale.

Mai vechi şi mai uzat, în raport cu alte instituţii ale regimurilor democrate, Parlamentul a avut şi are încă o audienţă publică considerabilă, conferită de accesul posibil al oricărui cetăţean cu drept de vot în alcătuirile sale şi de transparenţa dezbaterilor şi iniţiativelor politice.

Audienţa sau percepţia publică a Parlamentului, înainte şi după primul război mondial, este ierarhizată în funcţie de condiţia socială a receptorilor. Poziţii care reflectă o înţelegere mai adecvată a rostului şi rolului legislativului într-o societate democrată aveau, în genere, intelectualii şi cetăţenii cu alte calificări profesionale, cu instrucţie superioară sau medie. Pentru aceştia viaţa politică nu era o necunoscută, iar mulţi aveau şi o anume cultură politică şi civică, evident diferenţiată în relaţie de preocupări, interese, abilităţi proprii şi de spaţiul socio-profesional în care se realizau ca specialişti şi ca cetăţeni.

Viaţa politică pentru majoritatea românilor, era din nefericire, o „fata morgana", un orizont întunecat, misterios şi plin de capcane, de care, voit sau nu, se apropiau, dar numai la exercitarea dreptului de vot.

În ceaţa politică ce învăluia pe omul obişnuit, trei instituţii erau percepute ca fiind importante: ***„Regele"*** (în accepţiune de monarhie), ***Guvernul*** şi ***Parlamentul***: primul, nu pentru calitatea sa de şef al statului, ci pentru postura de „domn", de urmaş şi continuator al tradiţiei dinastice autoritare; guvernul, deoarece, ca gestionar al averii statului, era responsabil pentru modul în care o gospodărea, iar Parlamentul fiindcă reprezenta „vocea publică" în care s-ar fi regăsit şi „trimişii" periodici ai oamenilor „normali", ca şi el, dar de condiţie modestă.

Sondaje de opinie publică în acele timpuri nu se practicau în România. Cum şi ce gândeau cetăţenii la nivelul cunoaşterii şi percepţiei comune, din acest motiv, nu aflăm decât prin intermediari. O evaluare corectă a poziţiei lor faţă de instituţiile politice este dificil de realizat, dacă nu chiar imposibil, şi nu ne încumetăm să o facem.

Există însă suficiente poziţionări publice din partea unor relativ semnificative categorii de politicieni de carieră, avocaţi, doctori, ingineri, oameni de afaceri, ziarişti, profesori de toate gradele, institutori, scriitori, artişti etc., cu privire la Parlament şi viaţa politică din România şi din alte state. Exprimarea lor publică ne permite să refacem cât de cât „atmosfera" exterioară legislativului, pentru a identifica ulterior unele explicaţii.

Marea majoritate a formaţiunilor politice din România şi-au fixat, fie în documente programatice, fie prin lideri de opinie, poziţia faţă de corpurile legiuitoare care, după maniera cum au fost exprimate, sunt clare sau ambigui, conţin sau nu propuneri privitoare la ameliorarea activităţii lor, resping sau nu existenţa Parlamentului.

Cele mai influente partide politice democrate, deşi au formulat unele rezerve şi critici la adresa Parlamentului, au avut, în general, o poziţie favorabilă faţă de acesta.

Partidul Naţional-Liberal (P.N.L), tradiţional adept al parlamentarismului, a respins tentativele de înlăturare a instituţiei care era pilonul de rezistenţă al democratismului vieţii politice româneşti, deşi, atunci când s-a aflat la guvernare, mai ales după 1934, a manifestat tendinţa de eludare a corpurilor legiuitoare. În Programul din 1930, P.N.L. socotea regimul parlamentar drept „singura garanţie serioasă de propăşire a societăţii moderne“[8], iar în „Programul de guvernământ“ din octombrie 1933, între măsurile cu aspect politic pe care le viza, se înscria şi „Aplicarea sinceră a regimului constituţional-parlamentar prin respectarea prerogativelor tuturor puterilor constituţionale“ şi prin „Curmarea excesului de legiferare“[9]. Liberalii recunoşteau, deci, una din slăbiciunile mai vechi ale vieţii parlamentare româneşti, de care erau şi ei responsabili.

Regimul parlamentar-pluralist a fost încurajat şi de principalul preopinent al liberalilor – **Partidul Naţional-Ţărănesc** (P.N.Ţ.), care a susţinut, fără alternanţe, investirea Adunării Deputaţilor cu atribuţii mai largi, insistând, îndeosebi, asupra întăririi funcţiei de control asupra executivului. Programul naţional-ţărănesc lansat în 1935, exprimând un asemenea interes, preconiza: modificarea Legii electorale din 1926, desfiinţarea Senatului, micşorarea numărului membrilor Adunării Deputaţilor, creşterea rolului comisiilor parlamentare[10].

Al treilea partid democrat, ca forţă şi influenţă politică din deceniile al doilea şi al treilea – **Partidul Poporului** –, se pronunţa pentru „respectarea principiului reprezentării minorităţilor“, pentru „lărgirea reprezentanţei profesionale în Senat şi introducerea ei în alcătuirea Adunării Deputaţilor“[11], măsuri care, în viziunea acestuia, concurau la fortificarea vieţii parlamentare.

Pentru Partidul Ţărănist-Radical (P.Ţ.R.), deşi introducerea regimului „sufragiului universal“ constituia, dincolo de orice tăgadă, un act politic important, viaţa parlamentară era viciată de manopere politicianiste, care plasau legislativul pe o poziţie incomodă în raport cu esenţa rolului său[12]. În această perspectivă, P.Ţ.R. aprecia că un regim parlamentar izvorând din voinţa nealterată a poporului, se

reclama ca cel mai potrivit pentru a impune „respect“ factorilor constituţionali ai României întregite. În consecinţă, P.Ţ.R. se angaja că „va lupta, deci, pentru instalarea unui regim constituţional real, pentru ca astfel chemarea la viaţa politică a maselor, prin mijlocul obştesc, să devină o realitate“[13].

Adept al regimului parlamentar-constituţional a fost şi **Partidul Ţărănesc Independent** (P.Ţ.I.), constituit în iunie 1933, care susţinea necesitatea alcătuirii unor guverne „parlamentare“, cu alte cuvinte a unor cabinete în care deţinătorii de portofolii să fie desemnaţi de corpurile legiuitoare. Pentru împlinirea unui astfel de deziderat, P.Ţ.I. avansa idea organizării unor alegeri libere sub cabinete neutre. „Numai astfel – se accentua în Program – se va putea instaura un regim de reală şi sinceră democraţie în care soluţionarea normală a valorilor să scoată la conducere pe cei mai capabili fii ai neamului“[14].

Partidul Conservator, accepta existenţa unui regim parlamentar bicameral, dar cu accentuarea atribuţiilor Senatului. În concepţia conservatorilor, Senatul urma „să servească de frână împotriva avânturilor premature şi alunecării spre stânga... “, situaţie la care se ajungea prin „mărirea numărului senatorilor inamovibili până la o treime, fără a fi mărit numărul total de senatori, „şi prin introducerea, în alegerile senatoriale, a votului plural“, „cu reprezentarea largă a corporaţiilor economice, pentru completarea celorlalte două treimi“[15] – după cum se preciza în Programul acestui partid. Sporirea atribuţiilor Senatului, conservatorii o vedeau în: „consultarea lui obligatorie la dizolvarea Adunării Deputaţilor“, permanentizarea funcţionării sale prin atribuirea calităţii de „instituţie «indisolubilă» şi reducerea severă a numărului deputaţilor“[16].

Modificări ale structurii corpurilor legiuitoare erau concepute şi de către conducerea **Uniunii Agrare**, care vroia asigurarea preponderenţei „elementului agrar“ în componenţa celor două camere în condiţiile construcţiei „statului agrar“ român[17]. În Programul Uniunii, adoptat la Congresul din 8-9 iunie 1934, se accentua asupra rolului ponderator pe care trebuia să-l deţină Senatul, prin alcătuirea lui numai

din membrii pe viață[18] – prevedere de inspirație italiană, desigur, din perioada antemussoliniană.

Restructurarea puterii legiuitoare era vroită și de către **Partidul Național-Agrar** (P.N.A.) în sensul transformării Parlamentului „într-un instrument ordonat și util, prin reducerea numărului deputaților și senatorilor, prin noi atribuțiuni și o nouă organizare având la bază o reală reprezentare a tuturor categoriilor de muncă și producțiune din țară"[19].

Unele partide politice, precum **Partidul Naționalist-Democrat** (P.N.D.), **Partidul Țărănesc** (dr. N. Lupu) ș.a., fără a defini în programe, cu deplină limpezime, atitudinea față de instituția parlamentară, au fost printre cele care au promovat constant idea întemeierii demersului politic românesc pe o reală viață parlamentară, pe respectarea normelor constituționale. Altele, cum era **Liga Agrară**, recunoșteau prin ricoș necesitatea Parlamentului sau o subînțelegeau, abținându-se să facă referiri directe, cum erau **Partidul Național Liberal** (Gh. Brătianu), **Partidul Liberal Democrat**[20] ș.a.

Formațiunile socialiste și social-democrate au privit Parlamentul, în contextul politic al acestei epoci, ca o instituție necesarmente justificată, fiind, în linii esențiale, de acord cu principiile general democratice ale organizării sale, dar ridicând obiecții față de manifestările care vizau restrângerea atributelor puterii legislative în beneficiul guvernelor monocolore, precum și față de practicile politicianiste care viciau compoziția camerelor, dezbaterile și măsurile cu caracter legislativ.

Situația juridică precum și condițiile specifice de activitate care au derivat din aceasta au determinat preocupări mai largi ale **Partidului Social-Democrat** (P.S.D.) față de viața parlamentară și instituția care o genera, comparativ cu alte partide plasate în stânga spectrului politic românesc. Criticile din afara Parlamentului sunt foarte aspre, mergându-se, uneori, până la negarea atribuțiilor și rolului său. „La noi – se exprima revista teoretică «Mișcarea Socială» – n-a existat nicicând democrație, cu un vot universal cinstit, cu un parlamentarism

real, cu aplicarea egală a legilor pentru toţi locuitorii ţării, cu respectarea pentru toţi a libertăţilor cetăţeneşti şi, cu toate astea, toată ţara este astăzi stăpânită de o atmosferă antidemocratică"[21].

Social-democraţii contestau „autoritatea morală" a parlamentelor alcătuite în urma unor alegeri viciate de „ingerinţe şi fraude electorale"[22], cărora le reproşau „lipsa de activitate creatoare"[23], izvorâtă din alcătuirea lor „arbitrară."[24]. Criticile P.S.D. se încadrau în aceeaşi atitudine a opoziţiei, aproape nediferenţiată, faţă de instituţiile politice şi partidul aflător la putere. Desigur, nu trebuie să se înţeleagă că P.S.D., ca dealtfel şi **Partidul Socialist-Unitar** (P.S.U.) **şi Partidul Socialist** (C. Popovici), nu erau pătrunse de necesitatea existenţei Parlamentului. Un exemplu în acest sens îl constituie opinia avansată în 1931 de I. Clopoţel: „O soluţie satisfăcătoare a problemei reprezentării integrale, armonice şi juste a tuturor categoriilor de muncă în viaţa statului, n-o poate da decât Partidul Social-Democrat"[25], care se angaja să asigure alegeri libere şi o reprezentare corectă a spectrului socio-politic în Parlament.

Exprimând aspiraţia organizării politice a statului român pe principiile corporatismului italian, **Partidul Naţional-Creştin**, în Programul votat la 14 iunie 1935, referitor la cele două camere, preconiza: „reducerea numărului de deputaţi" precum şi o restructurare a Senatului, care urma să fie alcătuit din „senatori aleşi de către corporaţii, senatori numiţi de rege şi senatori de drept"[26].

Programul **Ligii Naţional-Corporatiste**, elaborat şi publicat în 1932, definea astfel poziţia acestei organizaţii faţă de Parlament: „În locul principiului constituţional de astăzi – Regele şi Parlamentul –, statul corporativ pune principiul: Regele şi Constituţia"[27].

Note distincte se remarcă în programul **Partidului Arian** (Aryavarta), care îl plasează pe alte poziţii, în raport de formaţiuni politice apropiate sau similare ca ideologie şi orientări generale. Între obiectivele sale, înscrise în program, prioritară era „Apărarea monarhiei constituţionale, a Dinastiei şi parlamentarismului cu sistem bicameral"[28].

Blocul Muncitorilor Români Național-Socialiști (B.M.R.N.S.), preconiza „Cârmuirea statului național român de către miniștri aleși de către cele două corpuri legiuitoare și confirmate de rege", cu condiția expresă: „Numai românii de sânge sunt admiși în slujbe publice de stat"[29].

Partizanii **Ligii Național-Creștine** au avut o atitudine intransigentă față de adunările legiuitoare. „Desigur – se releva într-o gazetă a Ligii – noi nu avem decât să ne bucurăm de această atitudine, căci am avut cinstea de a ne număra printre cei dintâi care am contestat rostul Parlamentului și am dovedit inutilitatea partidelor"[30].

Partidele politice erau apreciate ca fiind pricina răului general și de către **Blocul Național Cetățenesc pentru Mântuirea Țării** (B.N.C.M.Ț.). Implicit, datorită acestora, aprecia Blocul, Parlamentul s-a depreciat progresiv, negându-și rolul. În consecință, B.N.C.M.Ț. preconiza „întronarea legii, în locul bunului plac" și crearea unui „stat al națiunii", în locul unui „stat al partidelor politice"[31].

Mișcarea legionară **(Garda de Fier)**, deși condamna vehement „rătăcirea democrației", nu preconiza explicit desființarea Parlamentului, ci transformarea lui într-un instrument reprezentativ național, aspirație care se putea împlini, bineînțeles, într-un regim legionar și cu un Parlament legionar[32].

Partidul Comunist și-a modelat orientarea față de puterea legislativă pornind de la principiul că democrația nu reprezenta un ideal al proletariatului, ci doar un mijloc pentru atingerea obiectivului său fundamental: edificarea societății socialiste.

La comuniști, în această epocă, mai dăinuia aprecierea că Parlamentul era „o fabrică de legi", dar se observă o anume modificare a orientării lor în direcția participării la viața parlamentară, în sensul că trec de la poziția de expectativă sau de utilizare a Adunării Deputaților numai în scopuri propagandistice, la o atitudine mai pragmatică, de promovare a intereselor lor din interiorul Parlamentului. „Tribuna parlamentară va fi o armă în mâna partidului pentru demascarea putreziciunii sistemului burghez, pentru a striga ura voastră contra

exploatatorilor şi asupritorilor“[33] – se releva într-un manifest al C.C. al P.C.R. lansat după alegerile parlamentare generale din 1931. Documentele P.C.R. subliniau, însă, că o asemenea abordare a problemei nu presupunea ca „greutatea muncii partidului“ să se deplaseze „în Parlament, ci în masa muncitorească din uzine şi fabrici, a ţărănimii sărace, a naţionalităţilor asuprite“[34].

Poziţii mai nuanţate ale Partidului Comunist din România faţă de Adunarea Deputaţilor (Senatul nu intră în discuţie, dat fiind faptul că P.C.R. s-a pronunţat pentru desfiinţarea acestuia) se observă după 1934, în împrejurarea vehiculării tot mai insistente a ideii modificării Constituţiei din 1923. În acel context, comuniştii au invocat rolul şi atribuţiile cu caracter democratic ale Camerei precum şi ale Constituţiei, cu văditul scop de demonstra inutilitatea unei asemenea măsuri cu caracter legislativ. Dacă, totuşi, Constituţia se modifica, ei accentuau asupra faptului ca modificarea să se efectueze „numai prin dizolvarea Parlamentului şi alegerei speciale de constituantă“[35], ceea ce însemna atribuirea rolului de constituantă Adunării Deputaţilor.

Formaţiunile politice reprezentând minorităţile etnice nuanţează poziţia faţă de Parlament în raport de propriile interese şi de evoluţia politică internă şi internaţională. **Partidul Maghiar**, a cărui substanţă şovină dată de elitele sale era alimentată permanent de Budapesta, considera Parlamentul ca şi alte instituţii politice, drept instrumente utile pentru soluţionarea unor aspiraţii naţionaliste, nu în cazuri singulare în contrasens cu realităţile societăţii româneşti.

Uniunea Evreilor Pământeni (U.E.P.), preocupată de ascendenţa manifestărilor antisemite, reliefa „că numai prin întărirea şi prin izbânda formaţiunilor politice credincioase libertăţii şi egalităţii cetăţeneşti, se poate realiza un spirit de ordine şi legalitate, care să asigure o armonioasă conlucrare a tuturor cetăţenilor pentru prosperitatea ţării“[36]. Poziţii apropiate de cele ale U.E.P., care exprimau, în esenţă, încrederea în instituţia parlamentară, ca instrument fundamental al regimului democrat pluralist, se regăsesc în programele **Partidului Poporului German** (până în 1933, după care, treptat, se transformă

în cal troian al intereselor fascismului german) şi **Partidului Ucrainean**.

Programele exprimă, în esenţă, gândirea şi atitudinea politică a partidelor faţă de problemele presante ale societăţii româneşti şi deopotrivă avansează propuneri sau/şi alternative pentru soluţionarea lor. Din cele prezentate, se conturează imaginea unui sistem pluripartidist mozaical, în care se regăsesc poziţii şi soluţii dintre cele mai diverse. Semnificativ este, însă, că, *majoritar, formaţiunile politice reclamă perpetuarea regimului parlamentar-constituţional şi, implicit, a Parlamentului* (*Anexa* nr. 1)*.

Din eşantionul formaţiunilor politice** selectate cu obiectivul analizei de conţinut a programelor lor politice, pentru desfiinţarea Parlamentului se pronunţă, constant şi fără echivoc: Liga Naţional-Creştină, Liga Naţional-Corporatistă şi Blocul Naţional Cetăţenesc pentru Mântuirea Ţării, iar pentru eliminarea uneia din cele două adunări (Senatul): Partidul Naţional-Ţărănesc şi Partidul Comunist din România. Restul formaţiunilor politice, indiferent de coloratura lor politică, consideră necesară perpetuarea existenţei Parlamentului, inclusiv în urma schimbării naturii şi mecanismelor de funcţionare ale regimului politic. Acest aspect este foarte important. Se dovedeşte, astfel, că **Parlamentul**, deşi **este contestat** şi vehement criticat, aruncându-i-se în sarcină toate viciile de formă şi de fond ale vieţii politice din România, **este identificat drept instrument indispensabil al funcţionării sistemului politic democrat**.

Poziţiile partidelor şi formaţiunilor politice sunt nuanţate sau se distanţează în raport de locul pe care îl ocupă în spectrul politic, de propriile interese şi aspiraţii şi, nu în ultimul rând, de orientările lor politice, filosofice, ideologice, economice ş.a.m.d. Cuantificarea poziţiei lor dă relieful următor (*Anexa* nr. 1):

---

* Anexele sunt plasate la finalul lucrării (pp.453-464).

** În afara celor 28 de partide, cât cuprinde eşantionul, mai sunt şi alte partide şi grupări politice care au mai puţină relevanţă din orizontul analizei noastre, motiv pentru care nu au fost incluse în eşantion.

a) pentru menţinerea fără modificări a Parlamentului se pronunţă 7 partide;

b) pentru operarea unor modificări minore în structura celor două adunări – 10 partide;

c) pentru modificări majore aduse organizării şi funcţiilor Parlamentului – 13*.

Dacă judecăm partidele şi grupările politice în relaţie de aspectele semnalate, rezultă o situaţie de care profită Carol al II-lea şi anturajul său nu după multă vreme de la investirea lui ca monarh al României.

Aprecierile noastre, reamintim, se bazează, în această fază, exclusiv pe programe, care exprimă identitatea şi aspiraţiile partidului respectiv, gradul său de maturitate politică şi de reprezentare a unor interese de grup.

Mai mult de jumătate din numărul partidelor şi grupărilor politice analizate nu au (7 dintre ele) sau au (10 dintre acestea) propuneri minore de ameliorare a structurilor şi funcţionalităţii celor două adunări legiuitoare. În ordine, „soluţiile" avansate se ierarhizează astfel: 4 – pentru reducerea numărului membrilor Adunării Deputaţilor; 2 – generale, nespecificate şi câte una pentru opt poziţii, reprezentând tot atâtea sugestii (mărirea reprezentării profesionale în Senat; introducerea reprezentării profesionale în Cameră; scăderea numărului senatorilor; respectarea principiului minorităţilor; înlăturarea manoperelor politicianiste; votul plural pentru Senat; preponderenţa elementelor agrare; înlăturarea excesului de legiferare).

În grupa propunerilor apreciate drept majore pentru activitatea Parlamentului, situaţia este următoarea: 7 propuneri pentru modificări structurale nespecificate; 3 – pentru desfiinţarea Senatului; 2 – pentru creşterea rolului Senatului; 2 – pentru desemnarea guvernului de către

---

* Diferenţa dintre numărul partidelor şi numărul propunerilor se datorează faptului că Partidul Naţional-Ţărănesc, Partidul Conservator, Uniunea Agrară, Partidul Naţional-Agrar, Partidul Naţional-Creştin şi Partidul Comunist din România, au avansat idei reformatoare în ambele „zone" („minoră" sau „majoră").

Parlament şi câte una pentru şase poziţii, reprezentând tot atâtea sugestii (consultarea Senatului la desfiinţarea Adunării Deputaţilor; mărirea numărului comisiilor parlamentare; alegerea pe viaţă a senatorilor; reprezentarea tuturor categoriilor de muncă; alcătuirea adunărilor numai din „români de sânge"; utilizarea diurnelor parlamentarilor numai pentru scopuri caritabile).

Se constată, astfel, că:

– deşi se recunosc şi chiar se indică unele scăderi ale alcătuirii şi funcţionalităţii corpurilor legiuitoare, măsurile preconizate, în majoritatea lor, sunt irelevante;

– propunerile sau recomandările referitoare la modificări de esenţă (unele incluse cu îngăduinţă în această listă) se arată favorabile accentuării rolului Senatului, mergându-se până la un control energic al activităţii Camerei.

Ce rezultă din situaţiile evocate? Rezultă că:

a) în esenţă, Parlamentul este apreciat ca o instituţie viabilă, necesară, chiar şi în condiţiile transferurilor de putere;

b) carenţele sale (minore sau majore) reclamau modificări în normele şi reglementările de funcţionare, în structurile, obiectivele şi în activitatea concretă;

c) penuria ideilor, mijloacelor şi metodelor ce vizează ameliorarea calitativă a demersurilor Parlamentului nu este întâmplătoare; ea are, probabil, următoarele motivaţii:

c_1),„acoperirea" deficienţelor, cu obiectivul apărării instituţiei parlamentare de atacurile la adresa ei şi a democraţiei româneşti, în general;

c_2) mascarea intenţiilor demolatoare la adresa corpurilor legislative, de către formaţiunile adversare ale sistemului democrat de guvernare, conştiente fiind că riscau marginalizarea în competiţia electorală;

c_3) manifestarea unui oarecare indiferentism, paradoxal de altfel, în însăşi sistemul pluripartidist;

c_4) percepţia insuficientă şi nenuanţată a rolului Parlamentului atât în masa electorală cât şi în rândul politicienilor, date fiind carenţele în materie de cultură politică;

c_5) menţinerea unei ambiguităţi deliberate în sfera sugestiilor, concomitent cu formularea unor vehemente critici la adresa corpurilor legiuitoare, îndeosebi de către formaţiunile promonarhiste sau profasciste, potrivit ideii „bolnavul netratat, moare sigur".

d) contestările, în majoritatea lor, vizează Camera; dacă unele dintre acestea şi contramăsurile preconizate sunt, în adevăr, motivate, altele, care, fie sugerează accentuarea rolului Senatului, fie susţin controlul ferm al Senatului asupra Adunării Deputaţilor, vizează erodarea din interior a Parlamentului;

e) critica sistemului electoral atenţionează asupra unor vicii în sistemul de reprezentare a celor două camere, în consens cu aspiraţiile unor straturi sociale slab sau deloc reprezentate în adunările legislative.

Mai explicite, în raport cu prerogativele Parlamentului, s-au arătat a fi, într-un fel, poziţiile afirmate de alţi factori politici importanţi, reprezentanţi din „eşalonul doi" ai formaţiunilor politice şi personalităţi neafiliate politic.

Remarcile oamenilor politici precum şi ai vieţii publice româneşti sunt mai precise, mai la obiect. Ele întregesc tabloul, contrastant în tonalităţi, al aprecierilor faţă de instituţia parlamentară.

Regele, ale cărui atribute îl plasau în rândul celor mai importanţi factori constituţionali ai ţării, nu şi-a exprimat explicit ostilitatea faţă de Parlament. Unele iniţiative însă sunt de natură să-i dezvăluie poziţia sa. La 19 iulie, I. Pangral prezintă, în numele regelui, schiţa unui program de guvernare, avându-l ca executant pe mareşalul Al. Averescu, în postură de prim-ministru, program în care, între altele, se preconiza reducerea numărului membrilor Adunării Deputaţilor, ce urma să aibă numai rolul votării legilor, nu şi al discutării lor.

Majoritatea liderilor naţional-liberali au abordat deschis problema democraţiei în cadrul căreia Parlamentul deţinea poziţia cheie. Democraţia, în viziunea lor, era de neconceput fără legislativ puternic şi viaţă parlamentară. O asemenea idee avansa preşedintele P.N.L., Dinu Brătianu, în preajma alegerilor din 1937, când primejdia lichidării regimului parlamentar-constituţional era iminentă[37].

Un alt fruntaş al P.N.L., I. Gh. Duca, în diverse exprimări publice, cum a fost şi discursul rostit la Radio în ziua de 6 decembrie 1933 (considerat drept testamentul său politic), şi-a reafirmat fidelitatea faţă de regimul parlamentar-constituţional, atenţionând că guvernul său se angaja să înfrâneze orice încercări de subminare a aşezămintelor democratice ale statului român întregit[38].

În afară de declaraţiile repetate ale lui Iuliu Maniu privind viaţa constituţională a României, întemeiată pe funcţionarea unui parlamentarism real, cunoscute în general, alţi fruntaşi ai P.N.Ţ., precum Romul Boilă, Ion Răducanu, Virgil Madgearu ş.a., au lansat diverse opinii asupra acestui aspect. Pentru Romul Boilă, „Parlamentul central a fost compromis nu numai pentru modul ilegal şi fals cum a fost constituit de la unire încoace, dar şi prin metodele sale de lucrare"[39], iar pentru I. Răducanu, „Parlamentul de astăzi n-are nimic comun cu Parlamentul de acum un an şi jumătate sau cu toate parlamentele de la 1920 încoace, decât numele. Nici sufletul, nici îndeletnicirile, nici aspiraţiile noastre nu sunt aceleaşi cu ale parlamentelor trecute"[40].

Grigore Iunian, preşedintele Partidului Ţărănist-Radical, cu toate rezervele faţă de modul de funcţionare a mecanismului democratic pluralist, în şedinţa Comitetului Central Executiv al P.Ţ.R., din 10 iunie 1934, declara: „Noi suntem un partid care stăm pe tărâmul concepţiei monarhiei constituţionale şi a regimului parlamentar democratic"[41].

Nicolae Iorga, cea mai reprezentativă personalitate a Partidului Naţionalist-Democrat, al cărui întemeietor era, s-a arătat potrivnic oricăror încercări de subminare a regimului parlamentar-constituţional.

Respingând oferte de colaborare la opera ocultă de lichidare a democrației, de instituire a unui regim dictatorial, ilustrul istoric român venea în întâmpinarea acelor forțe politice care acționau în direcția prevenirii disoluției și anarhizării vieții politice. Cu toate acestea, în scrierile sale are o doză de adversitate față de Adunarea Deputaților (mai diminuată, față de Senat), determinată fiind, după considerațiile sale, de mai mulți factori, între care „criza de autoritate" a Parlamentului, limitarea progresivă a atributelor sale conferite prin Constituție, labilitatea discuțiilor în incinta sa și ușurința cu care erau adoptate unele proiecte de legi, pervertirea unor deputați la „fripturism" politic etc. N. Iorga avansa constant aprecierea că „parlamentarismul a fost întotdeauna o simplă formă în România"[42].

În ideea apărării regimului parlamentar, reprezentanți ai partidelor politice au prospectat posibilitatea inițierii unor demersuri colective. La începutul anului 1933 se conturase perspectiva închegării unui „front constituțional", condus de I. Maniu, Al. Averescu și Gr. Filipescu, centrat pe contracararea ofensivei politice a monarhului. La sfârșitul aceluiași an, Al. Averescu și Gh. Brătianu hotărau să-și coordoneze pozițiile politice față de mersul evenimentelor, iar în următorul an, către finele lunii iunie, la întâlnirea dintre I. Maniu, C. I. C Brătianu și Gr. Filipescu s-a ajuns la acordul promovării în comun a unei poziții de susținere a Parlamentului[43].

Accentuarea pericolului desființării regimului parlamentar și conturarea perspectivei instaurării fie a unui regim autoritar de către regele Carol al II-lea, fie a unei dictaturi de tip fascist, au stimulat inițiativele liderilor partidelor democrate – între aceștia înscriindu-se și Dinu Brătianu, șeful P.N.L. – pentru apărarea democrației și a Constituției din 1923. D. Brătianu, în contextul precipitării evenimentelor politice la sfârșitul anului 1937, lansa propunerea colaborării partidelor și grupărilor democrate pe terenul promovării la putere a unui cabinet de „uniune națională"[44].

Din primele momente ale restaurației, C. Argetoianu, șeful Partidului Agrar, s-a lansat într-o campanie de revizuire a sistemului

de guvernare, dublată de pertractări politice având acelaşi obiectiv. Potrivit concepţiei sale, „noul“ sistem (pe care-l propunea) îşi întemeia existenţa pe desfiinţarea Parlamentului, instituirea unor măsuri restrictive împotriva presei, sporirea rolului Jandarmeriei şi, în general, a organelor cu caracter coercitiv[45]. Strădaniile sale constante în această direcţie erau dublate de încercarea acreditării ideii inutilităţii vieţii de partid şi, ca o consecinţă a acestei situaţii, a parlamentarismului. „Ultimele şedinţe ale Camerei din preajma vacanţelor de Crăciun – nota el în 1936 – au dovedit, o dată mai mult, dacă nu falimentul, cel puţin inutilitatea Parlamentului în regimul parlamentar. Pare un paradox, dar nu e decât un trist adevăr“[46]. La distanţă de numai un an de la lansarea acestei păreri, fără să-şi modifice cunoscuta sa poziţie faţă de metodele de guvernare, Argetoianu precipita reformarea sistemului de organizare a adunărilor legislative, într-o astfel de viziune încât acestea îşi pierdeau practic orice atribute şi autoritate politică. „Recunoscând monarhia ca primul factor activ în desfăşurarea vieţii noastre publice – era de părere C. Argetoianu –, Partidul Agrar socoteşte necesară sporirea prerogativelor regale. Regimul parlamentar trebuie modificat, urmând a fi compus dintr-o Cameră redusă la un număr de un reprezentant la 100.000 locuitori, cu reprezentarea minorităţilor, alegerile urmând să fie făcute pe o listă pentru întreaga ţară. Senatul urmează să fie alcătuit din membri numiţi pe viaţă de către Suveran, din reprezentanţii calificaţi ai diferitelor grupări de interese economice“[47].

Un partizan al desfiinţării regimului parlamentar-constituţional a fost şi Octavian Goga, unul dintre liderii Partidului Naţional-Agrar. Poetul şi politicianul pornea de la premisa că evoluţia societăţii româneşti impunea promovarea unei politici de încurajare a curentelor şi tendinţelor de dreapta, de renunţare la principiile organizării vieţii de stat potrivit normelor regimului democratic[48]. Liderul naţional-agrarienilor îşi motiva orientarea ca fiind izvorâtă din practicile politice româneşti: „Maşina statului însuşi, cum îşi duce scârţâitul de la o zi la alta? Puterea noastră legislativă, mai întâi din ce derivă ea? Expresii

ale democraţiei sacro sancte a corpurilor legiuitoare sunt, se ştie, rezultatele presiunii guvernamentale, pe de o parte, ale agitaţiei nesăbuite, pe de alta. Corupţia e apanajul marilor biruinţe electorale, iar minciuna e ritualul consacrat al demagogiei, cu atât mai brutal, cu cât se adresează unor condiţii de viaţă mai primitivă. Bietul nostru elector pe supt câte furci caudine îşi plimbă conştiinţa lui zdrenţuită până la primitoarea urnă. Numărul voturilor şi numărul leilor, iată o ecuaţie simplă a democraţiei româneşti. România trebuie să se încadreze într-o ordine nouă de simţire creatoare, dacă vrea să trăiască"[49].

În aceeaşi orientare se încadra şi concepţia promovată de Pamfil Şeicaru care, de la tribuna Adunării Deputaţilor, afirma: „Dacă socotiţi că Parlamentul este inutil, atunci n-am nimic de zis. Suntem de perfect acord că Parlamentul este redus la simpla expresie a unui serviciu de grevă constituţională"[50].

Reprezentanţi ai Gărzii de Fier şi ai Partidului German susţineau punctul de vedere potrivit căruia „Deplasarea centrului de greutate spre dreapta, definitiv spre dreapta"[51] (spre dizolvarea regimului parlamentar-constituţional, adăugăm noi) se impunea ca necesar, fiind în consens – apreciau ei – cu mersul istoriei contemporane a umanităţii.

Viaţa parlamentară a fost analizată şi de lideri social-democraţi şi socialişti, precum şi de către comunişti care, în general, îi imputau vicii de formă şi de fond. Întâlnim, nu o dată, un ton caustic sau violent la adresa activităţii celor două adunări legislative, nu fără temei în unele privinţe, desigur, dar exagerat şi nepotrivit unei analize lucide, obiective. „Dar ce autoritate morală poate avea un parlament ales, în majoritatea lui, prin ingerinţe şi fraude electorale; ce activitate rodnică se poate pretinde unor corpuri legiuitoare, formate din comesenii de la jocurile de cărţi ai d-lui Argetoianu sau din oamenii de casă ai d-lui Iorga?"[52], întreba Constantin Titel-Petrescu, cunoscut publicist, unul dintre liderii Partidului Social-Democrat. Un alt exemplu ni-l oferă deputatul social-democrat Lotar Rădăceanu care, chiar în incinta

Adunării Deputaţilor, declara: „La noi nu se ştie de ce vine un guvern, nici de ce face cutare sau cutare politică, nici de ce pleacă de la putere. Masele electorale nu au nimic de zis. Parlamentul e o mare ficţiune. Totul se aranjează după culise, după uşi închise, în afară de Constituţie, în afară de Parlament"[53].

Unele aprecieri sunt însă mai nuanţate. Astfel, într-un articol publicat în „Scânteia", organul central de presă al P.C.R., se releva că membrilor acestui partid nu le era şi nu trebuia să le fie indiferent dacă trăiau şi acţionau într-un regim fascist sau într-un cadru parlamentar-constituţional, în care viaţa parlamentară, cu toate limitele sale, oferea posibilităţi infinit mai mari decât într-un regim totalitar[54].

Din zonă social-democrată, este de reţinut idea avansată de Şerban Voinea: „Parlamentul nu este un izvor nesecat de energie cum se afirmă, ci o oglindă în care se reflectează starea generală a societăţii. Ceea ce apare ca o neputinţă a Parlamentului nu este decât imaginea realităţii sociale contrarii, de o putere aproape egală, care se neutralizează între ele"[55].

Lotar Rădăceanu, într-o altă împrejurare, adoptând un ton mai conciliant, considera că „Trăim, din punct de vedere politic, sub regimul unui parlamentarism burghez de ediţie specifică românească, deci falsificat şi hibrid, dar totuşi de esenţă, cel puţin în principiu, democratic. Nu se poate tăgădui că în unele privinţi s-au înregistrat chiar progrese în această direcţie"[56], consideraţie susţinută mai explicit într-un articol publicat în 1934: „Nu vom tăgădui că este importantă şi utilă menţinerea formei parlamentarismului democrat, chiar dacă fondul lipseşte"[57].

Regimul parlamentar din România era privit critic şi de preşedintele Partidului Socialist-Unitar, dr. Litman Ghelerter, precum şi de alţi lideri ai acestui partid: „Din experienţa tuturor alegerilor de după război, cu premiu de adaus pentru lotul majorităţilor ticluite, ca şi din întreaga activitate a parlamentelor, dincolo de număr, care s-au succedat – opina dr. L. Ghelerter –, proletariatul şi ţărănimea cunosc, peste măsură de bine, valoarea constituţionalismului şi parlamentarismului român"[58].

Liderii formaţiunilor politice, indiferent de coloratura lor, nu au fost singurii care s-au arătat sensibili la sistemul de organizare şi de funcţionare al corpurilor legiuitoare. Au existat numeroşi alţi oameni politici precum şi diverşi reprezentanţi ai vieţii spirituale româneşti, unii dintre ei detaşaţi de viaţa de partid, care au avut cuvinte de apreciere, rezerve sau critici la adresa vieţii parlamentare şi a regimului politic din perioada interbelică.

George Fotino, membru al Oficiului de Studii Legislative, vicepreşedinte al Adunării Deputaţilor (în 1935), analizând sensul evoluţiei vieţii parlamentare româneşti imputa Camerei „propria-i renunţare la rosturile ei şi propria-i abdicare de la îndatoririle şi drepturile ei"[59], dar îi recunoştea importantul său rol democratic pe care-l exercita în societatea românească, apreciind deopotrivă eforturile membrilor ei pentru creşterea prestigiului instituţiei pe care-o reprezentau. „Nu este din constatările de mai sus – afirma Fotino – numai o dreaptă recunoaştere a eficienţei instituţiunii parlamentare. E şi un răspuns la întrebarea ce se pune asupra rostului acestei instituţiuni într-o constituţie viitoare. Parlamentul să-şi reia toată conştiinţa de sine şi să impună această conştiinţă tuturor – şi observatorilor uşuratici şi cârtitorilor răutăcioşi"[60].

Publicistul Corneliu Rudescu vedea în modul cum era îndeplinită votarea bugetului, principala atribuţie a Parlamentului, un motiv de depreciere a rolului său[61]. În general, considera Rudescu, „se poate deduce că astăzi funcţiunea acestuia (legislativă – *n.n.*) nu mai corespunde rolului pe care Constituţia i l-a hărăzit. Felul în care funcţiunea legislativă şi celelalte atribuţiuni au fost exercitate în practică de către legiuitor este departe (opus chiar) de rostul care a determinat separarea puterii legiuitoare de celelalte puteri ale statului"[62].

Un cunoscut comentator politic din epocă, Valentin Bunescu, într-o interesantă lucrare publicată în 1930, la Paris, acredita ideea că „Numeroşi şefi de guvern manifestau un asemenea dispreţ pentru puterea legislativă încât nu veneau niciodată să asiste la şedinţe. În

aceste condiţii, regimul parlamentar pierde în importanţă, din prestigiul său în faţa ochilor poporului român"[63].

Caracterizând manifestările de esenţă ale vieţii parlamentare româneşti, sociologul Petre I. Ghiaţă remarca că „Guvernele democratice când nu refuză pur şi simplu controlul Parlamentului, alteori îşi îngăduie să se substituie – în mod denaturat – atribuţiilor legislative, introducând sistemul decretelor legi, pe care corpurile reprezentative urmează doar să le ratifice, având un rol mai mult decorativ în această operaţie de ratificare a unor legi, confecţionate de executiv"[64].

Profesorul C. Rădulescu-Motru regreta ceea ce numea el „decadenţa Parlamentului", care ar fi fost un fenomen întâlnit nu numai în România, „ci peste tot, în toate ţările. În unele ţări el este chiar suprimat; în altele, diminuat şi falsificat. Singură Anglia îl mai păstrează în forma lui veche"[65].

Un semnal de alarmă trăgea şi sociologul D. I. Suchianu, când atenţiona că: „Parlamentarismul este în primejdie". El îşi întemeia neliniştea pe procedeul modificării Regulamentului interior al Camerei, apreciat ca fiind o reeditare a formulei „reacţionare şi ipocrite a «autolimitării», şi-i cu atât mai grav cu cât modificările aduse Regulamentului interior al Camerei se deosebesc de celelalte acte juridice prin aceea că scapă atât controlului judecătoresc cât şi controlului legislativ exercitat de Consiliul Legislativ. Astfel, sub aparenţa anodină a unor schimbări de gospodărie internă, se realizează prefaceri fundamentale în ruajul constituţional al statului, se schimbă modalitatea de echilibru între cele trei puteri, se dă aparatului statului o altă înfăţişare şi o altă orientare"[66].

Eugen Lovinescu, critic literar şi sociolog, în „Istoria civilizaţiei române moderne", se exprima fără echivoc: „Votul universal este, negreşit, şi azi prematur; el nu răspunde nici unui nivel cultural corespunzător, nici unei adevărate conştiinţe politice"[67] – fiind, în concepţia sa, în contradicţie cu realităţile româneşti din acea vreme. De aici până la negarea rolului Parlamentului nu era prea mare distanţă.

„Aşadar lipsă de valori în cadrul nostru parlamentar; o neseriozitate desăvârşită în exercitarea mandatului; legi nestudiate şi nediscutate de cei prezenţi – dar votate şi de cei absenţi; o acalmie legislativă monotonă şi persistentă, ucigătoare a oricărui avânt – iată atributele de derâdere ale parlamentarismului român, obez prin numărul reprezentanţilor săi, inutil prin inerţia lui şi destul de costisitor pe punga bietului contribuabil“[68] – erau aserţiunile publicistului S. Grozia, la care se asociau şi alţi gazetari ai vremii.

În viziunea altor comentatori de politică internă, Parlamentul era fie un instrument al politicii Coroanei, fie expresia dictaturii partidelor[69].

În sfârşit, dar departe de a epuiza diapazonul poziţiilor publice exprimate în relaţie cu viaţa parlamentară românească, directorul ziarului „Universul“, Stelian Popescu, în 1932, aprecia: „Negreşit, dictatura înspăimântă pe oricine, căci i se ştiu, din experienţa trecutului, rezultatele. Dar unei false practici constituţionale, cum este aceea sub care trăim de câţiva ani încoace şi sub care se ascunde o proastă dictatură deghizată, noi preferăm o dictatură făţişă şi un dictator care să-i poarte răspunderea“[70].

Lideri politici sau persoane cunoscute din lumea ştiinţei, culturii, publicisticii se arată mai dispuse la exprimări ale poziţiilor lor faţă de Parlament, iar în cazul unora, chiar la exprimări fără echivoc, în contrast cu ambiguităţile documentelor programatice ale formaţiunilor din care făceau parte.

Detaşarea care se constată în aceste cazuri (nu intră în discuţie acum persoanele neafiliate politic) are drept suport logico-formal prezumţia că poziţiile afişate implicau individul şi nu partidul. Motivaţia este relativă, deoarece chiar şi în această perspectivă interpretativă, un lider politic nu putea să emită decât păreri în conformitate cu programul şi statutul propriului partid, chiar dacă acestea nu prevedeau în detaliu toate atitudinile. Orientarea generală exista însă şi aceasta reprezenta un reper esenţial pentru identificarea poziţiei formaţiunii respective în raport cu ceea ce ne interesează, adică în relaţie cu Parlamentul.

Coincidenţele, apropierile sau distanţările pe care le semnalăm (indiferent de amplitudinea lor), relevă însă câteva aspecte importante, motiv pentru care trebuie să le luăm în calcul. Comparându-le, avem următoarea imagine, în orizontul gradului de apropiere sau depărtare între programe şi poziţiile exprimate de către unii lideri:

I. Gh. Duca Dinu Brătianu	**P.N.L.** – poziţii identice cu programele partidului;
I. Maniu R. Boilă I. Răducanu V. Madgearu	**P.N.Ţ.** – poziţii identice cu programele partidului;
Gr. Iunian	**P.Ţ.R.** – poziţii identice cu programele partidului (cu accentuarea susţinerii ideii monarhiei constituţionale);
N. Iorga	**P.N.D.** – coincidenţe cu programul şi accentuări critice referitoare la: • criza de autoritate a Parlamentului; • labilitatea discuţiilor în Parlament; • „fripturismul politic“; • Adunarea deputaţilor.
C. Argetoianu	**P. Agrar** – coincidenţe parţiale cu programul; distanţări prin notele caustice la adresa Adunării Deputaţilor şi prin propunerile concrete referitoare la: • desfiinţarea Parlamentului;

• sau reorganizarea acestuia prin:
– sporirea prerogativelor regelui;
– revizuirea compoziţiei Adunării Deputaţilor (1 deputat la 100.000 de locuitori cu reprezentarea minorităţilor);
– Senatul alcătuit din membri pe viaţă, numiţi de rege din cadrul grupărilor economice.

O. Goga — **P.N.A.** – poziţii identice, contestarea fermă a Parlamentului.

Garda de Fier – poziţie explicită: desfiinţarea Parlamentului.

P. German – poziţie ambiguă.

Const.-Titel Petrescu, L. Rădăceanu, Ş. Voinea — **P.S.D.** – poziţii coincidente, cu nuanţări:
• lipsa de autoritate morală a Parlamentului;
• Parlamentul nu este un izvor de energie, ci expresia stării societăţii.

P.C.R. – poziţie mai nuanţată şi mai conciliantă:
• Parlamentul este o instituţie necesară şi preferabilă unui regim totalitar.

L. Ghelerter — **P.S.U.** – poziţii mai conciliante:
• „ediţia" deformată a Parlamentului românesc.

Comparaţia ne conduce la constatările următoare:

– poziţia liderilor este identică cu programele în cazul Partidului Naţional-Liberal, Partidului Naţional-Ţărănesc, Partidului Ţărănesc-Radical, Partidului Naţional-Agrar;

– uşor diferenţiată la lideri ai Partidului Naţionalist Democrat, Partidului Social-Democrat, Partidului Socialist Unitar;

– distanţată, prin accente critice şi propuneri noi de redistribuire a rolului celor două adunări, în cazul Partidului Agrar;

– coincidenţa ambiguităţilor liderilor Partidului German cu programul partidului;

– înlăturarea ambiguităţii, comparativ cu programele, în cazul liderilor partidelor de la cele două extreme ale vieţii politice româneşti: Garda de Fier, care se pronunţă pentru desfiinţarea Parlamentului, şi P.C.R.-ul care, prin persoane anonime din conducerea sa, declară că este de „preferat" parlamentarismul, în comparaţie cu un regim dictatorial. Din cele constatate, avem, în final, un tablou general al spectrului politic românesc din deceniul al 4-lea şi a fiecăreia din componentele sale în relaţie cu poziţia faţă de instituţia parlamentară:

– pentru desfiinţarea Parlamentului şi instituirea unui sistem de guvernare concentraţionar s-au manifestat 3 formaţiuni politice;

– pentru menţinerea adunărilor legislative cu modificări minore sau majore – 25 formaţiuni.

Chiar dacă am opera o scădere în rândul celor din urmă, prin separarea Partidului Agrar, P.C.R.-ului, Partidului Poporului German, Blocului Muncitorilor Români Naţional-Socialişti, Partidului Naţional-Creştin şi Partidului Arian, fie cu poziţii deliberat oscilante sau constant extremiste, formaţiunile favorabile sistemului parlamentar-constituţional tot se aflau în majoritate. Mai mult şi mai important, **ponderea numerică era dublată de forţa şi influenţa politică pe care le deţineau acestea, în comparaţie cu opozantele regimului democratic parlamentar**. Aceasta este una din realităţile vieţii politice româneşti care ne conduce spre un orizont interpretativ mai nuanţat şi, credem noi, mai apt să configureze alte deschideri spre înţelegerea poziţiei şi rolului Parlamentului în intervalul 1930-1940 precum şi a vieţii parlamentare.

NOTE

[8] „Viitorul", an. XXII, nr. 6669 din 6 mai 1930.

[9] *Programul de guvernamânt al Partidului Naţional-Liberal,* Bucureşti, 1933, p. 3; „Viitorul", an. XXV, nr. 7730 din 3 octombrie 1933.

[10] Partidul Naţional-Ţărănesc, *Programul Partidului Naţional-Ţărănesc,* Biblioteca de Educaţie Cetăţenească, nr. 6, [s.a.], pp. 18-19; Cf. şi *Doctrina ţărănistă în România.* Antologie de texte, [Bucureşti], Editura Noua Alternativă, 1994.

[11] Constantin Gr. Zotta, N. Tulceanu, *Partidele politice din România şi programele lor,* Bucureşti, Tipografia „Revistei Geniului", 1934, p. 87.

[12] *Ibidem,* p. 100.

[13] *Ibidem.*

[14] *Ideologia ţărănismului,* Timişoara, 1933.

[15] Constantin Gr. Zotta, N. Tulceanu, *Op. cit.*, p. 34.

[16] *Ibidem,* p. 108.

[17] Romul Gr. Pop, *Reforma electorală,* vol. I, Oradea, 1938, p. 129.

[18] *Ibidem.*

[19] „Ţara Noastră", an. XII, din 1 decembrie 1933.

[20] Constantin Gr. Zotta, N. Tulceanu, *Op. cit.*, pp. 40-41; „Mişcarea", nr. 290 din 11 noiembrie 1931.

[21] Ilie Moscovici, *Atmosferă bolşevică – atmosferă dictatorială,* în „Mişcarea Socială", an. II, nr. 4 din ianuarie 1931, p. 643.

[22] C. Titel-Petrescu, *Deschiderea Parlamentului,* în „Socialismul", an. XXV, nr. 25 din 21 iunie 1931.

[23] Şerban Voinea, *Social-democraţia şi Parlamentul,* în „Parlamentul Românesc", nr. 21-22 din iunie 1932, p. 8.

[24] L. Rădăceanu, *Guvern de laşitate şi umilinţă* în „Lumea Nouă", an. XXVII, nr. 6 din 5 februarie 1933.

[25] I. Clopotel, *Social-democraţia şi problemele României contemporane,* în „Societatea de Mâine", Cluj, 1931, p. 14.

[26] Romul Gr. Pop, *Op. cit.*, p. 129.

[27] „Lumea Nouă", an. I, nr. 7 din octombrie 1932, p. 8.

[28] *Aryavarta – România. Partidul Arian (Program-Statut),* Bucureşti, 1929, p. 5.

[29] *Principii de Program. Blocul Muncitorilor Români Naţional-Socialişti,* Bucureşti, Tipografia „România Mare", 1932, pp. 7-8.

[30] „Apărarea Naţională" (Arad), an. II, nr. 30-35 din 8 august 1930. Atitudinea

Ligii, în deceniul al 4-lea, diferea substanţial de poziţia sa faţă de puterea legislativă adoptată anterior revenirii prinţului Carol în ţară şi proclamării acestuia ca succesor la tronul României. În acea vreme, Liga se arăta partizana unui regim monarhic constituţional precum şi a păstrarii regulilor democratice de guvernare a ţării. Nota de originalitate a Programului său din 1922 constă în introducerea ideii: „Votul universal să fie emis de corporaţii profesionale“ (Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar 1268/1922-1923, f. 105).

[31] Constantin Gr. Zotta, N. Tulceanu, *Op. cit.*, p. 9.

[32] Circulara F, punctul 2, în *Istoria mişcării legionare scrisă de un legionar*, Bucureşti, Editura Roza Vânturilor, 1993, pp. 74-75.

[33] Biblioteca Academiei Române. Arhiva Istorică (în continuare: BARAI), Cota A.XV-4, inv.nr. 328.

[34] „Buletinul C.C. al P.C.R.“, an. I, nr. 1 din 15 iunie 1931.

[35] „Scânteia“, an. IV, nr. 18-20 din iunie 1935.

[36] „Dimineaţa“, an. 51, nr. 11.135 din 19 decembrie 1937.

[37] „Universul“, an. 54, nr. 345 din 15 decembrie 1937.

[38] „Viitorul“, an. XXV, nr. 7789 din 5 ianuarie 1934. În contextul definirii poziţiei regelui Carol al II-lea ca fiind contrară parlamentarismului, un alt lider al naţional-liberalilor (dizidenţi), Gheorghe Brătianu, a adoptat o atitudine progresiv intransigentă în favoarea apărării regimului parlamentar-constituţional.

[39] Dr. Romul Boilă, *Studiu asupra organizării statului român întregit. Cuprinde un anteproiect de constituţie cu o scurtă expunere de motive*, Cluj, Tipografia Naţională Soc. Anonimă, 1931, p. 9.

[40] I. Răducanu, *Democraţie şi dictatură,* Bucureşti, Inst. de arte grafice „Eminescu“ S.A., 1930, pp. 14-15.

[41] „Deşteptarea“, an. II, nr. 40 din 28 iunie 1934.

[42] N. Iorga, *România contimporană de la 1904 la 1930. Supt trei regi. Istorie a unei lupte pentru un ideal moral şi naţional,* Bucureşti, 1932, p. 370.

[43] Ioan Scurtu, *Acţiuni de opoziţie ale unor partide şi grupări politice burgheze faţă de tendinţele dictatoriale ale regelui Carol al II-lea (iunie-februarie 1930),* în „Revista de Istorie“, tom. 31, nr. 3/1978, p. 394.

[44] Forea Nedelcu, *Viaţa politică din România în preajma instaurării dictaturii regale,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, p. 245.

[45] *Ibidem.*, pp. 23-24.

[46] C. Argetoianu, *O demonstraţie de prisos,* în „Parlamentul Românesc“, an. VII, nr. 220-222 din 31 decembrie 1936, p. 6.

[47] *Partidul Agrar*, în „Parlamentul Românesc", an. VIII, nr. 246-249 din 31 octombrie 1937, pp. 77-78.

[48] Gheorghe T. Pop, *Caracterul antinaţional şi antipopular al activităţii Partidului Naţional Creştin*, Cluj, Editura Dacia, 1978, p. 114.

[49] Octavian Goga, *Schimbarea Constituţiei*, în „Parlamentul Românesc", an. VI, nr. 181-184 din 8 noiembrie 1935, pp. 14-15.

[50] „Monitorul Oficial" (în continuare: M.O.) Partea a III-a. Dezbateri parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 95 din 13 noiembrie 1930, Sedinţa din 29 iunie 1930, p. 5179.

[51] „Buna Vestire", an. II, nr. 253 din 1 ianuarie 1938.

[52] „Socialismul", an. XXV, nr. 25 din 21 iunie 1931.

[53] L. Rădăceanu, *Guvern de laşitate şi umilinţă*, în „Lumea Nouă", an. XXVII, nr. 6, din 5 februarie 1933.

[54] *Să luptăm împotriva atacului fascist dezlănţuit contra presei democratice*, în „Scânteia", an. IV, nr. 8-9, din 1 iulie 1936.

[55] Şerban Voinea, *Social-democraţia şi Parlamentul*, în „Parlamentul Românesc", an. III, nr. 21-22 din iunie 1932, p. 8.

[56] Lotar Rădăceanu, *Iar criză de guvern!*, în „Socialismul", an. XXVII, nr. 3 din 15 ianuarie 1933.

[57] L. Rădăceanu, *Parlamentul şi clasa muncitoare*, în „Lumea Nouă", an. XXVIII, nr. 6 din 4 februarie 1934.

[58] Dr. L. Ghelerter, *Front unic în alegeri*, în „Proletarul", an. IV, nr. 49 din 15 iunie 1932.

[59] „Parlamentul Românesc", an. VII, nr. 202 din 1936, pp.12-13.

[60] *Ibidem*.

[61] Corneliu Rudescu, *Din rătăcirile puterii legiuitoare*, în „Parlamentul Românesc", an. VIII, nr. 246-249 din 31 octombrie 1937, p. 34.

[62] *Ibidem*, p. 40.

[63] Valentin Bunesco, *Le principe démocratique dans les institutions de la Roumanie*, [Paris], Les Presses Universitaires de France, [1930], p. 117.

[64] Petre I. Ghiaţă, *Democraţii creatoare*, Bucureşti, Editura „Ideea", [s.a.], pp. 55-56.

[65] Prof. C. Radulescu-Motru, *Decadenţa Párlamentului*, în „Dacia Nouă", an. VIII, nr. 5 din 16 februarie 1938.

[66] D. I. Suchianu, *Buletinul nostru legislativ*, în „Parlamentul Românesc", an. V, nr. 157-160 din 1935, p. 45.

[67] Eugen Lovinescu, *Istoria civilizaţiei române moderne*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1972, p. 236.

[68] S. Grozia, *Cuvinte despre Parlament*, în „Parlamentul Românesc", an. II, nr. 3 din 6 februarie 1931, p. 13.

[69] Gr., *Dizolvările*, în „Parlamentul Românesc", an. II, nr. 13-14 din 16 mai 1931, p. 15.

[70] Stelian Popescu, *Predică în pustiu*, Bucureşti, Editura „Universul", 1941, p. 42. Acelaşi autor manifestase constant şi un dispreţ suveran faţă de sufragiul universal: „Votul acesta universal – afirma el în 1930 – a fost o pacoste pentru tânara noastră naţiune. E timpul să ne deschidem ochii, să vedem greşeala şi să reducem votul la ceea ce este compatibil cu dezvoltarea şi nevoile noastre şi aceasta cât mai repede" („Universul", an. 48, nr. 27 din 5 februarie 1930).

III
FACTORI ŞI MECANISME DE ERODARE A IMAGINII PARLAMENTULUI. MOŞTENIREA PERCEPŢIEI NEGATIVE

Era şi este important ca legislativul să fie pozitiv perceput de către majoritatea politicienilor şi reprezentanţilor *mass media*, cu toate că în demersurile sale se înregistrează nu puţine carenţe de fond sau de formă. Important era şi este, deoarece un Parlament lipsit de virtuţi sau inert, fără valoare în viaţa politică, cum se încearcă, de multă vreme, să se acrediteze idea despre adunările legiuitoare din România anterioare „momentului“ 1945 sau autocenzurat de propriile inconsecvenţe, disfuncţii şi orgolii, cum este actualul Parlament, nu s-ar fi bucurat de audienţă, din contră, ar fi fost ignorat sau strivit sub greutatea unor atitudini, critici, reproşuri, negându-i-se raţiunea de a fi. Or ce se observă: poziţiile acide, în majoritatea lor, vizează ameliorarea articulaţiilor şi mecanismelor de funcţionare ale celor două componente ale Parlamentului şi nu demolarea lor. Acestea au, în esenţă, un caracter constructivist, întemeiat pe observaţii, constatări şi analize asupra Parlamentului, fiind importante elemente de raţionalizare a demersurilor sale.

Se relevă, astfel, necesitatea altor criterii evaluative ale instituţiei parlamentare, eliminând capcanele unei mentalităţi induse sau

mimetice precum şi reflexele unei metodologii aşa-zis ştiinţifice, care încă se mai resimt.

Orice instituţie politică se reflectă într-un anume mod în conştiinţa publică. Sunt numeroşi factorii care construiesc imaginea acesteia sau care concură parţial la crearea ei. Pentru cetăţenii români din epocă sau pentru cei de astăzi, importanţi sunt: raportul dintre atribuţii şi realizări; gradul de reprezentativitate socio-politică; voinţa şi capacitatea de a oferi soluţii în consens cu aspiraţiile majoritare; mobilitatea şi motivaţia în adoptarea deciziilor; plasamentul în relaţie cu alte componente ale puterii; rezultatele concrete ale propriilor demersuri.

Criteriile enumerate, la o analiză superficială, reprezintă tot atâtea surse de nemulţumire sau de critică la adresa Parlamentului, ceea ce nu este departe de adevăr. Modul de receptare al acestor factori este însă defectuos, deoarece, atunci ca şi mai târziu, s-au manifestat interese şi au fost situaţii care au contribuit, uneori substanţial, la degradarea percepţiei şi imaginii instituţiei parlamentare.

Este dificil să se realizeze o ierarhizare strictă a factorilor depreciativi, de aceea menţionarea lor în continuare este rezultanta unei evaluări globale şi nu a unei cuantificări riguroase a tuturor parametrilor care se circumscriu situaţiei în sine.

Într-o societate modernă percepţia corectă a unei instituţii sau a unor manifestări şi procese politice se relaţionează, între altele, şi nivelului exerciţiului şi culturii politice. Din acest punct de vedere, societatea românească era şi este marcată atât de lipsa exerciţiului politic îndelungat, cât şi de insuficienţe serioase în planul culturii politice, care diminuează mult resursele individuale în aprecierea corectă atât a Parlamentului, cât şi a vieţii parlamentare.

Posibilităţile interpretative proprii se reduc considerabil şi datorită structurii psihice a românilor, predispuşi la judecăţi rapide, temperamentale, intempestive şi, prin urmare, cu prezumptive limite sau erori. În această relaţie, devin de înţeles influenţele negative pe care le au disputele publice violente fie din incinta Parlamentului, fie din afara acestuia, criticile vehemente la adresa corpurilor legiuitoare

venite fie din interiorul lor, fie din exterior asupra modului cum este percepută instituţia parlamentară de către opinia publică.

Impresionaţi de vehemenţa tonului şi de îngroşarea deliberată a aspectelor negative de către lideri sau membri de rând ai partidelor, majoritatea cetăţenilor se lasă induşi în eroare, formulând rezerve faţă de resursele adunărilor legislative pentru o reacţie favorabilă la solicitările lor şi faţă de concordarea funcţionalităţii acestora cu atribuţiile conferite de Constituţie. Rezervele se amplifică în perioada 1938-1940, când Parlamentul devine o instituţie subordonată regelui, apoi este desfiinţată în timpul dictaturii antonesciene. Cu această percepţie se implică electoratul român în viaţa politică de după lovitura de la 23 august 1944, dar cu speranţa instituirii unui regim de normalitate în viaţa parlamentară.

Speranţele nu se împlinesc; din contră, instalându-se la putere, cu sprijinul Moscovei, comuniştii condamnă societatea românească la inerţie politică. Partidul-stat este suportul noii clase politice şi deopotrivă factorul unic decizional. Sistemul discreţionar este opusul celui democratic, individul şi grupurile sociale transformându-se în executanţi într-un spaţiu politic în care Parlamentul şi „aleşii poporului" nu sunt altceva decât ficţiuni.

Comuniştii nu se mulţumesc numai cu atât. Stafia democraţiei româneşti interbelice le creează insomnii, iar performanţele regimurilor democratice consolidate le provoacă nelinişte. Conştiinţa românului nu trebuie să fie intoxicată de „minciunile burgheze" cu privire la virtuţile democratice; din contră, orice imagine pozitivă trebuie nu numai anihilată, ci şi înlocuită cu alta falsă, aptă să creeze alte perspective. Din arsenalul diversionist K.G.B.-ist se „împrumută" tehnici de manipulare a opiniei publice, care au ca efect anihilarea exerciţiului politic, crearea unor clişee, a unor stereotipuri în aprecierea instituţiilor politice şi, în mod deosebit, a Parlamentului.

În contexte socio-politice distincte, dar tot mai îndepărtate faţă de perioada interbelică, percepţia publică a activităţii şi rolului legislativului este din ce în ce mai deformată. Procesul de eroziune a „tabloului de familie" al parlamentarilor şi instituţiei pe care o reprezintă continuă şi după 1989, ca un reflex, poate, al inerţiei.

S-a construit, şi se edifică şi în prezent, o imagine, în linii esenţiale deformată, a Parlamentului. Corecţii nu s-au adus, din contră, pe acest fundal colorat de reproşuri, critici şi contestări, s-au adăugat, cu valoare de diagnosticare a maladiilor de care sufereau instituţiile politice fundamentale democratice, aprecieri denigratoare lansate de istoriografie şi literatura politică.

Paradoxal, instituţia în sine era apreciată şi chiar apărată de atacurile extremiste din epocă de către importante straturi sociale, dar, concomitent, se plasa în topul celor care erau amendate prin exprimări publice începând de la sugestii privind refacerea forţei şi prestigiului său şi până la critici severe.

Manifestări similare sau apropiate se regăsesc, atât în spaţiul central şi est-european, dar şi în Vestul continentului, reacţiile opiniei publice româneşti având, astfel, o motivaţie suplimentară. Elementele „de import" se constituie într-un referenţial general, care asigură alinierea la „pulsul" european prin sincronizarea reacţiilor *mass-media* româneşti faţă de parlamentarism cu poziţiile care se regăsesc în orizont european. Distanţierea se produce prin accentele locale, care denotă şi particularităţi şi, evident, nuanţe interpretative mai viu sau mai estompat colorate.

Parlamentul românesc este apreciat sau criticat fie separat, ca ramură de sine-stătătoare a puterii, fie în conexiune cu ansamblul instituţional modern, care s-a impus în Occident prin virtuţile sale. Al doilea tip de raportare este cel puţin ciudat, dacă nu paradoxal, fiind încă o sursă depreciativă a funcţiilor şi rolului Parlamentului. Astfel, mulţi dintre criticii parlamentarismului românesc, tacit, şi puţini dintre ei, în mod explicit, raportează instituţia legislativă la structuri şi mecanisme politice ideale, necum la realităţi autohtone. Fie îl raportează la sistemul pe care îl presupune democraţia liberală, în general, fie îl compară cu structurile politice ale unor mari şi vechi democraţii occidentale, făcând practic inoperantă comparaţia, date fiind criteriile evaluative şi situaţiile concret-istorice diferite, specifice numai pentru zona respectivă.

Într-o astfel de relaţie, evident, discrepanţele dintre sistemele parlamentare din Estul şi din Vestul continentului se relevă cu mai mare pregnanţă, iar de aici până la adăugarea unor circumstanţe agravante demersului politic al legislativului românesc nu mai este decât un pas.

Încărcătura de negativare în registrul judecăţilor emoţionale marca atunci suplimentări prin rolul pe care l-a jucat literatura de specialitate occidentală din epocă şi de mai târziu în sugestionarea unui anume public cititor, contribuind, astfel, la extinderea perimetrului percepţiei deformate a Parlamentului român.

În sfârşit, dar nu întâmplător plasat în finalul „listei" factorilor depreciativi, un rol foarte important în deteriorarea gravă a imaginii democraţiei româneşti, in general, şi a Parlamentului, în special, l-a jucat comunismul.

Pentru societatea românească comunismul a fost nu numai o prezenţă incomodă, dar şi periculoasă. Fiind străin de structura psihică şi comportamentală a românilor, el avea drept suport de existenţă infuziile masive de subvenţii moscovite şi agenţi din Rusia bolşevică, fie români, fie alogeni, care penetrează spaţiul statului român. Un efect deosebit de important al prezenţei grupului de presiune comunist îl reprezintă atenuarea cadrului general-democratic impus de elitele politice, prin sporirea mijloacelor şi măsurilor de apărare a ordinii publice şi siguranţei statului.

Bolşevicii (comuniştii) provoacă mereu, cu mandatul Rusiei, fie cu obiectivul accederii la putere, fie în direcţia pulverizării statului român: la 13 decembrie 1918 încearcă transformarea manifestaţiei în revoluţie; tot în 1918, cu concursul Moscovei, pun la cale înlăturarea prin forţă a şefului statului român – regele Ferdinand; în 1919 se lansează în organizarea de „răscoale" în Basarabia (Bender şi Hotin), an în care armatele aliate ale Rusiei Bolşevice, cele ale Ucrainei şi Ungariei urmau să atace concomitent România; în 1920, prin greva generală, se străduiesc să paralizeze economia românească; în 1921 sparg unitatea organizatorică a muncitorimii şi creează un culoar

generos pentru intervenţia străină: Partidul Comunist; în 1924 lansează lozinca „autodeterminării până la despărţire“ de statul român a provinciilor istorice unite cu ţara şi, cu sprijin armat rusesc, pun la cale provocarea de la Tatar-Bunar din Sudul Basarabiei; în 1929 revoltă muncitorii de la Lupeni, iar în 1933 pe cei din Valea Prahovei şi Bucureşti; în 1934 intenţionează să creeze partide comuniste regionale; în 1939 acceptă Pactul Molotov-Ribbentrop şi acţionează pentru destrămarea unităţii româneşti; în 1940 salută şi sprijină raptul teritorial sovietic...

Toate acestea şi numeroase altele obligă autoritatea statală la măsuri de contracarare, este adevărat unele cu efecte şi asupra altor categorii de cetăţeni, care au fost percepute nefavorabil de opinia publică internă şi externă.

Vânătoarea de comunişti, intens mediatizată în epocă, este utilizată de concernul de presă al Kominternului ca o excelentă motivaţie pentru a demonstra întregii lumi „caracterul reacţionar al regimului politic din România“, care se răsfrânge, chipurile, în modul cel mai dramatic asupra oamenilor nevinovaţi, ce sunt ucişi cu miile, torturaţi, condamnaţi, expulzaţi peste hotarele ţării etc. Asocierile la aceste campanii furibunde, sprijinite şi de oficinele propagandistice ungare şi bulgare, a unor personalităţi culturale, ştiinţifice şi politice din Occident a contribuit substanţial la distorsionarea imaginii democraţiei româneşti în lume.

Într-un asemenea joc de interese, inclusiv imaginea şi percepţia Parlamentului au avut de suferit, dat fiind rolul său de instituţie fundamentală democratică.

1. Schimbări socio-politice interbelice. Efecte asupra partiturilor politice atribuite legislativului

Viaţa parlamentară din deceniul al 4-lea este una din componentele esenţiale ale vieţii politice româneşti din perioada interbelică, tot aşa cum Parlamentul este o parte inseparabilă a sistemului politic instituţional. Disocierea acestora de contextele socio-politice externe

şi interne limitează sfera interpretativă, alimentând rezerve sau interogaţii care pot fi însă evitate. În relaţie de tipul abordării se pot sau nu descifra alţi factori care au concurat la accentuarea sau la diminuarea rolului Parlamentului în evoluţia societăţii româneşti interbelice.

1.1. Spectrul ameninţător al dominantei sociale

Războiul care se încheie în 1918, antrenează, într-o operaţie fără precedent, nu numai distrugerea unor întregi arsenale militare, întreprinderi, reţele de transport etc., ci şi a unor norme şi valori până atunci respectate şi respectabile. Milioane de oameni ies din tiparele comportamentale tradiţionale devenind turbulenţi, agresivi, violenţi, ameninţători, aflaţi parcă într-o stare hipnotică. Revoluţii care zguduie imperii multietnice sau mişcări spontane care se circumscriu în plan regional sau local, revolte, greve, manifestaţii, demonstraţii, atentate, etc. evocă o tensiune socială în ascensiune, ce atinge cote şi dimensiuni de inimaginat cu puţin timp înainte.

Conflictele sociale nu proliferează fără motivaţii. Aşa a fost şi aşa este de când există societăţile umane. Transformarea străzii într-un spaţiu de presiune şi confruntare socială nu este o noutate în materie de mijloace sau metode de acţiuni populiste. Este evident că factori perturbatori gravi şi agresivi creează condiţii şi stimulează reacţiile straturilor sociale afectate de război.

Consecinţele conflictului armat reprezintă, fără discuţie, cadrul general ce percutează limitele biologice şi psihice ale unor milioane de oameni. Dar fermentul revoltei şi al nesupunerii civice persistă în anumite zone sociale şi după redresarea economico-financiară, ceea ce presupune că au existat şi alte surse de incitare socio-politică. Una dintre acestea a constituit-o *dominaţia imperială, povară insuportabilă pentru grupuri etnice masive şi efectele ei.* Din Rusia şi Austro-Ungaria refulările naţionale sau naţionaliste se extind şi în alte spaţii europene, răsturnând norme, structuri şi mecanisme ce păreau imuabile. *Este prima, între alte motivaţii la fel de importante*, care însă după 1918 îşi pierde semnificaţia în plan european, anihilân-

du-se parţial prin reconstrucţia unor state vechi (Polonia), apariţia altora noi (Finlanda, Lituania, Letonia, Estonia, Cehoslovacia, Regatul Sârbilor, Croaţilor şi Slovenilor), revenirea Ungariei şi Austriei în limitele spaţiului etnic propriu şi reîntregirea altora, cum a fost cazul singular al României. Efectele dominaţiei imperiale sunt însă dramatice şi se prelungesc în timp.

Mişcările sociale scad progresiv în intensitate, apoi refulează în perioada crizei generale (1929-1933), pentru ca să intre din nou într-un regim de „normalitate“ având cadenţa, dimensiunea şi caracterul acţiunilor proprii perioadelor de reconstrucţie.

Un agent perturbator, apărut la finele primului război mondial, este şi *bolşevismul rusesc, cu variantele sale din Ungaria, Ucraina şi Bulgaria*, care agresează societatea românească. Incitator şi pervers, bolşevismul (comunismul) devine treptat o sursă tensională, care modifică raporturi interne şi externe cu efecte de lungă durată.

Mai puţin cercetate, deşi studiul mişcării muncitoreşti şi comuniste din România a cunoscut o remarcabilă dezvoltare înainte de 1989, efectele impactului comunismului de import cu societatea românească relevă aspecte deosebit de importante în spaţiul politic, cu implicaţii inclusiv asupra vieţii parlamentare.

Bolşevismul (comunismul), stopează ascendenţa social-democraţiei române care, după primul război mondial, marchează o dezvoltare explozivă. Organizaţiile politice şi sindicale în proces de centralizare la nivel naţional, cifrau, în 1920, aproximativ 160-170.000 de membrii, respectiv 250-300.000 de sindicalişti, situaţie care le plasa printre cele mai reprezentative, sub raport numeric, din Europa. Efectele divizării organizatorice în perspectiva vieţii politice sunt numeroase, de reţinut, în raport cu interesele noastre, fiind: anihilarea penetrării în structurile Parlamentului a reprezentanţilor unor straturi sociale care lipseau din compoziţia socio-profesională a celor două adunări: muncitorime, ţărănime, mici meseriaşi, mici funcţionari de stat sau particulari, pensionari şi alţii; deprecierea imaginii instituţiei parlamentare prin transferarea disputelor politice dintre social-

democraţi şi comunişti inclusiv în incinta camerelor şi în zone apropiate acestora; deturnarea parţială a campaniilor electorale prin focalizarea interesului asupra adversarului (comunişti sau social-democraţi), împotriva căruia se revarsă invective, acuzaţii grave, etc. cu obiectiv distructiv, demers care scade din semnificaţia alegerilor în ochii alegătorilor şi care determină sporirea absenteismului la scrutinuri; compromiterea social-democraţiei române, care potenţial, putea deveni a treia forţă politică după liberali şi ţărănişti, prin diminuarea considerabilă a forţei numerice şi credibilităţii sale politice; implicarea Parlamentului în efortul societăţii româneşti de contracarare a pericolului bolşevic (comunist).

Efectul presiunilor sociale, apreciate în ansamblu şi nu diferenţiat pe epoci, este semnificativ. Legislativul dezbate şi validează zeci de proiecte de legi şi regulamente care privesc, în mod expres, o generoasă problematică socială, în unele privinţe România aflându-se în primul eşalon de state care adoptă un pachet substanţial de reglementări ce privesc asistenţa şi protecţia socială şi care creează un cadru instituţional adecvat, complex, modern şi funcţionabil. Are un rol distinct şi important şi în direcţia expansiunii studiilor sociale şi a cristalizării unei politici sociale performante, în comparaţie cu perioadele antebelice, prin votarea creării unor instituţii de cercetare, cum au fost, între altele, Institutul Social Român, Fundaţiile Culturale Regale, Serviciul Social Român etc.

1.2. Trendul democratic burghez

Presiunea socială care se exercită asupra factorilor decizionali constrânge la măsuri cu caracter democratic, unele cu nuanţe radicale. Dar, elitele politice nu erau atât de temătoare sau fragile încât să accepte neselectiv reformele reclamate de straturi sociale anarhizate. Dacă până la un punct ele erau, în adevăr, urmarea unei asemenea situaţii, în rest acestea s-au datorat voinţei structurilor politice democrate care vizau atât interese de clasă cât şi aspiraţii generale.

Votului universal, în aceste împrejurări, i s-au dat noi dimensiuni prin legiferarea sau extinderea lui în numeroase state. Astfel, dreptul de vot general a fost votat în Anglia (6 februarie 1918), Danemarca (aprilie 1918) şi Italia (2 septembrie 1920) şi numai pentru bărbaţi în România (29 noiembrie 1918), Japonia (30 mai 1925) şi Ceylon (1931). El a fost extins şi la femei în Canada (parţial, în 1918, şi general, în 1920), Olanda (10-11 iulie 1919), S.U.A. (28 august 1921), Chile (18 septembrie 1925), România (8 aprilie 1928), Marea Britanie (4 iulie 1928), Franţa (31 martie 1932), Brazilia (14 iulie 1934), Turcia (limitat, 5 decembrie 1934), Argentina (1934), Ecuador (1938) etc.

Raportul de forţe, rezultat în urma extinderii sufragiului universal, se obiectiva, între altele, şi în planul modificării compoziţiei sociale a corpurilor legislative precum şi în sfera operei de guvernare. Partidele socialiste, social-democrate, laburiste etc. acced la putere şi devin factori de decizie pasager sau pe perioade mai lungi, îndeosebi în Apusul Europei. Este un fenomen semnificativ faptul că în deceniul al 4-lea, în condiţiile contradicţiilor dintre democraţie şi extremism, în Suedia (între 1932-1936), Danemarca (1924-1942), Norvegia[71] (1935-1940), Anglia[72] (1929-1931), Franţa[73] (1932) la conducerea statelor respective s-au aflat formaţiuni politice de esenţă socialistă sau social-democrată.

Dar situaţia politică din acea vreme nu trebuie judecată numai prin prizma acestui aspect. „Partidele muncitoreşti" erau solicitate în diverse formule guvernamentale de coaliţie, influenţa lor exercitându-se şi în asemenea ipostaze. Un alt aspect, la fel de important, îl constituie deplasarea corpului electoral, îndeosebi în deceniul al 4-lea, către formaţiuni politice de centru-stânga sau stânga. Numai contradicţiile dintre ele, alimentate şi întreţinute de Komintern, le-au împiedicat pe unele dintre acestea să aibă acces la puterea politică în stat. Cazul „mişcării muncitoreşti" din Germania este tipic în acest sens, disputele dintre comunişti şi social-democraţi facilitând accesul naziştilor la putere în 1933.

Depăşind hotarele Europei, demersul politic prezintă aspecte similare, dar şi o simptomatologie particulară demnă de reţinut. Dacă

în Noua Zeelandă social-democraţii preiau puterea în 1935 (şi o deţin până în 1937) prin mijloace parlamentar-constituţionale tradiţionale, în Mongolia exportul de revoluţie creează primul stat organizat pe principii sovietice în Asia. În China, mişcarea revoluţionară în ascensiune, care îmbracă un caracter social şi antiimperialist, de eliberare naţională, guvernează temporar şi autonom întinse provincii.

Asistăm şi la tentative de preluare prin forţă a conducerii statale de către partidele de stânga, aşa cum au fost împrejurările în Chile în 1932[74].

Asemenea fenomene s-au manifestat pe fundalul unor măsuri cu caracter legislativ, adoptate de către diverse state, care au convers către consolidarea, cel puţin temporară, a democraţiei. Importante consecinţe, nu numai economice, dar şi socio-politice au generat reformele agrare[75], unele limitate, altele cu un pronunţat caracter radical, cum a fost bunăoară cea aplicată în România. Un remarcabil reviriment îl înregistrează creşterea interesului pentru măsurile de protecţie socială precum şi pentru lărgirea drepturilor şi libertăţilor democratice: fixarea zilei de muncă de 8 ore[76] şi a săptămânii de lucru de 40 sau 45 de ore[77]; legiferarea dreptului de grevă şi de organizare pentru muncitori şi alte categorii sociale, ajutorului de şomaj şi pensionării la limită de vârstă; interzicerea muncii copiilor sub 14 ani şi a lucrului de noapte pentru femei şi minori; asigurarea şi garantarea prin texte de lege a instruirii tuturor copiilor, a libertăţii de exprimare ş.a.m.d.

Aceste măsuri precum şi tendinţele politice semnalate au contribuit la consolidarea regimurilor democrate din unele state, în consens cu aspiraţiile majorităţii cetăţenilor. Dar democraţia, care era reclamată de majoritatea electoratului, fie şi incompletă, era incomodă unor cercuri, care se vedeau în situaţia de a-şi restrânge sfera de manevre sau de a-şi ajusta – mai mult sau mai puţin – interesele şi obiectivele lor.

Contradicţia dintre democraţie şi extremism a indus, pe un plan mult mai larg şi cu urmări dintre cele mai serioase pentru

întreaga comunitate mondială, o dramatică competiţie pentru supremaţie politică.

1.3. Democraţie sau totalitarism?

Pentru cei implicaţi direct în angrenajul de forţe socio-politice din epocă nu era greu să discearnă că viaţa politică era dominată de manifestarea a două tendinţe, diametral opuse: una, de natură democratică, exprimată prin consolidarea sau lărgirea regimurilor parlamentar-constituţionale, alta, de esenţă nondemocratică, reliefată prin accederea la putere a grupărilor extremiste, a căror consecinţă imediată a constat în anihilarea democraţiei, cu efecte asupra rolului, funcţiilor şi poziţiei Parlamentului în sistemul instituţional politic.

Prima tendinţă este ilustrată de evoluţia vieţii politice din unele state din Apusul Europei[78], cu vechi şi statornice sisteme democrat burgheze (Anglia, Franţa, Belgia, Danemarca, Olanda, Suedia, Elveţia etc.), din ţări situate în centrul şi Sud-Estul Europei (Polonia, Cehoslovacia, Austria, Iugoslavia, România), din republicile baltice desprinse din Imperiul ţarist (Letonia, Lituania, Estonia, Finlanda), din state asiatice (Turcia, Siria, Liban) sau ale continentului american (Canada, S.U.A., Chile etc.) în care, vremelnic sau de durată, au funcţionat regimuri parlamentar-constituţionale (fie de tip republican, fie monarhic-constituţional).

A doua, este reprezentată de instalarea unor regimuri dictatoriale în U.R.S.S. (1917); Ungaria (1920); Italia (1922); Spania, Bulgaria (1923); Polonia, Portugalia, Lituania (1926); Argentina, Republica Dominicană (1930); Panama (1932); Germania, Austria, Peru, Uruguay, Honduras (1933); Letonia, Estonia (1934); Paraguay, Bolivia (1936); Nicaragua (1937); Thailanda (1939) etc.

Diagnoza regimurilor politice din perioada 1918-1939, ne îngăduie surprinderea fenomenului la scară mondială. Astfel, în „războiul" dintre democraţie şi tendinţele dictatoriale se dezvăluie existenţa a 5 perioade relativ bine conturate:

1. 1918-1921, în care marea majoritate a *statelor europene* optează pentru regimuri parlamentar-constituţionale, fie de tip republican, fie monarhic, anul 1920 reprezentând momentul de culminaţie al perioadei, dar şi al întregii epoci interbelice (26 din 29 state adoptând această formă de guvernământ).

2. 1921-1926, când înregistrăm o diminuare a regimurilor parlamentar-constituţionale şi o creştere constantă a numărului de ţări cu sistem politic concentraţionar.

3. 1927-1932, epocă de un relativ echilibru între cele două tipuri de sisteme politice.

4. 1933-1939, în cadrul căreia vectorul dictaturilor monarhice, militare sau fasciste are o direcţie ascensională (cu excepţia anilor 1938 şi 1939), iar cel al democraţiilor coboară ameninţător (14 state trăiau coşmarul totalitarismului, 12 erau guvernate de democraţii liberale. iar 3 aveau statut de ţări ocupate).

Pentru cele două Americi, dar mai ales pentru *Asia*[79] competiţia dintre cele două sisteme de guvernare prezintă unele particularităţi. În timp ce în Asia înregistrăm doar din 1936 lovituri de stat în urma cărora s-au instalat la conducere regimuri dictatoriale[80], în cele două Americi, după o perioadă de relativ echilibru (1918-1929), urmează o epocă de scădere bruscă a numărului regimurilor democrate şi de rapidă creştere a indicelui puterii dictatoriale (1929-1931/1932), şi, semnificativ, o alta în care „rolurile" se inversează (1931/1932-1939), democraţiile fiind în relativă ascensiune, iar regimurile de mână forte în descensiune.

Escalada loviturilor de stat cu caracter militar sau fascist, accentuată mai ales în anii crizei economice (1929-1933), creează impresia dereglării mecanismului democraţiei burgheze şi implicit a diminuării înrâuririi sale asupra societăţii de consum. Analiza întregului ansamblu de raporturi de forţă de pe arena vieţii politice internaţionale conduce însă la altă concluzie.

1.4. Sistemul parlamentar-constituţional supravieţuieşte loviturilor extremiste

În situaţia complexă, îndeosebi din deceniul al IV-lea, când accederea stângii la putere, dar şi a unor falange ale dreptei periclitau tipul şi natura regimurilor democratice şi deopotrivă unele dintre instituţiile lor tradiţionale, parlamentarismul nu şi-a încetat existenţa, el supravieţuind tentativelor de înlăturare din viaţa politică sau de anihilare a funcţiilor sale esenţiale. Elementul fundamental, de care a depins soarta Parlamentului, l-a constituit poziţia favorabilă a majorităţii straturilor sociale pentru cadrul şi cursul general democratic al societăţii, reţinerea sau ostilitatea lor faţă de consolidarea şi ascensiunea extremismului de stânga în general, dar şi a unor variante locale ale celui de dreapta, cum a fost nazismul german care, progresiv, a descurajat afilierile politice, spontane şi masive la început, alimentând treptat şi ireversibil adversităţi ireconciliabile. Democraţia, în acea vreme, oferea posibilităţi de manifestare individuală şi colectivă, pe terenul unor drepturi şi libertăţi cetăţeneşti înscrise în pactele fundamentale, precum şi în temeiul unor măsuri cu caracter legislativ în completarea acestora. Astfel, cursul democratic, deşi estompat de amplificarea curentelor extremiste şi de cârmuirile totalitare din unele ţări, trebuie privit nu numai şi doar prin prisma cedărilor termporale, dar şi în raport cu manifestările, simptomatice desigur, din însăşi regimurile dictatoriale.

Astfel, în contrast cu evoluţia politică a statelor democrate, sistemele dictatoriale de guvernământ îşi datorau existenţa mai ales măsurilor represive, unele de o violenţă fără corespondent în istoria umanităţii (ororile, ca şi milioanele de victime ale holocaust-urilor hitlerist şi stalinist, fiind expresiile cele mai halucinante). Retorsiunile au lovit dureros condiţia umană, au creat o atmosferă infestată de ameninţare şi teamă, „vânătoarea de vrăjitoare" ridicându-se la rangul politicii de stat. Dictaturile, de orice gen, şi-au dezvăluit caracterul iraţional şi antiuman, fiind în opoziţie cu demersul normal al societăţii. A devenit limpede pentru oricine că dictatura, indiferent de forma sau

mijloacele politice utilizate, respingea democraţia. Predispoziţia firească a electoratului către democraţie a venit şi vine, astfel, în conflict cu însăşi natura acestor regimuri, fapt ce le subminează din interior, contribuind la prăbuşirea lor mai devreme sau mai târziu. În general, sistemele de mână forte îşi dezvăluie fragilitatea, fiind însoţite, în întreaga perioadă a existenţei lor, de o acută criză de autoritate, de neîncredere şi de ostilitatea celor mai largi categorii de cetăţeni, care aspiră la democraţie, la revenirea la regimul parlamentar-constituţional. Chiar şi în cele mai autoritare dictaturi (Rusia, Ungaria, Germania, Italia etc.), mişcările opoziţioniste s-au manifestat în forme diverse, contribuind la diminuarea considerabilă a poziţiilor factorilor de conducere.

Din perspectiva acestor realităţi, este adevărat complexe şi contradictorii, se poate trage concluzia că ascendenţa cursului spre instaurarea unor regimuri dictatoriale, deşi a slăbit într-un sens democraţia, analizat în ansamblul evoluţiei vieţii politice, nu a constituit totuşi orientarea dominantă. Sistemul parlamentar-constituţional se bucura încă de audienţă şi, pe acest suport, avea rezerve de perpetuare, fiind, cel puţin formal, superior, în acele împrejurări ca şi mai târziu, oricărei dictaturi, motiv pentru care a şi rezistat loviturilor extremiste[81].

1.5. Modificări în raportul de forţe din cadrul sistemului instituţional

Perpetuarea regimului pluralist-constituţional era efectul, în primul rând, al normelor democratice care au stat la baza organizării şi funcţionării sale, al captării unui interes cvasigeneral faţă de cadrul democratic pe care-l oferta ca alternativă politică şi, nu în ultimul rând, al spectrului reprezentativităţii politice şi socio-profesionale a structurilor camerelor, considerat ca fiind cel mai semnificativ, din acest punct de vedere, în comparaţie cu alte sisteme politice. Aceasta nu a presupus şi nu presupune că modelul era ideal, că nu a fost sau că nu este perfectibil. Prin însăşi natura, articulaţiile şi formele sale de manifestare, democraţia, ca oricare alt model socio-politic,

generează contradicţii, a căror lucrare cuprinde spaţii sociale şi politice, întinderea şi intensitatea lor diferind în raport de politica guvernelor, sorgintea conflictelor şi posibilităţile reale de soluţionare a acestora.

O primă şi majoră discrepanţă se semnalează între principiul universalităţii votului şi practica electorală propriu-zisă. Campaniile electorale ca şi scrutinurile, în numeroase situaţii, fiind viciate de manevre politicianiste, falsuri şi ingerinţe, care conduc la denaturări şi, implicit, la deformarea raportului real dintre forţele politice aflate în competiţie. Această situaţie concură la alcătuirea unor camere cu o structură în contradicţie cu realitatea socio-politică şi distanţate, uneori sensibil, faţă de aşteptările electoratului. „Parlamentul – aprecia politologul german Helmut Kuhn – se înstrăinează de popor, iar alegerile sunt falsificate printr-o propagandă de lozinci“[82].

În unele state *votul public* (şi nu votul secret) a dăinuit şi după încheierea primei conflagraţii mondiale (landuri din Germania, până în 1920, în Ungaria, până în 1928 etc.). Asemenea manifestări erau favorizate şi de faptul că în concepţia unor politicieni legiferarea sufragiului universal ar fi constituit o măsură pripită, dată fiind „lipsa de maturitate politică“ a unor straturi sociale. De aici concluzia, surprinzătoare desigur, că votul universal nu era necesar[83], din contră, renunţarea la el ar fi „reechilibrat“ viaţa politică.

Practicile electorale semnalate, au implicat, între altele, şi situaţia nescontată a scăderii nivelului şi calităţii dezbaterilor parlamentare[84], care se arătaseră până atunci a fi supape de control ale presiunii sociale şi deopotrivă un câmp important de confruntare între partidele politice. Fenomenul, constatat mai întâi în democraţiile „clasice“ (Franţa, Marea Britanie etc.) s-a extins rapid şi în sistemul parlamentar din alte state.

Într-o astfel de conjunctură, asistăm la modificarea treptată a raporturilor dintre legislativ (Parlament) şi executiv (guvern, şef de stat). În Franţa, bunăoară, după remarcile unor cunoscători ai problemei, se crease, încă din perioada interbelică, o anume tradiţie

sub aspectul „guvernărilor de lungă durată“, şefii executivului fiind investiţi cu largi şi autoritare atribuţii, ceea ce, evident, presupunea exercitarea unei constante presiuni asupra legislativului[85]. Parlamentarismul englez, la rândul său, marca o sensibilă depreciere în profitul guvernului sau al partidelor politice. În faţa cabinetului, Parlamentul devenea ceva asemănător unei „camere de înregistrare“, iar în faţa partidelor (de regulă formaţiunea politică aflată la putere) importanţa sa era secundară, deoarece jocul politic se situa la nivelul raporturilor dintre guvern şi partidul majoritar (care obţinuse în scrutinul electoral cele mai multe voturi)[86].

Generalizând situaţia, S. J. Woolf, emitea ipoteza că „Guvernul parlamentar slab şi ineficace era o altă caracteristică ce putea fi găsită, într-un grad mai mare sau mai mic, în Europa dintre cele două războaie mondiale“[87].

Fenomenul a fost sesizat şi de publicişti, politicieni şi oameni de cultură români. Anton Galopenţia, apreciat sociolog din epoca interbelică, lansându-se într-o incursiune istorică asupra democraţiei liberale, ajungea la concluzia că: „Recrutarea conducerii de stat, «politica» în accepţiunea veacului al 19-lea, a ajuns să fie simplificată, în cele mai multe state, prin părăsirea tot mai generală a parlamentarismului. Administraţia de stat îşi lărgeşte pretutindeni şi fără încetare raza de acţiune şi a redevenit de mult conducere de stat“[88].

G. Bogdan-Duică, recenzând lucrarea *Les democraties modernes* (vol. I şi II), semnată de James Bryce şi editată în 1924, făcea unele interesante supoziţii personale, din care spicuim: „Self-gouvernementul local fracez, reprezentat de Consiliul General (ales) al departamentului, suferă de prea marea putere lăsată prefecţilor. Ce în Franţa fac aceştia, în Anglia şi Statele Unite fac, în multe cazuri, autorităţi locale alese“. Interesant este şi răspunsul recenzentului la întrebarea dacă se poate imita democraţia franceză, în care discernem serioase rezerve faţă de sistemul reprezentativ, ceea ce denotă sesizarea unor deficienţe, peste care nu putea să treacă cu vederea[89].

Tendinţe depreciative ale rolului Parlamentului dobândesc, astfel, o arie de manifestare relativ semnificativă după încheierea primului război mondial.

Cu toate acestea, nu trebuie înţeles că Parlamentul, ca instituţie democratică, îşi epuizase însemnătatea în viaţa politică. Fără îndoială, în societăţile pluraliste el a jucat (şi joacă încă) un important rol, fiind un organism de control al executivului care, în aceste condiţii, este nevoit fie să-şi verifice actele de guvernământ, fie să le corecteze uneori pe cele adoptate.

1.6. Priviri fugare asupra cursului vieţii politice româneşti din epoca interbelică

Puterea legiuitoare din România n-a existat de sine-stătător, fapt ce implică cunoaşterea ansamblului manifestărilor politice înaintea fixării propriilor sale atribuţii, demersuri şi semnificaţii.

Aspectul dominant şi major al evoluţiei societăţii româneşti sub raport politic îl constituie antrenarea cetăţenilor cu drept de vot la viaţa „cetăţii". Sub impulsul legiferării votului universal, prin activizarea politică a unor importante segmente ale societăţii româneşti, spectrul afilierilor politice se extinde considerabil, cu implicaţii în politica locală şi naţională. Nu este mai puţin adevărat că şi presiunile sociale îşi au rolul lor, uneori fiind elemente de derută pentru experimentaţi politicieni, care renunţă temporar la orgolii sau îşi diminuează interesele de grup. Dar, lipsa de cultură şi de exerciţiu politic a majorităţii cetăţenilor cu drept de vot a făcut ca, treptat, în cele mai multe şi hotărâtoare împrejurări din deceniile 3 şi 4, ponderea pe care o deţineau să fie abil utilizată în scopuri politicianiste de către unele partide. Cu toate acestea, presiunea exercitată de „jos" asupra factorilor decizionali a impus reţinere şi prudenţă în aplicarea cu mai multă fermitate a unor măsuri de constrângere, o mai atentă şi chibzuită conducere a instituţiilor de stat, precum şi programe de guvernare de nuanţă moderată sau accentuat democrată, în care erau incluse şi prevederi referitoare la domenii vitale ale societăţii româneşti.

Accederea unor contingente importante de cetăţeni la viaţa politică a constituit unul din factorii determinanţi ai lărgirii considerabile a cadrului democratic de manifestare a vieţii politice româneşti, comparativ cu perioada antebelică. Ascensiunea demersului democratic a stimulat opoziţia faţă de tendinţele dictatoriale, manifestate în gândirea şi acţiunea politică a unor lideri şi partide politice.

Dezvoltarea sistemului politic democrat în România nu s-a datorat exclusiv acestui fenomen. Era normal ca şi structurile care deţineau pârghiile economiei şi puterea politică să-şi consolideze propriile poziţii, să tonifieze regimul parlamentar-constituţional, să întărească instituţiile democratice, ca element de continuitate şi consolidare a societăţii româneşti postbelice.

Accentuarea cursului democratic al vieţii politice din România constituia deopotrivă condiţia sine-qua-non a existenţei României în graniţele fixate şi garantate de Conferinţa de pace de la Paris, dată fiind marea sensibilitate a Occidentului faţă de natura regimului politic din statul român unitar[90]. În strânsă relaţie cu acest aspect s-a aflat şi „chestiunea minorităţilor" care, în viziunea aceleiaşi Conferinţe, îşi găsea o soluţionare echitabilă numai în condiţiile promovării unei politici cu un larg şi statornic caracter democrat.

Complexitatea vieţii politice româneşti din perioada cuprinsă între cele două războaie mondiale, natura contradicţiilor socio-politice precum şi amplificarea treptată a tendinţelor de dominare a vieţii în stat prin mijloace de mână forte, dictatoriale, au fost şi mai sunt uneori interpretate şi astăzi drept manifestări grăitoare pentru demonstrarea labilităţii democraţiei liberale româneşti, a sistemului parlamentar-constituţional. Asemenea opinii au ca suport îndeosebi unele concluzii formulate pe baza studiului comparat între dinamica şi caracteristicile regimului politic din România şi evoluţia vieţii politice din democraţiile burgheze „clasice" (mai adesea fiind invocate cele din Anglia, Franţa, Belgia).

Deşi adoptarea unui asemenea criteriu de investigare, în mod firesc, nu poate conduce decât la concluzii riscante, dat fiind faptul că

raportarea sistemului politic românesc trebuie făcută, înainte de toate, la situaţia existentă în România antebelică, să vedem, totuşi, cum putem judeca şi aprecia regimul parlamentar din statul român întregit prin prisma unor atari comparaţii.

Fără îndoială, limite, carenţe şi o anume specificitate de manifestare s-au constatat în viaţa politică românească, în evoluţia sistemului parlamentar. De aici până la aprecierea că democraţia burgheză românească, comparativ cu regimurile democratice din Apusul Europei, ar fi fost un făt mort înainte de naştere sau ar fi avut o pondere ridicul de neînsemnată este o mare distanţă.

Să luăm, bunăoară, participarea directă a cetăţenilor la viaţa politică, ca beneficiari ai sufragiului universal. Ce constatăm?

În primul rând, din acest punct de vedere România se alinia ţărilor democrate, care trecuseră, după război, la aplicarea sau lărgirea votului universal. Este adevărat, modificările aduse prevederilor Constituţiei din 1923 prin Legea electorală din 1926, care introducea prima electorală, au acţionat nestimulativ asupra corpului electoral, dar nu a împiedicat manifestarea liberă a cetăţenilor la scrutinuri. În 1928, prin acordarea dreptului de vot şi femeilor (cu unele limite), sfera de acţiune a votului universal s-a extins, cuprinzând noi contigente de electori.

În al doilea rând, participarea cetăţenilor în toate fazele operaţiunilor electorale nu a presupus a priori eliminarea oricăror manevre de culise, falsuri, măsluiri de voturi sau unele nereguli la secţiile de votare, fenomene care se întâlnesc, de altfel, nu numai în România anilor interbelici, dar, aşa cum am văzut, şi în ţări cu îndelungi tradiţii democratice.

În al treilea rând, lipsa de experienţă sau „maturitate“ politică a maselor, care este fără tăgadă o realitate, nu trebuie exagerată şi nu trebuie să conducă, în nici un caz, la asocierea ei cu aşa zisa rotativă guvernamentală, deoarece această manifestare politică nu era un fenomen propriu numai României, ea fiind sesizată în numeroase state. Cum pot fi interpretate succesiunile la guvernare dintre conservatori

şi laburişti, în Anglia, democraţi şi republicani, în S.U.A., venstremişti şi social-democraţi, în Danemarca, social-creştini şi social-democraţi, în Austria etc., dacă nu „rotative guvernamentale"?

Schimbările succesive de putere dintre două formaţiuni politice, după aprecierea noastră, nu ilustrează neapărat, aşa cum se consideră, lipsa de maturitate a corpului electoral, care este o problemă ce aparţine altor resorturi, din contră, ea indică, subliniem noi, o anume stabilitate politică. Situaţia este valabilă şi pentru România, atunci când la conducerea statului după liberali s-au succedat naţional-ţărăniştii sau viceversa. Desigur, nivelul experienţei corpului electoral românesc, comparativ cu cel din ţările occidentale cu regimuri tradiţional parlamentare, era mai coborât, dar nu într-o asemenea măsură încât să justifice părerea amintită. Mai mult, un argument în plus în favoarea cristalizării unor anume direcţii şi orientări ale electoratului românesc în perioada interbelică, îl constituie atât preferinţa faţă de cele mai puternice partide – P.N.L., P.N.Ţ., Partidul Poporului – cât şi creşterea considerabilă a numărului alegătorilor care votau liste independente. Acest din urmă aspect, caracteristic democraţiilor parlamentar-constituţionale, reflectă tendinţa unei părţi a corpului electoral de a acţiona şi de a se verifica de-sine-stătător pe planul confruntărilor din timpul scrutinelor.

Sistemul partidelor politice, cercetat în structura sa, indică alte elemente de apreciere, din care se detaşează imaginea unei majorităţi covârşitoare de grupări sau formaţiuni politice democrate – de diverse nuanţe – ale căror programe, organizare şi activitate concurau, în proporţii diverse, la menţinerea sau lărgirea climatului democratic al manifestărilor politice. De subliniat este şi situaţia că partidele cotate ca fiind extremiste au avut, în general, audienţă scăzută la electorat, cu unele excepţii. Era în această atitudine expresia predispoziţiei majorităţii cetăţenilor români faţă de democraţie precum şi indiciul respingerii poziţiilor antidemocratice.

Proliferarea partidelor (şi nu dezagregarea lor – ca formulă cu tentă generalizatoare, aşa cum este utilizată frecvent) a fost

caracteristică nu numai vieţii politice româneşti interbelice, ea constatându-se în mai toate statele cu regimuri democratice[91]. Fenomenul este explicabil prin însăşi mecanismul evoluţiei structurilor politice ale democraţiilor parlamentar-pluraliste, foarte elastice de la o epocă la alta, de la o situaţie la alta şi adaptabile condiţiilor mereu schimbătoare ale mediului socio-politic.

Faptul că axul pluralităţii partidelor româneşti l-a constituit tripleta liberali-naţional-ţărănişti-averescani, în jurul căreia au gravitat celelalte formaţiuni politice româneşti, a conferit un anume grad de stabilitate sistemului de partide, cu toate presiunile exercitate din afara lui (îndeosebi din direcţia regelui Carol al II-lea şi a anturajului său). Fără a omite aceşti factori, care au influenţat într-un sens sau altul viaţa de partid, cu implicaţii în sfera raporturilor de forţă de pe arena politică, nu considerăm, totuşi, că direcţia majoră de evoluţie a sistemului de partide a constituit-o dizolvarea acestora, precum şi dezagregarea fiecărei formaţiuni politice luate separat.

Ceea ce a contribuit, până la un anumit punct, la contorsionarea vieţii politice româneşti, în general, a sistemului de partide, în particular, a fost aşa-zisa „criză de autoritate", pe de o parte, precum şi contradicţiile dintre diverse formaţiuni politice, pe de altă parte. „Criza de autoritate" s-a manifestat prin descreşterea treptată a încrederii electoratului în factorii guvernamentali care supralicitaseră speranţele acestora în ameliorarea situaţiei lor după încheierea războiului, speranţe ce s-au împlinit parţial. Raporturile dintre partidele politice, după expresia lui P. P. Negulescu, înfăţişau priveliştea tulburătoare a „acelui «bellum omnium contra omnes»", adică, „O luptă violentă – a partidelor vechi între ele, a partidelor noi în contra celor vechi, a partidelor noi între ele şi a partidelor vechi contra celor noi"[92] Fără îndoială, în afirmaţiile sociologului român există mult adevăr, dar a privi relaţiile între formaţiunile politice doar prin prisma acelui „tulburător «bellum omnium contra omnes»", înseamnă a dilua realitatea. Au existat numeroase şi uneori semnificative puncte de contact şi de colaborare între diverse

formaţiuni politice democrate şi între acestea şi partidele „muncitoreşti", între structuri politice democrate şi Garda de Fier, ceea ce infirmă aprecierile atât de categorice ale lui P. P. Negulescu.

Referitor la partidele politice, mai este de observat şi statutul formaţiunilor „muncitoreşti" şi a celor plasate la extrema dreaptă care au fiinţat în perioada interbelică. Cu excepţia Partidului Comunist (din 1924) şi a Gărzii de Fier (din 1933), celelalte organizaţii au acţionat în cadrul legal. Ilegalizarea P.C.R. a survenit în condiţiile ştiute, ca o consecinţă a poziţiei inflexibile adoptate în problema naţională, în urma presiunilor exercitate de Komintern. Fără tăgadă, comuniştii ar fi activat legal şi după 1924, dacă n-ar fi promovat cunoscutele poziţii în unele probleme de interes vital pentru societatea românească. Este elocvent faptul că după 1934 (şi chiar înainte), când Partidul Comunist şi-a modelat atitudinea în problema naţională precum şi în problema alianţelor politice, a fost acceptat *legal* ca factor politic, prin intermediul unor organizaţii mai mult sau mai puţin de masă (Blocul pentru Apărarea Libertăţilor Democratice, Uniunea Democratică ş.a.). Cel mai edificator aspect al acestei situaţii l-a constituit *recunoaşterea sa* de către unii factori constituţionali (instituţia monarhică) precum şi de către partidele politice democrate în împrejurările pregătirii şi săvârşirii actului de la 23 august, deşi statutul său juridic rămăsese nemodificat.

Aşadar, cadrul democratic al vieţii politice româneşti din perioada amintită oferea spaţiu de activitate legală şi P.C.R. – ului, cu condiţia ca acesta să se încadreze în parametrii reclamaţi la legile ţării. Apare ca nefondată, astfel, aprecierea că Partidul Comunist a fost ilegalizat în virtutea manifestării unui aşa-zis regim reacţionar în România în epoca de care ne ocupăm. Şi fiindcă este vorba de regim politic să urmărim în continuare care au fost trăsăturile sale distinctive, cum s-a manifestat şi ce implicaţii a avut pe planul dezvoltării generale a statului român întregit.

De la început se impune constatarea că, deşi până în prezent nu există un concept general acceptat care să-i definească conţinutul[93]

(atât în literatura de specialitate românească cât şi străină), ne îngăduim a avansa idea că regimul politic din România, ca expresie a raporturilor de forţă pe arena vieţii politice, naturii, articulaţiilor şi mecanismelor de funcţionare ale sistemului instituţional, conţinutului puterii de stat, avea un caracter democrat. Am semnalat înainte, evident succint, care erau direcţiile evoluţiei sistemului partidist, să vedem, acum, şi celelalte aspecte ale vieţii politice.

Drepturile şi libertăţile cetăţeneşti, acordate prin Constituţie ca şi prin alte legiuiri – încălcate sau îngrădite mai mult sau mai puţin de puterea executivă – asigurau un cadru democratic de manifestare tuturor locuitorilor ţării, inclusiv minorităţilor. Avem în vedere regimul presei, dreptul de asociere şi de manifestare liberă a cetăţenilor etc.

Legislaţia – ne referim în primul rând la cea organică – cercetată în conţinut şi sferă de acţiune, cu mici excepţii, are la bază principii democrate, unele chiar radicale (legislaţia agrară, reforma financiară a lui N. Titulescu, Constituţia din 1923, Legea minelor din 1924 etc.). Aceste principii considerăm că nu sunt altoiri nefireşti ale unor codexuri de import, străine de spiritul şi tradiţia românească, cum contrar se apreciază încă. Cel mai adesea se dau ca exemple, în acest sens, Constituţia „belgiană" de la 1866 precum şi modificarea constituţională din martie 1923 – ambele frecvent prezentate ca fiind expresie a unui mimetism politic. O cercetare mai atentă a celor două „pacte" fundamentale precum şi a evoluţiei vieţii politice româneşti anterioare adoptării lor conferă alte dimensiuni interpretării conţinutului lor, oricum mai nuanţată. Se eludează, astfel, nemotivat bineînţeles, faptul că anterior Constituţiei din 1866, anume în 1857, Adunările ad-hoc ale Munteniei şi Moldovei s-au alcătuit pe baze democrate, numărându-se printre puţinele, dacă nu singurele din Europa acelor timpuri care cuprindeau *toate* stările sociale, inclusiv ţărănimea, târgoveţii şi micii meseriaşi. „Altoiul" aplicat în 1866, se realiza deci pe un teren democrat, receptiv la „inovaţii" în materie de democraţie politică şi deci apt de a fi asimilat, aşa cum de altfel s-a şi întâmplat. Constituţia a devenit, astfel, un instrument operant, iar moravurile „bizantine" ale vieţii politice româneşti (existente, fără

îndoială), la care se apelează frecvent, nu au anihilat cadrul şi manifestările general democratice ale vieţii politice româneşti.

„Modificarea constituţională" din 1923, apreciată îndeosebi prin prisma intereselor Partidului Liberal, a exprimat, în esenţă, noile realităţi româneşti de după realizarea visului României Mari. Însăşi conţinutul Constituţiei, cercetat în această relaţie, relevă suficiente argumente pentru o astfel de interpelare. De altfel, legiuitorul din 1923, pentru a oferi un cadru democratic-constituţional legislaţiei care trebuia să fie adoptată ulterior, a prevăzut, în articole speciale, că acestea se constituiau în completări ale „pactului fundamental". Iată deci, că actul din martie 1923, nu se prezintă doar ca o reeditare, cu unele modificări, a Constituţiei din 1866, ci el se încadrează în însăşi dinamica legislaţiei româneşti de până la instaurarea regimului autoritar carlist.

Se mai observă, uneori, şi tendinţa de interpretare nenuanţată a legislaţiei. Caracterul democrat al legislaţiei româneşti din epoca interbelică este pus în cumpănă prin prisma *efectului legislativ în plan concret*. Dar una este legislaţia în sine, cu al său caracter, şi altul este aspectul aplicării ei în practica politică curentă, în care, desigur, au existat limite şi uneori neconcordanţe.

În incidenţa conţinutului esenţialmente democrat al legislaţiei româneşti din perioada 1918-1938 trebuie privit şi sistemul instituţional, a cărui structură, articulaţii şi operaţionalitate erau fixate prin Constituţie. Fără a intra în analiza acestui aspect, dat fiind faptul că ne propunem să-l studiem distinct în cadrul lucrării de faţă, subliniem că, în esenţă, instituţiile româneşti din acea vreme aveau un caracter democrat: Consiliul de Miniştri, cu ministerele de resort, Parlamentul, alte instituţii centrale, precum şi organele administrative, centrale şi locale – prefecturi, preturi etc.

Ca tip de stat, România se alinia monarhiilor constituţionale ereditare, şeful Regatului – Ferdinand, până în 1927, şi Carol al II-lea, între 1930-1940 – având drepturi şi atribute fixate prin Constituţie (şi nu nelimitate, cum uneori se interpretează, în relaţie cu al doilea dintre suverani).

Reflectând realitățile autohtone din epocă, în România întregită a funcționat, după cum rezultă din constatările de până acum, un regim parlamentar-constituțional, înscris, în datele sale majore, în sistemul regimurilor pluraliste de tip occidental. Scăderile acestui sistem politic, limitele ca și particularitățile sale, date fiind anume condiții istorice ale evoluției societății românești, nu converg, după părerea noastră, către aprecierea că în România interbelică democrația a fost palidă, neconvigătoare, nefuncțională etc. sau „balcanică", „bizantină", „originală" etc. Parlamentul ar trebui încadrat și analizat, astfel, în acest ambient politic democrat fiind, fără îndoială, unul dintre instrumentele de primă dimensiune ale sistemului politic din statul român unitar. În relație cu aceasta, viața parlamentară, care presupune o sferă mai cuprinzătoare interpretativă, trebuie analizată în mod analog.

NOTE

[71] În cele trei state, guvernele au fost alcătuite de social-democrați. În Norvegia, social-democrația a atribuit organizației sale politice denumirea de Partidul Muncitoresc.

[72] Este vorba de Partidul Laburist.

[73] Radical-socialiștii s-au aflat la guvernare în acea perioadă.

[74] La 4 iunie a avut loc o răscoală armată la Santiago de Chile cu participarea militarilor, muncitorilor, studenților etc., în urma căreia președintele Juan Esteban Montero era răsturnat. Conducerea statului a fost preluată de C. Davila și Grose care proclamă Chile „republică socialistă". La mai puțin de două săptămâni, în urma unei lovituri de stat, „republica socialistă" își încetează existența.

[75] Legislații agrare s-au adoptat în Cehoslovacia, Iugoslavia, România, Polonia, Ungaria, Irak, Mongolia. În U.R.S.S. pamântul a fost declarat proprietate de stat.

[76] Ziua de muncă de 8 ore a fost adoptată prin lege în Spania (3 aprilie 1918), Franța (23 aprilie 1918), Elveția (1918), Bulgaria (24 iunie 1919), Austria (17 decembrie 1919), Brazilia (16 iulie 1934), Cuba, Irak, Argentina.

[77] A fost introdusă în Olanda (10-11 iulie 1919), Franța (12 iunie 1936).

[78] Au intrat în calcul toate statele europene, cu excepţia statelor liliputane (Monaco, Andorra, Lichtenstein etc.) care, oricum, nu puteau influenţa situaţia general politică.

[79] Acelaşi principiu a fost aplicat şi în cazul Americii de Nord şi de Sud, precum şi Asiei. Africa este exclusă din reprezentările noastre, dat fiind statutul de continent ocupat aproape în întregime de marile puteri (cu puţine excepţii, cum au fost Egiptul, Etiopia).

[80] Numărul redus al regimurilor dictatoriale reprezintă doar un aspect al situaţiei politice din Asia. Majoritatea statelor asiatice (între 13-17, în întreaga epocă interbelică) aveau statut de colonii, aflându-se în dependenţă totală sau parţială faţă de marile puteri. Indiferent de forma de guvernamânt pe care o aveau într-o epocă sau alta, nu le-am luat în calcul din considerentul că regimurile respective nu exprimau voinţa reală a electoratului.

[81] În legătură cu aspectele subliniate există o literatură extrem de bogată pe care, din raţiuni de spaţiu, nu o semnalăm.

[82] *Statul ca formă de dominaţie, putere şi forţă*, în „Zeitschrift für Politik", nr. 3, octombrie 1967, p. 244.

[83] Apologeţi ai acestei teorii au existat atât în perioada interbelică cât şi în epocă de după încheierea celei de-a doua conflagraţii mondiale. Citâm doar remarcile unuia dintre aceştia, politologul francez B. Lovergne: „Dacă facem abstracţie de toate celelalte consideraţiuni, rămâne indiscutabil că dreptul de vot universal este principalul vinovat de cele mai mari rele, care sunt proprii democraţiilor noastre contemporane„ (B. Lovergne, *La crise du parlamentarism français: le sufrage universel, cause directe naguére de essor maintenant du declin des démocraties*, în „L'année politique et économique", nr. 130/1956, p. 157.

[84] Louis Barthou, încă din 1923, constată acest proces. El ironiza pe acei senatori şi deputaţi care, prin poziţia şi intervenţiile lor, scădeau nivelul dezbaterilor şi, deopotrivă, prestigiul Parlamentului, însemnătatea hotărârilor votate. (Louis Barthou, *La Politique*, Paris, Hachette, 1923, pp. 80-81).

[85] Pierre Lalumiére, André Demichel, *Les regimes parlamentaires européenes*, Paris, Press Universitaires de France, 1966, p. 48.

[86] *Ibidem*, p.52.

[87] *European fascism* (culegere de studii, editată sub îngrijirea lui S. J. Woolf), London, Weidenfeld and Nicolson, 1968, p. 11.

[88] Anton Galopentia, *Rostul actual al sociologiei*, în „Sociologie Românească", an. II, nr. 1 din ianuarie 1937, p. 13.

[89] C. Bogdan-Duică, *Democraţiile burgheze*, în „Societatea de Mâine", an. II, nr. 1 şi 2 din 4 şi 11 ianuarie 1925, p. 19.

[90] În acest sens, remarcile teoreticianului social-democrat Gaston Boeuve (Şerban Voinea) sunt relevante: „Însăşi existenţa României, ca stat naţional întregit, atârna de progresele democraţiei“ (Şerban Voinea, *Marxism oligarhic. Contribuţie la problema dezvoltării capitaliste a României*, Editura Brănişteanu, 1926, p. 251).

[91] Fenomenul este sesizabil în perioada postbelică şi se continuă şi astăzi în sistemul partidelor politice din principalele state. În majoritatea lor, politologii sunt de părere – şi apare drept semnificativ acest aspect – că proliferarea partidelor politice constituie un fenomen pozitiv. „La prolifération des partis politiques, la dispersion des forces, la possibilité offerte á chaque citoyen de se faire entendre et d'agir appelent le contrepoinds d'une autorité capable d'endiquer les courants de pensée et d'opinion, de les conduire á une fin de bien commun“ – apreciază Paul Chadet, fost preşedinte al Confederaţiei elveţiene (Paul Chadet, *La Suisse et notre temps*, Paris, Edition Robert Laffont, [1970], p. 29). De altfel înşişi politicienii români din epoca interbelică au relevat acest aspect. Ne limităm doar la un singur caz, Pamfil Şeicaru, care, privind retrospectiv viaţa politică românească, apreciază: „În orice democraţie, libertatea presupune o libertate de alegere, tehnica însăşi de guvernare implică libertatea de discuţie. Pluralismul partidelor este deci inerent democraţiei, deoarece marele lor număr (al partidelor – *n.n.*) este o condiţie a discuta problemele care privesc statul“(Pamfil Şeicaru, *Istoria partidelor ţărănist şi naţional-ţărănist*, vol. I, Madrid, Editura „Carpaţii“, Traian Popescu, 1963, p. 33).

[92] P.P. Negulescu, *Partidele politice*, în „Arhiva pentru Ştiinţa şi Reforma Socială“, an. V, nr. 1-2/1924, p. 45.

[93] Sunt de observat, în acest sens, opiniile exprimate cu prilejul mesei rotunde organizată de „Anale de Istorie“ asupra regimului social-politic din perioada 1864-1918 (an. XI, nr. 4, pp. 161-182), apoi consideraţiile istoricului Aron Petric (*Cu privire la trăsăturile regimului social-politic din România în anii de după 1918*, în „Forum“, an. I, tom. VI/1970, p. 45-48), ale politologului Marin Nedelea (*Trăsături ale situaţiei social-economice şi ale vieţii politice din România în anii 1922-26*, în „Anale de Istorie“, an. XX, nr. 6/1974); *Mica enciclopedie de politologie* (coordonatori Ovidiu Trăznea, Nicolae Kallós), Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Encilopedică, 1977. Se adaugă acestora: Jakub Karpinski, *A.B.C.-ul democraţiei*, Bucureşti, Humanitas, 1993; Sergiu Tamaş, *Dicţionar politic: instituţiile democraţiei şi cultura civică*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993; François Châtelet, Éveline Fisier, *Concepţiile politice ale secolului XX*, Bucureşti, 1994 etc.

IV

ADUNĂRILE REPREZENTATIVE ŞI CODIFICĂRILE CONSTITUŢIONALE POSTBELICE

Încă înainte de deznodământul primei conflagraţii mondiale, se prefigurează modificări, ce se anunţă substanţiale, în organizarea, structura şi prerogativele Parlamentului român. Perspectiva victoriei Antantei, care deschidea orizontul înfăptuirii, cel puţin parţiale, a unificării teritoriilor româneşti, a reclamat, încă de atunci, din raţiuni politice bine cântărite, revizuirea în sens modern a caracterului, principiilor şi tehnicilor electorale, ceea ce, implicit, concura şi la restructurarea instituţiei parlamentare.

1. Art. 57 al modificării constituţionale din 1917 şi implicaţiile sale

Cu un astfel de obiectiv, au fost operate rectificări în Constituţia din 1866, între care şi schimbarea sistemului de votare prin proclamarea sufragiului universal. Potrivit art. 57 al modificării constituţionale din 20 iulie 1917, „Adunarea Deputaţilor se compune din deputaţi aleşi de cetăţenii români majori, prin **votul universal** (subl. ns. – *n.n.*), egal, direct, obligatoriu şi cu scrutin secret pe baza reprezentării proporţionale“[94].

Constituantul lăsa în sarcina unei legi electorale viitoare fixarea criteriilor de compunere a Camerei, ceea ce erau de presupus retuşuri, dacă nu mutaţii de calitate, în structura şi prerogativele celor două camere.

Surprinzător însă, legiuitorul român, cu toate tendinţele reformatoare, n-a modificat articolele care au precedat pe cel aflat în discuţie, ceea ce a produs confuzii şi a dat naştere la interpretări eronate. Articolele 58-63 erau transcrise fără schimbări, situaţie curioasă, în sensul că proclamarea votului universal era cenzurată (sau limitată) de menţinerea colegiilor electorale alcătuite pe bază de cens. Contradicţia semnalată n-a rămas fără urmări, ea reflectându-se în activitatea parlamentară.

Astfel, întreaga sesiune din 1918 (4 iunie – 5 noiembrie) a fost anulată *post bellum* pe temeiul că adunările legiuitoare s-au constituit fără respectarea principiului votului obştesc[95].

O dezlegare a problemei, dar parţială, ne-o oferă modificarea art. 67 al Constituţiei din 1866, prin statuarea creării instituţiei senatorilor de drept, în idea sporirii stabilităţii „corpului ponderator".

Ca şi în cazul art. 57, prevederea privind compoziţia Senatului era urmată de articole preluate *ad literam* din vechea Constituţie, dar cu aceeaşi precizare că alcătuirea acestuia urma să se fixeze prin legea electorală[96].

Judecate conexat, cele două modificări operate în Pactul fundamental al României, exprimau, pe de o parte, voinţa constituantului român de a inaugura sistemul votului universal în viaţa politică iar, pe de altă parte, o reţinere faţă de aplicarea lui imediată. Acest din urmă aspect era, poate, reflexul conjuncturii internaţionale complexe şi imprevizibile.

2. Definitivarea regimului sufragiului universal

Incertitudinea care a planat asupra aplicării dispoziţiilor constituţionale privind votul obştesc a fost de scurtă durată. La 16 noiembrie 1918, era dat publicităţii textul Decretului-lege privind alegerea

deputaţilor şi senatorilor pentru România Veche şi Basarabia[97], care preciza normele de constituire a celor două adunări, numărul de mandate repartizate fiecărui judeţ, condiţiile eligibilităţii, incapacităţile şi incompetenţele şi stabilea condiţiile constituirii birourilor electorale centrale, modul de verificare a dreptului de vot, operaţiile electorale şi tehnica votării, modalităţile numărării, centralizării şi repartizării proporţionale a mandatelor[98].

Deputaţii şi o parte din senatori erau desemnaţi prin alegeri efectuate pe circumscripţii electorale, deosebite fiind numai numărul de electori pe care îl reprezenta un deputat sau un senator precum şi vârsta compatibilă cu calitatea de deputat şi senator (25 de ani pentru prima, 40 de ani împliniţi pentru a doua).

Decretul-lege dezvolta modificarea constituţională din 1917 privitoare la senatorii de drept, stipulând că moştenitorul tronului, la vârsta de 18 ani împliniţi, mitropoliţii şi episcopii eparhioţi urmau să fie declaraţi senatori de drept[99].

Prin Decretul-lege din 16 noiembrie 1918[100], precum şi prin decretele electorale pentru Transilvania şi Bucovina din 24 august 1919[101], votul universal era definitiv consacrat în legislaţia română, efectele sale asupra organizării şi atributelor corpurilor legiuitoare fiind imediate şi de substanţă.

3. Puterea legiuitoare în incidenţa prevederilor Constituţiei din 1923

Legislaţia adoptată în primii ani postbelici a fost integrată în codexul din martie 1923, devenind parte constitutivă a acestuia.

Reformarea constituţională din 1923 înscria în text de lege nu numai drepturile, libertăţile şi obligaţiile cetăţeneşti, dar şi normele de organizare ale statului român întregit, precum şi puterea autorităţilor constituite, raporturile juridice dintre cetăţean şi stat şi dintre locuitorii de pe cuprinsul întregii ţări.

Reflectând o concepţie modernă, care a stat la baza alcătuirii sale, Constituţia îşi axa temeinicia în materie legislativă pe trei principii

fundamentale: suveranitatea naţională („toate puterile Statului emană de la naţiune“[102] – art. 33), guvernământul reprezentativ (naţiunea exercită puterea prin delegaţie, adică prin reprezentanţi şi organe alese – art. 33) şi separaţia puterilor.

Ca şi alte pacte fundamentale democrate din acea epocă, Constituţia română diviza autoritatea politică, în baza principiului separării puterilor, formulat cândva de Montesquieu, în trei ramuri distincte, care erau investite cu importante şi inconfundabile atribute: legislativă, executivă şi judecătorească.

Puterea legislativă, căci aceasta ne interesează, era exercitată colectiv de şeful statului (monarhul) şi reprezentanţa naţională, în alcătuire bicamerală.

Fiecare din cele trei ramuri ale puterii legislative, potrivit normelor înscrise în Constituţie, se bucura de iniţiativă proprie în materie de propuneri, dar orice lege (indiferent de emitentul ei), pentru a dobândi caracter executoriu, trebuia să aibă acordul tuturor ramurilor.

Constituţia înscria în articole de lege atribuţiile reprezentanţei naţionale precum şi raporturile dintre aceasta şi celelalte puteri în stat.

Legiuitorul român din 1923 acorda un important rol Adunării Deputaţilor şi Senatului, în raport cu instituţia monarhică. Schimbarea familiei domnitoare cu o altă dinastie europeană, în caz de refuz la succesiune sau lipsă de descendenţi, era posibilă doar cu încuviinţarea adunărilor reunite, cum tot cu asentimentul lor se putea institui o regenţă sau locotenenţă domnească în caz de vacanţă a tronului (art. 78 şi 79)[103], se confereau distincţii, se acordau graţieri în materie criminală etc. Cele două adunări primeau şi jurământul regelui şi al membrilor regenţei (art. 83) [104] şi se pronunţau decisiv în situaţia în care regele concura la şefia unui alt stat (art. 86).

Pe de altă parte, însă, şeful statului, în calitate de reprezentant al puterii executive, exercitându-şi mandatul încredinţat de adunările reunite, avea dreptul de a convoca, preroga sau dizolva Parlamentul precum şi de a chema la urne corpul electoral.

Privit global, textul de lege referitor la prerogativele celor trei ramuri ale puterii legislative, dezvăluie intenţia constituantului de a

diminua atributele monarhului. O asemenea intenţie se observă şi în raportul dintre rege şi guvern (ca ramuri ale puterii executive) atunci când în art. 92 se înscria prevederea: „Guvernul exercită puterea executivă în numele regelui". Se adaugă la acestea şi art. 88 şi 91 ale Constituţiei, prin care monarhul era definit ca un rege constituţional[105].

Parlamentul, în conformitate cu prevederile constituţionale, era investit şi cu atribuţii prioritare sau exclusive în materie legislativă, cum erau fixarea articolelor din Constituţie supuse modificărilor sau revizuirilor precum şi votarea bugetului, legilor privitoare la înzestrare-apărare, contingentele militare etc. Referitor la votarea bugetului este de precizat că numai Adunarea Deputaţilor era investită cu acest drept[106], Senatul fiind exclus, pentru a se evita prelungirea inutilă a dezbaterilor pe marginea acestuia.

În sfârşit, în rândul atribuţiilor unice şi exclusive ale Parlamentului se înscria şi validarea sau invalidarea mandatelor propriilor membri, rezultaţi fie în urma alegerilor generale, fie a celor parţiale.

Constituţia din 1923 acorda o însemnătate deosebită organizării celor două camere, precizând la titlul III, capitolul I modul de constituire, componenţa precum şi modalităţile de funcţionare.

Adunarea Deputaţilor se compunea din deputaţi aleşi „prin vot universal, egal, direct, obligator şi secret pe baza reprezentării minorităţii". Pentru ca o persoană să obţină dreptul de eligibilitate, trebuia să îndeplinească următoarele condiţii: să fie cetăţean român, să se afle în exerciţiul drepturilor civile şi politice, să aibă vârsta de 25 de ani împliniţi precum şi domiciliul stabil în România[107].

Comparativ cu Legea electorală din 1918, Constituţia înregistra un recul în sistemul reprezentării în Parlament în sensul că exponenţa proporţională era înlocuită cu delegarea minorităţilor. După cum se remarca în epocă, „Prin noul sistem nimeni nu poate fi ales dacă nu întruneşte o treime din numărul total al voturilor, pe când la proporţională şansa de a fi ales era în funcţie de diversele forţe în luptă"[108].

Numărul deputaţilor ca şi incapacităţile urmau să fie stabilite de legea electorală.

Senatul era alcătuit din membri aleşi şi din membri de drept. Membrii aleşi se recrutau pe baza votului obligator, secret şi direct, desfăşurat pe circumscripţii electorale, din cetăţeni care împliniseră vârsta de 40 de ani. Sistemul de votare era asemănător cu cel al Adunării Deputaţilor, „cu deosebirea că la alegerea pentru Senat nu exista sistemul reprezentării minorităţii". Senatorii erau proclamaţi aleşi „pe baza majorităţii relative a listei care a deţinut mai multe voturi"[109].

În afara acestei categorii de senatori aleşi direct de întreaga populaţie, care îndeplinea condiţiile de exercitare a dreptului de vot cerute de lege, existau încă trei categorii de senatori aleşi: cei desemnaţi de Colegiul Consilierilor Comunali (1 la fiecare judeţ), de camerele de agricultură, industrie şi comerţ, precum şi cei numiţi de universităţi (art. 69-71).

Constituţia din 1923 lărgea considerabil lista senatorilor de drept *(ea ipso)*, ceea ce era concludent pentru intenţiile legiuitorilor de a conferi acestei ramuri a Parlamentului un rol ponderator în exerciţiul celor două adunări. Senatorii de drept se divizau, la rândul lor, în două categorii: „membrii de drept", adică cei care deveneau membri ai Senatului în temeiul funcţiei ce o ocupau, mandatele lor încetând o dată cu demnitatea care li se conferea, şi cei care ajungeau senatori de drept în virtutea exercitării unor funcţiuni superioare un anumit număr de ani. Din prima categorie făceau parte: moştenitorul tronului de la vârsta de 18 ani împliniţi; mitropoliţii, episcopii eparhioţi ai bisericilor ortodoxă română şi greco-catolică, capii confesiunilor recunoscute de stat precum şi „reprezentantul superior al musulmanilor din Regat" (art. 72), preşedintele Academiei Române. Se observă, deci, lărgirea listei senatorilor din această categorie, comparativ cu stipulaţiile Decretului-lege din 16 noiembrie 1918.

Deveneau senatori: foştii prim-miniştri (cu minimum 4 ani vechime în funcţie); foştii miniştri (cu o vechime de minimum 6 ani în funcţie); foştii preşedinţi ai Camerei şi Senatului (care au exercitat această demnitate în cel puţin 8 sesiuni ordinare) şi foştii deputaţi şi senatori (aleşi în cel puţin 10 legislaturi); primii preşedinţi ai Înaltei

Curţi de Casaţie şi Justiţie (care au deţinut această funcţie 5 ani); generalii de rezervă şi în retragere (care au avut comanda pe front cel puţin 3 luni sau au fost şefi de stat major sau inspectori generali de armată cel puţin 4 ani în timp de pace); foştii preşedinţi ai adunărilor naţionale plebiscitare de la Chişinău, Cernăuţi şi Alba-Iulia, care au declarat Unirea cu România (art. 73)[110].

Numărul parlamentarilor care deveneau senatori de drept era, astfel, fluctuant, deoarece, potenţial (excluzând decesele), se afla în creştere (aşa cum a şi fost de altfel).

Pentru înlăturarea posibilelor erori în stabilirea calităţii de senator, Constituţia prevedea două mijloace de control:

1. fixarea condiţiilor eligibilităţii în Senat;
2. examinarea fiecărui caz în parte de către o comisie specială, alcătuită din preşedinţii de secţii ai Înaltei Curţi de Casaţie şi de Justiţie, sub şefia primului preşedinte[111].

Parlamentul, în viziunea prevederilor constituţionale, apărea, astfel, ca un organ legislativ prin excelanţă, dar de natură politică, **singurul în măsură să aprecieze oportunitatea unei legi**. El nu avea însă posibilitatea cercetării legilor sub raportul normelor de drept, ceea ce obiectiv, conducea la situaţia ca o lege votată să intre în conflict cu alta adoptată în trecut. Mai mult, corpurilor legiuitoare le lipsea posibilitatea de coordonare a operei legislative cât şi experienţa necesară pentru formularea textelor de legi.

Pentru a evita astfel de conflicte şi incompatibilităţi, constituantul român, prevăzător, valida crearea unui organ consultativ şi ajutător Parlamentului în opera sa legislativă – **Consiliul Legislativ** – a cărui activitate a fost inaugurată la 1 ianuarie 1926[112].

Nu putem încheia succinta prezentare a prevederilor şi principiilor care au stat la baza codexului din 1923, în relaţie cu adunările legiuitoare, fără a face precizarea că acesta menţinea principiul votului universal înscris în Constituţia din 1917 (modificând însă sistemul de reprezentare), iar în unele privinţe chiar îl lărgea. Astfel, în art. 6, se

făcea precizarea că „Legi speciale, votate cu majoritate de două treimi, vor determina condiţiunile sub care femeile pot avea exerciţiul drepturilor politice“[113].

Mai este de adăugat că pactul fundamental din 1923 accentua asupra atribuţiilor puterii executive pentru a preîntâmpina eventuale dezordini şi a ajuta la consolidarea unificării statale.

Privită în ansamblul alcătuirii sale, Constituţia din 1923 definea şi accentua caracterul democratic al societăţii româneşti, ea însăşi fiind o constituţie democrată. Urmarea acestei situaţii a fost promovarea, îndeosebi, a intereselor cercurilor financiare şi industriale, ca deţinătoare a poziţiilor dominante, asupra cărora, se referea, cu obiectivitate, şi **Enciclopedia României** de sub redacţia ilustrului sociolog Dimitrie Gusti: „În realitate, în mai toate ţările, unde s-a stabilit un astfel de regim (democratic – *n.n.*), el a asigurat predominaţia burgheziei capitaliste, a plutocraţiei, aşa încât în loc să avem un stat care să urmărească satisfacerea intereselor generale, el a devenit un stat de clasă“[114].

Potrivit celor înscrise în Constituţia din 1923, România, ca formă de stat, era o monarhie constituţională, ceea ce, teoretic, presupunea, după cum sublinia C. Stere, „colaborarea dintre coroană şi naţiune la legiferare şi guvernare, după normele şi uzurile dreptului constituţional modern, iar pe de altă parte – garanţiile drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti, fără de cari nu poate fi nici un regim constituţional“[115].

De la presupunere la realitate este însă, întotdeauna, o distanţare, uneori mai mare, alteori mai mică.

4. Legile speciale în completarea Constituţiei şi efectele lor asupra organizării Parlamentului

Constituţia a lăsat deschisă completarea ei cu legi speciale, dintre care unele fie s-au referit direct la adunările reprezentative, fie indirect, cum a fost regimul electoral.

Conform art. 56 al Constituţiei din martie 1923, „Fiecare din adunări determină, prin Regulamentul său, modul după care ea îşi

exercită atribuţiile"[116]. În virtutea acestui articol, cele două ramuri ale Parlamentului îşi elaborau în regim de autonomie, de sine stătător, propriile regulamente interioare, care erau ratificate de plenul adunărilor.

Camera a funcţionat în baza Regulamentului interior votat în şedinţa din 18 decembrie 1920, iar Senatul în temeiul Regulamentului din 31 ianuarie 1925.

Primul dintre acestea a fost modificat după adoptarea Constituţiei din martie 1923, la 20 octombrie acelaşi an, în iunie 1925 şi la 22 decembrie 1931. Modificările au fost însă neesenţiale, astfel încât Adunarea Deputaţilor s-a organizat şi a funcţionat, în întreaga epocă interbelică, după Regulamentul din decembrie 1920.

Potrivit normelor înscrise în acest Regulament, Camera cunoştea două faze de organizare în aceeaşi sesiune: provizorie şi definitivă.

În prima dintre ele, când se desfăşura validarea alegerilor şi a deputaţilor, organele sale de conducere se compuneau din: **preşedinte, 4 secretari şi Biroul Provizoriu**, împărţit în 10 secţiuni verificatoare (cu un număr de 76 membri); în a doua, când se trecea la fondul problemelor, se alegeau, prin vot secret şi cu majoritatea absolută a voturilor, un Birou definitiv, alcătuit din: **preşedinte, 6 vicepreşedinţi, 8 secretari şi 4 chestori**[117]. În afara acestora, erau organizate 16 mari comisii permanente, investite cu atribuţii specifice, după cum urmează:

1. Administraţie generală, judeţeană şi comunală (37 membri);
2. Afaceri străine (37);
3. Agricultură, păduri şi domenii (37);
4. Armată (87);
5. Instrucţiune publică, culte şi belle arte (37);
6. Financiară (72);
7. Lucrări publice, căi ferate etc. (37);
8. Comerţ, industrie, mine şi vămi (37);
9. Muncă, asigurări şi prevederi sociale (37);
10. Sănătate şi igienă publică (50);

11. Legislaţie civilă, comercială şi criminală (37);
12. Fiscală (19);
13. Disciplină, incompatibilitate şi imunitate (21);
14. Poştă, telefon, telegraf (37);
15. Indigenare (21);
16. Petiţii (21)[118].

Comisiile cuprindeau, practic, toate sferele de activitate: economică, politică, financiară, socială, culturală, învăţământ, ştiinţă etc. Este de reţinut că, mergând pe linia promovării unui anume interes faţă de muncitorime, Adunarea Deputaţilor, ca şi guvernele din perioada interbelică, cu mijloace specifice, au creat o comisie specializată în problemele de muncă, asigurări şi prevederi sociale. Nu se poate sustrage atenţiei nici faptul că Adunarea avea în componenţa ei o comisie investită cu mandatul de a cerceta plângerile, reclamaţiile, apelurile etc. adresate ei de către cetăţeni, organizaţii, instituţii ş.a. Un set numeros de articole din Regulament precizau condiţiile constituirii şedinţelor Adunării (prezenţa obligatorie a cel puţin jumătate plus unu din numărul deputaţilor înscrişi la apelul nominal sau a cel puţin 80 de deputaţi[119]), sancţiunile aplicate deputaţilor care absentau sau încălcau disciplina interioară (deputaţii care lipseau de la 2/3 din totalul şedinţelor pierdeau temporar diurna[120], iar cei care insultau, ameninţau sau se făceau vinovaţi de acte de violenţă şi încălcări de lege erau suspendaţi temporar sau excluşi[121]), modul de desfăşurare a dezbaterilor precum şi al depunerii cererilor de urgenţă, proiectelor de lege din iniţiativă parlamentară şi a interpelărilor (art. 40, 62, 118, 126)[122].

Ar mai fi de subliniat, din analiza textului acestui Regulament, refuzul declarat de a se dezbate problemele referitoare la Coroană precum şi conţinutul Mesajului Regal. Instituţia monarhică era declarată tabu, din raţiuni politice evidente, ceea ce înfrâna consideraţiile critice la adresa actelor sale.

Alcătuirea Senatului, în viziunea Regulamentului votat la 31 ianuarie 1925, era, în linii esenţiale, asemănătoare cu cea a Adunării

Deputaţilor. Organele alese erau provizorii în faza iniţială **(preşedinte, 4 secretari, 3 chestori)** şi apoi definitive **(preşedinte, 6 vicepreşedinţi, 8 secretari şi 6 chestori)**[123]. Erau constituite, totodată, şapte comisii permanente, după cum urmează:

1. Administrativă;
2. Judiciară şi a afacerilor străine;
3. Financiară, comercială şi industrială;
4. Agricolă, domenială, silvică şi viticolă;
5. Lucrărilor publice, comunicaţiilor şi apărării naţionale;
6. Învăţământului, cultelor şi artelor;
7. Sănătăţii publice, muncii şi ocrotirilor sociale[124].

Numărul mai mic al comisiilor permanente ale Senatului, în raport cu cele din Cameră, se explică prin deosebirea numerică a compoziţiei celor două adunări. Şi în cazul Senatului se remarcă existenţa unei comisii care avea în obiectiv studierea şi adoptarea unor proiecte de hotărâri corespunzătoare în probleme referitoare la muncă, sănătate şi ocrotiri sociale.

Regulamentul definea procedura dezbaterilor, a cererilor de acte, interpelărilor, anchetelor parlamentare etc.

Cele două regulamente precizau că nu puteau fi ocupate concomitent, de aceeaşi persoană, poziţiile de deputat şi de senator. Deţinerea unuia din cele două mandate excludea automat pe celălalt.

Adunarea Deputaţilor şi Senatul aveau, aşadar, o alcătuire unitară, bazată pe o structură internă asemănătoare şi pe proceduri identice de funcţionare.

În completarea Constituţiei din 1923 s-au înscris şi Legea privitoare la regimul electoral (1926) precum şi unele măsuri administrative cu efecte asupra regimului electoral adoptate în 1929.

Constituţia din 1923, în art. 61, prevăzuse că „Legea electorală stabileşte toate condiţiunile cerute pentru a fi alegător în Adunarea Deputaţilor şi la Senat, incapacităţile şi procedura electorală"[125]. Potrivit acestei prevederi, la 27 martie 1926 a fost adoptată Legea

electorală pentru Adunarea Deputaţilor şi Senat, care aducea unele modificări sistemului electoral.

Chiar din primul articol, legiuitorul liberal din 1926 anunţa modificarea sistemului de reprezentare: „Adunarea Deputaţilor se compune din deputaţi aleşi de cetăţeni români majori, prin vot universal, egal, direct, obligator şi secret, pe baza reprezentării minorităţii, prin scrutin de listă, pe circumscripţii electorale"[126]. Se renunţa, astfel, la sistemul proporţionalităţii, instituit prin Legea din noiembrie 1918, în favoarea reprezentării minorităţii, şi se introducea scrutinul de listă utilizat fără panaşaj, care obliga alegătorul să voteze o listă întreagă de candidaţi, fără putinţa modificării ei.

Incapacităţile, nedemnităţile şi incompatibilităţile fixate prin lege erau relativ numeroase: condamnaţii pentru crime, speculă ilicită, delicte electorale, trădătorii de neam şi de patrie, dezertorii, potrivnicii Marii Uniri, patronii caselor de noroc şi de toleranţă, militarii activi, persoanele cu funcţii retribuite de stat, comune sau justiţie. De asemenea, Legea, excepta de la dreptul de vot şi femeile.

Aspectul cel mai însemnat care decurgea din noua lege electorală îl constituia, însă, modul de repartizare al mandatelor. Astfel, potrivit art. 90 al Legii, se efectua mai întâi centralizarea voturilor obţinute de fiecare listă pe întreaga ţară, după care urma repartizarea mandatelor pe judeţe. Gruparea politică care, în urma acestui calcul, întrunea „cel mai mare număr de voturi pe ţară, dar cel puţin un procent de 40 la sută faţă de celelalte grupări"[127], era declarată grupare majoritară, iar celelalte, grupări minoritare.

Legea stipula şi situaţiile când o grupare nu putea fi declarată majoritară, şi anume:

a) când nici una din ele n-a obţinut minimum 40% din voturi şi,

b) când două grupări au obţinut, fiecare în parte, mai mult de 40% din voturi, dar au paritate de procente.

Gruparea politică declarată majoritară, primea iniţial 50% din mandate, restul de 50% fiind distribuite pe bază proporţională între toate partidele politice care participaseră la alegeri şi care obţinuseră

cel puţin 2% din totalul voturilor exprimate pe întreaga ţară, inclusiv partidul declarat majoritar[128].

Această prevedere a Legii, inspirată din Legea electorală italiană din 7 ianuarie 1923, a provocat vii reacţii în rândul opiniei publice româneşti, fiind interpretată ca o restrângere a votului universal proclamat de către Constituţia din 1923. S-a accentuat îndeosebi asupra sursei de inspiraţie a legiuitorului din 1926, care, după cum s-a văzut, o constituia Legea electorală adoptată de regimul fascist italian.

Fără a omite, desigur, restrângerile aduse principiilor votului universal prin Lege, opinăm că nu trebuie supralicitată sursa de inspiraţie a legiuitorului. Guvernului I. I. C. Brătianu nu i-a fost în intenţie un „transplant" legislativ fascist în România, ci, mai degrabă, o tehnică electorală pe care o considera potrivită obiectivelor politice ale formaţiunii pe care o reprezenta. De altfel, acest aspect a fost observat de unii autori străini din epocă, cum a fost şi francezul André Tibal, care afirma: „Această lege se caracterizează prin prima acordată majorităţii. Raţiunea exprimată de către Partidul Liberal în introducerea acestui sistem, este aceea că România, în împrejurările de atunci, era lipsită de guverne stabile şi înzestrate cu o autoritate necontestabilă, de guverne care guvernau şi durau. Trebuia evitată criza parlamentarismului şi, prin urmare, a puterii executive care se observa în numeroase ţări şi care constă în guverne de evoluţie, efemere şi fără autoritate"[129].

O altă completare a Constituţiei a reprezentat-o acordarea, în 1929, a dreptului de vot unor categorii de femei la alegerile locale. În conformitate cu prevederile art. 375 al Legii pentru organizarea administraţiei locale, promulgată la 3 august, dobândeau drept de vot acele femei care îndeplineau una din condiţiile următoare: erau ştiutoare de carte (minimum ciclul inferior secundar, normal sau profesional, adică 4 clase), erau funcţionare de stat, comună sau judeţ, văduve de război, decorate pentru merite în timp de război sau făceau parte, la sancţionarea legii, din conducerea unor societăţi cu personalitate juridică, având drept scop „revendicări sociale, propagandă culturală sau asistenţă socială"[130].

Investirea unor categorii de femei cu drept de vot, act pozitiv şi salutar deopotrivă, lăsa însă deschisă perspectiva soluţionării definitive a problemei acordării sufragiului universal tuturor cetăţenilor români de sex feminin.

5. Tentative de modificare a Constituţiei din 1923

Au existat şi alte legi, decrete sau regulamente, în afara celor semnalate, care au avut, însă, efecte secundare fie asupra regimului electoral, fie asupra activităţii corpurilor legiuitoare până la promulgarea Constituţiei din februarie 1938[131].

Unele tendinţe de modificare a Constituţiei, ceea ce implica schimbări şi în structura sau atributele Parlamentului, s-au făcut simţite, este adevărat, mai ales după lovitura prinţului Carol din iunie 1930. Incitaţiile în această direcţie aveau determinări felurite, predominante fiind însă interesele de partid sau ale cercurilor apropiate regelui Carol al II-lea.

Anteproiectul de Constituţie propus de doctorul Romul Boilă în 1931, fruntaş de marcă al P.N.Ţ., criticând Constituţia din 1923 pentru tendinţele centraliste, preconiza descentralizarea instituţională, cu efecte inclusiv asupra Parlamentului. Potrivit anteproiectului, opera legislativă cădea în sarcina Consiliului de Stat, care urma să se constituie în „organul central de guvernare şi de legislaţie al statului român“[132] precum şi a dietelor provinciale. Acestora din urmă li se rezerva rolul soluţionării tuturor „afacerilor“ asupra cărora nu li s-a dat o dezlegare legislativă de către Consiliul de Stat.

Iniţiativa în materie legislativă a dietelor provinciale era însă limitată prin faptul că orice proiect se cerea a fi opera colectivă a dietei şi a regelui, cu alte cuvinte trebuia să aibă încuviinţarea de principiu a monarhului.

Inspirându-se din modul de alcătuire a Senatului, proiectul de constituţie propus de dr. R. Boilă extindea categoria senatorilor de

drept şi la nivelul dietelor regionale, ceea ce, considerăm noi, restrângea considerabil sfera de acţiune şi rolul acestor instituţii cu atribuţii legislative.

În 1933 era dat publicităţii un alt proiect de reformă constituţională, datorat lui M. Manoilescu, care motiva astfel iniţiativa: „Constituţia învechită de astăzi trebuie să facă loc, printr-o revizuire radicală, noii constituţii corporative“[133]. În spiritul noii constituţii, Parlamentul dobândea un caracter corporativ, restrângându-şi, mai mult decât considerabil, sfera de atribuţii, rolul ca şi activitatea politică.

Proiectele precum şi ideile de reformare constituţională au luat o consistenţă nebănuită în cursul anilor 1934-1936, când se „aştepta“ la o iminentă lovitură de stat în România, iniţiată şi organizată de forţe antidemocratice (inclusiv de cercurile apropiate regelui Carol al II-lea), urmată de modificarea pactului fundamental. În aceste condiţii, confruntările de opinii pro şi contra modificării Constituţiei din 1923 se accentuează, susţinătorii Constituţiei insistând îndeosebi pe idea că pactul fundamentul era esenţialmente democrat. Desigur, mozaicul poziţiilor este contrastant prin tonuri, nuanţe şi idei, dar are, după cum se observă, o tendinţă tot mai evidentă de cuprindere a oamenilor politici democraţi, fără deosebire de coloratura lor politică, în aceeaşi parte a liniei de demarcaţie dintre democraţie şi resurecţia reacţionară.

Incitarea opiniei publice asupra chestiunii constituţionale, după cât se pare, atât în 1934 cât şi în următorul an, a avut mobiluri temeinice. După unele indicii, către sfârşitul anului 1934 Carol al II-lea ar fi dat dispoziţii unui grup de politicieni să elaboreze proiectul unei noi constituţii care, potrivit ecourilor din epocă, se înscria pe linia demersului său către accentuarea prerogativelor regale. Textul proiectului ar fi preconizat modificarea componenţei Senatului, în sensul alcătuirii lui din senatori aleşi şi din senatori numiţi de rege, precum şi al Camerei, prin reducerea substanţială a numărului deputaţilor[134].

Presa de partid şi publicaţiile independente s-au făcut ecoul neliniştii opiniei publice care, în majoritatea ei, nu accepta revizuiri constituţionale.

Câteva spicuiri din gândurile gazetarilor de atunci sunt ilustrative în acest sens. „Desigur noi nu credem că Constituţia ce-o avem – opina Mircea Balint – este cea mai bună, pe care şi-ar fi putut-o da poporul nostru, dar nu este mai puţin adevărat că desfiinţarea libertăţilor şi scoatera politicii externe de sub controlul Parlamentului înseamnă reacţiune completă...“[135].

Referindu-se la „campania“ de revizuire a Constituţiei, declanşată în 1935, un alt publicist – I. Ciucă-Liţa – aprecia că orice modificare a acesteia implica restrângerea libertăţilor cetăţeneşti, fapt pentru care partidele politice democrate se declarau potrivnice[136].

Stăruinţa cu care în toate mediile politice se discuta despre posibilitatea modificării pactului fundamental, dar mai ales neliniştea manifestată de opinia publică, a determinat Oficiul de Studii Legislative să întreprindă o cercetare competentă, în cursul anului 1935, asupra condiţiilor şi implicaţiilor determinate de o eventuală revizuire constituţională. Rezultatele cercetării, la care şi-au dat concursul prof. P. P. Negulescu, preşedintele Oficiului, Octavian Goga, prof. A. C. Cuza, prof. C. Rădulescu-Motru, prof. S. Mehedinţi, George Fotino, membru al Oficiului, conf. Ion V. Gruia, Ioan C. Filitti, membru al Consiliului Legislativ, Emanoil Slătineanu, membru al Oficiului ş.a., au fost publicate integral în revista „Parlamentul Românesc“ din 8 noiembrie 1935.

Cercetarea întreprinsă este interesantă nu numai prin rezultatele sale, dar şi prin modul în care a fost concepută, la dezbateri fiind invitaţi să participe nu numai specialişti, dar şi politicieni cu orientări diferite, ceea ce dezvăluie atât gânduri sau intenţii, cât şi poziţii divergente.

Împotriva revizuirii se declarau P. P. Negulescu, S. Mehedinţi, George Fotino, Emanoil Slătineanu, I. Bour, Corneliu Rudescu; pentru modificarea Constituţiei pronunţându-se Octavian Goga, A. C. Cuza, C. Rădulescu-Motru, I. V. Gruia, Ioan C. Filitti, Constantin G. Vasiliu fie în sens democrat, fie în sens nondemocrat.

Dezbaterile relevă însemnătatea acordată Parlamentului în ambele

situaţii, ceea ce reconfirmă temeiul constituţional şi practic al existenţei lui în sistemul democraţiei româneşti.

Din primul grup de participanţi la dezbateri se detaşează intervenţiile profesorului P. P. Negulescu şi juristului George Fotino atât prin viziune cât şi prin substanţa discursului politic.

Orice constituţie, oricât de perfectă ar fi ea, avea, după cum aprecia primul dintre aceştia, şi multe defecte, cu reflex al contradicţiilor inerente ale dezvoltării societăţii. Constituţia din 1923 nu făcea excepţie de la regulă, dar împlinea un rol şi un rost bine definite în România de atunci, iar modificarea ei, ca a oricărui pact fundamental, implica primejdii pentru viaţa statului român. Şi fiindcă Negulescu aprecia că formele constituţionale trebuiau să aibă continuitate până la epuizarea deplină a efectelor lor pozitive, sau, altfel spus, până la perceperea rezultatelor preconizate la întocmirea lor, el se arăta adversar al reformelor cu orice preţ şi reformatorilor ocazionali. „Ambiţia atâtora din conducătorii statelor – sublinia el –, de a-şi crea, cu orice preţ, o aureolă de reformatori, cu care să treacă apoi în istorie, nu poate justifica schimbări, a căror utilitate n-a devenit, prin ea însăşi, evidentă“[137].

P. P. Negulescu nu accepta nici versiunile propuse de aşa zişii „moderaţi“, înţelegând prin aceştia pe acei politicieni care vroiau modificarea Constituţiei „doar“ în sensul sporirii prerogativelor Coroanei, deoarece monarhul se bucura de largi atribuţii, inclusiv de numirea şi revocărea miniştrilor sau dizolvarea Parlamentului.

Tuturor celor care vroiau modificarea Constituţiei el le argumenta: „Constituţia nu e nicidecum vinovată de neajunsurile atât de multe şi de mari de care suferim. Nu modificarea ei le-ar putea, prin urmare, înlătura... A stărui doar în ideea de a o modifica cu orice preţ, ar însemna a turbura ţara degeaba, fără nici o nevoie şi fără nici un folos, pe asemenea vremuri, când ordinea şi liniştea ne-ar fi mai necesare ca oricând“[138].

Reflecţii asemănătoare sau identice exprima uneori şi vicepreşedintele Adunării Deputaţilor din legislatura 1934-1935, George Fotino,

care era de părere că legea fundamentală a statului român nu releva în practică întreaga sa măsură. Cea mai frapantă şi ilustrativă situaţie rezultată din neconcordanţa dintre litera Constituţiei şi practica politică o identifica în poziţia pe care o deţinea Parlamentul în viaţa societăţii româneşti. Investirea acestuia cu toate prerogativele constituţionale în activitatea curentă, dar mai ales respectarea lor reprezenta soluţia necesară şi aşteptată de opinia publică românească. În realizarea acestui demers, considerat de însemnătate hotărâtore pentru primenirea moravurilor şi climatului politic românesc, G. Fotino accepta chiar o modificare constituţională, dar o modificare care să însemne... „Constituţia din 1923 aplicată“[139].

Caracteristic stilului său polemic, S. Mehedinţi, unul dintre opozanţii ideii reformării Constituţiei din 1923, persifla pe detractorii regimului constituţional în vigoare atunci: „Iar cei care mai umblă cu marafeturi constituţionale, propunând nu ştiu ce forme şi reforme, sunt oameni a căror caracterizare o vom face altă dată“[140].

Schimbarea pactului fundamental era reclamată atât de politicieni cu vederi democrate, cât şi de cei care, prin poziţii, se apropiau de curentele nondemocrate.

Problema constituţionalităţii legilor, pe care o aborda în studiul său Constantin G. Vasiliu, îi da posibilitate să observe că o eventuală corecţie a Constituţiei trebuia să aibă în vedere şi înlăturarea „cenzurii“ exercitate de puterea judecătorească asupra legislativului, în materie de drept public, prin Înalta Curte de Casaţie[141].

C. Rădulescu-Motru, combătând statul liberal, a cărui existenţă o vedea deja încheiată, aspira către o nouă formulă de stat – cel ţărănesc –, a cărui raţiune politică ar fi constituit-o primatul intereselor populaţiei agrare. Cum şi în ce sens urma să fie organizat noul stat, pe ce temeiuri instituţionale nu se pot desluşi însă din intervenţia cunoscutului universitar. Mai clar şi mai explicit s-a arătat Ion V. Gruia, susţinătorul „societăţilor tari“, care ar fi acordat, după opinia sa, „larg şi generos, libertăţi şi drepturi individuale“ şi în care Parlamentul trebuia să fie expresiunea naţiunii, „în ceea ce are

organic, creator, permanent şi specific"[142]. Conferenţiarul de drept de la Universitatea din Bucureşti, în baza constatărilor proprii, configura astfel deschiderile viitoare ale României în urma reformării constituţionale:

1) reprezentarea politică numerică şi abstractă urma să fie înlocuită cu reprezentarea profesională, care „va îndepărta defectele organice ale funcţiei legislative, în cadrul actualei democraţii formale".

2) Puteri crescute erau atribuite şefului statului şi executivului, în raport cu celelalte puteri.

3) Regele devenea instrumentul central al puterii executive, arbitrul suprem.

4) Spiritul de ordine moral-politică şi de legalitate se consolidau[143].

Noi codificări constituţionale preconizau Octavian Goga şi A. C. Cuza când reclamau încadrarea ţării „într-o ordine nouă de simţire creatoare" precum şi o „constituţie românească" cu un conţinut eminamente naţionalist[144].

Intensitatea dezbaterilor pe tema sistemului constituţional s-a dovedit nu lipsită de motivaţie, iar neliniştea care-şi făcuse loc în cercurile politice s-a arătat a fi întemeiată. Către sfârşitul aceluiaşi an, guvernul Gh. Tătărescu, în intenţia căruia s-a aflat aplicarea unor corecţii Constituţiei din 1923, abandonând un astfel de proiect – se pare în urma presiunilor opiniei publice –, se lansează în acţiunea de modificare antiparlamentară a Regulamentului interior al Camerei. Obiectivul, înscris pe linia aceloraşi intenţii, nu este realizat, dată fiind opoziţia hotărâtă a unui grup de deputaţi, din care se remarcă N. Săveanu, Al. Popescu-Nicşeşti şi George Fotino[145].

Surescitarea politică determinată de manevrele unor cercuri interesate în schimbări ale fundamentului constituţional al statului român a pregătit, într-un fel, terenul pentru modificarea Constituţiei democratice din 1923.

6. Normele vieţii parlamentare în accepţiunea Constituţiei „Carol al II-lea"

În februarie 1938, după strădanii neizbutite până atunci şi după consumuri considerabile de energii interesat dirijate, Carol al II-lea îşi vedea împlinit un obiectiv urmărit cu cerbicie încă de la înscăunare: proclamarea regimului autoritar. Astfel, după expresia fericită a lui N. Iorga, „lovitura zăbovită atâţia ani, se produse"[146]. Nu ştim dacă impulsurile lăuntrice spre exclusivism, grandomanie şi autoritarism au precumpănit sau o anume „modă" din epocă, de care am mai vorbit – „moda" dictaturilor personale sau „colective", indiferent de culoarea politică a făptuitorilor lor – au fost aspecte care au precumpănit în preocuparea pentru instaurarea unui astfel de regim politic. Cert este că suveranul autoritar, şi-a luat rolul în serios, restructurând „etajele" superioare ale societăţii româneşti după propriile deziderate şi interese.

Suportul normativ al noului regim politic l-a reprezentat edictarea unei noi legi fundamentale a statului, nouă ca formă în evoluţia constituţională a României, dar păstrând multe din prevederile vechii constituţii.

După principiile fundamentale ale drepturilor şi îndatoririlor cetăţeneşti, cuprinse în titlurile I şi II care, în esenţă, nu se deosebeau de cele prevăzute în Constituţia liberală, în titlul III erau tratate problemele referitoare la organizarea statului român. Deşi, formal, Constituţia carlistă recunoştea separaţia puterilor în stat, în practică ea crea o situaţie privilegiată suveranului, care, conform art. 30, era declarat „capul statului"[147]. Potrivit normelor înscrise în Constituţie, regele lua parte activă la exerciţiul celor trei puteri – legislativă, executivă şi judecătorească – în idea realizării „unităţii organice a statului", după cum încerca să demonstreze atunci preşedintele Înaltei Curţi de Casaţie, Andrei Rădulescu.

Fuziunea puterilor în persoana monarhului se exprima astfel:

– **în domeniul legislativ** – regele avea drept complet de iniţiativă (sancţiona şi promulga legile, putea refuza sancţionarea, fără de care

nici-o lege nu avea putere executorie), pe câtă vreme Parlamentul, ca reprezentanţă legislativă a şefului statului, era investit cu drepturi restrânse (iniţiativa proprie era limitată „numai la legi în interesul obştesc al Statului"[148], după cum se prevedea în art. 31 al Constituţiei); monarhului îl revenea atribuţia exclusivă de a convoca, deschide şi dizolva Parlamentul (fie una din cele două adunări, fie concomitent amândouă), căreia i se adăuga dreptul de a preroga adunările în temeiul aceluiaşi articol – 45 (capitolul I: Despre rege);

– **în domeniul executiv** – puterea încredinţată şefului statului era exercitată de guvern, după normele prevăzute în Constituţie, dar acesta dispunea de dreptul de a numi şi revoca miniştrii şi funcţionarii publici, de a decreta regulamente pentru aplicarea legilor, de a acredita ambasadorii şi miniştrii plenipotenţiari, de a încheia tratate şi convenţii (fără să fie supuse ratificării adunărilor legiuitoare), de a declara război sau a încheia pace;

– **în domeniul judecătoresc** – lua parte la legiferarea organizării acestei puteri şi numea magistraţii, potrivit legilor; hotărârile judecătoreşti erau executate în numele său, prin reprezentanţii puterii executive.

Analiza comparată a articolelor înscrise în titlul III al celor două constituţii reflectă pregnant deosebirile calitative dintre cele două regimuri politice care s-au exercitat în România în urma aplicării lor. Pe câtă vreme prin pactul fundamental din 1923 s-a reiterat regimul parlamentar-constituţional, prin codexul din 27 februarie 1938 s-a legiferat „un regim autoritar", cum era definit acesta chiar în epocă[149].

Intenţiile legiuitorului din 1938 sunt bine precizate în conţinutul articolelor 30-33, 44-46 ş.a. precum şi în consacrarea capitolului I prerogativelor regale şi nu reprezentanţelor naţionale, cum proceda Constituţia din 1923.

Există, desigur, şi alte norme ale Constituţiei carliste care instituie puterea, aproape suverană, a regelui în problemele vieţii de stat. Unele dintre ele, dată fiind implicarea reprezentanţei naţionale, interesează îndeosebi pentru lămurirea unor aspecte privind rolul şi atribuţiile lor în incidenţa prevederilor constituţionale.

Noul pact fundamental concepea o altă organizare a Parlamentului, anume pe baze corporatiste, esenţial deosebită de alcătuirea lui fixată prin Constituţia din 1923.

Camera Deputaţilor se compunea din deputaţi aleşi pe o durată de 6 ani de către cetăţeni români care îndeplineau următoarele condiţii: să ştie să scrie şi să citească, să aibă vârsta de 30 de ani împliniţi, să nu intre în cazurile de incapacitate şi nedemnitate prevăzute de lege şi să exercite o ocupaţie efectivă într-una din următoarele trei categorii:

1. agricultură şi muncă manuală;
2. comerţ şi industrie;
3. ocupaţii intelectuale (art. 61 şi 62)[150].

Senatul era alcătuit din „senatori numiţi de rege, din senatori de drept şi din senatori aleşi cu vot obligatoriu, secret şi exprimat prin scrutin uninominal“[151] (art. 63).

Paritatea dintre senatorii numiţi şi cei aleşi exprima voinţa constituantului de a controla şi dirija activitatea Senatului. Aşa se explică de ce legiuitorul, spre deosebire de Constituţia din 1923, acorda întâietate senatorilor numiţi.

Accentuând însemnătatea senatorilor numiţi, noul pact fundamental limita numărul senatorilor de drept, opunându-se creşterii rândurilor acestora prin eliminarea art. 73 al vechii constituţii care prevedea cazurile de obţinere a acestei investituri. Deveneau senatori de drept numai acei parlamentari care, la data promulgării Constituţiei, dobândiseră deja această calitate. Este de observat şi faptul că în rândul senatorilor de drept, care primeau titlul în virtutea înaltei lor situaţiuni în stat şi în biserică, erau incluşi toţi principii familiei regale, la vârsta majoratului (art. 64).

Diferenţe între cele două constituţii se semnalează şi în ce priveşte durata mandatelor senatorilor. Potrivit normelor constituţionale din 1938 durata mandatelor senatorilor numiţi şi aleşi era de nouă ani (art. 64). Mandatele acestora din urmă se reînnoiau însă din trei în trei ani de la data depunerii jurământului în proporţie de o treime, prin tragere la sorţi[152].

Cele două camere, în opera legislativă, erau sprijinite de Consiliul Legislativ, a cărui existenţă era menţinută în continuare pe aceleaşi principii de funcţionare ca şi în vechea constituţie (art. 72)[153], cu deosebirea, esenţială de altfel, că devenea „parte integrantă din legislativ“[154].

Constituţia carlistă, mergând pe linia limitării atribuţiilor Parlamentului, transfera operaţia validării mandatelor unui organ tehnic al puterii judecătoreşti – Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie – şi modifica raporturile dintre adunări şi guvern, în sensul că acestea îşi diminuau atribuţia de control asupra cabinetelor. Art. 65 al Constituţiei stipula că miniştrii aveau răspundere politică numai faţă de rege[155].

Constituţia acorda, însă, dreptul parlamentarilor de a formula întrebări miniştrilor, ca mijloc de control al guvernului.

Din analiza principiilor şi prevederilor Constituţiei din februarie 1938[156] rezultă că Parlamentul, ca instituţie politică, era menţinut, dar într-o alcătuire nouă, cu atribuţii noi, care-i diminuau, într-o considerabilă măsură, rolul şi însemnătatea sa în sistemul politic românesc.

De altfel, aspectul care înlătură orice îndoială asupra caracterului Constituţiei din 1938 şi al regimului politic instaurat în urma intrării ei în vigoare l-a constituit, după părerea noastră, însăşi titulatura care i s-a atribuit: „Constituţia Regele Carol al II-lea“. Se vrea, astfel, să se accentueze, incidenţa concepţiilor şi obiectivelor proprii ale monarhului României în materie legislativă cu forma lor de exprimare şi concretizare pe plan politic în sistemul organizării instituţionale a noului regim.

Adepţii guvernării autoritare carliste s-au străduit să explice inclusiv „logica“ denumirii atribuite Constituţiei din 27 februarie 1938. „Ea (Constituţia – *n.n.*) – aprecia Andrei Rădulescu – nu este o imitaţie a altor constituţii, cum se crede de unii. Are caracterele ei speciale şi reprezintă un gen deosebit, faţă de constituţiile create în ultimii ani“. De aici concluzia: „pe bună dreptate, trebuie să poarte numele de „Constituţia Regele Carol al II-lea“[157].

7. Legile din 1939 în completarea Constituţiei monarhiste

În tehnica legislativă, un pact fundamental era deschis completărilor ulterioare cu legi, având caracter organic. Codificarea Constituţională din februarie 1938 a prevăzut posibilitatea completării ei cu astfel de legi, între acestea, care interesa, în mod deosebit, instituţia parlamentară, fiind **Legea electorală** din 9 mai 1939.

Legea se constituia într-o componentă esenţială a demersului noii autorităţi în direcţia configurării unui alt rol şi, prin urmare, unor alte prerogative Adunării Deputaţilor şi Senatului.

Referatul Consiliului de Miniştrii, care însoţea Legea, definea cu limpezime concepţia şi strategia politică a legiuitorului: „Articolele de sub Capitolul II al Constituţiei (din 1938 – *n.n.*) definesc şi precizează caracterul adunărilor legiuitoare, compunerea şi funcţionarea lor şi atribuţiunile ce au a le îndeplini".

Acţiunea puterii legiuitoare era încadrată, astfel, pe linia intereselor generale ale statului, determinându-i-se rolul şi poziţia sa în raport cu celelalte puteri.

„Nu mai există, ca în trecut – se releva în continuare în Referat – *un primat al legislativului faţă de executiv"* (subl. ns. – *n.n.*) căruia a trebuit să i se asigure un exerciţiu nestingherit, de nici o piedică, a acţiunii şi a răspunderilor sale. „Această nouă orânduire a rolului puterilor în stat nu înlătură şi nici nu scoboară importanţa instituţiei parlamentare"[158].

Textul Legii electorale accentua interesul asupra Senatului, cu deosebire asupra competenţei sale funcţionale.

Alegerea deputaţilor şi a senatorilor, potrivit legii, se efectua prin „vot secret, obligatoriu şi exprimat prin scrutin uninominal pe circumscripţiuni"[159] (11 pentru Cameră şi una pentru Senat).

Aveau drept de vot pentru alegerea senatorilor acei cetăţeni (bărbaţi sau femei) care, pe lângă condiţiile amintite, întruneau şi calitatea de „membrii în organele de conducere ale corpurilor constituite în stat din cele trei categorii de îndeletniciri prevăzute", după cum urma:

I. **(pentru agricultură şi muncă)** – camerele agricole; asociaţiile şi sindicatele agricole, viticole, pomicole etc., având personalitate juridică recunoscută; camerele de muncă; breslele de muncitori, funcţionari particulari şi meseriaşi;

II. **(pentru industrie şi comerţ)** – camerele de industrie şi comerţ, sfaturile negustoreşti; asociaţiile de industriaşi, care au personalitate juridică recunoscută;

III. **(pentru ocupaţiuni intelectuale)** – Asociaţia Învăţătorilor; Asociaţia Clerului; asociaţiile sau colegiile inginerilor, arhitecţilor, medicilor, veterinarilor, farmaciştilor, avocaţilor şi scriitorilor şi artelor frumoase[160].

Regulamentele interioare ale celor două camere se înscriu în aceeaşi orientare fixată de Constituţie. La 21 iunie 1939 este votat Regulamentul Adunării Deputaţilor, ilustrativ asupra concepţiei care a stat la baza legislaţiei din perioada regimului autoritar carlist.

Încă de la început, se stipula obligativitatea fiecărui deputat de a presta jurământ de credinţă regelui, în caz contrar pierzând mandatul (art. 1)[161].

Camera cunoştea tot două faze de organizare, simplificate, însă, în raport cu normele regulamentare din 1920, valabile, cu mici modificări, până în 1939: provizorie şi definitivă. Biroul provizoriu nu mai era desemnat de Adunarea nou aleasă. Potrivit art. 2, la deschiderea primei sesiuni a anului, Biroul Definitiv al sesiunii precedente îndeplinea, temporar, funcţiile Biroului Provizoriu. Era, fără îndoială, încă un atribut – este în adevăr nu major, dar semnificativ totuşi – de care Camera, într-un fel, era deposedată, anume dreptul de a-şi desemna prin vot Biroul Provizoriu. Pierderea acestui drept era consecinţa retractării altuia – validarea alegerilor – trecut, după noile dispoziţii constituţionale, în sarcina Înaltei Curţi de Casaţie.

Biroul Definitiv era alcătuit dintr-un număr mai restrâns de membri care erau aleşi prin scrutin uninominal, secret şi cu majoritatea absolută a voturilor exprimate (art. 3)[162].

Reduceri au fost operate şi la numărul comisiilor permanente –

14, în loc de 16 – precum şi în componenţa lor (maximum 50 membri, minimum 15). Acestea erau următoarele:

1. Comisia de administraţie generală şi locală (25 membri);
2. Afaceri străine (25);
3. Armatei, aviaţiei, marinei militare şi comerciale (25);
4. Legislaţie civilă, comercială şi penală (25);
5. Financiară, bugetară şi de legislaţie fiscală (50);
6. Economie naţională (25);
7. Agricultură, păduri şi domenii (25);
8. Lucrări publice, căi ferate, căi de comunicaţie, poştă, telefon şi telegraf (25);
9. Educaţie naţională, culte şi arte (25);
10. Muncii, asigurărilor şi prevederilor sociale (25);
11. Sănătate şi igienă publică (25);
12. Disciplină, incompatibilitate şi imunitate (15);
13. Naturalizări (15);
14. Petiţiuni (15)[163].

Regulamentul cuprindea norme privind desfăşurarea şedinţelor, prezentarea, discutarea şi votarea proiectelor de legi, formularea întrebărilor şi interpelărilor, disciplina interioară etc.

În conformitate cu prevederile Regulamentului, deputaţii aveau obligativitatea de a lua parte la dezbateri „îmbrăcaţi în uniforma «Frontului Renaşterii Naţionale»“[164], măsură de inspiraţie cazonă sau festivistă, care trăda voinţa expresă a legiuitorului ca parlamentarii să se alinieze politicii promovate de şeful statului. Ea era întărită şi de menţinerea aproape nemodificată a articolului din vechile regulamente referitor la interdicţia discutării persoanei monarhului şi a actelor sale.

Biroul Definitiv al Senatului, potrivit noului Regulament interior de funcţionare, era alcătuit din: **preşedinte, 4 vicepreşedinţi, 4 secretari şi 4 chestori,** la fel ca organismul similar al Camerei[165].

Structural, Adunarea Deputaţilor, ca şi Senatul, se deosebeau de vechiul model de organizare, păstrând însă numeroase elemente ale acestuia, între care unele tehnici de lucru, mijloace şi metode de finalizare a propriilor iniţiative, sistem de autogestiune etc.

În tentativa destabilizării funcţiei şi rolului adunărilor legiuitoare, obiectiv prioritar pe agenda politică a regelui Carol al II-lea, Parlamentului nu i s-a putut refuza însă dreptul de replică (întrebări, interpelări), cum nu i s-a sustras nici atribuţia de a primi plângeri, petiţii, reclamaţii etc., ceea ce denotă, într-un fel, reţinerea noului regim în aplicarea integrală a planurilor în acest sens. Posibil este ca şeful suprem al executivului, evident din raţiuni politice, să fi păstrat „decorul" parlamentar şi pentru raporturile pe care le-a promovat cu democraţiile occidentale sau pentru a preveni, eventual, unele exacerbări politice interne.

NOTE

[94] *Constituţiunea cu modificările din 1917*, Bucureşti, Ediţiune oficială, Imprimeria Statului, 1919, p. 16.

[95] Constantin Stănescu, *Probleme constituţionale*, Bucureşti, Tip. „Cuvântul Românesc", 1938, p. 22.

[96] În Constituţia din 1866, articolele respective aveau următoarea redactare: „Adunarea Deputaţilor se compune din deputaţi aleşi în modul indicat mai jos" (art. 57) şi „Pentru Senat corpul electoral se împarte în fiecare judeţ în două colegiuri" (*Constituţiune promulgată la 1866. Revizuită la 1882 şi 1884,* în *Legile şi regulamentele promulgate de la 1882-1884 inclusiv*, coordonate şi adnotate de I. Theodoru, Bucureşti, 1885, pp. 10-11).

[97] Art. 2, 4, 12 şi 13 au fost modificate prin Decretul din 22 decembrie 1918. Aprecierile noastre au în vedere textul Decretului-lege modificat. Ulterior au fost aduse şi alte modificări, prin Decretul regal din 2 aprilie 1920 (Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond M.A.I., dosar 1/1920, inv. 330, ff. 89-91).

[98] *Decret-lege pentru alegerea deputaţilor şi senatorilor prin vot obştesc, obligator, egal, direct şi secret, pe baza reprezentanţei proporţionale,* în C. Hamangiu, *Codul general al României*, vol. VIII. *Legi uzuale, 1913-1919*, Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Librăriei Alcalay & Co., pp. 1140-1154.

[99] *Ibidem*, p. 1141.

[100] În sfera de acţiune a Decretului se încadra şi Basarabia.

[101] Ambele decrete au fost modificate prin Decretul-lege nr. 1539 din 8 aprilie 1920 (Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond M.A.I., dosar 2/ 1921, inv. 331, ff. 18-22).

[102] *Constituţiunea*, [Bucureşti], 1923, p. 7.

[103] *Ibidem*, p. 12.

[104] *Organisation constitutionnelle et administrative de la Roumanie*, Bucarest, Moniteur Officiel et Imprimeries de l'état. Imprimerie Nationale, 1936, p. 5.

[105] *Constituţiunea*, p. 14.

[106] O asemenea măsură a fost înscrisă pentru prima dată în Statutul dezvoltator al domnitorului Alex. Ioan Cuza din 1864 (art. 6), care acorda Camerei prerogativa de a dezbate şi vota bugetul statului. Aceasta s-a înscris în dreptul constituţional ca o inovaţie românească, neimitată de alte state (*Enciclopedia României*, vol. I, p. 181).

[107] *Constituţiunea*, p. 9.

[108] P. Constantinescu-Iaşi, *Reforma constituţiei. Constatări istorice*, Bârlad, 1923, p. 68.

[109] Constantin Stănescu, *Alcătuirea Parlamentului şi senatorii de drept în sistemul Constituţiei de la 1923*. Studiu de doctrină şi jurisprudenţă, Bucureşti, „Universul", 1936, p. 19.

[110] *Constituţiunea*, pp. 10 şi 11.

[111] „Verificarea îndeplinirii condiţiunilor desemnării senatorilor de drept se face de către o comisiune compusă din preşedinţii secţiunilor Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, sub preşedinţia primului preşedinte" al acesteia – se specifică în art. 74 al Constituţiei (*Constituţiunea*, p. 11).

[112] Pentru modul de alcătuire şi activitatea Consiliului Legislativ a se vedea: *Consiliul Legislativ. Zece ani de activitate. 1926-1936*, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Luceafărul" S.A., [1936]; *Enciclopedia României*, vol. I, p. 192; *Lege pentru organizarea şi funcţionarea Consiliului Legislativ din 26 februarie 1925*, în C. Hamangiu, *Codul general al României. Legi noi de unificare. 1922-1926*, vol. XI-XII, Editura „Universala" Alcalay & Co., pp. 20-33 („Puterea legiuitoare şi puterea executivă sunt obligate să consulte Consiliul Legislativ pentru toate proiectele de legi constituţionale şi ordinare, afară de cele pentru credite bugetare" – C. Hamangiu, *Op. cit.*, p. 20).

[113] *Constituţiunea*, p. 1.

[114] *Enciclopedia României*, vol. I, [Bucureşti], [s.a.], p. 194.

[115] Apud: „Revista de Studii Sociologice şi Muncitoreşti", an. III, nr. 10, trim. I, aprilie 1936, p. 2.

[116] *Constituţiunea*, p. 9.

[117] *Regulamentul interior al Adunării Deputaţilor votat în şedinţa de la 18 decembrie 1920*, Craiova, Ediţiune oficială, „Ramuri", 1931, pp. 3-6.

[118] *Ibidem*, p. 20.

[119] *Ibidem*, p. 9 (art. 24 din Regulament).

[120] *Ibidem*, (art. 25 al Regulamentului).

[121] *Ibidem*, p. 13 (art. 40 al Regulamentului).

[122] *Ibidem*, pp. 13, 18-19, 38, 40.

[123] *Regulamentul Senatului din 31 ianuarie 1925*, în C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XIII-XIV, 1922-1926, Bucureşti, Editura Librăriei „Universala", Alcalay & Co., pp. 986, 988.

[124] *Ibidem*, pp. 995-996.

[125] *Constituţiunea*, p. 9.

[126] *Legea electorală pentru Adunarea Deputaţilor şi Senat din 27 martie 1926*, în C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XI-XII, [Bucureşti], Editura „Universala" Alcalay & Co., p. 1054.

[127] C. Hamangiu, *Op. cit.*, p. 1076.

[128] Pentru detalii a se vedea: Matei Dogan, *Analiza statistică a „democraţiei parlamentare„ din România*, Bucureşti, Editura P.S.D., 1946, p. 25 şi urm.; Ion Saizu, Leon Eşanu, *Momente din istoria regimului electoral în România (1922-1928)*, în „Anale de Istorie", an. XVI, nr. 3/1970, pp. 84-93.

[129] André Tibal, *Op. cit.*, p. 87.

[130] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XVII, Legi noi de unificare. 1929, *Lege pentru organizarea administraţiunii locale din 3 august 1929*, Bucureşti, Editura Librăriei „Universala", Alcalay & Co., [s.a.]. De fapt, prima măsură parţială privind legiferarea sufragiului feminin a fost adoptată în 1925, când, potrivit art. 17 al Legii pentru unificarea administrativă din 14 iunie 1925 (cf. C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XI-XII, p. 338 şi urm.), se permitea cooptarea în consiliile comunale de la două până la şapte femei, în funcţie de numărul locuitorilor localităţii respective. Vezi şi: *Regulament pentru aplicarea art. 17-25 şi 101-107 din Legea pentru unificarea administrativă, din 26 ianuarie 1926*, în C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XV-XVI, 1926-1929. Legi noi de unificare, Bucureşti, Editura „Universala" Alcalay & Co., [s.a.], pp. 31-35.

[131] În acest sens a se vedea: Proces verbal al Preşedinţiei Senatului pentru modificarea Regulamentului interior al Senatului din 2 August 1929,

Regulament al Legii camerelor de comerţ şi industrie din 30 iunie 1934 (C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XVII, p. 920 şi vol. XXII, p. 410).

[132] Dr. Romul Boilă, *Studiu asupra reorganizării statului român întregit. Cuprinde un anteproiect de constituţie cu o scurtă expunere de motive*, Cluj, Tipografia Naţională Soc. Anonimă, 1931, p. 38.

[133] M. Manoilescu, *România stat corporativ*, în „Lumea Nouă", nr. 2/1933, p. 4.

[134] Vezi: Emilia Sonia, Gavrila Sonia, *Viaţa economică şi politică a României. 1933-1938*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, p. 132.

[135] Mircea Balint, *Liberalismul şi modificarea Constituţiei*, în „Slova" (Botoşani), an. I, nr. 1 din 21 iulie 1935, p. 10.

[136] I. Ciuca-Liţa, *Revizuire şi revizuire*, în „Acum", an. I, nr. 1 din august 1935.

[137] P. P. Negulescu, *Revizuirea Constituţiei*, în „Parlamentul Românesc", an. VI, nr. 181-184 din 8 noiembrie 1935, p. 3.

[138] *Ibidem*, p. 4.

[139] George Fotino, *Parlamentul în Constituţia de mâine*, în „Parlamentul Românesc", an. VI, nr. 181-184 din 8 noiembrie 1935, p. 29.

[140] S. Mehedinţi, *Puterea selectivă*, în „Parlamentul Românesc" din 8 noiembrie 1935, p. 22.

[141] Constantin G. Vasiliu, *Controlul constituţionalitaţii legilor*, în „Parlamentul Românesc" din 8 noiembrie 1935, p. 59.

[142] Ion V. Gruia, *Forţele active ale unei noi constituţii*, în „Parlamentul Românesc" din 8 noiembrie 1935, p. 49.

[143] *Ibidem*, pp. 51-52.

[144] Octavian Goga, *Schimbarea Constituţiei şi* A. C. Cuza, *Statul românilor – constituţie românească,* în „Parlamentul Românesc" din 8 noiembrie 1935.

[145] „Parlamentul Românesc", an. VI, nr. 186 din 2 decembrie 1935, p. 9.

[146] N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X (Întregitorii), Bucureşti, 1939, p. 493.

[147] *Constituţiunea regele Carol al II-lea*, p. 15.

[148] *Ibidem*, p. 18.

[149] Marius Cişmigiu, *Stat autoritar şi stat ţărănesc. Elemente de drept autoritar în practica constituţională românească*, Bucureşti, 1942, p. 32.

[150] *Constituţiune din 27 februarie 1938. Adnotată cu jurisprudenţă*, Bucureşti, Editura Librăriei „Universala" Alcalay & Co., [s.a.], p. 36.

[151] *Ibidem.*

[152] *Ibidem*, p. 37.

[153] *Ibidem*, p. 40.

[154] *Enciclopedia României*, vol. I, p. 200.

[155] *Ibidem*, p. 37.

[156] Pentru alte aspecte ale Constituţiei vezi: N. Pascu, *Regimul constiţutional de la 12 februarie 1938 până astăzi*, Bucureşti, Editura Socec, 1946; Al. Gh. Savu, *Dictatura regală*, Bucureşti, Editura Politică, 1970, pp. 158-164; Titu Georgescu, *Între două revoluţii*, Craiova, Editura „Scrisul românesc", 1974; Ion Scurtu, *Istoria României între anii 1918-1940*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1996.

[157] *Zece ani de domnie ai M. S. Regelui Carol al II-lea*, vol. 1, p. 102.

[158] C. Hamangiu, *Codul general al României*, Coduri, Legi, regulamente, jurnale ale Consiliului de miniştri, vol. XXXII, partea a II-a, 1939, p. 1513.

[159] *Ibidem*, p. 1502.

[160] *Ibidem*, p. 1503.

[161] *Regulamentul interior al Adunării Deputaţilor*, Bucureşti, Imprimeria centrală, 1939, p. 3.

[162] *Ibidem*, p. 4.

[163] *Ibidem*, pp. 5-6.

[164] *Ibidem*, p. 11.

[165] „Almanahul ziarului «Timpul»", 1940, p. 250.

V
DEMERSURI PRELIMINARE ALE ACTIVITĂŢII LEGISLATIVE

Sesiunile parlamentare (ordinare sau extraordinare) au fost precedate de unele demersuri care, fiecare în felul său, a avut efecte calitative asupra activităţii celor două adunări. În esenţă, acestea reprezintă „operaţii" premergătoare desfăşurării activităţii propriu-zise a Camerei şi a Senatului, reprezentate fiind de scrutinurile electorale, constituirea adunărilor şi alegerea propriilor organe de conducere, precum şi de validarea rezultatelor scrutinurilor parlamentare generale sau parţiale. Deşi constituirea adunărilor şi desemnarea organelor de decizie se încadrează în mecanismul activităţii parlamentare, deliberat le-am decupat de acesta, pentru ca să concentrăm atenţia asupra aspectelor fundamentale ale funcţiilor Adunării Deputaţilor şi Senatului în sistemul politic românesc din al 4-lea deceniu.

1. Scrutinurile electorale

Constituirea adunărilor reprezentative era consecinţa alegerilor parlamentare generale, al căror număr, în deceniul al 4-lea, a fost de cinci, desfăşurate după cum urmează: la 1 iunie 1931, 17 iulie 1932, 20 decembrie 1933, 20 decembrie 1937[166] şi la 1 iulie 1939[167]. Rezultă că o alegere, în deceniul al 4-lea, a avut loc, în medie, la interval de

doi ani şi cinci luni, faţă de un an şi cinci luni, cât s-a înregistrat în deceniul 1919-1929.

Alegerile au fost organizate şi s-au desfăşurat sub patronajul naţional-liberalilor (2), naţional-ţărăniştilor (1), Uniunii Naţionale (1) şi F.R.N.-ului (1), formaţiuni politice care, de altfel, au obţinut victoria în scrutinurile respective, cu excepţia P.N.L., în decembrie 1937, care nu a întrunit numărul de voturi necesar pentru a fi proclamat partid „majoritar". Numărul total al voturilor obţinute de aceste formaţiuni politice, exprimat în procente, a fost următorul, în succesiunea scrutinurilor:

iunie 1931 (Uniunea Naţională)	47,5% din voturi
iulie 1932 (P.N.Ţ.)	40,3% din voturi
decembrie 1933 (P.N.L.)	51,0% din voturi
decembrie 1937 (P.N.L.)	36,4% din voturi
iulie 1939 (F.R.N.)	100% din voturi

Cu excepţia alegerilor din iulie 1939, ale căror condiţii de desfăşurare şi înregistrare sunt cunoscute, asemănătoare în unele privinţe cu cele din deceniile următoare şi care nu intră în calculul nostru, celelalte denotă o considerabilă diminuare a forţei electorale a partidelor de guvernământ, comparativ cu scrutinurile din intervalul 1919-1929, când procentul de voturi obţinut de partidul aflat la putere a oscilat între limitele 42,4% (inferioară) – 77,8% (superioară), faţă de 36,4% şi respectiv 51%, în deceniul al 4-lea.

Situaţia este asemănătoare şi în cazul numărului de mandate pe care îl obţine partidul de guvernământ, exprimat în procente, îndeosebi la Cameră. Diminuarea este evidentă: limita de jos, în perioada 1930-1940, a fost de 39,2% (pentru Cameră), în timp ce în deceniul anterior era de 60,4%; limita maximă în primul interval, pentru aceeaşi adunare, se ridica la 77,6%, în vreme ce în al doilea interval era de 89,9%. La Senat situaţia era relativ echilibrată, în sensul că procentul cel mai scăzut de mandate obţinut de partidul de guvernământ s-a

înregistrat înainte de 1930 (75,4%, de către P.N.L., în 1922), precum şi cel mai ridicat din întreaga perioadă interbelică, tot în acelaşi interval de timp (85,3%, în 1927, de către liberali)[168].

Analiza scrutinurilor electorale din deceniul al 4-lea, ca şi a alegerilor parlamentare din întreaga perioadă interbelică, în general, conduce nu numai la reconfirmarea unor concluzii, dar şi la discernerea unor situaţii mai puţin reliefate care, totuşi, au însemnătate în aprecierea sistemului parlamentar românesc din acea epocă. Un aspect minor în aparenţă, cum îl reprezintă listele de înscrieri precum şi cele de votare, are o relevanţă particulară semnificativă pentru contextul vieţii politice româneşti. Comparând cifrele de pe listele de înscrieri din întreaga perioadă interbelică, constatăm creşterea lor constantă şi substanţială. Dacă la primele alegeri, desfăşurate sub regimul votului universal – cele din noiembrie 1919 – se înregistra un număr de 1.916.225 de înscrişi pe listele electorale, la scrutinul din 1937 se observă prezenţa a 4.651.959 persoane înscrise, ceea ce înseamnă o creştere cu 2.735.734 persoane înscrise, cu drept de vot (reprezentând, în procente, o majorare cu aproape 150%).

Acelaşi fenomen se constată şi în ce priveşte numărul total de votanţi: de la 1.324.563 (în 1919), la 3.671.693 (în 1937)[169].

Creşterile semnalate indică o activizare politică relativ mai accentuată a masei electorale, concomitent cu deschiderea accesului spre viaţa politică a noi straturi de cetăţeni care, cum era previzibil, manifestă o mai largă iniţiativă proprie, refuzând, în bună măsură, concursul partidelor democrate puternice (P.N.Ţ., P.N.L., Partidul Poporului), oarecum „uzate“ moral în disputele pentru putere, sau al „partidelor muncitoreşti“, lipsite de forţa electorală necesară accederii la putere. Rezultatul: sporirea numerică a partidelor politice cu reprezentanţi în Parlament precum şi a listelor de participare la consultările electorale. Intervalul cuprins între alegerile din 1931 şi cele din decembrie 1937 este cel mai semnificativ, sub acest raport, din întreaga perioadă analizată, relevându-se situaţia următoare[170]:

Alegeri generale	Nr. de partide participante	Partide cu reprezentanţi în Parlament
1931	12	11
1932	17	12
1933	11	9
1937	13	7

Aspectul semnalat are o semnificaţie deosebită pentru viaţa parlamentară din România interbelică. Crearea unor partide noi sau scindarea altora nu a fost un element politic de importanţă scăzută sau, aşa cum se mai interpretează încă, nu a reprezentat o destabilizare a sistemului partidist, ca şi a vieţii politice, în genere. Din contră, aceasta evidenţiază o ameliorare a vieţii electorale, o consolidare a cadrelor permanente ale partidelor, fenomene care, dincolo de proliferarea formaţiunilor politice, indică o mai accentuată tendinţă spre omogenizarea forţei politice partidiste, nevoită, în noile împrejurări, să atribuie o semnificaţie sporită cartelurilor sau înţelegerilor electorale.

Un alt aspect, de aceeaşi importanţă, care este tot un rezultat al sporirii numerice a partidelor politice, îl reprezintă diluarea considerabilă a diferenţei dintre procentul voturilor obţinute de o formaţiune politică la guvernare şi cel înregistrat în opoziţia imediat următoare. Astfel, P.N.L., în alegerile din 1931, obţinea 44%[171] din voturile exprimate, în opoziţia imediat următoare – la alegerile din 1932 – primind adeziunea a 13,6% din numărul voturilor. P.N.Ţ., la aceleaşi alegeri, obţinea: 14,99% şi respectiv 40,30% din totalul voturilor exprimate[172].

În sfârşit, mai este de reţinut, în aceeaşi succesiune de idei, creşterea cu totul remarcabilă a numărului cetăţenilor afiliaţi politic de la cca. 100.000, în epoca imediat următoare încheierii primei conflagraţii mondiale, la aproximativ 200.000 – 250.000[173] şi chiar mai mult, după unele aprecieri, în perioada următoare, ceea ce denotă un sporit interes pentru implicarea în politică în deceniile al 3-lea şi al 4-lea.

2. Constituirea adunărilor şi desemnarea instanţelor lor de conducere

Prima şi cea mai însemnată „operaţie" care se consumă înaintea începerii activităţii propriu-zise a celor două adunări este de natură organizatorică. Ea constă în stabilirea structurii acestora, alegerea organismelor de conducere şi a comisiilor parlamentare, fixarea normelor şi statutului de funcţionare a administraţiei proprii, precum şi a regulamentului de ordine interioară.

Numărul deputaţilor şi senatorilor se stabilea în funcţie de prevederile constituţionale şi legislaţia epocii. În timp ce Adunarea Deputaţilor a înregistrat un număr fix de membrii – 385 – în întreg intervalul 1930-1938, Senatul a avut o alcătuire mobilă, determinată fiind în principal de fluctuaţia numărului senatorilor de drept, precum şi de apariţia unor noi categorii de senatori (reprezentanţii camerelor de muncă, create în 1932). Astfel, sub acest aspect, evoluţia compoziţiei numerice a Senatului, pe legislaturi, a fost următoarea:

1928 (22 decembrie)	1931 (1 aprilie):	240
1931 (15 iulie)	1932 (10 iunie):	248
1932 (30 iulie)	1933 (18 noiembrie):	247
1934 (1 februarie)	1937 (19 noiembrie):	250[174]

Structura numerică a celor două adunări, în virtutea prevederilor Constituţiei carliste şi a Legii electorale din 9 mai 1939 a dobândit o altă înfăţişare: Adunarea Deputaţilor se compunea din 258 parlamentari (câte 86 pentru fiecare din cele trei categorii de deputaţi), iar Senatul din 88 senatori desemnaţi de rege şi 88 aleşi dintr-un număr variabil de senatori de drept[175].

Constituirea adunărilor se realiza, concomitent cu alegerea propriilor organisme directoare şi de control, în două faze: prima – tranzitorie, acestea având misiunea de a asigura validarea alegerilor şi recunoaşterea mandatelor; a doua – definitivă, când se proceda la alegerea

organismelor definitive (pe durata unei legislaturi parlamentare), cu o compoziţie numerică mai substanţială, investite cu depline drepturi de conducere şi de control asupra activităţii celor două camere, a căror compoziţie numerică a fost prezentată anterior. Nominalizarea lor, deşi interesantă, ar fi de un prea mic folos obiectivelor noastre. Facem o excepţie, însă, cu preşedinţii celor două adunări, a căror menţionare, în ordinea legislaturilor parlamentare, ne îngăduie să observăm că au fost recrutaţi dintre cei mai reprezentativi şi iluştrii parlamentari români. Preşedinţia Adunării Deputaţilor a fost deţinută de către Ştefan Ciceo Pop (1928-1931 şi 1932-1933), Dimitrie Pompeiu (1931-1932), N. N. Săveanu (1934-1937) şi Al. Vaida-Voievod (9 iunie 1939), iar cea a Senatului de Traian Bratu (22 decembrie 1928 – 1 aprilie 1931), Mihail Sadoveanu (15 iunie 1931 – 30 aprilie 1932), Nicolae Costăchescu (30 iulie 1932 – 18 noiembrie 1933), Leonte Moldoveanu (1 februarie 1934 – 14 noiembrie 1936), Alexandru Lapedatu (15 noiembrie 1936 – 19 noiembrie 1937), Nicolae Iorga (9 iunie – 13 iunie 1939) şi Constantin Argetoianu (15 iulie 1940)[176].

Regulamentele de organizare ale celor două adunări au prevăzut constituirea, la începutul fiecărei legislaturi, a unui număr de comisii permanente specializate.

În deceniul al IV-lea, atât Adunarea Deputaţilor, cât şi Senatul, sub raportul numărului comisiilor permanente, au cunoscut două perioade distincte:

a) 1930-1939, în care Adunarea Deputaţilor a fost împărţită în 16 comisii[177], iar Senatul în 7 şi

b) 1939-1940, în care Camera ca şi Senatul cuprindeau fiecare câte 14 comisii specializate[178].

Art. 64 al Regulamentului de organizare a Adunării Deputaţilor stipula regula ca fiecare grup parlamentar să-şi desemneze reprezentanţi în comisii, în aşa fel încât un deputat să nu facă parte din mai mult de 3 comisii, conform calculului de proporţionalitate[179]. Comisiile erau conduse de un birou alcătuit din preşedinte, vicepreşedinte şi doi secretari. Cvorumul cerut pentru desfăşurarea şedinţelor fiecărei

secţiuni era de o treime din totalul membrilor acesteia.

Din prevederile regulamentare care reglementau activitatea comisiilor permanente precum şi a secţiunilor Adunării Deputaţilor, cuprinse în art. 61 – 67, este de reţinut faptul că toate proiectele sau propunerile de legi care erau de competenţa comisiilor se trimiteau **în mod obligatoriu** acestora spre avizare, fiind necesară o decizie specială a Camerei pentru situaţia în care nu era cerut un asemenea aviz.

Spre deosebire de Cameră, reglementarea activităţii comisiilor permanente ale Senatului evidenţia unele diferenţieri. Astfel, Regulamentul nu permitea Senatului să renunţe autonom la dezbaterea proiectelor de legi în secţiuni; mai mult, era prevăzută, în detaliu, tehnica de avizare: dezbaterea în comisia permanentă, discutarea în plenul Senatului, dezbaterea în secţiuni, rediscutarea proiectului de către comitetul delegaţilor, dezbaterea în plenul Senatului pe baza raportului delegaţilor[180].

Compoziţia politică a marilor comisii permanente, în sesiunea deschisă la 15 iunie 1931 (*Anexa* nr.2)[181], reflectă deopotrivă şi repartiţia deputaţilor în comisii potrivit principiului majorităţii. O adunare dominată de parlamentarii partidului declarat majoritar în urma rezultatelor alegerilor, avea drept consecinţă o repartiţie corespunzătoare şi la nivelul comisiilor permanente, ceea ce, evident, asigura, şi în acest caz, o majoritate confortabilă.

Componenţa comisiilor nu era lipsită de însemnătate. Dominate de reprezentanţii partidului „majoritar", comisiile erau predispuse să fie mai aproape de interesele acestuia, decât de cele ale altor formaţiuni politice. Acest aspect, după cum se va observa, va avea o anume însemnătate în promovarea funcţiei legislative a Parlamentului. Structura politică a adunărilor[182], care se regăsea şi în propriile organisme de lucru, alese la începutul fiecărei noi legislaturi, crea avantaje şi dezavantaje competitorilor politici, în raport de expresia cifrică a forţei lor electorale.

3. Structura socio-profesională a „camerelor"

Alcătuit pe criterii politice, Parlamentul era deopotrivă şi rezultatul unui raport de forţe sociale. Unii politicieni (cum era şi liderul social-democrat Şerban Voinea), îl considerau drept „oglindă în care se reflectează starea generală a societăţii. Ceea ce apare ca o neputinţă a Parlamentului, nu este decât imaginea realităţii sociale din afară: forţele sociale contrarii, de o putere aproape egală, [care] se neutralizează între ele"[183].

Şerban Voinea aprecia că echilibrul statornicit între forţele sociale „vechi" şi cele „noi" implica, în plan politic, o anume coloratură a Parlamentului. Cât de reală, în perspectivă marxistă, este aprecierea liderului social-democrat, rezultă din datele pe care le oferim în continuare.

Parlamentul constituit în iulie 1932, potrivit calculelor lui M. Manoilescu[184] avea următoarea compoziţie socio-profesională:

Ramura de activitate	**A Numărul reprezentanţilor în Cameră şi Senat**	**B % din totalul de 634 parlamentari**	**C Procentul ce-l reprezintă faţă de nr. total al populaţiei**	**Raportul între B şi C**
1	**2**	**3**	**4**	**5**
Agricultură	87	13,7	78,2	0,17
Industrie	17	2,7	7,7	0,35
Comerţ	8	1,3	2,7	0,49
Armată	13	2,00	2,6	0,76
Învăţământ	119	18,8	0,35	55,00
Culte	56	8,9	0,29	30,00
Sănătate	20	8,1	0,21	13,00
Construcţii	17	2,7	0,07	33,00
Justiţie	243	38,3	0,07	547,00
Presă	18	2,8		
Diverse şi nespecificate	36	5,7	7,8	0,74

După scrutinul din decembrie 1933, structura celor două adunări, potrivit declaraţiilor personale[185] ale parlamentarilor era următoarea (*Anexa* nr. 3).

Se observă, ca şi în urma precedentelor alegeri, că în structura socio-profesională a camerelor domină blocul masiv de avocaţi şi cadre didactice (342 de parlamentari), urmat fiind, în ordine, de „agricultori", feţe bisericeşti, personal medical, „industriaşi" etc.

„Agricultorii", categorie de parlamentari înregistrată în publicistica vremii cu o astfel de titulatură, nu erau de obârşie ţărănească, reprezentând, în fapt, fie interesele proprietarilor de pământ rurali, fie urbani (avocaţi, militari, funcţionari cu ranguri înalte etc.). Pe listele de parlamentari din această legislaţie cei care s-au declarat a fi „agricultori" exprimau interesele marilor proprietari de pământ sau rentierilor rurali şi, într-o mai mică măsură, dezideratele ţărănimii mijlocii.

În structura socială a corpurilor legiuitoare, aşa cum este prezentată în documentele vremii, nu figurează categoria „muncitori", deşi unii reprezentanţi ai P.S.D., ştiut este, în momentul alegerii îşi declaraseră apartenenţa la această categorie. Meseriaşii erau reprezentaţi, atât în Senat, cât şi în Cameră de un singur senator şi, respectiv, deputat, situaţie relativ asemănătoare cu cea a funcţionarilor mici.

Tabelele cu profesiunile deputaţilor şi senatorilor, cuprinse în anexele lucrării politologului şi sociologului Matei Dogan, ne dezvăluie că *structura socială a corpurilor legiuitoare era „oglinda", în linii esenţiale, a compoziţiei sociale a partidului victorios în alegeri*, necum a raportului de forţe de pe arena vieţii socio-politice.

Astfel, în legislatura 1928-1931, Adunarea Deputaţilor era compusă în proporţie de 44,7% din avocaţi, 9,8% din institutori, 5,7% din „agricultori", 5,7% din profesori universitari, 5,2% din profesori secundari, 5,2% din preoţi ş.a.m.d. P.N.Ţ., care în acea epocă se afla la putere, a deţinut, în virtutea practicii politice româneşti, majoritatea covârşitoare a mandatelor în Adunarea Deputaţilor, grupul parlamentar naţional-ţărănist fiind compus din 45,8% avocaţi, 11,4% institutori,

6,2% „agricultori“, 5,8% profesori secundari, 5,5% profesori universitari, 5,2% preoţi[186] etc.

Structura socială a corpurilor legiuitoare nu exprima, cum firesc ar fi fost, stratificarea socială a societăţii româneşti, în ansamblul său, ea fiind, de fapt, expresia compoziţiei socio-profesionale a grupului parlamentar majoritar. Dar nici aceasta, paradoxal, nu reflecta aidoma structura socială a partidului.

Amplificând spaţiul analitic, prin includerea şi a perioadei 1922-1930, situaţia în cele şapte legislaturi din intervalul 1922-1937 reflectă, în esenţă, aceeaşi structură socio-profesională a Parlamentului. Din totalul de 4.353 de parlamentari, 1.544 (35,54%) erau avocaţi; 553 (14,5%) – „agricultori“ sau proprietari; 282 (6,5%) – profesori universitari; 272 (6,2%) – profesori secundari; 216 (5%) – institutori; 131 (3%) – ingineri, arhitecţi; 127 (2,9%) – publicişti[187].

Anterior „parlamentului carlist“, structura socio-profesională a legislativului apărea ca fiind în contradicţie cu realitatea socială. Ţărănimea, care reprezenta aproximativ 75-78% din populaţia României, era privată de parlamentari proveniţi din propriile rânduri; muncitorimea, care depăşea 800.000 – 1.000.000 de persoane, avea un număr infim de politicieni care se declarau ca fiind de „origine muncitorească“. În structura celor două adunări nu se regăseau, sau se regăseau într-un număr ridicul de mic meseriaşi (micii întreprinzători), pensionarii, femeile (prima femeie în Parlament pătrunde numai în anul 1939), etc. Reprezentarea socio-profesională denotă, pentru această perioadă, neconcordanţe cu realităţile sociale, grupuri masive şi majoritare de populaţie fiind practic excluse de la viaţa parlamentară. Este firesc să ne întrebăm dacă un Parlament care ar fi fost alcătuit în raport de structura socio-profesională reală funcţiona mai eficient şi se bucura de mai multă audienţă? Răspunsul nu poate fi categoric. Infuzia masivă a Parlamentului cu deputaţi sau senatori provenind din medii ţărăneşti sau muncitoreşti ar fi condus, după puţin timp, la secularizarea dezbaterilor pe problematica specifică mediilor respective, la scăderea nivelului dezbaterilor şi la blocări repetate ale

inițiativelor în materie legislativă ca efect al nivelului intelectual și politic.

Departe de noi orice intenție denigratoare a reprezentanților autentici ai țărănimii și muncitorimii sau a altor straturi sociale, din contră, accentuăm necesitatea reprezentării lor parlamentare. Ne referim doar la situația ipotetică a dominării autoritare a Parlamentului de către „trimiși" ai acestora care, fie nu aveau nici o experiență politică, fie nu aveau discernământul intelectual necesar pentru a susține cu competență interesele categoriei socio-profesionale pe care o reprezentau. Desigur, parlamentarii autentici din rândul țărănimii și muncitorimii erau necesari, deoarece numai ei cunoșteau situația de la sursă, nealterată de filtre suprapuse, dar nu într-un număr sufocant, ca masă de votare, manipulabilă, incompetentă și chiar periculoasă, în contextul în care putea deveni o forță în slujba unor interese oculte.

Compoziția socio-profesională a Parlamentului după 1938 se modifică, prin împrumuturile din sistemul corporativ de organizare a legislativului. În 1939, potrivit noilor norme de reprezentare în cele două ramuri ale Parlamentului, categoriile socio-profesionale și forța lor numerică dau următoarea alcătuire:

Categorii socio-profesionale	**Parlament**	**Adunarea Deputaților**	**Senat**
1	2	3	4
Agricultori	52	39	13
Țărani	52	23	29
Proprietari	4	–	4
Industriași	23	19	4
Comercianți	43	41	2
Militari	12	1	11
Învățători/Institutori	1	–	1
Profesori universitari și secundari	32	19	13
Clerici	7	–	7
Personal medical, farmaciști	8	5	3
Ingineri, arhitecți	12	6	6

1	2	3	4
Avocaţi	56	53	3
Ziarişti, publicişti	4	1	3
Meseriaşi	1	–	1
Muncitori	21	11	10
Artişti, muzicieni	5	–	5
Funcţionari superiori, demnitari	45	21	24
Funcţionari de stat şi particulari	2	–	2
Oameni de ştiinţă	5	–	5
Pensionari	3	3	–
Fără ocupaţie declarată	56	16	40
TOTAL	444	258	186

Datele pe care le conţine tabelul* ne oferă elemente de comparaţie între structurile socio-profesionale ale adunărilor legiuitoare anterioare momentului 1938 şi cele rezultate în urma organizării Parlamentului carlist în 1939.

Pentru instituţia parlamentară şi pentru viaţa politică românească, în general, se inaugura un alt sistem de organizare: pe clase de profesiuni, de inspiraţie corporatistă.

La Cameră, deputaţii erau dispuşi în trei categorii profesionale („Agricultură şi muncă manuală“, „Industrie şi comerţ“, „Ocupaţii intelectuale“), a căror cifră diferea în raport de numărul locuitorilor repartizaţi circumscripţiilor electorale[188].

La Senat (sau „maturul corp“, cum era definit în epocă), atât pentru membrii aleşi, cât şi pentru cei numiţi, era statornicit acelaşi principiu de „selecţie“ şi grupare. Senatorii declaraţi aleşi aparţineau

* Datele cuprinse în tabel nu coincid cu informaţiile furnizate de sursa utilizată: „Almanahul ziarului «Timpul»“ din 1940, care reproduce comunicate oficiale ale autorităţilor timpului. Deşi cele două adunări sunt alcătuite pe criterii profesionale (şi nu politice, cum erau organizate până în 1938), nu am respectat încadrările individuale pe grupe de profesiuni, acolo unde situaţia a impus-o, dată fiind evidenta neconcordanţă între profesia de bază a individului în cauză şi încadrarea arbitrară a acestuia într-o altă grupă socio-profesională.

următoarelor categorii profesionale: agricultură (30), muncă manuală (14), comerţ (11), industrie (11) şi ocupaţii intelectuale (22). Ultima dintre acestea cuprindea câte 2 reprezentanţi ai asociaţiilor şi colegiilor intelectuale recunoscute ca persoane juridice: Asociaţia Învăţătorilor, Asociaţia Profesorilor Secundari, Asociaţia Profesorilor Universitari, Asociaţia Clerului, Colegiul Inginerilor, Colegiul Arhitecţilor, Colegiul Medicilor, Colegiul Medicilor Veterinari, Colegiul Farmaciştilor, Colegiul Avocaţilor, Asociaţia Scriitorilor şi Artelor Frumoase.

Separat de aceste categorii, în cadrul senatorilor aleşi figura şi grupul „ţăranilor" (29 persoane, din 7 ţinuturi)[189].

Senatorii numiţi de rege erau „selecţionaţi" din rândul consilierilor regali (3), membrilor fondatori ai F.R.N. (11), membrilor Consiliului Superior Naţional al F.R.N. (16), agricultorilor (5), industriaşilor şi comercianţilor (6), intelectualilor (foşti miniştri – 3; oameni de ştiinţă şi scriitori – 10; muzicieni şi artişti – 5; aviatori şi navigatori – 3; prelaţi bisericeşti – 5; reprezentanţi ai domeniului educativ şi sportiv – 6)[190].

În componenţa Parlamentului din iulie 1939 se menţine preponderenţa avocaţilor, funcţionarilor superiori şi profesorilor (universitari şi secundari), dar la un nivel mai scăzut decât cel înregistrat în structura anterioară a legislativului. Elementul de noutate în orizontul zonelor sociale reprezentate în Parlament îl constituie amplificarea categoriei de deputaţi şi senatori din mediul rural: „agricultori" şi „ţărani". Dacă la aceştia adăugăm şi categoria „proprietari", este probabil ca lumea satului românesc, în noile adunări reprezentative, să fie prezentă cu cel mai **substanţial** număr de deputaţi şi senatori – 108 (potrivit datelor din tabel). Este dificil de precizat însă dacă cele trei „clase" de rurali reprezintă tot atâtea diferenţieri sociale pe care le sugerează: „ţăranii" nu ştim în ce măsură sunt ţărani; „agricultorii" nu putem să-i judecăm decât după elemente colaterale şi nu după nivelul proprietăţii şi al veniturilor obţinute; „proprietarii" pot sau nu să fie rurali. Cât de labile sunt „clasificările" din epocă rezultă chiar din sumarele elemente de identificare pe care le oferă listele de deputaţi şi senatori.

La categoria „agricultură“ (pentru senatorii aleşi) avem următoarele situaţii (între altele):

1. **Gh. Ionescu-Sineşti**, care este considerat „agricultor“, deşi putea să fie încadrat la fel de bine la „ocupaţii intelectuale“, fiind profesor universitar şi deopotrivă om de ştiinţă.

2. **Agricola Cardaş**, la fel.

3. **Mircea Bădărău**, preşedintele Camerei Agricole Iaşi, era mai firesc să figureze la grupa funcţionari superiori.

4. **Virgil Alimăşteanu**, preşedintele Camerei Agricole Ilfov, ar fi fost normal să figureze la categoria ingineri (deci intelectuali), potrivit pregătirii profesionale sau la grupa „industriaşi“, deoarece făcea parte din consiliile de administraţie ale unor societăţi.

5. **Nicolai Manoliu Tetzeanu**, care avea două „calificative“ opozante: „proprietar“ şi „agricultor“; dat fiind faptul că agricultorul presupune a avea o proprietate şi adaosul de „proprietar“ conduce şi la idea că în afară de pământ mai avea „altceva“.

6. **Dr. Sever Ispravnic**, ce se recomanda singur ca fiind avocat şi deopotrivă medic şi exemplele pot continua trecând în planul supoziţiilor a treia vocaţie: „agricultor“.

Doar în câteva cazuri elementele sumare ce însoţesc numele sunt suficiente pentru a plasa persoana respectivă, fără dubii, într-o anume structură socio-profesională. Astfel, calificativul de agricultor şi viticultor precum şi rezidenţa rurală identifică persoana respectivă drept „rural“ (proprietar de pământ şi producător viticul), dar fără posibilitatea de a-l „clasifica“ (mare, mijlociu sau mic proprietar). În cazul unei singure persoane (N. Juvara), includerea în categoria marilor proprietari rurali este certă.

Ambiguităţi persistă, cu puţine excepţii, la toate categoriile socioprofesionale, motiv pentru care am prezentat astfel structura Parlamentului, utilizând aceleaşi date pe care documentele epocii ni le oferă (vezi tabelul), dar într-o viziune personală.

O categorie nouă – muncitorii –, inclusă în „nomenclatorul" reprezentărilor sociale din Parlamentul „carlist", ridică aceleaşi semne de întrebare ca şi modul de înregistrare al altora. Dacă senatorii şi deputaţii ce proveneau de la formaţiunile social-democrate erau înregistraţi în scriptele Parlamentului înainte de 1938 în raport de poziţia socială pe care o deţineau în momentul validării mandatelor, după 1938 figurau ca muncitori, luându-se în calcul „originea socială" a acestora: I. Flueraş – muncitor caretaş; Lazăr Măglaşu – muncitor portuar; Iosif Jumanca – muncitor tipograf; Petre Mihăilă – miner; Alexandru Bartalis – muncitor turnător ş.a.m.d. Paradoxal, la categoria „muncă manuală" era trecut şi liderul social-democrat G. Grigorovici, deşi se specifica clar că era funcţionar particular.

Am insistat asupra acestor elemente de detaliu pentru a diminua neclarităţile, în măsura posibilului, asupra structurii socio-profesionale a ramurilor parlamentare din perioada 1939-1940. Cele prezentate ne permit să configurăm câteva constatări:

– în deceniul al 4-lea, în structura socio-profesională a Parlamentului românesc, cu diferenţe mai mari sau mai mici, predomină „grupele": avocaţi, funcţionari superiori, profesori, ceea ce considerăm că, până la un punct, corespundea unor realităţi ale timpului. Astfel, majoritar, membrii marcanţi ai partidelor politice aparţineau acestor categorii, iar situarea lor pe poziţiile cele mai bine plasate în timpul alegerilor generale apărea drept firească. Profesiunile de avocat, profesor sau funcţionar superior erau cele mai bine cotate în *mass-media* românească, iar personalităţile ştiinţifice, artistice şi culturale se bucurau de un prestigiu considerabil.

– Pe poziţii secundare se situau medicii, clericii, militarii – reprezentanţi ai unor instituţii cu mare audienţă în rândul populaţiei şi, evident, a electoratului: Biserica, Armata, sistemul medico-sanitar, socotite stâlpi de rezistenţă ai edificiului naţional.

– În eşalonul terţial întâlnim „industriaşi", „comercianţi", ingineri, meseriaşi, publicişti.

Diferenţele în structura socială a corpurilor legiuitoare care apar

după 1938 sunt, după opinia noastră, reflexul unor presiuni sociale şi a unor nevoi reclamate de evoluţia comunităţii naţionale. Structurile democratice revendicau, ele însele, o mai firească reprezentare, ceea ce Parlamentul de esenţă corporativă din 1939-1940 (astfel organizat la insistenţele şi iniţiativele lui Mihail Manoilescu) încearcă să găsească un răspuns. Este, însă, un răspuns fără substanţă, mai mult cosmetic, şi fără efect în planul politicii generale. Prin structura sa socio-profesională, Parlamentul românesc are mai multă flexibilitate pentru anume interese partizane de partid (1930-1938) sau pentru anume interese elitiste (1939-1940) şi se arată mai puţin prompt, mobil şi eficace, pentru interese macrosociale. **Aceasta nu a presupus însă că instituţia cea mai reprezentativă a democraţiei româneşti n-a avut un rol esenţialmente pozitiv în planul dezvoltării societăţii româneşti din epoca interbelică.**

4. Structura etnică

Parlamentul românesc s-a vrut să fie nu numai o instituţie democratică reprezentativă, dar şi modernă. Dacă sub raport politic şi social nivelul reprezentativităţii macrosociale era limitat, sub raport etnic era generos. Spre deosebire de alte state care refuzau accederea minorităţilor în funcţii eligibile sau în structuri instituţionale, România a admis inclusiv organizarea unor partide pe criterii etnice, facilitând accesul minoritarilor în Parlament.

În consecinţă, grupurile minoritare şi-au constituit propriile partide, au participat la scrutinurile electorale şi, în raport de rezultatele obţinute în alegeri, au avut reprezentanţi în corpurile legiuitoare. Unele dintre acestea – cum a fost şi minoritatea turcă –, restricţionată de propria condiţie demografică* în accesul spre legislativ, a avut totuşi reprezentant în Senat, în persoana Muftiului, şeful cultului musulman din România.

---

* Recensământul din 1930 înregistra 154.000 de persoane aparţinând minorităţii turce (0,9% din totalul populaţiei). Cf. D. C. Georgescu, *Populaţia României*, Bucureşti, M.O. Imprimeria Naţională, 1937, pp. 50-51.

Reprezentarea parlamentară a minorităţilor etnice diferă de la un grup la altul, condiţionată fiind de factori demografici (masa populaţiei grupului minoritar) şi de abilitatea politică pe care o manifestă în scrutinurile electorale.

Partidul Maghiar este singura formaţiune politică minoritară care participă la scrutinurile din intervalul 1930-1937 pe liste proprii şi obţine la toate un număr de deputaţi şi senatori.

Partidul German, unul din partidele minorităţii germane este, în ordine, a doua formaţiune politică minoritară ca importanţă şi forţă electorală. Spre deosebire de Partidul Maghiar, Partidul German ia parte la alegeri în cartel cu partidul de guvernământ, mascându-şi, astfel, propria audienţă electorală.

Partidul Evreiesc, cu un suport demografic sensibil apropiat de cel al Partidului German*, are un comportament electoral asemănător.

În general, partidele şi grupurile etnice minoritare sunt astfel reprezentate în Parlament:

Denumirea formaţiunilor politice minoritare	**Scrutinuri**							
	1931		**1932**		**1933**		**1937**	
	Deputaţi	**Senatori**	**Deputaţi**	**Senatori**	**Deputaţi**	**Senatori**	**Deputaţi**	**Senatori**
Partidul Maghiar**	10	2	14	3	8	3	19	3
Blocul Economic Maghiar	–	–	–	2	–	–	–	–
Partidul German	8	1	9	3	7	4	–	–
Partidul Poporului German***	–	–	–	–	–	–	?	?
Partidul Evreiesc	4	1	5	1	–	1	–	1
Partidul Ucrainean	1	1	?	2	–	1?	–	–
Minoritatea turco-tătară	1	?	1	1	1	1	–	1
Minoritatea bulgară	2	–	–	–	–	–	–	–

* 725.000 (4% din totalul populaţiei), în comparaţie cu 745.900 (4,1%), cât reprezentau saşii şi şvabii.

** Este semnalat ca obţinând mandate numai în acest scrutin.

*** În alegerile din decembrie 1937 obţine 43.612 de voturi (1,4%). *Cf.* Matei Dogan, *Op. cit.*, tabela IV.

În 1938, o dată cu desființarea partidelor, formațiunile și grupările politice aparținând minorităților etnice dispar. O anume reprezentare parlamentară a minoritarilor rezultă atât din principiile de organizare ale corpurilor legiuitoare cât și din listele de senatori și deputați ai „Parlamentului carlist".

Minoritățile maghiară, germană și evreiască aveau senatori de drept în persoana șefilor cultelor pe care le practicau: episcopul Bisericii Reformate din Cluj, episcopul Bisericii Evanghelice din Sibiu și șef-rabinul cultului mozaic[191]. Printre deputații aleși erau: Orosz Carol (agricultor), Teleki Adam (comerciant), Tompa Ludovic (comerciant), Prall Gustav (funcționar superior), Gust Waldemar (industriaș), Kovacs Carol (intelectual, fără precizarea profesiei) – ținutul Mureș; Schönborn Iosef (comerciant), Iung Hans (comerciant), Besinger Franz (comerciant) – ținutul Timiș, iar printre senatorii aleși figurau: Banffy Nicolae (agricultor, Cluj), Gyarfas Elémér (agricultor, comuna Boziaș, Târnava Mică)[192].

Prezența reprezentanților minorităților etnice, mai restrânsă comparativ cu cea înregistrată în parlamentele anterioare abrogării Constituției din 1923, denotă continuitatea orientărilor politice ale statului român față de proprii săi minoritari, fericit exprimată de ministrul de interne, Armand Călinescu în gazeta „România" la 13 ianuarie 1939: „Față de minoritățile etnice noi am avut și avem o politică foarte limpede. Mai întâi pretindem că nicăieri minoritățile etnice nu s-au bucurat de un tratament mai bun ca în România".

5. Validarea alegerilor

Un ultim aspect al „preliminariilor" activității legislative a Parlamentului român, l-a constituit validarea rezultatelor alegerilor sau mai exact spus recunoașterea sau nu a alegerilor pe circumscripții electorale precum și verificarea legalității mandatelor deputaților și senatorilor desemnați în urma scrutinului.

Numărul relativ mic de invalidări, în întreaga perioadă interbelică, era consecința substituirii de către majoritatea parlamentară, a unei

funcţii judecătoreşti, ceea ce deschidea accesul traficului electoral, evident, în favoarea celor care încurajau şi practicau sistemul. Ar fi greşit însă să se înţeleagă că această atribuţie a Parlamentului a fost paravanul în spatele căruia s-a manipulat masiv şi ocult, astfel încât rezultatul alegerilor să exprime doar falsuri electorale. Cunoaştem, desigur, impresia despre practica furtului de urne, precum şi despre alte „manevre" neconstituţionale. Fără a nega existenţa lor, nu credem, însă, ca acestea să fi primat în scrutinurile electorale. Cine are curiozitatea să parcurgă documentaţia arhivistică privind alegerile din epoca 1930-1937 nu poate să nu remarce insistenţa cu care organisme specializate ale vremii, îndeosebi din timpul guvernărilor naţional-ţărăniste, dar şi din vremea cabinetelor liberale, recomandau cu fermitate şi insistenţă promovarea legalităţii în campaniile electorale ca şi în operaţiile de alegeri. Este, desigur, relevant şi faptul că străinătatea, sensibilă la asemenea manifestări, a subliniat cu promptitudine eforturile guvernelor democrate de a lărgi şi consolida cadrul democratic de manifestare al vieţii politice.

Verificarea alegerilor şi verificarea titlurilor membrilor aleşi în Cameră şi Senat, potrivit normelor Constituţiei din 1938 şi a Legii electorale din 1939 se realiza de către Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, înainte de data fixată pentru întrunirea adunărilor.

NOTE

[166] Toate desfăşurate în temeiul Legii electorale din 26 martie 1926.

[167] Alegeri care s-au organizat în baza Decretului-lege din 9 mai 1939.

[168] Date prelucrate după Matei Dogan, *Op. cit.*, Tabela nr. 1.

[169] Marcel Ivan, *Evoluţia partidelor noastre politice (1919-1932)*, Sibiu, 1933, Tabelele XII şi XIII; „Anuarul Statistic al României" pe anii 1937 şi 1938, pp. 34 şi 35.

[170] Tabelul a fost întocmit pe baza datelor furnizate de: N. Georgescu-Roegen, *Aspecte numerice ale ultimelor alegeri generale*, în „Parlamentul Românesc", an. VIII, nr. 246-249 din 31 octombrie 1937, p. 21; „Monitorul Oficial", partea I, nr. 301 din 30 decembrie 1937, pp. 9716-9717;

Gheorghe I. Ioniţă, *P.C.R. în lupta pentru realizarea unui front larg al forţelor democratice din România în alegerile parlamentare din decembrie 1937*, în „Anale de Istorie", an. XVIII, nr. 3/1972, p. 51; Al. Gh. Savu, *Sistemul partidelor politice din România. 1919-1940*, Bucureşti, Editura Politică, 1976; Ioan Scurtu, *Political Parties in Romania after Parlamentary Election (1919-1937)*, în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol»" (Iaşi), fascicola XII, 1980.

171 Potrivit calculelor lui M. Dogan, care, din voturile obţinute de Uniunea Naţională, a scăzut pe cele acordate de electorat Partidului Naţional (Iorga) şi Partidului German. Cf. Matei Dogan, *Op. cit.*, tabela II (nota 6).

172 Tendinţa este vizibilă dacă se raportează aceste diferenţe la situaţia averscanilor în anii 1926 şi 1927 când, la putere fiind, au „cules" o „zestre" electorală de 52,09%, iar în opoziţia imediat următoare au reuşit să obţină doar 1,93% din sufragiile corpului electoral (N. Georgescu-Roengen, *Op. cit.*, p. 20).

173 Matei Dogan, *Op. cit.*, p. 55.

174 Constantin Stănescu, *Op.cit.*, p. 23.

175 Al. Gh. Savu, *Op. cit.*, p. 195.

176 „Parlamentul Românesc", an. X, nr. 311-320 din 31 decembrie 1939, pp. 129-130.

177 Spre deosebire de compoziţia numerică a comisiilor fixate de Regulamentul Adunării Deputaţilor din 1925, în această epocă au fiinţat 10 comisii cu 37 membri (Comisia de administraţie generală, judeţeana şi comunală; afaceri străine; agricultură, păduri şi domenii; armată şi marină militară; instrucţie publică, culte şi arte; lucrări publice, căi ferate, căi de comunicaţie, marina comercială; comerţ, industrie, mine şi vămi; muncă, asigurări şi prevederi sociale; legislaţie civilă, comercială şi criminală; poştă, telegraf şi telefon), 3 cu 21 parlamentari (Comisia de disciplină, incompatibilitate şi imunitate; indigenate şi recunoaşteri de persoane morale; petiţiuni), 2 cu 19 membri (Comisia de sănătate şi igienă publică; legislaţie fiscală) şi una cu 72 de deputaţi (Comisia financiară şi bugetară).

178 Cu excepţia comisiilor de petiţii, naturalizări şi disciplină, incompatibilitate şi imunităţi (fiecare cu 15 membri), precum şi comisiile financiare şi de legislaţie fiscală (cu câte 50 membri), toate celelalte aveau 25 membri (Florin Vasilescu, *Comisiile permanente. Realităţi şi perspective*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982, p. 206).

179 Acelaşi art. 64 al Regulamentului Adunării Deputaţilor stipula că grupurile parlamentare alcătuite din 5 membri aveau dreptul „la câte un reprezentant în comisiile permanente" (Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar 2385/1931-1932, f. 5).

[180] Florin Vasilescu, *Op. cit.*, pp. 198-199.

[181] Întocmit pe baza datelor furnizate de procesele-verbale asupra constituirii comisiilor (Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar 2317/1930-1931. ff. 4-5).

[182] Pentru structura politică a celor două adunări cf. Matei Dogan, *Op. cit.*, tabela IV.

[183] Şerban Voinea, *Social-democraţia şi Parlamentul*, în „Parlamentul României", nr. 21-22 din iunie 1932, p. 8.

[184] M. Manoilescu, *România stat corporativ*, [s.l.], [s.a.], p. 15.

[185] Tabelul a fost întocmit pe baza datelor cuprinse în: *Senatul. Lista nominală cu arătarea grupării politice, profesiunei, stării civile şi domiciliului domnilor senatori aleşi în cursul lunii decembrie, anul 1933. Sesiunea ordinară 1936-1937 (deschisă la 15 noiembrie 1936)*, 23 noiembrie 1936; *Adunarea Deputaţilor. Lista nominală cu arătarea grupării politice, profesiunii, stării civile şi domiciliului domnilor deputaţi aleşi în alegerile din 20 decembrie 1933. Sesiunea ordinară. 1935-1936*, decembrie 1935.

[186] Matei Dogan, *Op. cit*, Tabela nr. V d.

[187] Natalia Simion, *Observaţii privind compoziţia socială a Partidului Ţărănesc*, în „Analele Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi" (serie nouă), Secţiunea III-a, Istorie, tomul XIX, 1973, fasc. 1, p. 124. Ceilalţi (1228) se încadrau în alte structuri socio-profesionale.

[188] Astfel, ţinuturile Bucegi şi Dunărea de Jos aveau dreptul fiecare la câte 30 deputaţi (câte 10 pentru o categorie profesională); Prut – 9; Bucureşti, Someş, Mureş, Timiş şi Olt – 8; Suceava şi Nistru – 6 şi Marea – 5 („Almanahul ziarului «Timpul»" din 1940, pp. 248-250).

[189] Cele 7 judeţe erau astfel reprezentate: Timiş – 6 senatori „ţărani"; Suceava, Dunarea de Jos, Mureş, Nistru – câte 4 pentru fiecare; Bucegi – 3; Prut, Someş – câte 2 pentru fiecare („Almanahul ziarului «Timpul»" din 1940, pp. 251-251). Pe lista senatorilor „ţărani" figura şi prima femeie din Parlamentul românesc: Maria M. Pop, din Craiova.

[190] „Almanahul ziarului «Timpul»" din 1940, p. 254.

[191] „Parlamentul Românesc", an. X, nr. 311/21 din 31 decembrie 1939, p. 122.

[192] „Almanahul ziarului «Timpul»" din 1940, pp. 249-252.

VI
INIŢIATIVA LEGISLATIVĂ

Odată ce se depăşeşte faza preliminară de organizare, Parlamentul trece la desfăşurarea activităţii sale propriu-zise, potrivit normelor constituţionale şi raţiunii de a fi ca instituţie politică. Este o activitate complexă care, parţial, se desfăşoară public (dezbaterile din Cameră şi Senat), iar alta care are loc în „spatele uşilor închise", presupunând funcţionarea unui aparat birocratic relativ important numeric şi complicat ca tipuri şi forme de manifestare. Întreaga construcţie parlamentară îşi subordonează multiplele demersuri următoarelor funcţii esenţiale: legislativă; bugetară şi financiară; de control.

Funcţia legislativă este cea mai importantă, definitorie pentru instituţia parlamentară. Cu cât este mai riguros îndeplinită, cu atât Parlamentul se bucură de o mai substanţială autoritate şi audienţă, fiind, de fapt, măsura rolului şi forţei sale reale într-un sistem politic democrat.

Exercitarea funcţiei nu este facilă. Activităţi şi proceduri specifice, care se integrează într-un sistem ce se vrea coerent şi raţional, se traduc în: iniţiative în materie legislativă, elaborarea proiectelor de legi şi sancţionarea lor, controlul constituţionalităţii legilor.

1. O evaluare cantitativă

Cu excepţia unui an legislativ (1938-1939), ambele adunări au o activitate legislativă importantă, indiferent de caracterul sesiunii parlamentare.

În deceniul al 4-lea se desfăşoară 17 sesiuni parlamentare, după cum urmează:

Sesiunea	Natura sesiunii	Durata în zile
15 XI 1929-30 VI 1930*	ordinară	226
15XI 1930-1 IV 1931	ordinară	137
15 VI 1931-14 VII 1931	extraordinară	29
15 XI 1931-20 IX 1932	ordinară	157
30 VII 1932-10 X 1932	extraordinară	72
15 XI 1932-13 IX 1933	ordinară	150
15 XI 1933-18 XI 1933	ordinară	3
1 II 1934-28 IX 1934	ordinară	87
14 VI 1934-5 VII 1934	extraordinară	21
15 XI 1934-20 IX 1935	ordinară	157
15 XI 1935-14 IV 1936	ordinară	151
15 XI 1936-20 III 1937	ordinară	125
15 XI 1937-19 XI 1937	ordinară	4
7 VI 1939-11 VII 1939	extraordinară	34
25 XI 1939-20 XII 1939	ordinară	25
7 III 1940-19 IV 1940	extraordinară	42
29 VI 1940-6 VIII 1940	extraordinară	7**

Pe birourile adunărilor, în timpul celor şaptesprezece sesiuni parlamentare, au fost depuse 3.583 proiecte de legi, din care 1.158 din iniţiativă parlamentară[193] şi restul din iniţiativă guvernamentală[194].

---

* Am inclus în tabel şi această sesiune, deşi pentru perioada care constituie obiectul atenţiei noastre, interesează decât intervalul 8-30 iunie.

** Datele din acest tabel sunt preluate din Matei Dogan, *Op. cit.*, tabelul nr. 1, cu toate că ele diferă uneori substanţial de altele cuprinse în unele studii sau lucrări consultate (Cf. Constantin Stănescu, *Probleme constituţionale*, pp. 22-23). Acestea au însă avantajul de a prezenta sesiunile sub aspectul caracterului şi întinderii lor în timp.

Sunt de semnalat două decalaje importante: între numărul de proiecte din iniţiativă parlamentară depuse pe Biroul Adunării Deputaţilor şi numărul aceloraşi proiecte depuse la Senat, precum şi între numărul proiectelor de legi din iniţiativă parlamentară şi cel al proiectelor de legi din iniţiativă guvernamentală. În primul caz, situaţia se datorează atribuţiei exprese a Camerei de a discuta şi vota bugetele de stat, precum şi prioritatea privind legile referitoare la apărare, contingentele Armatei etc., iar în al doilea se explică prin arogarea, cu de la sine putere, de către guvernele din această perioadă, a unei substanţiale (şi uneori hotărâtoare) iniţiative în materie legislativă, ceea ce le-a conferit întâietate în acest domeniu.

O analiză sumară a proiectelor de legi din iniţiativa Adunării Deputaţilor şi a Senatului sugerează unele situaţii relevante. În ordine descrescătoare, de la anii legislativi cu cele mai numeroase propuneri de proiecte, la cei cu iniţiativele minime la capitolul proiecte de legi, situaţia se prezintă astfel[195]:

La Cameră	Adunarea Deputaţilor:	1931-1932; 1933-1934; 1936-1937; 1932-1933; 1930-1931; 1934-1935; 1935-1936; 1938-1939; 1939-1940.
	Din iniţiativa Senatului:	1933-1934; 1934-1935; 1936-1937; 1931-1932; 1932-1933;1935-1936; 1930-1931.
La Senat	Din iniţiativa Adunării Deputaţilor:	1931-1932; 1933-1934; 1936-1937; 1932-1933; 1930-1931;1934-1935; 1935-1936; 1939-1940
	Senatul:	1931-1932; 1936-1937; 1935-1936; 1932-1933; 1934-1935; 1938-1939; 1933-1934; 1930-1931; 1939-1940.

Se remarcă faptul că numărul cel mai substanţial de proiecte din iniţiativă parlamentară este înregistrat în anul legislativ 1931-1932 (cu excepţia propunerilor de legi înaintate la Cameră din partea senatorilor, care au ca „moment de vârf" anii 1933-1934, 1934-1935 şi 1936-1937). O cvasi-similitudine se relevă şi în cazul scorului cel mai scăzut de proiecte, care se înregistrează (cu aceeaşi excepţie) în anii 1938-1939 şi 1939-1940.

Cele două extreme, chiar la o analiză sumară, se corelează cu situaţii specifice istorico-naţionale, în care este implicat şi Parlamentul, ca instituţie fundamentală a sistemului pluralist. Limita maximă se consemnează în anul legislativ 1931-1932, „agitată" de efectele devastatoare ale recesiunii economice, când Parlamentul, cu toate scăderile şi carenţele sale, este încă reprezentativ pentru democraţia românească. Nivelul cel mai scăzut este dat (după cum indică anii legislativi respectivi) de pierderea unor importante prerogative de către adunările legiuitoare, ca reflex al domniei autoritare a regelui Carol al II-lea.

Luând în consideraţie faptul că la Cameră, în deceniul al 4-lea, au fost depuse 697 de proiecte de legi propuse de deputaţi sau senatori, iar la Senat 461 de proiecte, în medie, într-un an legislativ, în Parlament s-au înregistrat 115,8 iniţiative în materie legislativă promovate de membrii celor două adunări, cifră coborâtă faţă de proiectele de legi provenite de la structuri guvernamentale – 242,5 (proporţia fiind de 1 la 2,09). Este un argument important în favoarea susţinătorilor primatului legislativ al guvernului în raport cu Parlamentul, în deceniul al 4-lea.

2. Iniţiativa legislativă parlamentară

Luând ca bază de calcul cifrele din lucrarea lui M. Dogan, să urmărim în ce măsură ele reflectă realitatea şi, îndeosebi, să observăm cum se manifestă concret iniţiativa parlamentară în materie legislativă. Dar, înainte de a face această analiză nu este lipsit de interes să vedem, evident în linii esenţiale, cum a evoluat, în sistemul parlamentar

românesc, norma constituţională (şi regulamentară deopotrivă) a iniţiativei legislative parlamentare.

Potrivit Constituţiei din 1923, „Iniţiativa legilor este dată fiecăreia din cele trei ramuri ale puterii legislative" (art. 34)[196], cu alte cuvinte Regelui, Adunării Deputaţilor şi Senatului, care exercită colectiv această prerogativă.

O prevedere cu caracter special, inclusă în Constituţie, introducea obligativitatea consultării Consiliului Legislativ pentru orice proiect de lege care aparţinea uneia din ramurile puterii legislative. Adunările aveau, totuşi, dreptul de a iniţia dezbaterea unui proiect (inclusiv a acelora care erau emanaţia lor) atunci când Consiliul Legislativ nu se pronunţa într-un termen fixat de lege (se exceptau de la regulă creditele bugetare)[197]. O prevedere similară a dobândit caracter de lege după constituirea Consiliului Economic Superior, care primea acelaşi drept în materie legislativă, limitat însă numai la sfera economică[198].

Modalităţile concrete de exercitare a iniţiativei legislative de către cele două adunări au fost fixate în regulamentele lor de funcţionare. „Tehnica" era aproape identică cu cea a depunerii şi discutării oricărui proiect de lege de altă provenienţă decât a adunărilor, cu unele diferenţieri neînsemnate între cele două adunări, mai ales până la restructurarea Parlamentului în regimul „Constituţiei Regele Carol II".

Proiectele de legi din iniţiativa reprezentanţei naţionale trebuiau prezentate celor două adunări de un număr fix obligatoriu de deputaţi şi de senatori[199], pentru fiecare adunare (spre deosebire de proiectele prezentate de guvern în numele regelui, care erau depuse doar de un membru al guvernului). Ele trebuiau să fie imprimate, să aibă o expunere de motive, să fie divizate pe articole. Proiectul/proiectele erau trimise unei comisii permanente şi comunicate guvernului în copie. După deliberarea în secţiune, delegaţi ai acesteia aduceau proiectul în dezbaterea Adunării Deputaţilor sau Senatului, însoţit de un raport, urmându-se apoi procedura regulamentară. Orice propunere

sau proiect de lege odată respinse nu mai puteau fi propuse în aceeaşi sesiune[200].

În regimul Constituţiei din 1938, în condiţiile desfiinţării secţiunilor parlamentare fixate de cele două camere prin tragere la sorţi, proiectele de legi din iniţiativă parlamentară (ca oricare alt proiect, de altfel) erau discutate şi avizate de comisiile parlamentare[201]. După desemnarea unui raportor la proiectul de lege de către comisia permanentă respectivă, proiectul era adus în dezbatere publică, în discuţia generală a adunării. Urma apoi, după depăşirea acestei faze şi acceptarea proiectului, discutarea pe articole de către comisie şi votarea lui, revenind, în final, spre avizare în plenul adunărilor.

Iniţiativa legislativă a Parlamentului românesc reprezenta, indiscutabil, un aspect dintre cele mai importante ale regimului parlamentar-constituţional. Modul cum acest atribut democratic a fost utilizat de către reprezentanţa naţională dă măsura însăşi a funcţiei sistemului parlamentar din România.

Pentru a simplifica analiza noastră, şi aşa anevoioasă, ne-am fixat doar asupra a patru sesiuni, deliberat alese din perioade distincte ale intervalului 1930-1938. Prima dintre ele – sesiunea ordinară cuprinsă între 15 noiembrie 1930 – 1 aprilie 1931, ne configurează iniţiativa legislativă a Parlamentului la începutul domniei regelui Carol al II-lea; a doua (sesiunea ordinară deschisă la 1 februarie şi încheiată la 28 aprilie 1934), ne oferă prilejul de a constata reacţia adunărilor la acest capitol în perioada imediat următoare încheierii, în linii esenţiale, a manifestărilor recesiunii economice din anii 1929-1933; a treia (sesiunea extraordinară dintre 14 iunie – 5 iulie 1934), în care se conturează perspectiva guvernării autoritare a Partidului Naţional-Liberal şi ultima (sesiunea ordinară dintre 15 noiembrie 1936 – 20 martie 1937), când viaţa politică românească se afla în preajma modificării regimului parlamentar-constituţional.

O privire generală asupra primeia dintre sesiuni ne conduce la constatarea că din cele 81 de proiecte de legi votate de ambele adunări[202], o treime o reprezentau proiectele din iniţiativa Adunării

Deputaţilor şi Senatului. În general, proiectele din iniţiativa corpurilor legiuitoare aveau o însemnătate secundară. Acest aspect poate fi observat şi mai bine dacă facem o analiză globală a următoarelor trei sesiuni:

SESIUNEA

Natura proiectelor	1 II-28 IV 1934		14 VI-5 VII 1934		15 IX 1936-20 III 1937	
	Pr. de legi din iniţiativa Ad. Dep.	Pr. de legi din iniţiativa Senatului	Pr. de legi din iniţiativa Ad. Dep.	Pr. de legi din iniţiativa Senatului	Pr. de legi din iniţiativa Ad. Dep.	Pr. de legi din iniţiativa Senatului
Abrogări, modificări, completări etc. de legi, decrete ş.a.	5	1	1	2	8	6
Autorizări de cumpărări, cedări, schimbări şi concesionări de terenuri	3	–	5	–	10	1
Autorizări de împrumuturi şi perceperea de taxe	20	1	19	3	14	3
Acordarea de pensii viagere şi recompense; reduceri taxe de călătorie	5	1	10	–	3	–
Autorizări pentru alipiri sau dezlipiri de comune; pentru schimbări în cadrul unor judeţe; modificarea rangului unor căi rutiere etc.	–	–	–	–	4	2
Autorizări pentru înfiinţarea de societăţi	–	–	–	–	1	–
Proiecte de legi mai importante	–	–	5	2	8	3
TOTAL PROIECTE	33	3	40	7	48	15
	36		47		63	

Din tabel[203] rezultă nivelul scăzut al proiectelor de legi prezentate Senatului din iniţiativa celor două adunări. În proporţie covârşitoare

(raportul era de 1:8), aceste proiecte sunt de însemnătate secundară sau nesemnificativă. Cele 18 proiecte de legi trecute la categoria „mai importante" se referă, între altele, la: organizarea unei misiuni ştiinţifice în Albania; instituirea unei comisii de anchetă pentru cercetarea „afacerii Skoda"; reglementarea unei împroprietăriri în judeţul Vlaşca (sesiunea 14 iunie – 5 iulie 1934); autorizarea unui examen excepţional pentru înaintarea învăţătorilor la gradul II; concentrarea pregătirii inginereşti în şcolile politehnice; crearea unor catedre noi la facultăţi din Bucureşti şi Cluj; modificarea unor articole din Legea pentru organizarea Ministerului Educaţiei Naţionale; prelungirea, fără limită, a activităţii universitare a profesorilor N. Iorga şi Gh. Marinescu (în sesiunea 15 noiembrie 1936 – 20 martie 1937).

Chiar şi acestea, deşi se deosebesc într-un fel de restul proiectelor, nu au greutatea unor legiuiri de interes general, naţional. Acelaşi caracter îl au şi proiectele de legi care au fost prezentate adunărilor din propria lor iniţiativă, dar care nu au fost luate în discuţie[204].

Analiza proiectelor de legi din iniţiativă parlamentară din alte sesiuni nu modifică în esenţă părerea enunţată. În sesiunea ordinară 15 noiembrie 1929 – 30 iunie 1930, din care, evident, în sfera interesului nostru intră doar finalul ei (8-30 iunie 1930), au fost prezentate, între altele, următoarele proiecte de legi din iniţiativa adunărilor: fixarea listei civile a regelui Carol al II-lea şi a familiei domnitoare (şedinţa din 17 iunie), repunerea ofiţerilor activi basarabeni în gradul obţinut în Armata fostei Republici Moldoveneşti (17 iunie), acordarea unei pensii viagere văduvei Mârzescu (19 iunie), declararea incompatibilităţii între mandatul de parlamentar şi cel de membru în consiliul de administraţie al societăţilor anonime (20 iunie), modificarea unor articole din Legea accelerării judecăţilor din 10 iulie 1929 (21 iunie), acordarea unor pensii viagere foştilor regenţi M. Cristea şi C. Sărăţeanu (22 iunie), autorizarea comunei urbane Bucureşti de a contracta un împrumut pentru efectuarea unor lucrări edilitare (23 iunie) şi pentru cedarea unui imobil Institutului Social Român (26 iunie).

Discuţii relativ animate s-au desfăşurat în jurul proiectelor privind fixarea listei civile a regelui Carol şi acordarea unor pensii viagere foştilor regenţi, când deputaţii social-democraţi au formulat obiecţii, însoţite fiind de aprecieri asupra instituţiei monarhice şi de unele consideraţii privind iniţiativa parlamentară în materie legislativă.

Remarcile deputaţilor social-democraţi dezvăluie un sens deturnat al iniţiativei parlamentare, practicată de către executiv, anume: proiectele „camuflate", prin mijlocirea „iniţiativei parlamentare". Asemenea manevre guvernamentale, odată constatate, erau de natură să creeze suspiciuni nu numai asupra proiectelor de sorginte guvernamentală, dar şi asupra celor venite din iniţiativă parlamentară.

Acestui aspect, cu evidente consecinţe în planul iniţiativei legislative parlamentare, i se coroborează un altul, al cărui sens nu poate fi interpretat decât ca o încercare a executivului de a impune restricţionări manifestării iniţiativei în materie legislativă a celor două „adunări". La 24 martie 1931, preşedintele Consiliului de Miniştri, G. G. Mironescu, înştiinţa pe preşedintele Senatului, profesorul Traian Bratu, asupra următoarelor: „Pentru proiectele de lege din iniţiativă parlamentară, urmând ca guvernul să declare dacă le însuşeşte ori ar avea o obiecţie de făcut, vă rog să binevoiţi a nu trece în ordinea de zi nici un asemenea proiect, înainte de a avea răspunsul scris al preşedintelui Consiliului de Miniştri"[205].

Este de presupus că o cerere de acest gen a guvernului avea în obiectiv instituirea unui anume control asupra iniţiativei parlamentare, din moment ce însuşi preşedintele Consiliului de Miniştri îşi aroga dreptul „controlului" proiectelor propuse de deputaţi sau senatori.

Iniţiativa legislativă parlamentară, aflată sub dublă presiune – din afara adunărilor şi din interiorul lor –, limitată şi neconcludentă prin modul concret al manifestării ei, s-a exprimat, în unele forme, şi în alte perioade, în afara celor analizate, ceea ce relevă existenţa unor forţe care încercau să înfrâneze tendinţele semnalate şi să confere Parlamentului rolul pe care firesc ar fi trebuit să-l aibă.

În sesiunea ordinară care a început la 15 noiembrie 1930 şi s-a

încheiat la 1 aprilie 1931, din iniţiativa adunărilor erau elaborate proiectele: contra cametei şi pentru suspendarea executării silite mobiliare şi imobiliare, pentru înfiinţarea unei regii mixte şi exploatarea instalaţiilor de producere a energiei electrice pe teritoriul municipiului Constanţa, prelungirea termenului prevăzut de art. 13 din Legea electorală[206], desfiinţarea automobilelor de turism aparţinând autorităţilor publice şi a vagoanelor ministeriale[207].

Din sesiunea ordinară prelungită desfăşurată între 15 noiembrie 1931 – 20 aprilie 1932, reţin atenţia proiectul de reformă electorală (depus la 26 martie 1932 pe Biroul Camerei)[208] precum şi cele referitoare la asigurarea în caz de lipsă de şomaj, înfiinţarea şi organizarea camerelor de muncă[209], iar din cea începută la 15 noiembrie şi încheiată la 18 noiembrie 1933 se relevă mai importante proiectele privind autorizarea Ministerului Lucrărilor Publice pentru contractarea unui împrumut în vederea începerii unor lucrări edilitare, crearea unui fond de şomaj şi reluarea activităţii productive a unor întreprinderi industriale.

2.1. Tipuri de iniţiativă parlamentară

În sistemul de funcţionare al Parlamentului românesc, asemănător altor sisteme din democraţiile verificate, se admiteau două tipuri de iniţiativă: iniţiativa individuală şi iniţiativa colectivă.

Iniţiativa individuală presupunea ca un deputat sau un senator să depună pe biroul uneia din cele două adunări proiecte de legi sau propuneri de proiecte de legi din propria voinţă. Subînţeleasă în constituţiile din 1923 şi 1938, iniţiativa era expres menţionată în regulamentele de funcţionare ale celor două adunări.

„Tehnica" iniţierii unor demersuri legislative individuale era identică în cele două „camere", cu deosebirea că un proiect de lege din iniţiativa Adunării Deputaţilor trebuia să fie însoţit de adeziunea a 30 de deputaţi, în timp ce unul propus, în acelaşi sistem, în Senat, se cerea să poarte semnătura a 7 senatori[210]. Procedeul presupunea să fie parcurse mai multe faze: divizarea proiectelor pe articole care,

însoţite de o expunere de motive urmau o traiectorie obligatorie: comisia permanentă de resort (pentru examinare), secţiuni (pentru deliberare şi fixarea delegaţilor), plenul Adunării Deputaţilor sau Senatului, secondate de un raport din partea secţiunii respective (pentru dezbatere). Odată prezentate, proiectele de legi din iniţiativă individuală urmau, în continuare, în genere, procedura cerută de orice proiect de lege.

Dată fiind situaţia că opoziţia în Parlamentul românesc reprezenta o parte infimă din numărul total al membrilor Camerei sau al Senatului, comparativ cu majorităţile parlamentare aparţinând partidului politic de guvernământ, iniţiativa individuală în materie legislativă era serios amendată.

Raportul dintre majorităţile şi minorităţile parlamentare din Adunarea Deputaţilor în urma alegerilor generale din deceniul al 4-lea[211] este ilustrativ (*Anexa* nr. 3). Cu excepţia alegerilor din 1937, când liberalii aflaţi la putere nu reuşesc să obţină majoritatea în Cameră, adunările constituite în urma sufragiilor din 1931,1932 şi 1933 au majorităţi masive, iar minorităţile sunt reprezentate de numeroase partide, grupări etc., cu un număr mic sau foarte mic de deputaţi (excepţie făcând naţional-ţărăniştii). Adversităţile politice îndepărtau posibilitatea unor acţiuni convergente ale opoziţiei, în acest caz adeziunea a 70 de deputaţi pentru ca un proiect de lege sau amendament să ajungă în faza prezentării spre dezbatere fie Adunării Deputaţilor, fie Senatului. În 1933, de exemplu, pentru a obţine 70 de adeziuni la un proiect de lege din iniţiativă individuală era necesar ca toate formaţiunile politice din opoziţie, reprezentate în Parlament, cu excepţia Partidului Ţărănesc (dr. N. Lupu) şi Partidului Ţărănist Radical (Gr. Iunian), să accepte colaborarea în susţinerea unui proiect de lege. Fără îndoială erau posibile şi alte combinaţii din care să facă parte şi aceste două partide, cu condiţia, însă, să ajungă la minimum necesar de deputaţi pentru a declanşa funcţionarea „mecanismului" iniţiativei individuale.

În cazul Senatului, perspectiva transformării unei iniţiative individuale în proiect de lege era relativ mai favorabilă, deoarece pentru

a se ajunge în această situaţie numărul adeziunilor obligatorii era de zece ori mai scăzut, comparativ cu cel reclamat Camerei. Paradoxal, însă, dacă cifra semnăturilor de adeziune la o propunere individuală era mai mare de 7, atunci Biroul secţiunii respective nu da curs propunerii.

Chiar şi în acest context, nefavorabil opoziţiei, iniţiative individuale n-au lipsit. Numai că acestea aveau ca obiect probleme de importanţă secundară (acordarea de pensii viagere, autorizarea unor comune, instituţii etc. de a cumpăra imobile, terenuri ş.a.m.d.).

În categoria iniţiativelor individuale se înscriau şi propunerile de amendamente, subamendamente sau articole adiţionale la un proiect de lege care deveneau „operative" numai în contextul în care erau redactate în scris, depuse la biroul uneia din secţiunile Senatului sau Adunării Deputaţilor şi susţinute de un număr fix de deputaţi (50) şi senatori (5), după citirea şi argumentarea lor de către iniţiator. Acest tip de iniţiativă individuală este practicat într-o măsură mult mai relevantă şi uneori cu efecte benefice asupra operei legislative. Proiectul legii sanitare din 1930 a cărui discuţie a început în şedinţa Adunării Deputaţilor din 20 iunie, a suferit modificări importante în virtutea exercitării iniţiativei individuale. Astfel, au fost respinse 5 articole, s-au redactat şi au fost admise 10 noi articole, au fost modificate 85 articole, prezentându-se 158 amendamente, din care 99 au fost acceptate, iar restul respinse[212]. Asemenea situaţii se întâlnesc frecvent în contextul dezbaterii asupra altor proiecte de lege.

Iniţiativa colectivă se exercită în principal de către comisiile parlamentare. Deopotrivă, aceasta se putea exercita şi de către grupuri policolore, în împrejurarea când deputaţii sau senatorii mai multor formaţiuni politice se asociau la iniţierea unui proiect de lege. Cum, din păcate, arhiva comisiilor nu s-a păstrat, este foarte dificil să concretizăm cum şi în ce mod comisiile parlamentare au acţionat în acest sens.

În ce priveşte manifestarea iniţiativei conexe a grupurilor parlamentare în materie legislativă ea are valabilitate numai în contextul

în care opoziţia, renunţând temporar la disputele politice, se regăsea în acelaşi plan de interese cu puterea. Acest tip de iniţiativă se confundă însă foarte adesea cu iniţiativa individuală.

Judecând, în general, iniţiativa parlamentară sub raport legislativ, se remarcă faptul că procedura, destul de complicată, fixată în regulamentele celor două adunări, se constituia din start într-un factor frenator. Se adăuga la aceasta numărul scăzut al deputaţilor şi senatorilor neguvernamentali, precum şi divizarea lor în grupuri divergente şi fără influenţă politică deosebită. Întregul set de constrângeri – obiective şi subiective, din interior şi din afară – care acţiona asupra iniţiativei parlamentare se răsfrângea nefavorabil asupra funcţionării normale a Parlamentului, ca cel mai important factor politic al unei democraţii pluraliste.

Iniţiativa parlamentară, mai ales în timpul guvernării liberale din 1933-1937, este considerabil depreciată ca urmare a unui „sistem" de substituire practicat de executiv. „Sistemul" consta în prezentarea unor proiecte de legi emise de guvern, drept emanaţii ale adunărilor, cu obiectivul de a fi votate mai rapid de Parlament. Este limpede că liberalii încălcau cu bună ştiinţă un procedeu democratic al vieţii parlamentare, utilizând iniţiativa adunărilor drept paravan al propriilor lor acte legislative. Ripostând împotriva unor asemenea procedee nedemocratice, deputatul social-democrat Al. Lucian, afirma, în şedinţa din 22 iunie 1930: „Întreb: care este motivul pentru care guvernul recurge la această formă? N-are curajul să vie cu legea pensiilor foştilor regenţi? Sau găseşte că aceasta este o formă mai comodă pentru dânsul? Noi credem că proiectele de legi, venite din iniţiativă parlamentară, sunt rezervate anumitor iniţiative, câteodată străine de concepţia guvernului. Calitatea noastră de mandatari ai poporului ne impune să fim stricţi, chiar şi dârzi în unele chestiuni care poate sunt penibile şi să ne spunem cuvântul nostru aşa cum ni se cere. Trebuie să ne ridicăm cu energie împotriva tuturor încercărilor de a aduce proiecte de legi care nu sunt un ecou fidel al interesului general, ci sunt pornite din interese particulare"[213].

3. Iniţiativa legislativă guvernamentală

3.1. Mesajul şefului statului („Discursul Tronului")

Parlamentul îşi deschide lucrările propriu-zise, după epuizarea demersurilor preliminare, prin expunerea în faţa „camerelor" reunite a Mesajului şefului statului („Discursul Tronului"). Procedeu de inspiraţie britanică, adoptat şi de către alte monarhii constituţionale europene, „Mesajul Tronului", cunoscut mai ales sub denumirea de Mesajul Regal, are (sau trebuia să aibă), în „tehnica" parlamentară românească, alte conotaţii, în afara caracterului conferit de iniţiatorii săi. Dacă britanicii îl concep ca un ceremonial, având un aspect accentuat formal, fără semnificaţie deosebită pentru viaţa parlamentară, românii îi atribuie un anume rol. Şeful statului apare în postură de factor tutelar al celei mai importante instituţii democratice – Parlamentul –, dar şi al guvernului, sugerând, prin intervenţiile sale, direcţiile demersurilor viitoare. „La noi – se precizează într-un comentariu din epocă – Mesajul are un caracter deosebit prin faptul că dezvăluie Parlamentului, într-o formă hotărât oficială, care sunt intenţiunile guvernului şi care sunt punctele sale de vedere asupra problemelor actualităţii"[214].

„Mesajul Tronului" este, în esenţă, un discurs politic cu o dublă structură: expozitivă – prezentarea înfăptuirilor precedentului guvern – şi enunţiativă – anunţarea proiectelor ce urmează să stea în atenţia noului cabinet.

Mesaj sau „speech" sunt alte denumiri ce se atribuie „Discursului Tronului", creând confuzii sau încurajând aprecieri nefondate. Titulatura corectă a discursului politic regal prezentat Parlamentului la deschiderea sesiunilor parlamentare este cea utilizată în regulamentele de funcţionare ale celor două adunări şi anume: **„Discursul Tronului"**.

Întrucât există mai multe „categorii" de mesaje regale, cum sunt, de pildă, mesajele de închidere a sesiunilor parlamentare, de amânare sau de prerogare a acestora, precum şi mesajele regale ce însoţesc

proiectele de legi, mesaje care nu sunt supuse discuţiilor ce au loc în cele două „camere", este normal să facem distincţie între acestea şi „Discursul Tronului".

Discursul, potrivit normelor constituţionale şi prevederilor regulamentelor de ordine interioară ale Adunării Deputaţilor şi Senatului, nu se înregistrează ca un fapt oarecare, ca o manifestare formală. Atât Camera cât şi Senatul au în atribuţii redactarea, discutarea şi votarea Adresei de răspuns la Mesaj, care reclamă următoarele operaţii: comisii speciale, constituite în cele două adunări, colectează informaţii de la toţi miniştrii *en titre* privitoare la proiectele legislative şi politica pe care urma s-o promoveze departamentul respectiv, după care redactează propriile adrese de răspuns ce sunt prezentate plenurilor Adunării Deputaţilor şi Senatului; adresele se tipăresc şi se distribuie deputaţilor şi senatorilor; la 3 zile după distribuire începe discuţia generală asupra proiectelor de adrese. Odată votate adresele, se prezintă monarhului de către o „deputaţiune" compusă din 40 deputaţi (respectiv 30 senatori), aleşi prin tragere la sorţi în şedinţe publice, preşedinţii şi membrii birourilor celor două adunări, membrii comisiunilor de redactare a adreselor de răspuns la „Discursul Tronului" şi raportorii[215].

Procedura care urmează după prezentarea „Discursului Tronului" se menţine şi în regulamentele de ordine interioară ale Parlamentului votate în 1939, cu unele mici modificări. „Deputaţiunile" care se prezentau regelui cu adresele de răspuns nu mai au în componenţa lor pe membrii comisiilor speciale şi raportorii[216].

Proiecţia programului de guvernare, conturată în „Discursul Tronului", relevă maniera în care noul cabinet îşi propune să acţioneze în timpul mandatului său: un mesaj dens în date, cu preciziuni care să lămurească din start intenţiile, dezvăluie un executiv puternic, sigur de sine şi de forţa sa; un mesaj care fixează obiectivele viitoarei guvernări într-o ţinută relativ vagă, cu tonalităţi moderate, fără ostentaţii şi enunţuri autoritare, este expresia (sau ar trebui să fie) unui consiliu de miniştri echilibrat, care conştientizează propriile resurse precum şi

limitele lor; în sfârşit, un discurs inaugural al şefului statului care dă senzaţia de reţinere exagerată, prin formulări vagi şi confuze ale demersurilor guvernamentale, era apreciat ca trădând un executiv slab, indecis, vulnerabil. Primului „tip" de mesaje îi corespund sesiunile din perioada 1934-1937 (care coincid cu al 2-lea mandat complet de guvernare al liberalilor), următorului sesiunile din intervalul 1931 (15 iunie) – 1933 (18 noiembrie), iar ultimului sesiunile parlamentare cuprinse în epoca 1929 (15 noiembrie) – 1931 (1 aprilie).

Mesajele pe care le prezintă regele la începutul sesiunilor din secvenţa 1939-1940 vor să evoce forţa guvernelor excedând prin proiecte legislative de anvergură, cu relative şanse de soluţionare potrivit procedurilor normale de funcţionare a Parlamentului.

Are o anume semnificaţie modul cum sunt recepţionate şi apreciate mesajele şefului statului prezentate la deschiderea sesiunilor parlamentare. „Mesajul Regal cu care s-a deschis actuala sesiune (15 noiembrie 1933 – *n.n.*) a păstrat un ton modest, o ţinută lipsită de acea ostentaţie, pe drept cuvânt socotită ca un semn de slăbiciune ce se vrea acoperită sub o draperie de fermitate verbală. **E un mesaj model**"[217] (subl. ns. – *n.n.*) – erau cuvinte apreciative, cum rar au fost exprimate în publicistica epocii la adresa „Discursului Tronului". În contrast cu acesta, sesiunea parlamentară ce-şi inaugura lucrările la 30 iulie 1932 anunţa, prin intermediul discursului şefului statului, Carol al II-lea, un guvern slab şi, deci, o iniţiativă în materie legislativă de nivel scăzut, era de părere N. Iorga, care consemna: „Mesaj şters, în care se insistă asupra libertăţii alegerilor şi se laudă plata pensiilor şi lefilor. Regele era slab şi plictisit, iar participarea publicului slabă"[218]. În sfârşit, o altă constatare, potrivit căreia „Discursul tronului" în sesiunile din 1930-1931 „conţine o mulţime de proiecte de legi", ceea ce va avea ca efect săvârşirea unei munci herculeane, transformând Parlamentul într-o fabrică de legi[219].

Forma şi conţinutul discursului sunt, fără îndoială, nu lipsite de sensuri, după cum constatăm, cum nu sunt private de semnificaţii şi chiar de o anume importanţă dezbaterile asupra Adresei de răspuns la

„Discursul Tronului". Desigur, nu toate intervenţiile din Cameră sau Senat, care se înscriu în acest tip de activitate parlamentară, se ridică la cote valorice deosebite.

La discuţiile pe marginea Adresei de răspuns la „Discursul Tronului", prezentat în şedinţa inaugurală a sesiunii începute la 30 iulie 1932, atenţia este reţinută de intervenţiile deputatului social-democrat Lotar Rădăceanu referitoare la politica economică a guvernului. El se pronunţă pentru desfiinţarea taxelor pe pâine şi iniţiază o dezbatere asupra tezei „statului ţărănesc", care se vehicula cu insistenţă în epocă. Din analiza contextului naţional, concluziona că „Un stat ţărănesc, prin predominarea clasei ţărăneşti în politica ţării, nu ar putea să existe atâta vreme cât există capitalism, cât există dominaţia clasei burgheze"[220].

Aspecte importante ale vieţii economico-sociale şi politice sunt atacate în adresele de răspuns la „Discursul Tronului" şi în discuţiile ce au loc pe marginea lor în şedinţele care urmează deschiderii sesiunii parlamentare la 15 noiembrie 1935. Deputatul H. Aznavorian (raportor la Adresa de răspuns) accentuează asupra aspectelor pozitive ale executării bugetului statului şi preocupării pentru dezbaterea şi adoptarea Legii presei, conchizând: „Dacă regimul democratic, care a adus preţioase servicii naţiunii române, îndreptăţeşte, din înalte consideraţiuni verificate aiurea, o liberă discuţiune, atât în presă cât şi în Parlament, a tuturor problemelor cari interesează statul, aceasta nu înseamnă că idea de libertate justifică totul, chiar în afară de destinaţiunea ei finală[221].

Raportor la Senat, în aceeaşi chestiune, este senatorul I. Botez, care insistă asupra problematicii economice presante, ca urmare a efectelor crizei economice ce se mai făceau încă resimţite. Raportorul sesizează un aspect deosebit de important, ca o consecinţă a crizei economice devastatoare din 1929-1933: „Sub presiunea crizei s-au dezechilibrat relaţiile economice dintre state, s-a perimat doctrina individuală manchesteriană de free-trade chiar şi în ţara ei de origină şi s-a creat, prin necesitate de fapt, doctrina economiei dirijate"[222]. În

această perspectivă, statul român se vedea forţat să-şi aroge noi atribuţiuni în planul dezvoltării economiei naţionale, inclusiv în sensul tutelării iniţiativei particulare, pentru a opri cursul agresiv al efectelor crizei asupra acesteia. Efortul era însă asumat conştient, deoarece România se afla într-un sistem de relaţii internaţionale pe care nici nu le puatea evita sau eluda, nici părăsi, deoarece risca să se prăbuşească. Singura măsură raţională,care se impunea, era de părere semnatarul, rezulta din însăşi contextul socio-economic internaţional în care România era angrenată: „Trăim prinşi, fără să ne putem sustrage, într-o luptă economică mondială, în care fiecare stat trebuie să-şi ia măsurile de proprie apărare şi de adaptare continuă la împrejurările noi ce se ivesc şi care nu sunt sub cârma omului“[223].

Raportorul acordă atenţie şi spinoasei probleme a ridicării nivelului de cultură la sate, relevând, între altele: „Luminarea satelor prin şcoală, **într-un stat de democraţie rurală, cum suntem noi** (subl. ns. – *n.n.*), e de o organică însemnătate politică. Suntem pătrunşi de adevărul că numai din înfrăţirea tuturor sufletelor se nasc acele fecunde părţi morale, totdeauna victorioase, care dau putinţă unui popor să-şi dezvolte şi să-şi afirme fiinţa lui etnică şi să-şi îndeplinească destinul său istoric, în cadrul civilizaţiei umane“[224].

La Senat, dezbaterile asupra Adresei de răspuns la „Discursul Tronului“ sunt orientate prioritar spre probleme de politică externă, la care participă N. Iorga, Emanoil Slătineanu, Gr. Filipescu, N. Miclescu, R. Seişanu, asemănător celor din sesiunea parlamentară ce se deschide la 15 noiembrie 1935, când vorbesc O. Goga, N. Iorga, A. C. Cuza, M. Manoilescu, Gr. Filipescu, V. Madgearu[225].

Lucrările parlamentare care se deschid la 7 iunie 1939, debutează cu discursul regelui Carol al II-lea adresat „camerelor“ reunite. Monarhul elogiază, în câteva cuvinte, memoria reginei Maria, după care atacă problema „noilor aşezări“ precum şi reformelor inaugurate la 10 februarie 1938. Sensul schimbării îl reprezintă – potrivit aprecierilor monarhului – unirea forţelor vii ale ţării şi consolidarea României Mari. Noua Constituţie legitima, astfel, „întâietatea

naţionalităţii române"; statornicea şi lămurea mai bine datoriile şi drepturile cetăţenilor; descătuşa „viaţa publică de interesele strâmte de partid, aşezând-o pe terenul adevăratelor nevoi ale obştei româneşti"; Parlamentul reorganizat asigura „o mai dreaptă şi firească reprezentare... a agricultorilor, muncitorilor, intelectualilor şi a celorlalţi factori producători"; se dădea, astfel, „o bază morală mai temeinică pentru viaţa de stat"[226].

„Discursul Tronului" se referă, în continuare, la restabilirea şi consolidarea ideii de autoritate de stat; reforma administrativă, reorganizarea magistraturii, elaborarea unui nou „statut al muncii", construcţiile edilitare, probleme ale asistenţei sociale şi sanitare, înzestrarea Armatei şi, în sfârşit, la politica faţă de minorităţi. Distinct şi accentuat, „Discursul Tronului" atinge şi problema raporturilor externe: „Ţara Noastră s-a aflat, în timpul din urmă, în faţa unor grele probleme pe cari le ridicau frământările şi prefacerile internaţionale cari aveau o firească atingere cu interesele noastre. Guvernul Meu a prezentat, cu acest prilej, o politică de pace, dar nu o pace cu orice preţ, ci numai cu respectul libertăţii, al independenţei, al integrităţii şi al demnităţii naţionale. Pentru a face să izbutească această politică, Guvernul Meu a chemat sub arme, la un moment dat, mai multe clase de rezervişti, declarând răspicat că înţelege să apere hotarele sfinte cu orice jertfe"[227].

Partea finală a discursului prefigurează opera legislativă a guvernului: elaborarea unei legi organice „pentru definitiva aşezare a corpurilor profesionale"; adoptarea unui nou statut al funcţionarilor; soluţionarea „vacanţei ivite în fruntea Bisericii Ortodoxe prin încetarea din viaţă a Înalt Prea Sfinţiei Sale Patriarhul Miron"; prezentarea unei iniţiative legislative vizând „asigurarea rentabilităţii produselor agricole"[228].

În final, Carol al II-lea, adresându-se deputaţilor şi senatorilor, atenţiona asupra noilor raporturi dintre suveran, legislativ şi executiv: „Sunt încredinţat că veţi da tot sprijinul Guvernului Meu în opera ce va întreprinde. Aceasta va fi cu atât mai uşor pentru Domniile-Voastre,

cu cât liberaţi de preocupările şi ambiţiile politice de odinioară, astăzi, când Guvernul, potrivit noii Constituţiuni, se alcătuieşte în afară de indicaţiile Parlamentului şi rămâne responsabil numai faţă de Suveranul Ţării, Domniile-Voastre veţi putea rămâne pe liniile mari şi obiective ale intereselor superioare de Stat. Cercetarea proiectelor de legi şi contribuţia Domniilor-Voastre legislativă, în aceste condiţiuni, va fi cu atât mai preţioasă"[229].

Răspunsurile la „Discursul Tronului" sunt citite de Al. Rosetti (Cameră) şi Al. Brătescu-Voineşti (Senat). Ambele au un caracter formal-justificativ, elogiind schimbările produse în sistemul constituţional, cu implicaţii în organizarea societăţii. Se elogiază condiţiile de „excepţională libertate a opiniilor" în care s-a constituit noul Parlament, ce apare ca „un organism cu totul nou, adaptat realităţilor". Elementul forte îl constituie structura sa socio-profesională şi etnică, care reprezintă o „strălucită dovadă a primatului naţionalităţii româneşti", fără însă a perturba raporturile interetnice sau a crea stări de inferioritate minorităţilor.

Răspunsurile se disting prin nota de concreteţe a Adresei Camerei şi conciziunea Adresei Senatului la unul şi acelaşi aspect: proiecţiile şi realizările noului sistem socio-politic. Adresa de răspuns a Camerei menţionează, la capitolul realizări: descentralizarea administrativă; reforma justiţiei; elaborarea unei noi legislaţii a muncii (extinderea dreptului de asigurare şi pensionare, crearea Casei de Pensii a Scriitorilor Români şi a organizaţiei „Muncă şi Voie Bună"); reforma educaţiei şi învăţământului; crearea Străjii Ţării; înfiinţarea Oficiului Naţional pentru Turism; crearea unei industrii indigene de armament.

Adresa Camerei se încheia cu un final angajant, dar subsecvent operei executive: „Ferm hotărâţi să contribuim la opera constructivă a Guvernului Majestăţii Voastre vom depune toate străduinţele noastre pentru a seconda guvernul în noua operă legislativă, evitând în dezbateri discuţiunile sterile şi cu caracter personal, pentru a ne consacra toată energia muncii creatoare de valori. Preocuparea noastră imediată va fi de a cerceta noile legi ce vor fi prezentate de Guvernul

Majestăţii Voastre Adunării Deputaţilor: statutul funcţionarilor publici, legea breslelor şi legea pentru valorificarea produselor agricole“[230].

Adresa Senatului are un mai pregnant caracter elogiativ, încheindu-se într-un stil inconfundabil, supralicitat ceva mai târziu: „Senatul, în care Majestatea Voastră a chemat la conlucrare reprezentanţi de o valoare recunoscută a intelectualităţii noastre, conştient de sporul de prestigiu ce a câştigat astfel, asigură pe Majestatea Voastră de absolutul său devotament şi de ferma sa voinţă de a da deplin sprijin Guvernului, veghiind ca, prin a sa colaborare, legiuirile ce se vor da ţării nu numai să corespundă nevoilor ei reale, dar şi să păstreze neatins marele prestigiu dobândit de Majestatea Voastră prin toată activitatea Sa înţeleaptă şi plină de grije pentru binele patriei“[231].

Cele două adrese de răspuns la „Discursul Tronului“ fac notă distinctă, prin caracterul evocat, de alte adrese de răspuns din perioada premergătoare instalării regimului autoritar monarhic în 1938. Ele reflectă spiritul şi concepţia dominantă a epocii, care, evident, au efecte asupra funcţiilor Parlamentului, dar care nu pot anihila complet manifestările opoziţioniste antiautoritare.

Chiar în sesiunea (deschisă la 7 iunie 1939) în care este prezentat „Discursul Tronului“ şi apoi adresele de răspuns se înregistrează dezbateri care se depărtează de cadrul dorit de monarh şi regimul său, fiind atacate, în forme voalate sau directe, înseşi fundamentele noului sistem socio-politic. Al. Mâţă şi Al. Rosetti se arată potrivnici evoluţiei monarhiei autoritare spre corporatism (la dezbaterile care au loc în Cameră)[232]; N. Iorga şi Şt. C. Ion insistă asupra menţinerii dreptului de interpelare a miniştrilor de către deputaţi şi senatori, precum şi asupra recunoaşterii dreptului de control al Parlamentului asupra activităţii guvernului[233] (în dezbaterile de la Senat).

Ecoul în presă, spre deosebire de perioada premergătoare anului 1938, este filtrat, dezbaterile fiind prezentate într-o atmosferă de „bună înţelegere şi armonie“, lipsite de „scandaluri“ sau „bătăi“, dar care dovedesc „oarecare timiditate“. Caracterizarea aparţine unei reviste

de ţinută, care făcuse epocă până în 1938, dar care, în noul context, devine prudentă, renunţând la tonul caustic şi la atitudinile sale critice. „Parlamentul Românesc" recunoaşte, însă, că în timpul dezbaterilor „s-au rostit şi unele critici, ba chiar şi câteva adevăruri"[234].

„Discursul Tronului" (Mesajul Regal, cum este mai frecvent utilizat în epocă) este un element nu lipsit de semnificaţie, mai ales în perspectiva identificării forţei executivului şi a raporturilor care se statornicesc între executiv şi legislativ. Pe de altă parte, este şi un instrument care permite aprecierea nivelului realizărilor faţă de promisiunile enunţate, ca proiecte legislative de esenţă guvernamentală.

3.2. Depunerea, dezbaterea şi sancţionarea proiectelor de legi

„Discursul Tronului" şi adresele de răspuns ale „camerelor" au şi rolul de a pregăti terenul pentru săvârşirea operei legislative a Parlamentului pe timpul sesiunii/sesiunilor pentru care a fost convocat. Deşi proiectele legislative ale guvernului nou investit se dezbat, în general, intervenţiile în cadrul discuţiilor la adresele de răspuns iau, nu în puţine rânduri, aspectul unor discuţii autentice asupra proiectelor de legi.

Şedinţele Parlamentului, indiferent de caracterul sesiunii, se desfăşoară potrivit normelor regulamentare ale adunărilor: sunt publice şi numai în anumite condiţii sunt secrete[235]; se pot deschide atunci când numărul celor prezenţi (deputaţi sau senatori) corespund cvorumului cerut de regulamente[236]; încep la data şi ora stabilite de comun acord cu executivul[237]; debutează cu citirea sumarului şedinţei precedente şi se încheie cu anunţarea ordinii de zi a următoarei şedinţe parlamentare; înscrierile la cuvânt şi intervenţiile deputaţilor sau senatorilor se fac având acordul preşedinţilor adunărilor; citirea mesajelor regale şi a comunicărilor guvernului au întâietate asupra discuţiilor, fără a le întrerupe însă sau anula, dezbaterile continuând după audierea acestora de către parlamentari; prezenţa a cel puţin unui ministru era necesară; miniştrii sau secretarii de stat puteau cere cuvântul, chiar dacă nu aveau calitatea de parlamentari.

Alte aspecte de procedură stipulate în constituţiile din 1923 şi 1938 precum şi în regulamentele interioare ale Adunării Deputaţilor şi Senatului se referă la modul de adresare al parlamentarilor (numai către preşedinţii celor două adunări, miniştrii prezenţi la dezbateri sau plenurile „camerelor“); locul discursului sau intervenţiei (numai de la tribună); natura discursului sau intervenţiei (numai la obiectul dezbaterilor); condiţiile întreruperii unui orator sau ale interdicţiei de a continua discursul; sancţiuni aplicate parlamentarilor care absentează nemotivat de la şedinţe sau care încalcă regulamentele de ordine interioară ş.a.m.d.

3.2.1. Depunerea proiectelor

Proiectele de legi din iniţiativă guvernamentală sunt depuse la Biroul Adunării Deputaţilor sau Senatului de către un membru al guvernului, după audierea de către „adunarea“ respectivă a Mesajului Regal de trimitere. Pentru ca membrii Parlamentului să aibă posibilitatea studierii proiectelor, textul acestora, însoţit de expunerile de motive tipărite, se distribuiau anterior dezbaterii lor.

La cererea guvernului sau a unui număr de deputaţi (30) sau senatori (10) se putea cere **urgenţa** discutării unui proiect de lege, considerat a fi prioritar în raport cu altele. În cazul în care una din cele două „camere“ valida urgenţa, comisiunea permanentă respectivă era invitată să ia în discuţie, fără amânare, proiectul de lege sau propunerea avansată de guvern sau parlamentari şi să prezinte raportul în următoarea zi, „dacă va fi posibil“[238]. După depunerea raportului de către comisia permanentă, proiectul era luat în discuţie de către secţiunea de specialitate.

În cazul în care un proiect de lege avea o importanţă deosebită, se reclama **extrema urgenţă**. Dacă „adunările“, fiecare separat, votau propunerea, proiectul era trimis comisiunii respective şi secţiunilor care îl puneau în discuţie chiar în acea zi.

Proiectele de lege din iniţiativă parlamentară trebuiau susţinute de un număr de deputaţi (30) sau senatori (7) şi formulate în scris. Ele

erau divizate pe articole şi însoţite de expunerea de motive, după care se trimiteau spre examinare comisiunii permanente respective şi la secţiuni, fără discuţie prealabilă. Guvernul era înştiinţat imediat despre acest demers. După deliberarea în secţiuni, un comitet (al delegaţilor) aducea proiectul/proiectele spre dezbatere „adunării" respective însoţit/e de raport/rapoarte. Urma apoi procedura reclamată de orice proiect în genere.

Un proiect din iniţiativă parlamentară respins de una din cele două „camere" nu mai putea fi pus în discuţie în aceeaşi sesiune parlamentară.

Proiectele din iniţiativă parlamentară votate de Senat erau trimise de preşedintele acestuia preşedintelui Adunării Deputaţilor, concomitent cu înştiinţarea guvernului referitoare la demersul respectiv. Similar se procedează şi la Cameră cu proiectele din iniţiativă parlamentară, cu distincţia că acestea se înaintează preşedintelui Senatului.

Aspecte tehnice identice privind procedeele parlamentare ce însoţesc iniţiativlele celor două „adunări" în materie legislativă se regăsesc şi în regulamentele votate în 1939. O precizare este necesară, însă, în cazul Adunării Deputaţilor: Regulamentul stipula, în mod expres, că: „Proiectele de legi din iniţiativă parlamentară sunt tipărite cu expunerea de motive şi sunt distribuite, după ce Consiliul Legislativ, iar pentru cele cu caracter economic şi Consiliul Superior Economic, şi-au dat avizul"[239].

Odată depuse, proiectele de legi traversează o rută în care sunt implicate structuri importante ale celor două adunări: comisiile permanente, comisiile speciale (numai în anumite situaţii), secţiunile, Comitetul Delegaţilor.

Comisiile permanente sunt cele mai importante din întreg acest angrenaj. Numărul, destinaţia şi funcţiile lor le-am comentat anterior.

Un proiect de lege depus la Biroul Adunării Deputaţilor sau Senatului este remis de preşedintele Comisiei Permanente de resort care îl cercetează şi, în termen de 30 şi respectiv 10 zile (în afară de cazurile de urgenţă), îi întocmeşte un raport tehnic referitor la

conţinutul acestuia. În cazul urgenţei, Comisia îşi începe lucrările chiar în ziua următoare validării ei de către Cameră.

Regulamentele celor două „camere“, deşi precizează numărul comisiilor permanente pentru fiecare în parte, nu se opun creării de noi comisii permanente, atunci când situaţia o reclamă, cum nu se opun constituirii unor comisii speciale.

Repartizarea deputaţilor şi senatorilor în comisii se realizează de către grupurile parlamentare, dar pe criteriul competenţei profesionale sau a specializării.

După primirea proiectului de lege, comisia îl ia în discuţie, redactează un raport ce conţine sugestii şi păreri numai de ordin tehnic referitoare la proiect, pe care, împreună cu proiectul, le trimit secţiunilor spre discutare. Toate aceste demersuri au loc după ce Comisia desemnează un raportor (cu majoritatea absolută a membrilor), care are misiunea de a studia proiectul de lege şi de a organiza dezbaterea lui.

Dacă iniţiatorul/iniţiatorii proiectului legislativ sau guvernul doresc să se renunţe la avizul secţiunilor, Adunarea Deputaţilor, potrivit propriului regulament, poate satisface cererea numai printr-o hotărâre specială[240].

Spre deosebire de Adunarea Deputaţilor, în activitatea comisiilor permanente din Senat nu se prevedea posibilitatea renunţării discutării unui proiect sau propuneri de lege în secţiuni. O altă distictţie referitoare la comisiile permanente, semnalată anterior, constă în numărul mult mai mic al comisiilor permanente ale Senatului (înainte de 1938), comparativ cu cele ale Camerei.

Comisiile parlamentare corespundeau, în linii esenţiale, departamentelor ministeriale, mai puţin cele de indigenare, petiţii, disciplină, incompatibilitate şi imunitate.

Constituţia din 1923 şi regulamentele de ordine interioară ale Camerei şi Senatului adoptate după 1918 **consacră, pentru prima dată în istoria Parlamentului român, sistemul şi importanţa marilor comisii permanente**[241].

Importanţa lor este accentuată după 1938, în condiţiile reformei parlamentare aplicate de regimul carlist. Regulamentul Adunării Deputaţilor rezervă comisiilor parlamentare un întreg capitol (III), precizând modul de constituire şi funcţionare care, în general, sunt identice sau asemănătoare cu prevederile regulamentare din epoca anterioară anului 1938. Diferenţe se înregistrează în ce priveşte numărul comisiilor permanente, durata maximă a timpului afectat unei comisii pentru studierea şi avizarea unui proiect de lege (de la 30 de zile la 15 zile) şi verigii imediat următoare care trebuia să preia raportul comisiei respective (raportul este depus la Biroul Adunării Deputaţilor, în şedinţă publică, după care se tipăreşte, distribuie şi este pus în discuţia Camerei)[242].

Activitatea curentă a marilor comisii parlamentare este dificil de reconstituit deoarece, după cum s-a relevat, arhiva acestora nu s-a păstrat, iar din propriile noastre cercetări am constatat, pe de o parte, penuria informaţională în ce le priveşte, iar pe de alta, dispersarea surselor, inclusiv în zone neaşteptate, surprinzătoare. O anume imagine a modului în care comisiile permanente se constituiau şi îşi desfăşurau activitatea se poate reconstrui în baza puţinelor materiale identficate.

Structura lor politică, evident, nu putea să reflecte decât autoritatea partidului declarat învingător în alegeri (sau a coaliţiei, cum este şi situaţia pe care o prezentăm). În sesiunea deschisă la 15 iunie 1931, în condiţiile în care electoratul a dat câştig de cauză în alegerile parlamentare generale coaliţiei multipartidiste constituite sub sigla de „Uniunea Naţională", compoziţia politică a comisiilor parlamentare se prezintă astfel:

1. *Comisia de administraţie generală, judeţeană şi comunală* (37 membrii): Uniunea Naţională – 20 reprezentanţi; P.N.L. – 7; P.N.Ţ. – 3; P.N.L. (Gh. Brătianu) – 1; Partidul Poporului – 1; Partidul German – 1; Partidul Maghiar – 1; L.A.N.C. – 1; Partidul Ţărănesc (dr. N. Lupu) – 1; P.S.D. – 1.
2. *Comisia pentru afaceri străine* (37 membri) – structură identică.

3. *Comisia de agricultură, păduri și domenii* (37 membri) – structură identică.

4. *Comisia pentru armată și marină militară* (37 membrii) – structură identică.

5. *Comisia de instrucție publică, culte și arte* – structură identică.

6. *Comisia financiară și bugetară* (72 membri): Uniunea Națională – 38; P.N.L. – 15; P.N.Ț. – 6; P.N.L. (Gh. Brătianu) – 2; Partidul Poporului – 2; Partidul German – 2; Partidul Maghiar – 2; L.A.N.C. – 2; Partidul Țărănesc (dr. N. Lupu) – 1; P.S.D. – 1; Partidul Evreiesc – 1.

7. *Comisia pentru lucrări publice, căi ferate, căi de comunicație, marină comercială* (37 membri) – identică cu 1, 2, 3, 4, 5.

8. *Comisia pentru comerț, industrie, mine și vămi* (37 membri) – identică cu 1, 2, 3, 4, 5 și 7.

9. *Comisia pentru asigurări, prevederi sociale și muncă* (37 membri) – identică cu 1, 2, 3, 4, 5, 7 și 8.

10. *Comisia de sănătate și igienă publică* (19 membri): Uniunea Națională – 11; P.N.L. – 3; P.N.Ț. – 1; P.N.L. (Gh. Brătianu) – 1; Partidul Poporului – 1; Partidul German – 1; Partidul Maghiar – 1.

11. *Comisia de legislație civilă, comercială și criminală* (37 membrii) – identică cu 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8 și 9.

12. *Comisia de legislație fiscală* (19 membri) – identică cu 10.

13. *Comisia de disciplină, incompatibilitate și imunitate* (21 membri): Uniunea Națională – 11; P.N.L. – 3; P.N.Ț. – 2; P.N.L. (Gh. Brătianu) – 1; Partidul Poporului – 1; Partidul German – 1; L.A.N.C. – 1; Partidul Țărănesc (dr. N. Lupu) – 1.

14. *Comisia pentru poștă, telegraf și telefon* (37 membri) – identică cu 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9 și 10.

15. *Comisia de indigenate și recunoașteri de persoane morale* (21 membri) – identică cu 13.

16. *Comisia de petiționări* (21 membri) – identică cu 13 și 15[243].

Este semnificativ cum se regăsesc în aceste comisii membrii grupurilor parlamentare. Nu întâmplător am ales un grup parlamentar restrâns, cum este şi cel social-democrat, din aceeaşi sesiune parlamentară. Astfel, **I. Mirescu** este repartizat la comisiile 1,7 şi 9 (aici apare în calitate de secretar al Comisiei); **I. Flueraş** la 2 şi 13; **G. Grigorovici** la 3, 5 şi 10; **T. Roznovan** la 4 şi 16; **Al. Lucian** la 6; **E. Gherman** la 8 şi 14; **Al. Bartalis** la 15. În afara acestor comisii, I. Mirescu mai face parte şi din Comisia specială pentru reglementarea accesului parlamentarilor în Ministerul Muncii, Asigurărilor şi Prevederilor Sociale[244].

Distribuţia celor 7 parlamentari social-democraţi, după cum se remarcă, respectă normele regulamentare (un deputat sau senator nu poate să facă parte din mai mult de trei şi respectiv două comisii), dar nu acoperă integral comisiile (11 şi 12 rămân descoperite).

Şedinţele comisiilor permanente se desfăşoară la fel ca şedinţele ordinare ale celor două „camere", aşa cum se observă şi din Procesul-verbal al şedinţei Comisiei financiare şi bugetare a Adunării Deputaţilor desfăşurată în ziua de 7 martie 1937:

Preşedinte de şedinţă: N. N. Săveanu, preşedinte al Adunării Deputaţilor

Membrii prezenţi: 55 deputaţi din componenţa Comisiei; 4 deputaţi, cu vot consultativ.

Invitaţi: 4 miniştrii (între care şi ministrul finanţelor, Mircea Cancicov).

Ordinea de zi: cercetarea proiectului de lege pentru evaluarea veniturilor şi cheltuielilor de stat pe exerciţiul 1937-1938.

Discuţii:
- *M. Ormolu*: declară discuţia generală deschisă.
- *C. Argetoianu*: consideră că sunt necesare unele modificări.
- *M. Cancicov:* acceptă ideea.
- *Madgearu:* critică Ministerul de Finanţe pentru faptul că nu a

prezentat o expunere a problemei, înainte de trecerea la dezbaterea ei.

- *C. Argetoianu:* susţine necesitatea unui echilibru bugetar. Nu este ruşinos să apară în buget şi cheltuielile neacoperite. Există conturi extrabugetare ale unor instituţii autonome „care nu trebuie să crească şi care sunt cheltuite fără controlul Parlamentului".
- *M. Cancicov*, răspunzând lui C. Argetoianu, apreciază că „sporirea cifrei bugetului se bazează pe realizarea îmbunătăţirii economice".
- *Gr. Iunian*: Proiectul de buget se prezintă echilibrat numai din punctul de vedere al cifrelor, dar eludează realitatea. Potrivit aprecierilor sale este un buget de mizerie.
- *M. Cancicov*, răspunzând criticilor, relevă că s-a avut în vedere, în primul rând, „să se mărească cât mai mult fondul de investiţii".

Discuţia generală încheindu-se, se trece apoi la dezbaterea bugetului pe articole. După terminarea dezbaterii pe articole, se procedează la votarea proiectului cu amendamentele aduse, care este admis[245].

Modelul desfăşurării şedinţelor comisiilor permanente se regăseşte şi la Senat. Cu titlu de exemplu: şedinţele Comisiei financiare, bugetare şi legislaţie financiară din iunie 1940 şi şedinţa comună a Comisiei (reunite) de legislaţie civilă, comercială şi penală a Adunării Deputaţilor şi Senatului din 5 iunie 1940[246].

După discutarea şi avizarea lor de către comisia permanentă respectivă, proiectele de lege, însoţite de un raport, îşi continuă traiectoria, declanşând un alt mecanism parlamentar.

Secţiunile parlamentare sunt cele ce preiau aceste proiecte, cu excepţia acelora pentru care se solicită să nu fie trecute prin secţiuni.

Cu toate că în viziunea legiuitorilor români de după 1918 secţiunile, în condiţiile înfiinţării comisiilor parlamentare, nu-şi mai aveau

rostul, ele sunt menţinute, probabil fiindcă se regăsesc şi în structurile unor parlamente occidentale.

Un proiect de lege intrat într-o secţiune, urmează o rută şi proceduri, în parte asemănătoare cu cele întâlnite în comisiile permanente, în parte distincte. Astfel, discuţia proiectului de lege înaintat spre avizare, care se declanşează numai după 24 de ore de la primirea raportului comisiunii permanente, se desfăşoară tot în două faze: dezbaterea generală şi dezbaterea pe articole. Excepţie de la discuţie fac proiectele de legi pentru aprobarea unui tratat sau a unei convenţii cu o putere străină care se avizează fără a se putea propune amendamente.

În condiţiile terminării discutării proiectului de lege, se încheie un proces-verbal în care se consemnează hotărârea majorităţii asupra admiterii sau respingerii acestuia, după care este remis unui alt organism, constituit însă din reprezentanţi ai secţiunilor.

Comitetul Delegaţilor Secţiunilor (9, în cazul Adunării Deputaţilor, 7, în cazul Senatului) preia proiectul de lege spre discutare şi avizare. Prima operaţiune, după desemnarea reprezentanţilor secţiunilor în Comitet, constă în crearea unei proprii structuri de conducere, compusă dintr-un preşedinte şi un raportor.

Pentru ca o şedinţă a Comitetului să se poată desfăşura este necesară prezenţa a 5 şi, respectiv, 4 membri. Fiecare delegat aduce în Comitet spre discutare observaţiile formulate în secţiunea din care face parte. Dacă delegatul unei secţiuni are mandat imperativ de a susţine propunerile sau sugestiile secţiunii, el nu se mai poate ralia altor observaţii aduse proiectului de lege.

Proiectul este dezbătut de către Comitet, după care se redactează un raport ce cuprinde: observaţiile venite de la comisia parlamentară de resort, sugestiile şi propunerile de îmbunătăţire care se formulează de membrii Comitetului, menţionându-se atât cele ce aparţin majorităţii, cât şi pe cele ale minorităţii. Depunerea raportului la unul din birourile adunărilor se comunică de către preşedinte în şedinţa publică. Raportul este tipărit şi distribuit deputaţilor şi senatorilor urmând a fi

înscris pe ordinea de zi a „camerelor", într-un interval de câteva zile. Se trece, astfel, la dezbaterea şi validarea proiectului de către plenul „adunărilor".

Regimul autoritar carlist consideră procedura de depunere, discutare şi votare a unui proiect de lege greoaie, în care se fac simţite paralelisme ce complică procesul legislativ. Tendinţa factorilor constituţionali din primele două decenii postbelice de a limita rolul secţiunilor se manifestă ferm în condiţiile noului regim. Regulamentele „camerelor" din 1939 le elimină din structura Parlamentului, simplificând, astfel, angrenajul complex al discutării şi validării iniţiativelor legislative şi acordând un spor de autoritate comisiilor permanente.

Din puţinele „piese" arhivistice identificate, care se referă evident la secţiuni şi care au ca obiect de atenţie numai Adunarea Deputaţilor, o reţinem pe cea mai importantă. Este vorba de comunicarea Adunării Deputaţilor din 19 noiembrie 1930 prin care se prezintă componenţa celor nouă secţiuni, după cum urmează:

- **Secţiunea I** (43 membrii, între care: Mihail Ralea, Georgy Bethlen, Gheorghe G. Mironescu, Hans Beller, Vintilă I. Brătianu, Ion Samoilă, Mihail Ghelmegeanu, Ioan Petrovici, Hirsch Hoffman, Elémér Iakobffy).
- **Secţiunea a II-a** (43 membrii, între care: Viorel V. Tilea, Solomon Rosemberg, Hans Hendrich, Mircea Djuvara, Teodor Roznovan, Nichifor Crainic).
- **Secţiunea a III-a** (43 membrii, între care: Ion Lugoşianu, Armand Călinescu, Eduard Mirto, Hans Otto Roth, Ernest Venier, Béla Parecs, Emil Haţieganu, Fritz Connerth, I. Mirescu).
- **Secţiunea a IV-a** (43 membrii, între care: Aurel Vlad, Rudolf Brandsch, Victor Slăvescu, I. Gh. Duca, Eftimie Gherman, Romulus Dan, Constantin Stere, Omer Vehbi, Emil Hafuz).
- **Secţiunea a V-a** (42 membrii, între care: Laar Francisc, Richard Franosovici, Mihail Landau, Petre Andrei, Nicolae Ghiulea,

Ion Clopoţel, Lotar Răduceanu, Beni Szabo, Al. Vaida Voevod, Ion Vásárhelyi, Constantin Krakalia).

- **Secţiunea a VI-a** (42 membrii, între care: Vasile Toncescu, Virgil Potârcă, I. Gh. Pardos, Ştefan Ciceo Pop, Grigore Perieţeanu, Iosif Görgy, Daniel Haase, Ion Iosika, Lucian Alexandru, Victor Iamandi, Nandor Hegedus, Teodor N. Fischer).
- **Secţiunea a VII-a** (42 membrii, între care: Gheorghe D. Căpăţâneanu, Vasile Dutezak, F. Konnerth, Nicolae Iorga, Pamfil Şeicaru, Virgil Madgearu).
- **Secţiunea a VIII-a** (42 membrii, între care: Octavian Goga, Ioan Flueraş, Pompiliu Ioaniţescu, Ştefan Larionescu, Béla Barabás, Iosef Fischer, Iuliu Maniu, Pantelimon Halippa, Ştefan Holban, Nicolae Lupu, Páal Arpad, Grigore Gafencu).
- **Secţiunea a IX-a** (42 membrii, între care: Emil D. Fagure, Béla Szentkereszty, Kräuler Francisc, Laszlo Dezideriu, I. Gh. Brătianu, Eduard Abrudbanyay, Grigore Iunian, Iosif Willer, Iosif Jumanca)[247].

Toate fazele enunţate, în percepţia majorităţii cetăţenilor, cu atât mai mult în viziunea celor neiniţiaţi, par extrem de complicate şi chiar de nepătruns. Adevărul este, aşa cum s-a recunoscut, că mecanismele de funcţionare ale Parlamentului erau relativ greoaie, motiv pentru care proiecte de legi fie că erau „amânate" nepermis de mult timp, fie erau votate în seturi compacte, eludându-se, cu bună ştiinţă, de către executiv tocmai ceea ce era esenţial: dezbaterea şi găsirea celor mai adecvate norme juridice, care să reflecte o realitate, indiferent de natura ei.

Schematizând, traiectoria unui proiect sau a unei propuneri legislative, se înfăţişează potrivit etapelor obligatorii pe care le parcurg acestea (*Anexa* nr. 4).

Schema încearcă să vizualizeze traiectoria unui proiect de lege sau a unei propuneri legislative înainte de 1938. Dacă se elimină

„secvenţa“ secţiuni avem şi imaginea traseului pe care îl parcurge un proiect de lege în Parlamentul român în sesiunile din intervalul 1939-1940.

3.2.2. Dezbaterea şi sancţionarea proiectelor

Maniera în care funcţionează angrenajul parlamentar în aprecierea oportunităţii şi raţiunii unui proiect de lege şi avizarea deschiderii procedurii propriu-zise de discutare şi votare, în plenul celor două „adunări“, nu este de natură să descurajeze atitudinile critice. Se reproşează instituţiei parlamentare o anume inerţie sau o mişcare cu încetinitorul, ceea ce nu este lipsit de temei.

Paradoxal, legiuitorii români de după 1918 au conştiinţa acestui fapt şi chiar încearcă timid să diminueze frânarea procesului de depunere, prezentare, distribuire, discutare şi validare a proiectelor de legi. Crearea comisiilor permanente şi estomparea rolului secţiunilor se înscrie în această logică. Mai clar, voinţa de accelerare a trecerii prin Parlament a iniţiativelor legislative apare în regimul autoritar monarhic, când eliminarea secţiunilor simplifică considerabil traiectoria acestora de la faza de concepere până la adoptarea lor de către legislativ.

Rămâne pe undeva de neînţeles de ce legiuitorii români din primele două decenii postbelice n-au trecut mai hotărât la simplificarea procedurilor de depunere, prezentare şi distribuire a proiectelor de legi şi, în general, de dezbatere şi avizare.

Un posibil răspuns l-ar constitui complexitatea situaţiei societăţii româneşti din această perioadă care reclama adecvarea sistemului normativ-legislativ noii sale faze de evoluţie. Teoretic, unitatea naţional-statală, realizată în 1918, impunea reformarea întregului sistem legislativ, proces complicat, delicat şi de durată. Deşi urgenţa era maximă, ar fi fost însă imprudent pentru factorii decidenţi să elaboreze legi noi sau să modifice pe cele existente fără o matură chibzuinţă, luând în calcul nu numai efectele de moment, dar şi de durată.

Mecanismul atât de complicat care se pune în mişcare când o propunere sau un proiect de lege intră în atenţia legislativului pentru dezbatere şi sancţionare încearcă să convingă că se procedează cu maximă atenţie la cercetarea lor, pentru a se evita riscurile posibile. Practic, un proiect de lege trece prin patru filtre succesive (până în 1938), iar după această dată numai prin două. Primul, îl reprezintă **comisiile permanente**, al doilea – secţiunile, al treilea – **Comitetul Delegaţilor Secţiunilor** şi ultimul – **cele două „adunări"**, care, fiecare, trebuia să procedeze la dezbatere şi votare.

În Parlamentul „carlist", secţiunile şi, automat, Comitetul Delegaţilor Secţiunilor dispar, proiectul legislativ, după avizarea de către comisia permanentă, intrând direct în dezbaterea şi validarea „camerelor".

În condiţiile evocate, cărora li se adăugau şi avizele Consiliului Legislativ şi Consiliului Economic Superior, se aprecia că se luau suficiente măsuri de precauţie pentru ca un act legislativ să fie nu numai în conformitate cu pactul fundamental (Constituţia), ci şi în consens cu o anume realitate, care îl reclama şi îl făcea necesar pentru majoritate. Elemente de precauţie, poate chiar excesive, se observă şi în procedura de discutare şi votare a iniţiativelor legislative.

La şedinţa fixată, care includea în ordinea de zi dezbaterea propunerii sau proiectului de lege, procedurile regulamentare prevedeau:

– Raportorul (sau în lipsa acestuia un membru al Comitetului Delegaţilor Secţiunilor sau raportorul Comisiunii Permanente sau unul din secretarii Biroului „adunării" în care avea loc dezbaterea) da citire raportului său şi proiectului sau propunerii legislative.

– Preşedintele adunării declară deschisă dezbaterea, care începe cu discuţia generală.

– După ce se declară închisă discuţia generală, adunarea este consultată dacă propunerea sau proiectul respectiv se ia în considerare.

– O decizie favorabilă declanşează discuţia pe articole a propunerii sau proiectului respectiv, discuţie care se poate întrerupe numai după exprimarea prin vot a voinţei adunării (Camera sau Senatul).

– În cazurile proiectelor de legi care au decât un singur articol, după luarea lor în considerare, se procedează la votarea acestora cu bile.

– Propunerile care nu vizează transformarea lor în proiecte de legi trebuie să aibă un număr fix de semnături (mai mare la Cameră, mai mic la Senat), în caz contrar se resping. Propunerile se trimit, fără discuţii, spre cercetare comisiunii permanente respective şi secţiunilor.

– Amendamentele, subamendamentele sau articolele adiţionale trebuie să fie redactate în scris, semnate şi depuse la Biroul adunării în cauză, fiind puse în discuţie numai dacă, după lectura şi justificarea lor de către iniţiator, au asigurat sprijinul unui număr fix de deputaţi sau senatori stabilit prin regulamente (10 sau respectiv 5). În această situaţie, Adunarea Deputaţilor sau Senatul le înaintează la Comitetul Delegaţilor Secţiunilor, care le discută şi supun concluziile la care au ajuns, ramurii parlamentare respective. Votarea amendamentelor sau a subamendamentelor se face în ordinea depunerii lor la Birou. Ordinea discuţiei este următoarea: subamendamente, amendamente, propunerea principală.

– După terminarea discuţiei pe articole, dacă nu sunt modificări, se procedează la votarea proiectului în aceeaşi zi; dacă sunt modificări, procedura prevede că:

1) în cazul refuzului guvernului de a recunoaşte amendamentele acceptate sau respinse de adunări, se face o nouă dezbatere generală, după care se trece la votare;
2) în cazul aderării guvernului la toate modificările propuse de Cameră şi/sau Senat, votarea întregului proiect se poate face în aceeaşi zi[248].

Procedura discutării proiectelor de legi în Parlament, în sesiunile 1939-1940, este simplificată ca efect al eliminării unor verigi intermediare între „adunare“ (Cameră sau Senat) şi subansamblele ei funcţionale (comisiile permanente). Deşi cuprinde tot două faze (discuţia

generală şi discuţia pe articole), dezbaterea se poate finaliza într-un timp mai scurt, comparativ cu procedura consacrată acestui aspect aplicată până în 1938. Circulaţia unui proiect sau a unei propuneri se produce pe ruta „adunare" (după terminarea discuţiei generale şi luarea în considerare a proiectului sau propunerii) – comisie permanentă (discutarea pe articole şi cercetarea amendamentelor, încheierea unui proces-verbal constatativ şi a unui raport către „adunare" – Cameră sau Senat), unde preşedintele dispune tipărirea proiectului şi a raportului, introducerea lui pe ordinea de zi „pentru votul total"[249].

Cu votarea de către Adunarea Deputaţilor sau Senat se încheie drumul unui proiect spre a deveni lege.

Regulamentele celor două adunări fixează în termeni precişi condiţiile şi modalităţile exprimării prin vot a voinţei individuale.

În procedurile de votare este admisă o excepţie, în cazul proiectelor de legi ce primesc aviz favorabil de la Consiliul Legislativ, ca legi organice. Ele sunt citite şi votate de două ori de către „adunări", la interval de 10 zile, „afară de cazul când la primul scrutin a[u] obţinut unanimitatea voturilor exprimate"[250].

Dezbaterea şi sancţionarea proiectelor de legi (din iniţiativă guvernamentală sau parlamentară) exprimă esenţa funcţiilor instituţiei parlamentare. Modul cum sunt concepute cele două proceduri relevă, mai mult sau mai puţin, atitudinea factorilor constituţionali asupra rolului şi funcţiei reale a Parlamentului într-o societate democrată şi deopotrivă condiţia legislativului în raport cu celelalte ramuri ale puterii.

Se remarcă, din cele prezentate, o atenţie deosebită a clasei politice româneşti faţă de actul legislativ, poate şi din considerente de oportunităţi tradiţionale (rata considerabilă a corupţiei, practicile politice conjuncturiste, „flexibilitatea" exagerată a unor politicieni, în defavoarea unei conduite politice echilibrate, statornice şi raţionale etc.), dar poate şi din îngrijorarea provocată de posibile reacţii ale minorităţilor etnice, care aduceau atingere credibilităţii sistemului politic democrat din România întregită. Dacă adăugăm şi conside-

rațiile exprimate anterior, avem deja o anume imagine a acestui tip de activitate parlamentară, esențială, de altfel, în relație cu celelalte, activitate mult mediatizată în publicistica epocii interbelice.

Se reproșa atunci Parlamentului că își consacră prea mult timp dezbaterii unor proiecte de legi sau, din contră, că votează cu viteză cosmică proiectele, stabilind adevărate recorduri în materie legislativă. Nu este singurul paradox interpretativ. Și, sub raport calitativ, discrepanțele sunt evidente. În timp ce unii autori (M. Dogan) le consideră irelevante, plate, de nivel scăzut[251], alții (N. Porsena) aduc argumente contrare: dezbaterile, la proiectele importante, sunt serioase, temeinice, substanțiale.

Dezbaterea proiectelor de legi este disproporționată sub raportul timpului afectat și nici nu putea fi altfel. Un proiect legislativ alcătuit numai dintr-un singur articol consuma mult mai puțin timp decât un altul ce cuprindea zeci de articole sau chiar nu se dezbătea deloc. Dezbaterile se deosebesc inclusiv între proiectele de legi de mare întindere și complexitate, motivațiile fiind variate: interesul de moment sau de perspectivă al grupurilor parlamentare din opoziție; semnificația și dimensiunea reglementărilor propuse prin proiectele de legi; contextul socio-politic în care are loc discuția; momentul plasării dezbaterii în cadrul sesiunii parlamentare (început sau sfârșit); sfera de cuprindere socială ș.a.m.d.

Maniera în care au loc dezbaterile în Parlament este ilustrativă sau chiar emblematică pentru instituția legislativă. Un parlament care se respectă – este părerea cvasi-unanimă a politicienilor și a *mass-media* – conferă discuției generale și pe articole a unui proiect de lege o mare atenție.

Într-o democrație ideală, Parlamentul are întâietate în materie legislativă, exercitând un control atent și competent asupra executivului. Oricât de avansată este o democrație (cum sunt cele franceză, engleză, americană, etc.), primatul Parlamentului asupra executivului a încetat de mult, guvernul „tare" fiind cel care impune regulile jocului.

Aceleaşi jocuri se regăsesc şi în România, funcţionând o relaţie similară între Parlament şi guvern. O asemenea situaţie nu presupune însă o docilitate atât de ridicată încât instituţia parlamentară să nu-şi manifeste propria identitate. Era, de altfel, şi logic să fie aşa, deşi logica a fost refuzată chiar în epocă de un segment important al opiniei publice. Era logic, fiindcă existenţa opoziţiei în legislativ făcea practic imposibilă aşteptarea ca Parlamentul să fie perfect racordat intereselor echipei guvernamentale.

Existenţa unei rezistenţe în chiar grupul majoritar parlamentar ar fi fost posibilă, prin însăşi natura raporturilor statornicite între cele două ramuri ale puterii (Consiliul de Miniştri – Parlament), care nu puteau fi agreate de către toţi deputaţii sau senatorii majoritari. Un conflict de interese şi de aspiraţii se profilează între cele două ramuri ale puterii, chiar dacă ele se manifestă subteran şi mai puţin la suprafaţa vieţii politice. Se aduc aspre reproşuri politicii „decretelor legi" practicată de unele guverne, se critică atitudinea sfidătoare a unor cabinete faţă de adunări prin prezenţa la şedinţe a unui număr mic de miniştri sau secretari de stat, sub normele constituţionale sau chiar prin refuzul prezenţei acestora la şedinţe, se ia atitudine faţă de practica solicitării urgenţei de către executiv pentru pachete masive de legi înaintate Parlamentului spre votare la sfârşitul sesiunilor etc.

Pe aceste temeiuri s-a creat imaginea unui Parlament aservit total guvernului, interpretându-se nenuanţat unele date statistice considerate ca fiind revelatoare.

Primul dintre repere îl constituie raportul dintre iniţiativa parlamentară şi cea guvernamentală în materie legislativă, favorabil, cum era şi de aşteptat, executivului.

Al doilea, care este considerat ca şi primul cosubstanţial la crearea imaginii defavorabile instituţiei parlamentare, îl reprezintă distribuţia dezbaterii şi validării propunerilor sau proiectelor de legi pe durata unei sesiuni. Deşi statistica utilizată de unii autori are caracter selectiv, dată fiind excluderea din calcule a unor pachete legislative pe criterii pe care nu le comentăm, suntem nevoiţi s-o utilizăm în lipsa altor instrumente ajutătoare.

Matei Dogan clasifică, după cum numeşte Domnia Sa, «trecerea» legilor la sfârşitul sesiunilor pe trei dimensiuni:

a) proiecte de legi care sunt votate în ultimile 3 zile ale sesiunilor;

b) proiecte de legi care au fost validate de adunări în ultima zi a fiecărei sesiuni şi

c) proiecte legislative aprobate în ultima lună a fiecărei sesiuni.

Prelucrând datele care ne interesează din lucrarea menţionată („Tabela nr. IX"), în raport cu perioada ce face obiectul analizei noastre, constatăm că distribuţia proiectelor votate pe durata sesiunilor din deceniul al 4-lea, numai pe cele trei dimensiuni, este următoarea:

Total proiecte votate – 1558, dintre care:	– în ultimele 3 zile ale sesiunilor –899;
	– în ultima zi a fiecarei sesiuni – 395;
	– în ultima lună a fiecărei sesiuni –1801*

Modul în care a fost concepută lucrarea autorului menţionat se reflectă şi în maniera în care sunt realizate tabelele anexă, inclusiv cel pe care îl folosim acum. Fără a face vreun reproş autorului, considerat în prezent drept personalitate ştiinţifică de prim rang în Occident în domeniul politologiei şi sociologiei comparate, pentru concepţiile ce-i domină ultima lucrare publicată în ţară, înainte de a se stabili în străinătate, dăm o altă interpretare datelor empirice. Să analizăm cifrele prezentate anterior.

Cele 899 de proiecte votate în ultimele 3 zile trebuie înjumătăţite deoarece acelaş proiect este votat separat de către Cameră şi de către Senat. Astfel, la Cameră se votează 386 de proiecte, iar la Senat 513. Cele două cifre raportate separat la totalul proiectelor de legi votate de către ambele camere schimbă fundamental imaginea „maşinii de

* Numărul mai mare de proiecte votate în ultima lună, comparativ cu cel al proiectelor votate de Parlament într-o sesiune, se explică prin aceea ca Adunarea Deputaţilor şi Senatul votează practic acelaşi pachet legislativ, fără însă ca autorul să specifice acest aspect.

vot" a Parlamentului. Astfel, în timp ce în restul sesiunilor parlamentare se votează (ipotetic, desigur) 1,02 proiecte într-o zi, în fiecare din cele 3 zile finale ale sesiunilor se votează 9,89 proiecte.

Disproporţia care apare dintre cele două perioade de activitate legislativă a Parlamentului nu este singulară în spaţiul parlamentarismului european şi nu apare ca reflex al asumării deliberate de către legislativ a „funcţiei" degradante de „simplă maşină de vot" sau de „birou de înregistrare". În practica raporturilor dintre legislativ şi executiv, în condiţiile în care un guvern se vede ameninţat cu apropierea încheierii sesiunii parlamentare respective, fără să fi trecut prin Parlament întregul pachet de proiecte legislative importante, este forţat să procedeze la aruncarea în braţele preşedinţilor celor două „camere" a tuturor sau a majorităţii proiectelor ce au rămas nesancţionate.

Nici-un guvern, care exprimă interese de partid, nu-şi poate permite să rămână impasibil la promisiunile făcute în campaniile electorale. Oricât de multe şi serioase probleme are de rezolvat în opera de guvernare, cabinetele se arată alertate când constată că apar discrepanţe între promisiuni şi realităţi, motiv pentru care manifestă un interes subit şi masiv pentru urgentarea validării proiectelor de legi rămase în portofoliu înaintea încheierii unei sesiuni parlamentare.

Decalajul dintre setul de proiecte votat către finele sesiunii parlamentare şi restul proiectelor de legi adoptate în perioada anterioară se explică şi prin disfuncţionalităţile ce se manifestă în activitatea legislativului în procesul de dezbatere şi validare a iniţiativelor legislative.

Prezenţa deputaţilor şi senatorilor la şedinţele Camerei şi Senatului este o chestiune mult mai importantă decât falsa impresie de aspect rutinier. Este, în primul rând, un tip specific de comportament politic, condiţionat de nivelul culturii politice şi al cunoaşterii, în general; propriile exigenţe ale parlamentarilor faţă de instituţia pe care o reprezintă; idealurile existenţiale; atitudinea faţă de norme şi reguli sociale; conduita etico-morală şi, nu în ultimul rând, tăria convingerilor şi afilierilor politice.

La şedinţa Camerei din 8 iunie 1930, când începe procedura de

anulare a legilor votate la 4 ianuarie 1926 şi, concomitent, cea de proclamare a prinţului Carol drept rege al României, sunt prezenţi 317 deputaţi (lipsă 70), iar la şedinţa „adunărilor" reunite ce are loc în aceeaşi zi, prezenţa este de 496 parlamentari (311 deputaţi şi 185 senatori). La prima, deputaţii sunt prezenţi în proporţie de 81,9%, iar la a doua, parlamentarii prezenţi reprezintă 80,3% din totalul „aleşilor naţiunii"[252].

Zilele următoare marchează o scădere a prezenţei deputaţilor şi senatorilor la şedinţe. La Cameră, în urma apelului nominal, se constată prezenţa a 267 deputaţi, la şedinţa din 17 iunie; 290, la cea din 20 iunie; 274, la 21 iunie; 222, la 22 iunie; 268, la 23 iunie şi 250, la şedinţa din 24 iunie. O ameliorare a prezenţei se înregistrează în şedinţele din 25 şi 26 iunie când 300 deputaţi sunt prezenţi la dezbateri, după care urmează o nouă diminuare a numărului lor la 285, 244 şi 213 în zilele de 27, 28 şi respectiv 29 iunie 1930[253].

Pentru Senat, secvenţa 1 februarie – 16 martie 1934, din sesiunea parlamentară 1 februarie – 28 aprilie, care se desfăşoară în acelaş an, este semnificativă în incidenţa prezenţei parlamentarilor. Tabelul următor ne dă dimensiunea comportamentului senatorilor faţă de propria instituţie[254]:

Data şi ziua şedinţei		**Senatori prezenţi**	**Senatori absenţi**	**Prezenţa (în procente)**
1		**2**	**3**	**4**
1 februarie	J.	159	99	63,6
3 februarie	S.	192	66	76,8
5 februarie	L.	190	67	76,3
7 februarie	Mi.	212	46	84,8
9 februarie	V.	199	59	79,6
16 februarie	V.	192	58	76,8
19 februarie	L.	149	100	59,6
20 februarie	Ma.	177	72	70,8
21 februarie	Mi.	189	60	75,6
23 februarie	V.	183	66	73,2

1		2	3	4
24 februarie	S.	183	66	73,2
26 februarie	L.	159	90	63,6
27 februarie	Mi.	194	55	77,6
1 martie	J.	207	42	82,8
2 martie	V.	198	50	79,2
5 martie	L.	158	90	63,2
6 martie	Ma.	211	37	84,4
7 martie	Mi.	184	64	73,6
8 martie	J.	190	58	76
9 martie	V.	108	68	43,2
10 martie	S.	130	118	52
12 martie	L.	168	80	67,2
13 martie	Ma.	168	80	67,2
14 martie	Mi.	181	67	72,4
15 martie	J.	193	55	77,2
16 martie	V.	191	57*	76,4254

Prezenţa cea mai semnificativă (miercuri, 7 februarie 1934), care reprezintă şi maximul acestui interval, este de 212 senatori, echivalând 84,8% din totalul membrilor Senatului. Opusul acesteia, înregistrează doar 43,2% din totalul senatorilor (la şedinţa din 10 martie 1934), ceea ce face ca prezenţa medie să se situeze la nivelul de 64-65 procente din total.

Câteva aspecte sunt comune celor două „camere": prezenţa deputaţilor şi senatorilor înregistrează creşteri către mijlocul şi finalul săptămânii şi descreşteri la începutul unei săptămâni (de regulă lunea şi marţea). Printre absenţi se identifică câteva grupuri ce au o relativă constanţă: minoritarii şi unele personalităţi politice de rang înalt

* Totalul senatorilor (rezultat din adunarea celor prezenţi şi a absenţilor) este fluctuant: 248, 258, 249, 259, etc. dată fiind înregistrarea defectuoasă a prezenţelor. Procentele sunt calculate la cifra de 250 senatori, cât prevedeau normele regulamentare pentru perioada 1 februarie 1934 – 19 noiembrie 1937.

(Cameră), înalţii prelaţi ai cultelor din România, militari, minoritari şi politicieni cu mai multe funcţii importante (Senat).

Printre cei 87 de absenţi de la şedinţa din 26 iunie 1930, care are loc la Cameră, se numără: Eduard Abrudbanyay, Béla Barabás jr., Béla Barabás senior, Rudolf Brandsch, Artur Connerth, Fritz Connerth, Teodor Fischer, Daniel Hasse, Hans Hendrich, Elémér Jakobffy, Michael Landau, Emeric Reiter, Hans Otto Roth, I. Vásárhelyi (minoritari), C. Banu, I. G. Brătianu, Vintilă I. Brătianu, Mircea Djuvara, I. G. Duca, Richard Franasovici, O. Goga, Victor Slăvescu, Constantin Stere, V. V. Tilea, Aurel Vlad (personalităţi politice române)[255].

La şedinţa inaugurală a sesiunii parlamentare din 1 februarie – 28 aprilie 1934 printre absenţi se numără: Miron Cristea, patriarhul României; Vasile Suciu, mitropolitul greco-catolic al Albei-Iulia şi Făgăraşului; Nectarie, arhiepiscop al Cernăuţilor şi mitropolit al Bucovinei; Nicolae, arhiepiscop de Alba Iulia şi Sibiu şi mitropolit al Ardealului, Banatului, Crişanei şi Maramureşului; Gurie, arhiepiscop al Chişinăului şi mitropolit al Basarabiei; Lucian, episcop de Roman; Vartolomeu, episcop al Râmnicului şi Noului Severin; Cosma, episcop al Dunării de Jos; Gherontie, episcop de Constanţa; Visarion, episcop de Hotin; Nifon, episcop de Huşi; Raman, episcop de Oradea; Nicolae, episcop al Vadului, Feleacului şi Clujului; Al. Niculescu, episcopul greco-catolic al Lugojului; Iuliu Hossu, episcop al Gherlei; Tr. Valeriu Frentziu, episcopul greco-catolic român al Oradiei Mari; dr. Alex. Rusu, episcopul greco-catolic al Maramureşului; dr. Alex. Makkai, episcopul diacezei reformate a Clujului; dr. Viktor Glondys, episcopul Bisericii Evanghelice C. A. din România – înalţi prelaţi bisericeşti; Alex. Averescu, Henri Cihoschi, Alex. Lupescu, Gh. Măldărescu, Nicolae Petala, Ion N. Popovici, Arthur Văitoianu – generali; Arthur Bologh, I. Bercovici, Wilhelm Binder, Elémér Gyárfás, Alois Lebouton – minoritari; Gr. N. Filipescu, Gr. Gafencu, D. R. Ioaniţescu, Nicolae Iorga, Grigore Iunian, dr. N. Lupu, Mihail Manoilescu, N. Săveanu, Constantin Stere[256].

Unii parlamentari şi senatori au mai puţine motivaţii ca să participe la fiecare şedinţă. Minoritarii maghiari îşi semnalează prezenţa îndeosebi atunci când proiecte de legi îl interesează în mod expres sau vin în atingere cu unele din aspiraţiile lor comunitare.

Motivaţiile lipsei la apelul nominal al deputaţilor şi senatorilor români sunt de alt tip. Politicieni consacraţi, de talia lui N. Iorga, O. Goga, Al. Averescu, Gh. Brătianu, dr. N. Lupu ş.a., care sunt şefi de partide sau fac parte din staff-urile acestora şi sunt angrenaţi şi în alte activităţi importante de natură economică, ştiinţifică, culturală, etc., în criză perpetuă de timp, se află în situaţia de a lipsi uneori de la şedinţe ale Camerei sau Senatului. Neparticiparea lor nu are nici-o tangenţă cu atitudini sfidătoare sau de minimalizare a rolului Parlamentului.

Înalţii prelaţi ai cultelor din România, mareşalii şi generalii, foştii demnitari ş.a. – din categoria senatorilor de drept – împovăraţi de ani şi conştienţi de faptul că în practica curentă a Senatului dezbaterile sunt monopolizate de politicienii de carieră, manifestă predispoziţii fluctuante faţă de participarea lor la şedinţe.

Raportul dintre parlamentarii prezenţi şi cei care absentează, chiar şi în contextul în care se fac simţite unele simptome de „regularizare" a „absenteiştilor", arareori atinge cotele de alarmă.

Însuşi mecanismul de funcţionare al Parlamentului, pus în mişcare de reguli şi norme clare şi susţinut de un aparat tehnico-administrativ propriu substanţial[257], evită situaţiile de blocaj, asigurându-se, astfel, cvorumu-rile necesare votării proiectelor de legi.

Sancţiunile sau constrângerile reprezintă, este adevărat, un mijloc care distonează cu importanta calitate pe care o au parlamentarii, anume de „aleşi ai naţiunii", dar acestea atenţionează pe recidivişti. Interesele guvernului, care coincid cu aspiraţiile politice ale majorităţii parlamentare, reglează, la rândul lor, proporţia dintre absenţi şi prezenţi, astfel încât un grup substanţial de deputaţi şi senatori aparţinând majorităţii parlamentare asigură o masă relativ constantă la fiecare şedinţă, făcând posibilă funcţionarea Parlamentului.

La nivelul comisiilor parlamentare se înregistrează acelaşi fenomen, cauzat de situaţii şi comportamente oarecum similare. La apelul nominal al preşedintelui Comisiei financiare şi bugetare a Camerei, din 72 de membri, sunt prezenţi numai 28 de deputaţi (şedinţa din 3 martie 1937), iar la şedinţa din 4 martie se înregistrează prezenţa unui număr de 55 de parlamentari[258].

Normal este să privim procesul complex al discutării şi avizării propunerilor sau proiectelor de legi şi prin prizma altor aspecte, pe care le apreciem ca fiind relevante, anume: **încărcătura activităţilor pe şedinţe, nivelul participării deputaţilor şi senatorilor la discuţii şi substanţa contribuţiei lor la opera legislativă a Parlamentului**.

Detractorii ca şi susţinătorii regimului parlamentar-constituţional din România nu iau în calcul ponderea activităţilor deputaţilor şi senatorilor pe zile lucrătoare şi distribuţia acestor activităţi într-o sesiune parlamentară.

Prin zi lucrătoare înţelegem nu o şedinţă, ci ansamblul demersurilor Camerei sau Senatului din ziua respectivă, deoarece, nu în puţine situaţii, se desfăşoară câte trei şedinţe (de dimineaţă, de prânz şi de noapte). Se poate replica că nimeni nu este vinovat că parlamentarii lucrează în acest ritm, deoarece sumarele şedinţelor sunt aprobate chiar de ei. Dacă ne-am plasa, însă, pe această poziţie, am avea toate condiţiile să eludăm adevărul sau să-l exprimăm parţial.

Parlamentarii, până la un punct, pot fi singurii vinovaţi de volumul mare de activităţi pe care şi-l propun pentru o zi, echivalentă, în cuantificarea obişnuită, cu o şedinţă parlamentară. Fără îndoială că aşa şi este. Se scapă, însă, din vedere că asupra parlamentarilor dintr-o „cameră" sau alta se exercită separat sau concomitent trei tipuri de presiuni: din partea monarhului (şefului statului), celeilalte „adunări" şi executivului. Încărcătura pe zile a parlamentarilor, natural, trebuie să fie privită în această dublă relaţie: afirmarea propriei voinţe într-o instituţie reprezentativă naţională, care are caracter public şi luarea în considerare a presiunilor la care sunt supuşi din afara instituţiei lor.

Şedinţa Adunării Deputaţilor din 29 iunie 1930 (duminică), la care sunt prezenţi 213 parlamentari (din totalul de 387) şi se deschide la ora 10^{50}, se desfăşoară astfel:

– Se dă citire sumarului şedinţei precedente şi se aprobă.

– Se depune Raportul Comisiei de legislaţie civilă, comercială şi criminală, relativ la proiectul de lege pentru strămutarea judecătoriei rurale Caramurat, din judeţul Constanţa, în comuna Caraomer, din acelaşi judeţ.

– Se trimite la Comisia de petiţiuni cererea notarilor din plasa Amaradia (judeţul Dolj), prin care se plâng de situaţiunea administraţiei locale.

• M. Manoilescu, ministrul lucrărilor publice şi al comunicaţiilor, dă citire Mesajului Regal care însoţeşte proiectul de lege, amendat de Senat, relativ la executarea lucrărilor de refacere pentru drumul de stat Bucureşti – Ploieşti – Braşov.

– Adunarea aprobă urgenţa.

• Şt. Ciceo-Pop, preşedintele Adunării, anunţă că proiectul şi mesajul vor fi trimise la comisia de specialitate.

• Ananie Nancov adresează o întrebare ministrului muncii, sănătăţii şi ocrotirilor sociale relativă la abuzurile de putere ale unui funcţionar ministerial.

• A. Percec adresează o întrebare ministrului finanţelor referitoare la sporul adăugat pensiilor de bază.

• Generalul Şt. Holban adresează o întrebare ministrului finanţelor: „dacă la răscumpărarea concesiunii se scade din preţul de răscumpărare fondul de rezervă cu dobânzile lui, de la data depunerii fiecărei sume şi până la data răscumpărării"[259].

• Cristel Ceauşoglu anunţă că va adresa o interpelare ministrului industriei şi comerţului referitoare la declaraţia lui V. Madgearu din 1929, pe atunci ministrul industriei.

• C. Angelescu, subsecretar de stat la Ministerul de Interne, solicită intervertirea ordinei de zi.

– Adunarea încuviinţează.

• N. G. Rusănescu dă citire Raportului şi proiectului de lege: modificarea art. 462 din Legea pentru organizarea administraţiei locale.

– Se prezintă expunerea de motive.

• M. Văgăunescu, în locul raportorului, care lipseşte, dă citire Raportului comisiei de specialitate, expunerii de motive şi proiectului de lege pentru exploatarea serviciilor de cărăuşie publică pe drumuri prin „vehicule cu tracţiune mecanică". În Comisie, se operează modificări la art. 1, 2, 3, 5 şi 6 ale legii, art. 4, 7 şi 8 rămânând nemodificate.

– Urmează discuţia generală asupra legii la care iau cuvântul:

• D. R. Ioaniţescu, care critică proiectul de lege pentru desfiinţarea rutelor de autobuze acolo unde reţeaua de căi ferate este densă; cere ca şoselele să fie bune; întreabă ce fel de concurenţă, aşa cum se arată în proiect, face automobilul, trenului?

• Francisc Käuter susţine: concurenţa căilor ferate de către automobil este o falsă problemă.

• Iacob Pestiner: „întrucât un fost ministru al guvernului naţionl-ţărănist, domnul D. R. Ioaniţescu, a dovedit că Partidul Naţional-Ţărănesc n-are o politică a drumurilor, mă mărginesc a atrage atenţiunea numai asupra cazului despre care au vorbit amândoi antevorbitorii, şi anume: despre concurenţă. Sunt pentru principiul monopolului, dar tot asemenea nu pot admite suprimarea concurenţii, din simplul motiv că administraţia căilor ferate ar putea avea venituri mai mici. Acum declarăm că existenţa unei linii de autobuze nu mai poate fi admisă decât acolo unde nu se face concurenţă căilor ferate? Aceasta nu se poate"[260].

• Florea Drăghici (preot): „v-aş ruga să nu rămână licitaţie publică (pentru concesiunea drumurilor – *n.n.*), ci să se pună taxa pe kilometru. Să se lase libertatea ca oricât de multe maşini să circule pe şosea"[261].

• Cristel Ceauşoglu, care ia cuvântul în continuare, are obiecţii la titlul legii „cărăuşeriei": ce legătură are cu automobilul? –

întreabă el şi în continuare afirmă: „legea este rău redactată. Este făcută de la birou şi am mai făcut şi altă dată observaţia aceasta şi la alte legi suntem câţiva deputaţi numai, care criticăm proiectele ce ni se prezintă; mai mulţi sunt [cei] cari le critică prin tăcere, votându-le; aşa că noi aceştia, cari le criticăm de la tribună, trebuie să fim atenţi să nu veniţi cu legi la sfârşit de sesiune şi să nu zică lumea care ne-a trimis aici că nu ştim ce legi s-au votat. Al doilea, trebuie să avem timp să studiem proiectele“[262]. Prin acest proiect de lege se spune ceea ce nu se monopolizează. Crede că este cazul să se procedeze viceversa. După părerea sa legea este inutilă.

• I. Buzdugan susţine că nu a avut timp să studieze proiectul de lege. Critică pe fostul ministru al transporturilor, Pan Halippa, pentru faptul că nu s-au construit drumuri în Basarabia.

• Pan Halippa, în replică, afirmă că în 11 ani s-au construit 250 km. de drumuri. Este de părere că preţurile vor creşte la transporturi.

• M. Manoilescu, ministrul lucrărilor publice şi al comunicaţiilor, respinge principiul concurenţei. Este pentru concesii, dar limitate.

• I. Pistiner ridică problema definirii transporturilor, care devin obiect de monopol, chestiune capitală pentru interpretarea legii.

• D. Căpăţineanu, vicepreşedinte al Adunării, cere prelungirea şedinţei până la ora 9 seara.

– Adunarea admite.

– Se supune la vot luarea în considerare a proiectului de lege şi se admite.

– Se trece la discuţia pe articole a proiectului.

– Se dă citire art. 1 al proiectului.

• D. R. Ioaniţescu cere ministrului transporturilor să dea două declaraţii: 1. că legea nu se aplică şi la căruţele ţăranilor şi 2. că nu se abrogă legile anterioare.

• M. Manoilescu dă ambele declaraţii.

• Pamfil Şeicaru: „această lege corespunde unei necesităţi“[263].

• I. Mihalache, ministrul agriculturii şi domeniilor: „Am auzit că voiţi numai să faceţi abstracţie, pentru a nu se putea vota legea Dobrogei Noi“[264].

• I. Buzdugan: „sunt oameni interesaţi la această lege şi numai aceştia sunt prezenţi. O lege de aşa mare importanţă trebuie să fie discutată de toţi cei care sunt reprezentanţii adevăraţi ai acestei ţări“[265].

– La primele 6 articole se admit 5 amendamente.

• I. Buzdugan: „Am luat cuvântul, ca să ştie ţara întreagă că vreţi să treceţi această lege prin subterfugii şi maşinaţiuni nedemne de un Parlament democratic, cum ziceţi că sunteţi d-voastre“[266].

• I. Mihalache: „Domnul deputat Buzdugan, de aici încolo, este de meserie patriot“[267].

• I. Buzdugan: „Domnule Mihalache, eu am fost patriot totdeauna, lucru pe care d-ta îl ştii de mult. Încă atunci când nu eram în Ţara Românească, eu mi-am făcut datoria de român acolo, pe frontul românesc, ca ofiţer în armata rusă şi atunci am descoperit comploturile ruseşti contra ţării noastre“[268]. Contestă, în continuare, că adunarea este în număr pentru a discuta proiectul de lege asupra Dobrogei Noi.

• Pamfil Şeicaru: „Apoi, domnule ministru, câte legi s-au prezentat aici, să fie discutate în Parlament într-o lună de zile? Judecaţi dacă, în adevăr, cu seriozitatea, cu pregătirea necesară, Parlamentul a putut să aducă o contribuţiune serioasă la perfecţionarea legii?! Dacă socotiţi că Parlamentul este inutil, atunci n-am nimic de zis. Suntem de perfect acord că Parlamentul este redus la simpla expresie a unui serviciu de grevă constituţională“[269].

Vorbesc în continuare, mai mulţi deputaţi, între care şi V. Dutezak, căruia i se răspunde, într-o altă intervenţie, de către Pamfil Şeicaru: „Domnule Dutezak, am să vă arăt că o cunosc aşa de bine când îţi voi

înfăţişa plângerea dumitale, plină de inexactităţi, adresată Legii Naţiunilor şi în care spuneai că românii au luat pe ruteni, i-au pus cu capul în jos şi le-au dat foc!"[270].

– Se pune la vot şi se votează proiectul de lege.

– Urmează discuţia la proiectul de lege consacrat Dobrogei Noi.

– Se pune la vot luarea în considerare a proiectului de lege şi se admite.

• I. Buzdugan: „Eu ţin să constat că nu sunt decât 18 deputaţi în incinta Camerei, sub uşile încuiate, ca să nu fugă şi ei de răspunderea cu care îi va apăsa această lege rea"[271].

– Urmează alte discuţii, după care finalul şedinţei, are următoarea înfăţişare:

• D. Căpăţineanu, vicepreşedinte: „D-lor deputaţi, votul cu bile asupra proiectului de lege în total se va face în şedinţa de mâine dimineaţă.

– În şedinţa viitoare la ordinea zilei vom avea:

1. Repetarea votului rămas nul asupra proiectului de lege pentru acordarea panglicei ordinului «Mihai Viteazul» la medalia «Virtutea militară de războiu» (din iniţiativă parlamentară).
2. Votul în total cu bile asupra proiectului de lege pentru modificarea unor dispoziţiuni privitoare la executarea silită în materie imobiliară.
3. Votul în total cu bile asupra proiectului de lege pentru modificarea art. 462 din Legea pentru organizarea administraţiei locale (din iniţiativă parlamentară).
4. Votul în total cu bile asupra proiectului de lege pentru exploatarea serviciului de cărăuşie publică pe drumuri, prin vehicule cu tracţiune mecanică.
5. Votul în total cu bile asupra proiectului de lege pentru modificarea legii din 22 aprilie 1924, pentru organizarea Dobrogei Noi.

6. Proiectul de lege asupra colonizărilor.
7. Proiectul de lege pentru interpretarea art. 19 şi 22, alin. 2 din Legea pentru înfiinţarea academiilor de înalte studii agronomice.
8. Proiectul de lege pentru autorizarea Ministerului de Agricultură şi Regiei Exploatărilor Agricole şi Zootehnice de a încheia cu Capitoliul Romano-Catolic din Alba-Iulia un schimb de terenuri în comuna Vinţul-de- Jos.
9. Proiectul de lege pentru preferinţa acordată invalizilor, văduvelor şi orfanilor de război la împroprietărire (amendat de Senat).
10. Proiectul de lege pentru completarea art. 247 din Legea pentru organizarea administraţiunii locale.
11. Proiectul de lege pentru modificarea art. 196 din Legea generală a vămilor.
12. Proiectul de lege pentru înfiinţarea unei organizaţiuni centrale în vederea încurajării şi sistematizării exportului de cereale (votat de Senat).
13. Proiectul de lege pentru modificarea unor articole din Legea pentru organizaţia poliţiei generale a statului din iulie 1929.
14. Proiectul de lege pentru modificarea art. 5 din Statutul Societăţii Reşiţa (votat de Senat).
15. Proiectul de lege pentru modificarea art. 12 alin. 1, 72, 144 alin. 2, 149 alin. 4, 154, 155 şi 158 din Legea minelor.
16. Proiectul de lege pentru autorizarea municipiului Bucureşti de a ceda un imobil «Institutului Social-Român» (din iniţiativă parlamentară).
17. Proiectul de lege pentru organizarea Ministerului de Finanţe.
18. Proiectul de lege pentru deschiderea unui credit extraordinar de lei 10.000.000 asupra bugetului Ministerului de Interne pe exerciţiul 1930, pentru procurarea de aparate de radio.

19. Proiectul de lege pentru deschiderea unui credit suplimentar de lei 1.000.000 asupra art. 25 din bugetul Ministerului Justiţiei pe exerciţiul 1930.

20. Proiectul de lege pentru modificarea şi proteguirea dispoziţiunilor în vigoare din Legea migraţiunilor, Legea pentru proteguirea muncii indigene şi din Legea controlului străinilor (votat de Senat).

21. Proiectul de lege pentru deschiderea unui credit extraordinar bugetar de lei 9.000.000 pe seama Ministerului Armatei,pe exerciţiul 1930, necesar pentru construcţiuni de clădiri noui cari măresc patrimoniul statului.

22. Proiectul de lege prin care reşedinţa judecătoriei Merei, judeţul Buzău, se mută în oraşul Buzău, numindu-se judecătoria rurală Nr. 14 (din iniţiativă parlamentară).

23. Proiectul de lege privitor la strămutarea reşedinţei judecătoriei Karamurat la Karaomer, judeţul Constanţa.

24. Proiectul de lege pentru acordarea unei pensiuni viagere de lei 10.000 d-nei Zoe G. Mârzescu de la 1 iunie 1930 (din iniţiativă parlamentară).

25. Proiectul de lege pentru acordarea unei pensiuni viagere d-nei Eliza I. Mincu (din iniţiativă parlamentară).

26. Proiectul de lege pentru autorizarea satului Româneşti, din judeţul Tighina, de a contracta un împrumut de 3.300.000 lei de la Casa Creditului Judeţean şi Comunal (votat de Senat).

27. Proiectul de lege pentru adăogirea unui aliniat interpretativ la art. 54 din Legea accelerării judecăţilor din 1929 (din iniţiativă parlamentară).

28. Proiectul de lege pentru modificarea unor articole din Legea accelerării judecăţilor din 10 iulie 1929 (din iniţiativă parlamentară).

29. Proiectul de lege pentru strămutarea judecătoriei rurale Drumul-Mare în satul Negoeşti, judeţul Dolj (din iniţiativă parlamentară).

30. Continuarea discuţiei generale asupra proiectului de lege pentru modificarea Legii corpului de advocaţi.

31. Continuarea discuţiunii generale asupra proiectului de lege pentru modificarea art. 536 din Legea pentru organizarea administraţiunii locale (votat de Senat).

– Şedinţa se ridică la ora 23^{15} anunţându-se cea viitoare pentru a doua zi, luni, 30 iunie ora 9"[272].

Şedinţa, nu întâmplător aleasă, relevă unele aspecte esenţiale, asupra cărora stăruim. Ordinea de zi este încărcată, cuprinzând practic întreaga gamă de activităţi parlamentare: discuţii şi votarea unor proiecte de legi, cu întreaga procedură reclamată de Regulament; anunţarea unor interpelări; formularea unor întrebări adresate miniştrilor; aprobarea urgenţei pentru discutarea unor proiecte de legi; depunerea de rapoarte ale comisiilor permanente la Biroul preşedintelui, pentru fixarea datei dezbaterii unor proiecte de legi; trimiterea la Comisia permanentă de petiţii a cererii unor funcţionari publici care reclamă vicii ale Legii pentru organizarea administraţiei locale; stabilirea şi votarea sumarului (ordinii de zi) a şedinţei următoare.

Se degajă o stare de iritare în rândul celor prezenţi, determinată de ritmul foarte alert impus mai ales dezbaterilor la proiectele de legi, iritare exprimată, îndeosebi, de reprezentanţi ai opoziţiei; se formulează aprecieri critice referitoare la rolul şi funcţiile Parlamentului, dată fiind presiunea permanentă a timpului sub care se derulează demersurile deputaţilor; se solicită o mai raţională distribuţie a activităţilor Adunării Deputaţilor şi o participare egală a parlamentarilor (necum selectivă) la munca cotidiană, apreciată ca fiind dificilă şi plină de răspunderi faţă de alegători şi cetăţenii ţării, în general.

Şedinţa următoare, programată să înceapă la ora 9, avea înscrise pe ordinea de zi, după cum rezultă din anunţul preşedintelui Adunării Deputaţilor făcut în finalul şedinţei de noapte, nu mai puţin de 31 de probleme, astfel clasificate: repetarea unui vot pentru validarea unui proiect de lege; exprimarea votului total cu bile asupra a patru proiecte (din care unul din iniţiativă parlamentară); cercetarea a 24 proiecte de

legi şi înscrierea lor în procedurile regulamentare pe care trebuiau să le urmeze (trimiterea la Senat sau la comisiile parlamentare spre avizare; deschiderea procedurilor pentru discutarea şi votarea lor de către Cameră); continuarea discuţiei la două proiecte de legi.

Şedinţa din următoarea zi (30 iunie) debuta cu un sumar foarte încărcat în activităţi acceptate de către Cameră, la care era posibil să se adauge urgenţe solicitate de către guvern sau alte probleme legate de vicii de procedură, care creau blocaje, tensionau atmosfera sau determinau chiar întreruperea şedinţei (aşa cum s-a întâmplat în nenumărate rânduri).

În perspectiva nivelului de participare al deputaţilor la dezbateri, şedinţa Camerei din 29 iunie 1930, al cărui desfăşurător l-am sintetizat la maximum, se înscrie în „starea de normalitate" a Parlamentului, cu distincţia că alte şedinţe nu se confundă cu o zi lumină. Exemplul pe care l-am dat reprezintă un „caz particular" care, este adevărat, oferă o cheie pentru înţelegerea funcţionalităţii instituţiei parlamentare. Aspectul în sine este, însă, foarte important şi nu ne permitem să-l susţinem numai prin imaginile oferite de acest „caz".

Prin **amendamentele** care sunt aduse la proiectele de legi fie în comisiile permanente, fie în timpul dezbaterilor generale sau pe articole, Parlamentul îşi exercită dreptul de intervenţie şi deopotrivă îşi manifestă creativitatea în materie legislativă.

Dreptul de intervenţie este asemănător politicii de intervenţie a statului pentru prevenirea accentuării unor tensiuni sociale sau pentru dezamorsarea conflictelor. Procedeul prin care Parlamentul promovează acest tip de politică, îl constituie amendamentele aduse la proiectele de legi. În tehnica parlamentară actuală pentru soluţionarea conflictelor s-au creat „instrumente" speciale, cum sunt comisiile de mediere, care au atribuţii limitate: mediază numai conflictele dintre Cameră şi Senat[273].

Amendamentele nu trebuie interpretate ca simple adăugiri la un proiect; ele pot să schimbe esenţial conţinutul unui proiect sau să-l modifice calitativ şi structural. Prin amendamente se înţeleg toate modificările care sunt operate la proiectele aduse spre dezbatere în

cele două camere: înlocuirea unor cuvinte, grupuri de cuvinte sau fraze cu altele; suprimarea unor articole şi adăugirea altora noi; eliminarea unor titluri sau paragrafe, introducerea unora noi; inversarea ordinii unor articole, paragrafe sau titluri.

Intervenţiile Parlamentului în opera legislativă exprimă propria creativitate sau contribuţie, concomitent cu elaborarea şi amendarea proiectelor de legi care emană de la cele două adunări.

Amendamentele se disting între ele şi prin sursele iniţiatorilor: comisii permanente, comisii speciale, Adunarea Deputaţilor şi Senatul. Regulamentar, ele trebuie să fie acceptate de ambele „camere", înainte de a fi înaintate executivului. În realitate, Senatul a validat mult mai puţine dintre proiectele de legi care i-au fost prezentate spre discutare.

Existenţa amendamentelor într-o operă legislativă este importantă. În raport de numărul şi natura lor se pot specula concluzii, care fie diminuează considerabil valoarea instituţiei parlamentare şi a rolului pe care-l are în anume perioade istorice, fie, contrar, o supradimensionează. Ambele ipostaze falsifică poziţia pe care o ocupă Parlamentul în sistemul politic. Procedeul este simplu şi eficace: fetişizarea analizei cantitative şi eliminarea completă a analizei calitative. Aşa s-a procedat în trecut şi aşa se mai procedează şi astăzi, este adevărat fără încrâncenarea tipică regimurilor politice trecute.

Acceptând că în sesiunile din deceniul al 4-lea Parlamentul a votat doar 111 proiecte de legi cărora li s-au adus amendamente*, aceasta presupune că singura concluzie care se degajă este docilitatea legislativului faţă de executiv.

Să observăm mai atent ce se „ascunde", de fapt, în cifra de 111. În primul rând, constatăm că există o enormă distanţă între Parlamentul ce funcţionează în intervalul 1930-1938, când sunt votate 109 proiecte de legi, cărora li se aduc amendamente şi cel de după 1938, când sunt validate numai două proiecte.

---

* Procedeul de calcul este acelaşi pe care l-am utilizat la stabilirea numărului de proiecte aduse spre dezbaterea „camerelor" la sfârşitul sesiunilor parlamentare. Cf. M. Dogan, *Op. cit.*, p. 75.

Constatăm, de asemenea, că pachetul majoritar de proiecte cu amendamente acceptate se concentrează în sesiunile din intervalul 1934-1937, când guvernul Gh. Tătărescu a utilizat, în mod abuziv, politica decretelor legi. Parlamentul reacţionează însă prompt mărind exigenţele faţă de iniţiativa legislativă guvernamentală. Rezultatul: sporirea considerabilă a proiectelor care suferă modificări.

Dincolo de constatări, pe care le sesizăm cu uşurinţă din jocul cifrelor, sunt şi aspecte care deliberat n-au fost utilizate.

Accentul pe care unii autori îl pun pe discrepanţa dintre proiectele de legi votate fără amendamente şi cele votate cu amendamente, dincolo de comanda politică clară sub incidenţa căreia se află scrierile lor, maschează realitatea şi prin refuzul de a decodifica natura şi sensul cifrelor însumate. Se „uită", astfel, că o „cantitate" considerabilă de proiecte de legi au avut numai unul sau câteva articole, ceea ce nu a necesitat aplicarea unor corecturi sau modificări din partea Parlamentului că, altele, la fel de numeroase, precum tratatele, convenţiile ş.a. internaţionale se votează fără discuţii (şi, implicit, fără amendamente); că un număr relativ însemnat de proiecte reprezintă creaţia Parlamentului şi nu mai necesită introducerea de modificări; că numeroase alte proiecte nu reprezintă altceva decât modificarea unor articole din legi votate anterior ş.a.

Dacă am efectua o operaţie de scădere am rămâne cu şi mai puţine proiecte de legi cu amendamente votate de către Parlament, dar nici în acest caz nu suntem tentaţi să susţinem că legislativul românesc din deceniul al 4-lea (cu excepţia secvenţei 1938-1940) a fost completamente docil, că nu s-a exercitat dreptul parlamentar de modificare a textelor unor proiecte, că nu s-a manifestat creativitatea în materie legislativă a Parlamentului, inclusiv prin procedeul amendamentelor.

O diagnoză a întregii perioade sub acest aspect ar fi metoda cea mai eficace de constatare a dimensiunilor autentice ale amendamentelor ca procedeu (sau tehnică) de intervenţie şi a proiectelor de legi care conţin amendamente. Ne limităm la o investigare sectorială, din

mai multe raţiuni, care însă îşi are propriile virtuţi şi care deschide perspectiva unor interpretări mai nuanţate.

În sesiunea ordinară prelungită din 15.XI.1929-30.VI.1930, proiectele de legi pentru organizarea camerelor agricole şi a sistemului sanitar şi de ocrotire din România suscită un deosebit interes. Primul proiect este avizat favorabil, după o dezbatere în care s-au propus 71 de amendamente, din care 62 au fost admise, 6 respinse şi 3 s-au retras. Din cele 62 de amendamente admise, 27 au fost acceptate în comisia permanentă, iar restul de 35 au fost dezbătute şi acceptate în şedinţele Camerei şi Senatului[274].

Al doilea proiect care, prin numărul de articole, este unul dintre cele mai substanţiale adoptate în perioada interbelică, intră în dezbaterea Adunării Deputaţilor în şedinţa din 17 iunie 1930, cu următoarea „zestre": partea I a proiectului (cunoscut sub denumirea de „Legea sanitară şi de ocrotire"), votată de către Senat, are 33 de modificări şi 2 suprimări propuse de Comisia Permanentă; partea a II-a a proiectului (consacrată „Exerciţiului medicinii şi personalului sanitar de ocrotire"), este votată de Senat cu 41 modificări ale Comisiei Permanente şi partea a III-a („Problemele sănătăţii şi ocrotirii"), conţine 61 de modificări ale Comisiei Permanente şi 3 suprimări, acceptate de către Senat[275].

În ziua următoare începe discuţia generală asupra proiectului, care se continuă parţial şi în şedinţa din 19 iunie, când debutează dezbaterea pe articole. Pentru edificarea asupra seriozităţii dezbaterilor şi a modificărilor propuse, ar trebui să redăm integral părţile din „Monitorul Oficial" care se referă la operaţiunile de discutare şi avizare a fiecărui articol al proiectului. Nu o putem face, însă, deoarece, cel puţin o treime din economia lucrării, ar fi ocupată cu acestea. Redăm sintetic, şi nu întâmplător, o parte din articolele lecturate, discutate, modificate sau nu şi amendate de către Cameră, aşa cum apar acestea în succesiunea dezbaterilor:

Art. 375 (în varianta Senatului) → (devine) 372 (în varianta Camerei) – discuţia asupra lui se rezervă.

Art. 376 → 373 se aprobă în textul Comisiei Permanente,

Art. 377 → 374 fără discuţii.

(2)* Art. 378 → 375, **admise două amendamente.**

Art. 379 → 376

Art. 380 → 377

Art. 381 → 379 se votează fără discuţii în textul Comisiei Permanente.

Art. 382 → 380

Art. 383

Art. 384 → 381, se unifică.

Art. 385 → 382, se acceptă în textul Comisiei Permanente fără discuţii.

(1) Art. 386 → 383, este **admis un amendament.**

Art. 387 → 384, este respins un amendament; se votează în textul ·Comisiunii.

(1) Art. 388 → 385, **se admite un amendament**; este respins altul.

Art. 390 → 387, respins un amendament.

(2) Art. 391 → 388, se propun 4 amendamente (**2 acceptate**, 2 respinse).

Art. 392 → 389 se admit fără discuţii, în textul Comisiei

Art. 393 → 390 permanente.

Art. 394 → 391, este respins un amendament.

(1) Art. 395 → 392, este **admis un amendament.**

Art. 396 → 393, este respins un amendament.

Art. 397 → 394, se admite fără discuţii în textul Comisiei permanente.

(1) Art. 398 → 395, se votează textul Comisiei permanente, cu **un amendament admis** de Comisie.

Art. 399 → 396, se adoptă fără discuţii, în textul Comisiei.

(2) Art. 400 → 397, se acceptă **2 amendamente admise** de Comisie şi votate.

(1) Art. 401 → 398, este admis textul Comisiei cu **un amendament.**

Art. 402 → 399

Art. 403 → 400 se adoptă succesiv, fără discuţii, în textul nemodificat al Comisiei Permanente.

* Numărul amendamentelor admise la articolul respectiv.

Art. 404 → 401
Art. 405 → 402
Art. 406 → 403
Art. 407 → 404
Art. 408 → 405

(1) Art. 409 → 406, este **admis un amendament**.

Art. 410 → 407, se adoptă fără discuţii în textul nemodificat al Comisiei Permanente.

(2) Art. 411 → 408, se propun amendamente (**2 admise**, 2 respinse).

Art. 412 → 409, sunt votate fără discuţii în textul Comisiei.

(3) Art. 413 → 410, se propun 6 amendamente (**3 admise**, 3 respinse).

(1) Art. 414 → 411, din 12 amendamente propuse este **admis numai unul.**

Art. 365 → 362, sunt propuse 2 amendamente, ambele respinse.

(1) Art. 415 → 412, un amendament propus, care **este admis**.

(1) Art. 416 → 413, un amendament propus, care **este admis**.

(1) Art. 417 → 414, 2 amendamente (conexate de Comisie într-unul), **admis**.

(1) Art. 418 → 415, propus un amendament, care **este admis**.

De la Art. 419 → 416 la Art. 424 → 421, admise fără discuţie, în textul Comisiei Permanente.

Art. 425 → 422, 3 amendamente respinse.

Art. 426 → 423, un amendament retras.

(1) Art. 427 → 424, **un amendament admis**, unul respins.

Art. 428 → 425, se votează în textul Comisiei, nemodificat.

(1) Art. 429 → 426, **acceptat un amendament**.

De la Art. 430 → 427 la Art. 433 → 430, se votează succesiv, fără discuţii în textul Comisiei

(1) Art. 434 → 431, **se admite un amendament**.

(1) Art. 435 → 432, **se admite un amendament**.

Art. 436 → 433, se votează în textul Comisiei nemodificat.

De la Art. 437 → 434 la Art. 445 → 442, se votează succesiv, fără discuţii, în textul Comisiei.

Art. 446 → este votată suprimarea.

De la Art. 447 → 443 la Art. 453 → 449, se votează succesiv, fără discuţii, în textul Comisiei nemodificat.

(1) Art. 454 → 450, este **admis un amendament**.

Art. 455 → 451, se acceptă, fără discuţii, în textul Comisiei nemodificat.

(1) Art. 456 → 452, **admis un amendament.**

De la Art. 457 → 453 la Art. 461 → 457, se votează separat, în textul Comisiei.

Art. 462 → 458, se respinge un amendament propus.

Art. 463 → este suprimat.

(2) Art. 464 → 459, sunt **admise 2 amendamente**.

Art. 465 → 460, votat fără discuţii în textul Comisiei, nemodificat.

(1) Art. 466 → 461, este **admis un amendament**.

De la Art. 467 → 462 la Art. 477 → 472, se votează succesiv, în textul Comisiei, nemodificat.

(1) Art. 478 → 473, este **admis un amendament**.

De la Art. 479 → 474 la Art. 481 → 476, se votează succesiv, fără discuţii, în textul Comisiei, nemodificat.

Art. 482 → 477, un amendament propus este respins.

Art. 483 → 478 şi Art. 490 → 485, se votează fără discuţii.

(2) Art. 491 → 486, sunt **admise 2 amendamente** propuse, prin care Art. 491 se separă în 2 Art. noi: 487 şi 488.

De la Art. 492 → 487 → 489 până la Art. 494 → 489 → 491, se votează succesiv, fără discuţii, în textul nemodificat al Comisiei.

Art. 495 → 490 → 492, se defalcă în 493 nou astfel:

495 → 490 → 492, formează 494 (nou)

Art. 493 (nou) şi Art. 494 (nou) se votează succesiv, fără discuţii.

Art. 496 → 491 → 495, se defalcă în 496 → 491 → 495 → 497 (nou)

Art. 496 → 491 → 495, Art. 496 (nou) şi Art. 497 (nou), se votează succesiv, fără discuţii.

De la Art. 497 → 492 → 498 până la 505 → 500 → 506, se votează succesiv, fără discuţii, în textul Comisiei.

Art. 506 → 501 → 507, se votează în textul Comisiei, cu explicaţia ministrului de resort (al agriculturii).

De la Art. 507 → 502 → 508 până la 516 → 511 → 517, se votează succesiv, fără discuţii.

(1) Art. 516 → 511 → 517, este **admis un amendament.**

(1) Art. 517 → 512 → 518, este **admis un amendament.**

De la Art. 518 → 513 → 519 până la 527 → 522 → 528, se votează succesiv, fără discuţii.

(1) Art. 528 → 523 → 529, este **admis un amendament.**

De la Art. 529 → 524 → 530 până la Art. 541 → 536 → 542, se votează succesiv, fără discuţii.

Art. 542 → 537 → 543, este propus un amendament, care este respins.

Art. 543 → 538 → 544 şi 544 → 539 → 545, se votează succesiv, fără discuţii.

(1) Art. 545 → 540 → 546, este **admis un amendament.**

Art. 546 → 541 → 547 şi următorul se votează succesiv, fără discuţii, în textul Comisiei.

Art. 548 → 543 → 549, se propun 11 amendamente din care 10 sunt respinse, iar unul retras.

De la Art. 549 → 544 → 550 până la Art. 550 → 545 → 551, se votează succesiv, fără discuţii, în textul Comisiei.

(1) Art. 551 → 544 → 552, este **admis un amendament.**

Art. 552 → 547 → 553 şi următorul, se admit, succesiv, fără discuţii.

(2) Art. 554 → 549 → 555, sunt **admise 2 amendamente.**

(2) Art. 555 → 550 → 556, sunt **admise 2 amendamente.**

Art. 556 → 551 → 557 şi următorul, se votează succesiv, fără discuţii.

(1) Art. 558 → 553 → 559, este **admis un amendament.**

Art. 559 → 554 → 560 şi următorul, se votează succesiv, fără discuţii.

(1) Art. 561 → 556 → 562, **un amendament este admis**, iar altul, respins.

De la Art. 562 → 557 → 563 până la 565 → 560 → 566, se votează succesiv, fără discuţii, în textul Comisiei.

(1) Art. 566 → 561 → 567, este **admis un amendament.**

(1) Art. 567 → 562 → 568, este **admis un amendament.**
Art. 568 → 563 → 569 se defalcă în 2: Art. 569 (nou) şi
Art. 568 → 563 → 570.
(1) Comisia **admite un amendament** prin care se introduce un
Art. nou: 571.
(1) Art. 569 → 564 → 572, este **admis un amendament**[276].

Dezbaterea pe articole, continuă şi în zilele următoare, dar ne limităm la modificările operate în şedinţele menţionate. Dacă am fi redat şi discuţiile ce se poartă asupra amendamentelor propuse, se configura, credem noi, imaginea unei lumi parlamentare, de altă factură decât cea caricaturală sau aservită total unor interese meschine, de grup, cum a fost prezentată vreme de decenii. Iată că, discuţiile denotă nu numai preocupare pentru o importantă categorie socio-profesională (medici, asistente etc.), ci şi pentru cei pe care îi slujesc (pacienţii).

Proiectului guvernamental i se aduc, astfel, substanţiale îmbunătăţiri şi nu este nici singurul şi nici ultimul. În situaţia aceasta se află proiectele de bugete anuale (discutate numai de către Adunarea Deputaţilor), proiectul legii contra cametei (1930)[277], proiectul legii pentru reglementarea datoriilor rurale şi urbane (1933)[278], proiectul legii privind organizarea exploatării şi administrării Loteriei de Stat pe clase pentru sănătatea publică şi ocrotiri sociale (1933)[279], proiectul legii meseriilor (1935)[280], proiectul legii generale administrative (1936)[281] şi numeroase altele.

În relaţie cu modificările aduse proiectelor de legi se află şi „luările de cuvânt" ale deputaţilor şi senatorilor sau, altfel spus, participarea lor la discuţii.

Perspectiva cantitativă şi, în acest caz, condusă de alte interese decât cele ştiinţifice, poate fi un suport al viziunilor negativiste asupra rolului şi funcţiei Parlamentului. Întrucât s-a accentuat asupra faptului că Senatul era o dublură inertă a Camerei, că discuţiile în incinta sa erau aproape inexistente sau că atacau probleme de nivel calitativ îndoielnic, datele noastre vizează exclusiv această ramură a Parlamentului.

În sesiunea ordinară cuprinsă între 1 februarie şi 28 aprilie 1934, în şedinţele Senatului au luat cuvântul 135 de oratori, între aceştia unii de mai mute ori: I. Alimăşteanu (de 8 ori), C. Angelescu (11), Victor Antonescu (7), Wilhelm Binder (4), N. Costăchescu (10), G. Gafencu (15), Gyárfás Elémér (21), D. R. Ioaniţescu (63), N. Iorga (17), N. Jechianu (15), I. Jumanca (9), Al. Samoil (18), Sandor de Paké Iosef (7)[282]. Dacă sesiunea durează 57 de zile, unui orator îi revin alternativ 2 sau 3 intervenţii pe şedinţă. Sunt însă unii care au mai multe intervenţii într-o sesiune, sporind numărul vorbitorilor, inclusiv într-o şedinţă, număr care se amplifică şi prin procedurile de rutină, în care sunt antrenaţi preşedintele Senatului (Leonte Moldoveanu), vicepreşedinţii şi chestorii. Intervenţii sunt şi cererile de informaţii suplimentare adresate miniştrilor, secretarilor de stat, altor înalţi funcţionari, întrebările şi interpelările, ca şi cuvântările raportorilor la proiectele de legi.

Toţi aceştia şi încă alţi senatori care intervin în timpul unei şedinţe limitează considerabil timpul afectat dezbaterilor proiectelor de legi, cu toate acestea, nu se justifică aserţiunea potrivit căreia senatorii nu se implică în discuţii sau au intervenţii sporadice neconvingătoare, convenţionale etc. Trebuie să luăm în calcul şi faptul că nu toţi senatorii, chiar şi cei cu profesii intelectuale, erau universali valabili, apţi să ia parte la orice discuţie, inclusiv la cele cu profil tehnic.

Din orizontul analizei noastre, sesiunea parlamentară din 15 noiembrie 1936 – 20 martie 1937, nu se deosebeşte prea mult de cea prezentată, deşi durata ei este mai mare (126 de zile)[283]. La dezbateri participă 125 de senatori, între care C. Alimăşteanu (senator de Constanţa) are 2 intervenţii; Vasile Alimăşteanu (Olt) – 4; M. Bădărău (Iaşi) –3; A. C. Cuza (Suceava) – 10; Daniel Danielopolu (senator din partea Universităţii Bucureşti) – 10; Mircea Djuvara – 10; Gr. Gafencu (Caliacra) – 11; Gyárfás Elémér (Ciuc) – 16; Hecman Maximilian (Cernăuţi) – 3; Victor Pamondi – 8; D. R. Ioaniţescu – 68; N. Iorga – 28; N. Jechianu – 27; M. Manoilescu – 41; Alexandru Samoil (Bucureşti) – 49[284] etc.

Sub aspect cantitativ, implicarea parlamentarilor în dezbateri are şi alte conotaţii.

Preponderenţa reprezentanţilor opoziţiei la discuţiile asupra proiectelor de legi nu este de natură să creeze suspiciuni majore, deoarece se înscrie în raporturile ce se manifestă între majoritatea şi minoritatea parlamentară. Opoziţia are tot interesul să înfrâneze unele tendinţe de fortificare a poziţiilor puterii, să încerce să creeze în opinia publică imagini cât mai nefavorabile guvernului şi majorităţii parlamentare şi, concomitent, să contribuie la opera legislativă nu numai din orizontul intereselor partizane, ci şi din spaţiul aşteptărilor macrosociale.

Dacă analizăm comportamentul actualilor parlamentari nu este greu să identificăm asemănări cu cel al senatorilor şi deputaţilor din epoca interbelică şi este firesc să fie aşa deoarece relaţiile putere-opoziţie se reproduc şi se perpetuează, evident cu distincţiile conferite de condiţionările istorice ale perioadei respective.

Operaţiile de votare ale proiectelor de legi îmbracă, preponderent, un aspect cantitativ. *Anexa* nr. 5 conţine date esenţiale, suficiente să surprindem, dincolo de mecanismul votării, unele sensuri ale vieţii parlamentare. Potrivit acesteia, se relevă următoarele perspective:

– se confirmă constatarea că în momentul votării, ca efect al calculelor puterii, în sălile de şedinţe ale Camerei sau Senatului se află doar „voluntarii“ (sau „sacrificaţii“ acelei zile), care asigură majoritatea (de regulă foarte apropiată de limita cvorumului reclamat de tipul legii – constituţională, organică sau ordinară). Majoritatea regulamentară (sau cvorumul minim necesar asigurării votării în condiţii regulamentare) pentru toate proiectele cuprinse în *Anexa* nr. 5 era de 99 voturi, cu excepţia proiectului Legii energiei (poziţia 8) pentru adaptarea căruia era nevoie de 130 de voturi (fiind considerată lege organică). Media prezenţei deputaţilor la operaţiile de votare se situează între 106-118 votanţi, însemnând o participare minimă necesară peste cvorum situată în limitele 7-19 voturi. Acest aspect nu este specific numai Parlamentului român; el este general, fiind prezent

şi în practicile parlamentare curente.

– Proiectele care nu au atingere cu jocurile politice dintre majoritatea şi opoziţia parlamentară (minoritatea) sunt votate în unanimitate (poziţiile 10, 16, 19, 20, 25, 30, 32).

– La proiectele care au o semnificaţie deosebită, cum este, de pildă, Legea pentru anularea legilor din 5 ianuarie 1926, prin care se făcea un pas hotărâtor spre investirea prinţului Carol drept rege al României, se înregistrează o prezenţă masivă (lipsesc doar 141 deputaţi şi senatori din 627 câţi reprezentau adunările reunite, legea având caracter organic).

– La unele dintre proiecte, care nu angajează răspunderea politică a deputaţilor faţă de partidul din care fac parte (cum este şi proiectul de lege pentru acordarea unor pensii viagere foştilor regenţi, patriarhul Miron Cristea şi C. Sărăţeanu), împotriva proiectului votează inclusiv deputaţi din majoritatea parlamentară.

– De la operaţiile de votare se constată că lipsesc, în proporţie majoritară, parlamentarii opoziţiei, care fie nu pot să-şi coordoneze acţiunile, fie sunt conştienţi că proiectul oricum va fi votat, dată fiind diferenţa substanţială dintre majoritate şi opoziţie.

Aspectele pe care le prezentăm, într-o viziune ce se vrea să fie echidistantă în raport de opiniile exprimate faţă de instituţiile fundamentale ale sistemului politic românesc din perioada interbelică, în contextul unor succesive campanii de negare a valorilor democratice ale societăţii autohtone, nu sunt singurele care „pozitivează" Parlamentul şi activitatea sa. Selecţia care s-a impus este motivată de prioritatea acordată aspectelor de esenţă ale vieţii parlamentare pentru a crea un alt orizont de percepţie şi interpretare a „reprezentanţei naţionale".

Dacă s-a procedat astfel, natural nu s-a omis nici un moment idea potrivit căreia nici o instituţie politică cunoscută până în prezent n-a fost perfectă, după cum nici oamenii, creatorii lor, nu sunt perfecţi. Sperăm să nu greşim când afirmăm că unele neîmpliniri, defecte, disfuncţionalităţi ş.a. se înscriu într-o cotă acceptabilă de eroare, dată

fiind identitatea situaţiilor din Parlamentul român cu cele din instituţii similare occidentale. Măsura în care această „cotă" este depăşită şi mai ales cât este depăşită se poate înscrie în ceea ce cu ironie au consemnat politicieni sau gazetari din trecut – „fabrica de legi".

Sintagma, căreia am încercat să-i temperăm ironia acidă, reflectă însă un adevăr ce nu poate fi mascat: Parlamentul, în adevăr, a votat într-o perioadă scurtă un mare număr de proiecte de legi, ceea ce a provocat reacţii scontate ale opoziţiei şi, evident, serioase suspiciuni asupra valorii şi corectitudinii actului legislativ.

Cele relevate anterior, diminuează considerabil gravitatea unor acuze, multe dintre ele exacerbate din motive străine realităţilor, dar fondul problemei rămâne.

„Încetineala" de care este acuzat Parlamentul în procesul dezbaterii şi avizării proiectelor de legi solicitate de guvern, creează terenul unor intervenţii în forţă ale executivului. Frecvent utilizate de putere, decretele-legi emise de guvern, care nu mai urmează calea sinuoasă a procedurilor de avizare parlamentare, se transformă într-o practică ce tinde să întărească rolul executivului.

„Politica" decretelor legi (în ediţie nouă românească – ordonanţele de urgenţă guvernamentale) stârneşte adevărate furtuni de proteste, dar ea este utilizată şi de succesorii cabinetelor care cad de la putere, în virtutea inerţiei politice.

Cum adevărul se situează de regulă „la mijloc", politica ordonanţelor de urgenţă, practicată îndeosebi în timpul cabinetului liberal condus de Gheorghe Tătărescu şi ulterior de către guvernele din perioada 1938-1940, se poate interpreta mai nuanţat.

Opera legislativă a guvernului (iniţiativa guvernamentală) este inegală: un volum substanţial de proiecte legislative, în loc să fie elaborate şi distribuite eşalonat într-o sesiune, fie sunt înaintate la început, fie la finalul acesteia, al doilea aspect devenind o practică a cabinetelor „tari". Fără îndoială, un guvern nou instalat, el însuşi nu este şi nu are cum să producă pe bandă rulantă proiecte de legi, cu atât mai mult proiecte importante pentru societatea românească. După acomodare

sau un minim de rodaj, opera legislativă poate dobândi aspect de regularitate, evitându-se ca Parlamentul să fie sufocat de proiecte spre finalul sesiunilor.

Dacă aceasta este una din cauzele ce conduc la excese legislative în fazele terminale ale sesiunilor parlamentare, nu este mai puţin adevărat că şi mecanismele complicate ale dezbaterii şi votării unui proiect legislativ în Parlament exasperează executivul, care are tot interesul să nu apară într-o postură nefavorabilă faţă de electorat. Politica decretelor-legi apare, astfel, ca soluţia salvatoare pentru guvern.

În forme timide, cu titlu experimental, metoda se regăseşte şi în demersurile guvernelor anterioare executivului liberal instalat în decembrie 1933, în urma victoriei P.N.L. în alegeri. Pentru ca să nu erodeze chiar de la începutul mandatului imaginea sa, guvernul Tătărescu recurge la un subterfugiu. Încearcă, din interiorul Parlamentului, să creeze mecanisme de accelerare a votării proiectelor de legi prin tentativa de modificare a Regulamentului de funcţionare al celor două „camere". Încercarea este infructuoasă, dată fiind reacţia promptă a parlamentarilor din opoziţie, a presei „libere" (independente) şi a formaţiunilor politice neparlamentare[285].

Guvernul nu renunţă la idea sa. În vara anului 1934 aduce în discuţia celor două adunări un proiect de lege, al cărui titlu inofensiv, „Legea pentru simplificarea şi raţionalizarea aparatului se stat", încearcă să abată atenţia opiniei publice de la substratul ei real. Opoziţia reacţionează şi de această dată prompt. La Senat, Iosif Jumanca declară vehement: „Proiectul de lege pentru simplificarea serviciilor publice şi pentru luarea unor măsuri urgente, prezentat de guvern, este în absolută contrazicere cu spiritul şi dispoziţiile categorice ale Constituţiei, deoarece el urmăreşte să dea guvernului, adică puterii executive, atribuţiuni cari sunt exclusiv ale puterii legislative. Motivul invocat de guvern că, în decursul vacanţei parlamentare ar putea interveni cazuri care să ceară o rezolvare urgentă, nu justifică deloc

necesitatea de a lucra cu decrete-legi, deoarece Parlamentul poate fi oricând convocat în scurte sesiuni extraordinare"[286].

Protestele sunt, însă, inutile, chiar dacă Senatul manifestă serioase rezerve. Guvernul liberal impune Parlamentului să-şi semneze propria sentinţă: proiectul este votat la 9 iulie[287]. În virtutea lui, guvernul este autorizat să recurgă la decrete-legi şi în caz de urgenţă, dar numai în materie economică şi financiară.

Prin legi ulterioare, dispoziţiile Legii pentru simplificarea şi raţionalizarea aparatului de stat sunt extinse, guvernul atribuindu-şi prerogative tot mai substanţiale în domeniul legislativ. Astfel, reorganizarea ministerelor sau Legea pentru asigurarea şi menţinerea echilibrului bugetar în exerciţiul financiar 1936/1937, din 7 iulie 1936, acordă executivului puteri aproape depline de legiferare. Legea din 1 aprilie 1937, care este consacrată unor măsuri financiare excepţionale, extinde aria competenţei legislative guvernamentale prin sistemul decretelor-legi.

Un guvern „tare", aşa cum se consideră, probabil, cabinetul condus de Gh. Tătărescu, acţionează în forţă, inclusiv (sau chiar mai ales) în raporturile cu legislativul cu care, în mod firesc, trebuie să realizeze opera legislativă. „Docilul" Parlament românesc (aşa cum era îndeosebi calificat legislativul) nu acceptă însă tutela autoritară a guvernului, reacţionând împotriva măsurilor sale de intimidare. În Senat, mai ales, se adoptă o poziţie de condamnare vehementă a proiectului, a cărei votare este amânată deliberat.

Atitudine identică adoptă Senatul şi în 1936, când guvernul vrea să treacă un masiv pachet legislativ prin Parlament, prin votarea decretului-lege prin care executivul este abilitat să aplice pachetul legislativ respectiv[288].

Poziţia Senatului pune din nou într-o situaţie neplăcută guvernul Tătărescu, care trebuie să aştepte hotărârea „maturului corp". „În acest mod, dezbaterea parlamentară a proiectului, începută în Cameră, se consemnează în presa vremii, – rămâne deschisă până în momentul

în care maturul corp își va spune cuvântul. Sperăm că, și de această dată, independența manifestată de mai multe ori în cursul ultimei legislaturi își va spune liberă cuvântul său“[289].

Politica decretelor-legi este criticată nu numai din orizontul încălcării separației puterilor în stat, ci și din perspectiva încălcării Constituției, care nu includea în șirul normelor juridice, decretele-legi. „Din orice punct de vedere doctrinar le-am aprecia, decretele-legi nu pot fi socotite decât: sau regulamente, făcute în cadrul unei delegații de materii; sau legi, în cazul în care li se atribuie forță și caracter legislativ. Aceasta, deoarece Constituția noastră nu pomenește nicăieri de categoria decretelor-legi, nici de alte norme generale obligatorii, în afară de cele arătate, care să fie asemănătoare lor. Prin urmare, oricum le-am considera, fie în legi, fie în regulamente, decretele-legi nu puteau fi întocmite fără consultarea Consiliului Legislativ“[290] – comentează „Parlamentul Românesc“ în editorialul „Ratificarea decretelor-legi“.

Procedeul decretelor-legi nu este o inovație în materie de guvernare a cabinetului Gh. Tătărescu. Nou este însă faptul că, spre deosebire de antecesorii săi, elaborarea și adoptarea decretelor-legi devine, în cel mai deplin înțeles al cuvântului, o politică fermă a executivului.

Procedeul este preluat în întregime și de executivele din timpul regimului monarhic autoritar. Există totuși o distincție de ordin constituțional între cele două perioade ale politicii decretelor-legi: în prima, Parlamentul are dreptul de control asupra executivului, în a doua (1938-1940) atât puterea legiuitoare, cât și cea executivă sunt încredințate și se exercită de către monarh prin intermediul Parlamentului și respectiv guvernului[291]. Adoptarea decretelor-legi, în aceste condiții, este mult mai facilă, situație de care beneficiază cabinetele „regale“. Astfel, numai în vacanța parlamentară din decembrie 1939, sunt emise 260 de decrete-legi care, presupun un legislativ adus la tăcere. Realitatea este însă alta: decretele sunt ratificate într-o atmosferă de încordare și controverse între susținătorii guvernului și parlamentarii care se opun procedeului [292].

Aspectul în sine este deosebit de important, fiind în esenţă o problemă capitală pentru destinul instituţiei parlamentare: raporturile dintre legislativ şi executiv.

Dacă într-un sistem politic democrat „clasic“, primatul Parlamentului este nu numai recunoscut, dar şi acceptat, cu timpul, însă, iniţiativa în materie legislativă, din motivele arătate, se transferă treptat în zona guvernului.

Părerile ca şi practicile politice sunt împărţite. Unii recunosc şi susţin primatul executivului asupra Parlamentului, socotindu-l „un fenomen firesc şi necesar“ (Ion Deleanu[293]) sau singura modalitate „conformă cu ordinea“ (Michel Haurion[294]). Pe poziţii identice sau apropiate se plasează şi Mirkine-Guetzévitch[295], Karol Loewenstein[296], Marcel de la Bigne de Villeneuve[297], Georges Burdeau[298] şi, mai recent, Jean Blondel[299], în timp ce alţii îl reneagă.

Declinul parlamentelor este sesizat de politologi (sir James Bryce) încă din anii '20, fenomen care se accentuează progresiv, astfel că în deceniul al 4-lea, când în România se înregistrează un simptom politic inedit prin fermitatea unui cabinet de a prelua iniţiativa legislativă, fenomenul (în perspectivă istorică) se înscrie într-o mişcare generală de anvergură europeană (în principal), dar şi mondială (S.U.A., îndeosebi).

Motivaţiile, dincolo de ce s-a identificat până acum, sunt, desigur, şi de alt tip. Redăm pe cele mai importante:

- accentuarea complexităţii vieţii social-politice;
- modificarea conţinutului procesului legislativ, care dobândeşte tot mai pregnant un caracter tehnic;
- tendinţa mai accentuată pentru asumarea răspunderii actului legislativ;
- guvernele dobândesc o mai mare responsabilitate în opera legislativă prin nivelul mai ridicat de calificare, prin continuitate şi coerenţă, în raport cu parlamentele;
- tendinţele de frânare a procesului legislativ de către parlamente.

Georges Burdeau, încă în urmă cu peste trei decenii, exprima o realitate socio-politică, în care Parlamentul se înfăţişa într-o ipostază de înfrânt: „Dacă Parlamentul ocupa efectiv primul rang în ierarhia organelor de stat, această superioritate ţinea nu de exercitarea unei puteri creatoare, ci de faptul că nimic nu se putea înfăptui fără consimţământul său. El se bucura de stăpânirea acţiunii politice fără a-şi asuma şi responsabilitatea. Este neîndoielnic că această joncţiune de omnipotenţă şi iresponsabilitate a fost unul din principalii factori ai discreditării instituţiei parlamentare, care a favorizat astfel ceea ce se cheamă, astăzi, declinul său"[300].

În practica politică, există, de asemenea, diferenţieri. De pildă, în sistemul parlamentar monist din Elveţia, rolul Parlamentului este considerabil, inclusiv în investirea unui nou guvern. Chiar şi în S.U.A., numirile prezidenţiale trebuie validate de către Senat. Diferenţierile se accentuează cu cât depăşim zona euro-americană şi ne apropiem de spaţiile african sau asiatic. Limităm incursiunea noastră în timpurile recente sau prezente, suficientă însă, sperăm, ca să dăm un contur mai precis raporturilor parlament-guvern în perspectivă istorică. Practica decretelor-legi trebuie, prin urmare, raportată la un fenomen politic dinamic, care influenţează relaţiile dintre ramurile puterii.

Analizele de tip cantitativ îşi au propriile virtuţi, dar şi servituţi. Utilizate excesiv sau cu idei preconcepute, datele statistice deformează situaţii şi conturează false imagini. S-a făcut atât în perioada interbelică, cât şi după aceea risipă de cifre pentru a da senzaţia seriozităţii, consistenţei şi autenticităţii aserţiunilor minimalizatoare cu privire la activitatea Parlamentului român.

Este un adevăr ştiut şi verificat de viaţă că prima impresie contează şi că, în general, este foarte greu ca să fie schimbată. Într-o considerabilă măsură acest adevăr se verifică şi în relaţie cu instituţia parlamentară. Literatura de specialitate abundă în incriminări la adresa legislativului, puţine fiind tentativele de schimbare a opticii, prin analize care să elimine ciclurile succesive de negări.

O poziţie raţională presupune a lua în calcul atât părţile pozitive, cât şi neîmplinirile vieţii parlamentare, fără ca ea să fie influenţată de imaginile construite vroit sau nu de-a lungul timpului, imagini care, la rândul lor, trebuie filtrate cu discernământ.

Dacă s-a insistat pe aspectele analitice cantitative asupra procedurii dezbaterii şi validării proiectelor de legi s-a avut în vedere un dublu obiectiv: pe de o parte, să se evidenţieze posibilitatea interpretărilor pe fundamente statistice, când evident cifrele se transformă în subterfugii cu substrat politic şi, pe de alta, că fără a face eforturi deosebite aceleaşi date, corectate în substanţa lor reală, dar respingând poziţionări partizane, pot deschide alte orizonturi de înţelegere.

Oricât ne-am strădui, însă, să ne apropiem de raţionalitatea ştiinţifică în analiza unei instituţii politice pe cât de importante, pe atât de complexe cum este Parlamentul, n-am reuşi dacă nu procedăm şi la investigarea sa sub raport calitativ.

Nu este întâmplător faptul că dublăm perspectiva analitică asupra procedurii de discutare şi avizare a proiectelor de legi. Prozeliţii ideii falsului parlamentarism (în ediţie românească) îl utilizează ca argument foarte în aşezarea Camerei şi Senatului pe eşafodul propriei lor neputinţe şi inutilităţi, interpretând, însă, numai datele statistice. Chiar dacă am dovedit, sperăm noi, suspectul „obiectivism" ce rezultă din analizele cantitative menţionate, nu putem să metamorfozăm opinii, idei, viziuni sedimentate de multe decenii în conştiinţa publică. Sau, chiar dacă am reuşi, credibilitatea este fragilă.

Parlamentul analizat în perspectivă calitativă, în conexiune cu cea cantitativă, are şanse să apară într-o altă înfăţişare ce se apropie sensibil, ne îngăduim să susţinem, de cea reală.

Aşa cum am procedat şi până acum, cu obiectivul mărturisit de a cuprinde un spectru cât mai consistent de probleme esenţiale din viaţa parlamentară, tot astfel ne manifestăm şi în această situaţie. Din lista cuprinzătoare de intervenţii în Parlament – cereri de acte, anunţuri, întrebări, interpelări, replici la incriminări, discursuri etc. – reţinem pentru analiza noastră numai discursul, considerat ca elementul

probatoriu esenţial al dezbaterilor parlamentare. Unele dintre intervenţii sunt omise, dat fiind caracterul lor specios. Altele, precum cererea de acte, anunţuri, întrebări, interpelări se regăsesc în demersurile parlamentare pentru controlul executivului.

Scapă interesului nostru inclusiv atacurile la persoană sau unele intervenţii, pretenţios definite ca fiind discursuri, dată fiind lipsa oricărei substanţe, logici sau coerenţe (discursurile ocazionale categorisite drept simple înregistrări numerice).

Discursul parlamentar, indiferent de forma şi conţinutul său, are un caracter politic. Ca orice retorică, acesta se structurează în raport de obiective, conţinut şi tipul de prezentare în: **omagial** (când se centrează pe relevări ale vieţii sau activităţii unor personalităţi române sau străine), **general** (când se referă numai la chestiuni de mare respiraţie istorico-politică), **domenial** (atunci când problematica atacată vizează aspecte din domenii distincte cum ar fi economia, ştiinţa, cultura, politica internă, politica externă etc.) şi **special** (în situaţia în care oratorul are în vedere elemente concrete ale subiectului aflat în dezbatere, îndeosebi detalieri de natură „tehnică" sau avansează sugestii, idei, propuneri, fără puneri în temă, divagaţii sau expuneri teoretice).

O comunitate sau o instituţie manifestă forţă coezivă atunci când membrii săi îşi afirmă aspiraţiile sau acţiunile într-o unitate de voinţă. Parlamentul român a trăit astfel de momente, demonstrând că interesele şi pasiunile individuale sau de grup sunt pasagere şi că ele nu reprezintă nimic în raport cu chemările Ţării şi ale Neamului. Cum o naţiune se înalţă sau se scoboară tot aşa şi Parlamentul s-a înălţat în manifestările sale inconfundabile de loialitate şi dragoste faţă de Patrie şi s-a scoborât în diurnele frecuşuri între deputaţi şi senatori, pe probleme minore, de nenumărate ori jenante sau ignobile.

Şedinţe memorabile ale Parlamentului, când el însuşi şi-a dat dimensiunea de autentică reprezentanţă naţională, au fost consacrate aniversărilor anuale ale Marii Uniri, dar îndeosebi cele din 1928 şi 1938, cu prilejul împlinirii unui deceniu şi respectiv două de la marele,

eternul şi unicul eveniment al Reîntregirii din 1918. Impresionante prin manifestarea unui viguros patriotism s-au dovedit a fi şi şedinţele dramatice din vara anului 1940, când România era lovită din nou de furia barbară rusească. S-au rostit cuvinte înălţătoare de comemorare a „martirilor traşi pe roată", a pandurului din Vladimirii Gorjului, a paşoptiştilor ce au revoluţionat gândirea şi practica politică românească, a regelui întregitor de ţară şi a atâtor alţi iluştri bărbaţi.

Resentimentele dispar şi parlamentarii devin echidistanţi şi obiectivi când omagiază memoria lui Vintilă Brătianu. În şedinţa solemnă din 23 decembrie 1930, care este consacrată atât la Cameră cât şi la Senat evocării personalităţii unui strălucit produs al clasei politice româneşti de la intersecţia celor două secole şi al primelor decenii interbelice, la Cameră iau cuvântul G. G. Mironescu, preşedintele Consiliului de Miniştri, I. G. Duca (în numele P. N. L.), N. Iorga (şeful Partidului Naţionalist Democrat), O. Goga (ca purtător de cuvânt al Partidului Poporului), dr. N. Lupu (în calitate de şef al Partidului Ţărănesc), Hans Otto Roth (ca lider al Partidului German), baronul Josika (ca reprezentant al Partidului Maghiar), Iosef Fischer (în numele grupului Parlamentar Evreiesc), L. Rădăceanu (ca emisar al P.S.D.) care, oarecum surprinzător, apreciază că regretă dispariţia celui comemorat, deoarece „pe lângă [faptul] că a fost un mare român, a fost şi muncitor ce poate servi de exemplu tuturor"[301] , Eugen Crăciun (în numele majorităţii parlamentare).

La şedinţa Senatului, desfăşurată sub preşedinţia lui Traian Bratu, rostesc alocuţiuni: G. G. Mironescu (primul ministru); patriarhul Miron Cristea; arhiepiscopul romano-catolic Alex. Th. Cisar; reprezentantul cultului mozaic, Niemirower; Gh. Rădulescu-Motru; mareşalul Averescu; prof. I. Bianu (în numele Academiei Române); Constantin Argetoianu şi dr. C. Angelescu[302] .

Întâmplătoare nu este redarea unei părţi din intervenţia deputatului social-democrat, deoarece, în cele mai felurite împrejurări, reprezentanţi ai P.S.D. în Parlament s-au plasat pe poziţii singulare, autocenzuraţi de apartenenţa la un partid de esenţă marxistă.

Într-un moment solemn cum este sărbătorirea unirii Transilvaniei cu România, în chiar ziua de 1 decembrie (1932), Eftimie Gherman declara în Parlament:

„Prin unirea Ardealului şi a Banatului cu Vechiul Regat s-a reparat una din nedreptăţile milenare, nedreptate în urma căreia poporul român din Ardeal şi Banat a avut de suferit atât de mult şi a fost împiedicat în dezvoltarea lui firească. Deoarece Unirea a fost şi este salutată de toţi, fără deosebire de clasă.

Noi, muncitorii, am suferit în trecut nu numai ca clasă, dar şi ca naţiune, am avut de suportat un jug mai greu, un jug dublu, care ne-a făcut să fim între primii care au participat la măreaţa acţiune de Unire a Ardealului şi Banatului cu Vechiul Regat.

Dar, noi nu putem uita că prin actul acela de Unire, care a fost expresiunea unanimă şi solemnă a poporului român din Ardeal şi Banat, Unire care nu s-a făcut prin violenţă, ci prin libera voinţă a poporului din Ardeal şi Banat (aplauze), prin actul care la Alba Iulia a înfăptuit Unirea acestor teritorii, la punctul 3, aliniatul 6, se arată în mod solemn următoarele:

«Muncitorimii industriale i se asigură aceleaşi drepturi şi avantajii, care sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus».

La acelaşi punct, aliniatul I, din acelaşi act, s-au decretat următoarele:

«Se asigură deplină libertate naţională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra şi judeca în limba sa proprie, prin indivizi din sânul său».

Cu ocaziunea aceia, d. Iuliu Maniu, unul dintre primii promotori ai acţiunii aceleia mărețe din anul 1918 (aplauze), în cuvântarea dumisale de motivare a acestui act solemn, spunea următoarele:

«Noi considerăm realizarea unităţii naţionale ca un triumf al libertăţii omeneşti. Vreau să întronăm pe aceste plaiuri libertatea tuturor neamurilor şi cetăţenilor, nu vrem ca din oprimaţi şi asupriţi să devenim oprimatori şi asupritori. Nu răpim individualitatea etnică a neamurilor

conlocuitoare, fiecare este liber să-şi aleagă limba şi credinţa în care vrea să trăiască, atât în viaţa sa particulară, cât şi în legătură cu viaţa de stat. Nu vrem să sugem puterea nimănui aşa cum a fost suptă a noastră veacuri de-a rândul».

Şi acum, domnilor, din aceste angajamente solemne, cari pentru noi au fost şi sunt mai sfinte decât Constituţia, căci pentru noi acestea constituie adevărata Constituţie...

D. Leonte Moldoveanu: Nu este aşa.

D. Eftimie Gherman: Trebuie să constatăm şi să examinăm care este situaţiunea de fapt.

Clasa muncitoare, faţă de care atunci s-au luat angajamente solemne, astăzi, în urma crizei prin care trecem, se zbate în mizeria cea mai mare. În toate statele s-a venit cu legi spre ajutorarea sa; la noi nu s-a făcut aproape nimic. (Întreruperi pe diferite bănci).

Situaţia este aceiaşi în ce priveşte angajamentele luate cu privire la libertăţile minorităţilor. (Întreruperi pe diferite bănci).

Astăzi, domnilor, avem dreptul să pretindem realizarea acestora şi realizându-le, domnilor, veţi face un mare act naţional, căci prin aceasta şovinismul, de o parte şi alta, ar fi pus la tăcere. (Întreruperi, protestări vehemente, repetate, pe toate băncile; o parte din deputaţi bat în pupitre pentru a nu se putea auzi cuvintele oratorului). Aceasta va constitui cea mai mare pavăză naţională. (Întreruperi, protestări vehemente pe băncile Partidului Naţional Liberal, ale Partidului Ţărănesc, ale L.A.N.C. şi Gărzii de Fier şi pe unele din băncile majorităţii).

Voci: Jos de la tribună (Zgomot).

Domnul Eftimie Gherman: În acest sens, noi social-democraţii salutăm serbarea Unirii teritoriilor alipite. (Întreruperi, protestări vehemente pe băncile majorităţii şi ale celorlalte partide de opoziţie).

Domnul Leonte Moldovanu: Propun ca această cuvântare să nu fie trecută în «Monitorul Oficial», să nu se ia act de ea. (Aplauze pe băncile majorităţii şi ale opoziţiei). Într-o sărbătoare naţională ca aceasta nu este îngăduită o asemenea atitudine. (Aplauze pe băncile majorităţii şi ale opoziţiei).

Domnul Şt. Cicio-Pop, preşedinte: „Domnilor deputaţi, regret că domnul deputat Gherman n-a înţeles rostul zilei de astăzi. (Aplauze unanime, Adunarea aplaudă în picioare).

Trebuie să primim cu linişte orice părere, deoarece, când se discută o cauză dreaptă, se pot asculta şi cuvinte nedrepte. (Aplauze prelungite)“[303].

Preşedintele adunării, Ştefan Ciceo Pop, pentru cei care n-au înţeles sensul sublim şi eroic al Unirii – fie din interior, fie din exterior (aluzie la Ungaria hortystă) –, declară, într-o solemnă detaşare şi superioară înţelegere a evenimentului:

„Afle acei care cred că pot să reînvie trecutul, să desfacă ceea ce s-a înfăptuit o dată şi să sfarme acest legământ sfânt al neamului românesc, afle că unirea noastră s-a făcut cu consimţământul tuturora, că a fost răscumpărată prin sângele martirilor, cu suferinţele de veacuri şi prin jertfa Vechiului Regat, care şi-a sacrificat cei mai buni fii pe altarul patriei, ca să ne vadă odată pe toţi uniţi şi scăpaţi de moartea robiei“.

Considerabil mai temperate, intervenţiile reprezentanţilor social-democraţiei române la şedinţele aniversare din 1928 şi 1938 consacrate momentului 1 decembrie, reflectă însă unele distincţii specifice poziţiei politico-ideologice pe care se plasează.

Manifestări semnificative în spiritul coeziunii sufleteşti de autentic românism, care şterg barierele convenţionale politice, se înregistrează şi cu prilejul şedinţelor Camerei şi Senatului dedicate „comemorării celor frânţi pe roată“, „căpeteniilor Horea, Cloşca şi Crişan“. Ambele adunări transformă şedinţa din 28 februarie 1935, când, în chiar acea zi, se împlineau 150 de ani de la martiriul conducătorilor răscoalei de la 1784, într-un elogiu adus acţiunii româneşti de izbăvire de sub dominaţia străină.

Oratorii preamăresc rezistenţa românilor transilvăneni împotriva dominatorilor unguri şi habsburgi (N. N. Săveanu, preşedintele Adunării Deputaţilor), subliniază că răscoala este începutul luptei hotărâtoare de emancipare naţională a autohtonilor împotriva imperialilor,

luptă ce se continuă cu '48 şi se împlineşte în 1918 (I. Mihalache), avertizează asupra pericolului „puhoiului de străini" care se revarsă asupra românilor (A. C. Cuza), relevă că Horea este primul precursor al ideii naţionale (dr. Aurel Banciu, reprezentant al Partidului Naţional Agrar), accentuează asupra ideii că mişcarea lui Horea este cea dintâi manifestare a unităţii naţionale (dr. I. Popa, deputat din partea Uniunii Agrare) şi constată, cu regret, că deşi toate marile porniri revoluţionare populare au ca strat social fundamental ţărănimea, aceasta n-a fost beneficiara unei situaţii mai bune, aşa cum o merită (Al. Lapedat, ministrul cultelor).

Senatul reacţionează identic, de la tribuna sa expunând: Leonte Moldoveanu (preşedintele „maturului corp"), Sauciuc-Săveanu (în numele bucovinenilor), Em. Miclescu, Iuliu Mumuianu, episcopul Ghenadie al Buzăului (din partea Bisericii Ortodoxe), I. Niemirower (rabinul şef al cultului mozaic), V. Pop (ministrul justiţiei)[304] .

În fiecare an, la 27 martie şi la 28 noiembrie, parlamentarii români îşi uită adversităţile politice, redevin oameni ai pământului şi evocă în cuvinte emoţionante unicele momente ale unirii Basarabiei şi Bucovinei cu România. Şi pentru marii bărbaţi ai ţării trecuţi în nefiinţă în anii interbelici se găsesc numai aprecieri pozitive, pornite din respect şi detaşare lucidă faţă de măruntele viziuni politicianiste. Deputaţi şi senatori se întrec în a releva trăsături de fundament ale regilor Carol I şi Ferdinand I, I.I. C. Brătianu, T. Mihali, Vasile Goldiş, Ştefan Ciceo-Pop, O. Goga şi ale altor „întregitori" de ţară sau arhitecţi ai societăţii româneşti interbelice.

Când I. Gh. Duca este răpit din viaţă de mâini criminale, „aleşii" ţării ridică la unison un glas puternic de protest. Chiar în prima zi a deschiderii sesiunii ordinare a corpurilor legiuitoare din 1934 (1 februarie), după citirea Mesajului Regal adunările se reculeg în urma tragicului eveniment din decembrie 1933. Se produce o reacţie spontană de solidarism nu numai faţă de cel dispărut, ci şi faţă de ameninţările la adresa democraţiei române, a integrităţii şi suveranităţii statului român.

Chiar în „Discursul Tronului“ se evocă figura ilustrului om politic: „În ceasul acesta solemn cred că cel dintâi gând trebuie să fie închinat memoriei fostului Preşedinte de Consiliu, Ion Duca, bărbatul de stat încercat, patriotul luminat căzut în slujba Ţării şi a Coroanei, victimă a unui atentat pe care l-a înfierat întreaga conştiinţă românească. Numele acestui vrednic slujitor al Statului va fi păstrat cu cinste în istoria politică a României. Cuvine-se să-l pomenim astăzi cu evlavie şi recunoştinţă“[305].

La discuţia ce urmează participă numeroşi deputaţi şi senatori. Printre cei din urmă, în ordinea intervenţiilor, potrivit stenogramei şedinţei, se înscriu şi:

„**Domnul Gr. Constantinescu, preşedinte provizoriu**: Domnilor senatori , cred că, înainte de a începe lucrările noastre, acest Senat este dator să se oprească un moment spre a comemora evenimentul trist şi dureros al morţii lui I. G. Duca (*întreaga Adunare se ridică în picioare*), fost preşedinte al Consiliului de miniştri şi şeful Partidului Naţional-Liberal.

Prin omorârea sa, fapta unui nebun, ţara întreagă şi Partidul Naţional-Liberal pierd pe omul energic, cuminte, înţelept, experimentat, de care aveam nevoe în aceste timpuri foarte grele, atât pentru politica internă cât şi pentru cea externă. Trecuse prin toate ministerele, lucrase cu bărbaţii politici distinşi şi era una din speranţele noastre şi ale ţării.

Rog pe Dumnezeu ca urmaşii săi să-i poată îndeplini rolul greu pe care avea să-l ducă împreună cu noi toţi şi să spunem: Fie-i memoria eternă.

Voci: Dumnezeu să-l ierte!

Domnul Gr. Constantinescu, preşedinte provizoriu: Domnilor senatori, domnul senator Iorga, neputând să ia parte la această şedinţă, trimite următoarea scrisoare:

«Domnule Preşedinte,

Nu pot decât să repet expresia sentimentului meu de oroare faţă de crima politică şi părerea de rău că ţara pierde inteligenţa lui I. G. Duca, om care era în stare să-i aducă încă multe servicii».

Dau cuvântul I. P. S. S. Mitropolitul Pimen al Moldovei.

I. P. S. S. Mitropolitul Pimen al Moldovei şi Sucevei: Ţara şi noi toţi nu ne aşteptam ca, în această sesiune, Corpurile Legiuitoare să-şi înceapă activitatea lor prin a aduce elogii de durere şi de jale, pentru moartea prin asasinarea mişelească a celui mare bărbat de stat şi Preşedinte al Consiliului de miniştri, pe care îl avea ţara în timpul din urmă, Ion G. Duca.

Domnilor senatori, au trecut aproape 30 ani de când marele ministru Spiru Haret m-a făcut cunoscut cu regretatul Duca. Eram episcop al Dunării de Jos şi urmăream cu multă stăruinţă programul ministrului Spiru Haret. În Dobrogea, mai ales, toate instituţiunile financiare rurale au fost înfiinţate prin stăruinţa preoţimei mele, la îndemnul marelui ministru Spiru Haret. Regretatul I. G. Duca era directorul general al acestor instituţiuni. Ajungând ministru de Culte, în timpul marelui războiu, regretatul I. G. Duca a fost oaspetele meu la reşedinţa metropolitană din Iaşi. Am locuit împreună aproape doi ani, aşa că în toate zilele discutam despre soarta grea a ţării noastre, în vremea marelui război. Şi totdeauna era plin de nădejde şi de încredere că ţara noastră va ieşi victorioasă.

Îmi aduc aminte şi acuma şi îmi voi aminti în toată viaţa mea credinţa, ce acest om a avut pentru soarta viitoare a întregirii neamului şi ţării noastre româneşti.

Orice s-ar întâmpla – zicea Ion Duca – şi oricât de multe greutăţi vom avea, noi vom ieşi, din această luptă războinică, cu ţara noastră mărită şi cu neamul nostru întregit. Aceasta era credinţa lui Ion Duca, fost ministru de atunci. Pe mulţi i-a întărit în credinţa pe care o avea dânsul că vom ieşi învingători din marele războiu, mai ales că avea şi sarcina de a face cenzura presei în timpul războiului. El şi-a arătat întotdeauna încrederea cum că neamul nostru românesc, din marele războiu, va ieşi întărit şi întregit în limitele vechilor hotare strămoşeşti.

Dorinţa lui s-a realizat. Din nenorocire însă, şi spre durerea întregului nostru neam, acest mare român, crescut şi educat în şcoala marelui bărbat de stat Ion I. C. Brătianu, s-a sfârşit, precum se ştie, într-un chip sălbatic, asasinat de o mână criminală.

Țara întreagă a jelit și îl jelește pe Duca. Acel care cristaliza în sine întregul gând și întreaga aspirațiune a viitorului nostru a avut un sfârșit atât de tragic, cum nu era de așteptat; dar, se vede că dintre bărbații neamurilor unii își sfârșesc firul vieții pământești în mod tragic, cum l-a sfârșit Ion Duca.

Din partea Bisericii noastre ortodoxe, al cărui fiu credincios a fost Ion Duca și căreia, ca ministru al cultelor, i-a făcut mari servicii, aduc înaintea Onoratului Senat, condoleanțele Bisericii și ale întregului popor român.

Domnilor senatori, Biserica noastră ortodoxă va păstra amintirea acestui mare bărbat de stat Duca și se va ruga lui Dumnezeu, ca țara noastră să aibă mulți urmași cu calitățile sufletești ale lui Duca, iar sufletul său mare să fie așezat în rândul celor mai mari bărbați ai neamului nostru din timpurile cele mai vechi și până acum care privesc de sus și roagă pe Dumnezeu pentru bunul mers al țării și al neamului nostru.

Amintirea lui Ion G. Duca, marele român și bărbat de stat și credincios fiu al Bisericii noastre ortodoxe naționale, va fi pomenită cu pietate și admirație de generațiile viitoare.

Am zis ceea ce mi-a dictat sufletul în această ședință de durere.

Domnul Gr. Constantinescu, președinte provizoriu: P. S. S. Episcopul Hossu are cuvântul.

P. S. S. Iuliu Hossu, Episcopul greco-catolic român al Gherlei: Domnule președinte, domnilor senatori, sufletul profund credincios al neamului s-a cutremurat dureros sub lovitura fratricidă care a răpus pe marele bărbat, nobil și bun, I. G. Duca. Această lovitură înfricoșată a izbit fără suflet neamul și a însângerat și însângerează țara însăși prin căderea a celuia care a fost primul ministru al țării.

Biserica română unită, când rostește cuvântul supremului omagiu pentru acest mare fiu al neamului, roagă pe Atotputernicul ca, așezându-l întru pacea Sa, să facă cu darul Său ca jertfa celui nevinovat să lumineze conștiințele și să le trezească, pentru a se reașeza cu toții pe cărarea credinței părinților, verificată de veacuri prin marea realizare

a întregirii neamului întru întruparea dreptăţii lui Dumnezeu între noi. Această scumpă aşezare nu poate fi consolidată decât prin acelaşi suflet credincios, îmbrăcat în aceleaşi virtuţi părinteşti ale veşnicelor principii, care stau de temelie nestricată a toată aşezarea, hărăzită să dăinuească peste veacuri.

În acest ceas solemn, acest dar să facă neşovăelnică hotărârea noastră de a desarma în faţa fraţilor, îmbrăţişându-se cu toţii întru dragoste, însufleţiţi de aceeaşi hotărâre de a urma lupta bună, pe care el a dus-o cu statornicie până la jertfa integrală a vieţii sale. Acesta să fie pactul de neagresiune pe care îl încheiem noi astăzi între fraţi, ca într-un suflet şi cu un trup să apărăm şi să chezăşuim dăinuirea peste veacuri a acestei scumpe realizări a întregirii neamului, pentru care Ion Duca cu statornicie a luptat, de care s-a bucurat şi pentru apărarea căreia Duca şi-a dat sufletul. Unirea tuturor, împăcarea tuturor fraţilor să fie rodul binecuvântat al jerfei marelui bărbat, căzut nevinovat sub lovitura asasină a fratelui de sânge.

Acesta este cel mai vrednic şi cel mai demn omagiu pe care putem să-l aducem acelui care s-a jerfit pentru ţară.

Astfel depunem noi, Biserica română unită, cu suflet cald, condoleanţele noastre, împărtăşind cu măsură plină durerea neamului care este îndoliat şi însângerat prin această tragică moarte de martir.

Domnul să-l aşeze întru pacea sa şi a lui veşnică pomenire să dăinuiască între noi.

În veci pomenirea lui!

Domnul Gr. Constantinescu, preşedinte provizoriu: I. P. S. S. Mitropolitul Th. Cisar are cuvântul.

I. P. S. S. Alex. Th. Cisar, Arhiepiscop de Bucureşti şi Mitropolit româno-catolic al României: Domnule preşedinte, domnilor senatori, cine-ar fi crezut vreodată şi cui i-ar fi trecut prin gând, că în mijlocul prietenilor, pe când i se făcuseră ovaţiuni, o mână ucigaşă să răpună cel ce venia de la Suveran şi de îndrepta cu gânduri mari şi cu perspective de bună reuşită iar la muncă încordată spre binele ţării? O clipă tragică, ce a împietrit chiar cugetarea celor prezenţi şi

desnodământul fatal, a stins o viață închinată unui ideal plin de speranțe pentru un viitor mai bun. Greu a lovit soarta crudă țara întreagă, deoarece țara noastră pașnică nu-i obicinuită cu astfel de fapte cumplite; istoria va însemna acum iar o pată neagră ce trebuie să atingă dureros orice fire de om cu bun simț, dar mai ales pe orice cetățean român. Deplâng de aceea den adâncul sufletului meu pe cetățeanul, pe omul de stat, pe fostul prim-ministru I. Duca, care a devenit victimă a înaltei funcții ce ocupa, victimă în exercițiu îndeplinirii grelei sarcini ce și-o luase în calitate de îndrumător spre o Românie nouă; deplâng pe creștinul, care n-a avut nici măcar o clipă de răgaz, ca să se pregătească pentru călătoria cea mare ce-l aducea în fața Judecătorului Suprem!“[306].

Atmosferă detașată, de comuniune spirituală și emoțională, se instalează în incinta „camerelor“ și în situațiile în care Nicolae Iorga este sărbătorit colegial cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani; se aduc elogii regelui Albert I al Belgiei, „savant, artist, soldat, om de știință, de cultură și de acțiune“, la moartea sa tragică în 1934; se evocă personalitatea inconfundabilă a președintelui Republicii Cehoslovace, Thomas Masaryk, la împlinirea venerabilei vârste de 85 de ani[307] etc.

Solidarismul parlamentar, ca expresie a coeziunii „aleșilor națiunii“, nu este o *rara avis*, cum nu este nici o manifestare festivistă, regizată sau impusă din afară. Este, în primul rând, o relevare a fondului uman real, mascat de constrângeri de tip politic, confesional și etnic, de interese divergente, multe minore și fără nici-o legătură cu viața parlamentară, de aparențe înșelătoare. Sunt momente când măștile cad, iar actorii își joacă propriul lor rol, fără scenarii sau regizori. Forța coezivă, care în cazul parlamentarilor are semnificații și finalități deosebite, se regăsește și în alte tipuri de manifestări, ce se înscriu în practicile vieții politice. Parlamentarii cedează din salariile lor atunci când vin în sprijinul populației basarabene înfometate, când contribuie la ameliorarea suferinței locuitorilor din unele zone calamitate ale României, când, în unanimitate, votează pensii viagere pentru văduvele unor mari conducători de oști sau luptători unioniști, când se zbat să

obţină suplimentări de fonduri pentru înzestrarea Armatei şi, mai ales, când, într-o impresionantă manifestare de autentic românism, condamnă ameninţările străine la adresa României, se ridică în apărarea fruntariilor, independenţei şi suveranităţii ţării.

Ne aflăm, prin toate aceste manifestări şi atâtea altele, în faţa unui comportament, moştenit din generaţie în generaţie, care a constituit dintotdeauna mijlocul de rezistenţă românească: strângerea rândurilor „la nevoi şi la durere“, la ameninţări sau cotropriri. Este tocmai ceea ce consemna, în cuvinte de aleasă simţire românească, „Parlamentul Românesc“ în numărul jubiliar din 1939: „Noi românii ştim rezista. Câtă vreme suntem ameninţaţi serios din afară, ne strângem în cetatea noastră naţională, sfinţită de sângele strămoşilor, străjuită de sufletele eroilor noştri şi ne apărăm sărăcia; iar când pierdem vreun petec de azur şi ne retragem în munţi, nu avem odihnă până în ceasul întoarcerii în largurile naţionale. De nevoie, aşteptăm, chiar şi o mie de ani! Iată de ce surâdem – atât rodomontadelor falşilor tigri de la Budapesta, pe care singuri, noi românii, i-am vizitat la ei acasă nu de mult, cât şi «diplomaţiei» aventurierilor de la Moscova... Dreptatea noastră faţă de Ungaria a ieşit. Dreptatea Basarabiei româneşti a ieşit. Se poate, însă, ca totul să nu fie etern în lumea aceasta, dar simţământul dreptăţii noastre nu-l vom pierde niciodată şi pentru aceasta suntem gata oricând să mai jertfim – tot aşa cum veacuri de-a rândul am jertfit“[308]. Teribilă premoniţie în anul de graţie 1939!

Spiritul coeziv al parlamentarilor români se diminuează sau scade uneori până la cote de alarmă când „se reîntorc“ la preocupările diurne, la jocurile politice, la ceea ce am numi „gâlceava cotidiană“, în cel mai autentic stil oriental. Desigur, manifestările instituţiei parlamentare nu trebuie scoborâte până la nivelul cel mai de jos, cu atât mai mult cu cât în procedura de dezbatere şi validare a proiectelor de legi prevalează conştiinţa responsabilităţii individuale şi colective, seriozitatea în abordarea discuţiilor, competenţa şi descernământul. Unele discursuri sau intervenţii, cum sunt cele ale lui N. Iorga, V. Madgearu, I. Maniu,

Petre Andrei, Gh. Brătianu, N. Titulescu, V. Antonescu, I. Mihalache, D. R. Ioaniţescu, Ion Inculeţ, Armand Călinescu, Al. Averescu, O. Goga ş.a. sunt antologice fie prin logica expunerii şi conţinutul bogat ilustrat în date factuale, fie prin retorica de cea mai autentică simţire naţională. Acestea, ca şi altele, ridică prestigiul Parlamentului, care este unica instituţie politică abilitată prin lege să-şi desfăşoare activitatea în condiţii de transparenţă (cu unele excepţii admise prin Constituţie) şi deopotrivă unica care îşi întemeiază demersurile, în bună măsură, dacă nu majoritar, pe discuţii (dezbateri), la toate nivelurile şi structurile sale (comisii permanente sau speciale, în plenul „camerelor", separat sau reunite etc.).

În esenţa sa, Parlamentul este un laborator de mari dimensiuni în care se efectuează cercetări complexe asupra naţiunii române, se prezintă şi se discută soluţii (proiecte de legi), se validează hotărâri. Practic nu există domeniu al societăţii române care să nu fie analizat şi dezbătut de către parlamentari şi, în relaţie cu acesta, să nu se adopte proiecte de legi.

Întrucât norma (sau legea) este obiectul de activitate al Parlamentului, dimensiunea calitativă a acestui demers se obiectivează în: elaborarea unei legislaţii moderne, funcţionale şi în consens cu solicitările societăţii româneşti; consolidarea cadrului unitar şi coerent al legislaţiei, în condiţiile statului unitar român (operă începută imediat după 1918); stabilirea unui raport de echilibru între tradiţie şi modernism, naţional şi universal, individ şi colectivitate, minoritate şi majoritate, în materie legislativă; permanentizarea stării de veghe pentru respingerea tentativelor de slăbire a cadrului democratic de organizare şi manifestare a societăţii autohtone.

Dacă acesta este planul general de manifestare al „politicii" legislative, la orientarea şi fixarea căreia Parlamentul, în raport cu executivul, are rolul secundar, în spaţiul său concret de manifestare, legislativul are un alt rol, fiind, teoretic, egalul guvernului. În acest spaţiu apare şi se manifestă dimensiunea calitativă a aportului

Parlamentului la opera legislativă. Dezbaterile la proiectele de legi devin, astfel, un indicator al nivelului calitativ al activității celor două adunări.

Calitativ, dezbaterile se identifică nu numai după conținut – substanța ideatică și forța argumentelor – ci și după efectul concret în planul acceptării sau respingerii proiectului de lege aflat în discuție, modificării acestuia etc. Este de înțeles că aspectele calitative nu rezultă numai dintr-un asemenea tip de discurs, limitat la enunțuri, să le numim tehnice, asupra unui proiect. Sunt situații când, atât la Cameră, cât și la Senat se declanșează dezbateri („furtunoase" sau nu, are mai puțină importanță) de înaltă ținută, adevărate regale parlamentare. Motivațiile sunt diverse: întreruperile lucrărilor Camerei sau Senatului pentru anunțuri importante (evenimente deosebite, decese ale unor personalități etc.), care prilejuiesc discursuri omagiale deosebite (cum s-a relevat) sau analize ale situației interne și externe relaționate evenimentului respectiv; dispute între deputați sau senatori care sunt urmate însă de intervenții pro și contra susținute de partizani sau adversari de partid; apariția unor situații (reale sau presupuse) care incită la dezbateri de factură doctrinară; vehicularea cu insistență în incinta „camerelor" sau în afara lor a unor zvonuri (sau ceva mai mult) privind inițiative ale executivului care ar diminua rolul Parlamentului, ar accentua unele măsuri restricționare antidemocratice care, dezvăluite uneia din cele două adunări, provoacă dezbateri aprinse etc. Câteva concretizări sunt sugestive.

Forța argumentelor aduse în discuție de unii deputați și senatori temperează tentativele de modificare a Constituției democrate din 1923 și a regulamentelor celor două „camere" și deopotrivă estompează tendințele din interiorul și din afara legislativului de a permanentiza cenzura și starea de urgență (necesară în unele situații tensionate sau explozive), dar inutilă și păgubos prelungită pe o perioadă mai îndelungată de timp[309].

Printre adepții măsurilor autoritare se numără cuziștii, gardiștii

sau național-creștinii de mai târziu care își însoțesc intervențiile din Parlament cu amenințări și ofense la adresa adversarilor politici sau autorităților, cu reproșuri și incriminări aduse politicii externe a statului român, având și unele note de intimidare cu adresă la putere.

Camera reacționează prompt la declarațiile profesorului A. C. Cuza din ședința ce se desfășoară la 12 decembrie 1930, când vorbitorul reclamă: „De aceea revizuirea tratatelor în această privință este o necesitate pentru menținerea păcii Europei și trebuie cu toții să luptăm pentru ca aceasta să devină realitate“[310].

Replica unor deputați este tăioasă, pe măsura gravității declarațiilor profesorului A. C. Cuza, între acestea și reproșurile universitarului Virgil Madgearu: „Țin să afirm, domnule Cuza, că din fericire pentru Țară, sunteți singurul om care gândiți așa cum ați arătat că gândiți în această chestiune. Toate partidele politice răspunzătoare de destinele acestei țări sunt împotriva acestei păreri, cu totul singuratice, pe care Dumneavoastră ați exprimat-o astăzi de la această tribună“[311].

Petre Andrei, un alt universitar, îi reproșează la rându-i: „Așa creștere cum le-ai dat dumneata adepților dumitale, ar trebui să te facă să fi răspunzător față de dumneata însuți și să te mustre conștiința, dacă mai ai conștiință. Ai zăpăcit copii nevinovați, ești autorul moral al asasinatului lui Manciu datorită îndemnurilor dumitale necugetate“[312].

Cu toate că vorbitorii îi aduc serioase incriminări (D. Mann – „dumneata trădezi această cauză națională“; Mihai Ralea – „ești raliat cu antisemiții de la Budapesta“; I. Mirescu – „Toată mișcarea lui Hitler este subvenționată de la Moscova de Stalin. Și dumneavoastră de asemenea“; V. Madgearu – „Nu mai vrem să auzim de numele lui Hitler în acest Parlament. Vorbește de România“), A. C. Cuza revine în ședința din ziua următoare cu alte declarații incitatoare, centrate, în esență, pe următoarele „teze“: tratatul de la Versailles este perimat; mișcarea hitleristă este un model politic demn de urmat; Societatea Națiunilor este incapabilă să realizeze dezarmarea; sugestia ca numele

lui Hitler să nu fie menţionat în Parlamentul român este o greşeală de tact, cu efecte în plan diplomatic; România poate să medieze conflictul de interese franco-german.

În planul concretului politic, A. C. Cuza dezvăluie Camerei că „L.A.N.C. – [ul] cu programul ei, este o necesitate nu numai de politică internă, ci şi de politică externă pentru România, pentru că noi stabilim raporturi cu acele ţări care urmăresc realizarea selecţionării aceleiaşi probleme, care este problema jidănească. De aceea eu, domnilor, am fost la Budapesta ca să mă înfrăţesc cu ungurii antisemiţi şi sunt mândru că am fost acolo şi de aceea eu stau în legătură strânsă cu unii din aceia cari conduc mişcarea din Germania: îi cunosc şi îi stimez şi mă cunosc şi ei pe mine“[313].

Bătrânul profesor este impasibil la reproşuri şi revine cu aceeaşi idee obsedantă a revizuirii tratatelor, fapt ce determină alte reacţii, precum şi cea a lui Grigore Gafencu: „Domnule profesor... degeaba încercaţi dumneavoastră să ne convingeţi de lucruri pe care orice bun român le respinge din fundul sufletului său..., politica pe care o apărăm noi cu toţii, aci, este o politică naţională“[314].

Pentru C. Z. Codreanu alianţa cu Roma era benefică României[315], iar pentru generalul Cantacuzino-Grănicerul „retragerea României de la Liga Naţiunilor şi de la Conferinţa dezarmării de la Haga erau acţiuni care se impuneau de urgenţă“[316]. Sugestiilor de modificare a politicii externe, le urmează cele referitoare la politica internă în care trebuia să se opereze cu „bisturiul de fier“ pentru ca „sistemul cel nou“ să biruiască în România[317], indiferent de mijloacele utilizate.

Răspund, cu greutatea autorităţii lor ştiinţifice ori politice, N. Iorga, I. G. Duca, A. Călinescu, V. Iamandi, V. Madgearu, P. Andrei ş.a.

Faţă de unele intervenţii intempestive ale cuziştilor sau gardiştilor, N. Iorga atenţionează asupra lipsei spritului coeziv la români (cu excepţia momentelor sau perioadelor de grele încercări): „Am fost surprinşi de amestecul unor oameni politici... O solidaritate a noastră, a oamenilor maturi, care reprezentăm şi cultura şi autoritatea şi ordinea

în această ţară, nu există, şi de aceea anarhia îşi ridică limbile de foc faţă de noi, care împărţiţi în clici, încurajăm dezordinea care ameninţă pe unii astăzi, nedându-ne seama că în flăcări şi mai teribile se vor găsi acei care vor veni pe urmă"[318].

Discursul liderului naţional-creştin O. Goga, rostit în şedinţele din 6 şi 11 decembrie 1935 se distinge faţă de intervenţiile colegilor de partid şi, în genere, de cele ale deputaţilor dreptei. Comentatorii politici îl înregistrează printre „marile discursuri politice" chiar dacă unele idei sau orientări se află în dezacord cu majoritatea partidelor democrate.

O. Goga îşi dezvoltă întregul discurs pe câteva coordonate esenţiale, subordonate însă doctrinei naţional-creştine, precum: reînvierea curentului naţional; fuziunea Goga-Cuza; crearea Blocului Parlamentar Naţional; respingerea ideii statului ţărănesc şi regândirea problemei agrar-ţărăneşti; concepţia statului totalitar; idea naţional-creştină va triumfa.

Ca şi A. C. Cuza, oratorul accentuează asupra pericolului „străinilor" din ţară, pronunţându-se pentru renunţarea la promovarea „unei concepţiuni democratice rău înţeleasă" şi, în consecinţă, pentru adaptarea unei politici naţionale autentice: „Primatul românesc devine marea problemă a vieţii noastre de stat pe foarte multe tărâmuri. Această constatare nu se strigă din vârful piramidei sociale, ea porneşte de jos, ca un dicton al mulţimilor. Clasa conducătoare reprezintă oareşcum, în această materie, ca şi în multe altele, elementul de tranzacţiune, pe câtă vreme instinctul popular rosteşte marile adevăruri, care se aruncă în cumpăna istoriei noastre"[319].

Suportul ideatic şi pragmatic al fuziunii Partidului Naţional-Agrar (Goga) cu Liga Apărării Naţional Creştine (A. C. Cuza), pe care vorbitorul îl relevă în cuvântarea sa, este interesant şi sugestiv:

„Din toate părţile instinctul popular, instinctul de conservare, care, cu înţelepciunea lui ne-a păstrat în cursul veacurilor, ne spune: Adunaţi-vă împreună, strângeţi-vă într-un mănunchi, toţi cari simţiţi că ideea naţională trebue să fie la baza cugetării voastre politice,

adunaţi-vă laolaltă, pentru ca să creiaţi un organ puternic de îndrumare, în sens românesc, al vieţii politice din ţară.

Eu am ascultat acest impuls care venea de jos, şi atunci, în mod firesc, normal şi logic, ochii mei s-au îndreptat către un om, care era personalitatea reprezentativă a năzuinţelor politice româneşti din ţara aceasta, către Alexandru Cuza. (Aplauze prelungite pe băncile Blocului Parlamentar Naţional).

Atunci, fără să ne târguim, fără să dăm acel spectacol consacrat oareşicum al **pertractărilor**, – cari au fost introduse la noi în ţară ca un fel de clişeu de import, – fără să facem târguieli, ne-am întins mâna frăţeşte şi, coborându-ne în sufletele noastre, după vechile temeiuri ale obiceiurilor din bătrâni, ne-am dus în Sfânta Biserică de la Iaşi şi s-au întins mâinele noastre, strângându-se ca să nu se mai despartă niciodată. (Aplauze prelungite pe băncile Partidului Naţional-Creştin).

Vă asigur, că în această apropiere dintre doi oameni nu a fost niciuna din contingenţele cunoscute ale combinaţiilor politice, a fost pur şi simplu o apropiere **de la gând la gând, de la suflet la suflet, de la program la program**.

Pentru mine Alexandru Cuza reprezenta ceea ce reprezintă în conştiinţa publică de o jumătate de veac. Întâi, pe omul care a înfăţişat doctrina naţionalistă. Nimeni, deşi s-a scris mult, n-a dat într-o carte, care să condenseze ideia naţională şi să legitimeze oareşicum teoria eminesciană a românismului integral, cum a făcut d-sa în scrierile sale şi, în special, în cartea sa: «Naţionalitatea în artă». Alexandru Cuza a dat o legitimare doctrinară ideii românismului. Iată un prim punct pentru care m-am crezut dator să mă apropii de d-sa.

Dar, A. C. Cuza n-a fost numai un doctrinar, d. A. C. Cuza a fost un apostol. Este mare lucru în ţara aceasta, în care beneficiile se aşteaptă atât de pripit, ca un om, 45 sau 50 de ani, să plimbe în viaţa publică o idee, să nu se despartă de ea şi să o strige, tocmai în vremurile când era eclipsată, când era pusă la o parte. D. A. C. Cuza este omul care reprezintă o continuitate de doctrină în sens de apostolat. (Aplauze pe băncile partidului Naţional-Creştin).

D. Nichifor Robu: Trăiască A. C. Cuza! (Aplauze prelungite pe băncile partidului Naţional-Creştin).

D. Octavian Goga: Dar d. A. C. Cuza mai reprezintă şi altceva: complectul desinteres personal. După jumătate de veac de activitate politică, în cari atâţia au fost scoşi la suprafaţa vieţii noastre publice, atâta marfă uşoară a trecut pe acest fluviu, d-sa nu a avut nici un câştig pentru sine. Este un înalt exemplu de pedagogie cetăţenească, pe care această viaţă o trece generaţiilor viitoare. (Aplauze prelungite pe băncile Blocului Parlamentar Naţional).

Iată, domnii mei, în câteva cuvinte geneza înfiinţării partidului Naţional-Creştin“[320].

Ideea naţionalistă, care stă la baza fuziunii celor două partide, respinge „presa înstrăinată şi negustorii scrisului“:

„Există în această ţară, în această Capitală, o presă care nu are nimic a face cu trecutul gândirii româneşti. Presa noastră n-a fost altădată, pur şi simplu, o presă de sbiciuire sau de înregistrare a opiniei publice, a fost o presă de îndrumare a conştiinţei obşteşti. Înainte de răsboi, în trecutul nostru, gazetarul făcea apostolat. La noi, în Ardeal, marii gazetari au fost îndrumători ascultaţi ai ţării, legaţi în mod definitiv de destinele acestui pământ. Trăim într-o ţară nouă, plăpândă încă în configuraţiea ei interioară, care, desigur, are toate justificările de existenţă, pentru că suntem aşezaţi pe temelia etnicului, dar ţara noastră nu este consolidată, trebue să se creeze un spirit public, care nu există încă. Ei bine, spiritul public al ţării noastre este modelat, îndrumat, de oameni cari nu văd în aceasta o îndatorire de ordin moral, cari nu au nimic intim cu noi, cari nu exprimă sentimentele noastre, ci sunt o infuziune de străinism, reprezintă o logică cu totul disparată şi ascultă îndemnuri potrivnice psihologiei acestui popor. Ei bine, eu detest această presă şi o repudiez din trei motive:

Întâi, fiindcă nu este făcută de români. Oameni, cari n-au locuri în cimitirele româneşti, cred că pot să îndrume sufletul, impulsul imaterial al gândirii noastre, îşi închipuesc că orice manifestare morală

a noastră e patrimoniul lor, se ating de ea cu mâini murdare şi fac din rotativele lor pur şi simplu un **mijloc de dărăpănare morală a societăţii româneşti**. (Vii aplauze, strigăte de bravo pe băncile Blocului Parlamentar Naţional).

Gândiţi-vă, fără nici-o notă de patetism special, faceţi o analiză cu mine împreună, coborâţi-vă în conştiinţa dv. de buni români şi întrebaţi-vă: este oare cuviincios, este oare util, ca toate întâmplările, toate resorturile vieţii noastre publice de fiecare clipă, să fie atinse de către oameni cari n-au nimic de a face cu noi?

Presa, sufletul românesc, este o chestiune de familie a noastră. (Aplauze pe băncile Blocului Parlamentar Naţional). Noi avem dreptul să vorbim aici, noi trebue să punem la cântar gândul nostru, bun, rău, aşa cum este, pentru a da manifestarea organică, ritmul vieţii noastre – acelaş ritm al aceluiaş suflet.

Ei bine, acest lucru nu se întâmplă la noi. Aţi văzut alaltăeri ne-am găsit aici într-o unanimitate de simţire, când cineva a crezut că poate să atingă susceptibilitatea sufletului românesc. A răspuns ministrul de externe şi ne-am raliat cu toţii la ceea ce a spus el.

V-aţi uitat a doua zi în această presă? Este pur şi simplu prizărită, după o pagină neroadă, această manifestare de care trebuia să se vorbească atât! Cât despre umilul vorbitor care este înaintea dv. nu se face nici un fel de pomenire; dar el nici nu ţine să se găsească înregistrat în această presă. (Aplauze pe băncile Blocului Parlamentar Naţional).

În al doilea rând, îi repudiez fiindcă sunt negustori. Ei nu sunt porniţi din pasiunea scrisului. Vechiul nostru gazetar era un îndrăgostit al meseriei lui. Degetele pline de cerneală ale lui Eminescu, când scria articolele de la «Timpul», sunt degete de mucenic. Degetele cu perne ale acestor indivizi cari ne stropesc cu cerneală, cari sunt bogaţi, cari au case pe bulevarde, nu sunt degetele care tremură în căutarea ideei. Sunt degete de negustori, pentru ei este pur şi simplu tot atât o întreprindere de cerneală ca şi o întreprindere de cherestea, pentru ei este interesant să strângă bani! (Aplauze prelungite pe băncile Blocului Parlamentar Naţional).

D. Emil Panaitescu: Trăiască memoria lui Eminescu şi a marilor gazetari.

D. Octavian Goga: În al treilea rând, domnilor, îi repudiez fiindcă n-au talent. (Aplauze pe băncile blocului Parlamentar Naţional)"[321].

În viziunea oratorului, naţionalismul românesc se deosebeşte organic de naţionalismul german:

„Domnilor, mişcarea pe continent, întreagă, se desenează astăzi, în sensul ideei naţionale. Pretutindeni ia forme şi are metode aparţinând mediului căruia i se adresează; într-un fel este fascismul, în alt fel se vorbeşte în Germania, în alt fel se prezintă mişcarea din Franţa. Există, desigur, o asemănare de ideologie, o înrudire organică asupra unor precepte de gândire, dar am spus de atâtea ori – şi am spus în mod public, fără să se înregistreze cuvântul meu, care răsună în gol pentru aceşti oameni – am spus: cum putem fi noi naţional-socialişti, ca în Germania? În mod natural naţional-socialismul este o doctrină care încarnează năzuinţele germane, pentru ca ideia naţională să-şi facă drum acolo. Această mişcare a îmbrăţişat o serie de revendicări socialiste, pentru ca, cu acestea să paralizeze, să înlăture şi să distrugă mişcarea marxistă din Germania, care luase aşa de mari proporţii după război. Ce nevoe avem noi, într-o ţară care nu are nici un fel de manifestare socialistă serioasă, să luăm asupra noastră asemenea revendicări? Ce înrudire poate fi deci între îndrumările de caracter socialist şi socializant ale mişcării de la Berlin şi revendicările noastre de caracter pur local?

Nici una. **Noi suntem o manifestare organică românească, ce se încadrează în marea ideologie naţionalistă a continentului.** (Aplauze prelungite pe băncile Blocului Parlamentar Naţional).

Lucrurile acestea sunt lucruri limpezi, de caracter axiomatic. Speciale lămuriri nici nu este nevoe să se dea. Cu toate acestea, în fiecare zi noi suntem afişaţi ca slugi umile ale Berlinului. Ni se vorbeşte de latinitate, de naţionalism, de frontiere pe cari am voi să le revizuim, suntem dăscăliţi pe un ton de iritaţie profundă, de către indivizi cari

au fost sau în listele lui Günther sau în listele lui Kerensky, sau în amândouă. (Aplauze prelungite pe băncile Partidului Naţional-Creştin).

Aceştia vor să dea lecţii de naţionalism, astăzi mie, mâine dv., poimâine altora, pentru că obrăznicia lor n-are niciodată hotar. (Aplauze prelungite pe băncile Blocului Parlamentar Naţional)"[322].

Naţionalismul românesc se deosebeşte fundamental de spiritul occidental, dar şi de ideologia naţional-ţărănistă, releva în continuare O. Goga::

„Iată de exemplu, pe d. Alexandru Cuza. Am înaintea mea un studiu, o carte: «Ţăranii şi clasele dirigente», şi am înaintea mea un discurs pronunţat la 1895, atunci când a apărut această carte, acum 40 de ani. Iată ce vorbea d. A. C. Cuza într-o vreme când România modernă se străduia, pe de o parte, să-şi creeze o burghezie, iar pe de altă parte, lumea conservatoare apăra marea proprietate. D-sa care era un cugetător fără partid, aproape un soliloc în acea vreme, iată ce spunea ca o concluziune a unei cărţi:

«Convingerea noastră este că de întreaga desvoltare a ţărilor române din ultimele cinci sau şease decenii (vorbea la 1895), care s-a făcut în cea mai mare parte cu truda ţăranilor noştri, aproape singura clasă producătoare în ţara noastră agricolă, nu a profitat decât mai cu seamă clasele dirigente. Rezultatul fatal al acestui sistem prădător a trebuit să fie slăbirea claselor noastre muncitoare. Problema care ni se impune astăzi cu necesitate este dar de a întoarce ţăranilor noştri munca ce o luăm de la dânşii. De la rezolvarea acestei probleme atârnă viitorul ţării noastre». (Aplauze pe băncile Blocului Parlamentar Naţional).

Acestea le spunea d. A. C. Cuza ca o concluziune a unui studiu despre poporaţiune, în care se înfăţişa, într-un vast cadru, la lumina unui examen ştiinţific, toată situaţia din ţară.

Dar, domnilor, toată gândirea românească s-a preocupat de acest lucru.

Înainte de a fi ţăranul nostru un subiect politic, a fost un subiect literar, a fost un subiect artistic.

S-a produs un fenomen intelectual aproape unic, în orice caz cu totul particular, la noi. Noi stăteam, în mod normal, într-o corelaţiune directă cu gândirea din Occident. Gândirea din Occident, pe la sfârşitul veacului al 19-lea, nu mai avea în vedere pe ţăran, ea cerea complexităţi sufleteşti, pe care viaţa populară nu le putea da. Şi astfel, în romanele lui Zola, sau în nuvelele lui Guy de Maupassant se vorbea de ţărani ca de un subiect primitiv, aproape animalic.

Dacă citiţi, în altă ordine literară, de exemplu, poezia lui Verhaeren, ţăranul flamand apare încadrat în brutalitate, iar dacă vă aduceţi aminte de glumele greoaie din «Simplicissimus», ţăranul bavarez este înfăţişat ca un monument de prostie. Nu mai vorbesc de nuvelele lui Maxim Gorky sau de acel studiu special al lui, în care ţăranul rus este înfăţişat ca o bestie umană; asupra lui se prăvălesc toate injuriile şi este înfăţişat ca omul instinctelor brutale, primitive, animalice.

Ei bine, în această vreme, noi care ne găseam într-o corelaţie de gândire cu Occidentul, nu am urmat această judecată. Gândirea românească de la Eminescu încoace s-a apropiat de ţăran, atitudinea scriitorului a fost o atitudine de simpatie; pretutindeni unde se vorbea de el, se vorbea ca de omul reprezentativ al rasei.

În această vreme de deplorare, de eclipsare a ţăranului în Occident, la noi un Grigorescu îl idealiza în sens plastic, literatura noastră îl îmbrăţişa cu o mare simpatie, pretutindeni scotea capul ţăranul nostru, aproape ameninţător. După cum ştiţi foarte bine, supremul strigăt al foamei pământului l-a dat un scriitor venit aici din Ardeal ca să pună urechea la clocotirea aceleiaşi dureri: Gheorghe Coşbuc, care a strigat: **«Noi vrem pământ»** (Aplauze pe băncile Blocului Parlamentar Naţional. Întreruperi). Domnilor, eu vorbesc ce vorbesc. Nu cred însă că o trivialitate de expresie poate să covârşească o judecată, care se năzueşte să se ridice la o gândire de unde nu se pot rosti decât adevăruruile consacrate. Prin urmare, pe mine nu mă interesează interjecţiile oamenilor cari n-au avut niciodată a face cu

această tribună. Bâlbâitorii de vorbe goale să vină aici să vorbească, dacă au ceva în sufletul lor. Pe mine, vă rog, să mă lăsaţi să-mi spun cuvântul meu limpede până la sfârşit. (Aplauze pe băncile Blocului Parlamentar Naţional).

Spuneam că aceasta a fost credinţa generală a ţării şi ea a trecut în fibrele de simţire ale întregei societăţi româneşti. Gândirea românească a angajat întreaga societate românească.

Eu, în colţul meu, acolo în Ardeal, stăteam faţă în faţă cu ungurii. Era lupta a două rase. Se puneau la contribuţie toate rezervele de energie, de o parte şi de alta. Înainte de a veni aici, eu am simţit, în mod natural, ca o axiomă moştenită de la părinţii mei, confirmată de către ideologia din vremea mea, că nu există altă legitimare pentru noi decât ţăranul şi că, dacă vom birui în lupta de rasă, vom birui având piedestalul ţărănesc ca singurul nostru reazim. (Vii aplauze pe băncile Blocului Parlamentar Naţional)"[323].

Aspectele doctrinare pe care le atacă Goga dau naştere la întreruperi şi apostrofări, cărora vorbitorul le răspunde cu ameninţarea „la infamii, se va răspunde cu pumnul", ceea ce nemulţumeşte asistenţa, dar şi cu unele argumente, care merită atenţie: „Statul ţărănesc este lupta satelor contra oraşelor, lupta agrarianismului contra industrialismului"[324]. Interesant este şi examenul la care este supus liberalismul ante şi postbelic precum şi guvernarea P.N.L., în vremea căreia rosteşte discursul.

Adept al măsurilor forte, ca şi alţi colegi de partid, O. Goga se distanţează însă de aceştia afirmând că excesul de forţă (cenzura şi starea de asediu) sunt erori politice cu efecte în plan intern şi extern. Finalul discursului este un avertisment, dar şi o prognoză sociopolitică:

„Domnii mei, ca român, vă spun: analizaţi faptele sociale, fenomenele de simţire din această ţară, uitaţi-vă împrejurul dv. şi constataţi adevărurile. **Ne găsim în faţa unui val nou, puternic, primejdios, aproape, este valul Ideii Naţionale!** (Vii aplauze pe băncile Blocului Parlamentar Naţional). Acest val vine de jos, se degajează din cadrul

instinctelor populare; două din cele mai puternice instincte se pun la contribuţie astăzi de către masele populare: instinctul diferenţierei de rasă, de-o parte, instinctul religios, de altă parte. Sufletul poporului nostru simte astăzi – a plătit-o scump, ca să ajungă la această învăţătură –, simte că este o entitate organică în care nu se încadrează străinii şi simte nedreptatea provocată de către această invazie de străini. Iar pe de altă parte, instinctul străvechi religios al poporului românesc simte diferenţierea de religie. Suntem încadraţi în noi înşine, diferenţiaţi de alţii; ne-am adunat laolaltă; se petrece, în mod întârziat, ceea ce s-a petrecut pe continent de atâta vreme. Sufletul românesc de astăzi şi-a creat **o conştiinţă militantă de naţiune**. Ne-am adunat cu toţii, se pun la cântar marile adevăruri de existenţă organică a poporului românesc. Acesta este adevărul. (Aplauze prelungite pe băncile Blocului Parlamentar Naţional).

Domnii mei, aceasta vine de jos. Dar dv. sunteţi oameni politici, înregistraţi adevărurile. La acest val de jos, se răspunde din toate colţurile ţării. Niciodată nu a fost o atâta sensibilitate şi a maselor, şi a claselor intelectuale în înregistrarea fenomenelor naţionale. Aţi văzut ieri la Barou, domnilor! Eu vă spun sincer, fiindcă era vorba de avocaţi, ziceam: avocaţii reprezintă tranzacţia prin definiţiune; şi mă gândeam: acolo mai greu o să-şi facă drum această idee elementară, care stăpâneşte totul. Şi aţi văzut dv. că, pur şi simplu, pe această idee a fost o avalanşe. Pe deasupra blockhaus-urilor din Bucureşti pătrundea instinctul naţional organic, instinctul care a făcut războiul, instinctul care ne-a păstrat pe noi şi care trebue să ne dea biruinţa de mâine. (Aplauze prelungite, strigăte de bravo pe băncile Blocului Parlamentar Naţional).

Mâine vor porni toate clasele intelectuale, vor porni medicii, vor porni inginerii, vor porni farmaciştii, toţi aceşti nedreptăţiţi, băieţii de ţărani, care au fost împinşi la şcoală, şi au pornit din toate colţurile ţării călăuziţi de o foame de învăţătură necunoscută încă, toţi îşi aşteaptă rosturile lor în colţul lor de foame, de lipsuri şi de neagră mizerie, într-o vreme când toate staţiunile noastre sunt pline de oameni arhisătui, care îşi plimbă impertinenţa şi zgomotoasa lor satisfacţie...

Ei bine, toţi vor începe. Este marea reţea, marele angrenaj de simţire, pe care şi-l prepară un popor, atunci când se găseşte la o răspântie a istoriei lui şi când vrea, în mod categoric, să facă o schimbare.

Spuneam la începutul cuvântării mele că este o stare quasi-revoluţionară. Da! Şi datoria noastră este să canalizăm în mod paşnic această revoluţie. Noi vrem să integrăm poporul românesc, întârziat în prerogativele lui normale, **în drepturile lui de popor alcătuitor de Stat**"[325] (subl. în text – *n.n.*).

La câteva luni distanţă, acelaş Goga, exprimă cerinţa modificării politicii externe româneşti pe formula enunţată anterior de A. C. Cuza. Răspunsurile deputaţilor sunt tăioase, Petre Andrei, unul din adversarii curentelor extremiste, declară:

„Am vrut să-i spun d-lui Goga da, suntem antifascişti. Ţărănismul este prin excelenţă antifascist, după cum este şi anticomunist.

Domnul Goga spunea că fascismul este naţionalism. Şi că, atacându-l, înseamnă a ataca naţionalismul. Nu domnilor! Sensul cuvântului fascist şi antifascist este altul. Prin fascism se înţelege lupta contra dictaturii. Şi membrii de pe banca ministerială au vorbit de lupta contra fascismului. D. Victor Iamandi spunea «Noi nu întrebuinţăm metode fasciste şi nu ne gândim la fascism». Vreţi dumneavoastră să faceţi comunist pe domnul Victor Iamandi şi banca ministerială? Doar domnul Goga confundă fascismul cu naţionalismul. Dacă ar avea timp mai mult ar ceti multe alte lucrări de doctrină şi de informaţie serioasă politică şi ar vedea altfel. Mă îndoiesc dacă sunt deosebiri radicale între comunişti şi fascişti; capitalism de stat deoparte şi de alta, dictatură şi dintr-o parte şi în alta. Funcţiunile statului predominând atunci în mod absolut şi într-o parte şi în cealaltă, noi stăm pe punctul democratic şi ca atare suntem şi contra fascismului şi contra comunismului. Dar domnul Goga n-are de unde să cunoască lucrul acesta.

A! Înţeleg pe domnul Goga, domnia sa este pentru dictatură, pentru restrângerea votului universal, pentru dominare, pentru mână

forte şi atunci nu-i convine nici o mişcare democrată, fie că ar fi reprezentată de partidul nostru, fie de cel liberal, de ţărănismul radical al domnului Iunian, de partidul georgist sau de oricare altul...

Suntem în contra capitalismului exploatator. O spunem sus şi tare. Tot ce este parazitism la o parte, munca să fie pusă în valoare"[326].

Liderii Partidului Naţional Creştin îşi corelează eforturile în cele două „camere". După intervenţiile lui Octavian Goga din februarie şi martie, urmează o alta, în Cameră, la 27 noiembrie 1936, iar la Senat, A. C. Cuza, reiterează ideile enunţate anterior, cu un accent suplimentar de antisemitism: „Dar astăzi, bine că am ajuns până aici, ca să mă învrednicesc a trimite de la această tribună a Senatului României, salutul meu de admiraţie deplină, ca vechiu luptător, mai vechiu decât dânsul cu mult, lui Adolf Hitler, care a pus problema jidănească şi a rezolvat această problemă în Germania"[327].

Replicile adversarilor politici ai liderilor naţional-creştini nu se lasă aşteptate. Emblematică pentru liberalii guvernamentali, dar şi pentru întreg spectrul politic democrat este poziţia tranşantă pe care o adoptă Victor Iamandi în şedinţa Senatului din 22 iunie 1939:

„Nu trebuie să ne facem iluzii. Eu cunosc... tot curajul de care a fost capabilă burghezia noastră, care, în cea mai mare parte, se găsea în Partidul Liberal în momentul când şeful acestui partid a fost răpus de gloanţele de la Sinaia. După cum vă amintiţi că, în alegerile din 20 decembrie 1937, şeful Partidului Naţional-Ţărănesc de atunci, în dezacord cu cei care reprezentau voinţa şi autoritatea în acest partid, a semnat un manifest electoral alături de şeful mişcării extremiste care voia dărâmarea ordinii de stat şi introducerea în ţară a unui sistem care nu era compatibil cu tradiţia şi nici cu mentalitatea noastră. Vă amintiţi, de asemenea, că un alt pretins reprezentant al tradiţiilor politice ale acestei ţări, care poartă un nume istoric, a semnat, alături de şeful Partidului Naţional-Ţărănesc, acelaşi manifest electoral, împreună cu şeful mişcării extremiste. Şi ne mai întrebăm de ce? Regimurile, dacă se prăbuşesc, nu se prăbuşesc din cauza adversarilor, cât din cauza slăbiciunilor şi laşităţii care le împiedică de a reacţiona la timp"[328].

Excepţie făcând unele apostrofări, încriminări sau ameninţări, discuţiile se menţin la un nivel remarcabil. De fapt, ele depăşesc sfera limitată a dezbaterilor asupra unor proiecte de legi, transformându-se în confruntări doctrinare între gardişti şi naţional-creştini, pe de o parte, şi liberali, naţional-ţărănişti, naţionalist-democraţi, averescani şi social-democraţi, pe de alta. Din 1936, dar mai accentuat din următorul an sunt tot mai frecvente intervenţiile doctrinare în favoarea corporatismului, susţinute de Mihail Manoilescu, cu elocinţă, ştiinţă şi într-o ireproşabilă ţinută parlamentară.

Doctrina comunistă, n-a fost şi nici nu putea să constituie obiect de dispute parlamentare. Dacă în deceniile anterioare ea a reţinut atenţia legislativului, în intervalul 1930-1940, numai în unele momente, cum sunt cele din 1931, 1933 şi 1934 au loc controverse pe tema comunismului. Primele două – invalidarea candidaţilor Blocului Muncitoresc-Ţărănesc, „victorioşi" în alegerile parlamentare generale din 1931 şi incidentele sângeroase din timpul grevei de la Atelierele C.F.R. „Griviţa" - Bucureşti din 15-16 februarie 1933 –, intens mediatizate în epocă de presa masono-comunistă, cu obiectivul culpabilizării puterii de incapacitate cronică în promovarea unei democraţii autentice, sunt exploatate de istoriografia comunistă în maniera ultracunoscută şi inconfundabilă. Ultimul, cel din 1934, este legat de interzicerea activităţii unor organizaţii apreciate ca fiind extremiste.

În iunie 1931, în urma desfăşurării scrutinului electoral, Blocul Muncitoresc-Ţărănesc, înscris pe listele electorale ca formaţiune politică cu identitate proprie, obţine victoria în cinci judeţe. Prin urmare, avea dreptul să desemneze cinci reprezentanţi, care urmau să acceadă în Adunarea Deputaţilor. Lucreţiu Pătrăşcanu şi Imre Aladár sunt pe primele locuri în judeţele Timiş-Torontul şi Cernăuţi şi, respectiv, Satu Mare şi Bihor, iar Dan Ştefan, în Mureş.

Potrivit prevederilor legale, dacă un candidat obţinea victoria în mai multe judeţe, acesta opta numai pentru unul dintre judeţe. În acest

caz, L. Pătrăşcanu şi Imre Aladár puteau să opteze pentru unul din judeţele unde obţinuseră victora, primii care îi urmau pe celelalte liste fiind desemnaţi să reprezinte aceeaşi formaţiune politică. Deputaţii B.M.Ţ.-ului sunt invalidaţi de Adunarea Deputaţilor, deoarece Imre Aladár şi Dan Ştefan suferiseră condamnări pentru activitate politică antistatală, iar L. Pătrăşcanu prin recalcularea numărului de voturi[329].

Invalidarea produce discuţii în Cameră, cu care prilej comuniştii îşi fac puţină propagandă; se înregistrează şi unele gesturi de protest împotriva anulării mandatelor (deputaţii dr. N. Lupu şi Gr. Trancu-Iaşi se retrag de la dezbateri); se consemnează reacţii în presă (inclusiv din partea prof. N. Iorga).

„Gestul" Camerei trebuie apreciat atât în raport cu semnificaţia acestuia, cât şi cu ansamblul complex al activităţilor uneia din instituţiile politice fundamentale ale statului român. Dacă am accepta toate incriminările aduse democraţiei parlamentare din România, desigur nu lipsită de limite şi carenţe, de pe reţetarul adversarilor săi din interiorul şi din exteriorul ţării, ne-am asocia subtilei, uneori, sau brutalei, alteori, campanii de culpabilizare a oazei de latinitate dintr-un peisaj înconjurător multietnic în care se intersectează interese şi aspiraţii atât de divergente.

Problema invalidării ce, desigur, este opera Parlamentului, nu se poate disocia de situaţia juridică a P.C.R.-ului care, ştiut este, era scos în afara legii din 1924.

B.M.Ţ.-ul era o organizaţie politică legală a P.C.R.-ului, nedeclarată însă, dar lesne de identificat după program şi componenţa structurilor sale centrale şi locale Nu este nici prima, cum nu este nici ultima din şirul mare de organizaţii, asociaţii, societăţi etc., apărute în deceniile trei şi patru care sunt stipendiate de Moscova cu obiectivele bine cunoscute.

Logica comuniştilor din România era limpede: blamată, printr-o intensă campanie de presă, instituţia cu cea mai substanţială susţinere mediatică, trebuia atacată inclusiv din interiorul ei, prin intervenţii

ale deputaţilor sau senatorilor comunişti. Aşa se explică repetatele lor încercări de a penetra în Parlament, fie prin B.M.Ţ., fie prin Blocul pentru Apărarea Libertăţilor Democratice mai târziu.

Invalidarea, contestată de unii deputaţi sau reprezentanţi ai societăţii civile, nu este cu totul îndreptăţită, chiar dacă, în esenţă, are temeiuri legale. Argumentele care au susţinut invalidarea erau următoarele:

– Blocul, dovedindu-se a fi de factură comunistă, era asimilat P.C.R.-ului care, la rândul său, era calificat drept formaţiune politică antinaţională şi antistatală; un alt tip de comunism – de pildă, comunismul „domestic", autohton, fără nici-o legătură cu Internaţionala Comunistă sau U.R.S.S.-ul, nu se cunoaşte decât mai târziu, dar şi acesta deformat grav în raport cu interesele oamenilor, fiindcă nu-şi putea trăda până la capăt sorgintea.

– Reprezentanţa oficială a comunismului în România o constituie P.C.R.-ul, scos însă în afara legilor în 1924. Chiar dacă Blocul putea fi acceptat legal, eludându-se identitatea inconfundabilă comunistă, nu putea fi trecută cu vederea apartenenţa celor aleşi la structurile peceriste. Simpla lor înregimentare într-o organizaţie de tip comunist nu numai că ameninţa invalidarea, dar chiar arestarea lor.

– Doi dintre reprezentanţii B.M.Ţ.-ului proclamaţi de Comisia Electorală Centrală aleşi în judeţele menţionate, este vorba de Imre Aladár şi Dan Ştefan, suferiseră anterior condamnări pentru apartenenţa la P.C.R.

Sensibil la orice act care ar fi avut efecte asupra democraţiei parlamentar-constituţionale din România, N. Iorga aprecia: „Comuniştii sunt invalidaţi pentru viciu de formă"[330], fiind mai aproape de înţelegerea aspectelor esenţiale ale invalidării.

Caracterul antinaţional conferit de aplicarea aidoma a ordinelor Moscovei, păstrat intact până în 1931 – moment în care se produce invalidarea –, plasează P.C.R.-ul în afara intereselor naţional-statale, deci în afara limitelor legale admise de societatea românească. Invalida-

rea înlătură o certă propagare a ideologiei masono-kominterniste prin intermediul parlamentarilor comuniştilor şi blochează accesul la informaţii ce privesc securitatea naţională, prin posibila repartiţie a deputaţilor în comisii permanente sau speciale.

Al doilea „moment", dezbaterile care au loc în Parlament în legătură cu evenimentele de la „Griviţa" din 15-16 februarie 1933 a fost, la rândul său, atacat în forţă de istorici înainte de 1989. În perspectiva vieţii parlamentare, căci numai acest aspect ne interesează, asistăm la una din puţinele manifestări sociale legată nemijlocit de dezbateri.

În după-amiaza zilei de 16 februarie, la Cameră se întrerup discuţiile asupra punctelor înscrise pe agenda de lucru, şi, în regim de urgenţă, încep dezbateri pe marginea succintei informări pe care o prezintă ministrul de interne, G. G. Mironescu, şi la care, între alţii, iau parte: Gh. Tătărescu, C. Argetoianu, I. Mirescu, N. Lupu.

La Biroul Camerei este depusă o propunere semnată de 15 deputaţi, căreia li s-au raliat şi alţii, prin care se cerea instituirea unei comisii de anchetă parlamentară ce urma să cerceteze cauzele şi împrejurările în care au avut loc incidentele sângeroase de la „Griviţa". Guvernul Al. Vaia-Voevod exercită presiuni şi propunerea nu este acceptată[331]. Din dezbateri nu rezultă implicarea P.C.R.-ului în evenimente. Unele aluzii, destul de transparente de altfel, nu pot conduce la concluzia că incidentele de la Griviţa sunt corelate cu activitatea comuniştilor. Singurii care fac o asemenea legătură sunt deputaţii social-democraţi care acuză guvernul că victimizează pe comunişti prin noile măsuri de mână forte.

Camera, ca şi Senatul de altfel, ignoră „amestecul" comuniştilor în evenimente, considerându-le, corect, drept expresie a tensiunilor sociale şi nu rezultat al influenţei exercitate de partide politice. Dezbaterile care au loc însă asupra proiectului Legii pentru reprimarea unor noi infracţiuni contra liniştei publice (votat la 12 mai 1933), ca şi proiectul în sine îi vizează inclusiv pe comunişti[332]. Înăsprirea pedepselor şi a sancţiunilor aplicate mişcărilor care ameninţau siguranţa

statului se coroborează cu prelungirea stării de asediu în martie 1934 şi votarea Legii pentru dizolvarea grupărilor politice care periclitează ordinea publică şi socială, valabilă şi pentru organizaţiile de tip comunist.

Dueluri doctrinare au loc în Cameră sau în Senat când se pun pe rol proiecte de natură economică, socială, financiar-bancară etc. Apar atunci în relief, şi mai pregnant, distincţiile dintre liberalism, naţional-ţărănism, corporatism sau marxism (de esenţă social-democrată).

Dominantele economice îşi găsesc expresia în mulţimea de proiecte care populează spaţiile agrar, industrial, transporturi şi telecomunicaţii ş.a., asupra cărora, nu odată, se angajează intense discuţii. Cu acest prilej, se formulează puncte de vedere interesante, multe realiste sau se avansează soluţii alternative. Cum întregul deceniu patru este marcat de promovarea a două politici economice – liberală şi naţional-ţărănistă* –, iar spre finalul său de corporatism, orientare ce se impune după instalarea regimului monarhic autoritar, dezbaterile, cu unele excepţii pe care le-am numi introziunile social-democrate, gardiste sau naţional-creştine – vizează, cum era de aşteptat, fundamentele teoretice ale doctrinelor respective, cât şi aspectele concrete, în planul realizărilor sau neîmplinirilor.

Naţional-ţărăniştii, adepţi ai strategiei economice non protecţioniste, prin extinderea colaborării şi încurajarea participării capitalului străin la investiţii în România, în condiţii deosebit de avantajoase, şi ai organizării „statului ţărănesc“, intră în impact nu numai cu doctrinarii P.N.L.-ului, adepţi ai protecţionismului şi limitării penetrării capitalului străin în economia naţională, dar şi cu ceilalţi competitori politici.

Cât de numeroase şi dure sunt duelurile verbale, interesează în mică măsură. Semnificaţie au realităţile semnalate, indiferent de zona politică din care sunt dezvăluite. Cu atât mai mult sunt importante

---

* Guvernarea Iorga nu intră în calcul.

acele intervenţii care aparţin unor deputaţi sau senatori neafiliaţi politic, cum este şi industriaşul Constantin D. Buşilă.

La discuţia asupra Adresei de răspuns la „Discursul Tronului", C. Buşilă ia cuvântul în şedinţa din 2 decembrie 1931, exprimând puncte de vedere interesante şi echidistante asupra unor importante probleme de natură economică. Ideile pe care le enunţă: P.N.L. are contribuţii serioase la obţinerea independenţei economice şi politice a României; agricultura este principala ramură de producţie a economiei româneşti; reforma agrară postbelică a eşuat, deoarece „nu s-a făcut după criterii economice, ci după criterii politice şi juridice"[333] ; situaţia din agricultură trebuie schimbată prin atenuarea fenomenului fărâmiţării proprietăţii, prin realizarea unor culturi intensive, ameliorarea calităţii produselor destinate exportului ş.a.; industria trebuie încurajată în paralel cu sprijinirea agriculturii; datoriile agricole se impun să fie lichidate numai cu acordul partidelor; colaborarea cu finanţa străină este necesară, dar în limite rezonabile; în industrie trebuie instalată moralitatea, prin eliminarea afacerilor tenebroase, a combinaţiilor de culise; între factorii de producţie este nevoie de „un acord perfect şi o armonie deplină"[334] ; se impune elaborarea unui program economic realist pentru dezvoltarea ţării. În final, face apel la concordie şi cooperare: „Am spus aceste cuvinte numai cu gândul ca să contribui puţin la ridicarea ţării româneşti din situaţia de astăzi. Pentru a putea să-i asigurăm viitorul, trebuie să ne dăm mâna cu toţii şi să ne uităm mai puţin la interesele noastre personale, la ambiţiile noastre şi să lucrăm mai mult pentru binele ţării acestea"[335] .

Într-o situaţie similară, dar la distanţă de un an, deputatul social-democrat L. Rădăceanu, atacă esenţa economică a programului guvernului naţional-ţărănesc prezidat de Al. Vaida-Voevod. În şedinţa Camerei din 18 septembrie 1932, el consideră programul guvernamental o simplă înşiruire de intenţii, un sistem de paleative. Acelaş reprezentant al social-democraţilor, în şedinţa Adunării Deputaţilor din 31 ianuarie 1933, referindu-se la efectele crizei economice, consi-

deră că naţional-ţărăniştii sunt incapabili să redreseze economia ţării[336].
Şi nu sunt capabili deoarece, însăşi fundamentele societăţii pe care o reprezintă, o apără şi încearcă s-o perpetueze sunt într-o continuă criză. Concluzia este valabilă pentru toate guvernările „burgheze": „Iar măsurile de cârpeală la care se rezumă înţelepciunea politică a guvernelor burgheze sunt sortite a rămână fără eficacitate"[337].

Evident, ca lider social-democrat, L. Rădăceanu nu vedea posibilă înlăturarea „crizei de sistem", decât prin schimbarea sistemului şi „edificarea socialismului", „singura politică mântuitoare: **politica de transformare socială, de trecere de la societatea capitalistă**, atât de lamentabilă în neputinţa şi dărăpănarea ei totală, **la societatea socialistă bazată pe libertate şi dreptate**" (subl. în text – *n.n.*)[338].

Credibilitatea guvernului era la fel de scăzută şi în ochii conservatorilor. Senatorul Scarlat Orescu, în şedinţa „maturului corp", din 23 februarie 1934, fără a merge până la negarea regimului politic „burghez" şi la preconizarea înlocuirii lui cu „sistemul socialist", exprimă rezerve faţă de politica economică a guvernului: „Domnilor, noi conservatorii, credem că făgăduinţa guvernului de a asigura reluarea unei activităţi economice intense şi rodnice – credem noi că nu-şi va găsi completă putinţa decât dacă creditul şi încrederea vor fi reînviat în aşa măsură, încât să poată face ca ţara să-şi regăsească mersul economic de altă dată"[339].

Dezbaterile asupra doctrinelor şi programelor economice, prilejuite fie de prezentarea „discursurilor tronului", fie de pachetele legislative înaintate de guverne sau de alte împrejurări, atacă, nu în situaţii puţine, inclusiv aspectele concrete ale acestor politici.

Gheorghe Tătărescu, deşi prim ministru, în declaraţia prezentată Parlamentului la 14 decembrie 1935, aduce acuzaţii naţional-ţărăniştilor în numele întregului partid liberal: „Când am făcut inventarul moştenirii lăsate de guvernul precedent – precizează premierul –, am descoperit în toată ţara focare de frământări şi de agitaţiuni cari

amenințau să devină tulburătoare"[340]. După părerea primului ministru, focarele erau reprezentate de: „războiul dintre creditori și debitori"; situația anormală din serviciile publice; rata ridicată a șomajului; conflictele de muncă. Toate acestea, ca și altele au fost înlăturate în timpul mandatului său, după cum declară Gh. Tătărescu.

„Camerele", în contextul în care liberalii preiau puterea în 1933, înregistrează repetate tentative de respingere sau limitare a programului lor de reforme economice de către P.N.Ț., devenit partid de opoziție.

Profesorul N. Costăchescu, în discuția la proiectul de răspuns la „Discursul Tronului" (ședința Senatului din 24 februarie 1934), respinge acuzațiile liberale potrivit cărora P.N.Ț. n-a acționat cu destulă vigoare pentru înlăturarea efectelor dezastruoase ale crizei economice și apreciază că programul liberal de guvernare este lipsit de o concepție clară, corespunzătoare împrejurărilor prin care trece țara. I. Petrovici, V. Madgearu, P. Andrei, Armand Călinescu, Grigore Iunian, N. Lupu și numeroși alții atacă fundamentele economice ale politicii liberale și, în genere, ale doctrinei liberale.

I. Petrovici se înscrie printre cei care teoretizează ideea schimbării sociale, la fel ca și alți parlamentari (unii deja menționați): „Niciodată o ordine existentă nu este expresiunea definitivă și eternă a organizării sociale. Istoria arată că societatea omenească și-a schimbat de foarte multe ori rânduielile. Se poate ca societatea noastră să-și capete forme noi, nemaiputând să încapă în așa-zisa ordine existentă. Dv. vreți shimbare fără comoțiuni, fără violență. Dar aceasta presupune ca cei care guvernează să fie oameni de concepție îndrăzneață, oameni capabili de înnoiri, gata ei înșiși să ajute la înnoiri. Toți lăudăm revoluția franceză, dar se știe că s-a făcut în mod violent"[341].

Despre schimbare vorbește și deputatul Grigore Iunian, dar numai în mentalități și comportamente, care ar face inutile legi speciale, măsuri de mână forte, decrete legi etc. Dacă guvernanții (nu numai liberalii) ar ține seama de semnalele care vin „de jos", atunci ar conduce societatea fără eforturi de pacificare socială. „Există un senti-

ment de împotrivire contra a ceea ce apare ca imoralitate permanentă în viaţa publică: există revolta faţă de lipsa de sancţiuni împotriva celor care batjocoresc banul statului şi interesele superioare ale ţării; lipsa de sancţiuni contra abuzurilor puterii executive“[342] – afirmă în intervenţia sa Gr. Iunian. De fapt, referirile sale sunt valabile pentru orice guvernare.

O schimbare în concepţia şi organizarea societăţii româneşti reclamă şi senatorul Mihail Manoilescu în discursul rostit la 26 februarie 1934 în Senat. Constatând că „Ţara aceasta se sfarmă, fiindcă îi lipsesc trei virtuţi: îi lipseşte continuitatea, îi lipseşte competenţa şi îi lipseşte, de atâtea ori, responsabilitatea şi anume o responsabilitate nu numai pentru sarcinele pe care le are cineva în exercitarea unei funcţiuni, dar şi cealaltă responsabilitate, de ordin mai înalt, pentru ceea ce cineva n-a făcut sau n-a îndeplinit atunci când era dator s-o facă“. Soluţia, după opinia senatorului, o reprezenta: „constituirea unui stat naţional corporatist. Astăzi, această idee poate să pară unora prea radicală, prea îndrăzneaţă, poate să fie socotită o aventură. Mâine, nimic nu va împiedica ca ideea să se numească legalitate. Eu aştept liniştit vremea în care fiecare dintre dumneavoastră mă va întâmpina cu această întrebare: «Nu ţi-am spus eu?» Nu eram de aceeaşi părere“[343].

Atunci când situaţia o reclama, parlamentari reprezentând personalităţi puternice, indiferent de afilierea politică, condiţia socială şi profesională, depăşeau viziunile parcelare ale propriului partid, aducând, în prim plan, probleme de interes macrosocial, care vizau, în ansamblu, societatea, naţiunea, statul.

Este facil să afirmăm că o personalitate se identifică perfect unui model politic, că este subjugată unei ideologii, că este adversară ireductibilă sau admiratoare înfocată a unor iluştii antecesori. Totul este relativ, de aceea chiar declaraţii de fidelitate trebuie conjugate cu evenimente anterioare sau concomitente, cu interese sau conjuncturi de moment. Fidelitatea lui Nicolae Iorga faţă de instituţia monarhică este bine cunoscută şi afirmată în nenumărate rânduri, cum o face şi

în intervenţia sa la proiectul de răspuns la „Discursul Tronului" în sesiunea inaugurată la începutul anului 1934, când, între altele, într-o suverană detaşare, le urează liberalilor, reveniţi la putere, o guvernare de patru ani, dar în cel mai autentic spirit democratic, cu respectarea funcţionării nealterate a instituţiilor fundamentale ale statului şi consultarea voinţei populare. Când ilustrul cărturar şi parlamentar percepe jocul dublu al regelui Carol al II-lea, se distanţează, formulând rezerve, este adevărat, cu ştiinţa şi înţelepciunea „bătrânului bard". Discursul său, din iunie 1939, are ecou nu numai în incinta Senatului, unde este rostit, dar şi dincolo de Parlament. În esenţă, senatorul critică unele mentalităţi politice şi, în special, lipsa de coloană vertebrală a liderilor de partide în faţa suveranului, tendinţa de manifestare autoritară, care slăbea democraţia şi crea teren pentru apariţia „maimuţărelilor" Italiei sau Germaniei pe pământ românesc şi simptomatologia perceptibilă a conducătorilor F.R.N. (aluzie şi la monarh) de a depăşi cadrele limitate ale vieţii de partid, deoarece „de aci pot ieşi lucruri neplăcute, poate lucruri grave", care trebuie să fie evitate „spre binele ţării"[344].

Orientările economice, ca efect al deciziei politice, sunt în atenţia Parlamentului nu numai sub aspect doctrinar, ci şi (sau mai ales) sub înfăţişarea lor concretă, exprimată prin realizări sau prin proiecte (inclusiv de ordin legislativ). Importanţa unei dezbateri (sub incidenţa dimensiunii şi calităţii) nu se află întotdeauna în raport de condiţionare cu proiectele de legi apreciate ca fiind de mare însemnătate. De aceea „tabloul" pe care îl „proiectăm" în continuare, încearcă să respecte acest raport, deşi sunt numeroase şi situaţiile când echilibrul este rupt fie de nivelul scăzut al discuţiilor la un proiect cu semnificaţie majoră, fie vicevresa (cum este cazul Legii asupra energiei, promulgată la 7 iulie 1930 sau a Programului de dezvoltare economică şi financiară din 18 martie 1931)[345].

Discursuri documentate se înregistrează la dezbaterea proiectelor Legii pentru administrarea şi exploatarea drumurilor (februarie 1932), remarcându-se îndeosebi cele rostite de M. Ghiţescu, Mihail Ghelme-

geanu şi Constantin Buşilă, la care se adaugă şi intervenţiile pertinente ale ing. V. Vâlcovici, ministrul lucrărilor publice; Legii privitoare la organizarea aeronauticii (aprilie 1932); Legii pentru crearea Consiliului Economiei Naţionale (aprilie 1932), unde se remarcă C. Buşilă, C. Argetoianu, ministrul finanţelor, M. Ghelmegeanu ş.a. Controverse care antrenează şi parlamentarii minoritari se crează cu prilejul discutării şi validării Legii pentru utilizarea personalului românesc în întreprinderi (promulgată la 16 iulie 1934), cum se crează şi când se pune pe rol proiectul Legii pentru controlul şi reglementarea cartelurilor (mai 1937)[346].

Politica agrară suscită un interes deosebit, motivat nu numai de structura ocupaţională a populaţiei ţării, dar şi de ponderea agriculturii în economia naţională. Duelurile sunt numeroase, iar spadasinii sunt fie specialişti în domeniu, fie mari proprietari sau politicieni de carieră. La proiectul Legii conversiunii datoriilor agricole din aprilie 1932, într-o atmosferă apreciată drept „fierbinte", atât la Cameră cât şi la Senat unii parlamentari se arată partizani ai reformelor motivat sau nu, fiindcă trebuiau să fie în pas cu moda „schimbării". Unul dintre aniamtorii dezbaterii proiectului este chiar naţional-ţărănistul Grigore Iunian care, surprinzător, aduce argumente în contra votării proiectului şi chiar votează împotriva lui împreună cu alţi 26 colegi de partid, cărora li se adaugă grupul parlamentar liberal şi deputaţii minoritari[347].

Şi cu ocazia dezbaterii proiectului celei de a doua legi a conversiunii datoriilor agricole (26 octombrie 1932) au loc dezbateri controversate, dar nu de amploarea celor din 1933, prilejuite de al treilea proiect pe aceeaşi temă: asanarea datoriilor agricole şi urbane. La Cameră se consemnează cuvântări sau intervenţii remarcabile, cum sunt cele ale deputaţilor: V. Rădulescu-Mehedinţi, V. Roşianu, V. T. Prelipceanu, D. Isac, Ernest Ene (raportor), Gr. Iunian, M. Weissman, N. Constantinescu-Bordeni, N. Fortunescu, C. Argetoianu, L. Rădăceanu, ş.a., iar la Senat, dintre vorbitori se remarcă Virgil Potârcă (raportor), Gh. Onose, Gr. Filipescu, D. Mayer-Mihalsky, I. Th. Florescu[348] ş.a.

Discuţiile asupra proiectului de lege privind cooperaţia (1934), cu toate că se axează mai mult pe revendicarea meritelor în organizarea cooperaţiei în România fie de către liberali, fie de către naţional-ţărănişti, au şi virtuţi explicativ-istorice, analitice şi chiar teoretice, cum se relevă a fi cuvântarea deputatului Armand Călinescu[349].

Proiectul Legii privitoare la organizarea şi încurajarea agriculturii (1937) creează un câmp tensionat în cele două adunări, din care se detaşează, însă, voci lucide ce susţin părţile bune ale proiectului (împiedicarea sau frânarea procesului pulverizării proprietăţii ţărăneşti) şi care, deopotrivă, critică, în general, politica agrară (la aproape 20 de ani de la reforma agrară nu s-a rezolvat problema inventarului minim necesar unei gospodării ţărăneşti, nu s-a soluţionat nici chestiunea randamentului scăzut la hectar a producţiei ţărăneşti[350] etc.).

Aprecieri realiste asupra agriculturii se întâlnesc şi în unele discursuri sau intervenţii cu prilejul dezbaterii proiectului Legii privind reorganizarea Casei Rurale (publicat la 16 iunie 1939), dar şi în alte situaţii, cum sunt, de pildă, confruntările pe tema creditelor pentru agricultură. Acest din urmă caz, care nu este atipic chiar şi pentru sesiunea parlamentară din 7 martie – 19 iunie 1940, dă ocazie unor parlamentari să treacă în revistă situaţia domeniului agrar al economiei româneşti. Senatorul Andrei Corteanu, în şedinţele din 28 martie şi 15 aprilie 1940, rosteşte două importante discursuri în care relevă starea precară a ţărănimii, deşi iniţiative în materie economico-financiară nu lipsesc. Subliniază, însă, că, iniţiativele, chiar cu bune intenţii şi efecte pozitive, slujesc doar unor indivizi şi nu masei ţărăneşti, care este, în continuare, frustată de prevederile măsurilor economice sau financiare neviabile. „Ţăranul, cu un pogon de pământ şi o casă de copii* poate primi ajutoare şi nu credit... Instituţiile acestea [de credit] lucrează cu marea proprietate, fiindcă altfel n-ar putea lucra deloc“, apreciază lucid senatorul Corteanu în şedinţa din 15 aprilie 1940[351].

---

* În sensul de mai mulţi copii.

Pe teme administrative, juridice, financiare şi sociale se înregistrează, de asemenea, dezbateri serioase, antrenând un număr considerabil de senatori şi deputaţi. Proiectul legii de organizare a Dobrogei noi, luat în dezbaterea adunărilor în iunie 1930 şi la care iau cuvântul P. Şeicaru, V. Potârcă, A. C. Cuza, Omer Vehbi, Emin Hafuz şi alţi parlamentari, este sobru susţinut sau amendat prin discursurile ministrului agriculturii (din partea guvernului), Ion Mihalache, şi ale profesorilor N. Iorga şi A. C. Cuza. Remarcabilă este şi intervenţia lui Ion Buzdugan. Între altele, N. Iorga susţine:

„Şi nu sunt decât două săptămâni de când, la Academia Română, am cerut să se aleagă din Bulgaria un membru corespondent al acestei Academii. Niciodată din Bulgaria n-a venit un gest în acest sens; din Bulgaria au venit cărţi întregi de insulte ale lui Mutafeiev. Aş ruga pe d-nii representanţi ai Dobrogei Noui să citească aceste pamflete, împotriva cărora ei aveau mai întâi datoria să protesteze. Din Bulgaria ne-au venit insultele d-lui Mutafeiev, bulgar curat, fiindcă Mutafeiev vine din mutafei şi mutafei este turc get beget. După ce am primit insultele d-lui Mutafeiev, care ne declară pe toţi o naţiune de vagabonzi, iar pe clasa intelectuală şarlatani ignoranţi şi şovinişti, după aceasta eu am propus să fie ales membru corespondent al Academiei Române d. Andrei Protici, directorul Museului din Sofia, pentru lucrările sale arheologice şi am adus, în conversaţiile mele personale cu colegii, ca îndreptăţire pentru aceasta: «îl putem alege fiindcă are o valoare ştiinţifică şi nu ne-a insultat niciodată».

Prin urmare, două săptămâni după recomandarea d-lui Andrei Protici pot să vorbesc aici. Când vorbesc aici, trebuie să vă aduc înainte ceea ce vă spuneam d-voastre, adică, în scurt, dovada că rostul nostru acolo nu este inferior rostului altora. Când veţi începe împărţirea de pământuri, lichidarea aceasta generală pe care o anunţă proiectul d-voastre, vă veţi feri de a vă adresa la agenţii electorali, cari măgulesc şi speculează populaţiunea bulgară pentru scopuri de partid; ci d-voastre vă veţi lăsa pe conştiinţa unor magistraţi oneşti şi veţi binevoi

să întrebaţi în dreapta şi în stânga pe oameni de neamul nostru cari, fiind acolo, îndeplinesc o operă folositoare pentru toată lumea şi onorabilă pentru nobilul neam din care vin.

Destul că legea deschide porţile pentru tot ce vede toată lumea; măcar în executarea legii să împiedecaţi acea nedreptăţire a românului faţă de alt locuitor, a românului fără putere faţă de acela la discreţia căruia este, să împiedecaţi greşelile cari încep printr-o prostie şi se pot isprăvi printr-o serie întreagă de crime.

Eu nu văd trupele noastre trăgând, pentru restabilirea ordinei, asupra grupurilor macedonenilor pe cari noi i-am primit cu flori atunci când i-am adus în ţară la noi. Crima aceasta să v-o cruţe Dumnezeu! Dar, pentru ca să v-o cruţe Dumnezeu, fiţi în consecinţele acestei legi cu ochii în patru. Nici o grijă de anumite bănci care au cumpărat, nici o grijă de oamenii interesaţi, nici una din acele preocupaţii care se iau uşor la început şi se plătesc pe urmă aşa de greu.

Noi, acolo, în Dobrogea aceasta nouă, suntem ca şi bulgarii, veniţi odată cu Statul nostru, prin urmare cu câteva zeci de ani mai târziu, nici cu cincizeci de ani mai târziu. Sântem urmaşii grănicerilor turci. Când, la sfârşitul secolului al XIV-lea, au căzut bulgarii, turcii au adus din Anatolia oameni pe cari i-au aşezat acolo. Toată coasta Mării Negre, toată Dobrogea a fost ocupată de dânşii, tot malul dunărean era ţinut de grănicerii turci.

Acum câteva zile i-am văzut. Nu se pot afla exemplare mai nobile de oameni, cari să-şi aibă vitejia şi cavalerismul mai frumos scrise pe faţă decât aceşti minunaţi oameni, pe cari toată lumea îi neglijează, fiindcă nu sunt buni la alegeri. În orientalismul lor visător ei nu s-au înscris la un semn sau alt semn. Măcar dacă ar fi semnul românesc, dar a fost un cas când semnul ales a fost ales, nu din mare prietenie faţă de noi, nici din mare prietenie faţă de acei al căror semn a fost adoptat, dar ca un fel de demonstraţie, care putea lipsi.

Turcii aceştia erau toată îngrijirea noastră. Noi putem face în momentul de faţă pe malurile Dunării unul din focarele unei viitoare

civilisaţii turceşti, şi aceasta nu va lipsi, când omul acela admirabil din Asia Mică, Mustafa Chemal a trezit toată energia naţiunii sale. Nu credeţi că lucrul acesta va avea un răsunet asupra elementelor turceşti de oriunde? Favorisând numai elementul bulgăresc, nu ştiu dacă veţi câştiga înţelegere şi simpatie la Sofia, dar favorisând din toate puterile elementul turcesc, veţi câştiga o naţiune, despre care mâine se va vorbi, o naţiune care astăzi înseamnă o putere şi despre care mâine, în noua desvoltare a lumii, se va vorbi şi cum încă!"[352].

Discursul este, cum lesne se observă, dens în informaţie istorică, dar şi în deschideri prospective în interpretarea evoluţiei comunităţii turce, căreia i se întrevede un viitor demn de strămoşii săi.

Interesante dueluri se angajează spre finalul sesiunii din 15 noiembrie 1929 – 30 iunie 1930 pe tema proiectelor Legii sanitare şi de ocrotire (competitori: I. Moldovanu, D. Mezincescu, I. Pistiner, V. Toncescu, D. R. Ioaniţescu, I. Mirescu ş.a.), Legii pentru modificarea art. 536 din Legea administraţiei locale (vorbesc la obiect: Eduard Mirto, Teodor Iacobescu, Al. Lucian, A. C. Cuza, I. Jumanca, Hegedüs Nandor, Romulus Dan, Ilie Lazăr, Cristel Ceauşoglu etc.) şi Legii pentru perfecţionarea şi dezvoltarea serviciului telefonic român (cunoscută şi sub denumirea de Legea concesionării telefoanelor), la care îşi afirmă poziţia: D. R. Ioaniţescu, I. Pistiner, V. Toncescu, P. Şeicaru, N. Ghiulea, I. M. Leon, A. C. Cuza[353] ş.a. Un discurs remarcabil, rosteşte cu acest prilej, şi N. Iorga, care constată: „la discuţia oricărui proiect şi la prezentarea oricărei probleme [concluzia ce] trebuie s-o trag: viitorul nostru nu e în funcţie de contract, viitorul nostru ne este funcţie de cifre, însemnând o situaţie materială. Viitorul nostru e în funcţie de vitalitatea naţională"[354].

Reţin atenţia, prin consistenţa argumentelor şi ţinută, discursurile rostite de Tancred Constantinescu (la proiectul Legii pentru valorificarea produselor agricole – 26 februarie 1931)[355], dr. N. Lupu (la proiectul Legii contra cametei – martie 1931, în care subliniază, între altele, că elaborarea unui „plan general economic" este necesar

pentru redresarea economiei naţionale)[356], M. Ghelmegeanu (la proiectul privind rectificarea bugetului general al ţării – 7 iulie 1931, prin care îndeamnă la „sinceritate bugetară" şi mai ales la proiectul Legii monopolului asupra alcoolului – 4 aprilie 1932, când pledează pentru apărarea „factorilor de producţie", care sunt defavorizaţi de lege[357]), L. Rădăceanu (înscris la discuţie asupra proiectului Legii pentru modificarea Legii asupra cifrei de afaceri, cu care prilej – la 21 decembrie 1932 – susţine între altele, că o politică fiscală este, într-o foarte largă măsură, o problemă socială şi din acest punct de vedere ea trebuie să fie privită[358]).

Un orizont original şi realist interpretativ îl surprindem la Mihail Manoilescu în intervenţia sa la discuţia asupra proiectului Legii privind asigurările sociale (1933). Ideea esenţială care se reliefează în discursul său de la Senat este: „Dacă examinăm sacrificiile pe care le facem noi astăzi în buget pentru asigurări, pentru asistenţa socială, pentru tot ceea ce se numeşte astăzi politică socială, vom vedea că aceste sacrificii sunt ridicul de mici şi sunt mai mici chiar decât cele pe care le făcea România mică de ieri"[359].

Unele dintre cele mai apreciate dezbateri, care reţin atenţia Parlamentului şi a *mass-media* la începutul anului 1935, sunt cele consacrate adoptării noului cod penal. La Senat vorbesc, între alţii: Al. Săndulescu, dr. Marius Georgescu, Valer Pop, ministrul justiţiei (din partea guvernului), Tony Iliescu, J. Fabius. „Este o mândrie legitimă pentru Senatul României – se consemnează în presa vremii – de-a fi putut da, cu prilejul marei discuţiuni a Codului Penal, atâtea valoroase contribuţiuni între care a d-lui vice-preşedinte Tony Iliescu însemnează o luminoasă culminaţie"[360]. Impresia favorabilă asupra dezbaterilor care au loc la Senat cu această ocazie este întărită şi de participarea substanţială la discuţii a înalţilor prelaţi ai Bisericii Ortodoxe, inclusiv a patriarhului Miron Cristea. „A făcut o mare impresie, în întreaga opinie publică, partea vie pe care au luat-o mitropoliţii şi episcopii la discuţia Codului Penal în Senat, întru apărarea moralei creştine, care este temeiul de totdeauna al poporului nostru.

Şi, îndeosebi, energia I.P.S.S. patriarhul de a stăvili tendinţele de dezagregare morală ce se observă în unele provincii, printre ţărani, cât şi aceea a se penaliza politica nefastă de pauperizare a bisericilor care au averi în terenuri petrolifere, la îndemâna societăţilor străine"[361] – sunt cuvinte de apreciere a nivelului calitativ al dezbaterilor care au loc în „maturul corp".

În jurul proiectului de lege pentru pregătirea profesională şi exercitarea meseriilor (1936) atât în Parlament, cât şi în afara lui se dezvoltă o amplă dezbatere publică, deşi proiectul (aparţinând ministrului Valer Roman) este apreciat ca fiind nu bun, ci chiar foarte bun. Cei care se arată nemulţumiţi de proiect nu aduc, însă, „absolut nici-o argumentaţie"[362], potrivit celor relatate de comentatorii politici.

Noua lege administrativă (1936), Legea pentru organizarea muncii de folos obştesc (1937), Legea breslelor, Legea asigurărilor sociale sau Legea de organizare a învăţământului (1939) sunt votate după discuţii în care se remarcă dezvoltarea unor „magistrale discursuri", cum au fost cele ale lui N. Iorga, Gr. Gafencu, M. Ghelmegeanu, I. Mihalache, I. Maniu, Dinu Brătianu etc.

O zonă sensibilă a dezbaterilor o constituie politica externă. Dacă tratatele şi convenţiile internaţionale nu pot să intre în incidenţa discuţiilor care au loc în cele două „camere", orientările generale, zonale sau bilaterale ale relaţiilor externe ale statului român sunt analizate şi judecate pe toate faţetele, cu preocuparea expresă pentru identificarea căilor, mijloacelor sau soluţiilor menţinerii statuquo-ului teritorial, apărării suveranităţii şi independenţei ţării, promovării raporturilor paşnice între state, contracarării politicii de ameninţări, de şantaj sau de forţă a statelor revizioniste, în special a Ungariei, Bulgariei, U.R.S.S.-ului.

Printre puţinele momente în care parlamentarii nu sunt solidari faţă de un act de politică externă este semnarea, la Geneva, a Acordului cu Societatea Naţiunilor, prin care se deschide calea dictatului marii finanţe internaţionale asupra României. Depunerea proiectului de lege prin care se solicită Parlamentului votul asupra acordului declanşează,

în 1933, o vie polemică atât la Cameră, cât şi la Senat. Gh. Tătărescu, Gh. Brătianu, Gr. Iunian, dr. N. Lupu, N. Iorga, C Argetoianu, L. Rădăceanu ş.a. pledează pentru rezilierea acordului, apreciat ca fiind păgubitor şi deopotrivă umilitor pentru statul român. Este unul din momentele în care opoziţia se manifestă la unison şi convergent în Parlament, demonstrând:

„Întâi, Acordul de la Geneva nu aduce nici o ameliorare imediată situaţiei financiare şi economice a României, întrucât el nu stipulează obligaţia Ligii Naţiunilor de a da o asistenţă financiară imediată statului român.

Şi dacă e vorba de speranţe pentru viitor în ce priveşte sprijinul financiar al străinătăţii, aceste speranţe vagi, nu pot fi cumpărate cu preţul atâtor obligaţiuni pe care şi le ia România şi care i-ar putea aduce grave prejudicii dacă se vor produce anume conjuncturi în desfăşurarea, atât de accelerată şi atât de diversă, a evenimentelor.

Un alt motiv, care stă la inima oricărui patriot român, este faptul că Acordul de la Geneva înseamnă, din partea României, o abdicare de la demnitatea şi suveranitatea de stat liber. Primind controlul străin în condiţiile stipulate la Geneva înseamnă a recunoaşte incapacitatea noastră, a românilor de a ne conduce singuri ţara. Ar fi unicul caz în istoria lumii când un popor tânăr, în plină ascendenţă, e capabil de astfel de renunţări, care vestesc căderea apropriată a unei rase“[363]. Cuvintele nesemnate din publicaţia editată de N. Iorga, dar uşor de recunoscut cui aparţin, sună ca o sentinţă şi un avertisment în acelaşi timp. Un avertisment care este încă actual, când istoria se repetă.

Unele păreri divergente se înregistrează şi în continuare, dar intensitatea puterii de luptă a competitorilor scade treptat. Într-o astfel de situaţie se află Partidul Social Democrat care, în sesiunile parlamentare din perioada 1930-1933 se declară, din principiu, adversar al politicii guvernelor „burgheziei române“, pentru ca după 1933 să-şi modeleze atitudinea, plasându-se pe o poziţie apropiată intereselor generale ale naţiunii[364].

Un moment de referinţă în dezbaterile Parlamentului român, recunoscut şi apreciat unanim, îl reprezintă şedinţa Adunării

Deputaţilor din 4 aprilie 1934 când, Nicolae Titulescu, Iuliu Maniu şi Constantin I. C. Brătianu au rostit importante discursuri. Cei care iau cuvântul în Parlament precum şi gazetari de prestigiu din epocă remarcă unitatea de gândire şi simţire românească care s-a instalat în timpul discuţiilor.

Expozeul lui N. Titulescu debutează cu aprecieri asupra situaţiei internaţionale postbelice. Tratatele, susţine acesta, deşi au stabilit graniţe în afara cărora trăiesc zeci de mii de români, nu sunt contestate de către statul român. Ele, însă, încep să fie contestate prin politica revizionistă a unor state europene. „Am avut şi avem deplină înţelegere pentru diferitele curente politice ce s-au putut naşte la popoarele invecinate şi, în conştiinţa dreptăţii noastre, am avut destul calm pentru a le combate cu argumente obiective, cari nu pot fi desminţite, ori nesocotite nici de cel mai pasionant şi exagerat patriotism. Nu am fost nici nervoşi, nici nerăbdători în faţa manifestaţiunilor particulare mânate de un naţionalism excesiv, care adesea nu ţine cont de adevăr şi realităţi.

Se schimbă însă situaţia atunci când astfel de manifestaţiuni, încadrate într-un oarecare plan de acţiune, se produc din partea organelor oficiale de stat... În faţa repetatelor manifestaţiuni ale unor cercuri oficiale ungare şi a afirmaţiilor d-lui Mussolini trebuie să constat, că prin tratatul de la Trianon nu s-au atribuit din Ungaria pentru România teritorii maghiare şi că prin acel tratat Ungaria nu a fost spoliată, ci prin el s-a restabilit numai... dreptatea istorică şi etnică atât de mult aşteptată“[365] – relevă ministrul de externe.

I. Maniu respinge ca nefondate aserţiunile ungureşti potrivit cărora maghiarimea „nu ar putea trăi decât cu greutate între hotarele sale naturale şi etnice“[366], motiv pentru care contestă Trianonul şi implicit frontiera de stat cu România. El respinge inclusiv atât de mediatizata idee a autonomiei Transilvaniei (susţinută şi de comunişti români şi maghiari). Se pronunţă pentru o confederaţie Sud-Est europeană, ca alternativă la tendinţele revizioniste, solicită marilor puteri să împiedice Ansschlus-ul şi „soluţionarea“ problemei austriace prin crearea unei mari unităţi economice. În finalul cuvântării, Maniu fixează, în viziu-

nea sa, principiile de bază ale politicii noastre externe: „menţinerea tratatelor de pace, păstrarea cu fidelitate a alianţelor existente, nutrirea şi cultivarea celor mai bune raporturi cu foştii noştri aliaţi, afirmarea unei bune vecinătăţi cu limitrofii ţării noastre şi păstrarea şi întărirea tot mai mult a legăturilor noastre cu Polonia şi cu Mica Antantă"...[367].

C. I. C. Brătianu atacă frontal, de la început, problema raporturilor cu Ungaria:

„Se duce de unguri o campanie activă pentru revizuirea Tratatului de la Trianon. Ungaria nu vrea să accepte consecinţele războiului ce a pierdut, împreună cu aliaţii săi. Această acţiune turbură adânc atmosfera de pace ce ar trebui să domnească după un războiu atât de sângeros şi cu consecinţe atât de grave pentru lumea întreagă"[368]. Deplânge atitudinea Italiei, care susţine revizuirea tratatelor şi apreciază că frontul unic naţional este singura alternativă la ameninţările externe. „Suntem o naţie întregită şi vom lupta până la ultima picătură de sânge, ca să nu fim din nou despărţiţi, sub regimuri străine"[369] – declară el solemn. C. I. C. Brătianu consideră, în fond, că: „Întărirea stării interne prin unirea tuturor sufletelor, va fi scutul cel mai puternic pentru garantarea păcii şi pentru ca omenirea să redobândească un trai fericit"[370].

Din partea guvernului, N. Titulescu mulţumeşte celor doi vorbitori pentru cuvintele de apreciere a politicii externe promovată în România. Intrând în fondul problemei, el relevă că obiectivele externe esenţiale ale politicii româneşti constau în apărarea Tratatului de la Trianon şi în promovarea unei politici de alianţe fie zonale, fie continentale:

„Izvorând din poruncile unităţii noastre naţionale, politica noastră externă are ca scop principal: păstrarea ei, iar ca metodă constantă de lucru, coordonarea progresivă a acţiunii noastre cu cea a statelor cu interes comun până la asigurarea ei în grupuri internaţionale din ce în ce mai mari. De la naţional prin regional la universal, iată lozinca României peste graniţă"[371].

Răspunzând interpelării lui I. Maniu despre revizionismul maghiar, N. Titulescu face distincţie între acesta şi cel italian: „Primul revizionism (cel italian – *n.n.*) pare a avea mai curând un caracter principial, bazat pe credinţa că tratatele, ca toate lucrurile omeneşti, nu sunt eterne. Al doilea (cel unguresc – *n.n.*) are un caracter practic, pozitiv şi este bazat pe dorinţa făţiş exprimată de a mutila statele vecine pentru a spori patrimoniul teritorial al Ungariei actuale. Dacă fac această deosebire, nu am să scuzez primul revizionism în dauna celui de al doilea. Le consider pe amândouă inacceptabile şi dăunătoare. Dar nu e fără interes să pot afirma că dacă revizionismul italian este pentru România o concepţie greşită, revizionismul unguresc este pentru noi o concepţie vinovată... Noi am spus, în repetate rânduri, Ungariei, şi i-o spunem şi din nou şi azi: o înţelegere între noi este şi în interesul general al păcii şi în interesul celor două ţări. Dar o înţelegere devine imposibilă dacă cu prilejul ei se ridică chestiunea schimbării hotarelor. De aceea, ca pacifist convins, am considerat întotdeauna că asigurarea ţării cu o forţă militară compatibilă cu interesul securităţii naţionale este cel mai bun mijloc de a păstra pacea... Ori, la cererea de revizuire a Ungariei, România, ca şi celelalte state ale Micii Înţelegeri, au răspuns categoric: nu, nu, niciodată! Nu este forţă pe lume care să ne facă să ne schimbăm răspunsul. Şi nu este autoritate internaţională, care să dispună de teritoriile noastre, fără voia noastră, căci teritoriile oricărei ţări depind exclusiv de Constituţia şi Parlamentul ei naţional"[372].

În continuare, ministrul de externe al României, atacă chestiunile: garanţiile internaţionale ale României, procesul dintre Mica Înţelegere şi Ungaria, securitatea în Balcani şi valoarea Pactului balcanic, acordurile cu U.R.S.S., colaborarea în Bazinul dunărean.

Într-un context internaţional progresiv tensionat de politicile statelor revizioniste, misiunea istorică a statului român, în viziunea şefului diplomaţiei române, „este atât de tare la oamenii noştrii de stat, încât ea singură poate explica puterea lor de rezistenţă în mijlocul greutăţilor şi amărăciunilor care întovărăşesc sarcina lor... Revizuirea

nu este pentru România numai amputarea moşiei strămoşeşti. Revizuirea este amputarea atribuţiilor istorice ale neamului nostru, tocmai în clipa în care el şi-a desăvârşit unitatea"[373].

Într-o şedinţă, calificată la acea vreme drept istorică, I. Maniu, în finalul ei, exprimă adevăratele sentimente patriotice ale oamenilor politici, excluzând orice coloratură politică:

„Această unanimă manifestare a Adunării, cred că este cel mai bun răspuns dat tuturor celor ce vor să se atingă de ceea ce este al nostru, dreptul nostru istoric şi realităţile etnice"[374].

Momente similare, în activitatea curentă a celor două „camere" se reproduc şi în următorii ani, pe măsura agravării situaţiei internaţionale. Astfel, expozeul ministrului afacerilor externe, Victor Antonescu, în faţa comisiilor reunite de afaceri străine ale Parlamentului, pe care îl ţine în şedinţa din 11 decembrie 1936, este urmat de exprimări clare ale şefilor partidelor parlamentare şi are un ecou considerabil pe plan extern.

Propunerea reunirii comisiilor de politică externă aparţine lui Gheorghe Brătianu, care consideră necesară, în situaţia gravă care se anunţa, dezbaterea, în cel mai înalt grad de responsabilitate naţională, a situaţiei ţării şi a măsurilor posibile pentru prevenirea sau contracararea pericolelor din afara hotarelor. După expunerea ministrului de externe, iau cuvântul Gheorghe Brătianu, I. Mihalache, C. Argetoianu, A. C. Cuza, O. Goga, D. R. Ioaniţescu şi Popescu-Nicşeşti.

Dintre comentariile publice sau notele diplomatice din epocă referitoare la dezbaterile care au loc în Parlamentul român la 11 decembrie 1936, reţinem doar nota informativă a Legaţiei germane de la Bucureşti înaintată Centralei de la Berlin la două zile distanţă. Nota, pe care o prezentăm integral, dezvăluie un aspect ce nu este surprinzător, în esenţă, pentru politica marilor puteri ale timpului, dar care conţine suficiente elemente pentru a determina schimbări de poziţii, evident ca urmare a unor „sugestii prieteneşti" sau a unor previzibile ameninţări:

„Comisia de politică externă a Parlamentului României, convocată

la propunerea lui George Brătianu, a dezbătut – într-o ședință de aproape șase ore, după o expunere amplă a ministrului de externe – toate problemele politicii externe românești; au luat cuvântul George Brătianu, Mihalache, Argetoianu, Cuza, Goga, Popescu-Necșești («ziarul «Universul») și Ioanițescu (grupul Vaida).

Discuțiile din această comisie, deși nu sunt publice, nu sunt totuși apte pentru o confruntare realmente confidențială a părerilor, căci prea multe din ele ajung în coloanele presei; iar aceste relatări, neavând la bază stenograme oficiale, ci notițe individuale, deci culese arbitrar, trebuie să rămână forțamente neprecise.

Expunerea ministrului de externe, n-a adus, potrivit aprecierii unanime a vorbitorilor, nimic nou. Trebuie subliniat că, deși a pus în fruntea turului său de orizont alianța României cu Franța, s-a mulțumit cu câteva fraze scurte, având un accent foarte sentimental.

În ce privește situația diferitelor acorduri de înarmare (ultimele încheiate cu Franța la 7.II.1936 și cu Cehoslovacia la 14.VII.1936) a reieșit limpede că din livrările stabilite n-a sosit mare lucru până acum. «O parte, a zis ministrul, este pe drum, restul urmând a fi livrat cât mai curând posibil».

Cu privire la discursul de la Milano, domnul Antonescu a arătat că, potrivit punctului de vedere oficial al guvernului român, cuvintele lui Mussolini n-au fost considerate, în nici un chip, ca fiind îndreptate împotriva integrității teritoriale a României.

Despre Germania a spus următoarele:

«Constat cu satisfacție că nici o divergență nu ne desparte de Germania. În consecință, putem privi cu bucurie dezvoltarea în continuare a relațiilor noastre cu Germania. Aceasta, cu atât mai mult, cu cât relațiile economice care ne leagă de Germania pot fi, de asemenea, extinse, spre cel mai mare folos al ambelor popoare, având în vedere că structurile economice ale celor două state se completează».

Câteva cuvinte amicale privind relațiile corecte și dorința sinceră de pace cu Rusia Sovietică au fost intercalate, după cum aflu, la presiunea ministrului plenipotențiar rus la București, care a remarcat lipsa menționării corespunzătoare a Rusiei în cuvântările de până acum.

O discuţie efectivă s-a desfăşurat numai în jurul relaţiilor României cu Germania.

Întrucât George Brătianu n-a menţionat întrevederea sa cu Führerul şi a trebuit de aceea să-şi sprijine, numai pe articolul lui Rosenberg, teza potrivit căreia revizionismul german nu reprezintă un pericol pentru România, dezbaterea s-a concentrat, în mod evident, asupra întrebării: ce însemnătate politică i se poate atribui acestui articol? Popescu-Necşeşti (director al ziarului «Universul») a pus la îndoială faptul că Rosenberg ar fi fost suficient de autorizat de forul suprem să facă declaraţii responsabile de acest fel – ceea ce, însă, [contrar – *n.n.*] a susţinut George Brătianu. Mihalache, şeful opoziţiei, a declarat că un articol de ziar nu constituie încă un temei pentru a crede în existenţa unei hotărâri guvernamentale. Goga a susţinut însemnătatea articolului, mai ales referindu-se la valul de proteste pe care acesta l-a dezlănţuit în Ungaria.

În timp ce Cuza a recomandat strângerea relaţiilor germano-române, îndeosebi pentru combaterea bolşevismului, şi a pus în discuţie alăturarea României la Acordul germano-japonez, contribuţia cea mai importantă pentru noi în dezbatere a fost luarea de poziţie a lui Mihalache faţă de relaţiile germano-române. Oricât de aspru şi ironic să fi sunat unele din frazele sale, totuşi în ele şi-a găsit expresia, pentru prima oară într-o manifestare oficială a Partidului Naţional-Ţărănesc, faptul că respectul pentru Germania şi pentru Führer i-a adus şi pe aceşti partizani înfocaţi ai ideologiei democrat-franceze la recunoaşterea că, încheierea unui pact de neagresiune între România şi Germania, ar fi recomandabilă.

Impresia ce s-a degajat cel mai puternic din dezbateri, şi pe care mi-au confirmat-o diferiţi politicieni care au asistat la ele, a fost aceea că în politica externă românească a avut loc în ultimele luni o mutaţie considerabilă, care urmăreşte apropierea de Germania.

Se anexează nota telefonică a reprezentantului DNB asupra desfăşurării şedinţei.

Fabricius"[375].

Inconfundabile poziţii anihitleriste, antirevizioniste şi pacifiste se exprimă în cuvântările rostite în şedinţele Senatului şi Camerei din 16 şi 17 februarie 1937, de către Armand Călinescu, Nicolae Iorga, Grigore Gafencu, Grigore Iunian, Grigore Filipescu, Gh. Tătărescu, ultimul în numele guvernului[376]. Ministrul de externe, V. Antonescu, este chemat să dea explicaţii în faţa Camerei pentru incidentul diplomatic provocat de unii membri ai Legaţiei Germaniei la Bucureşti, explicaţii pe care le dă în şedinţa din 9 martie 1937[377].

Reacţia parlamentarilor români, care surprinde oficialităţile berlineze prin vehemenţă, este provocată de participarea unor membri ai Legaţiei la ceremonialul funerar consacrat înhumării legionarilor Moţa şi Marin, morţi în războiul civil din Spania[378]. Reacţii anihitleriste se înregistrează şi în şedinţele Parlamentului de la mijlocul lunii iunie 1939, când N. Iorga, printr-o manevră de culise, este nevoit să-şi dea demisia de la preşedinţia Senatului. Atitudinea net antigermană a savantului, afirmată chiar în momentul investirii sale în înalta funcţie de preşedinte al Senatului, determină cercuri monarhiste ca să-l aducă în situaţia de a demisiona singur din înaltul său post. Atitudinile antirevizioniste ale parlamentarilor nu pot fi însă estompate, dovadă fiind unele intervenţii în Cameră şi Senat cu un pronunţat caracter antimaghiar, antihitlerist şi antisovietic, cu toate că Germania nazistă şi Rusia comunistă, făţiş sau mascat, exercitau presiuni asupra guvernelor româneşti pentru a „înfrumuseţa“ imaginea celor două mari puteri[379].

De un rar dramatism sunt şedinţele comisiilor de politică externă ale Parlamentului român înainte, în timpul şi după evenimentele din vara anului 1940 când România este, din nou, victima unor tranzacţii internaţionale pe seama teritoriului său.

La 2 iulie 1940, sub preşedinţia senatorului C. Rădulescu-Motru, are loc şedinţa comisiilor reunite de politică externă ale Parlamentului român, la care preşedintele Consiliului de Miniştri, consilier regal Gheorghe Tătărescu, dă citire unei declaraţii, în completarea expunerii prezentate de ministrul de externe al României, Grigore Gafencu:

„Domnilor senatori şi domnilor deputaţi,

Basarabia este provincie ruptă din trupul Moldovei în anul 1812 şi revenită la patria mamă în anul 1918 prin voinţa unei populaţii care, după un veac de aservire, nu-şi uitase nici origina, nici limba strămoşească şi nu-şi înstrăinase nici obiceiurile şi simţirea. Unirea Basarabiei cu România nu a fost un act de cucerire, ci un act de eliberare săvârşit pe temeiul unor drepturi care au fost şi au rămas în conştiinţa neamului nostru imprescriptibile“[380].

În continuare, premierul se referă, în aceeaşi termeni, la Bucovina. Revenind asupra Basarabiei, el afirmă:

„Basarabia a fost şi a rămas una din cele mai vechi fortăreţe ale românismului, iar populaţiile străine care s-au pripăşit pe pământul ei nu i-au putut schimba nici caracterul, nici înfăţişarea: Basarabia cu populaţia ei răzeşească, cu toate cetăţile şi ctitoriile ei voevodale, a fost şi a rămas românească“.

Evocând ultimatumurile sovietice, Gh. Tătărescu relevă situaţia fără ieşire a ţării: „România avea de ales între rezistenţă şi acceptare. Rezistenţa însemna războiul – războiul unui imperiu de 180 milioane de oameni împotriva unei ţări de 20 milioane de locuitori, silită de o gravă situaţie internaţională, să vegheze şi pe alte fronturi“[381]. În consecinţă, România este forţată să accepte jertfa: „Declar aici, în faţa Parlamentului şi Ţării: am hotărât evacuarea Basarabiei şi a Bucovinei de Sus, pentru a putea salva azi fiinţa statului român şi pentru a nu pune în primejdie viitorul românismului. Declar aici, că am luat această hotărâre sub presiunea forţei, într-unul din cele mai grele momente ale istoriei noastre şi lăsând viitorului sarcina să judece actul nostru... România Mare s-a ridicat din prefacerile războiului mondial, care au făcut, acum 20 de ani, posibil triumful principiului naţionalităţilor şi a creat o nouă stare de echilibru în Europa.

Dăinuirea şi siguranţa României întregite a fost posibilă graţie acestui echilibru şi graţie unui sistem politic a cărui organizare şi întărire a fost obiectivul permanent al tuturor guvernelor care s-au perindat la cârma ţării“[382].

Cuvintele pe care premierul le adresează Parlamentului şi ţării, într-un ceas greu al istoriei neamului, nu întâmplător accentuează, către final, asupra continuităţii politicii externe de către toate guvernele, fără excepţie, continuitate ce se regăseşte atât de convingător şi în manifestările Adunării Deputaţilor şi Senatului. O perfectă coeziune, cum nu s-a manifestat în acest deceniu, se stabileşte în acele momente între guvern şi Parlament, pe fundalul dramei românilor care, curând, vor trăi şi altele: cedarea Nord-Vestului Ardealului, Ungariei horthyste şi Sudul Dobrogei, Bulgariei revizioniste.

Atunci, la 2 iulie 1940, când o parte din trupul ţării sângera din nou sub cizma ruşilor cotropitori, în incinta Parlamentului, şi nu în altă parte, se întrupa adevărata unitate a oamenilor politici români care zăcea ascunsă în ungherele tainice ale sufletelor lor, mascată de interese înguste partidiste sau de partizanate de alte tipuri.

Premierul şi ministrul de externe, ca reprezentanţi ai guvernului, primesc din partea celor prezenţi dovada solidarităţii româneşti şi dovada faptului că Parlamentul, departe de a fi un „organism inutil", se ridică la înălţimea momentului şi a misiunii sale de reprezentanţă a tuturor românilor. Deputatul Ştefan Ciobanu, în numele foştilor parlamentari, al senatorilor şi deputaţilor din acea vreme şi al intelectualităţii basarabene, senatorul dr. M. Hacman, în numele aceloraşi categorii, dar de bucovineni şi N. Iorga exprimă înalte simţăminte patriotice.

N. Iorga înaintează şi un memoriu primului ministru pe care îl predă în timpul dezbaterilor din comisii şi la care se asociază: I. Maniu, A. C. Cuza, C. Angelescu, G. G. Mironescu, C. I. C. Brătianu, I. Mihalache, Gh. Brătianu, Pantelimon Halippa, dr. N. Lupu, dr. I. Ciugureanu, V. Madgearu, Stelian Popescu, Gh. Popp, Al. Lapedatu, M. Popovici, I. Costinescu, C. D. Dimitriu, A. Dobrescu, V. P. Sassu, O. C. Tăslănaru, M. Ormolu, Gh. Cipăianu, I. Lugoşianu şi alte personalităţi parlamentare şi neparlamentare[383].

Înaintea depunerii memoriului, N. Iorga rosteşte memorabile

cuvinte: „Amândouă aceste declarații (ale premierului și ale ministrului de externe – *n.n.*), înduioșătoare și pătrunse de un înalt patriotism, au arătat că Basarabia și Bucovina sunt și rămân românești pe deasupra vicisitudinilor"[384].

Politica externă a statului român este mult mai amplu reflectată în dezbaterile parlamentare, în afara celor prezentate. Deși discursurile, intervențiile, declarațiile, interpelările sau întrebările senatorilor și deputaților nu au finalități imediate, ca în cazul dezbaterii proiectelor de legi, toate acestea au semnificația și importanța lor particulară în raport de relațiile externe ale României.

Fundamental este că, indiferent de forma de exprimare a parlamentarilor, politica externă este terenul pe care animozitățile partidiste se topesc, făcând loc unei solidarități naționale care, nu în puține rânduri, atinge cele mai înalte cote ale reverberației patriotice. Este o formă democrată, modernă și expresivă de afirmare a sentimentelor naționale, care constituie un barometru al stării de spirit al populației prin intermediul aleșilor ei în Parlament.

Pozițiile parlamentarilor reprezintă indicii extrem de relevante pentru factorii de decizie și mai ales pentru artizanii politicii externe (diplomații de carieră), fiindu-le utile în discernerea inițiativelor sau fiind un serios suport politic pentru demersurile întreprinse.

Votul exprimat la validarea tratatelor, convențiilor, s.a. de către deputați sau senatori este indispensabil pentru funcționarea relațiilor bilaterale sau a celor cu caracter multinațional. Iată câteva exemple care ne edifică asupra acestui aspect. În 1930, Ungaria, care traversa o gravă criză economică este forțată, ca și România nu peste multă vreme, să apeleze la sprijinul finanței internaționale. Pentru a obține însă un împrumut, Ungaria avea nevoie ca vecinii săi, inclusiv România, să renunțe la dreptul de ipotecă pe care îl aveau asupra averii statului ungar, potrivit tratatelor internaționale postbelice. România, ca și aliații săi din Mica Înțelegere, consimte să renunțe la dreptul de ipotecă. Discursurile din Parlament rostite cu ocazia dezbaterii solicitării guvernului ca România să renunțe la dreptul de ipotecă

evocă dorința reciprocă a executivului şi legislativului de a da un curs de normalitate relațiilor româno-ungare. „Să convingem pe vecinii noştri că realitatea unor interese comune importante şi posibilitățile de rodnică colaborare în domeniul economic – relevă, în timpul discuțiilor pe această temă, Grigore Gafencu – trec înaintea visurilor celor mai frumoase şi ale celor mai duioase amintiri"[385].

Parlamentarii au un rol important şi în chestiunea reluării raporturilor diplomatice cu U.R.S.S., în 1934, ca şi în statornicirea unor raporturi de bună vecinătate, în măsura în care acestea erau posibile cu un stat ce mascat sau fățiş promova o politică expansionistă şi revizionistă. În 1929, 1930, 1934 sau 1936, ca să nu mai menționăm momentul dramatic din vara anului 1940, senatorii şi deputații au serioase, echilibrate şi documentate intervenții, fiind de un real folos diplomației româneşti[386]. Nu este ocolit de către parlamentari nici jocul dublu al Sovietelor care, aparent, vroiau relații „amicale" cu România, dar nu recunoşteau decât suveranitatea acesteia, lăsând deschise litigiile de frontieră. Pe această temă înregistrăm discursurile deputaților Gh. Brătianu, A. C. Cuza, Pamfil Şeicaru, Aurelian Bentoiu (din partea guvernului), în sesiunile din 1935 şi 1937[387].

Atenționări severe asupra înarmării Ungariei, asupra implicării Germaniei şi U.R.S.S.-ului în războiul civil din Spania, acordului economic româno-german din 1939, agresiunii Germaniei şi U.R.S.S.-ului împotriva Poloniei ş.a. se fac auzite în incinta Parlamentului[388].

Dezbateri ample, care vădesc preocuparea parlamentarilor pentru apărarea țării, pentru promovarea învățământului, ştiinței, culturii, etc. au loc şi pe marginea proiectelor de legi depuse la birourile celor două „adunări" sau în urma unor declarații importante făcute de reprezentanți ai guvernului sau de către parlamentari. Nu mai puțin importante se dovedesc a fi argumentele aduse în discuții asupra „statutului" minorităților etnice şi religioase din România, fals calificat drept „problemă națională" după 1918 de către istoriografia comunistă. În perspectivă românească sintagma nu reflectă realitatea istorică

deoarece comunitatea autohtonă îşi soluţionase propria problemă naţională odată cu reîntregirea din 1918, deschizându-se însă o problemă nouă prin transformarea românilor în majoritate absolută etnică – problema minorităţilor etnice.

Deputaţii şi senatorii îşi arată interesul pentru înzestrarea Armatei, pentru instrucţia ostaşilor, pentru pregătirea ofiţerilor, pentru producerea de armamament în ţară etc. Se remarcă în intervenţii C. Buşilă, la discuţia asupra proiectului Legii corpului tehnic al Armatei (în şedinţa Adunării Deputaţilor din 24 februarie 1932), generalul N. Aleva (în şedinţa Senatului din 22 martie 1932), când se dezbate problema cadrelor oştirii române. În finalul importantului său discurs, generalul afirmă cu îndreptăţire:

„D-lor senatori, am abuzat prea mult de atenţiunea d-voastre, pentru care vă sunt foarte recunoscător. De aceea am să rezum cele spuse până acum numai în câteva cuvinte: o altă structură a armatei pusă pe baze mult mai economicoase, o riguroasă selecţionare a cadrelor şi schimbarea metodelor de conducere şi de administraţiune sunt punctele cardinale care trebue să orienteze pe acei ce au răspunderea conducerii armatei.

Când aceste deziderate se vor realiza, atunci oştirea noastră, necontestat, se va prezenta mai redusă la suprafaţă, însă mult mai solidă în adâncime, putând astfel contribui, într-o măsură mai largă, la menţinerea păcii, pe care toată suflarea românească o doreşte.

Şi această armată, pe care cu toţii o iubim, pentru că este trup din trupul nostru şi suflet din sufletul nostru (aplauze prelungite), această armată vă spune astăzi: continuaţi d-voastră, istorici, jurişti, literaţi şi technicieni, să munciţi mai departe, pentru ca, pe calea culturii, să ridicaţi cu cât mai mult faima numelui de român; iar mie, strajă neadormită, daţi-mi posibilitatea ca, cu sufletul neîntinat şi cu braţul întărit să păzesc mai departe hotarele ţării, aşa cum le-au străjuit moşii şi strămoşii noştri. (Aplauze unanime îndelung prelungite)"[389].

Pe teme de învăţământ discuţii dintre cele mai serioase au loc asupra Legii nr. 165 din 22 iulie 1931 (pentru modificarea unor articole

din Legea pentru învăţământul secundar din 15 mai 1928 şi pentru adăugarea unor articole noi la această lege), Legea nr. 105 din 22 aprilie 1932 pentru organizarea învăţământului universitar, proiectului de răspuns la „Discursul Tronului" (1934), Legii de unificare a învăţământului farmaceutic (1934), propunerii de înfiinţare a unei Academii de Medicină (1935), proiectului de răspuns la „Discursul Tronului" (1936), rentei perpetue acordate Eforiei Spitalelor Civile pentru întreţinerea clinicilor Facultăţii de Medicină (1937), proiectul Legii de organizare universitară (1937), plângerilor sau protestelor înaintate de cadrele didactice Parlamentului, pentru situaţia precară a şcolii ş.a. la care se remarcă, în mod deosebit, intervenţiile parlamentarilor: N. Iorga, C. Danielopolu, C. Angelescu, Mihai Carp[390] etc.

Asupra situaţiei drepturilor şi îndatoririlor populaţiei minoritare (maghiară, germană, evreiască, ruteană, rusă, etc.), dezbaterile, dominate de spiritul conciliant tradiţional românesc, vădesc nu numai o matură înţelegere, dar şi un spirit modern, cum la puţine parlamente din zonă se observă.

Intervenţii şi discuţii pe tema minoritarilor au loc în timpul validării proiectelor de legi care modifică articole din legi anterioare referitoare la probleme administrative sau proiectelor noilor legi având caracter administrativ, la cele care privesc numele (Legea numelui din 1935) sau care reglementează procedurile de obţinere a cetăţeniei române (Legea privitoare la dobândirea şi pierderea naţionalităţii române din 1939)[391] .

În cadrul discuţiilor asupra măsurilor legislative întreprinse de statul român, reprezentanţi ai comunităţilor etnice minoritare din România îşi exprimă, nu o dată, satisfacţia faţă de politica modernă şi tolerantă a majorităţii româneşti. În şedinţa Adunării Deputaţilor din 23 februarie 1932, deputatul Hamdi Suleyman, reptrezentant al turcilor din România în Cameră, declară:

„Noi, locuitorii musulmani din cuprinsul Cadrilaterului precum şi din întreaga Dobroge, ne-am comportat de la anexiune până astăzi

ca cei mai paşnici şi devotaţi cetăţeni ai ţărei; iar lealitatea şi cinstea noastră este în mod unanim recunoscută...

Datorită acestor calităţi şi însuşiri ale noastre guvernele ce au cârmuit ţara, atât în timpuri bune cât şi în timpuri grele, ne-au dat, întotdeauna, un **puternic sprijin moral şi material** (sublinierea în text – *n.n.*).

Moralmente eram satisfăcuţi de încrederea ce ne-o acordă românismul şi ţara..."[392]

O sinteză informativă referitoare la „Cultele minoritare din România, în jurul Tronului şi al neamului", din 23 august 1938, încearcă să surprindă reacţia liderilor religioşi în contextul reorganizării adminstrative de către regimul monarhic autoritar al regelui Carol al II-lea:

„Minoritarii, deopotrivă cu românii – se relevă în notă – şi-au exprimat satisfacţia pentru noua lège administrativă, sancţionată de Majestatea Sa Regele Carol al II-lea, subliniind loialitatea de care sunt însufleţiţi"[393].

Discursul politic, exerciţiu curent parlamentar, indiferent de forma în care se exprimă, reflectă mai pregnant aspecte de fond ale activităţii cotidiene a deputaţilor şi senatorilor. Cum mai spuneam, statisticile (sau analiza cantitativă) poate fi deturnată cu relativă uşurinţă de la ceea ce ea relevă. Analiza de conţinut a discursurilor dă dimensiunea calităţii activităţii parlamentarilor, scoţând în relief mult mai multe aspecte pozitive pe care statisticile nu pot şi nu au cum să le dezvăluie. Chiar şi în forma extrem de succintă în care s-a exersat acest tip de analiză, suntem încredinţaţi că s-au conferit suficiente virtuţi Parlamentului românesc din deceniul al 4-lea, dincolo de prea multele servituţi pe care cei interesaţi le-au accentuat şi le-au transformat în fetişuri de-a lungul timpului.

3.3. Relevanţa operei legislative parlamentare

Activitatea în materie legislativă a Parlamentului dă măsura rolului său ca instituţie fundamentală politică, deşi atât Camera, cât şi

Senatul au şi alte importante funcţii. Astfel, Adunarea Deputaţilor are prerogativa exclusivă a votării bugetelor statului, iar ambele „adunări" exercită, fie separat, fie conexat, funcţia de control a executivului.

Cât şi în ce măsură activitatea legislativă a Parlamentului este expresia propriilor iniţiative sau este mai mult rezultatul iniţiativei gevernamentale sunt aspecte deja lămurite. Chiar dacă, în proporţie majoritară, opera legislativă parlamentară exprimă aspiraţiile şi interesele formaţiunii politice care este reprezentată în plan guvernamental, contribuţia celor două „adunări" apare ca semnificativă, într-un anume sens, şi ca indinspensabilă, în altul. Semnificativă este în raport cu aportul efectiv la realizarea operei legislative a statului român şi indinspensabilă, în relaţie cu normele constituţionale, potrivit cărora legile trebuie să aibă girul Parlamentului, în calitatea sa de for legislativ.

În orizontul intereselor partidiste se configurează trei secvenţe distincte în activitatea legislativă a Parlamentului din al 4-lea deceniu:

1). 1929 (noiembrie 15) – 1931 (aprilie 1) şi 1932 (iulie 30) – 1933 (aprilie 13), care corespund cu sesiunile parlamentare din timpul guvernărilor naţional-ţărăniste;

2). 1931 (iunie 15) – 1932 (aprilie 20), cu cele ce se desfăşoară în vremea exercitării mandatului de către executivul condus de N. Iorga şi

3). 1934 (februarie 1) – 1937 (noiembrie 19), care poartă însemnele politicii naţional-liberalilor, aflaţi la conducerea guvernului timp de un mandat complet.

Diferit de acestea, înregistrăm o altă perioadă în activitatea legislativă parlamentară: 1939 (iunie 7) – 1940 (august 6) care cuprinde cele patru sesiuni (3 extraordinare şi una ordinară) desfăşurate în regimul autoritar instituit, la 10 februarie 1938, de către Carol al II-lea.

Fiecare din cele patru perioade marchează particularităţi determinate de orientările partidului aflat la guvernare, dar şi unele

liniamente de continuitate şi consolidare în materie de drept civil şi privat precum şi în susţinerea politicii externe a statului român, pentru a menţiona pe cele mai importante.

Privit în ansamblu, demersul legislativ al Parlamentului român este impresionant şi necesar pentru buna funcţionare a diferitelor domenii de activitate, este modern, prin racordarea la standardele internaţionale în materie juridică, este relativ coerent şi funcţional, în caz contrar statul devenind neguvernabil, este parţial în acord cu aspiraţii ale unor straturi sociale, inclusiv cu aşteptări ale grupurilor sau categoriilor defavorizate sau situate pe poziţii de inferioritate în comparaţie cu alte orizonturi sociale.

O situaţie particulară, dincolo de aspectele de continuitate legislativă, apare în 1938. Schimbarea caracterului, articulaţiilor şi mecanismelor regimului politic din România induce, inclusiv în planul instituţiei parlamentare, schimbări în registrul operei legislative care, în noul context, este subsumată viziunii politice a monarhului. Acesta este şi motivul pentru care analiza se va diferenţia în raport de schimbările survenite în perioada 1938-1940, fără a pierde însă din vedere sublinierea elementelor de convergenţă şi continuitate ale planurilor legislative din întregul deceniu patru.

Dacă analiza pe tipuri de iniţiativă parlamentară dă măsura rolului concret al legislativului în propriul său domeniu de activitate, analiza globală a demersurilor parlamentare, în mod necesar, nu mai poate opera cu o asemenea distincţie. Se poate reproşa că Parlamentul ar fi şomat dacă guvernul nu-i înainta voluminoase pachete cu proiecte de legi. Fără îndoială că aşa este, fiindcă rolul executivului în materie legislativă, în raport cu obiectivele sale, apare pe o poziţie net avantajoasă, în comparaţie cu adunările reprezentative.

Relaţia parlament-guvern, în orice democraţie, presupune o infuzie permanentă şi substanţială de proiecte de legi în cele două „camere", fără de care activitatea curentă şi fluentă a instituţiilor în cauză ar fi compromisă. Guvernarea, în esenţă, este un act politic exercitat de executiv, având concursul celorlalte ramuri ale puterii, în

caz contrar fiind în imposibilitate fie de a se manifesta, fie de a fi continuată.

Odată implicat, într-un fel, în actul guvernării, Parlamentul îşi exprimă funcţia esenţială într-o relaţie de condiţionări impuse de executiv, opera legislativă luând aspectul unui efort conjugat.

Demersul legislativ în acest deceniu, dincolo de interese partizane de grup, exprimă aspiraţii macrosociale, în consens cu tendinţele spre orizontul raţionalităţii economico-sociale, politice, etc. Conotaţiile sau, altfel spus, „coloratura" dată de o guvernare sau alta, pe care, evident, orice analist nu poate să n-o ia în consideraţie şi pe care *mass-media* contemporană a superdimensionat-o, într-un joc firesc de interese, dar în spirit oriental, nu schimbă, după părerea noastră, un trend impus de însăşi fiinţa naţională, de cerinţele obiective ale dezvoltări societăţii autohtone. Ansamblul activităţii legislative parlamentare apare mai bine şi mai corect conturat în cele două perspective precum şi în orizontul intersectării lor pe anumite planuri.

Opera legislativă, în mod necesar, trebuia să reflecte, pe de o parte, situaţia (stadiul, nivelul) societăţii româneşti din deceniul al 4-lea, iar pe de alta, direcţiile, sensul ei de evoluţie. Legislaţia nu putea să aibă un caracter abstract sau ipotetic; din contră, ea trebuia să fie expresia fie a unei realităţi existente, fie a unei realităţi în devenire, care reclama codificarea lor în termeni juridici. Sub acest imperativ, „mişcarea" societăţii româneşti de la 1930 către 1940 reclama, în esenţă, următoarele:

- stoparea şi eliminarea efectelor crizei din 1929-1933, redresarea şi relansarea economiei naţionale;
- calmarea tensiunilor sociale ajunse la nivele periculoase de acutizare;
- crearea unor condiţii mai proprice pentru susţinerea straturilor dezavantajate, prin extinderea măsurilor de protecţie socială şi a operei de asistenţă socială, diminuarea şomajului, etc.;
- soluţionarea datoriilor ţărăneşti care grevau finanţele statului,

conduceau la ruinarea agriculturii şi la creşterea tensiunilor sociale în mediul rural;

– continuarea unificării legislative şi racordarea ei la standardele europene în materie juridică;

– protecţia muncii naţionale prin măsuri adecvate de raţionalizare şi românizare, astfel încât raportul dintre autohtoni şi alogeni, dintre majoritate şi minorităţi să reflecte mai pregnant realităţile economice, sociale, cultural-educaţionale şi demografice;

– protejarea avuţiei naţionale prin adoptarea unor măsuri cu efect protecţionist, dar raţionale, pentru a încuraja infuzia de capital străin în economia românească;

– eliminarea datoriilor externe şi „normalizarea" relaţiilor cu cercurile financiar-bancare străine astfel încât să fie înlăturate sau estompate dictatul şi controlul lor;

– înzestrarea Armatei şi întărirea sistemului de apărare al statului naţional-unitar;

– promovarea unor raporturi bilaterale şi multilaterale eficiente pentru contracararea tendinţelor revizioniste, expansioniste neoimperiale;

– extinderea relaţiilor comerciale şi orientarea lor spre valorificarea mai eficientă a potenţialului economic al României.

Fiecare dintre acestea motivau reacţii adecvate în activitatea parlamentară, cum de altfel s-au şi înregistrat.

Aportul Parlamentului, sub raport legislativ, **în perioada guvernărilor naţional-ţărăniste**, poartă, în mare măsură, amprenta intereselor şi orientărilor politice ale P.N.Ţ. şi deopotrivă a efectelor devastatoare ale crizei economice.

Parlamentul este, astfel, antrenat în jocul de interese al executivului, contribuind, prin votul exprimat de senatori şi deputaţi, la anularea renunţării la tron a prinţului Carol, la dizolvarea Regenţei (Legea din 4 ianuarie 1926) şi la investirea prinţului Carol cu prerogative

regale (în şedinţa camerelor reunite din 8 iunie 1930)[394]. Prin antrenarea sa la procedurile de restauraţie, Parlamentul este, implicit, solidar cu executivul, asumându-şi răspunderea politică pentru actul în sine.

Potrivit prevederilor Constituţiei din 1923, funcţia legislativă se exercită conjugat de către rege şi Parlament. Apare, astfel, din acest moment, un alt factor constituţional ce concură la săvârşirea operei legislative care, treptat, dar sigur, îşi impune tot mai pregnant autoritatea în materie legislativă. Pe de altă parte, cele două adunări îşi semnează, într-un fel, propria depreciere, deoarece, peste mai puţin de opt ani, suveranul redimensionează rolul instituţiilor politice ale statului, plasându-le pe poziţii de inferioritate în raport cu propriile sale aspiraţii şi interese.

Un vot negativ al Parlamentului, la 8 iunie 1930, bloca instalarea prinţului Carol pe tronul regal şi, implicit, schimbarea naturii şi articulaţiilor regimului politic din România. Votul exprimat în şedinţa corpurilor reunite, în înfăţişare de reprezentanţă naţională, implică şi răspunderea Parlamentului pentru actul restauraţiei. Din 486 votanţi (majoritatea regulamentară de două treimi fiind de 332 de voturi), 485 deputaţi şi senatori au introdus în urnă bile albe şi doar unul, bilă neagră[395]. Chiar dacă unii parlamentari lipsesc de la şedinţă, faptul că o parte a opoziţiei parlamentare se plasează pe acelaş plan de interes cu puterea, angajează inclusiv răspunderea acesteia, fără consultarea electoratului, faţă de proclamarea prinţului Carol drept rege al României.

Parlamentul este antrenat, astfel, în susţinerea cabinetelor naţional-ţărăniste, care dau un alt curs politicii interne şi, pe unele planuri, şi celei externe. Schimbarea de esenţă constă în repoziţionarea statului român faţă de capitalul industrial şi financiar din străinătate în sensul renunţării la politica protecţionistă (promovată până atunci) şi creării unor facilităţi sporite penetrării grupurilor bancar-industriale străine pe piaţa românească.

Pe alt plan şi în acelaşi regim de urgenţă, cele două „camere“

sunt chemate să aducă modificări în sistemul bancar-financiar, administrativ şi instituţional fie pentru a crea surse suplimentare de finanţare pentru guvern, fie pentru întărirea poziţiilor naţional-ţărăniştilor în diverse structuri ale statului.

În sfârşit, o altă dominantă legislativă a Parlamentului, în această perioadă, constă în validarea unor proiecte de legi, regulamente, etc. referitoare la probleme sociale (asistenţă, protecţie, etc.), date fiind tensiunile sociale în ascensiune, ca efecte importante ale crizei economice.

Dezbaterile în *mass-media*, în unele cercuri politice şi la nivelul unor segmente ale societăţii civile privind soluţia avansată de naţional-ţărănişti, statul ţărănesc, ca posibil panaceu al rezolvării gravelor şi dificilelor probleme generate de criză se transferă şi în Parlament. Reprezentanţi ai Partidului Ţărănesc (dr. N. Lupu), Partidului Social-Democrat ş.a. consideră formula avansată de naţional-ţărănişti drept iraţională deoarece:

- „este lipsită de conţinut şi mai ales de conţinutul istoric şi sociologic"[396];
- un stat ţărănesc nu poate exista în sistemul economico-social burghez;
- ignorarea sau plasarea industriei în plan secundar sunt echivalente cu prăbuşirea economiei naţionale şi marginalizarea României în concertul statelor europene[397].

Antrenarea Parlamentului în dezbateri doctrinare, este reflexul efortului concentrat al P.N.Ţ.-ului de a justifica noile orientări politice, economice, monetare, financiare şi bancare şi, deopotrivă, măsurile de austeritate guvernamentale care creau nemulţumiri în rândul populaţiei, erodându-i autoritatea şi prestaţia politică.

În spiritul viziunii P.N.Ţ. asupra **dezvoltării economico-sociale a ţării**, dar şi a imperativelor perioadei de recesiune, Parlamentul este în situaţia de a valida, atât înainte de 1930, cât şi după acest an, un pachet de legi prin care guvernul era abilitat să contracteze împrumuturi pe piaţa externă de capital, să solicite consultanţă unor experţi

financiari străini pentru redresarea economico-financiară a României şi să acorde largi facilităţi investitorilor străini în economia naţională. Principalelor legi din 1929 (Legea pentru organizarea şi administrarea pe baze comerciale a întreprinderilor şi avuţiilor publice, din 16 martie şi Legea minelor, din 28 martie, prin care plasamentele de capital în România deveneau deosebit de atractive pentru investitorii din exterior) li se adaugă, în 1930 şi în următorii ani ai guvernărilor naţional-ţărăniste, altele noi, precum: Legea pentru dezvoltarea şi perfecţionarea Serviciului Telefonic Român (concesionarea Serviciului Telefoanelor Societăţii International Telephone and Telegraph Corporation din New-York); Legea asupra energiei din 7 iulie 1930; Legea din 18 martie 1931, prin care statul român este autorizat să împrumute pe piaţa financiară străină un nou împrumut („împrumutul de dezvoltare"); Legea din 4 mai 1933 (prin care se vota Acordul de colaborare tehnică consultativă cu Societatea Naţiunilor pentru redresarea economică şi financiară a ţării, încheiat la Paris la 18 februarie 1933)[398].

Presiunea financiară, sărăcia resurselor bugetare, insuficienţa devizelor convertibile şi insolvabilitatea guvernelor naţional-ţărăniste în onorarea scadenţelor la datoriile contractate în străinătate, creează senzaţia că Parlamentul este conexat strategiei executivului, ceea ce nu este departe de adevăr. Manifestarea opoziţiei îşi are însemnătatea ei, limitând aservirea totală a Parlamentului la jocul politic al cabinetelor formate de P.N.Ţ.

Împrumuturile, ca şi Planul de la Geneva sunt sever criticate de către reprezentanţii opoziţiei atât la Cameră, cât şi la Senat. Împotriva proiectului de lege, prin care se stipulau condiţiile „colaborării" cu experţii financiari ai Societăţii Naţiunilor, votează deputaţii şi senatorii aparţinând P.N.L, P.N.L. (Gh. Brătianu), Partidului Ţărănesc, Partidului Ţărănesc-Radical, Partidului Naţional-Agrar, Partidului Naţional-Democrat, Uniunii Agrare, Partidului Poporului şi Partidului Social-Democrat. Exprimând punctul de vedere al P.S.D., deputatul L. Rădăceanu aprecia că: „Totdeauna consacrarea robiei este îmbrăcată

în forma unui tratat, care să nu facă altceva decât să stabilească o colaborare, o «amicală» înţelegere, asupra rezolvării unor anumite probleme.

Astfel, cercetând proiectul de lege privitor la ratificarea Acordului de la Geneva, refuzăm să dăm crezare textului verbal pe care-l găsim tipărit aici, refuzăm să dăm crezare anexelor şi căutăm tâlcul lor mai adânc.

Nu întrebuinţăm cuvinte tari, fără ca pentru ele să avem o justificare suficientă. Dar credem că în această Cameră nu se va găsi nimeni care să tăgăduiască adevărul afirmaţiilor noastre că acest Acord de la Geneva a pecetluit, în mod oficial, dependenţa economică a burgheziei noastre faţă de ordinele, concepţiile, interesele burgheziei internaţionale"[399].

Unele proiecte de legi sau decrete guvernamentale trecute prin Parlament şi validate, cum sunt Legea contra cametei (din 2 aprilie 1930), Legea pentru sporirea unora din taxele de consum (din 7 iulie 1930), Legea pentru menţinerea sporului de 10% la contribuţiile directe (31 decembrie 1930), Legea pentru crearea Băncii Agriculturii Româneşti (9 aprilie 1931), decretele de modificare a statutelor B.N.R. (din 9 aprilie 1931 şi 8 octombrie 1932), Legea pentru completarea măsurilor excepţionale de ordin financiar (24 decembrie 1932), sunt concepute ca instrumente pentru crearea unor venituri suplimentare la bugetul statului, diminuarea efectelor practicilor cămătăreşti şi înfiinţării unor instituţii noi financiare, opozante capitalului financiar liberal[400].

Un proiect de lege, relativ controversat şi dezbătut cu interes de către parlamentari, este cel privitor la controlul averilor şi apărarea onoarei, potrivit căruia urma să se procedeze la un control strict al averii tuturor persoanelor care deţinuseră funcţii publice după 15 august 1914. Legea, corectă şi aşteptată în acelaşi timp, ce este votată de către Parlament şi apoi promulgată la 18 octombrie 1932, se vrea să fie, deopotrivă, şi o tentativă de liniştire a opiniei publice care comenta nefavorabil „combinaţiile" economico-financiare ale unor lideri naţional-ţărănişti[401].

Unele dintre cele mai importante proiecte de legi care sunt aduse în discuţia „camerelor" se referă la problema **agrar-ţărănească**, mai ales sub aspect economico-social şi financiar. Demersul parlamentar este centrat îndeosebi pe temperarea presiunii pe care o exercita ţărănimea, ca urmare a datoriilor neonorate faţă de stat şi proprietari. Asanarea datoriilor agricole este concepută ca segment al asanării globale a pieţii financiare, a consolidării băncilor şi lichidării datoriilor existente.

Proiectul Legii pentru reglementarea datoriilor agricole şi urbane (cunoscut şi sub denumirea de a 3-a lege a conversiunii) este votat de către Parlament la 14 aprilie 1933 şi intră în vigoare la scurtă vreme după promulgare. Legea înlocuieşte conversiunea datoriilor printr-un moratoriu, în virtutea căruia se acordă un termen de graţie de 5 ani debitorilor agricoli care aveau mai puţin de 10 ha. şi de 2 ani debitorilor care deţineau suprafeţe cuprinse între 10-15 ha. precum şi unor categorii de proprietari urbani de imobile ce aveau un venit anual impozabil (cuprins între maximum 100.000 de lei şi minimum 40.000 de lei), dar diferenţiat în raport de mărimea urbei (municipiu sau comună urbană)[402].

Parlamentul votează, de asemenea, şi alte proiecte de legi prin care se urmăreşte uşurarea sarcinilor fiscale ale ţărănimii prin crearea unor instituţii bancare, menite să acorde împrumuturi pe termen lung şi în condiţii favorabile populaţiei rurale, reorganizarea sistemului cooperatist rural, înfiinţarea camerelor agricole, menite să armonizeze interesele diverselor categorii de proprietari rurali ş.a.

După votarea proiectului de lege pentru crearea Institutului de Credit Ipotecar (9 aprilie 1930), sunt adoptate alte proiecte care, pe de o parte, modifică politica instituţiilor de credit faţă de populaţia din mediul rural, iar pe de alta, statornicesc alte baze ale impozitării diverselor categorii de cetăţeni.

Ca urmare a intrării în vigoare a proiectelor de legi votate de către Senat şi Adunarea Deputaţilor, este creat Institutul de Credit Ipotecar (9 aprilie 1930), populaţia satelor şi comunelor este antrenată

la amenajarea drumurilor (Legea pentru plantarea drumurilor publice, a păşunilor şi hotarelor lor – aprilie 1930), se stabilesc reguli, metode şi principii de ameliorare a terenurilor agricole degradate (iunie 1930), se trece la construirea unor silozuri şi la înfiinţarea camerelor de agricultură (iulie 1930), se constituie Societatea de Credit Ipotecar a României (18 martie 1931)[403].

Potrivit legii, camerele de agricultură erau instituţii publice create cu scopul de a reprezenta, ocroti şi susţine interesele economiei rurale şi de a contribui la sporirea producţiei agricole. Structura sistemului, pe verticală, avea următoarea înfăţişare: comitetele agricole locale, camerele de agricultură judeţene, camerele de agricultură „regionale" şi Uniunea Camerelor de Agricultură – toate instituţii ce funcţionau în regim de autonomie.

Împărţite pe circumscripţii, camerele de agricultură, potrivit legii electorale, desemnau un număr de senatori[404].

Societatea de Credit Ipotecar, creată în 1931 prin Legea Creditului Agricol Ipotecar, era chemată să contribuie la asanarea economică şi financiară a agriculturii. Acordând credite în numerar, Societatea venea în sprijinul micilor proprietari, mai ales a acelora împroprietăriţi, prin acordarea de împrumuturi avantajoase, pe termen lung[405].

În acelaşi efort de ameliorare a situaţiei din sfera agrară, Parlamentul adoptă şi legile privind înfiinţarea Institutului Naţional de Export (aprilie 1930) şi Oficiul Central al Exportului de Cereale (august 1930)[406], Legea asupra colonizării (7 iulie 1930), Legea pentru valorificarea produselor agricole (8 aprilie 1931), Legea pentru măsurarea, comasarea şi parcelarea pământului locuitorilor împroprietăriţi în Basarabia (8 aprilie 1931), Legea pentru reducerea taxelor vamale la zahăr, ciment şi unelte agricole (9 aprilie 1931), Legea pentru modificarea dispoziţiilor din legile pentru reformă agrară (2 noiembrie 1932), Legea pentru organizarea cooperaţiei (27 iunie 1933)[407].

Unele din proiectele de legi care se discută şi se votează de către

Parlament în timpul guvernărilor naţional-ţărăniste reflectă şi preocuparea pentru atenuarea tensiunilor sociale, care au tendinţe de accentuare ca urmare a crizei şi măsurilor de austeritate adoptate de executivele ce se succed la intervale scurte de timp.

Proiectele care intră în dezbaterea celor două adunări şi care sunt validate în regim de urgenţă, în linii esenţiale, au în obiectiv: mărirea resurselor bugetare ale executivelor, temperarea resuscitărilor sociale, modernizarea sistemului asistenţei şi protecţiei sociale. În prima categorie se includ: sporirea unora din taxele de consum (prin legea din 7 iulie 1930), reducerea lefurilor salariaţilor publici (decembrie 1930), menţinerea sporului de 10% la contribuţiile directe (31 decembrie 1930), pensionarea funcţionarilor publici (9 aprilie 1931), completarea măsurilor excepţionale de ordin financiar (24 decembrie 1932), diminuarea retribuţiilor funcţionarilor publici pe trimestrul I al anului 1933 (15 februarie 1933), menţinerea impozitelor pe salarii şi tantieme ale funcţionarilor particulari (8 aprilie 1933), perceperea şi urmărirea veniturilor publice (13 aprilie 1933)[408].

În virtutea legii nr. 224 din 7 iulie 1930 se aduceau rectificări de preţuri la 39 de produse „coloniale“, între care unele, precum zahărul, uleiurile comestibile, peştele conservat în oţet ş.a. intrau în uzul curent al unei familii cu venituri modeste. Legea adoptată la 20 iulie 1929, la începutul guvernărilor naţional-ţărăniste, prin noua lege (nr. 272), din 31 decembrie 1930, îşi prelungea efectul, inclusiv în anul 1931, în ce priveşte „impozitul pe veniturile mobiliare şi pe salarii“[409].

Condiţiile de viaţă ale „tuturor salariaţilor publici de toate categoriile din bugetul statului, precum şi lefurile plătite din bugetele caselor autonome şi ale regiilor publice comerciale“ erau serios afectate de prevederile Legii nr. 271 din 31 decembrie 1930[410]. Noua grilă de salarizare prevedea reduceri, în raport de cuantumul salariului brut, pe grupe de salarii,după cum urmează:

– până la 3.000 lei salariu brut nu se percepeau impozite mărite;
– de la 3.001 la 4.000 lei se percepea un impozit suplimentar de minim 10%;

– de la 4.001 la 5.000 lei se percepea un impozit suplimentar de minim 14%;
– de la 5.001 la 10.000 lei se percepea un impozit suplimentar de minim 18%;
– de la 10.001 la 15.000 lei se percepea un impozit suplimentar de minim 20%;
– de la 15.001 la 20.000 lei se percepea un impozit suplimentar de minim 21%;
– de la 20.001 la 30.000 lei se percepea un impozit suplimentar de minim 22%;
– peste 30.000 lei se percepea un impozit suplimentar de minim 23%.

Iniţiativele legislative care vizează temperarea manifestărilor sociale, fiind majoritar ale guvernelor, trădează preocuparea pentru găsirea unor soluţii amiabile, de reconciliere a părţilor aflate în conflict şi, în acelaşi timp, pentru stoparea prin forţă a acelor conflicte sociale care ameninţau să determine o generalizare a mişcărilor revendicative, imposibil de soluţionat, dată fiind penuria mijloacelor financiare ale statului (situaţie care se identifică şi în prezent).

După Legea pentru reducerea unor impozite, votată la 21 octombrie 1932, în următorul an, Parlamentul validează una din cele mai importante măsuri legislative în materie fiscală: Legea pentru unificarea contribuţiilor directe şi pentru înfiinţarea impozitului pe venitul global. Este o lege modernă şi necesară, având o importanţă considerabilă în direcţia creării unui cadru unitar întregii legislaţii privind impozitele pe veniturile realizate de cetăţeni. Potrivit legii, se stabileau şapte categorii de impozite, în funcţie de natura veniturilor, pe criterii raţionale. Legea asigura protecţia veniturilor obţinute din salarii, din activităţile intelectuale, din producţia agrară şi, în acelaşi timp, ridica plafoanele de impozitare la capitalurile imobiliare[411].

În aceeaşi tendinţă, se înscriu şi măsurile legislative privind înfiinţarea cadrului disponibil al funcţionarilor publici (4 mai 1933),

care se aplica numai la funcţionarii stabili ai statului, regiilor comerciale şi autonome, caselor autonome, judeţelor şi comunelor. Legea stipula că funcţionarii care intrau în cadrul disponibil îşi păstrau gradul (rangul în ierarhia funcţiilor specifice tipului de activitate) şi primeau 50% din salariul gradului lor de încadrare[412].

Chiar de la începutul anului 1930, care marchează debutul deceniului al 4-lea, Parlamentul adoptă primul proiect de lege cu caracter coercitiv: Legea pentru apărarea liniştii şi creditului ţării, care prevedea pedepse privative de libertate pentru săvârşirea următoarelor infracţiuni: colportarea, prin viu grai sau prin scris, de zvonuri, ştiri false sau tendenţioase, etc. care produc „panică" sau tulbură siguranţa statului, ordinea publică sau liniştea cetăţenilor (art. 1) şi divulgarea unor secrete de stat (art. 2)[413].

Dispute serioase, care fac să crească „temperaturile" din cele două camere, au loc cu prilejul dezbaterii proiectului de lege prin care guvernul era împuternicit să proclame şi să prelungească starea de asediu „la orice moment, pe termen de cel mult 6 luni", parţial (zonal) sau pe întreg cuprinsul României[414]. Social-democraţii – şi nu numai ei – critică vehement proiectul de lege. „În final – releva în Camera Deputaţilor L. Rădăceanu –, scopul la care tinde acest proiect modificator al Legii Mârzescu este permanentizarea şi legalizarea stării de asediu pentru totdeauna"[415].

La 12 mai 1933, legea este reconfirmată printr-un alt proiect votat de către Parlament[416].

Atenţia camerelor este reţinută şi de un important set de proiecte de legi care vizau modificări, completări, anulări sau noi abordări în perimetrul **legislaţiei muncii, protecţiei şi asistenţei sociale**. Debutul, cu acest tip de proiecte de legi, anterior anului 1930, care se înregistrează în aprilie 1928, o dată cu aprobarea proiectului privind ocrotirea muncii minorilor şi femeilor, are o linie remarcabilă de continuitate în 1929 (Legea pentru ajutorarea celor lipsiţi de lucru – 2 martie; Legea asupra contractelor de muncă – 5 aprilie; Legea pentru stabilirea salariilor şi modificarea unor articole din legea pensiilor) pentru ca, apoi, să se regăsească semnificativ şi în perioada următoare.

Legea pentru proteguirea muncii indigene, adoptată la 3 aprilie 1930, consolidează orientarea spre modernizarea legislaţiei muncii. Ea este urmată de măsuri legislative care vizează aşezarea pe noi baze a raporturilor dintre patronat şi muncitorime şi reglementarea conflictelor prin mediere (Legea pentru organizarea camerelor de muncă – 11 octombrie 1932), îmbunătăţirea instrumentelor de control pentru asigurarea protecţiei muncii minorilor şi femeilor (modificarea unor articole din Legea ocrotirii muncii minorilor şi femeilor – 11 octombrie 1932).

Principiile care stau la baza legii camerelor de muncă sunt acceptate de unii parlamentari şi de *mass-media*, iar de alţi deputaţi şi senatori, specialişti în materie de legislaţia muncii şi ziarişti, sunt contestate.

Potrivit prof D. R. Ioaniţescu, camera de muncă constituie o tribună de la care se afirmă şi se fixează revendicările maselor muncitoreşti: „Camera de muncă este, pur şi simplu, un organ de apărare şi de reprezentare a intereselor muncii, iar nu un organ de rezolvare a tuturor intereselor producţiunii". Contrar părerii lui D. R. Ioaniţescu, care este autorul legii, prof. G. Taşcă consideră că: „Împărţirea profesiei în două grupe – prăpăstios divizate, patroni şi salariaţi – a abătut sindicatul şi, mai târziu, camerele de muncă de la adevărata lor misiune. În locul organizării profesiei, avem lupta de clase"[417].

Noua jurisdicţie a muncii (Legea din 15 februarie 1933) are în obiectiv unificarea şi crearea unui cadru general de manifestare unitară a numeroaselor legi care reglementau sectorial diverse aspecte (ocrotirea muncii minorilor şi femeilor – Legea din 1928; contractele de muncă – Legea din 1929; protecţia muncii indigene – Legea din 1930; plata lucrului efectuat – Legea din 1931; camerele de muncă – Legea din 1932). Acest cadru este şi mai bine precizat şi configurat prin adoptarea Legii pentru unificarea asigurărilor sociale, la 8 aprilie 1933. Legea introduce principiul mutualităţii unice, riscurile nu mai sunt considerate ca părţi (fragmente), ci sunt tratate global, acoperite fiind de o contribuţie unică. Asiguraţii sunt împărţiţi pe clase de cotizanţi,

contribuţiile fiind repartizate, în mod egal, între patronat şi muncă. În virtutea legii, sunt create organizaţii locale (regionale) cvasiautonome, având consilii separate, care funcţionează în acest regim[418].

În şirul legilor cu aspect social se înscrie şi desfiinţarea breslelor din Transilvania (10 iulie 1933)[419].

Opera legislativă a Parlamentului în perioadele 1930 – 1 aprilie 1931 şi 30 iulie 1932 – 18 noiembrie 1933 include şi alte domenii importante precum: industria, armata, învăţământul, sistemul medico-sanitar, administraţia centrală şi locală. Întregul efort legislativ al Parlamentului, inclusiv în domeniile menţionate, secondează demersul executivelor naţional-ţărăniste în direcţia reformării societăţii româneşti potrivit propriilor orientări politico-economice, sociale, etc.

Procesul de reorganizare a **industriei** începe în martie 1929 o dată cu promulgarea Legii minelor. El se continuă în acelaşi an cu noi reglementări juridice importante precum şi în perioada imediat următoare. Printre cele mai semnificative se înscriu: modalităţile de administrare şi exploatare a monopolurilor (2 iulie 1930), fixarea criteriilor de distribuţie şi exploatare a resurselor energetice (7 iulie 1930), elaborarea unui program de dezvoltare economică şi financiară a României (18 martie 1931)[420].

Deschiderile spre colaborarea cu finanţa străină sunt apreciate pozitiv de cercurile politice şi financiare occidentale. De la sfârşitul anului 1932, însă, încep să se semnaleze unele tensiuni, date fiind condiţiile nefavorabile impuse României de către cercuri financiare străine. Ele se accentuează în cursul anului 1933, când Parlamentul votează unele legi care anunţă, cel puţin în „zonele" industrială, financiară şi de comerţ exterior, o modificare de optică a executivului. Un semnal în acest sens îl dă Legea pentru prelungirea legii încurajării industriei naţionale din 24 aprilie 1933 (efectele legii se prelungeau până la 1 aprilie 1934). Anterior acesteia, dar în conexiune cu încurajarea industriei naţionale, „camerele" amendaseră favorabil proiectul

legii vămilor (13 aprilie), menit să protejeze industria naţională, prin stabilirea unor tarife ridicate pentru produsele provenind din statele care aplicau un regim discriminatoriu produselor româneşti[421].

O restructurare de fond se produce la nivelul **Armatei** (în paralel cu reorganizarea Jandarmeriei şi Poliţiei începută în 1929). Legea (adoptată de către Parlament la 30 aprilie 1930) are un caracter modern atât prin principiile care stau la baza ei, cât şi prin modul de concepere a atribuţiilor ce reveneau diverselor nivele de comandament, ponderii ridicate pe care trebuiau să o deţină aeronautica şi marina în ansamblul forţelor armate.

Legea stabileşte categoriile de efective ale Armatei (active, de rezervă şi miliţie), durata evidenţei serviciului militar (de la 29 de ani la 50 de ani împliniţi), durata serviciului militar (3 ani pentru toate armele, cu excepţia marinei, grănicerilor şi jandarmilor care efectuau un stagiu militar de 2 ani), efectivele anuale ale Armatei (700.000 de ofiţeri şi soldaţi în termen) şi rezervele ei (15 contingente, cu aproximativ 2 milioane de oameni), efectivele miliţiilor (cca. 1 milion de persoane). Legea stipula, de asemenea, structura conducerii Armatei în timp de pace şi în timp de război, structura marilor şi micilor unităţi militare (pe timp de pace şi de război) şi obligativitatea pregătirii premilitare pentru toţi tinerii între 18-20 de ani[422].

În completarea legii sau în conexiune cu aceasta, Parlamentul validează un număr însemnat de proiecte de legi, regulamente etc. Fiecare dintre acestea, chiar dacă unele au relevanţă sectorială, contribuie la reorganizarea şi modernizarea Armatei într-o viziune unitară. În 1930, reţin atenţia: modificarea unor articole din Legea înaintării în grad (26 iunie) şi Legea recrutării (7 iulie). Pentru următorul an, se interzice prin lege „ştirbirea stocului de război" (23 iulie) şi se stabileşte „codul" navigabilităţii aeronavelor (23 iulie). Anul 1932 este mai semnificativ prin importanţa proiectelor votate: organizarea generală a Armatei (9 mai); stabilirea efectivelor şi a cadrelor (9 mai); reorganizarea aeronauticii şi înfiinţarea Subsecretariatului de Stat al Aerului

(5 iunie); răscumpărarea imobilelor destinate Armatei (6 august) şi testarea aptitudinilor fizice pentru satisfacerea serviciului militar (9 septembrie). Adunarea Deputaţilor şi Senatul, în cursul anului 1933, procedează la modificarea Legii privind reangajaţii în Armată (1 ianuarie) şi la adoptarea regulamentelor la legile privind apărarea pasivă în cazul atacurilor aeriene (23 martie) şi administrarea moşiilor aparţinând oştirii (30 noiembrie)[423].

Dacă în perspectiva măsurilor legislative care vizau Armata, Parlamentul are în 1933 o contribuţie modestă, comparativ cu anul anterior, atenţia sa este reţinută, însă, în mod deosebit de scandalul provocat de contractul dintre Ministerul Apărării Naţionale şi Uzinele Skoda din Cehoslovacia[424].

Spectrul legislativ al acestei perioade, evident în relaţie cu activitatea parlamentară, cuprinde şi **sfera învăţământului**, în care se includ câteva contribuţii precum: votarea Regulamentului pentru organizarea învăţământului agricol particular, la 5 septembrie 1930 şi, la scurtă vreme, a Regulamentului pentru organizarea Senatului învăţământului cu profil agricol (1 decembrie); adoptarea Legii pentru acordarea autonomiei universitare Academiei Comerciale din Bucureşti (17 martie 1931) precum şi a Legii pentru organizarea Institutului şi a staţiunilor agronomice (21 mai 1932).

Îmbunătăţiri sub raport legislativ se aduc şi **sistemului medico-sanitar** (Legea sanitară şi de ocrotire – 27 aprilie 1933), **administraţiei publice, organizării justiţiei** ş.a.

Parlamentul are, în afara celor expuse, o contribuţie şi pe alte planuri la opera legislativă din timpul guvernărilor naţional-ţărăniste. Într-un sens, se poate afirma că aceasta este cosubstanţială. În primul rând, pentru că principalele acte de politică externă sunt aprobate şi de către Parlament. Este foarte adevărat că proiectele de legi care vizează aceste aspecte **nu se discută, ci doar se votează**, cele două adunări având, astfel, un rol, am putea spune, tehnic. Chiar şi aşa, faptul că 80 acte de politică externă intră spre votare în Parlament şi

este suficient pentru a releva nu numai consumul de timp pe care l-au solicitat, ci şi faptul că instituţia parlamentară reprezintă un garant indispensabil în abordarea unor aspecte concrete ale relaţiilor bilaterale sau multilaterale ale statului român.

Parlamentul are, deci, pe agenda de lucru şi 80 de proiecte vizând diverse aspecte ale legăturilor internaţionale ale României, astfel „catalogate": 1 proces-verbal, 1 act adiţional, 1 contract-tehnic, 1 contract financiar, 3 protocoale, 16 aranjamente comerciale, financiare etc., 16 convenţii bilaterale şi multilaterale, 36 convenţii şi 5 tratate. Între documentele validate se înscriu: Protocolul comercial provizoriu încheiat între România şi Germania (18 iunie 1930), Convenţia de comerţ şi de navigaţie între România şi Norvegia (21 iunie 1930), Tratatul de comerţ şi de navigaţie încheiat între România şi Cehoslovacia (27 iunie 1930), Tratat de reglementare judiciară, de arbitraj şi de conciliaţiune între România şi Belgia (8 iulie 1930), Tratat de comerţ şi navigaţiune între România şi Marea Britanie (6 august 1930), Acord comercial provizoriu între România şi Uniunea Economică Belgia-Luxemburg (28 august 1930), Acord comercial încheiat de România cu Japonia prin schimb de scrisori (22 octombrie 1930), Tratat de garanţie între România şi Polonia (15 ianuarie 1931), Aranjament comercial încheiat de România cu Lituania (28 martie 1931), Tratat de comerţ şi de navigaţie încheiat între România şi Islanda (8 mai 1931), Acord privitor la interpretarea art. IX din Concordatul de la 10 mai 1927 între Sfântul Scaun şi guvernul Român (30 mai 1932), Acordul între Comisia Internaţională a Dunării, România şi Iugoslavia, referitor la constituirea serviciilor speciale de la „Porţile de Fier" (28 iunie 1932), Acord de clearing între România şi Elveţia (12 ianuarie 1933), Acord cu Societatea Naţiunilor instituind o colaborare tehnică consultativă cu România (28 ianuarie 1933), Convenţie sanitară veterinară încheiată de România şi Iugoslavia (10 martie 1933), Acord între România şi Ungaria pentru reglementarea plăţilor (31 martie 1933)[425].

În al doilea rând, activitatea menţionată este cosubstanţială pentru

că, efortul lucrativ al Parlamentului este, astfel, considerabil mai mare, cu toate că majoritatea proiectelor de legi care sunt votate (în afară, evident, de cele referitoare la politica externă), nu au aceeaşi importanţă, cu unele excepţii, ca cele încadrate în prima grupă valorică. Imaginea de ansamblu a acestui efort „auxiliar", dar necesar şi important, se exprimă prin câteva cifre, care sunt, totuşi, revelatoare[426]:

Anii legislativi	**Legi**	**Regulamente**	**Total**
1930	10	11	21
1931	8	2	10
1932	19	9	28
1933	16	15	31
Total	53	37	90

Multe dintre aceste proiecte de legi privesc modificarea unor articole din legi anterioare sau prelungesc valabilitatea altora. Unele, cum sunt, de exemplu: Legea asupra portofoliului de efecte (26 iunie 1930), Legea pentru organizarea şi funcţionarea Ministerului Instrucţiunii Publice şi a Cultelor (1 iulie 1930), Legea pentru funcţionarea întreprinderilor private de asigurări (7 iulie 1930, modificată succesiv la 9 aprilie 1931, 18 noiembrie 1931 şi 12 mai 1932), Legea Regiei Monopolului de Gaz Metan (19 august 1930), Legea pentru organizarea asigurărilor facultative ale salariaţilor agricoli (18 octombrie 1932), Legea pentru modificarea tutoror legilor reformei agrare (21 noiembrie 1932), Legea pentru instanţe jurisdicţionale (20 aprilie 1933), etc., prin reglementările parţiale sau generale, pot fi categorisite drept contribuţii importante la opera legislativă a Parlamentului român.

Insistenţa asupra pachetului de proiecte care au fost prezentate celor două „camere" în sesiunile din anii 1930-1933 (minus cele din vremea guvernării Iorga-Argetoianu) se vrea ca să ofere o imagine

cât mai completă şi mai aproape de adevăr a acestei perioade legislative atât de controversate în epocă, cât mai ales ulterior, în perioada dictaturii comuniste. Imaginile care ni s-au oferit în trecut, au fost dintre cele mai sumbre, exceptând unele lucrări care privesc realist fenomenul legislativ naţional-ţărănist, atât cât se putea în regimul ceauşist. Imaginile evocate au fost serios amendate în studii şi volume tipărite după 1989, care se constituie într-o serioasă opţiune interpretativă. Cele prezentate se vor a fi argumente suplimentare la un efort benefic de restaurare a adevărului.

În genere, dincolo de limitele oricărei legi scrise, proiectele adoptate de Cameră şi de Senat în acest interval de timp se constituie în contribuţii importante şi de substanţă la opera legislativă din perioada interbelică, care denotă:

- preocupare pentru crearea unui cadru legislativ coerent, unitar şi modern;
- interes pentru problematica socială;
- deschidere şi spre categorii socio-profesionale defavorizate;
- continuitate şi consecvenţă în problemele de fond ale societăţii româneşti (apărare, sănătate, asistenţă şi protecţie socială).

Ineditul legislaţiei promovate de Parlament în intervalul 1930 (iunie) – 1931 (aprilie) şi 1932 (iulie) – 1933 (noiembrie), dincolo de aspecte esenţiale de continuitate în materie de legi, constă în imprimarea unei inconfundabile orientări doctrinare, promovată de P.N.Ţ., ale cărei elemente esenţiale se traduc în „statul ţărănesc“ şi „politica porţilor deschise“.

Cum spuneam, dincolo de aprecieri pozitive, s-au configurat suficiente elemente de contestare atât a „calităţii“ guvernărilor naţional-ţărăniste, cât şi a Parlamentului, cele referitoare la legislativ, însă, într-o măsură substanţial diminuată. Câteva poziţii în acest sens (numai din epocă) au elemente interesante de analiză. Astfel, Ion Pangal sesiza incoerenţele guvernărilor datorate inexistenţei respectului autorităţii,

dispozițiilor contradictorii și șovăielnice ale guvernelor, care, într-un fel ating prestigiul Parlamentului și îi influențează activitatea[427]. „Așadar... – constata publicistul S. Grozia pe marginea sesiunii parlamentare din 15 noiembrie 1930 – 1 aprilie 1931 – legi nestudiate și nediscutate de cei prezenți, dar votate și de cei absenți; o acalmie legislativă monotonă și persistentă, ucigătoare a oricărui cuvânt – iată atributele de derâdere ale parlamentarismului român, obez prin numărul reprezentanților săi, inutil prin inerția lui și destul de costisitor pentru punga bietului contribuabil"[428].

Legea contra cametei este revendicată de către dr. N. Lupu care susține, în Parlament, că: „Încă de acum un an și jumătate am cerut Camerei să voteze un proiect în acest sens"[429], dar formulează critici la adresa altor legi: „teoria i-a determinat (pe național-țărăniști – *n.n.*) să vină cu legea administrativă, care încarcă bugetul țării cu câteva miliarde lei anual și tot teoria le-a impus politica regiilor autonome, care încarcă bugetul cu alte zeci de miliarde"[430].

Aproape de finalul sesiunii parlamentare, care se încheie la 13 aprilie 1933, deputatul social-democrat Lotar Rădăceanu aduce critici atât guvernării Maniu, în ansamblu, cât și modului în care puterea a înțeles să se raporteze la Parlament: „În loc să luptați pentru un regim constituțional și democratic real, bazat pe voința maselor populare și pe Parlament, ca expresie a acestei voinți, în loc să creați un guvern neutral, care să prezideze alegerile și să dea posibilitatea pentru constituirea unui guvern de jos în sus, dvs., ați venit la putere pe UȘA DIN DOS și ați făcut alegerile sub un guvern de partid. V-ați folosit de prima electorală fascistă, care falsifică voința maselor electorale și aveți, astfel, majorități mari, care nu reprezintă totuși 40% din voturi, deci o minoritate. Cu cele aproximativ 9000 de voturi de peste 40% ați luat nu mai puțin decât 190 de mandate, cu 130 mai mult decât vi s-ar fi cuvenit, în cazul unei reprezentări juste, proporționale, a voturilor exprimate"[431].

La nivelul unor lideri social-democrați de rang mediu, legislația socială votată de Parlament era receptată pozitiv, inclusiv sub aspectul

reţinerii unor amendamente propuse de sindicate (în special la Legea de unificare a asigurărilor sociale din aprilie 1933). „Mulţumită faptului că Partidul Social-Democrat avea reprezentanţi în Parlament – declara Petru Mihăilă, unul din liderii Sindicatului Uniunii Muncitorilor din Industria Minieră din România –, s-a reuşit, atunci, ca la proiectul de lege să se voteze o serie de amendamente în comisiuni şi la discuţia generală, favorabile muncitorilor"[432].

În sfârşit, fără a avea pretenţia că am configurat chiar segmenţial spectrul deosebit de larg al aprecierilor vizând activitatea legislativă a Parlamentului în această perioadă, încheiem tot într-o notă critică poziţiile exprimate în epocă, încercând să dăm contur proporţiei dintre contestări şi atitudini pozitive. Cotidianul de mare tiraj şi de remarcabilă audienţă publică – „Universul" – consemna: „Comportarea Parlamentului şi guvernului naţional-ţărănist cu ocazia dezbaterilor din ultima vreme a întrecut orice margini. Venindu-se cu o lege capitală, în ajun de închiderea corpurilor legiuitoare, fără ca în prealabil să i se fi dat o formă definitivă, am asistat la tristul şi lamentabilul spectacol din noaptea trecută, necunoscut în analele noastre parlamentare şi cu siguranţă nici în viaţa popoarelor dintre cele mai înapoiate. Fiecare interesat propunea câte un amendament, şi culmea îndrăsnelii, anumiţi oameni îşi treceau în întunericul nopţii legi cari le-ar fi fost ruşine să le treacă la lumina zilei. Dacă guvernul actual ar fi făcut pentru ţară tot binele ce ţara îl aştepta de la el, şi de partea răului, n-ar atârna decât patronarea desfrâului din noaptea de pomină, apoi ar fi fost suficient, ca să fie pe drept considerat cel mai incapabil guvern pe care l-a avut ţara aceasta de la fundarea ei până-n prezent. Alaltăeri noapte, Camera şi Senatul se transformaseră într-o tarabă, pe care nu tronau nici demnitatea, nici interesele ţării. Datoria capitală a guvernului de mâine, oricare ar fi el, e să considere ca nulă legiferarea din noaptea de pomină, 11-12 aprilie. Prea a fost pălmuit obrazul ţării. Prea ne batem joc de instituţiuni fundamentale, prea le scădem la nivelul imoralităţii şi laşităţii. Conducătorilor popoarelor, li se plăteşte prin moneda istoriei nepărtinitoare. Nu s-a descoperit încă moneda

pentru plata îndrăsnelilor şi fărdelegilor din ultima vreme. Să sperăm, însă, că guvernul de mâine va bate această monedă a demnităţii naţionale"[433].

Instalarea guvernului N. Iorga părea să aducă un reviriment în viaţa parlamentară din România. Faptul că premierul era dispus să guverneze cu „adunările" anterioare, relevă o poziţie care face notă distinctă în raport cu practica politică românească din perioada interbelică.

Dorinţa savantului nu se împlineşte; sunt organizate alegeri parlamentare şi constituite noi „camere". În cele două sesiuni (15 iunie – 14 iulie 1931 şi 15 noiembrie 1931 – 20 aprilie 1932), Parlamentul votează următoarele proiecte de legi[434]:

1. Lege pentru modificarea articolelor 21 şi 22 din Legea învăţământului secundar, privitoare la examenul de bacalaureat (29 iunie);
2. Regulamentul Şcolii de Arhivistică şi Paleografie (10 iulie);
3. Lege pentru modificarea Legii administraţiei locale (15 iulie)* ;
4. Lege pentru organizarea muncii în porturi (17 iulie)*;
5. Lege pentru autonomia universitară (17 iulie)*;
6. Lege pentru modificarea unor dispoziţiuni din Legea din 1 iulie 1930, pentru organizarea şi funcţionarea Ministerului Instrucţiunii Publice şi al Cultelor (21 iulie)*;
7. Lege pentru trecerea Direcţiei Educaţiei Poporului de la Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale la Ministerul Instrucţiunii, al Cultelor şi Artelor şi pentru înfiinţarea Direcţiei Generale a Teatrelor şi Operelor (22 iulie)*;

---

* Toate legile marcate cu asterisc, sunt iniţiate de guvern în perioada dintre cele două sesiuni parlamentare şi votate ulterior de cele două adunări.

8. Lege pentru modificarea unor articole din Legea pentru învăţământul secundar din 15 mai 1928 şi pentru adăugarea unor articole noui la această lege (22 iulie)*;

9. Lege pentru modificarea unor articole din Legea pentru valorificarea produselor agricole (22 iulie)*;

10. Regulament pentru navigabilitatea aeronavelor (23 iulie)*;

11. Lege pentru modificarea Legii pentru administrarea pescăriilor şi regiunilor inundabile – P.A.R.I.D. (25 iulie)*;

12. Lege pentru întrebuinţarea fondului de rulment (5 august)*;

13. Lege pentru modificarea unor articole din Legea asigurărilor sociale (10 august)*;

14. Regulament pentru aplicarea Legii din 1931 pentru modificarea unor articole din Legea pentru valorificarea produselor agricole (5 septembrie)*;

15. Lege pentru Casa Centrală a Asigurărilor Sociale (7 octombrie)*;

16. Regulament pentru administrarea intensivă a fermelor Şcolii de Agricultură (4 decembrie);

17. *Lege pentru suspendarea executărilor agricole* (18 decembrie);

18. Lege pentru modificarea unor articole din Legea pentru unificarea contribuţiilor directe şi pentru înfiinţarea impozitului global pe venit (25 decembrie);

19. *Lege asupra impozitului pe salariile funcţionarilor particulari şi pe tantieme* (28 decembrie);

20. Lege pentru desfiinţarea şi transformarea unor şcoli (28 decembrie);

21. *Lege asupra salariilor funcţionarilor publici* (28 decembrie);

22. *Lege pentru reducerea lefurilor salariaţilor publici* (31 decembrie) – toate din 1931;

23. Lege pentru modificarea taxelor de consumaţiune asupra produselor petrolifere şi abrogarea legii pentru încurajarea întreprinderilor producătoare de ţiţei (1 ianuarie);

24. Lege pentru desfiinţarea Conservatorului de Muzică şi Artă Dramatică din Cernăuţi şi a Şcoalei de Arte Frumoase din Cluj (5 ianuarie);

25. Lege pentru modificarea unor dispoziţiuni din Legea pentru organizarea şi funcţionarea Ministerului Instrucţiunii, al Cultelor şi Artelor (26 ianuarie);

26. Regulament pentru exploatarea magaziilor şi taxelor portului Constanţa (15 februarie);

27. Lege pentru completarea articolului 19 din Legea pentru protecţia proprietăţii literare şi artistice (17 februarie);

28. Lege pentru modificarea tarifului vamal la articolul 449 (29 februarie);

29. Lege pentru modificarea articolelor 115 şi 142 din Legea invăţământului primar din 26 iulie 1924 (10 martie);

30. Lege pentru modificarea unor articole din Legea pentru unificarea contribuţiilor directe şi înfiinţarea impozitului pe venitul global (10 martie);

31. Lege pentru modificarea articolului din Legea pentru autorizarea alergărilor de cai şi a pariurilor (12 martie);

32. Lege privitoare la asociaţiunile pentru amelioraţiuni (23 martie);

33. Lege pentru Comitetul Local Agricol. Alegerea şi funcţionarea (23 martie);

34. Lege pentru modificarea articolului din Legea regiilor autonome (23 martie);

35. Lege relativ la asociaţii pentru amelioraţiuni (23 martie);

36. Lege privitoare la plata orelor suplimentare în învăţământul secundar de toate categoriile (24 martie);

37. *Lege pentru schimbarea anului financiar* (începutul) (1 aprilie);

38. Lege pentru modificarea articolului din Legea Arhivelor Statului (5 aprilie);

39. Lege pentru modificarea articolului 34 din Legea pentru înfiinţarea unui registru al comerţului (9 aprilie);

40. *Lege pentru asanarea datoriilor agricole* (19 aprilie);

41. *Lege pentru reglementarea exportului de ţiţei* (20 aprilie)*;

42. *Lege pentru organizarea învăţământului universitar* (22 aprilie)*;

43. *Lege pentru organizarea Consiliului Economiei Naţionale* (26 aprilie)* – toate în 1932.

Din 43 de legi votate de către Parlament (din care 5 sunt regulamente), cele subliniate se includ în categora actelor legislative importante sau relativ importante.

Legea pentru suspendarea executărilor silite este una dintre acestea. În esenţă, legea suspenda, până la 15 februarie 1932, „toate actele de urmărire şi executare îndreptate împotriva bunurilor rurale" mobile şi imobile[435], termen care a fost prelungit succesiv până la 1 mai 1932. De semnalat este faptul că împotriva legii au votat doar reprezentanţii grupării conduse de Grigore Filipescu (Liga Vlad Ţepeş care, din martie 1932, ia denumirea de Partidul Conservator).

Ca şi precedentul Parlament, care se lansase în tentativa găsirii unor soluţii la grava situaţie generată de datoriile ţărăneşti, legislativul, care a susţinut programul guvernului N. Iorga, pe lângă legea amintită, votează şi Legea asanării datoriilor agricole (19 aprilie 1932). Potrivit articolului 1 al Legii, se declarau asanabile datoriile agricultorilor către orice creditor particular, bănci sau instituţii de credit. Datoriile erau asante prin trei mijloace: 1. **conversiunea de drept a datoriilor agricole**, care se aplica la proprietăţi mai mici de 10 ha (20 iugăre) şi prevedea reducerea lor cu 50%; restul de 50% se reeşalona, urmând să fie achitată în decurs de 30 de ani, cu o dobândă anuală de 4%

(articolul 3). 2. Reducerea dobânzilor acumulate (sau **asanare judiciară**), care se aplica proprietarilor agricoli ce deţineau suprafeţe mai mari de 10 ha (20 iugăre). În cazul acestora, asanarea datoriilor se realiza prin aplicarea unei reduceri care varia între 10 şi 50%, după vechimea creanţei. Reducerea devenea efectivă numai după pronunţarea unei instanţe judecătoreşti. 3. **Amânarea executărilor**, prin hotărâre judecătorească, ce se aplica debitorilor rurali care nu voiau sau nu puteau să se încadreze la 1 şi 2. În acest caz, prin hotărâre judecătorească se amâna executarea silită, prin angajamentul solicitantului în faţa instanţei că, în decurs de 3 ani, îşi va lichida datoria[436].

Presiunea financiară şi reducerea surselor de finanţare constrâng guvernul Iorga-Argetoianu să solicite sprijinul Parlamentului în votarea, în regim de urgenţă, a proiectelor de legi privind reducerea salariilor salariaţilor publici şi particulari (Cf. Tabelul cu legi la poziţiile 17, 19, 21 şi 22). Efectele aplicării lor se cunosc. Din aceleaşi raţiuni, Parlamentul consimte la votarea unor proiecte care vizau reducerea numărului şcolilor, desfiinţarea unor instituţii de cultură şi artă (poziţiile 20, 24).

Dată fiind componenţa cabinetului N. Iorga – în cadrul căruia se găseau personalităţi proeminente ale ştiinţei şi culturii române (Gh. Ionescu-Siseşti, C Hamangiu, dr. I. Cantacuzino, dr. I. Haţieganu, M. Manoilescu, Ştefan Meteş, Dimitie Gusti, Rudolf Brandsch, ş. a.) – o direcţie esenţială a operei legislative iniţiată şi aplicată, implicit cu sprijinul Parlamentului, în această perioadă, o constituie reformarea sistemului instituţional al învăţământului, ştiinţei şi culturii.

Pe primul plan se situează reformarea învăţământului de toate gradele (Cf. poziţiile 1, 8, 29), concomitent cu reorganizarea Ministerului Instrucţiunii Publice şi al Cultelor (6, 7 şi 25). Programul de reformă este susţinut de prof. D. Gusti, un reformator social modern, care accentuează latura practică a pregătirii didactice. Un câştig major pentru viaţa universitară îl reprezintă reconfirmarea şi extinderea autonomiei universitare (poziţia 5 din Tabel).

Pentru învăţământul istoric, prezenţa în fruntea cabinetului a prof. N. Iorga, înseamnă şi crearea Şcolii de Arhivistică şi Paleografie; pentru cel agricol, prezenţa prof. Gh. Ionescu-Siseşti, înseamnă modernizarea Şcolii de Agricultură. La sugestia şi având concursul prof. Gr. Antipa, Parlamentul votează modificarea Legii pentru administrarea pescăriilor şi regiunilor inundabile (P.A.R.I.D.), concepând, în sens modern, nu numai reformarea sistemului de organizare, dar şi de creare a condiţiilor pentru valorificarea superioară a unei surse de hrană deosebit de importantă pentru populaţie.

După cum se observă şi din tabel, majoritatea proiectelor de legi care se află în dezbaterea celor două adunări se referă la modificarea unor articole din legi anterioare sau la suprimarea altora şi înlocuirea lor cu articole noi. În afara proiectelor menţionate (43), Parlamentul îşi dă avizul favorabil asupra Convenţiei de comerţ şi de navigaţie încheiată de România cu Grecia (votată de Adunarea Deputaţilor la 16 martie, iar de Senat la 28 martie, care intră în vigoare definitiv la 18 iunie 1932); Convenţiei de stabilire încheiată de România cu Grecia (votată la aceleaşi date de către cele două ramuri ale Parlamentului român); Protocolului relativ la bisericile şi şcolile greceşti din România (votat la aceleaşi date, dar intrat în vigoare la 14 aprilie 1932); Protocolului privitor la suspendarea, între 1 iulie 1931 şi 30 iunie 1932, a obligaţiilor financiare rezultând pentru România din Convenţia pentru consolidarea datoriilor de război către Marea Britanie (validat de Senat la 11 februarie şi de Adunarea Deputaţilor la 4 martie 1932, intrat în vigoare provizoriu la 1 iulie 1931 cu titlu retroactiv); Convenţiei de comerţ, stabilire şi navigaţie încheiată între România cu Ungaria (votată de Senat la 11 februarie şi de Adunarea Deputaţilor la 9 martie 1932, în vigoare de la 2 aprilie 1932) şi altor patru aranjamente şi acorduri; Protocolului adiţional la Tratatul de Comerţ şi de Navigaţie între România şi Italia, din 25 februarie 1930 (aprobat de Senat la 11 februarie şi de Adunarea Deputaţilor la 9 martie 1932); Convenţiei de stabilire, de comerţ şi de navigaţie între România şi Suedia (votată de Senat la 13 februarie şi de Adunarea Deputaţilor la 4 martie 1932,

publicată în „Monitorul Oficial" la 23 martie 1932); Schimbului de note între România şi Islanda pentru modificarea articolului 4, alineatul 2 al Tratatului de Comerţ şi Navigaţie semnat la Bucureşti, la 8 mai 1931 (la Senat este votat la 13 februarie, iar la Cameră la 9 martie 1932; în „Monitorul Oficial" publicat la 2 aprilie 1932); Convenţiei generale între România şi Iugoslavia, privitoare la regimul apelor (la Cameră este votată la 1 aprilie, la Senat la 13 aprilie 1932; instrumetele de ratificare se schimbă la 14 octombrie acelaşi an) şi altor 3 acorduri şi a unei convenţii; Acordului adiţional la Convenţia de comerţ şi navigaţie, din 27 august 1930, între România şi Franţa (votat de Senat la 15 aprilie şi de Cameră la 16 aprilie 1932; intră în vigoare la 5 iunie 1932); Convenţiei suplimentare la Convenţia din 10 decembrie 1928, dintre statul român şi Societatea Anonimă a Căilor Ferate Lemberg-Cernăuţi-Iaşi (votată de Adunarea Deputaţilor la 18 aprilie şi de Senat la 19 aprilie 1932; publicată în „Monitorul Oficial" la 29 aprilie 1932); Convenţiei între statul român şi mai multe societăţi ungare pentru stingerea procesului intentat în contra statului român în faţa Tribunalului Arbitral Mixt Româno-Ungar (votată de Cameră la 11 aprilie şi de Senat la 13 aprilie 1932; publicată în „Monitorul Oficial" la 20 aprilie 1932)[437].

Durata mică a sesiunilor parlamentare din timpul cabinetului condus de N. Iorga oferă posibilitatea prezentării integrale a operei legislative a Parlamentului, spre deosebiere de sesiunile anterioare sau, cu atât mai mult, a celor din timpul mandatului complet al guvernului naţional-liberal condus de Gh. Tătărescu. Conştienţi de riscul unei „zone" pur „tehnice" a lucrării, această prezentare este necesară pentru a oferi o imagine sau, mai exact, o secvenţă completă (sau aproape completă) a activităţii fundamentale a Parlamentului român: opera legislativă.

Mass-media din epocă (întrucât numai la aceasta ne referim) este mai nuanţată, comparativ cu guvernările naţional-ţărăniste, în ce priveşte aprecierile referitoare la activitatea parlamentară. „Iată, în

adevăr, un guvern şi un Parlament – se relevă în redacţionalul numărului din 15 iunie 1932 al publicaţiei «Parlamentul Românesc» – care nu seamănă cu cele din trecutul vieţii noastre constituţionale... În ce priveşte noul Parlament, acesta caracterizează încă mai bine regimul cel nou. Desigur, e cel dintâi Parlament adevărat. Din toate listele de trei ori mai numeroase ca partide, numai una, cea mai juvenilă, nu s-a putut împărtăşi de procentul necesar pentru a avea glas în Casa Naţiunii. Sunt douăsprezece grupuri nemajoritare în Parlamentul cel nou. Influenţa reciprocă şi continuă între cele mai importante grupuri, cu afinităţi programatice, ne va putea da, prima oară, spectacolul regenerator al unei adevărate şi libere vieţi parlamentare, componentele sale atât de bogat şi fericit variate, numărul covârşitor al oamenilor cu carte, cu situaţie socială şi stare materială, vedem limpede că altceva, cu mult mai bun, poate să rezulte, în chip firesc, din activitatea corpurilor legiuitoare de azi".

Contrar părerii exprimate de cea mai prestigioasă publicaţie a vremii în materie de viaţă parlamentară, liderul social-democrat C. Titel-Petrescu opina: „Cu acelaşi vechi cremonial, bisericesc şi militarist, s-a deschis noul Parlament. Şi ţării i s-a făcut cunoscut acelaşi mesaj stereotip, de vagi declaraţiuni... Dar ce autoritate morală poate avea un Parlament, ales în majoritatea lui prin ingerinţe şi fraude electorale; ce activitate rodnică se poate pretinde unor corpuri legiuitoare, formate din comesenii de la jocurile de cărţi ai domnului Argetoianu sau din oamenii de casă ai domnului Iorga"[438].

La exact o lună de la primul semnal pozitiv privind noul Parlament, revista „Parlamentul Românesc" revine apreciind: „Pentru prima oară de la război încoace se încearcă întronarea parlamentarismului la noi"[439].

Referitor la legea de organizare a industriilor precum şi la Consiliul Economic (legea de înfiinţare şi organizare fiind promulgată la 26 aprilie, după încheierea ultimei sesiuni a Parlamentului din timpul guvernului N. Iorga), menţionate în proiectul de răspuns la „mesajul regal", Constantin Buşilă declara în Adunarea Deputaţilor, la 2

decembrie 1931: „Atunci, dacă am avea un asemenea Consiliu (Economic – *n.n.*), ar putea să coordoneze toate interesele. Nu s-ar mai vorbi atunci de conflicte între interesele agricole şi industriale sau de conflicte între industriaşi şi comercianţi pe chestia tarifului vamal. S-ar evita multe greutăţi... Trebuie să mergem întotdeauna în cadrul intereselor naţionale şi să creem acest cod al economiei naţionale“[440].

O poziţie care cântăreşte greu în balanţa aprecierilor de atunci asupra Parlamentului este şi cea exprimată de Al. Lascarov-Moldoveanu: „Ne aflăm, azi, în faţa unui Parlament cu totul nou faţă de cele din trecut, afară de cel al Federaţiei. Acest Parlament marchează, cu preciziune, începutul noii etape a parlamentarismului românesc. Chiar dacă după el va veni un parlament compact de partide, aceasta nu însemnează câtuşi de puţin că experienţa actuală este un sfârşit“[441].

Scepticismul lui C. Titel-Petrescu în legătură cu rolul Parlamentului, este parţial infirmat de alţi lideri social-democraţi. Dr. M. Oberländer, din Cernăuţi, are o poziţie nuanţată aupra Legii conversiunii datoriilor agricole: „Partidul Social-Democrat, ţinând cont de această situaţie economică, a luat iniţiativa parlamentară pentru suspendarea executării sentinţelor agricole şi a luat, de la început, parte activă la lucrările parlamentare pentru introducerea Legii conversiunii datoriilor agricole. În ce priveşte conversiunea ca atare, Partidul Social-Democrat, neavând nici-un motiv de apărare a capitalului cămătar, a aprobat principiul conversiunii, mai ales că prin lege nu se realizează o conversiune şi o transformare radicală a raporturilor juridice dintre debitorii agricoli şi creditori, prin devalorizarea însemnată a creanţelor. În detalii, însă, Partidul Social-Democrat are, în puncte esenţiale, păreri opuse celor susţinute de diferitele proiecte de legi. Partidul Social-Democrat este de acord cu tratamentul legii faţă de proprietarii mici. Micii ţărani trăiesc ca muncitori şi aparţin clasei muncitoare, deci Partidul Social-Democrat este chemat şi obligat să ducă lupta în interesul acestei clase asuprite, de la care se recrutează în mare parte şi muncitorii industriali. Dar regimul pe care Legea

conversiunii tinde să-l aplice față de tipurile de proprietate medie și mare, nu poate fi aprobat de socialiști. Nu se poate tăgădui, că asanarea datoriilor agricole trebuie extinsă și asupra tuturor tipurilor de proprietate. Dar pentru proprietarii mari ajunge concordatul agricol sau moratoriul pe cinci ani sau mai mult cu dobânda redusă. Metoda uniformă aleasă de guvern de a reduce, pur și simplu, toate datoriile grupelor de proprietari mijlocii și mari reprezintă o nedreptate socială, pentru că lovește, pe nedrept, în mulți orășeni. O mare parte din datoriile contractate de proprietari au servit nu pentru îmbunătățirea și ridicarea producției, ci pentru ridicarea nivelului de trai a acestor proprietari obișnuiți cu risipa sau pentru întreprinderi de comerț, adeseori speculative. Creditorii acestor grupuri de proprietari nu sunt toți cămătari, ci o mare parte dintre acești creditori este formată din oameni cu o mică avere economisită, – funcționari, pensionari, fete de măritat –, pe care au încredințat-o proprietarului mare, de bun renume din anturajul său sau gospodarului vecin, fiind convinși că astfel își păstrează mai bine capitalul economisit pentru timpuri mai grele. A supune și aceste credite regimului legal de reducere, precum o prevede un proiect de lege, este o nedreptate. Pentru aceste credite se impune o recalculare a dobânzilor și o reducere proporțională a capitalului, ceea ce se poate face mai ușor, pentru că debitorii din această categorie nu reprezintă milioane ca masa țărănească“[442].

Un gest, nu des întâlnit în viața parlamentară românească din perioada interbelică, este aprecierea la superlativ a unui proiect de lege de către un parlamentar aflat în opoziție. Este cazul deputatului C. Bușilă care, în ședința Camerei din 9 februarie 1932, afirmă, surprinzător pentru mulți colegi că: „Ne găsim în fața proiectului de lege al drumurilor, prezentat de către domnul ministru al lucrărilor publice, care are intențiunea de a completa și perfecționa actuala Lege din anul 1929. Acest proiect de lege, însoțit de o expunere de motive foarte documentată este la înălțimea unui ministru tehnician ca domnul Vâlcovici“[443].

Deși legea nu este votată de către Parlament în cele două sesiuni

menţionate, ci mai târziu, după demisia premierului N. Iorga, aceasta, ca şi altele sunt dezbătute inclusiv în această perioadă.

Dacă în afara celor relevate, amintim în treacăt că proiectul Legii conversiunii este susţinut de Armand Călinescu şi de alţi parlamentari ai P.N.Ţ.[444], că opoziţia se solidarizează cu majoritatea parlamentară atunci când preşedintele Senatului - Al. Vaida-Voevod - este atacat[445] şi că, iarăşi, mai rar în practica parlamentară românească, opoziţia contribuie la discutarea şi validarea mai operativă a unor proiecte de legi din iniţiativă guvernamentală, iamginea asupra modului în care şi-au desfăşurat activitatea cele două adunări în timpul guvernării Iorga-Argetoianu precum şi a atmosferei serioase de lucru şi de camaraderie care se instalează în incinta Parlamentului românesc se completează, dându-i contururi şi mai clare.

Liberalii revin la putere în noiembrie 1933 şi, potrivit normelor constituţionale, organizează alegeri, pe care le câştigă, instalându-se confortabil la putere. Spunem confortabil, fiincă au ca secondant, în opera legislativă, un Parlament în care deţin o majoritate zdrobitoare. Este, fără îndoială, un garant important pentru noul executiv, care îi conferă siguranţa iniţiativelor sale, dar, paradoxal, este şi o sursă incitantă de supraevaluare a propriei sale forţe politice în raport cu „tăria" Parlamentului. Acest din urmă aspect dă măsura exercitării autorităţii autonome sau conjugate a ramurilor puterii în stat şi deopotrivă dă măsura funcţionării mecanismelor instituţionale în parametrii normali sau în regim de avarie.

Se dovedeşte, şi de această dată, că separaţia puterilor în stat, deşi recunoscută şi apreciată ca fundamentală democraţiei liberale, este eludată cu bună ştiinţă. Executivul autoritar, puternic, îşi impune punctul său de vedere în materie legislativă, imprimând nu numai orientarea, sensul, direcţiile operei legislative, ci şi conţinutul şi „cadenţa" recunoaşterii acesteia. Nu vrem să se înţeleagă, însă, că rolul celor două adunări este nul sau insignifiant în **legislatura completă a liberalilor (1933-1937)**. Fără a străluci, activitatea

Parlamentului, ca instituţie reprezentativă a puterii legiuitoare, este, totuşi, importantă.

Schimbarea guvernului induce sensuri noi efortului legislativ şi, în acelaşi timp, o repoziţionare a executivului în raport cu Parlamentul.

Din vara anului 1934, la numai câteva luni de la revenirea la putere, liberalii, printr-o lege cu titulatură inofensivă, îşi arogă drepturi importante în materie legislativă. „Legea pentru simplificarea serviciilor publice şi pentru luarea unor măsuri economice şi financiare urgente", adoptată la 9 iulie 1934, autoriza guvernul ca, în timpul vacanţei parlamentare, „să procedeze la simplificarea şi raţionalizarea serviciilor şi instituţiilor publice de ordin administrativ şi de specialitate, să revizuiască toate bugetele administraţiilor centrale şi ale regiilor publice şi caselor autonome ale căror bugete aveau legătură cu bugetul general al statului, să efectueze orice operaţiuni de trezorerie, precum şi să ia toate măsurile necesare pentru a asigura o balanţă activă de plăţi"[446]. Acesta era aspectul „de suprafaţă" al legii, substratul ei constând în consacrarea dreptului guvernului de a emite decrete-legi, care trebuiau să fie depuse spre ratificare celor două adunări în prima lună de la reluarea lucrărilor lor. „Tehnica" constă în următoarele: prin decret regal, dat în baza unui jurnal al Consiliului de Miniştri, guvernul era abilitat să ia iniţiative în următoarele domenii: să procedeze la amplificarea şi raţionalizarea serviciilor şi instituţiilor publice administrative, ale căror bugete erau aprobate de cele două „camere" sau de consiliile administraţiilor locale (simplificarea prin contopire a serviciilor cu atribuţii identice sau asemănătoare; reducerea personalului serviciilor; suprimarea unor servicii sau funcţionari de utilitate scăzută; reglementarea cumulului de salarii); să revizuiască bugetele administraţiilor centrale şi caselor autonome ale căror bugete se stabilesc în relaţie cu bugetul statului; să efectueze orice operaţiuni de trezorerie; să ia măsuri pentru protejarea şi valorificarea produselor agricole ş.a.

Decretele date de guvern în temeiul legii trebuiau depuse până la

15 decembrie 1934, în funcţie de care erau posibile următoarele situaţii:

1. proiectele care nu erau depuse în termen pe birourile „camerelor" îşi pierdeau puterea obligatorie, dar în viitor;
2. cele depuse în termen îşi păstrau puterea obligatorie până la ratificarea lor de către Parlament;
3. proiectele respinse de Parlament îşi pierdeau puterea obligatorie „decât pentru viitor"[447].

Legea intra în contradicţie cu proceduri ale Constituţiei din 1923, care stipulau că puterea legislativă „se exercită colectiv de către Rege şi Reprezentaţiunea naţională" şi că „Orice lege cere învoirea a câtor trele ramuri ale puterii legiuitoare" (Titlul III, art. 34)[448].

Dispoziţiile Legii din 9 iulie 1934 sunt extinse, ulterior, prin intermediul altor măsuri cu caracter legislativ, cum sunt Legea pentru asigurarea şi menţinerea echilibrului bugetar în exerciţiul bugetar 1936-1937 (votată la 7 aprilie 1936, prin care guvernul primea noi puteri în materie de iniţiativă legislativă, în special de natură financiară şi economică) sau Legea din 1 aprilie 1937, consacrată unor dispoziţii financiare excepţionale, care extindea sfera competenţelor legislative ale executivului prin procedeul decretelor-legi.

Criticată şi respinsă nu numai de către opoziţie, o asemenea atitudine a guvernului liberal, în raport cu Parlamentul, pare a avea o anume explicaţie dacă o judecăm în contextualitatea evoluţiei vieţii politice interne.

Că liberalii erau adepţi ai sistemului de guvernare parlamentar-constituţional nu mai este nevoie să demonstrăm. Atunci cum se explică o asemenea atitudine, cu atât mai mult cu cât deţineau o majoritate parlamentară impresionantă care nu le punea în pericol guvernarea?

Două sunt motivaţiile esenţiale care, după părerea noastră, stau la originea unei asemenea atitudini. Prima, este determinată de poziţiile regelui Carol al II-lea, a cărei duplicitate şi „stil" versatil, cunoscut de

altfel, îi pun în gardă pe liberali. Nu le este străină nici ambiţia monarhului de a suprima viaţa de partid în România şi de a institui un regim politic autoritar. În această atmosferă, asasinarea premierului I.Gh. Duca de către gardişti, chiar la inaugurarea guvernării lor, reprezintă un alt semnal de alarmă foarte serios. Se adaugă acestora tentativele din interiorul Parlamentului, care urmăreau limitarea dezbaterilor şi cele din afara lui, care vizau modificarea Constituţiei. Fie că aveau sau nu un caracter convergent, aceste manifestări, evident, nu puteau să-i lase impasibili pe liberali.

A doua este cauzată de însăşi obiectivele economico-financiare, politice, sociale etc. pe care liberalii vroiau să le împlinească în guvernarea lor, cu atât mai mult cu cât timp de câţiva ani, guvernările naţional-ţărăniste schimbaseră, prin mijlocirea Parlamentului, nu numai importante contribuţii legislative anterioare, ci şi structuri, mecanisme de funcţionare instituţionale etc. Şi cum orice partid politic priveşte şi în perspectivă realizarea propriilor aspiraţii, aşa şi P.N.L.-ul îşi crează, prin acelaşi procedeu, baze serioase pentru perpetuarea guvernării şi, evident, îşi ia măsuri şi pentru situaţia în care, la noile alegeri, nu mai era preferat de către electorat. Jocul regelui Carol al II-lea, de care le era teamă, anihilează, însă, întreaga lor construcţie legislativă, nu peste mult timp.

De altfel, este sesizabilă teama de eventuale surprize, motiv care îi determină să dea o notă şi mai accentuată de autoritarism guvernamental prin succesive prelungiri ale stării de necesitate (de asediu, cum era denumită în epocă). La 16 martie 1934 era autorizată prelungirea stării de asediu, urmată la câteva săptămâni distanţă de trecerea prin Parlament, în regim de urgenţă, a Legii pentru apărarea ordinii în stat.

Potrivit art. 1 al legii, erau dizolvate „grupările politice“ care, prin ideologie, program sau acţiuni, puneau în pericol siguranţa statului, ordinea publică sau ordinea socială[449]. Dizolvarea unei formaţiuni politice atrăgea după sine o seamă de măsuri punitive precum:

închiderea sediului central şi a celor locale, a sălilor de întrunire, ridicarea arhivelor, confiscarea fondurilor ş.a. De asemenea, persoanele care favorizau activitatea acestor grupări sau acordau găzduire persoanelor urmărite din cadrul acestor partide erau sancţionate cu amenzi, destituiri, scăderi de salarii[450] etc.

Alternanţa decretelor executivului cu legi cu efect represiv adoptate de către Parlament, este o „schemă" facilă, pe care nu puţini oameni au înţeles-o şi au sancţionat-o cu atitudini critice severe. Nu este mai puţin adevărat că în unele situaţii măsuri preventive sau autoritare erau reclamate, cum a fost şi Decretul de dizolvare şi interzicere a activităţii organizaţiilor comuniste sau apropiate acestora, adoptat la 25 noiembrie 1934. Prin decret erau dizolvate peste 30 de organisme pendinte de P.C.R., cu activitate legală, între care se numărau: Liga Muncii, Comitetul Naţional Antifascist, Amicii U.R.S.S., sindicatele unitare ş.a. Era interzisă, concomitent, şi activitatea Centralei Sindicatelor Unitare, patronate de Partidul Socialist Unitar, care iniţiase acţiuni de cooperare pe formula „frontului unic muncitoresc" cu Partidul Comunist din România, Comitetul Central de Coordonare al Frontului Unic, ca organism instituţionalizat al acestei colaborări ş.a.

La un an de la prelungirea stării de asediu din martie 1934, Parlamentul era implicat în votarea unei noi prelungiri (14 martie 1935), secondată, la câteva luni distanţă, de un decret guvernamental (14 septembrie) care autoriza o nouă prelungire a stării de necesitate[451]. Şi pentru ca simetria să fie respectată, la un an de la decret era emis un altul cu acelaşi obiectiv (15 septembrie 1936), iar la un an de la ultima lege de prelungire a stării de asediu, Parlamentul adopta o alta similară (15 martie 1937)[452].

În această perspectivă, rolul Parlamentului se reduce la „executarea" iniţiativelor guvernamentale. Fără a nega raporturile de forţă dintre guvern şi instituţia parlamentară, atribuţiile acesteia apar însă într-o altă lumină, în condiţiile în care cele două „camere" sunt angrenate într-o actitivate legislativă complexă şi dinamică. Spunem com-

plexă, deoarece aceasta se dezvoltă pe mai multe planuri, toate importante de altfel: **unificarea legislativă**, care este un demers de anvergură şi trebuie privit în perspetiva tuturor sesiunilor parlamentare din perioada guvernării liberale, **susţinerea programului de reforme** economico-sociale, administrative, judecătoreşti, instructiv-educaţionale, medico-sanitare etc. ale guvernului; **discutarea şi validarea bugetelor; aprobarea convenţiilor, tratatelor** etc. şi a altor acte **de politică externă ale statului**; exercitarea rolului de control al Parlamentului ş.a.

Unificarea legislativă, care este o acţiune înscrisă într-un efort raţional unificator a normelor, structurilor instituţionale şi mecanismelor de funcţionare ale acestora, în care sunt angrenate guvernele şi adunările legiuitoare de după 1918, se înscrie, firesc, şi pe agenda de priorităţi a noului Parlament.

Efortul legislativ are două componenete esenţiale: **modificarea** unor articole de legi sau legi anterioare, adoptate în timpul guvernărilor naţional-ţărăniste, şi **dezbaterea şi sancţionarea unor legi noi**, „de unificare".

Primul aspect are caracter rutinier. El se regăseşte, practic, în demersurile tuturor legislativelor care se succed după 1918 şi îl tratăm în contextul analizei globale a activităţii curente a celor două „adunări". De altfel, acest tip de travaliu legislativ este recunoscut de preşedintele Consiliului de Miniştri, Gheorghe Tătărescu, în declaraţia făcută în Parlament la 14 decembrie 1935: „Operă de consolidare, legile noastre, pe care reacţiunea necesară împotriva maniei de legiferare a guvernului precedent [ne-a împins], le-am voit reduse prin număr, dar eficace prin roade"[453]. Cu alte cuvinte, nu numai modificarea sau schimbarea unor articole din legi, a stat în atenţia celor două camere, ci şi eliminarea unora dintre acestea şi înlocuirea cu altele noi.

Opera de unificare propriu-zisă este însă importantă. În această privinţă, premierul făcea cunoscut: „Sforţările guvernului au fost concentrate, în primul rând, asupra *operei de unificare legislativă* (subl.

ns. – *n.n.*). Am supus unei radicale revizuiri anteproiectele şi proiectele de unificare şi, după o muncă stăruitoare, Codul penal şi Procedura penală sunt azi în ultima fază a legiferării, iar Codul de Comerţ şi Codul de procedură civilă vor putea fi prezentate Parlamentului în actuala sesiune a corpurilor legiuitoare. Întreagă această legiuire, utilizând ultimele cercetări ale dreptului, a fost însă, în primul rând, o operă de adaptare la realităţi româneşti şi, deci, o operă naţională. Deopotrivă am revizuit organizarea judecătorească, reducându-se toate instanţele şi toate posturile de prisos, călăuziţi, în acelaşi timp, de hotărârea de a da Magistraturii ţării condiţiunile morale şi materiale reclamate de prestigiul şi independanţa puterii judecătoreşti"[454].

Referirile primului ministru la acest tip de legislaţie reflectă inclusiv angrenarea Parlamentului la înfăptuirea programului guvernamental, inevitabilă, de altfel, într-o guvernare democratică, chiar autoritară, cum era cea exercitată de către succesivele cabinete liberale conduse de Gh. Tătărescu.

Discuţiile care au loc în Parlament şi în afara lui pe tema adoptării unui nou Cod penal sau a Codului de procedură civilă reflectă o dublă realitate: necesitatea adaptării legislaţiei penale la exigenţele modernismului şi a combaterii mai eficiente a stării infracţionale, pe de o parte, şi, pe de alta, tendinţa de imprimare a unor note autoritare în raportările justiţiei cu cetăţenii şi societatea civilă (îndeosebi mijloacele mass-media).

Este un adevăr de necontestat că starea de infracţionalitate, de devianţă socială crescuse alarmant în anii 1929-1933, atât ca efect al gravei crize economice care a afectat populaţia cât şi ca urmare a insuficientei implicări guvernamentale în soluţionarea unor probleme sociale care se acutizau. Potrivit datelor furnizate de Expunerea de motive la Codul Penal, delictele crescurseră de la 366.896 cazuri în 1925, la 426.317, în 1932, adică cu 14%, iar contravenţiile de la 663,939, în 1930, la 789.787, în 1932. Codul penal este adoptat în aceeaşi zi, la 20 februarie 1936, de către Senat şi Adunarea Deputaţilor[455].

Proiectul Codului penal precum şi proiectul Codului de procedură penală constituie obiectul unei controverse relativ importante între opoziţie şi majoritatea parlamentară precum şi între opoziţie şi guvern. Dezbaterile din Cameră şi Senat, nu în puţine rânduri tensionate de dispute verbale şi acuzaţii dure, se încheie la 10 martie 1936, în Adunarea Deputaţilor, şi 13 martie 1936, în Senat, prin votarea Codului de procedură penală. Codul este sancţionat şi promulgat de către monarh sub denumirea de Codul de procedură penală Carol al II-lea[456].

Discutarea şi adoptarea Codului de procedură penală de către Parlament, în formula favorabilă puterii, este privită cu reţinere şi teamă de către ziarişti, care se văd vizaţi direct de noile prevederi. Se remarcă faptul că „tonul general al întăririi dominaţiei autoritare, ultima modă a sistemului de a guverna“[457], reflectă modul în care a fost conceput acest important instrument legislativ.

Cele mai des invocate de ziarişti, în criticile formulate la adresa Codului, sunt articolele 505 şi 506, prin care despărţirea delictului de calomnie la adresa vieţii private a persoanei de cel referitor la viaţa publică este interpretată ca fiind o tentativă de „înfrângere“ a principiului constituţional, care prevedea judecarea delictelor de presă de către juraţi. De asemenea, este sever criticat şi art. 193, în care se regăseşte o „ciudată inovaţie“, prin crearea unui nou tip de infracţiune: publicarea unor „dări de seamă“ (reportaje) asupra dezbaterii unui proces. Articolul respectiv dă dreptul tribunalelor să interzică publicarea unor relatări asupra proceselor, ceea ce consfinţeşte „prin urmare, în fapt, justiţia cu uşile închise“[458].

La 20 februarie 1936 este adoptat de către ambele „adunări“ şi Codul penal. Dincolo, însă, de criticile formulate, ambele codexuri reprezintă un element juridic important al consolidării democraţiei pluraliste în România.

Pe Biroul Adunării Deputaţilor sunt depuse ulterior proiectele Codului comercial şi Codului de procedură civilă, aflându-se în fază avansată de elaborare şi Codul civil. Căderea guvernului liberal, la sfârşitul anului 1937, amână votarea lor de către Parlament.

Unificarea legislativă este, cum afirmam anterior, unul din aspectele activităţii Parlamentului, integrat, firesc, ansamblului demersurilor sale ca instituţie fundamentală a democraţiei româneşti. Esenţa acestui demers derivă din însăşi programul de guvernare al liberalilor, astfel schiţat, chiar din momentul instalării sale, de către premierul Gh. Tătărescu: fermitate în combaterea „agitaţiunilor sterile ale câtorva tineri rătăciţi sau îndemnaţi de duşmanii noştri"; „restabilirea ordinii şi disciplinii, care, să redea ţării liniştea de care are nevoie"; refacerea şi consolidarea economiei; „asigurarea păcii şi menţinerea tratatelor existente"[459].

Parlamentul, spre deosebire de legislaturile anterioare, când activitatea sa se afla sub presiunea evenimentelor generate de recesiunea economică, are rolul, în noua conjunctură economico-socială, să contribuie, în adevăr, la redresarea şi consolidarea societăţii româneşti. Efortul legislativ este considerabil şi orientat, cu precădere, spre sferele: economico-financiară, administrativă şi instituţională, apărare naţională, socială, educaţie şi învăţământ, sănătate.

În cele şase sesiuni parlamentare, care durează 545 de zile, Parlamentul ia în dezbatere şi validează un număr important de proiecte, unele de foarte mare semnificaţie şi relevanţă.

Sub raport economico-financiar Camera Deputaţilor şi Senatul concură la crearea unui nou cadru legislativ, evident favorabil revenirii la politica protecţionistă tradiţională cabinetelor liberale.

Deşi debutează greoi, dată fiind încrâncenarea cu care se desfăşoară operaţiunile de validare a alegerilor, prima sesiune a noului Parlament (1 februarie – 28 aprilie 1934), se remarcă prin conturarea intenţiilor cabinetului de a trece la redresarea şi consolidarea economico-financiară a ţării.

Două din cele mai importante proiecte de lege din această categorie, depuse pe birourile celor două adunări, sunt votate către sfârşitul sesiunii. Acestea privesc *organizarea camerelor de comerţ şi de industrie* (proiect votat la 19 şi 20 aprilie de către Cameră şi respectiv Senat) şi *organizarea şi funcţionarea camerelor de muncă* (proiect votat la 27 aprilie 1934).

Prima dintre legi stipula clar natura şi caracterul camerelor de comerţ şi industrie: instituţii publice, al căror scop consta în apărarea şi susţinerea intereselor comerţului şi industriei, la nivel naţional şi local şi în încurajarea progresului economic al statului.

În virtutea legii urmau să fie înfiinţate camere în 20 de regiuni economice (vechile camere urmând să fie desfiinţate cu începere de la 1 mai 1934).

Cele mai importante atribuţii ale camerelor de comerţ şi industrie constau în: sprijinirea statului în îndeplinirea rolului său economic; studierea aspectelor locale şi regionale care intrau în competenţa lor; colaborarea cu Institutul de Statistică Generală a Statului la elaborarea statisticilor; colectarea de material informativ din domeniu spre a fi consultat, la cerere, de cei interesaţi; alcătuirea de mercuriale de preţuri; colaborarea cu camerele de muncă şi agricole în problemele de interes comun; înfiinţarea de societăţi sau consorţii având ca scop executarea şi exploatarea diferitelor lucrări sau servicii publice de interes comercial şi industrial[460].

Legea pentru înfiinţarea şi organizarea camerelor de muncă, modifică legea similară din 1932, adoptată în timpul guvernărilor P.N.Ţ.-ului, în sensul dizolvării comisiilor camerelor de muncă, în care erau şi reprezentanţi ai muncitorilor, şi înlocuirii lor cu comisii interimare numite de Ministerul Muncii, ceea ce, implicit, presupunea reprezentanţi ai P.N.L.

Maniera concretă de organizare a acestora, desigur importantă, are mai puţină relevanţă în orizontul celor prezentate. Importantă este, însă, reacţia mediilor muncitoreşti, care consideră iniţiativa liberală drept o ofensivă împotriva camerelor de muncă, iniţiind o susţinută campanie pentru oprirea votării legii de către Parlament. Camerele de muncă, care existau înainte de noua lege, iau „atitudine netă contra proiectului liberalo-patronal de reformă a statutului organic al acestor instituţii"[461].

În perspectiva promovării intereselor industriei şi a muncii din sectoarele acestei ramuri a economiei naţionale, sunt adoptate şi

următoarele proiecte, devenite legi: *Legea pentru prelungirea termenului de aplicare al legii din 1912 pentru încurajarea industriei* (4 aprilie 1934 – prin care se prelungeşte, până la 1 aprilie 1935, termenul de aplicare al legii din 1912); *Legea pentru autorizarea construcţiei liniei ferate Reşiţa-Caransebeş* (14 aprilie 1934); *Legea pentru construirea liniei ferate Ilva Mică-Vatra Dornei* (14 aprilie 1934); *Legea privind funcţionarea şi administrarea sindicatelor hidraulice din Transilvania şi Banat supuse Tratatului de pace le la Trianon din 4 iunie 1920* (la 26 aprilie la Cameră şi la 28 aprilie la Senat); *Legea privind lichidarea inventarului fondului de exploatare al R.M.S.* (la 27 aprilie la Adunarea Deputaţilor şi la 28 aprilie la Senat); *Legea privind modificarea art. 7 din Legea pentru organizarea şi funcţionarea Consiliului Tehnic Superior* (la 3 aprilie la Senat şi la 26 aprilie la Cameră)[462].

În registrul reglementărilor legale adoptate de către Parlament în această sesiune se înscriu şi proiectele referitoare la finanţe şi credit.

După ce, la 1 martie 1934, Parlamentul votează proiectul Legii pentru modificarea unor dispoziţii din *Legea asanării datoriilor agricole*, la 7 aprilie acelaşi an validează *Legea pentru lichidarea datoriilor agricole şi urbane*. Potrivit acesteia, datoriile erau reduse cu 60-70%, în condiţiile în care debitorii fie plăteau anticipat, chiar numai o singură creanţă, în primii doi ani de la promulgarea legii, fie achitau numai o singură creanţă, în primii 5 ani de la promulgarea legii[463].

În virtutea art. 86 al legii, erau abrogate legiuirile similare din 19 aprilie 1932, 26 octombrie 1932 şi 14 aprilie 1933[464]. La 13 aprilie este adoptat şi Regulamentul de aplicare a legii[465].

În general, legea reprezintă, după cum aprecia şi un specialist din epocă, un progres în direcţia reglementării raporturilor (mereu tensionate) dintre debitori şi creditori şi deopotrivă în sensul diminuării sarcinilor financiare care grevau existenţa datornicilor[466].

Importante, în perspectiva introducerii unor noi reglementări şi norme în domeniul financiar, sunt şi *Legea contribuţiilor directe şi a*

impozitului global (votată la 1 aprilie 1934) şi *Legea pentru organizarea şi reglementarea comerţului de bancă* (votată la 27 aprilie la Cameră şi la 28 aprilie la Senat)[467], în virtutea căreia legislaţia privind comerţul de bancă din România era aliniată standardelor şi exigenţelor internaţionale – ambele înscrise în direcţia consolidării politicii financiare a statului.

De durată medie (87 de zile), sesiunea parlamentară de la începutul anului 1934, chiar în contextul debutului său anevoios, dă o anume imagine asupra intenţiilor executivului, din care derivă şi conţinutul vieţii parlamentare propriu-zise. Un număr important de proiecte modifică articole de lege sau introduc articole noi în altele, anulează valabilitatea altora; un alt set de proiecte reflectă preocuparea pentru revenirea la sistemul de funcţionare organizaţional şi instituţional de coloratură liberală, ceea ce înseamnă operarea unor modificări în sistemul de organizare a ministerelor şi a altor instituţii centrale; nu puţine proiecte relevă începutul unei acţiuni de reformare şi în alte domenii: învăţământ – educaţie, sănătate, asistenţă socială, apărare.

Analiza demersurilor Senatului, de pildă, ne oferă, este adevărat parţial, activitatea complexă a Parlamentului în această sesiune. La Biroul Senatului au fost depuse 115 proiecte de lege, din care 70 din iniţiativa unor instituţii centrale din afara Parlamentului şi 41 din iniţiativă parlamentară.

Proiectele din iniţiativă extra parlamentară au următoarea provenienţă: 15 – Ministerul Finanţelor, 10 – Ministerul Instrucţiunii, Cultelor şi Artelor, 9 – Ministerul Lucrărilor Publice, 8 – Minsterul Justiţiei, 5 – Ministerul Afacerilor Externe, 4 – Ministerul Apărării Naţionale, 3 – Preşedenţia Consiliului de Miniştri, 2 – Ministerul de Interne, 2 – Ministerul Industriei şi Comerţului, 2 – Ministerul Agriculturii, 1 – Ministerul Muncii. Trei proiecte (între care şi Codul penal, înaintat de Ministerul Justiţiei) nu au fost luate în discuţia Senatului.

Proiectele din iniţiativă parlamentară care sunt adoptate de către

Senat (36), în marea lor majoritate se referă la modificarea unor articole de lege, acordarea de pensii viagere sau ajutoare, autorizarea de împrumuturi şi schimbarea destinaţiei unor terenuri. Doar 5 dintre acestea sunt amânate pentru sesiunea următoare[468].

Prin comparaţie cu proiectele din iniţiativa structurilor executivului, evident, relevanţa proiectelor din inţiativă parlamentară este scăzută sau chiar minoră. Pe domenii de activitate, prezentarea a câtorva dintre acestea este edificatoare (în afara celor menţionate deja):

Finanţe, credit:

- abrogarea unor dispoziţii din Legea pentru aşezarea şi administrarea taxei de consumaţie asupra zahărului şi glucozei, promulgată prin Decret Regal la 11 aprilie 1933;
- deschiderea unui credit extraordinar special în sumă de 3 milioane lei pentru Ministerul Agriculturii şi unul identic pentru Ministerul Lucrărilor Publice;
- aprobarea creditelor extraordinare, cu acoperire specială, în valoare de 116 milioane lei;
- reglementarea perceperii impozitului pe lux şi cifra de afaceri;
- modificarea unor articole din Legea pentru unificarea contribuţiilor directe şi pentru înfiinţarea impozitului pe venitul global;
- modificarea unor dispoziţii din Legea timbrului şi a impozitului pe acte şi procente juridice.

Învăţământ, educaţie:

- concentrarea învăţământului farmaceutic;
- infiinţarea Oficiului de Educare a Tineretului din România (OETR);
- modificarea art. 27 din Legea de organizare a Ministerului Instrucţiunii, Cultelor şi Artelor;
- modificarea şi adăugarea unor dispoziţii la Legea învăţământului primar din 26 iulie 1924, cu modificările ulterioare;

- reglementarea transferărilor şi numirilor în învăţământul secundar de toate gradele;
- modificarea unor articole din Legea învăţământului secundar din 15 mai 1928, cu modificările ulterioare.

Apărare naţională:

- abrogarea Legii privitoare la răscumpărarea imobilelor proprietatea judeţelor şi comunelor destinate Armatei;
- chemarea sub arme a contingentului 1934.

Culte:

- înfiinţarea unei Episcopii misionare pentru creştinii ortodocşi români din ţările neortodoxe apusene;
- modificarea unor dispoziţii din Statutul Casei de Economii, Credit şi Ajutor a clerului ortodox din România din iulie 1929.

Muncă, asistenţă şi politică socială:

- modificarea art. 5 din Legea pentru statutul personalului C.F.R.;
- modificarea Legii pentru organizarea cooperaţiei;
- reducerea camerelor profesionale (de industrie şi comerţ, de agricultură şi de muncă) şi modificarea unor articole din legea lor de organizare.

Raporturi externe:

- executarea art. 24, 28 şi 29 ale Convenţiei de la Geneva pentru îmbunătăţirea soartei răniţilor şi bolnavilor din armatele de campanie, din 27 iulie 1929;
- ratificarea Convenţiei dintre Regatul Român şi Republica Elenă relativă la exploatarea liniilor de comunicaţie aeriană regulată, semnată la Bucureşti la 12 iunie 1933;
- ratificarea Convenţiei între România şi Polonia relativă la extrădarea infractorilor şi asistenţa judiciară în materie penală[469].

Parlamentul aduce reglementări, la iniţiativa instituţiilor „specializate", şi în alte domenii precum: justiţie, administraţie, comerţ, sănătate.

Următoarea sesiune parlamentară (14 iunie – 5 iulie 1934), care, după cum se observă, durează doar trei săptămâni, se desfăşoară „la concurenţă" cu alegerile judeţene şi comunale din mai-iunie şi în climatul, relativ tensionat, datorat rejudecării, la Craiova, a Procesului ceferiştilor şi petroliştilor implicaţi în grevele din ianuarie-februarie 1933. Este, şi din aceste motive, singura sesiune extraordinară a Parlamentului din timpul guvernării liberale.

Cu toate că este de peste patru ori (4,14) mai mică ca durată decât precedenta, noua sesiune a Parlamentului românesc se apropie sensibil de numărul proiectelor de legi pe care le dezbate şi votează Camera şi Senatul în sesiunea anterioară. Astfel, numai în perspectiva Senatului în discuţie s-au aflat 93 proiecte de lege, din care 46 din iniţiativă extraparlamentară şi 47 din iniţiativă parlamentară. Nu a fost luat în discuţie un proiect din iniţiativa Ministerului Justiţiei şi 4 proiecte din iniţiativa Senatului[470].

Proiectele din iniţiativă extraparlamentară, provin de la Ministerul de Finanţe (13), Ministerul Instrucţiunii, Cultelor şi Artelor (10), Ministerul Lucrărilor Publice (6), Ministerul Agriculturii şi Domeniilor (5), Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale (4), Preşendinţia Consiliului de Miniştri (3), Ministerul Industriei şi Comerţului (2), Ministerul Justiţiei (2), Ministerul de Interne (1), Ministerul Afacerilor Externe (1). Patru proiecte provin de la ministere neprecizate[471].

În raport de provenienţă au importanţă, desigur, următoarele reglementări votate de către Parlament:

- autorizarea concesionării de către Regia Autonomă C.F.R. a cărăuşeriei publice (25 iulie 1934, iniţiator: Ministerul Lucrărilor Publice);
- autorizarea Regiei Autonome a C.F.R. de a încheia tranzacţii (Ministerul Lucrărilor Publice);
- crearea Fondului Naţional al Cinematografiei (Preşedinţia Consiliului de Miniştri);
- înfiinţarea şi funcţionarea comitetelor şcolare pe lângă liceele

militare (Preşedinţia Consiliului de Miniştri şi Ministerul Apărării Naţionale);

- inventarierea averilor şi veniturilor aparţinând bisericilor naţionale şi celorlalte culte (Ministerul Instrucţiunii, Cultelor şi Artelor);
- modificarea Legii sanitare şi de ocrotire din 27 aprilie 1933 (Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale);
- organizarea exploatării şi administrării Loteriei de Stat pe clase pentru sănătatea publică şi ocrotiri sociale (Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale);
- reglementarea funcţionării jocurilor de noroc (Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale);
- simplificarea serviciilor publice (Preşedinţia Consiliului de Miniştri);
- utilizarea personalului românesc în întreprinderi (Ministerul Industriei şi Comerţului)[472].

Ultimul dintre proiecte (votat în zilele de 3 şi 4 iulie 1934 de către Cameră şi respectiv de către Senat) prevedea ca întreprinderile să cuprindă cel puţin 80%, din fiecare categorie de personal, de origine română, iar Comitetul de direcţie al Consiliului de Administraţie să aibă cel puţin 50% din membri de origine română.

În octombrie 1934 se constituie un nou guvern, al cărui şef rămâne, în continuare, Gheorghe Tătărescu, dar cu o poziţie consolidată, în raport cu perioada anterioară. Acest aspect este de natură să accelereze reacomodarea legislativă la exigenţele liberale şi deopotrivă să fie atacate şi alte zone, în afara celor în care se făcuseră deja tatonări. Parlamentul lucrează mai relaxat, iar proiectele de legi pe care le primeşte spre examinare şi validare au un grad sporit de importanţă.

Un inventar al proiectelor de legi importante votate în **sesiunea ordinară 15 noiembrie 1934 – 20 aprilie 1935** ne edifică, credem noi, asupra substanţei operei legislative a Parlamentului român din această secvenţă temporală:

• *Legea pentru înfiinţarea Monetăriei Naţionale* şi *Legea pentru reglementarea emisiuilor de mondedă metalică* (ambele votate de către Cameră la 12 februarie şi de către Senat la 16 februarie 1935), prin care Ministerul de Finanţe era autorizat să bată şi să pună în circulaţie monede divizionare, dar nu oricum, ci după criterii clare care vizau valoarea nominală a monedei, dimensiunile, greutatea, titlul şi caracteristicile tehnice.

• *Legea pentru organizarea protecţiei animalelor* (27 martie 1935).

• *Legea pentru organizarea cooperaţiei* (27 martie 1935), prin care se modifica Legea similară din 27 iunie 1933. Potrivit legii era creat Consiliul Superior al Cooperaţiei, numit direct de guvern şi aflat sub supravegherea statului. Acest consiliu avea menirea să se ocupe cu organizarea, finanţarea şi propaganda cooperaţiei.

• *Legea pentru înfiinţarea unor taxe de consumaţie, sporirea cifrei de afaceri a taxelor existente la unele articole de consumaţiune şi produse petroliere, înfiinţarea unui impozit excepţional pe veniturile proprietăţilor clădite, în prezent scutite şi modificarea unor articole din legea monopolului vânzării spirtului şi băuturilor spirtoase şi a taxelor de consumaţiune* (1 aprilie 1933).

• *Legea pentru organizarea şi înfiinţarea Academiei Române de Medicină* (7 aprilie 1935).

• *Legea pentru prelungirea termenului de aplicare al Legii din 1912 pentru încurajarea industriei naţionale* (9 aprilie 1935).

• *Legea pentru modificarea art. 2 din Legea creditului agricol* (10 aprilie 1935).

• *Legea pentru completarea art. 7 din Legea privitoare la regiile autonome* (15 aprilie 1935), prin care administraţia comercială a întreprinderilor miniere şi metalurgice din Transilvania (R.I.M.M.A.) este autorizată să deschidă la B.N.R., sub formă de împrumut, credite necesare exploatării metalelor preţioase.

• *Legea pentru modificarea art. 81 din Legea minelor* (20 aprilie 1935), prin care statului i se acordă dreptul de preemţiune asupra cumpărării metalelor preţioase (aur, platină, argint), la preţul mondial. Prin lege, exploatările miniere de pietre preţioase erau obligate să predea statului, prin vânzare, întreaga cantitate de metal obţinut.

• *Legea pentru modificarea Legii lichidării datoriilor agricole* (20 aprilie 1935)[473].

Cea mai lungă sesiune a Parlamentului din această perioadă (157 de zile) este urmată de o vacanţă relativ substanţială, în care executivul, în virtutea prerogativelor acceptate de cele două camere, a utilizat sistemul decretelor-legi într-o manieră ce devine caracteristică guvernării liberale. Prin acest procedeu, care presupunea implicit şi „acordul" instituţiei parlamentare, cabinetul Tătărescu completează registrul normelor şi reglementărilor legislative. Între „completările" adoptate se înscriu: Decretul pentru aprobarea noului statut al B.N.R. (5 iunie 1935); Statutele de organizare ale Academiei Române (5 iulie 1935); Decretul pentru modificarea unor articole din statutul Băncii Centrale Cooperative (12 iulie 1935); Decret pentru protecţia şi amenajarea pădurilor (2 octombrie 1935); Decret pentru angajarea muzicienilor armatei (5 octombrie 1935)[474].

Nu este nici prima şi nici ultima dată când guvernul utilizează formula decretelor legi. Acest procedeu va fi mai intens folosit în ulterioare vacanţe parlamentare.

Activitatea Paralmentului, în următoarele două sesiuni (ultima nici n-o mai luăm în calcul, deoarece durează doar patru zile), denotă nu numai continuarea aplicării planului de guvernare, ci şi efortul de a da o nouă măsură propriilor demersuri. Orientarea în acest sens a activităţii camerelor corespundea viziunii „Mesajului Regal" care se pronunţa pentru „Asigurarea unui rgim de stabilitate şi continuitate"[475].

Accentul pe activitatea legislativă se materializează nu numai prin sporirea cantitativă a proiectelor înaintate spre dezbatere „came-

relor", ci şi prin importanţa lor intrinsecă în domeniul pe care îl vizează. Practic, în fiecare domeniu se introduc noi şi substanţiale reglementări.

Economia naţională constituie – şi în aceste sesiuni – una din priorităţile Parlamentului. Măsurile protecţioniste adoptate în 1912, sunt prelungite din nou (prin Legea din 21 aprilie 1936), iar Consiliul Economic Superior (creat prin Legea din 29 aprilie 1936) este chemat să susţină această politică. Consiliul funcţionează pe lângă guvern şi are următoarele atribuţii: dă avize asupra proiectelor de legi cu caracter economic, fără de care respectivele proiecte nu pot fi supuse dezbaterii corpurilor legiuitoare; dă avize asupra tratatelor şi convenţiilor cu caracter economic, financiar şi social; propune soluţii privind comerţul exterior, valorificarea produselor agricole etc. Consiliul este compus din reprezentanţi ai camerelor agricole, de comerţ şi industrie, ai camerelor de muncă, ministerelor, U.G.I.R.-ului, Casei Centrale a Asigurărilor şi ai Casei Centrale a Cooperaţiei.

Agricultura este vizată, îndeosebi, prin Legea votată la Cameră şi Senat în zilele de 10 şi respectiv 13 martie 1937 (publicată în „Monitorul Oficial" la 22 martie). Intitulată Legea pentru organizarea şi încurajarea agriculturii, aceasta avea în obiectiv crearea unei mai mari stabilităţi proprietăţii ţărăneşti şi stoparea procesului fărâmiţării ei. Pentru a crea un cadru adecvat şi stimulativ proprietarilor rurali, potrivit prevederilor legii, la sfârşitul aceluiaşi an începe să fiinţeze Institutul Naţional de Credit Agricol, care oferea agricultorilor posibilitatea de a contracta împrumuturi pe termen lung.

Statul, în virtutea art. 3 ale legii, contribuie la formarea capitalului social al Institutului cu suma de 500 milioane lei, urmând ca, începând cu exerciţiul bugetar 1938/1939, să aloce anual suma de 100 milioane de lei[476].

În cadrul dezbaterilor asupra proiectului de lege se atacă inclusiv problema „clasei mijlocii", ca structură socială indispensabilă unei societăţi româneşti moderne, din considerentele: „Formarea unei proprietăţi rurale mijlocii – relevă deputatul lt. col. Nicolae Bucur – rezultată din puterea de muncă, priceperea şi hărnicia micilor plugari,

care să facă o legătură puternică şi frăţească între proprietatea parcelară de jos şi cea mare de sus, spre a spori, astfel, şi mai mult numărul unităţilor economice, producătoare de venituri agricole"[477].

Alte două reglementări legislative, adoptate la 12 octombrie şi 13 noiembrie 1937 au în obiectiv fie o mai bună organizare a muncilor agricole (prima), fie susţinerea financiară a producătorilor agrari (a doua)[478]. Pentru viticultori erau adoptate măsuri vizând protecţia culturilor (Legea pentru apărarea viticulturii, adoptată la 27 martie 1937)[479].

În probleme de natură financiar-bancară, contribuţia Parlamentului, cu excepţia dezbaterii şi votării bugetului statului, este irelevantă (doar Legea pentru ratificarea convenţiei dintre B.N.R. şi Ministerul Finanţelor pentru lichidarea portofoliului imobilizat precum şi Legea pentru unificarea şi simplificarea măsurilor financiare excepţionale, având o importanţă mai ridicată, comparativ cu toate celelalte).

Aspectele de natură administrativă şi instituţională, precum şi cele care au în obiectiv reglementări din domeniul educaţiei şi învăţământului sunt, în adevăratul înţeles al cuvântului, importante. Ele se referă la modificări în structurile administrativ-instituţionale, în mecanismele lor de funcţionare, în atribuţii etc. Astfel, Legea pentru modificarea unor articole din Legea pentru organizarea administraţiei locale, din 3 august 1929, cu modificările din 15 iulie 1931, 21 septembrie 1932 şi 3 mai 1933 (votată de ambele „adunări" la 27 martie 1936) este una dintre acestea.

Legea era substanţial redusă, comparativ cu formele anterioare (de la 700 articole la 287) şi serios modificată, mai ales în ce priveşte alegerile administrative, funcţionarea şi durata consiliilor locale, atribuţiile prefectului şi ale subprefectului, exercitarea dreptului de petiţionare, selecţionarea personalului aparatului administrativ, elaborarea planurilor de sistematizare a oraşelor şi satelor, regimul de funcţionare al staţiunilor balneo-climaterice ş.a. Legea, în esenţă, modernă şi eficace, în sensul că urmărea creşterea autonomiei şi responsabilităţii locale, o mai bună coordonare şi corelare a activităţii administrative

în lucrări de interes comun ş.a., avea şi un anume substrat. Acesta consta în tentativa de scoatere a administraţiilor locale de sub influenţe politice, prin dizolvarea consiliilor vechi şi instituirea de noi organisme locale, care erau împuternicite să se ocupe prioritar de pregătirea alegerilor comunale. Legea, care încorpora şi contribuţia Parlamentului, era importantă, necesară şi „fericit redactată", ca efect al unui studiu bine efectuat de către ministrul de interne Ion Inculeţ şi deputatul Iuca – după părerea unora[480] –, iar după aprecierile altora „reacţionară" şi „efemeră" (col. Petre Petrescu, deputat de Dolj)[481]. Indiferent, însă, de păreri, legea se înscrie printre contribuţiile legislative semnificative ale Parlamentului, cu atât mai mult cu cât, ca efect al ei, se realizează o nouă împărţire administrativă a teritoriului ţării.

Învăţământul beneficiază de câteva reglementări importante, cum sunt Legea organizării învăţământului comercial secundar (25 martie 1936), Legea pentru organizarea şi funcţionarea învăţământului secundar industrial (31 martie 1936) sau Legea pentru învăţământul universitar (adoptată la 17 martie la Cameră şi 18 martie la Senat), ultima dintre acestea încercând să reglementeze situaţia „profesorilor cumularzi" sau a profesorilor universitari navetişti. Era vorba, în principal, de „aproape jumătate din profesorii universităţilor din Iaşi şi Cernăuţi, ai facultăţilor de teologie de la Chişinău şi o bună parte din profesorii Universităţi de la Cluj"[482], toţi din Bucureşti, care făceau naveta săptămânal între Capitală şi universităţile amintite. Legea introducea sancţiuni pentru cei care absentau de la cursuri şi seminarii. Totodată, se instituia un control mai riguros al Ministerului Instrucţiunii Publice asupra activităţii studenţeşti, cu obiectivul prevenirii politizării universităţilor şi transformării lor în teren de dispute politice.

Parlamentul dezbate şi avizează favorabil un număr de proiecte care aduc îmbunătăţiri în domeniul muncii manuale şi intelectuale, protecţiei forţei de muncă, asigurărilor sociale etc. cum sunt: Legea pentru convertirea în lei a prestaţiior din contractele de asigurare (24

martie 1936), Legea pentru modificarea unor dispoziţii din Legea pentru funcţionarea întreprinderilor private de asigurări (10 aprilie 1936)[483] ş.a.

Deşi se încadrează în sistemul legislativ promovat de Ministerul Muncii şi Ocrotirilor Sociale, Legea pentru organizarea muncii de folos obştesc (votată în şedinţele Camerei şi Senatului din 18 şi respectiv 19 martie 1937), prin prevederile ei şi mai ales prin implicarea tineretului într-o acţiune având caracter premilitar, se integra şi în domeniul apărării naţionale. Legea are, în primul rând, valoare educaţională prin efectuarea muncii în folos obştesc de către tineri până la 21 de ani. Totodată, ea are şi valoare pragmatică, prin efectuarea pregătirii premilitare, stabilită să se desfăşoare pe parcursul a trei luni anual. Activităţile lucrative, care se desfăşurau în cadrul pregătirii premilitare, aveau drept scop „dezvoltarea sentimentului de solidaritate, între diferite straturi sociale, pentru preţuirea muncii manuale şi pentru completarea educaţiei tineretului printr-o muncă temeinică şi bine rânduită în lucrări folositoare ţării"[484].

Tinerii care depăşeau vârsta de 21 de ani, sau care vroiau să participe la astfel de activităţi, se puteau înscrie ca voluntari, însă numai cu avizul Comitetului Muncii de Folos Obştesc.

Legea, iniţiată de Ministrul Muncii, modifica legea similară iniţiată de Iancu Nistor în urmă cu nouă luni, în sensul că anula restricţiile impuse tineretului în organizarea de activităţi în sistem de tabere, echipe etc. La vremea respectivă, s-a comentat că prin această prevedere s-a urmărit scoaterea tineretului, în special universitar, de sub influenţa legionarilor (legea „nu a urmărit decât un scop de ură împotriva înnoitoarelor tabere de muncă ale legionarilor şi lăncierilor"[485]).

Noua lege, anula interdicţia respectivă, însă crea o instituţie specializată – Comitetul Muncii de Folos Obştesc – care prelua iniţiativa îndrumării tineretului în activităţile colective având caracter lucrativ, dar în folosul obştii.

Ultimele trei sesiuni ale Parlamentului din perioada 1934-1937, a căror durată reprezintă mai mult de jumătate din durata tuturor

sesiunilor desfăşurate în acest interval[486], adoptă proiecte de legi importante şi în alte domenii, cum sunt: culte, justiţie, presă şi cultură, sănătate, apărare naţională. În perspectiva acestor domenii, principalele reglementări pe care Parlamentul le adoptă sunt următoarele: Legea pentru înzestrarea mănăstirilor (20 martie 1937), Regulament pentru aplicarea Legii pentru parohii, protopopii şi eparhii (15 noiembrie 1937) - *culte*; Legea pentru modificarea unor dispoziţii din Legea corpului de avocaţi (2 aprilie 1936); Legea pentru magistraţii delegaţi la Curtea Superioară Administrativă (20 martie 1937) - *justiţie*; Legea pentru încurajarea artelor plastice (6 martie 1937); Legea pentru apărarea patrimoniului public (20 martie 1937) - *cultură*; Regulament pentru administrarea comercială a moşiilor Armatei (21 ianuarie 1936) - *armată*[487] ş.a.

Contribuţia efectivă a parlamentarilor la demersul legislativ, prin promovarea, din proprie iniţiativă, a proiectelor de legi, este mai accentuată în sesiunea 15 noiembrie 1936 - 20 martie 1937. Astfel, din iniţiativa Camerei sunt depuse la Biroul Senatului 55 de proiecte, iar din iniţiativa celei de-a doua ramuri parlamentare sunt depuse la Biroul Camerei 26 de proiecte, în total, deci, 81 de proiecte, din care: 63 sunt discutate şi votate, iar restul rămân nevotate. După natura lor, proiectele se înscriu în următoarele domenii: financiar - 17, învăţământ - 15, administraţie - 13, sociale - 5, justiţie - 4, cultură - 4, economie - 2, sănătate -1, apărare naţională - 1, transporturi - 1.

Cu excepţia câtorva, majoritatea proiectelor au însemnătate medie sau minoră. În funcţie de natura şi obiectivele lor, proiectele au următoarea înfăţişare:

aplicarea unor art. de lege - 4.

Modificarea unor art. de lege - 9.

Adăugarea unor art. noi la legi anterioare - 2.

Interpretări noi date unor art. din legi votate anterior - 2.

Reglementări noi legislative - 1.

Scutiri de taxe şi impozite - 1.

Autorizarea de împrumuturi unor persoane juridice - 9.

Autorizarea de vânzări pentru obţinerea de venituri suplimentare – 3.

Autorizarea construirii unor localuri – 2.

Autorizarea de construcţii – 2.

Acordarea de terenuri pentru obţinerea unor venituri suplimentare – 1.

Delimitări teritorial-administrative – 2.

Transformarea unor comune urbane în municipiu (Focşani) – 1.

Formarea vetrelor de sat – 1.

Alipirea de localităţi – 2.

Schimburi de terenuri – 1.

Concesionări – 1.

Recunoaşteri de societăţi – 2.

Autorizări pentru perceperea de taxe – 3.

Autorizarea cumpărării unor imobile – 1.

Cedarea de imobile unor asociaţii – 2.

Declararea unor suprafeţe drept terenuri pentru utilitate publică – 1.

Acordarea de pensii viagere – 3.

Prelungirea, fără limită de vârstă, a activităţii prof. N. Iorga şi a prof. G. Marinescu – 2.

Înfiinţarea de noi catedre universitare – 3.

Autorizarea examenelor de grad – 1.

Schimbarea gradului de importanţă al unor şosele[488] – 1.

În total, deci, s-au votat 63 de proiecte.

Parlamentul are şi în aceste sesiuni, ca şi în precedentele, rolul formal de a valida acordurile şi înţelegerile internaţionale ale statului român.

Sesiunile parlamentare din perioada guvernării liberale, în afara menţinerii cadrului şi „condiţiei" tradiţionale de activitate, au şi conotaţii disticte, care le distanţează de sesiunile din alte perioade anterioare.

Utilizarea decretelor-legi, deşi nu este un element de noutate în viaţa Parlamentului românesc, devine un procedeu considerabil accentuat, comparativ cu situaţii anterioare. Guvernul afectează foarte serios atributele Parlamentului în materie legislativă, arogându-şi drepturi anticonstituţionale, ceea ce a creat confuzie în jurul noţiunilor de lege şi de legalitate. După cum stipulau normele constituţionale (art. 88), actele de politică externă trebuiau să aibă inclusiv acordul Parlamentului. Or, guvernul, prin intermediul unor decret-lege, s-a autorizat singur să ratifice tratate şi convenţii internaţionale.

Confuzia a sporit şi mai mult în condiţiile în care executivul liberal a început să nu mai respecte ierarhizarea firească a normelor de drept (constituţie, lege, regulament, jurnal al Consiliului de Miniştri, decizie ministerială etc.), în sensul că legea era subordonată constituţiei, regulamentul era subordonat legii ş.a.m.d. Guvernul liberal anulează, însă, legi votate de Parlament prin jurnale ale Consiliului de Miniştri (cum este şi cel publicat în „Monitorul Oficial", nr. 239 din 15 octombrie 1937, prin care se modifică legi sanitare votate anterior de către Parlament) sau prin decrete-legi (cum este Legea pentru crearea Oficiului de Educaţie al Tineretului Român din 1934, anulată prin decretul-lege privind înfiinţarea „Străjii Ţării", din 8 octombrie 1937)[489], care exprimau numai voinţa executivului.

Activitatea legislativă a guvernului în vacanţele parlamentare s-a materializat în decrete-legi (D.L.) şi jurnale ale Consiliului de Miniştri (J.C.M.) cu relevanţă şi importanţă foarte mare. Între acestea se înscriu: J.C.M. pentru reglementarea proporţiilor supuşilor străini la întreprinderile mici (18 iunie 1935); J.C.M. pentru primele ce le are de plătit B.N.R. la aurul şi argintul primit de la stat (21 iunie 1935); J.C.M. pentru reducerile de pensii ale invalizilor (29 iunie 1936); J.C.M. privitor la naţionalizarea Societăţii Anonime Ungaria „Nitrogen", cu sediul la Budapesta (8 iulie 1936); D.L. pentru încurajarea aviaţiei particulare (20 iulie 1936); D.L. pentru acordarea drepturilor de monopol întreprinderilor ce se crează în scopul de a fabrica mărfuri noi (1 august 1936); J.C.M. pentru autorizarea Administraţiei Comerciale a

Întreprinderilor miniere şi metalurgice ale statului să comande o oţelărie (29 august 1936); D.L. pentru navigaţie aeriană deasupra teritoriului României (8 octombrie 1936); D.L. pentru lichidarea datoriilor către Creditul Funciar pentru lucrări de amelioraţiune (12 noiembrie 1936); D.L. penru înfiinţarea Comitetului de Coordonare a Apărării Naţionale (14 noiembrie 1936); D.L. pentru scutirea de taxe a primei fabrici române de metalurgie de la Braşov în scopul fabricării de armament (14 noiembrie 1936); D.L. pentru scutirea de taxe a fabricilor de armament de la Copşa Mică şi Cugir (14 noiembrie 1936); D.L. pentru scutirea de taxe a firmei S.R.T. (14 noiembrie 1936); J.C.M. pentru oprirea înstrăinării imobilelor comunale şi judeţene din Transilvania, Bucovina şi Basarabia, ocupate de Armată (17 aprilie 1937); D.L. pentru creditele necesare statului spre a exercita drept de preemţiune asupra terenurilor agricole (20 mai 1937); D.L. pentru preluarea de către stat a unor credite acordate B.C.R. (3 iunie 1937); D.L. pentru aplicarea art. 50 şi 52 din Legea dotărilor agricole (15 iunie 1937); D.L. pentru modificarea art. din Legea de organizare şi încurajare a agriculturii (24 iunie 1937); D.L. pentru furnituri de nave, motoare etc. pentru aviaţie şi marină (26 iunie 1937); D.L. pentru avans la furnituri pentru apărarea naţională (10 iulie 1937); D.L. pentru creditori care n-au acceptat aranjamentele (24 iulie 1937); D.L. pentru plata comenzilor privind apărarea naţională (7 august 1937); J.C.M. pentru import, export şi reiport de materiale pentru armament (12 august 1937); J.C.M. pentru ratificarea J.C.M. privitor la înlesniri, scutiri şi avansuri acordate industriilor de apărare naţională (13 august 1937); D.L. privind înfiinţarea „Străjerilor Ţării" (8 octombrie 1937); D.L. pentru abrogarea Legii pentru înfiinţarea Băncii Agriculturii Române (11 octombrie 1937); D.L. pentru înfiinţarea Societăţii Industria Naţională Aeronautică (INA) – 30 octombrie 1937[490].

Interesant ar fi fost să realizăm o analiză comparativă a „greutăţii" specifice a celor două tipuri de activităţi legislative: parlamentară şi guvernamentală pentru a releva, prin contrast, semnificaţia şi rolurile

reale ale celor două adunări într-o operă politică de interes naţional. O situaţie nebănuită înainte de a întreprinde acest demers ne-a determinat să renunţăm la intenţie. Motivul: înregistrarea defectuoasă a actului votării unui proiect şi a momentului intrării lui în vigoare.

După cum bine se ştie, pentru ca un proiect de lege să intre în vigoare, deci să devină operant, sunt necesare trei faze distincte, dar obligatorii, evident în perspectiva mecanismelor de funcţionare a Parlamentului. Primele două se referă la *votul favorabil obligatoriu al proiectului dat de către Adunarea Deputaţilor şi de către Senat* şi a treia la *publicarea acestuia în „Monitorul Oficial", după sancţionarea lui.* Este poate surprinzător, dar, din păcate, real, că modul în care se operează frecvent cu date referitoare la etapele validării şi intrării în vigoare a unui proiect este contrar realităţii şi spiritului ştiinţific. Frecvent se uzitează una din cele două date ale votării de către adunări a unui proiect şi foarte rar amândouă; nu se coroborează cele trei date între ele pentru a plasa corect legea (în cazul validării proiectului) în raport de activitatea Parlamentului (în timpul unei sesiuni parlamentare sau a vacanţelor parlamentare), deoarece numai aşa putem atribui corect şi real ce îi aparţine instituţiei parlamentare şi ce îi este impus din exteriorul ei, de celelalte ramuri sau organisme ale puterii ş.a.

Surprinzător, chiar instrumentele cotate foarte bine, în afara materialului arhivistic, conduc uneori pe piste greşite pe cei ce le studiază. Astfel, una şi aceeaşi lege este datată greşit sau o găsim în două sau trei variante cronologice; unele dintre legi, regulamente etc. sunt înregistrate după una din cele trei faze obligatorii menţionate şi nu în raport de ultima; chiar şi aşa fiind, cum este cazul Colecţiei Hurmuzacki, pentru un analist politic dotarea este incompletă, deoarece nu poate plasa corect o lege votată în zona reală sau „imaginară" a Parlamentului.

În ce ne priveşte, am căutat, în măsura posibilului, să operăm cu proiecte verificate în raport de cele trei faze sau, dacă nu a fost posibilă o asemenea raportare, am corelat proiectul de lege cu intervalele stricte ale sesiunilor şi vacanţelor parlamentare pentru a depista natura

„ascunsă“ a acestora: era o emanaţie reală a Parlamentului sau reprezenta o formă mascată legislativă pusă în seama Camerei sau Senatului.

Şi fiindcă am abordat asemenea aspecte, mai este de adăugat un altul, pentru a evita interpretări nedorite. Am considerat că dimensiunea reală a Parlamentului este dată numai de propria sa activitate, înţelegând prin aceasta toate operaţiunile de înregistrare, depunere, discutare, votare şi expediere a unui proiect către promulgare şi intrare în vigoare. În afara decretelor-legi şi jurnalelor Consiliului de Miniştri am exclus din activitatea Parlamentului inclusiv legile, regulamentele, decretele care fie s-au „votat“ în regim de urgenţă în ultimele zile ale Adunării Deputaţilor şi Senatului şi apoi s-au publicat eşalonat, după încheierea sesiunilor, ca şi cum ar fi fost rezultatul unui efort lucrativ parlamentar, fie au fost emanaţii ale altor structuri ale puterii ambiguu plasate, pentru a crea senzaţia de implicare a Parlamentului.

Dacă luăm în calcul numeroasele reglementări şi norme care sunt publicate după încheierea sesiunilor parlamentare, evident, activitatea Parlamentului apare complet deformată. *Intenţia noastră mărturisită este de a atribui instituţiei parlamentare ce îi aparţine, real şi nu formal, pentru a evalua cât mai corect posibil propriul său aport la opera legislativă din deceniul al patrulea.*

La finalul sesiunii 15 noiembrie 1936 – 20 martie 1937, un raport confidenţial al Legaţiei Germaniei din Bucureşti aprecia: „Ultima sesiune ordinară a Parlamentului român s-a încheiat la 20 martie. Între timp perioada actualei legislaturi continuă până în noiembrie, aşa că mai rămâne posibilitatea unei alte convocări a sesiunii extraordinare. Rareori încheierea unei sesiuni parlamentare a surprins partidele politice atât de slăbite şi de fărâmiţate, iar pe rege atât de atotputernic, stăpân al situaţiei, ca de astă dată. Dacă, într-adevăr, scopul politicii regale era să spargă partidele şi să le aţâţe între ele, nicicând de la revenirea sa pe tron, lucrul nu i-a reuşit în aşa măsură ca în momentul de faţă“[491].

Documentul, datând din 24 martie 1937, surprindea, la rândul

lui, realist atât raportul dintre rege şi partide, cât şi plasamentul Parlamentului în incidenţa acestui raport.

Alegerile de la sfârşitul anului 1937 confirmă prezumţiile diplomatului german, deschizând drumul spre instituirea regimului autoritar de către Carol al II-lea.

Cum era de aşteptat, demersurile legislative ale Parlamentului, în noul context, sunt reduse, în comparaţie cu activitatea similară a celorlalte ramuri ale Puterii. **Legislatura 1939-1940**, care cuprinde 4 sesiuni (3 extraordinare şi una ordinară), însumează 108 zile, ceea ce reprezintă una dintre cele mai scurte legislaturi parlamentare din deceniul al 4-lea sub raportul duratei.

Într-o postură nefavorabilă, sub aspectul împlinirii menirii sale ca instituţie legislativă, se află atât activitatea de ansamblu, cât şi cea direct referitoare la promovarea legilor în statul român.

Prima dintre cele patru sesiuni ale noii legislaturi se consumă în activităţi procedurale de uzură şi discursuri festiviste, finalul fiind ceva mai animat la capitolul demersuri legislative. Parlamentul dezbate şi votează Legea Casei rurale (publicată în „Monitorul Oficial" la 16 iunie 1939), lege, de altfel foarte importantă, deoarece obiectivul ei esenţial îl constituie susţinerea proprietăţii mijlocii prin facilitarea cumpărării, vânzării şi exploatării de terenuri (art. 2)[492].

Capitalul social al Casei Rurale, în fapt o instituţie bancară, era fixat la 100 milioane de lei, cu posibilitate de majorare (art. 2), sumă, însă, insuficientă pentru a contribui substanţial şi pe o perioadă îndelungată la promovarea intereselor proprietăţii mijlocii.

La birourile Adunării Deputaţilor şi Senatului au fost depuse şi proiectele de lege privitoare la valorificarea grâului, statutul funcţionarilor publici şi recunoaşterea breslelor (proiect care se menţine depus şi în sesiunea următoare).

În textul Mesajului Regal de închidere a sesiunii, se făcea o precizare care, aparent, are o semnificaţie minoră sau obişnuită: „Proiectul legii pentru aşezarea corpurilor profesionale, cum şi proiectul statutului funcţionarilor publici, au fost depuse pe birourile corpurilor legiuitoare

şi activitatea Dvs. urmează să se desfăşoare în comisiile permanente ale fiecărui corp legiuitor“[493].

Aparent, spuneam, nu este nimic de semnalat, mai ales că şi în practica legislaturilor anterioare era întâlnit un astfel de procedeu (discutarea proiectelor în comisii). Dacă nu a fost analizată această latură a activităţi parlamentare, s-a datorat faptului că arhiva comisiilor parlamentare nu există, deci nu se poate urmări modul concret de lucru al acestora între sesiuni.

În cazul de faţă, însă, ceremonialul fastuos al primei sesiuni, pus în dificultate de intervenţiile intempestive ale unor deputaţi şi senatori sau de absenţa unor personalităţi de la dezbaterile pe marginea proiectului de răspuns la „Discursul Tronului“, precum I. Maniu, I. Mihalache, dr. N. Lupu, Dinu Brătianu ş.a., i-a creat o stare de disconfort şi de iritare suveranului, care vroia ca totul şi toate să se desfăşoare într-o notă de voioşie generală şi unitate. Parlamentul devenea, astfel, o maşină de vorbe blânde şi cu duh, de aprecieri laudative şi de promisiuni, fiind ferit de critici, replici sau poziţii contrare.

Puţinătatea proiectelor depuse la Parlament şi utilizarea predilectă a decretelor regale dă dimensiunea reală a rolului conferit legislativului de către suveranul României.

A doua sesiune (25 XI – 20 XII 1939), care este singura ordinară din legislatura carlistă (o raportăm la „guvernarea“ suveranului şi nu la cea a executivului, deoarece nu putem s-o judecăm în relaţie de guvernele care se succed în perioada 1938-1940, acestea promovând explicit şi implicit politica dictată de monarh), se desfăşoară în aceeaşi notă, ca şi precedenta. Nu este mai puţin adevărat că atenţia politicienilor era îndreptată prioritar spre evoluţia evenimentelor internaţionale, care conduce la izbucnirea celei de a doua conflagraţii mondiale. Sesiunea se încheie în aceeaşi notă ca a majorităţii sesiunilor parlamentare din perioada pe care o analizăm: guvernul Tătărescu (24 noiembrie – 4 iulie 1940) depune spre avizare la birourile adunărilor nu mai puţin de 260 de decrete-legi, ceea ce, evident, formaliza, până

la bagatelizare, funcţia legislativă a Parlamentului. Gestul executivului este serios amendat atât la Senat cât şi la Cameră, cu toată „luminoasa expunere a minstrului de justiţie, d-l Istrate Micescu“[494].

Timpurile excepţionale pe care le trăia ţara şi umanitatea pot fi, într-un fel o scuză pentru executiv. Ea poate fi acceptată, însă, numai până la un punct.

Sesiunea a 3-a (7 martie – 19 aprilie 1940), scriptic se desfăşoară pe durata a 42 de zile, fiind, astfel, cea mai îndelungată din legislatura respectivă. În realitate ea durează mult mai puţin, la nivelul a câtorva zile, când sunt depuse spre ratificare 163 de proiecte (23 martie) şi când dezbaterile de „fond“ se concentrează mai ales în ziua de 3 iulie 1940[495].

Evenimentele grave din vara anului 1940 diminuează şi mai mult rolul Parlamentului. Prudenţa care marchează activitatea guvernului Gh. Tătărescu şi apoi a executivului condus de I. Gigurtu, fac ca declaraţiile oficiale, în numele Ţării, să nu mai fie făcute în faţa camerelor reunite, ci a comisiilor reunite de politică externă, pentru a scădea impactul impresiei acestora asupra puterilor adverse şi a limita la minimum declaraţiile oamenilor politici, evident îngrijoraţi de soarta ţării şi deopotrivă de iminenta implicare a României în război.

Ceea ce conferă un anume rol Parlamentului în această perioadă sunt comisiile parlamentare. Active sunt: Comisia de legislaţie civilă, comercială şi penală ale ambelor adunări (care discută separat sau reunite codul funcţionarilor, organizarea breslelor etc.) sau Comisia financiară, bugetară şi fiscală a Adunării Deputaţilor (care dezbate anteproiectul legii amnistiei fiscale, mai ales în şedinţele din iunie 1940). Dezbateri intense, cu note de patetism, dar într-o autentică vibraţie patriotică, se produc în verile fierbinţi ale anilor 1939 şi 1940, când se judecă soarta României în relaţie cu Pactul Molotov-Ribbentrop şi cedările teritoriale în favoarea U.R.S.S., Ungariei şi Bulgariei[496].

Comisiile suplinesc, în fapt, dezbaterile parlamentare, lucrările lor fiind urmărite cu multă atenţie de *mass-media*. Reacţiile sunt prompte atunci când adoptarea de către comisii a unor articole sau amendamente sunt opozante aspiraţiilor unor straturi sociale sau segmente ale societăţii civile. Pe parcursul discutării proiectului de lege al breslelor în cursul lunii octombrie 1939, pentru a oferi un exemplu, conducerea uniunilor de bresle de meseriaşi din Bucegi protestează, printr-o moţiune adoptată la 19 octombrie, împotriva hotărârii Comisiei de legislaţie civilă, comercială şi penală a Camerei[497].

În mediile muncitoreşti, reacţiile nu se limitează numai la proteste. Se declanşează campanii de presă, însoţite de adunări sau mitinguri.

Proiectul legii breslelor este criticat şi din perspectiva controlului asumat de stat în problema organizării profesionale, care limita atribuţiile acestora, cât şi din orizontul creării unei structuri centrale – „concentrarea uniunilor de breaslă într-un for central, pentru reprezentarea şi apărarea intereselor de ordin general ale diferitelor bresle de muncitori, funcţionari particulari şi mici meseriaşi“[498].

Deprecierea funcţiei legislative a Parlamentului este deplânsă de personalităţi politice, ştiinţifice sau culturale, cum este şi profesorul Constantin Rădulescu-Motru, care constata cu regret că „Regimul parlamentar este în vădită decadenţă, nu numai la noi, ci peste tot, în toate ţările“[499].

Şi în această perioadă, ca şi în precedentele, nu se constată un vid legislativ, chiar dacă rolul Parlamentului este minor sau insignifiant. Dacă ne ghidăm după numărul impresionant de decrete depuse în sesiunile amintite, ar însemna să atribuim Parlamentului un rol pe care, în realitate, nu-l deţine. Ne menţinem pe acelaşi plan de evaluare şi de analiză, pe care l-am anunţat, luând în calcul numai ce a realizat concret Adunarea Deputaţilor şi Senatul în legislatura respectivă şi în fiecare din componentele ei (sesiunile).

Într-o astfel de perspectivă, rolul Parlamentului, numai sub raportul contribuţiei sale la promovarea legislaţiei, este cel relevat, ceea ce ne dezvăluie un legislativ vegetativ, care trăieşte mai mult pe seama unor manifestări în afara propriilor sale sesiuni.

Din alt unghi de analiză, acesta ar fi fost împovărat de cele peste 420 de proiecte depuse spre dezbatere şi ratificare, numeroase esenţiale pentru consolidarea noului regim politic, altele importante în perspectiva intereselor societăţii şi ţării, în general. Între acestea se numără: Constituţia Regele Carol al II-lea (din februarie 1938); Decretul-lege (D.L.) prin care se măresc atribuţiile Consiliului Legislativ (4 aprilie 1938); D.L. pentru înfiinţarea Direcţiei Generale a Presei şi Propagandei pe lângă Preşedinţia Consiliului de Miniştri (11 martie 1938); D.L. pentru stabilirea dobânzilor şi înlăturarea cametei (5 mai 1938); D.L. pentru organizarea Consiliului Economic Superior (1 iunie 1938); Decret privind reforma administrativă (13 august 1938); Decret-Regal (în continuare: D.R.) cu privire la drepturile minorităţilor (28 august 1938); Lege pentru coordonarea şi modificarea unor dispoziţiuni din Legea privitoare la instituţiunile de propagandă (31 august 1938); Legea pentru recunoaşterea şi funcţionarea breslelor (12 octombrie 1938); Decret pentru înfiinţarea Ministerului Înzestrării Armatei (14 octombrie 1938); Legea asigurărilor sociale (promulgată prin D.R. nr. 4310 din 14 decembrie 1938 şi publicată în „Monitorul Oficial" din 22 decembrie 1938); Legea pentru înfiinţarea organizaţiei politice a „Frontului Renaşterii Naţionale" (15 decembrie 1938); Lege privitoare la dobândirea şi pierderea naţionalităţii române (19 ianuarie 1939); Legea electorală pentru Adunarea Deputaţilor şi Senat (9 mai 1939); Legea privitoare la jurământul membrilor Adunării Legiuitoare (5 iunie 1939); D.L. privind stabilirea unor norme noi de organizare a F.R.N. (20 ianuarie 1940); J.C.M. relativ la cenzura presei şi modul exercitării ei (8 aprilie 1940); D.L. privitor la starea juridică a locuitorilor evrei din România (9 august 1940); D.L. pentru transformarea F.R.N. în Partidul Naţiunii (26 iulie 1940)[500].

[193] Dintre acestea, la **Cameră:** 640 din iniţiativa Adunării Deputaţilor şi 57 din iniţiativa Senatului; la **Senat** – 335 din iniţiativa Adunării Deputaţilor şi 126 din iniţiativa Senatului. Pe ani legislativi situatia este următoarea: la **Cameră** – 1930-1931 (66 proiecte de legi din iniţiativa Adunării şi 1 din iniţiativa Senatului), 1931-1932 (149 şi respectiv 9), 1932-1933 (85; 9), 1933-1934 (117; 10), 1934-1935 (61; 10), 1935-1936 (65; 8), 1936-1937 (92; 10), 1938-1939 (1; -), 1939-1940 (4; -); la **Senat**: 1930-1931 (36 proiecte de legi din iniţiativa Adunării şi 7 din iniţiativa Senatului), 1931-1932 (69 şi respectiv 30), 1932-1933 (40; 14), 1933-1934 (69; 10), 1934-1935 (30; 13), 1935-1936 (30; 15), 1936-1937 (58; 23), 1938-1939 (-; 12), 1939-1940 (3; 2).

[194] Dintre acestea 1.290 la Adunarea Deputaţilor şi 1.135 la Senat. (Date obţinute prin prelucrarea materialului informativ din anexele la lucrarea lui Matei Dogan, *Op. cit.*, p. 65 şi tab. VIIc şi VIIIa).

[195] În anul legislativ 1937-1938 nu se înregistrează nici-un proiect din iniţiativă parlamentară, iar în anii 1938-1939 şi 1939-1940 din iniţiativa Senatului. Cf. Matei Dogan, *Op. cit.*, p. 65.

[196] *Constituţiunea* [1923], p. 7.

[197] *Ibidem*, p. 11.

[198] „Parlamentul Românesc", an. X, nr. 311 din 20 decembrie 1939, p. 127.

[199] Pentru Senat, de exemplu, între 1923-1938, orice proiect din iniţiativa parlamentară trebuia susţinut de 7 senatori, iar între 1938-1940 de 30 de senatori.

[200] C. Hamangiu, *Codul general al României. Legi noi de unificare*, vol. XIII-XIV, 1922-1926, Bucureşti, Editura Librăriei „Universala" Alcalay & Co., [s.a.], p. 1002.

[201] Constituţia din 1938 atribuia un rol deosebit comisiilor Senatului, majorate la 14. Două dintre ele erau investite cu cercetarea bugetului statului (atribuţie conferită de Constituţia din 1923 Adunării Deputaţilor). O comisiune nouă era şi cea investită cu cercetarea naturalizării, desfiinţată în 1923, în regimul Constituţiei din 1923 („Parlamentul Românesc", an. X, nr. 311 din 31 decembrie 1939, p. 127).

[202] Diferenţa care apare la M. Dogan (10 proiecte de legi) se datorează faptului că în calculul acestuia s-a inclus şi sesiunea extraordinară din 15 iunie – 17 iulie 1931 (Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Senat, dosar 15.948, ff. 9-11).

[203] Tabelul a fost realizat după datele oferite de: Senatul sesiunea ordinară 1933-1934, *Indexul legilor aduse în discuţia sesiunii ordinare 1933-1934,*

deschisă la 1 februarie 1934 şi închisă la 28 aprilie 1934, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, 1934; Senatul. Sesiunea extraordinară 1936, *Indexul legilor aduse în discuţia Senatului în sesiunea ordinară deschisă la 15 noiembrie 1936 şi închisă la 20 martie 1937*, Bucureşti, M.O. şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală.

[204] În cele trei sesiuni nu au fost luate în discuţie 28 de proiecte, dintre care mai însemnate au fost următoarele: revenirea la numele vechi românesc de familie şi localităţi în zonele aflate înainte de 1918 sub dominaţie imperială (sesiunea 1.II – 28.IV.1934); propunerea pentru instituirea unei anchete parlamentare cu privire la activitatea societăţii forestiere „Lamas"; tipărirea dicţionarului limbii române; extinderea Legii generale de pensii asupra învăţătorilor confesionali români din Transilvania (sesiunea 15.XI.1936 – 20.III.1937).

[205] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Senat, dosar 15.948, f. 5.

[206] Proiectul era relativ important deoarece încerca să prevină eventuale abuzuri şi nemulţumiri în timpul şi după operaţiile alegerilor parlamentare. Se cerea, astfel, ca toţi alegătorii domiciliaţi în comune urbane şi municipii să aibă obligativitatea de a avea carnetul de identitate la alegeri, care suplinea şi cartea de alegător (Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar nr. 20308/1930-1931, f. 58).

[207] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 94 din 12 noiembrie 1930, p. 5133; Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Senat, dosar nr. 15.722, f. 27; fond Parlament, dosar nr. 2308/1930-1931, ff. 53-54.

[208] Referitor la acest proiect este de semnalat iniţiativa prof. N. Iorga, susţinut de deputaţii social-democraţi, privind convocarea urgentă a adunărilor în vederea modificării Legii electorale, iniţiativă blocată însă de către guvern (S. Cutişteanu, Gh. I. Ioniţă, *Electoratul din România în anii interbelici*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981, p. 206).

[209] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosar nr. 1/1932, ff. 151-158.

[210] „Regulamentul Senatului din 31 ianuarie 1925", în C. Hamangiu, *Codul general al României. Legi noi de unificare*, vol. XIII-XIV. 1922-1926, Bucureşti, Editura Librăriei „Universala" Alcalay & Co., [s.a.], art. 110 (cap. XI), p. 1002; vezi şi: M. Dogan, *Op. cit.*, p. 66.

[211] Tabelul este rezultat al prelucrării unor date din Tabela IV, anexa (Cf. M. Dogan, *Op. cit.*).

[212] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 77-82 din 25 septembrie – 4 octombrie 1930, pp. 3935-4569.

[213] *Ibidem*, nr. 83 din 2 octombrie 1930, p. 4618.

[214] „Parlamentul Românesc", an. II, nr. 32 din 27 noiembrie 1931.

[215] „Regulamentul Senatului din 31 ianuarie 1925", în C. Hamangiu, *Op. cit*, pp. 1003-1004 (cap. XVI, art. 123-126). O prevedere similară se regăseşte şi în *Regulament interior al Adunării Deputaţilor* (Craiova, „Ramuri", 1931, pp. 18-19).

[216] *Regulament interior al Adunării Deputaţilor*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Centrală, 1938, p. 16 (cap. V, art. 46-49).

[217] „Parlamentul Românesc", an. II, nr. 32 din 27 noiembrie 1931.

[218] N. Iorga, *Memorii. Sinuciderea partidelor (1932-8)*, vol. VII, Bucureşti, 1939, p. 16. După alte surse, „mesajul" reflecta echilibru şi nu slăbiciune.

[219] „Parlamentul Românesc", an. X, nr. 311 (20) din 31 decembrie 1938, p. 132.

[220] „Socialismul", an. XXVI, nr. 38 din 18 septembrie 1932.

[221] „Parlamentul Românesc", an. IV, nr. 186 din 2 decembrie 1935, p. 12.

[222] *Ibidem*.

[223] *Ibidem*.

[224] *Ibidem*.

[225] Biblioteca Academiei Române. Arhiva Istorică (în continuare B.A.R.A.I.) fond. XIII, dosar 1313, ff. 34-37.

[226] „Mesajul regal pentru deschiderea sesiunii corpurilor legiuitoare", în „Almanahul ziarului «Timpul»" din 1940, p. 264.

[227] *Ibidem*, p. 265.

[228] *Ibidem*.

[229] *Ibidem*, p. 266.

[230] *Ibidem*, p. 269.

[231] *Ibidem*, p. 271.

[232] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 5, 6 şi 7 din 28 iunie, 6 şi 10 iulie 1939, pp. 96, 115, 117-118.

[233] *Ibidem*, Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Senatul, nr. 4 din 18 iulie 1939, pp. 168-172.

[234] „Parlamentul Românesc", an. X, nr. 311 din 31 decembrie 1939, p. 149.

[235] La cererea preşedintelui Adunării Deputaţilor sau Senatului sau a unui număr de deputaţi şi senatori. Cf. *Regulament interior al Adunării Deputaţilor*, Craiova, „Ramuri", 1931, pp. 7-8; C. Hamangiu, *Codul gene-*

ral al României. Legi noi de unificare, vol. XIII-XIV (1922-1926), Bucureşti, Editura Librăriei „Universala" Alcalay & Co. [s.a.], pp. 991-992.

[236] Jumătate plus unu din totalul deputaţilor şi senatorilor care sunt înscrişi pe listă la apelul nominal (Regulamentul Adunării Deputaţilor din 1931 şi din 1939; Regulamentul Senatului din 1925).

[237] La ora 14^{30}, înainte de 1938. După această dată, nu mai este precizată ora deschiderii şedinţelor. Se menţiona, însă, că o şedinţă nu poate dura mai mult de 10 ore şi că nu se poate prelungi după ora 24. Cf. *Regulamentul interior al Adunării Deputaţilor*, Bucureşti, Imprimeria Centrală, 1939, p. 11 (Art. 24).

[238] C. Hamangiu, *Codul general al României*, vol. XIII-XIV, p. 992 (Art. 43).

[239] *Ibidem*, p. 1002 (Cap. XI. *Exerciţiul dreptului de iniţiativă*).

[240] *Regulamentul interior al Adunării Deputaţilor* votat de Adunarea Deputaţilor în şedinţa de la 21 iunie 1939, p. 17.

[241] Toate proiectele sau propunerile de legi, în mod obligatoriu, trebuiau să treacă pe la secţiuni spre avizare.

[242] Florin Vasilescu, *Comisiile parlamentare.* Realităţi şi perspective, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1982, p. 198.

[243] *Regulamentul interior al Adunării Deputaţilor*, 1939, pp. 7-9.

[244] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar 2317/1930-1931, ff. 4 (verso) – 5.

[245] *Loc. cit.*, ff. 30-31,56,69 şi 165.

[246] *Loc. cit.*, dosar 2719, ff. 36-38.

[247] *Loc. cit.*, fond Ministerul Propagandei Naţionale. Presa internă, dosar 500/1940, f. 22.

[248] *Loc. cit.*, fond Parlament, dosar 2308/1930-1931, ff. 28-32.

[249] *Regulamentul interior al Adunării Deputaţilor*, Craiova, „Ramuri", 1931, pp. 27 şi următoarea; C. Hamangiu, *Codul general al României.* Legi noi de unificare, vol. XIII-XIV, 1922, Bucureşti, Editura Librăriei „Universala" Alcalay & Co., [s.a.], pp. 997-999.

[250] *Regulamentul interior al Adunării Deputaţilor*, Bucureşti, 1939, p. 18.

[251] Matei Dogan, *Op. cit.*, p. 74.

[252] M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 69 din 16 septembrie 1930, pp. 3511, 3515.

[253]. M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare, nr. 72, 74, 75,77, 81, 83, 84, 86, 88, 89, 91, 93 şi 95 din 19, 22, 23, 25, 30 septembrie, 2, 3, 6, 8, 9 şi 11 octombrie, 6 şi 13 noiembrie 1930, pp. 3609, 3767, 3820, 3935, 4471, 4572, 4631, 4743.

[254] M. Of. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Senatul, nr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 din 5, 12, 20, 22, 24, 26, 27 februarie, 2, 5, 9, 13, 17, 19, 21, 22, 23, 24 şi 28 martie 1934, pp. 3, 12, 47, 100, 148, 182, 192, 195, 207, 222, 235, 256, 276, 307, 322, 33, 396, 415, 460, 486, 489, 593, 617, 679.

[255] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 85 din 9 octombrie 1930, p. 4907.

[256] M. O. Partea a III-a.Dezbaterile parlamentare. Senatul, nr. 1 din 1 februarie 1934, p. 3.

[257] Serviciile Adunării Deputaţilor în anul 1932 erau: *Secretariatul General* (personal: 1 secretar general); *Serviciul Legislativ* (personal: 10 prim secretari; 3 secretari de secţie; 1 subsecretar de secţie; 1 registrator; 1 ajutator registrator; 1 arhivar; 1 impegat cls. I; 1 impegat cls. II-a; 5 dactilografe cls. I; 2 dactilografe cls. II-a); *Serviciul Chesturii, Contabilitate, Casierie* (1 prim secretar casier; 1 prim secretar contabil; 1 impiegat cls. II-a; 1 dactilografă cls. II-a); *Serviciul Administrativ* (1 prim secretar; 1 impiegat cls. I; 1 impiegat cls. II-a; 2 dactilografe cls. I; 2 dactilografe cls. II-a); *Serviciul Corpului Stenografilor* (1 director; 1 prim redactor; 1 prim revizor; 1 stenograf revizor; 9 stenografe; 7 stenografi stagiari şi elevi; 5 dactilografe cls. I-a, cu salariu maxim; 1 dactilografă cu salariu minim; 5 dactilografe cls. II-a); *Intendenţa, personalul tehnic şi personalul inferior* (1 intendent; 1 ajutor de intendent; 1 mecanic şef; 1 fochist cls. I; 1 fochist cls. II-a; 1 electrician; 1 ajutor de electrician; 1 şofer; 1 ajutor de şofer; 1 tâmplar; 1 şef de uşieri; 1 portar şef; 9 uşieri cls. I; 21 uşieri cls. II-a; 3 îngrijitori de toaletă; 1 îngrijitor de bac). Total personal: 117 persoane, cu salarii însumând 13.170.000 lei (Arhiva Naţională. Centrala, fond Parlament, dosar 2380/1931-1932, f. 24). În acelaşi an, serviciile Senatului se compuneau din : *Secretariatul General* (1 secretar general); *Cancelaria Biroului şi a Secretariatului* (1 director; 1 subdirector; 1 secretar bibliotecar; 1 secretar; 1 registrator general; 3 subsecretari, din care unul arhivar; 1 ajutor arhivar; 2 dactilografe principale; 2 dactilografe; 1 impiegat de bibliotecă); *Direcţia Serviciului Legislativ* (1 director; 1 subdirector; 2 prim secretari; 2 secretari de secţie; 1 secretar; 1 subsecretar); *Direcţia Serviciului Chestori* (1 director; 1 subdirector; 1 subsecretar); *Direcţia Serviciului Stenografie* (1 director; 2 subdirectori; 1 prim stenograf revizor; 2 prim stenografi; 1 stenograf revizor; 2 stenografi; 3 stenografi redactori; 2 redactori; 2 steno-dactilografe; 2 dactilografe principale; 3+2 dactilografe); *Personal inferior* (1 intendent; 1 cusător de dosare; 1 curier; 1 şef uşier; 4 uşieri cls. I; 17 uşieri cls. II-a; 2 femei de serviciu; 1 mecanic; 1 ajutor de mecanic; 2 şoferi). Total personal: 80, având un fond de salarii ce se ridica la 9.045.000 lei (Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar 2380/1931-1932, f. 15). În 1936, Adunarea Deputaţilor avea următoarele servicii: 1. Direcţia

Legislativă; 2. Direcţiunea Comisiunilor şi Secţiunilor; 3. Direcţiunea Chesturei, Contabilităţii şi Personalului; 4. Direcţia Administrativă; 5. Direcţia Stenodactilografiei; 6. Direcţia Specială a Comisiunilor, Conferinţelor Interparlamentare şi Conferinţelor Parlamentare Internaţionale de Comerţ (Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar nr. 2664/1935-1936, f. 40).

[258] N. Costachescu, preşedintele Senatului, obliga pe marii prelaţi bisericeşti să ia parte la dezbaterea Legii conversiunii din 1932 („Parlamentul", an. III, nr. 33-34 din 15 octombrie 1932, p. 18).

[259] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar 2719/1936-1937, f. 29.

[260] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 95 din 13 noiembrie 1930, p. 5148.

[261] *Ibidem*, p. 5148.

[262] *Ibidem*, p. 5170.

[263] *Ibidem*.

[264] *Ibidem*.

[265] *Ibidem*, p. 5177.

[266] *Ibidem*.

[267] *Ibidem*.

[268] *Ibidem*, p. 5178.

[269] *Ibidem*.

[270] *Ibidem*.

[271] *Ibidem*, p. 5179.

[272] *Ibidem*, p. 5195.

[273] Regulamentele actuale ale ramurilor Parlamentului prevăd, în caz de neconcordanţă a poziţiilor lor faţă de o propunere legislativă sau un proiect de lege, crearea unei comisii de mediere. Astfel, în Regulamentul Senatului (art. 58) se stipulează: „Dacă una din Camere adoptă un proiect de lege sau o propunere legislativă într-o redactare diferită de cea aprobată de cealaltă Cameră, preşedintele Senatului, împreună cu preşedintele Camerei Deputaţilor, prin intermediul unei comisii paritare, iniţiază procedura de mediere". Comisia este alcătuită din 7 senatori şi 7 deputaţi şi îsi încetează activitatea odată cu depunerea raportului (art. 61). Cf. Parlamentul României. Senatul, *Regulamentul Senatului* [Bucureşti], 1993. Reeditat martie 1997, pp. 41-42.

[274] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 73 din 20 septembrie 1930, pp. 3633-3641.

[275] *Ibidem*, pp. 3644-3766.

[276] *Ibidem*, nr. 76 din 24 septembrie 1930, pp. 3932, 4547-4569.

[277] *Ibidem*, nr. 94 din 12 noiembrie 1930, pp. 5142-5145.

[278] Virgil Potârca, Alex. D. Neagu, Gh. C. M. Oprescu, Mircea Durma, *Legea pentru reglementarea datoriilor rurale şi urbane*, Editura „Vremea", 1933, pp. 37-236.

[279] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Senat, dosar 16.852, f. 39 şi urm.

[280] „Parlamentul Românesc", an. IV, nr. 186 din 2 decembrie 1935, p. 11.

[281] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 73 din 27 februarie 1936, p. 1326.

[282] Senatul. Sesiunea ordinară 1933-1934, *Tabela alfabetică a oratorilor din sesiunea ordinară deschisă la 1 februarie 1934 şi încheiată a 28 aprilie 1934*, Bucureşti, Editura Monitorului şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Centrală, 1934.

[283] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Senat, dosar 16.852, f. 39 şi următoarea.

[284] *Loc. cit.*

[285] Cf. „Parlamentul Românesc", an. V, nr. 157-160 din 31 decembrie 1934, p. 45.

[286] „Lumea Nouă", an. XXVIII, nr. 28 din 8 iulie 1934.

[287] *Ibidem*

[288] *Ibidem*

[289] „Parlamentul Românesc", an. VII, nr. 220-222 din 31 decembrie 1936, p. 1.

[290] *Ibidem*

[291] *Constituţiunea Regele Carol II*, p. 15 (Titlul III, art. 31 şi 32).

[292] „Parlametul Românesc", an. X, nr. 311/320 din 31 decembrie 1939, pp. 149-150.

[293] Ion Deleanu, *Teoria şi practica regimului parlamentar burghez*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1978, p. 195.

[294] Michel Haurion, *Precis de droit constitutionnel*, ed. a 2-a, Sirey, 1929, p. 27.

[295] B. Mirkine-Guetzévitch, *Les nouvelles tendances du droit constitutionnel*, Paris, 1939, p. 195.

[296] Karol Loewenstein, *Political Powers and the Gouvernemental Process*, Chicago, 1957, p. 201.

[297] Marcel de la Bigne de Villeneuve, *L'activité étatique*, Sirey, 1954, p. 153.

[298] Georges Burdeau, *Traité de science politique. La democratie gouvernante. Ses structures gouvenementales*, Paris, 1957, p. 237.

[299] Jean Blondel, *Parlamentes et legislatives*, în *Traité de sciences politiques*, teme II, Paris, P.U.F., 1985, p. 187.

[300] Georges Burdeau, *Op. cit.*, p. 148.

[301] *Vintilă Brătianu. Culegere de articole şi discursuri privitoare la viaţa şi opera sa*, Ploieşti, Editura: Organizaţia Partidului Naţional Liberal din Prahova, 1931, p. 23; Cf. şi Ioan Scurtu, *I. C. Brătianu, Activitatea politică*, Bucureşti, Museion, 1992.

[302] *Ibidem*

[303] „Socialismul", an. XXVI, nr. 50 din 11 decembrie 1932.

[304] „Parlamentul Românesc", an. VI, nr. 165 din 8 martie 1935, pp. 18-19.

[305] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Senatul, nr. 1 din 5 februarie 1934, p. 1.

[306] *Ibidem*, pp. 4-5.

[307] *Ibidem*, nr. 5 din 24 februarie 1934, p. 193; Adunarea Deputaţilor, nr. 6 din 24 iunie 1931, p. 199.

[308] „Parlamentul Românesc", an. X, nr. 311-320 din 31 decembrie 1939, p. 73.

[309] M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 41 din 3 octombrie 1932, p. 1589; „Parlamentul Românesc", an. VI, nr. 164 din 24 februarie 1935, p. 9; an. VI, nr. 165 din 8 martie 1935, p. 1; an. VII, nr. 220-222 din 31 decembrie 1936, p. 1; an. VIII, nr. 246-249 din 31 octombrie 1937, p. 43. „Lumea Nouă", an. XXVII, nr. 11 din 12 martie 1933; an. XXIX, nr. 11 din 17 martie 1935.

[310] A. C. Cuza, *Îndrumări de politică externă*. Desfiinţarea Ligii Naţiunilor. Revizuirea tratatelor. Alianţa României cu Germania. Discursuri parlamentare rostite în anii 1920-1936, [Bucureşti], Cugetarea – Georgescu Delafras, [1936], p. 27.

[311] *Ibidem*, p. 28.

[312] *Ibidem*, pp. 33-34.

[313] *Ibidem*, p. 45.

[314] *Ibidem*, p. 63.

[315] M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 28 din 25 martie 1932, p. 2666.

[316] A. C. Cuza, *Op. cit.*, p. 66.

[317] M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 74 din 24 septembrie 1932, p. 1225.

[318] *Ibidem*, din 30 martie 1932, p. 2833.

[319] Octavian Goga, *Ideia naţională – creştină*. Cuvântare rostită la Cameră în zilele de 6 şi 11 decembrie 1935, Bucureşti, 1936, p. 6.

[320] *Ibidem*, pp. 11-13.

[321] *Ibidem*, pp. 14-15.

[322] *Ibidem*, pp. 30-31.

[323] *Ibidem*, pp. 42.

[324] *Ibidem*, p. 60-61.

[325] *Ibidem*, p. 61.

[326] „Omul liber", an. I, nr. 6 din 25 martie 1936; vezi şi: Lucian Blaga, *Din activitatea diplomatică*, vol. III, Bucureşti, Editura Eminescu, 1995, p. 151 („Urmează Goga care cere modificarea politicii externe a României în discuţia apropierii de Germania şi Italia. Reacţii ale reprezentanţilor presei democratice. P. Andrei demonstrează esenţa reacţionară şi antiumană a fascismului. N. Robu jicneşte pe deputatul ţărănist Virgil Solomon. Se creează busculadă"). De altfel, cuvântarea din Adunarea Deputaţilor din 13 martie 1936 a fost pregatită de cea din februarie în care justifica idea nationalistă şi reorientarea politicii externe pe temeiul proliferarii mascate sau făţişe a organizaţiilor masono-comuniste: Blocul pentru Apărarea Libertăţilor Democratice, Partidul Socialist (gruparea C. Popovici, N. Moscanteanu), Madosz, Liga Contra Prejudecăţilor, Asociaţia pentru Protecţia Femeii şi Copilului, Frontul Studenţesc Democrat, Blocul Avocaţilor Democraţi, Uniunea Tineretului Comunist, Acţiunea Evreiască, Societatea Culturală Româno-Sovietică, Comitetul pentru Apărarea Antifasciştilor ş.a. (Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar nr. 1285/1936-1937, f. 51). De reţinut este şi declaraţia sa fermă în legătură cu diferenţa dintre naţional-socialismul german şi naţional-creştinismul românesc: „De un an de zile de când Partidul Naţional-Creştin s-a format, acuzaţiunea pe care o reped asupra mea este hitlerismul. Am făcut declaraţii în atâtea rânduri spunând că nu pot fi naţional-socialist, căci naţional-socialismul e o doctrină pe care nu pot să o împărtăşesc, întrucât nu se poate potrivi cu împrejurările noastre de aci. Am spus că naţional-socialismul amplasează revendicări pe care noi nu le avem; naţional-socialismul tocmai pentru a combate socialismul a luat asupra lui revendicări cu caracter social şi socializant, lucruri care însă nu se potrivesc la noi, fiindcă masele noastre populare sunt ale unui popor agricol şi au la baza ideii lor, a cugetării lor şi a psihologiei lor, proprietatea privată" (Octavian Goga, *Afirmarea ideii naţional-creştine*. Discursuri rostite în şedinţele Camerei Deputaţilor de la 27 februarie şi 13 martie, precum şi banchetul oferit de organizaţiunea Capitalei a Partidului Naţional Creştin în onoarea domnilor A. C. Cuza şi Octavian Goga în seara zilei de 22 martie 1936, Bucureşti, Ediţia I, Editura Tip. a ziarului „Universul", 1936, p. 9).

[327] A. C. Cuza, *Op. cit.*, p. 142 (Declaraţie la Senat în sedinţa din 28 noiembrie 1936).

[328] Victor Iamandi, *România sub semnul noilor prefaceri*, Bucureşti, 1939, p. 12.

[329] S. Cutişteanu, Gh. I. Ioniţă, *Electoratul din România în anii interbelici*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981, p. 194 şi urm.

[330] Nicolae Iorga, *Doi ani de la restauraţie*, Vălenii de Munte, Tiparul Datina Românească, 1932, p. 53.

[331] Nicolae Popescu, *Luptele eroice ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti din 1933 în dezbaterile parlamentare*, în „Anale de Istorie", an. XIX, nr. 1/ 1973, p. 99 şi urm.

[332] *Colecţiune de legi şi regulamente* (1 ianuarie 1933 – 31 decembrie 1933), tomul XI, partea I, Bucureşti, Imprimeria Centrală, 1934, pp. 931-939.

[333] Constantin C. Buşilă, *Cu privire la situaţia economică*, Bucureşti, 1931, p. 29.

[334] *Ibidem*, p. 67.

[335] *Ibidem*, p. 92.

[336] M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 30 din 7 februarie, 1933, p. 901.

[337] *Ibidem*.

[338] „Lumea Nouă", an. XXXII, nr. 6 din 5 februarie 1933.

[339] M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Senatul, nr. 7 din 27 februarie 1934, p. 225.

[340] Gh. Tătărescu, Preşedintele Consiliului de Miniştri, *Doui ani de guvernare*. Declaraţie rostită în Parlament la 14 decembrie 1935, Bucureşti, Imprimeriile „Independenţa", 1935, p. 3.

[341] M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 26 din 4 aprilie 1934, p. 1432.

[342] *Ibidem*, nr. 27 din 5 aprilie 1934, p. 1467.

[343] *Ibidem*, Senatul, nr. 9 din 5 martie 1934, pp. 272-273.

[344] N. Iorga, *Definiţia noii stări de lucruri în România*, Bucureşti, 1939, p. 32.

[345] C. Hamangiu, *Codul general al României*, vol. XVIII, pp. 556-558 şi vol. XIX, pp. 202-208.

[346] C. Buşilă, *Problema drumurilor*, Bucureşti, 1932; Constantin D. Buşilă, *Aeronautica*, Bucureşti, 1932; Constantin Buşilă, *Politica economică*, Bucureşti, 1932; C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXII, p. 510 şi urm.; Mihail Ghelmegeanu, *Discursuri parlamentare*, [Bucureşti], Atelierele „Adevărul" S.A., pp. 262-302.

[347] D. Şandru, *Creditul agricol în România (1918-1944)*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1985, pp. 80-81; „Lumea Nouă", nr. 16 din 16 aprilie 1933.

[348] Virgil Potârcă, Alex. D. Neagu, Gh. C. M. Oprescu, Mircea Durma, *Legea pentru reglementarea datoriilor rurale şi urbane*, [s.l.], Editura „Vremea", 1933, p. 37 şi urm.

[349] A. Călinescu, *Discursuri parlamentare. 1934-1937*, vol. II, [Bucureşti], p. 286 şi urm. A. Călinescu are un remarcabil discurs şi la dezbaterea proiectului de lege privind conversiunea datoriilor agricole în Cameră (8 martie 1932), cu care ocazie apreciază: „Adevărul este că chestiunea datoriilor agricole pune în discuţiune un problem mult mai grav, şi anume un problem de ordin social. Criza economică prin care trecem, dacă am continua să ne mişcăm pe linia actualei ordine de drept, ne-ar duce la un dureros conflict social. Rezultatul inevitabil al acestei crize ar fi: o vastă schimbare în repartiţia actuală a averilor din ţară şi este, desigur, un mare punct de întrebare, dacă societatea noastră ar putea transforma în linişte un imens trasfer de proprietate pe care l-ar impune actuala ordine de drept. De aceea, astfel fiind, nu mai este vorba să ajutăm pe singuraticii agricultori sau pe singuraticii creditori, ci trebuie să legiferam pentru ca să asigurăm liniştea socială în ţară. Acesta este adevăratul aspect al problemei" (Ar. M. Călinescu, *Discursuri parlamentare, 1926-1933*, Bucureşti, Imprimeria Centrală, 1933, p. 183).

[350] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II. Partea a II-a, noiembrie 1933 – septembrie 1940, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1988, pp. 678-679. Cf. şi Lt. col. Bucur Nicolae, *Legea privitoare la organizarea şi încurajarea agriculturii*, Bucureşti, 1937, Tipografia Mondernă.

[351] Andrei Corteanu, *Două discursuri relative la problema agrară rostite în şedinţele Senatului de la 28 martie şi 15 aprilie 1940*, Bucureşti, 1940, p. 35.

[352] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 94 din 12 noiembrie 1930, p. 5121.

[353] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr.72 din 12 septembrie 1930, p. 3323 şi urm.; nr. 73 din 20 septembrie 1930, p. 3641 şi urm.; nr. 79 din 27 septembrie 1930, p. 4454 şi urm.; nr. 87 din 7 octombrie 1930, p. 4811 şi urm.; nr. 88 din 8 octombrie 1930, p. 4897 şi urm.; nr. 90 din 10 octombrie 1930, p. 4948 şi urm.

[354] *Ibidem*, nr. 91 din 11 octombrie 1930, pp. 4980-4981.

[355] Tancred Constantinescu, *Legea pentru valorificarea produselor agricole.* Discurs ţinut la Senat în ziua de 26 februarie 1931, Bucureşti, Imprimeriile Independenţa, 1931, p. 4 şi urm.

[356] „Lupta", an. X, nr. 2800 din 8 martie 1931.

[357] M. Ghelmegeanu, *Op. cit.*, p. 45 şi urm.

[358] „Socialismul", an. XXVII, nr. 3 din 15 ianuarie 1933.

[359] Mihail Manoilescu, *Regimul nostru fiscal şi asigurările sociale. Discursuri la Senat*, Bucureşti, Biblioteca revistei „Lumea Nouă", Imprimeria Centrală, 1933, p. 21.

[360] „Parlamentul Românesc", an. VI, nr. 164 din 24 februarie 1935, p. 14.

[361] *Ibidem*, nr. 165 din 8 martie 1935, p. 9.

[362] *Ibidem*, nr. 186 din 2 decembrie 1935, p. 10.

[363] „Neamul Românesc", nr. 75 din 5 aprilie 1933.

[364] „De aceea, este de la sine înţeles că noi social-democraţii nu putem acorda încredere politicii externe a guvernului şi deci nici acea aprobare pe care dv. o solicitaţi astăzi" – declara deputatul social-democrat L. Rădăceanu, în Cameră, în plenul adunării, şi la Comisia de politică externă a Adunării Deputaţilor, cu prilejul discuţiei asupra „pactului Micii înţelegeri, semnat de d. Titulescu la Geneva" („Lumea Nouă", nr. 13 din 26 martie 1933).

[365] *România şi revizuirea tratatelor.* Discursurile d-lor Iuliu Maniu şi C. I. C. Brătianu în şedinţa Adunării Deputaţilor din 4 aprilie 1934. Răspunsul d-lui N. Titulescu, ministrul afacerilor străine, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Naţională, Bucureşti, [s.a.], pp. 7-8.

[366] *Ibidem*, p. 8.

[367] *Ibidem*, p. 27.

[368] *Ibidem*, p. 31.

[369] *Ibidem*, p. 32.

[370] *Ibidem*, pp. 34-35.

[371] *Ibidem*, p. 41.

[372] *Ibidem*, pp. 42-49.

[373] *Ibidem*, p. 77.

[374] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Ministerul Propagandei Naţionale, vol. I, Presa internă, dosar nr. 344, ff. 51-81.

[375] B.A.R.A.I., fond XIII, dosar 1313, ff. 38-40.

[376] M.O. Partea a III-a. Dezbaterile Parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr.28 din 3 martie 1937, pp. 1036-1037, 1066-1067; „Dimineaţa", an. 33, nr. 10 din 834 din 18 februarie 1937.

[377] *Ibidem.*

[378] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Ministerul Propagandei Naţionale, Presa internă, dosar 344, ff. 104-105.

[379] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile Parlamentare. Senatul, nr. 2, 4 şi 5 din 14, 18 şi 28 iunie 1939, pp. 36-52.

[380] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Ministerul Propagandei Naţionale, dosar 500, f. 232.

[381] *Loc. cit.*, ff. 233-234.

[382] *Loc. cit.*, f. 236. Pentru acelaşi eveniment cf. Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea a II-a, noiembrie 1933 – septembrie 1940, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1988, pp. 1135-1137.

[383] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Ministerul Propagandei Naţionale, Presa internă, dosar 500, f. 236.

[384] *Loc. cit.*, f. 237.

[385] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile Parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 12 din 20 decembrie 1930, p. 153.

[386] *Ibidem*, nr. 38 din 16 aprilie 1934, p. 1615.

[387] *Ibidem*, nr. 13 din 13 decembrie 1935, pp. 222-223; nr. 7 din 16 ianuarie 1937, p. 132; Radu T. Matei, *Aspecte parlamentare. 1934-1935.* Cu o prefaţă de George Fotino, Bucureşti, Tipografia „I.C. Văcărescu", 1935; Ioan Scurtu, *Un episod dramatic din Istoria României. 30 augurst 1940*, Bucureşti, 1990; Nicolae Jurcă, *Social-democraţia în România (1918-1944)*, Sibiu, Editura Herman, 1993.

[388] *Ibidem*, nr.4 din 3 decembrie 1936, p. 38; Ion Bitoleanu, *Conceptul românesc de pace, cooperare şi bună vecinătate exprimat în dezbaterile Parlamentului român din perioada interbelică* (II), în „Anale de Istorie", an. XXXII, nr. 6/1986, pp. 46-64.

[389] Constantin Buşe, Nicolae Dascălu, *Nicolae Iorga şi revizionismul maghiar.* Culegere de articole, studii, conferinţe şi discursuri parlamentare (1918-1940), [Bucureşti], Editura Universităţii, 1993; Constantin C. Buşilă, *Organizarea tehnică a Armatei*, Bucureşti, 1932; General N. Aleva, *Cadrele Armatei.* Cuvântare ţinută în şedinţa Senatului de la 22 martie 1932, Bucureşti, 1932, pp. 42-43.

[390] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile Parlamentare. Senatul, nr. 6 din 27 februarie 1934, p. 215 şi urm., nr. 24 din 20 aprilie 1934, p. 1009 şi urm., nr. 7 din 7 august 1939, p. 164; Ministerul Instrucţiunii, al Cultelor şi Artelor, *Legi şi regulamente*, 1931-1934, Bucureşti, Editura Librăriei „Universala" ALCALAY & Co., [1934]; Prof. D. Danielopolu, *Activitatea parlamentară. 1934-1937*, Bucureşti, Tipografia „Cultura", 1937, p. 27 şi urm.

[391] „Parlamentul Românesc", an. VI, nr. 186 din 2 decembrie 1935, pp. 4-5; *Cum se dobândeşte cetăţenia română.* Lămuriri şi îndrumări practice cu 30 de formulare cuprinzând şi noua lege din 16 ianuarie 1939, Bucureşti, Tipografia „Cultura", [1939]; George Sofronie, *Protecţiunea minorităţilor de rasă, de limbă şi de religie sub regimul Societăţii Naţiunilor* (studiu de drept internaţional public şi privat), Oradea, Editura „Casa Naţională a judeţului Bihor", 1939.

[392] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar 2379, ff. 512-513.

[393] *Loc. cit.* fond Ministerul Propagandei Naţionale, Presa internă, dosar 389/1938, ff. 199-200.

[394] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor nr. 69 din 16 septembrie 1930, pp. 3516-3520

[395] *Ibidem*, p. 3520.

[396] Lotar Rădăceanu, *Stat ţărănesc sau stat muncitoresc-ţărănesc.* Cuvântare ţinută în şedinţa Adunării Deputaţilor la... septembrie 1932, cu ocazia discuţiei asupra declaraţiei ministeriale, Bucureşti, Tipografia „România Nouă", Theodor I. Voinea, 1932, p. 4 (Punctele de suspensie din titlu indică că textul discursului era elaborat înainte de data pronunţării lui. Că probabil aşa este, rezultă din faptul că în „Socialismul" din 4 septembrie.1932 se menţionează drept 31 august, ca dată a intervenţiei lui L. Rădăceanu). Cf. şi *Doctrina ţărănistă în România. Antologie de texte, Bucureşti, Editura Noua Alternativă, 1994.*

[397] Lotar Rădăceanu, *Op. cit.*, p. 4.

[398] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor nr. 146 din 4 iulie 1930; C. Hamangiu, *Codul general al României*, vol. XVIII, pp. 556-578; Gh. M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice şi financiare a României şi împrumuturile contractate. 1823-1933*, Bucureşti, Tipografia ziarelor „Universul", 1935, pp. 815-820 şi 921-926; N. Z. Lupu, *Planul de la Geneva.* Implicaţiile lui politice în România 1932-1933, Bucureşti, Editura Politică, 1973.

[399] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 90 din 13 iunie 1933, p. 4320.

[400] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XVIII, pp. 416, 632, 1006, 1025-1027; vol. XIX, p. 363 şi urm.; vol. XX, pp. 716, 868-870; vol. XXI, pp. 119, 267-281.

[401] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XX, pp. 707-714.

[402] Virgil Potârca, Alex. D. Neagu, Gh. C. Oprescu, Mircea Durma, *Op. cit.*, p. 17 şi urm.; Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *România după marea unire*, vol. II, partea I. 1918-1933, Bucureşti, 1986, p. 981.

[403] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *Op. cit.*, pp. 882-883.

[404] D. Şandru, *Creditul agricol în România. 1918-1944*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1985, pp. 62-63; C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XIX, pp. 208-209.

[405] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXIII, pp. 245-248.

[406] *Ibidem*, pp. 768-778; vol. XIX, pp. 336-360, 363; vol. XX, pp. 763-768; vol. XXI, pp. 701-741.

[407] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 148 din 7 iulie 1930; nr. 296 din 31 decembrie 1930; C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXIII, pp. 1005-1006; vol. XIX, pp. 362-363; vol. XX, pp. 868-870; vol. XXI, pp. 53-68, 168, 267-281.

[408] *Ibidem*.

[409] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 148 din 7 iulie şi nr. 296 din 31 decembrie 1930.

[410] *Ibidem*, nr. 245 din 31 decembrie 1930.

[411] *Lege pentru unificarea contribuţiunilor directe şi pentru înfiinţarea impozitului pe venitul global*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Centrală, 1933.

[412] *Ibidem*, nr. 26 din 12 iunie 1933, p. 1733.

[413] *Ibidem*, nr. 88 din 28 aprilie 1930.

[414] „Lumea Nouă", an. XXVII, nr. 7 din 12 februarie 1933.

[415] *Ibidem*, nr. 11 din 12 martie 1933.

[416] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXI, pp. 647-654.

[417] Apud: G. Taşcă, *Politica socială a României* (Legislaţia muncitorească), Bucureşti, 1940, p. 119; vezi si: P. Alexandrescu-Roman, *Noi orientări în asigurările sociale*, [Bucureşti], Editura Gorjan, [1942], p. 30; Marco I. Brandsch, *Principii de legislaţia muncii*, Bucureşti, Tip. „Mişcarea", 1932, pp. 119-179; *Lege pentru asigurarea plăţii lucrului efectuat. Regulament pentru punerea în aplicare a Legii pentru asigurarea plăţii lucrului efectuat*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Centrală, 1932; *Lege pentru înfiinţarea şi organizarea camerelor de muncă*, Bucureşti, Editura „Curierul Judiciar" S.A., 1932; Ilie Marinescu, *Politica socială în perioada interbelică. Relatii între muncă şi capital*, Bucureşti, 1995.

[418] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XVIII, pp. 501-527, 556-578; vol. XIX, pp. 202-208; vol. XX, pp. 355-382.

[419] Lege pentru desfiinţarea breslelor şi reglementarea cărţilor de capacitate profesională, în C. Hamangiu, *Op. cit.*. vol. XXI, pp. 768-769.

[420] *Ibidem*, vol. XXI, pp. 207-258, 434.

[421] George Alexianu, *Repertoriu general alfabetic al tuturor codurilor, legilor, decretelor-legi, convenţiuni, decrete,regulamente*, etc. 1 ianuarie 1860 – 1 ianuarie 1940, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Centrală, 1940, pp. 26-27, 53, 65, 69, 72, 78-79, 82, 84, 91.

[422] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *Op. cit.*, pp. 898-900.

[423] *Ibidem.*

[424] *Afacerea Skoda. Lupta dusă de d-l dr. N. Lupu, preşedintele Partidului Ţărănesc, pentru apărarea cinstei şi intereselor Ţării Româneşti*, Bucureşti, 1933.

[425] Gheorghe Gheorghe, *Tratatele internaţionale ale României*, vol. II, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980, p. 270 şi urm. Cf. şi Ion Bitoleanu, *Conceptul românesc de pace, cooperare şi bună vecinătate exprimat în dezbaterile Parlamentului român din perioada interbelică (II)*, în „Anale de Istorie", an. XXXII, nr. 6/1986, p. 46 şi urm.

[426] Tabelul este întocmit în baza datelor furnizate de următoarele surse: Osvald Brăneanu, Ion P. Vioreanu, *Codul general al industriei*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Centrală, 1938; *Ministerul Instrucţiunii, al Cultelor şi Artelor. Legi şi regulamente. 1931-1934*, Bucureşti, Editura Librăriei „Universala" Alcalay & Co., [1934]; George Alexianu, *Op. cit.*; N. Arcadian, *Legislaţia industrială a României din ultimii douăzeci de ani (1916-1936)*, Bucureşti, Editura revistei „Industrie şi Comerţ", Institutul Grafic „Arta", 1936; Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Senat, dosar nr. 15.948, ff. 9-11.

[427] Ion Pangal. *De la anarhie la dictatură*, în „Democraţia" din 18 septembrie 1930.

[428] „Parlamentul Românesc", an. II, nr. 3 din 6 februarie 1931, p. 13.

[429] „Lupta", an. X, nr. 2800 din 8 martie 1931, p. 30.

[430] *Ibidem* din 7 aprilie 1931, p. 4.

[431] „Lumea Nouă", an. XXVII, nr. 6 din 5 februarie 1933.

[432] *Ibidem* an. XXX, nr. 10 din 8 martie 1936.

[433] „Universul", an. 50, nr. 101 din 14 aprilie 1933, p. 7.

[434] Osvald Brăneanu, Ion P. Vioreanu, *Op. cit.*, passim; George Alexianu, *Op. cit.*, passim; Ministerul Instrucţiunii, al Cultelor şi Artelor, *Legi şi Regulamente. 1931-1934*, passim; N. Arcadian, *Op. cit.*, pp. 57 şi urm.; M. Muşat, I. Ardeleanu, *Op. cit.*, pp. 949 şi urm.

[435] D. Şandru, *Op. cit.*, p. 74.

[436] Virgil Potârca, Vasile Rădulescu, *Op. cit.*, p.21.

[437] Gheorghe Gheorghe, *Op. cit.*. p. 327 şi urm.

[438] „Socialismul", an. XXV, nr. 25 din 21 iunie 1931.

[439] „Parlamentul Românesc", an. II, nr. 17-18 din 15 iulie 1931, p. 7.

[440] Constantin D. Buşilă, *Cu privire la situaţia economică*, Bucureşti, 1931, p. 82.

[441] „Parlamentul Românesc", an. III, nr. 1 din 15 ianuarie 1932, p. 11.

[442] „Mişcarea Socială", an III, nr. 4 din ianuarie 1932.

[443] Constantin Buşilă, *Problema drumurilor*, Bucureşti, 1932, p. 3.

[444] Ar. M. Călinescu, *Discursuri parlamentare. 1926-1933*, Bucureşti, Imprimeria Centrală, 1933, pp. 183-201.

[445] „Parlamentul Românesc", an. III, nr. 10-11 din 3 aprilie 1932, p. 16.

[446] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *Op. cit.*, vol. II. Partea a II-a, noiembrie 1933 – septembrie 1940, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1988, p. 550.

[447] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXII, Bucureşti, Editura „Monitorul Oficial", 1935, p. 497.

[448] Cele trei ramuri ale puterii leguitoare, deşi numeric numai două sub raportul organizării instituţionale, erau socotite trei la număr, dat fiind faptul că „Reprezentaţiunea naţională" era alcătuită din două ramuri: Adunarea Deputaţilor şi Senatul.

[449] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXII, p. 121.

[450] *Ibidem.*

[451] *Ibidem*, vol. XXIII, p. 142; „Dimineaţa" din 25 noiembrie 1934.

[452] *Ibidem*, vol. XXIV, Partea a II-a, pp. 440-441; vol. XXV, Parta I, p. 381.

[453] Gh. Tătărescu, Preşedintele Consiliului de Miniştri, *Doui ani de guvernare.* Declaraţie rostită în Parlament la 14 decembrie 1935, Bucureşti, Imprimeriile „Independenţa", 1935, p. 13.

[454] *Ibidem.*

[455] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXIV, pp. 133-210.

[456] *Ibidem*, pp. 3-132.

[457] A. Ioanid, *Noul Cod penal*, în „Critica", an. I, nr. 3 din 23 februarie 1935.

[458] *Ibidem.*

[459] „Adevărul", an. 48, nr. 15.341 din 6 ianuarie, 1936, p. 6.

[460] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXII, pp. 134-138.

[461] „Lumea Nouă", an. XXVIII, nr. 15 din 11 martie 1934.

[462] N. Arcadian, *Op. cit.*, p. 71.

[463] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXII, pp. 96-121.

[464] *Ibidem*, p. 121.

[465] George Alexianu, *Op. cit.*, p. 46.

[466] Mircea Georgescu, *Politica noastră agrară şi legile de ocrotire socială*, Cluj, 1937, p. 35.

[467] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXII, p. 89 şi urm.; George Alexianu, *Op. cit.*, p. 69.

[468] Senatul. Sesiunea ordinară 1933-1934, *Indexul legilor aduse în discuţia Senatului în Sesiunea ordinară 1933-1934, deschisă la 1 februarie 1934 şi închisă la 28 aprilie 1934*, Bucureşti, 1934, pp. 3-12.

[469] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Senat, dosar 16.852. 1933-1934, ff. 95-112. Precizăm că neconcordanţa dintre datele arhivistice şi cele publicate (oficiale) ne-a determinat să revizuim întreaga evidenţă a legislaţiei adoptată în această sesiune, rezultând cifrele cu care am operat în text.

[470] Senatul Sesiunea extraordinară 1934, *Indexul legilor aduse în discuţia Senatului în sesiunea extraordinară deschisă la 14 iunie şi închisa la 5 iulie 1934*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Centrală, 1934.

[471] *Ibidem*.

[472] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Senat, dosar 16.852/1933-1934, ff. 62-81.

[473] D. Şandru, *Op. cit.*, p. 118; George Alexianu, *Op. cit.*, pp. 35, 38, 51, 78; N. Arcadian, *Op. cit.*, p. 79 şi urm.

[474] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXII, pp. 518, 666, 732, 792, 846.

[475] *Cuvântarile regelui Carol al II-lea. 1930-1940*, Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", 1940, p. 69.

[476] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXV, p. 530 şi urm.

[477] Lt. col. Bucur Nicolae, *Legea privitoare la organizarea şi încurajarea agriculturii*, Bucureşti, Tipografia „Modernă", 1937, p. 4.

[478] Este vorba de Regulamentul Legii pentru îndrumarea lucrărilor agricole şi Legea pentru înfiinţarea Institutului Naţional de Credit Agricol. Cf. C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXV, Partea a II-a, p. 1927 şi urm.; vol. XXV, p. 2140 şi urm.

[479] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXIV, p. 465 şi urm.

[480] „Parlamentul Românesc", an. VI, nr. 165 din 8 martie 1935, p. 8.

[481] *Ibidem*, an. VII, nr. 195-198 din 20 martie 1936, p. 72.

[482] *Ibidem*, an. VIII, nr. 255-258 din 31 decembrie 1937, p. 18.

[483] George Alexianu, *Op. cit.*, pp. 95, 99-100.

[484] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXV, partea I, p. 709.

[485] „Parlamentul Românesc", an. VIII, nr. 255-258 din 31 decembrie 1937, p. 18.

[486] Ultimele sesiuni au consumat parlamentarilor 280 de zile, în timp ce primele trei le-au cerut, ca timp lucrativ, 265 de zile.

[487] George Alexianu, *Op. cit.*, p. 109; C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXIV, Partea I, p. 291 şi vol. XXV, Partea a II-a, p. 1842; Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *Op. cit.*, p. 681.

[488] Senatul. Sesiunea ordinară 1936-1937, *Indexul legilor aduse în discuţia Senatului în Sesiunea ordinară 1936-1937 deschisă la 15 noiembrie 1936 şi închisă la 20 martie 1937*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Centrală, 1938.

[489] „Parlamentul Românesc", an. VIII, nr. 246-249 din 31 octombrie 1937, p. 43.

[490] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXIII, p. 547 şi urm.; vol. XXIV. Partea a II-a, p. 53 şi urm., 459, 674 şi urm.; 710 şi urm., 793-794; vol. XXV, Partea a II-a, p. 1433, 1213, 1259 şi urm., 1352, 1371, 1466, 1502, 1581, 1641, 1643, 1922, 2064; N. Arcadian, *Op. cit.*, pp. 82, 90-91.

[491] B.A.R.A.I., fond XIII, dosar 1259, f. 112.

[492] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Casa Regală, dosar 26/1936-1948, f. 7 şi urm.

[493] „Universul", an. 56, nr. 194 din 13 iulie 1939.

[494] „Parlamentul Românesc", an. X, nr. 311-320 din 31 decembrie 1939, pp. 149-159. Din cele 260 de decrete-legi, 35 se refereau la naturalizări.

[495] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *Op. cit.*, pp. 156-157.

[496] Arhiva Naţională. Centrala, fond Ministerul Propagandei Naţionale. Presa internă, dosar 500, f. 22; „Parlamentul Românesc", an. X, nr. 311-320 din 31 decembrie 1939, p. 149.

[497] Arhiva Naţională. Centrala, fond Ministerul Propagandei Naţionale. Presa internă, dosar 500, f. 22.

[498] „Lumea Nouă", an. XXXI, nr. 21 din 23 octombrie 1938.

[499] „Dacia Nouă" an. II, nr. 5 din 16 februarie 1938.

[500] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXVI, vol. II, p. 1721, vol. XXVII, Partea a II-a, pp. 1502-1517, 1722-1723; vol. XXVIII, Partea I, p. 523; Cornel Todea, Aurelian Strat, *Legea Asigurărilor Sociale.* Cu o prefaţă dr. prof. Mihai Ralea, ministrul muncii, [Bucureşti], Editura S.A.R. „Lumina

Românească", [1938]; G. Taşcă, *Politica socială a României*, Bucureşti, 1940, pp. 113, 122-125, 325; Al. Gh. Savu, *Op. cit.*, p. 187; „Almanahul ziarului «Timpul»", 1940, p. 241 şi urm.; P. Alexandrescu-Roman, *Op. cit.*, pp. 30, 46, 91, 134; Dr. Iuliu S. Seveanu, A. Zalmen, *Cum se dobândeşte cetăţenia română*. Lămuriri şi îndrumări practice cu 30 de formulare. Cu o prefaţă de C. Panaiodor, Bucureşti, Tipografia „Cultura", [1939].

VII
CONTROLUL CONSTITUŢIONALITĂŢII LEGILOR

Proiectele de legi depuse la birourile celor două „camere" sunt verificate anterior de către un organism specializat „tehnic" – Consiliul Legislativ – pentru a se constata dacă respectă spiritul şi litera Constituţiei şi deopotrivă dacă nu repetă articole din legi deja adoptate sau chiar esenţa altor legiuiri.

Părerile sunt împărţite. Unii politicieni, politologi, jurişti etc. apreciază pozitiv crearea unui organism tehnic cu astfel de atribuţii, în timp ce alţii o consideră un atentat la principala funcţie a Parlamentului, funcţia legislativă.

Pentru cei din urmă, „Iniţiativa parlamentară este suprimată în fapt prin crearea unui Consiliu Legislativ, cu caracter consultativ, căruia, în mod obligatoriu, trebuiau să-i fie supuse proiectele de legi. Adunările nu puteau proceda [la] discutarea lor, decât în cazul când Consiliul nu dădea avizul său într-o situaţie determinată, care trebuie fixată încă printr-o lege specială. Acesta este un instrument nou de constrângere şi presiune, deoarece funcţiona conform cu o lege specială şi era format (compus) din membri inamovibili numiţi de guvernul actual (I. I. C. Brătianu – *n.n.*). Acest Consiliu Legislativ va exercita o tiranie sistematică asupra adunărilor şi va transforma regimul

parlamentar într-o simplă ficţiune"[501]. Astfel de păreri erau formulate chiar în momentul votării Constituţiei din 1923.

Poziţii identice sau similare s-au exprimat şi mai târziu, iar relativ mai recent de către Ladislau Lörinez şi Ion Deleanu[502] sau de către francezii Pierre Lalumière şi André Demichel[503].

Iniţiativa creării unui organism modern „tehnic", apt să preîntâmpine contradicţii, redactări neclare sau chiar erori în opera legislativă a Parlamentului, aparţine guvernului I. I. C. Brătianu, care a introdus în textul Constituţiei din 1923 o prevedere expresă privind constituirea acestui organism. Art. 76 (Secţiunea a III-a) al Constituţiei stipula: „Se înfiinţează un Consiliu Legislativ, a cărui menire este să ajute, în mod consultativ, la facerea şi coordonarea legilor, emanând fie de la puterea executivă, fie din iniţiativă parlamentară, cât şi la întocmirea regulamentelor generale de aplicarea legilor. Consultarea Consiliului Legislativ este obligatorie pentru toate proiectele de legi, afară de cele care privesc creditele bugetare; dacă, însă, într-un termen fixat de lege, Consiliul Legislativ nu-şi dă avizul său, adunările pot proceda la discutarea şi aprobarea proiectelor"[504].

Atribuţiile Consiliului, fixate prin Constituţie, sunt egale în raport cu ramurile puterii legiuitoare – Parlament, Guvern –, exercitând controlul tehnic asupra demersurilor lor legislative.

Consiliul este creat printr-o lege organică, publicată în „Monitorul Oficial" la 26 februarie 1926, activitatea sa debutând, însă, la 1 ianuarie acelaşi an[505]. Atribuţiile Consiliului, fixate prin lege, se desfăşurau pe următoarele planuri:

1. Studierea aspectelor care îi sunt supuse spre atenţie în raport cu doctrinele jurisprudenţei, jurisdicţiei, jurisprudenţei comparate şi nevoilor reale ale câmpului legislativ românesc.
2. Efectuarea de studii pregătitoare pentru elaborarea proiectelor de legi, regulamentelor şi motivaţiei lor esenţiale.
3. Examinarea proiectelor de legi, regulamentelor generale elaborate de guvern, deputaţi sau senatori şi formularea de propuneri referitoare la acestea.

4. Catalogarea şi examinarea codurilor, legilor, decretelor-legi, ordonanţelor şi dispoziţiilor în vigoare; înaintarea de propuneri puterii executive pentru abrogarea sau modificarea unor legi, pentru a evita conflictele în materie de jurisprudenţă.
5. Supravegherea jurisdicţiei curţilor de casaţie precum şi pe cea a autorităţilor civile, militare, religioase, ştiinţifice, financiare, industriale, comerciale; în cazul sesizării unor nereguli, urmează atenţionarea puterii executive, presupunând soluţii corespunzătoare.
6. Asigurarea publicării culegerilor de legi şi regulamente, conform art. 37 al Constituţiei.
7. Promovarea de relaţii cu instituţii similare din străinătate, cu alte instituţii sau asociaţii de studii juridice, economice şi sociale din străinătate şi din ţară.
8. Supravegherea administraţiei Imprimeriei Consiliului Legislativ şi editarea anuală (în limbile română şi franceză) a unui buletin de studii şi lucrări legislative"[506].

Consiliul Legislativ, se compune din *membri permanenţi şi inamovibili*, numiţi de ministrul justiţiei prin decret regal; din *membri temporali*, adică persoane competente, numite în baza unei decizii a ministrului justiţiei şi a căror colaborare este pasageră; *din raportori,* care au titlul de doctori în ştiinţe juridice, economice şi sociale şi care joacă rolul de consultanţi.

Structura Consiliului este astfel concepută încât să acopere, practic, întreaga sferă legislativă:

a) Secţia de analiză în domeniul dreptului public general, dreptului constituţional şi dreptului administrativ;
b) Secţia de analiză în domeniul dreptului privat, dreptului civil, dreptului comercial, codurilor de procedură, dreptului privat internaţional şi unificarea de coduri;
c) Secţia în competenţa căreia intrau jurisdicţia socială, economică şi financiară (industrie, comerţ, agricultură, muncă, dome-

nii, finanţe, comunicaţii, sănătate publică, asigurări, asistenţă publică, sindicate etc.).

Comisia care fiinţa la Ministerul de Justiţie şi avea în preocupări unificarea codurilor era afectată Consiliului.

Funcţia de consilier al Consiliului era incompatibilă cu cea de deputat şi cu toate posibile alte calităţi dobândite prin alegeri sau numire (director sau administrator al unei societăţi private etc.)[507].

În activitatea curentă a Consiliului s-a impus necesitatea analizării rapide a amendamentelor la proiectele de legi.

Dacă Consiliul Legislativ este invocat în epocă şi mai târziu drept instrument de control al operei legislative parlamentare (evident, de către cei care l-au apreciat astfel), Înalta Curte de Casaţie, instanţa supremă în materie judecătorească, este invocată drept organ „represiv sau sancţionar", al cărui control asupra demersurilor puterii legiuitoare se exercită „posterior votării unei legi"[508]. Tentativele Înaltei Curţi de Casaţie de a se substitui legislativului au fost, însă, înfrânate.

Poziţia precum şi activitatea Consiliului în relaţie directă cu prevederile Constituţiei din 1923 şi ale legii din 1926, care privea înfiinţarea sa, apreciate cu detaşare, relevă, în adevăr, un organism tehnic care a sprijinit considerabil opera legislativă a Parlamentului şi a Guvernului.

În fiecare an, Consiliul făcea un bilanţ al propriei activităţi. În şedinţa festivă din 1934 (care are loc în a doua jumătate a lunii februarie) şi la care participă preşedinţii celor două adunări – Leonte Moldoveanu şi N. N. Săveanu – şi ministrul justiţiei, Valer Pop, se face cunoscută dimensiunea efortului Consiliului în acel an: din 317 proiecte de legi verificate, 166 au fost remise emitanţilor cu observaţii. Prim-preşedintele Consiliului Legislativ, Al. Gane, relevă „valoarea controlului preventiv în ce priveşte constituţionalitatea legilor" şi se pronunţă împotriva formulei procurorului general de la Înalta Curte de Casaţie, Viforeanu, care încearcă să impună rolul instituţiei pe care o reprezenta în demersul legislativ al puterii legiuitoare.

Poziţia lui Viforeanu nu este întâmplătoare. Guvernul, aşa cum

s-a relevat până acum, încearcă, nu multă vreme de la instalarea sa, să impună respect Parlamentului. Reprezentantul guvernului la şedinţa festivă a Consiliului – minstrul de justiţie – declară, fără echivoc, că iniţiativa în materie legislativă aparţine guvernului[509].

În 1936, la împlinirea unui deceniu de activitate, Consiliul Legislativ, căruia presa îi reaminteşte cu acel prilej că este, în esenţă, un „corp tehnic, compus din specialişti, [care] are misiunea de-a ajuta la elaborarea generală a legilor pentru ca ele să fie mai corespunzătoare nevoilor corpului social", organizează o şedinţă festivă. Cu acest prilej se fac referiri critice la atitudinea cabinetului liberal care, prin atitudinea sa, „tulbura întreaga economie tehnică a proiectelor"[510].

Constituţia din 1938, încearcă să restabilească autoritatea Consiliului accentuând asupra obligativităţii consultării acestuia în probleme privind legislaţia: „Consultarea Consiliului Legislativ este obligatorie pentru toate proiectele de legi, atât înainte, cât şi după amendarea lor în comisiuni, afară de cele care privesc creditele bugetare. Nici un regulament pentru aplicarea legilor nu se poate face fără consultarea prealabilă a Consiliului Legislativ, afară de cazul prevăzut... pentru proiectele de legi"[511].

Formal, asistăm la repunerea în drepturi a Consiliului, în realitate, însă, demersul legislativ este orientat şi controlat ferm de guvern, ca reprezentant al suveranului.

Dincolo de raporturile dintre Consiliu şi autoritatea guvernamentală, raporturile dintre acesta şi Parlament au fost benefice adunărilor legiuitoare, care sunt ferite, astfel, de erori şi deopotrivă, sunt uşurate de o sarcină ingrată şi împovărătoare a controlului constituţionalităţii legilor.

NOTE

[501] *La lutte contre l'absolutisme en Roumanie*, Bucureşti, Tipografia Societăţii Anonime pe Acţiuni „Universul", [s.l.], 1923, pp. 17-18.

[502] Ladislau Lörinez. *Democraţia burgheză*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1970, p. 91; Ion Deleanu, *Op. cit.*, p. 248

[503] Pierre Lalumière, André Demichel, *Op. cit.*, p. 17.

[504] *Constituţiunea* [din 1923], [s.l.], p. 11.

[505] G. Rommenhoeller, *La Grande Roumanie*, La Haye, Martinus Niyheff, 1926, p. 56

[506] *Ibidem*, p. 57.

[507] *Ibidem*, p. 58.

[508] Constantin G. Vasiliu, *Controlul constituţionalităţii legilor*, în „Parlamentul Românesc", an. VI, nr. 181-184 din 8 noiembrie 1935, p. 59.

[509] „Parlamentul Românesc", an. VI, nr. 164 din 24 februarie 1935, p. 8.

[510] *Ibidem*, an. X, nr. 311-320 din 31 decembrie 1939, p. 9.

[511] *Constituţiune din 27 februarie 1938.* Adnotată cu jurisprudenţă, Bucureşti, Editura Librăriei „Universala" Alcalay & Co., [1938], pp. 23-24.

VIII
FUNCȚIA BUGETARĂ ȘI FINANCIARĂ A PARLAMENTULUI

O prerogativă importantă a legislativului este fixată astfel în pactul fundamental din 1923: „orice lege relativă la veniturile și cheltuielile statului sau la contingentul Armatei trebuie să fie votată mai întâi de Adunarea Deputaților"[512].

Spre deosebire de Senat, Camera era singura investită să ia în dezbatere și să voteze legea bugetului de stat: „În fiecare an, Adunarea Deputaților încheie socotelile și votează bugetul. Toate veniturile sau cheltuielile statului trebuiesc trecute în buget și în socoteli". Dacă bugetul nu era aprobat de Cameră în timp util, executivul putea să deblocheze situația prin utilizarea balanței de venituri și cheltuieli a vechiului buget, nu mai mult însă de un an de zile[513].

Camera, prin dreptul exclusiv de a discuta și aproba bugetul anual al statului, dobândește și o altă atribuție, de la care Senatul este exclus și care, în genere, este mai puțin mediatizată (și în consecință, aproape necunoscută): avizarea raportului Curții de Conturi, în urma controlului efectuat asupra tuturor veniturilor și cheltuielilor statului, raport care cuprindea și semnalarea cazurilor de nereguli sau erori ale miniștrilor în timpul exercițiului bugetar[514].

Politica bugetară exprimă, în esență, realitățile socio-economice,

în raport de care sunt stabilite veniturile şi cheltuielile statului. În perioada 1930-1933, Parlamentul dezbate bugete austere, determinate de implicaţiile dramatice ale crizei economice mondiale asupra României.

Bugetul pe anul 1930, întocmit în numai trei săptămâni de ministrul finanţelor, Virgil Madgearu, reflectă starea precară economico-financiară a statului român, care este obligat să contracteze un împrumut extern în valoare de 8 milioane dolari cu o dobândă de 8%. Împrumutul se efectuează în inconfundabilul stil dictatorial al marii finanţe internaţionale, fiind condiţionat de contractarea unui alt împrumut (care se încheie în următorul an).

Dezbaterile care au loc în Cameră şi în Senat asupra bugetului şi împrumuturilor (relevate parţial anterior), indiferent de culoarea politică a parlamentarilor, chiar dacă nu totdeauna sunt explicite, exprimă sentimentul de mâhnire şi neputinţă în faţa dictatului marii finanţe internaţionale, ce se va accentua în anii următori. „Adevărul este – releva deputatul social-democrat Iacob Pistiner – că finanţa internaţională a pus mâna nu numai pe România, dar a început acum să guverneze toate statele. Am fost martor cum un guvern din Franţa a căzut din cauza unor bănci. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi în Norvegia şi în alte ţări"[515].

Pistiner atrage atenţia asupra faptului că în probleme bugetare şi financiare, asupra cărora Constituţia este clară, se observă tendinţa de estompare a atribuţiilor Parlamentului:

„Dar, d-lor, noi am văzut că prin toate aceste legi s-au micşorat, totdeauna, drepturile Parlamentului. Prin Legea împrumutului, prin Legea stabilizării s-a micşorat dreptul Parlamentului, pentru că la buget nu are dreptul de a propune cheltueli, nu are dreptul de a micşora veniturile, are numai dreptul de a majora veniturile şi de a micşora cheltuelile. S-a făcut, după aceea, concesiunea, căci e o concesiune de fapt a fabricilor de chibrituri. D. Leon a arătat acum cari au fost consecinţele pe cari le-am prevăzut atunci – am vorbit la acea lege –, arătând că, de fapt, nu este un contract de concesiune cu Krueger, ci

este vorba de un împrumut, prin care Krueger își ia asupră-și o dobândă de cel puțin 18 la sută. După ce am creat autonomia d-lui Vidrighin, cu consecințele pe cari le cunoașteți prea bine, se vine acum cu telefonul (aluzie la concesionarea telefoanelor unei corporații americane – *n.n.*) și se zice că cel puțin vom avea telefon. Eu cred că nici aceasta nu este sigur. După cum până astăzi nu avem o îmbunătățire a căilor ferate, tot așa nu vom avea nici telefon, pentru că societatea particulară n-are decât un singur interes: acela de a realiza beneficii, iar nici de cum de a veni în ajutorul economiei naționale"[516].

Anul 1930, ca și următorii înregistrează deficite bugetare, a căror evoluție este un indicator și în ce privește starea economico-financiară a României: 1930 – 3.814 milioane lei; 1931 – 9.555 milioane lei; 1932 – 5.717 milioane lei și 1933-1934 – 3.673 milioane lei[517].

Rezultă că în 1931 se înregistrează cel mai ridicat deficit al perioadei, care coincide, de altfel, cu apogeul crizei economice.

Într-o altă perspectivă, bugetele României din această perioadă, deși valoric sunt mult mai mari decât cele anterioare intrării țării în primul război mondial, sunt însă considerabil mai reduse sub raportul acoperirii necesităților financiare ale statului. Bugetul pe anul 1930, care este de 70 miliarde lei, reprezentând o creștere valorică de patru ori mai mare decât bugetul României din 1916, era, în pofida cifrei „fabuloase" (cum o apreciau oamenii politici din epocă), insuficient pentru a face față enormei presiuni financiare.

În 1931 bugetul este mai redus decât cel anterior, dar statul român împrumută 9 miliarde lei în condiții dezavantajoase. Scăderea cu peste 12 miliarde lei, față de 1931, se înregistrează în exercițiul bugetar din 1932, an în care, însă, se constituie și un al doilea buget, bugetul extraordinar – „mai mult contabilicesc"[518], după unele comentarii din epocă, la care se adăugau peste 40 de bugete aparținătoare diferitelor case și regii.

Bugetul „contabilicesc", în valoare totală de 11,1 miliarde de lei, lasă un deficit deloc neglijabil de 3 miliarde lei[519].

Pentru echilibrarea bugetelor ordinare, executarea și apoi evitarea

unor noi bugete extraordinare, guvernele adoptă o serie de măsuri nepopulare, criticate de parlamentarii din opoziţie, dar care, în final, sunt validate de Parlament. Sunt fixate impozite excepţionale pe salariile funcţionarilor particulari şi pe tantieme, contractate noi împrumuturi externe, nu se achită salariile corpului profesoral, se recurge la practica creditelor suplimentare şi extraordinare pentru a se asigura funcţionarea administraţiei centrale şi locale, pentru acoperirea unor cheltuieli curente ş.a. Acest din urmă aspect şi numai parţial pe anul 1930, ne arată că Parlamentul trebuie să facă faţă unei avalanşe de proiecte, după cum urmează:

- proiectul de lege pentru legitmarea de credite suplimentare şi extraordinare deschise pe seama bugetului general al statului în exerciţiul 1929, în lipsa corpurilor legiuitoare;
- proiectul de lege pentru deschiderea unui credit suplimentar asupra bugetului Ministerului Instrucţiunii Publice şi Cultelor pentru întemeierea, în Bucureşti, a Casei Învăţătorilor pentru instruirea fiilor lor;
- proiectul de lege pentru deschiderea unui credit extraordinar bugetar de 1.463.090 lei pe seama Ministerului Armatei şi asupra exerciţiului 1930 necesar întreţinerii a doi experţi pe probleme militare maritime în Anglia;
- proiect de lege pentru deschiderea de credite extraordinare pentru Ministerul Armatei şi Ministerul de Finanţe;
- proiect de lege pentru deschiderea de credite suplimentare pe seama Ministerului de Interne pe anul 1930[520] etc.

Problemele bugetare şi financiare din anii crizei economice, dar şi mai târziu, cum se va releva, preocupă parlamentarii şi, în genere oamenii politici şi într-un alt orizont. Unele aspecte depăşesc sfera strictă a conciliabulelor politice, fiind preluate şi comentate de presă. Ceea ce pare că se constituie într-o motivaţie demnă de luat în seamă este aprecierea potrivit căreia evoluţia negativă bugetar-financiară a României în perioadele 1918-1926 şi 1930-1934 este şi consecinţa

irosirii a zeci de miliarde de lei de către „pletora funcţionărească, grefată pe pletora politicianistă, ambele ruinătoare din toate punctele de vedere“[521].

Problemele financiare grevau buzunarul contribuabilului şi veniturile statului din cauza proastei gestiuni a banului public, evaziunii fiscale, afacerilor oneroase etc. Politicianismul „veros şi fără orizont“ sau „nenorocita practică a votului universal într-o ţară cu mare procent de analfabeţi“, demagogia „care periclitează... consolidarea sufletească a României“ au făcut ca „problema bugetară“ să ajungă „aproape insurmontabilă“. Soluţia, pe care o preconizau unii parlamentari: „Trebuie căutat, îndeosebi, cu acele impozite neîncasate, care se mai pot realiza şi cu acelea care au scăpat aparatului fiscal. Noi suntem siguri că dacă am fi avut un aparat fiscal, înregistram, în fiecare an, frumoase excedente bugetare. Dovadă spirtul negru. Cele trei mari posturi bugetare, de cheltuieli: funcţionarii, cuponul şi pensionarii, sunt, după unii, ireductibile. Argumentul d-lui prof. A. C. Cuza, că nu putem lua pâinea de la gura funcţionarilor şi pensionarilor neplătiţi pentru a satisface finanţa internaţională amatoare de şampanie, a fost contracarat de teama liberală şi a guvernului care cere respectarea angajamentelor noastre externe şi păzirea creditului ţării“[522].

Politica bugetară şi financiară este unul din subiectele cele mai intens discutate în Cameră, îndeosebi cu ocazia prezentării proiectelor de buget de către executiv. Dezbaterile ne relevă, dincolo de confruntările obişnuite politicianiste, şi abordări ştiinţifice remarcabile, care se voiesc a fi contribuţii la identificarea unor soluţii apte să conducă la redresarea economico-socială a României. O astfel de discuţie are loc cu prilejul votării de către Parlament a bugetului pe exerciţiul financiar 1934/1935. Dintre numeroasele intervenţii, o notă în plus se cuvine pledoariei deputatului Mihail Ghelmegeanu, care încearcă să convingă Camera că este posibilă adoptarea unei politici bugetare raţionale, inclusiv în „epoca de depresiune economică“.

După ce reproşează Ministrului Finanţelor întârzierea cu care s-a prezentat bugetul, deputatul naţional-ţărănist dezvoltă propria

concepţie privind necesitatea echilibrului bugetar, ca o problemă esenţială pentru însănătoşirea climatului financiar, cu efecte benefice în toate planurile. Face, apoi, distincţia dintre un echilibru bugetar realizat „în vremuri de depresie economică" şi un echilibru bugetar înfăptuit în „vremuri normale", după care M. Ghelmegeanu îşi centrează discursul pe demonstrarea alcătuirii bugetului pe fundamente economice, părere la care se asociază chiar ministrul finanţelor *en titre*, Victor Slăvescu: „Îmi pare bine că dvs. aţi pus de la început chestiunea bugetului pe o temă economică, pentru că şi eu am spus – văd că dl. Madgearu caută acum să mă citeze – am spus exact acelaşi lucru. Am repetat, până la obsesie, că concepţiunea personală a mea şi a partidului meu (P.N.L. – *n.n.*) este că nu se pot concepe finanţe organizate într-o ţară ruinată şi că este necesar pentru ca să ajungem la o ordine bugetară, să căutăm să descătuşem viaţa economică de o prea mare intervenţiune a statului, ca să dăm putinţa unei redresări economice"[523].

O dată cu instalarea liberalilor la guvernare, politica monetară, financiară şi bugetară se modifică, Parlamentul racordându-se, evident, noii orientări.

Cu toate eforturile făcute de cabinetul Tătărescu de a avea, chiar din primul an de guvernare, un buget echilibrat, nu s-a reuşit. Diferenţa dintre venituri şi cheltuieli da un dificit ce însuma 2.336 milioane lei, care urma să fie acoperit prin expediente (1.900 milioane lei) şi taxe pe obiecte de consumaţie (436 milioane lei). Bugetul mai prevedea 2000 milioane pentru înarmări acoperite tot prin taxe pe obiecte de consumaţie[524].

Următoarele bugete s-au soldat cu excedente după cum urmează: în anul bugetar 1935/1936 – 189 milioane lei, în 1936/1937 – 1.047 milioane lei şi în 1937/1938 – 5 miliarde lei (ultimul apropiindu-se de realizarea unui echilibru bugetar)[525].

În declaraţia primului ministru, Gheorghe Tătărescu, făcută în Parlament la 14 decembrie 1935, când se încheia şi anul bugetar, se făcea cunoscut că, în cadrul operei de „restaurare financiară", s-au

realizat, între altele, reducerea cuponului datoriei externe a României, ceea ce a însemnat o economie de 5 miliarde lei la bugetul statului; „înlăturarea controlului străin în gospodăria noastră financiară"[526].

Parlamentarii din opoziţie se arată rezervaţi faţă de cele relevate de primul ministru, dar recunosc unele realizări. O atitudine apropiată acesteia se observă şi în timpul dezbaterii proiectului legii bugetului pe anul financiar 1936/1937, dezbatere mai animată decât precedentele. Încă din faza pregătirii bugetului se observă unele demersuri care relevă o abordare relativ diferenţiată comparativ cu situaţii similare anterioare. Astfel, şeful partidului de guvernământ, Dinu Brătianu, convoacă la propria sa locuinţă pe raportorii la buget, cărora le expune punctul său de vedere[527].

Raportorul principal, Dumitru Alimăşteanu, este un distins specialist, cunoscut ca un om de curaj şi iniţiativă, ceea ce creează o altă impresie în rândul parlamentarilor, evident şi din rândul celor din opoziţie. Raportorul se dovedeşte la fel de direct şi deschis şi în timpul discuţiilor asupra proiectului de buget. El nu numai că justifică cifrele avansate, ci le şi comentează fără reticenţe, fiind apreciat chiar de deputaţii din opoziţie pentru transparenţa de care dă dovadă. Alimăşteanu denunţă în termeni energici abuzurile care se comit în executarea cheltuielilor, chiar de consilierii controlori; face un sever rechizitoriu al fondurilor destinate înzestrării Armatei şi nu se sfieşte să critice inclusiv pe ministrul finanţelor pentru unele greşeli, pe care le apreciază drept „erezii bugetare".

Franchetea sa impresionează. El se pronunţă categoric: „Nu sunt dintre cei ce gândesc că greşelile adversarilor justifică greşelile noastre. Dar sunt în drept să cer ca atunci când suntem învinuiţi de un păcat, el să nu apese înzecit mai greu asupra aceluia care ni-l reproşează nouă". Şi în continuare precizează: „Bugetul anului trecut a fost primul buget echilibrat de la 1928 şi până astăzi. El va rămâne bugetul de însănătoşire a finanţelor publice. El nu a omis nici o sarcină şi nu a supraevaluat nici o resursă... Proiectul de buget pe 1936/1937 poartă pecetea înţelepciunii d-lui ministru Victor Antonescu, pe care-l felicit pentru

marea operă înfăptuită şi care-i conferă un titlu imprescriptibil la recunoştinţa întregei ţări“[528].

Dezbaterile, paradoxal, dobândesc note suplimentare de confruntare, în care se regăsesc acuzaţii pătimaşe, fără fundamente raţionale, dar şi abordări realiste, la obiect, care sunt apreciate chiar de ministrul finanţelor: „opoziţia a dat, de data aceasta, în discuţie contribuţia ei inteligentă şi uneori chiar obiectivă“[529].

Dezbateri contradictorii, într-o notă relativ tensionată, se desfăşoară asupra „încărcăturii“ bugetului, mai exact asupra creditelor destinate „personalului“ şi a celor afectate „materialelor“ (primele în creştere, celelalte în scădere), asupra bugetelor regiilor precum şi asupra finanţărilor de la capitolul „diverse“. Reproşuri aspre fac V. Madgearu, V. Dimitriu, M. Ghelmegeanu, G. Bordeni, E. Lovanţiu, V. Serdici, I. Procopovici, N. Deleanu ş.a., dar se recunoaşte că „acest buget are meritul de a prevedea importante fonduri pentru apărarea naţională şi pentru şcoală. Pentru aceste lucruri şi pentru lucrările de informaţie ale expunerii de motive şi ale Raportului, noi felicităm pe cei în drept“[530].

După discuţia pe articole a proiectului Legii bugetului pe exerciţiul financiar 1936/1937 şi acceptarea de către deputaţi, cu amendamentele aduse proiectului, a distribuţiei veniturilor şi cheltuielilor statului, structura bugetului (sau „morfologia“ bugetului, cum era definită în epocă) se prezenta astfel: *venituri* ordinare – 21.192.400.000 lei; rămăşiţe – 1.780.000.000 lei; *cheltuieli* ordinare – 21.892.000.000 lei; creanţe – 1.080.000.000[531].

Comparativ cu bugetul anterior al României, la *venituri* se înregistra o creştere scriptică cu peste 2.285 milioane lei şi o creştere reală cu 2.005 milioane lei, iar la *cheltuieli* o creştere scriptică cu peste 1.205 milioane lei. Pe departamente, cheltuielile au fost votate de Cameră în următoarea structură (reprezentând, însă, plusurile sau minusurile anului bugetar 1936/1937, comparativ cu exerciţiul financiar anterior, pentru a observa creşterea gradului de stabilitate economico-financiară a României):

Ministerul de Finanţe	– 832.350.000 lei
Ministerul Instrucţiunii, Cultelor şi Artelor	– 340.000.000 lei
Ministerul Apărării Naţionale	– 147.813.971 lei
Ministerul de Interne	– 7.500.000 lei
Ministerul Agriculturii şi Domeniilor	– 46.341.935 lei
Ministerul Afacerilor Străine	– 10.302.000 lei
Ministerul Justiţiei	– 8.038.000 lei
Ministerul Lucrărilor Publice şi al Comunicaţiilor	– 1.732.612 lei
Preşedinţia Consiliului de Miniştri (numai la cheltuielile materiale)	– 400.000 lei

Departamentele care înregistrează descreşteri şi asupra cărora intervenţiile deputaţilor opoziţiei n-au avut alt efect decât majorări bugetare moderate, însă sub limita cheltuielilor din anul 1935/1936, erau:

Ministerul Industriei şi Comerţului	– 941.000 lei
Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale	– 9.012.663 lei
Preşedinţia Consiliului de Miniştri (numai la cheltuieli de „personal")[532]	– 451.000 lei

Opoziţia reproşează majorităţii parlamentare că bugetul nou votat înregistrează o disproporţie alarmantă între cheltuielile de „personal" (de cca. 70%) şi cele afecate „materialelor" (de cca. 14%). Se apreciază, însă, pozitiv faptul că, spre deosebire de bugetele anterioare, noul buget nu mai este însoţit şi de un buget extraordinar.

De altfel, problemele bugetare şi financiare antrenează în discuţii fie parlamentari, fie pe unii ziarişti, transferându-le în spaţiul mass-media. Ele devin mai tensionate când se apropie votarea bugetului pe exerciţiul financiar 1937/1938, iar când acesta este validat de Adunarea Deputaţilor, scad în coloratura politicianistă, câştigând în obiectivitate.

Dezbaterile, în ansamblu, sunt interesante, dar nu ne propunem aici relevarea lor integrală, nici analiza acestora. Zăbovim puţin asupra unor constatări care reflectă, aproape de realitate, exercitarea funcţiei bugetare şi legislative de către Parlament.

Dacă originea Parlamentului britanic se confundă cu dreptul acestuia de a controla gestiunea financiară a statului, iar Statele Generale au luat fiinţă în Franţa dintr-o raţiune identică, se poate spune că într-un regim parlamentar-constituţional funcţia bugetară şi financiară a legislativului se păstrează intactă, pe temeiul unui drept născut odată cu instituţia parlamentară. Prin analogie, şi în sistemul parlamentar constituţional românesc un asemenea drept sau o asemenea funcţie era de presupus că se exercita de către Parlament.

Aspectele prezentate relevă că ramura parlamentară investită cu o astfel de atribuţie îşi exercita funcţia bugetară şi financiară – până la un punct apreciată (în Occident) – şi ca o formă de control a executivului. Cum o exercita şi care erau limitele acestei atribuţii în condiţiile democraţiei româneştri sunt aspectele de fond care ne interesează în continuare.

Votarea bugetelor, cu respectarea prevederilor constituţionale, intră în practica curentă parlamentară din România. În această perspectivă rolul Parlamentului pare bine fixat. Realitatea este însă alta.

Prin politica creditelor suplimentare şi extraordinare asociată cu practica anulării de credite, bugetul votat de Cameră dobândeşte o structură diferită. Mai mult, titulatura acoperitoare de „credite extraodinare" maschează, nu în puţine rânduri, cheltuieli „ordinare", cum ar fi, de pildă, rechizite de birou, tipărirea bugetului, întreţinerea automobilelor, plata taxelor comunale etc. În alte situaţii, „creditele extraordinare" sunt dirijate spre zone greu de descifrat cum sunt cele referitoare la „cheltuieli diplomatice", „cheltuieli mărunte şi neprevăzute" ş.a.

Manifestările executivului în incidenţa problemelor bugetare îi fac pe mulţi parlamentari să se întrebe dacă, în adevăr, funcţia bugetară

a Camerei este reală sau este pur decorativă. „Pe scurt – relevă, la rândul său, un analist politic remarcabil din epocă –, întocmirea bugetului, principala atribuţiune a instituţiunii parlamentare, se îndeplineşte astăzi în condiţiuni care depreciază complet rolul Parlamentului în acest domeniu"[533].

Deprecierea completă a rolului Parlamentului sub acest aspect, aşa cum susţine Corneliu Rudescu, nu reflectă realitatea. Evident, nu putem afirma că Adunarea Deputaţilor îşi exercită mandatul său potrivit standardelor în materie din Occident. Ceea ce se poate afirma, însă, este că rolul real al Parlamentului se juxtapune rolului fictiv, reflectând de fapt permanenta dispută dintre democraţii autentici şi politicienii pentru care normele democratice reprezentau un inpediment în atingerea propriilor obiective.

Real este faptul că exectutivul înaintează anual proiecte de bugete, pe care le realizează în condiţii de urgenţă sau cu gestaţie îndelungată şi care sunt însoţite de întreg arsenalul documentar necesar argumentării sumelor înscrise în proiecte. Real este şi faptul că atât comisia de specialitate a Camerei Deputaţilor, cât şi plenul Camerei sunt invitate să-şi exprime acordul sau dezacordul asupra proiectelor respective, cum adevărat este şi faptul că în ambele situaţii (la Comisie şi în plen) se aduc numeroase amendamente proiectelor de buget, se susţin cu argumente sumele invocate sau se resping, se iau în dezbatere probleme de fond, cu mare greutate în evoluţia societăţii româneşti şi se dau soluţii, mai bune sau mai puţin reuşite. Reală este şi situaţia că fără buget votat după regulile democratice de către Parlament, guvernul este vizibil incomodat în activitatea sa, mai ales în raport cu investitorii străini. Şi real este şi faptul că în jocul politic, oricât încerca un guvern să eludeze rolul Parlamentului într-o problemă care îi punea în cumpănă însăşi raţiunea lui de a fi, acesta o făcea în unele limite, astfel încât să nu forţeze o camapanie de presă nefavorabilă.

Tentativele executivului de limitare a rolului Parlamentului, în general, care, sunt, evident, o plagă a vieţii politice româneşti, se mani-

festă şi în planul „sugerării" şi chiar impunerii unei anume orientări a legislativului în problemele de natură financiară. Aceste tendinţe au ca efect următoarele aspecte:

- încurajarea tendinţei de autonomizare financiară a serviciilor publice, care devin sinecuri pentru partizanii partidului de guvernământ;
- veniturile realizate de aceste servicii nu intră în gestionarea lor directă de către stat; ele sunt vărsate la Banca Naţională într-un cont special deschis de serviciul respectiv;
- veniturile serviciilor sunt scoase, astfel, din bugetul general al statului şi puse la dispoziţia directă a şefului serviciului respectiv;
- fragmentarea veniturilor publice pentru a fi mai greu controlabile, dar mai uşor de manevrat de către cei interesaţi.

Dincolo, însă, de tentativele executivului care vizează deprecierea rolului Parlamentului şi de propriile slăbiciuni ale instituţiei parlamentare în chestiunea funcţiei sale bugetare şi legislative, pentru România acelor vremuri era important să aibă, în preajma izbucnirii celei de a doua conflagraţii mondiale, bugete echilibrate (ne referim la cele din exerciţiile financiare 1936/1937 şi 1937/1938) şi o politică financiară bine motivată şi susţinută.

Chiar dacă nu au relevanţă practică, modificările constituţionale din 1938 referitoare la funcţia bugetară a Parlamentului sunt, în esenţă, şi un ecou al nemulţumirii publice acumulate în deceniul patru faţă de deprecierea rolului adunărilor legiuitoare. Constituţia carlistă egalizează rolul adunărilor în probleme financiare şi bugetare (art. 83 şi 84), atât Adunarea Deputaţilor cât şi Senatul fiind investite cu atribuţia dezbaterii şi validării bugetelor statului[534].

Practicile politice fac, însă, ca funcţia bugetară şi legislativă a Parlamentului să se erodeze în continuare, instituţia parlamentară însăşi devenind, curând după februarie 1938, un aparat de zbor cu pilot automat, ceea ce dă o notă pesimistă încheierii vieţii parlamentare româneşti din perioada interbelică.

NOTE

512 *Constituţiunea* [din 1923], p. 7 (Titlul III, Art. 35).

513 *Ibidem*, p. 17 (Titlul IV, Art. 114).

514 *Ibidem*.

515 M. O. Partea a III-a. Dezbaterile Adunării Deputaţilor, nr. 90 din 10 octombrie 1930, p. 4964.

516 *Ibidem*.

517 Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *Op. cit.*, vol. II. Partea I. 1918-1933, p. 388.

518 „Parlamentul României", an. X, nr. 311-320 din 31 decembrie 1939, p. 83.

519 Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *Op. cit.*, p. 388.

520 M. O. Partea a III-a. Dezbaterile Adunării Deputaţilor, nr 77 din 25 septembrie 1930, p. 3995.

521 „Parlamentul Românesc", an. X, nr. 311-320 din 31 decembrie 1939, p. 83.

522 *Ibidem*, p. 61.

523 Mihail Ghelmegeanu, *Op. cit.*, p. 346.

524 „Critica", an. I, nr. 8 din 30 martie 1935.

525 „Anuarul Statistic al României", 1938 şi 1939, p. 663.

526 Gh. Tătărescu, *Doi ani de guvernare*, ed. citată, p. 5.

527 „Parlamentul Românesc", an. VII, nr. 193 din 15 februarie 1936, p. 9.

528 *Ibidem*, nr. 201-203 din 15 aprilie 1936, p. 9.

529 *Ibidem*.

530 *Ibidem, p. 14.*

531 *Consiliul Superior Economic, Aspecte ale economiei româneşti. Material documentar pentru cunoaşterea unor probleme în cadrul planului economic*, Bucureşti, 1939, p. 367.

532 „Parlamentul României", an. VII, nr. 201-203 din 15 aprilie 1936, pp. 10-13.

533 *Ibidem*, an. VIII, nr. 246-249 din 31 octombrie 1937, p. 34 (Cf. Corneliu Rudescu, *Din rătăcirile puterii legiuitoare*).

534 *Constituţiunea Regele Carol II*, p. 25.

IX
CONTROLUL ASUPRA PUTERII EXECUTIVE

Constituţiile din 1923 şi 1938, precum şi regulamentele „interioare" ale Adunării Deputaţilor şi Senatului prevăd mijloace de exercitare a controlului parlamentar asupra executivului. „Fiecare din adunări are dreptul la anchetă" (Art. 51) şi „Fiecare membru al adunărilor are dreptul de a adresa miniştrilor interpelări" (Art. 53), se stipula în pactul fundamental din 1923[535].

Regulamentele celor două adunări precizau că formele de control ale legislativului asupra executivului constau în cereri de acte, întrebări, interpelări, moţiuni, anchete parlamentare, punerea sub acuzare a miniştrilor şi deopotrivă reglementau modalitatea lor de „executare"[536]. În afara acestora, în activitatea curentă se mai întâlnesc şi comunicări, declaraţii sau proteste.

Constituţia din 1938 diminua funcţia de control a Parlamentului prin eliminarea anchetelor. Se menţineau cererile de acte, întrebările, interpelările, punerea sub urmărire şi trimiterea în judecată a miniştrilor[537].

În fond, exercitarea funcţiei de control era o prerogativă generată de însăşi democraţia reprezentativă, centrată pe deliberare şi compromis, pe dialog şi confruntare liberă. Parlamanetul se legitimează ca

reprezentanţă naţională, de unde derivă şi dreptul de control asupra actelor de guvernare ale executivului. Că acest drept sau mai exact această prerogativă se exercită deformat, că, nu în puţine situaţii, este doar mimată, este un aspect ce se regăseşte nu numai în perioada interbelică, dar şi în prezent, nu numai în România, ci şi în alte sisteme parlamentare.

Cum, cât şi în ce condiţii s-a exercitat această prerogativă a instituţiei parlamentare în deceniul al 4-lea este ceea ce ne interesează şi relevăm, în mod deosebit, în continuare.

1. Cererea de acte

Mijloacele pe care Paralmentul le are la îndemână pentru a-şi exercita controlul asupra activităţii guvernului diferă ca importanţă şi efecte. Cererile de acte lasă aparenţa unui instrument minor, comparativ cu celelalte mijloace de control parlamentar. Rolul lor nu este nici marginal, nici nesemnificativ. Când un deputat sau senator apelează, de la tribuna adunării respective la verificarea unor documente sau dosare (urmată de o adresă înaintată preşedintelui Senatului sau Adunării Deputaţilor) se realizează o atenţionare publică privind unele posibile disfuncţionalităţi, erori, abuzuri etc. sau a unor cercetări incomplete asupra unei situaţii, împrejurări sau caz. De fapt, prin cererea de acte sau dosare, se mediatizează „cazul" în sine, ceea ce înseamnă trecerea acestuia din anonimat în sfera publică, cu posibilităţi de soluţionare.

Prin acest procedeu autorităţile centrale sau locale sunt atenţionate şi deopotrivă chemate să conducă fie la elucidarea neclarităţilor, fie la rezolvarea problemei respective, în caz contrar existând alte forme parlamentare de atac (întrebările, interpelările, anchetele).

Cererea de acte sau documentarea unui parlamentar într-o problemă oarecare, în condiţiile în care autoritatea în cauză fie nu-i remite dosarul sau piesele solicitate, fie acestea nu sunt concludente sau, dimpotrivă, sunt incriminatoare, este urmată fie de întrebare, fie de interpelare (mai rar de propunere pentru anchetă).

Cererea de acte, comparativ cu întrebările, comunicările sau interpelările, ca mijloc de control parlamentar, este relativ scăzută în practica parlamentară românească. Cele mai multe cereri de acte vizează exproprieri sau împroprietăriri cu teren agricol, nereguli financiare, abuzuri ale autorităţilor locale, neonorarea salariilor, pensiilor sau a unor obligaţii financiare ale statului. Unele dintre cereri se întemeiază pe sesizări ale locuitorilor (cum este şi cea formulată de deputatul L. Rădăceanu în şedinţa Camerei din 17 iunie 1930, prin care solicită dosarul privitor la exproprierile şi împroprietăririle din comuna Cenei – judeţul Timiş-Torontal), altele pe constatări proprii ale deputaţilor şi senatorilor (cum este şi solicitarea deputatului V. V. Haneş, relativă la ataşaţii de presă ai legaţiilor României din Europa, adresată ministrului de externe – 26 iunie 1930).

Cereri de acte sunt formulate şi când se reglează unele conturi personale între „aleşii naţiunii", cum este şi „cazul Stere", multimediatizat în epocă, care reţine atenţia sesiunii ordinare 1 februarie – 28 aprilie 1934. Iniţiativa are ca substrat blocarea paticipării ilustrului cărturar basarabean, taxat pe nedrept ca trădător de neam, la lucrările Senatului. N. Iorga, în şedinţa Senatului din 14 februarie, prin intervenţie orală, şi mareşalul Prezan, prin intermediul unei scrisori adresate preşedintelui „maturului corp", se opun prezenţei senatorului basarabean la lucrările Parlamentului. Iniţiativa celor doi este susţinută şi de D. Danielopolu, M. Mora, G. Mărdărescu, I. Popovici, Al. Lupescu şi Matei Vasiliu.

În şedinţa Senatului din 24 februarie, N. Iorga revine cu aceeaşi cerere, însoţită şi de solicitarea intervenţiei Ministerului Afacerilor Exterene pentru „găsirea" dosarului lui C. Stere[538]. Deznodământul „afacerii" este cunoscut.

Se înregistrează şi un număr de cereri de acte care vizează aspecte importante, macrosociale. Cererea formulată de Vlad Dumitru, deputat de Covurlui, în şedinţa Camerei din 14 noiembrie 1934 are un astfel de caracter. O redăm în continuare integral, dat fiind faptul că este însoţită de o motivare în scris şi deopotrivă datorită semnificaţiei problemei în sine:

„Domnule Preşedinte,

Am onoare a adresa următorarea întâmpinare Domnului Preşedinte al Consiliului de Miniştri:

Prin Decizia arbitrală din 3 august 1934, statul român a fost condamnat să plătească Casei Stewart suma de lei 50 milioane, drept daune pentru neexecutatea unui Contract de lucrări Publice (refacerea Şoselei Bucureşti-Braşov), plus cinci milioane cheltueli de judecată. În total, lei 55.000.000.

Acest Contract s-a încheiat ca urmare a unor angajamente precise şi definitive luate încă din anul 1929 de către guvernul român faţă de Casa Stewart.

Recomandaţiunile ce s-au făcut acestei Case, referinţele asupra posibilităţilor tehnice şi, mai cu seamă, financiare ale Casei Stewart, crezământul acordat de către reprezentanţii statului român acestui «capital cinstit», adus în ţara noastră de streini cu «prestigiu» şi «demnitate», au impus contractul ca ceva inevitabil.

Părerile potrivnice contractului, fie că au venit din partea Consiliului Tehnic Superior, fie că au venit din partea Băncii Naţionale, fie că au venit din partea Casei Autonome a Drumurilor, fie că au venit chiar din partea Delegaţiunei Economice a guvernului, nu au putut opri semnarea Contractului.

Legile, regulamentele, uzanţele cari dictează încheerea unor asemenea contracte, nu au putut nici ele constitui o piedică, la obligarea statului Român, faţă de Casa Stewart.

Prin călcarea legilor ţării şi prin desconsiderarea avizelor tuturor forurilor chemate să cerceteze afacerea, ofertele Casei Stewart prezentate cu persuasiune, au reuşit să devină contract.

În ianuarie 1930, Casa Stewart anunţă Ministerul Lucrărilor Publice că, încă din septembrie 1929, Ministerul de Finanţe aprobase oferta sa din august 1929, ceea ce nu împiedică Delegaţiunea Economică a guvernului ca, în martie 1930, să respingă Contractul Stewart.

Totuşi, la [?] mai 1930, Stewart revine cu o nouă ofertă (a câta?), care devine Contract, la 3 iulie, şi Lege, la 4 iulie 1930.

Cu toate precedentele, peste toate avertismentele, pe Biroul Camerei Deputaţilor se depune o lege şi un contract, nestudiate, în cari interesele statului nu erau măcar cercetate.

Discuţiunile au fost strangulate de graba ce s-a pus pentru încheerea Contractului şi, astfel, Legea şi Contractul, au trecut cu uşurinţă.

Operaţiunea de finanţare a Contractului de lucrări – operaţiune de finanţare care şedea chiar la baza Contractului şi fără care însuşi Contractul nu avea fiinţă – a fost lăsată exlusiv la bunul plac, la demnitatea şi corectitudinea Casei Stewart.

Nu s-au cerut şi nu s-au luat nici un fel de garanţii din partea Casei Stewart că va executa Contractul – va procura bani şi va face lucrarea.

Nu s-au prevăzut nici un fel de sancţiuni pentru cazul când Stewart nu şi-ar îndeplini obligaţiunile.

Iar când un palid protest s-a ridicat în Cameră sub forma unei amendări a Contractului în favoarea statului, atunci apărătorii «prestigiului» Casei Stewart au amuţit şi această ultimă rămăşiţă de preocupare de apărare a statului.

Astfel s-a prezentat, s-a tratat şi s-a încheiat Contractul Stewart.

Din neexecutarea acestui Contract, statul este azi obligat să plătească cu titlu de daune suma de lei 55.000.000 – din neexecutarea contractului, fiindcă din culpa cui s-a reziliat acest Contract cu prudenţă nici deciziunea Arbitrilor nu pomeneşte.

Cum recomandaţiunile, prezentările, tratativele şi încheerea acestui Contract, fapte şi acte, pe urma cărora statul pierde importanta sumă de lei 55.000.000, nu pot rămâne fără sancţiuni pentru cei ce au vre-o vină în provocarea faptelor şi în încheierea celor de mai sus, vă rog, să binevoiţi a-mi fixa un termen urgent pentru a lămuri, pe calea unei interpelări această afacere, rămânând, după răspunsul Domnului Preşedinte al Consiliului de Miniştri, căruia am onarea de a mă adresa, Adunarea Deputaţilor să decidă, dacă este sau nu cazul, de a se porni urmărire judiciară.

Vă mai rog să binevoiţi a dispune – în vederea urgentei lămuriri a acestei afaceri – să mi se pună la dispoziţie pe Biroul Camerii, următoarele acte: dosarele tratativelor şi Contractului Stewart, aflătoare la Preşedinţia Consiliului de Miniştri, la Ministerul de Industrie şi Comerţ, la Ministerul Lucrărilor Publice, la Ministerul de Finanţe, la Casa Autonomă a Drumurilor, la Banca Naţională.

În caz când nu s-au format dosare pentru acest Contract, atunci să se trimită Adunării, toate actele aflătoare la ministerele şi casele mai sus citate, în ce priveşte Contractul Stewart, cu începere de la ianuarie 1929, la octombrie 1930.

De asemenea, Dosarul Tribunalului Ilfov, Notariat, în care s-a judecat de către arbitri litigiul dintre stat şi Casa Stewart.

Cu rugămintea de a interveni de pe acuma pentru trimiterea acestor acte.

Primiţi vă rog, Domnule Preşedinte, expresiunea consideraţiunei deosebite ce vă păstrez.

Vlad Dimitriu
Deputat de Covurlui"[539]

Cererea de acte intră în practica parlamentară şi în cazul iniţierii unor anchete, aşa cum au fost cele cunoscute în analele parlamentare sub denumirile de „afacerea Skoda", „afacerea Cagero" ş.a.

2. Comunicări, declaraţii, proteste

Dacă cererea de acte este utilizată frecvent atât de majoritatea cât şi de minoritatea parlamentară, comunicările reprezintă o formă de control parlamentar de la care încep decalajele între cele două componente ale adunărilor. Acestea sunt utilizate, într-o măsură considerabil sporită, de către senatorii şi deputaţii din opoziţie, considerându-se că reprezintă nu numai o sursă de atenţionare a executivului, dar şi de creare a unei anumite „atmosfere" dincolo de Parlament, nefavorabilă puterii.

Ierarhic, *comunicările* se plasează pe primul loc, urmate, la distanţă considerabilă, de declaraţii şi, mai ales, de proteste.

În regulamentele celor două „camere", erau prevăzute referiri explicite atât în ce priveşte înţelesul dat comunicării, ca formă de control parlamentar, cât şi în ce priveşte modul concret de formulare a acesteia. Art. 94 (Cap. IX), stipula dreptul formal al parlamentarilor de a adresa comunicări, precizând, totodată, valoarea şi sensul lor. Astfel, prin comunicare se înţelegea „aducerea la cunoştinţa ministrului" (de resort – *n.n.*) sau a uneia din cele două ramuri parlamentare „a unei informaţiuni privitoare la un interes general"[540].

Procedura consta în următoarele:

– se aducea la cunoştinţa ministrului de resort cu o zi înainte de prezentarea acesteia, prin preşedintele adunării respective;

– comunicarea se făcea numai la începutul unei şedinţe;

– nu se admiteau comentarii sau dezvoltări ale obiectului comunicării;

– nu era urmată de discuţii sau dezbateri;

– parlamentarul ce anunţa comunicarea o formula apoi în scris, care era înaintată Biroului adunării respective;

– dacă ministrul de resort era prezent la şedinţă, răspundea pe loc la comunicare, dacă nu, se anunţa o dată pentru răspuns, dar să nu depăşească limita a trei zile de la anunţarea comunicării;

– dacă parlamentarul care a formulat comunicarea nu primea răspuns, avea dreptul să adreseze o interpelare în problema aflată în discuţie[541].

Regulamentele Adunării Deputaţilor şi Senatului, votate în 1939, în contextul regimului autoritar monarhic, nu prevăd procedeul comunicării.

Exerciţiul comunicării este, potrivit regulamentelor de ordine interioară ale adunărilor (anterioare anului 1938), un atribut al fiecărui

parlamentar. Un număr relativ restrâns dintre aceştia au făcut însă uz de procedeul respectiv. Se reliefează, prin utilizarea acestuia, deputatul C. Ştefănescu – cu două comunicări (în Sesiunea 15.XI. 1929 – 30.VI.1930, dar numai pentru luna iunie 1930); senatorii N. Gheorghiade cu şapte comunicări, N. Iorga – şapte, Al. Samoilă – cinci, Al. Gyarfas – cinci, I. Jumanca – patru, I. Russu-Abrudeanu – trei, Gr. Gafencu – trei, N. Jechianu – trei, I. Patraulea – trei, A. Leboudon, D. Danielopolu, C. R. Mircea, S. Gazieff, A. Văitoianu, H. Cihoschi, A. Cardaş şi A. Dragoş – toţi cu câte două comunicări (în sesiunile 15.XI.1933 – 18.XI.1933 şi 1.II – 28.IV. 1934); deputaţii Gheorghe Brătianu şi Gheorghe Pop (în sesiunea 15.IX.1935 – 14.IV.1936); senatorii N. Iorga, T. Sauciuc Săveanu, M. Mora, Al. Samoilă, N. Jechianu, I. Patraulea, A. Heroveanu (în sesiunea 15.XI.1936 – 20.III.1937) etc. câte o comunicare.

Trecerea în revistă a listei parlamentarilor care fac comunicări relevă că cei mai „activi“ se arată a fi senatorii şi deputaţii care îşi iau rolul în serios şi care manifestă un real interes pentru funcţionarea, în parametrii normali, a instituţiei parlamentare. Ar fi greşit să judecăm, însă, un astfel de procedeu numai prin prisma frecvenţei utilizării lui şi mai ales sub raport strict cantitativ (număr de comunicări pe un senator sau un deputat).

Comunicările, ca şi celelalte mijloace de control parlamentar îşi au raţiunea lor. Este de înţeles că utilizarea lor abuzivă, chiar având cele mai benefice temeiuri pentru viaţa parlamentară, ar fi creat unele disfuncţii, mai ales sub raport birocratic. Şedinţele „adunărilor“ s-ar fi încărcat cu proceduri, variate şi greoaie, care amânau dezbaterile de fond şi adoptarea proiectelor de legi necesare guvernărilor. În această perspectivă, un „început“ de şedinţă (cum este cea din 16 februarie 1934, care are loc la Senat), este un argument în acest sens. O redăm, exact cum a fost consemnată în „Monitorul Oficial“ (Partea a III-a. Dezbaterile Parlamentare. Senatul), nr. 6 din 26 februarie 1934:

„Adresează comunicări:

– D-l senator profesor N. Iorga: 1) cu privire la vizita făcută de Episcopul Pacha din Timişoara d-lui A. Hitler, cancelarul german; 2) privitoare la împiedecarea învăţătorilor de a da examene de diferenţă, ca să urmeze cursuri superioare.

– D-l senator N. Gheorghiadi: 1) cu privire la despăgubirile cuvenite locuitorilor din Iaşi, în urma devastărilor din noemvrie 1933; 2) asupra verificării tarifelor de transport pe C.F.R. şi de poştă; 3) cu privire la anularea circulării Nr. 58.929 din 7 septemvrie 1933; 4) cu privire la plata impozitului pe salariu, fără amendă, până la finele anului bugetar; 5) amenzile sanitare, la care răspunde d-l C.D. Dimitriu, ministrul muncii, sănătăţii şi ocrotirilor sociale; 6) modificarea legii contractelor de muncă şi a legii pentru jurisdicţiunea muncii. Se asociază d-nii prof.: C. R. Mircea şi D. R. Ioaniţescu; 7) Regimul reglementării impozitului.

– D-l profesor Dr. Angelescu, ministrul instrucţiunii, al cultelor şi artelor, răspunde la comunicările d-lui profesor Iorga, care ia cuvântul în replică.

– D-l profesor Dr. Danielopol, arată deosebirea dintre cazul d-lui Virgil Arion şi acel al d-lui C. Stere.

– D-l Victor Slăvescu, ministrul finanţelor, declară că va răspunde d-lui senator Gheorghiadi, la comunicările ce i-a adresat.

– D-l senator S. Gazieff, cu privire la alegerea Episcopului Dionisie, la Cetatea-Albă. D-l Gh. Bociar, declară că se asociază la comunicare. D-l profesor N. Iorga, ia cuvântul la această chestiune.

– D-l senator N. Costăchescu, asupra actelor abuzive ale d-lui comisar Dumitriu din Iaşi. D-l I. Inculeţ, ministru de interne, declară că va ordona urgente cercetări şi pedepsi pe vinovaţi.

– D-l senator Al. Samoil, asupra felului cum s-a alcătuit proiectul privitor la restrângerea şi modificarea Camerelor profesionale, la care

răspunde d-l C. D. Dimitriu, ministrul muncii, sănătăţii şi ocrotirilor sociale.

– Se comunică procesele verbale privitoare la constituirea secţiilor.

– D-l profesor Dr. Angelescu, ministrul instrucţiunii, al cultelor şi artelor ,răspunde d-lui profesor Iorga, la comunicarea ce i-a adresat cu privire la vizita făcută de Episcopul Pacha d-lui cancelar Hitler.

– Se citeşte Mesajul Regal, ce însoţeşte proiectul de lege pentru modificarea unor articole din legea administraţiei locale şi se admite urgenţa".

Cât şi în ce măsură comunicările au un rol în viaţa Parlamentului românesc se relevă în orizontul obiectului lor şi, evident, al efectelor. Problematica pe care o atacă este diversă şi diferenţiată ca importanţă, dar cuprinzătoare ca sferă, în sensul că, practic, toate domeniile esenţiale ale activităţii economico-sociale, financiare, politice, instructiv-educaţionale, ştiinţifice, culturale, militare, religioase, externe sunt abordate, fie segmenţial, fie global.

Este de observat faptul că atât comunicările, cât şi alte forme de control parlamentar (cum se va releva în analiza acestora), în bună măsură reflectă dominantele economice şi socio-politice ale epocii. În sesiunile parlamentare din anii crizei economice prevalează aspectele de natură economico-socială, cum sunt, de pildă, problemele legate de şomaj, neachitarea pensiilor şi salariilor, închiderea de şcoli, diminuarea fiscalităţii excesive, acordarea unor ajutoare etc., în perioada relansării şi expansiunii economice dominante sunt aspectele legate de acordarea de credite, facilităţi la import şi export, regularizarea cursurilor unor râuri, exploatarea unor linii de cale ferată, crearea de fonduri suplimentare pentru operele de asistenţă socială etc.; iar în preajma declanşării celui de al doilea război mondial domină aspectele privind apărarea naţională şi problemele relative la pericolul revizionist.

Desigur, comunicările au şi alte sensuri, cum sunt şi cele care aduc la cunoştinţă abuzuri, fraude, vexaţiuni, plângeri ale unor locuitori din diverse zone ale ţării. În şedinţa Camerei din 27 iunie 1930,

deputatul social-democrat Romulus Dan, comunica ministrului industriei şi comerţului precum şi ministrului justiţiei, următoarele: „D-le preşedinte, am onoare a comunica d-lui ministru al industriei şi comerţului şi d-lui ministru al justiţiei următoarele:

De vreo câteva luni cutreieră agenţi al «Băncii Intreprinderilor Comerciale, Industriale şi Agricole» din Bucureşti, judeţele Bucovinei şi probabil şi altor ţinuturi, îndemnând pe ţărani să semneze acţiuni în formă de depozite, promiţându-le că dacă plăteşte [plătesc] prima rată de 1.500 lei, vor primi împrumuturi ieftine până la suma de 10.000 lei.

Mulţi ţărani din comuna Igeşti, judeţul Storojineţ, au semnat astfel de acţiuni. Numita bancă nu le dă însă nici un împrumut şi nu vrea să le restituie nici banii plătiţi.

Întrucât s-au comis în ultimii ani atâtea fraude şi abuzuri din partea unor bănci şi societăţi de asigurări, cari au ruinat zeci de mii de cetăţeni, îl rog atât pe d. ministru al industriei şi comerţului cât şi pe d. ministru al justiţiei să facă de urgenţă o anchetă la sediul băncii, pentru a stabili dacă ea funcţionează legal şi dacă prezintă seriozitate pentru depunători şi dacă îşi ţine angajamentele faţă de aceştia.

D. St. Cicio Pop, preşedinte : Se va comunica d-lui ministru al industriei şi comerţului şi d-lui ministru al justiţiei"[542].

Deputatul Victor Popacostea, în şedinţa Adunării Deputaţilor din 17 martie 1933, comunică ministrului muncii şi ocrotirilor sociale că numeroşi ingineri români sunt concediaţi de la societăţile străine din România[543]. La Senat, N. Iorga făcea cunoscută vizita Episcopului catolic de Timişoara, Pacha, la cancelarul Adolf Hitler (şedinţa din 16 februarie 1934)[544], iar, ulterior (în şedinţa din 17 noiembrie 1936), se referea la „nedreptatea făcută mitropolitului Gurie al Basarabiei" şi ruga premierul să dispună înlăturarea ei[545].

În unele împrejurări, comunicările creează situaţii deosebite, cum este şi cea a deputatului Gheorghe Brătianu. Ea este cu atât mai semnificativă cu cât aparţine unui reprezentant al liberalismului şi deopotrivă se referă la o problemă de politică externă deosebit de sensibilă.

Deputatul de Iaşi, ca şi Ion Mihalache, solicitase preşedintelui Adunării Deputaţilor convocarea de urgenţă a Comisiei de politică externă a Camerei pentru a cere unele lămuriri asupra poziţiei României faţă de evoluţia evenimentelor internaţionale. „Închiderea, prin surprindere, a sesiunii parlamentare (15 noiembrie 1935 – 14 aprilie 1936 – *n.n.*) a împiedicat să fac comunicarea ce o pregătisem în legătură cu unele dezminţiri ale guvernului în materie de politică externă"[546] – relevă Gh. Brătianu în textul comunicării pe care o înaintează Biroului Adunării Deputaţilor. În continuare, el explică: „Acum când am ridicat în şedinţa Camerei de la 13 martie chestiunea pregătirilor pentru trecerea eventuală a Armatei Sovietice pe teritoriul României, am primit din partea mai multor membri ai guvernului cele mai formale şi categorice dezminţiri", pe care deputatul le contestă, însă, date fiind unele informaţii ce îi parvin pe canale externe. Astfel, în acea zi (13 martie), în jurnalul oficial al Republicii Franceze apărea Darea de seamă a şedinţei Senatului din 12 martie, la care se votase ratificarea Pactului franco-sovietic, Dare de seamă ce cuprinde inclusiv declaraţia fostului ministru de externe francez Yves de Trocquer. Acesta lăsa să se întrevadă posibilitatea utilizării teritoriului României de către trupele sovietice, în cazul unui atac german asupra Cehoslovaciei.

Brătianu încearcă să publice textul comunicării în ziarul propriului partid – „Mişcarea" –, dar cenzura îl opreşte, probabil, susţine acesta, din cauza sesizării unor inadvertenţe între declaraţiile oficiale franceze şi cele ale lui Nicolae Titulescu[547].

Reţin atenţia şi comunicările referitoare la situaţia dramatică a prizonierilor români din primul război mondial aflaţi încă pe teritoriul U.R.S.S. (Radu Lascu, deputat de Brăila, în şedinţa din 28 noiembrie 1936), greva celor 120 de studenţi legionari din Cluj (deputatul Gh. Pop, în şedinţa Camerei din 12 decembrie 1936), combaterea propagandei maghiare (Adam Ionescu, deputat de R. Vâlcea – 19 decembrie 1936)[548], politica de maghiarizare a elementului românesc practicată de unii notari maghiari din judeţele Trei Scaune, Ciuc, Odorhei şi Mureş (Romulus Seişanu, deputat, în şedinţa din 9 februarie 1937)[549] ş.a.

La unele dintre comunicări, în situaţia în care miniştrii de resort sunt prezenţi la dezbateri, se răspunde pe loc (I. Iuculeţ, ministrul de interne, răspunde imediat la comunicarea făcută de N. Iorga în şedinţa Senatului din 6 martie 1934, referitoare la arestarea profesorului Nae Ionescu de către Consiliul de Război)[550], la altele se răspunde, nu în termenul de trei zile, cum era prevăzut în regulamentele de ordine interioară ale adunărilor. Astfel, Savel Rădulescu, subsecretar de stat la Ministerul Regal al Afacerilor Străine, răspunde senatorului A. Popa în şedinţa din 14 martie, la interval considerabil după anunţarea comunicării acestuia, răspuns interesant de altfel: „D-le preşedinte, d-lor senatori, d-l senator Popa a adresat o comunicare, acum câtva timp, Ministerului Afacerilor Străine şi Ministerului Comunicaţiilor, privind Comisiunea Europeană a Dunării.

Rog pe d-l senator să creadă că numai motive de sănătate m-au împiedicat să-i răspund mai curând. Rog, în acelaşi timp, pe d-l senator să creadă că Ministerul Afacerilor Străine, în limita posibilităţilor, va sprijini toate doleanţele juste care se desprind din comunicarea pe care a făcut-o în numele industriaşilor şi comercianţior, pe care îi reprezintă.

Comunicarea d-lui senator Popa se rezumă, în fond în jurul navigabilităţii Dunării, sau mai precis, în jurul împiedicării navigabilităţii Dunării din cauza îngheţului sau din cauza barei de la Sulina.

În ceea ce priveşte împiedicarea navigabilităţii Dunării din cauza îngheţului, voiu observa mai întâiu că Dunărea îngheaţă, în special pe parcursul care cade sub privegherea Comisiei Europene a Dunării. Explicaţiunea este că Dunărea fiind mai lentă în parcursul ei de la Galaţi, spre mare, îngheaţă mai uşor decât în restul parcursului ei. Experţii pe care i-am putut consulta în privinţa navigabilităţii Dunării, mi-au explicat, că în nici un caz nu s-ar putea asigura nvigabilitatea, oricare ar fi rigorile iernii şi oricare ar fi numărul de grade pe care termometrul l-ar înregistra sub zero. Dar, nu este mai puţin adevărat, şi d-l Popa ne-a citat cazul când Dunărea îngheaţă numai în unele din

coturi, sau mai multe din coturile ei. Este evident că atunci Comisia Europeană a Dunării va trebui să asigure navigabilitatea ei.

În ceea ce privește anul acesta – nu aș vrea să intru în toate operațiunile pe care Comisia Europeană a Dunării le-a făcut, pentru a asigura navigabilitatea, – mă voiu mărgini să arăt că la 5 ianuarie draga «Dimitrie Sturza», la 6 ianuarie draga «Concordia» și la 9 ianuarie draga «Persian Sunderson», au încercat să deblocheze Dunărea. Iarna a fost însă prea riguroasă, stratul de ghiață destul de gros, pentru a se putea asigura această navigabilitate a Dunării.

Dar, d-l senator va putea răspunde, și cu drept cuvânt: dragele nu sunt făcute ca să asigure navigabilitatea, să spargă ghiața. Evident, d-l senator ar avea toate motivele să ne arate că dragele au cu totul altă întrebuințare. Dar Comisia Europeană a Dunării nu s-a mărginit numai să ia dragele, care se află în funcțiune, ci a prevăzut în bugetul ei cumpărarea unui spărgător de ghiață. Comisiunea Europeană are deja în bugetul ei suma de 15 milioane, prevăzută pentru cumpărarea unui spărgător de ghiață. Spărgătorul acesta costă 25 milioane.

Este foarte probabil că, în curând, Comisiunea Europeană Dunăreană va putea satisface și această doleanță legitimă pe care a înfățișat-o d-l senator Popa"[551].

Depășirea termenului de trei zile, nu era, însă, o regulă, ceea ce ne arată că există și se manifestă o responsabilitate ministerială față de exigențele Parlamentului. Se înregistrează, însă, și situații când parlamentarii, fie din cauza întârzierii prea mari a răspunsului executivului, fie din alte motive, recurg la procedeul transformării comunicării în interpelare (Grigore Gafencu, pentru a ne limita la un exemplu, transformă comunicarea sa asupra scăderii prețului grâului, anunțată în ședința Senatului din 26 februarie 1934, în interpelare)[552].

Declarațiile nu lipsesc din practica parlamentară. Deși sunt mai ușor de identificat în raport cu alte mijloace de control parlamentar (comunicările, îndeosebi, care, nu în puține situații, sunt egalizate incorect cu întrebările sau cererile de acte), ele sunt uzitate numai în anumite situații, conferindu-li-le, din această perspectivă, o încărcătură

cu nuanţe solemne sau grave. Declaraţia senatorului I. Russu-Abrudeanu, în şedinţa din 21 februarie 1934, în delicata „problemă C. Stere", are o astfel de rezonanţă, cum acelaşi efect, în aceeaşi problemă, o are şi declaraţia prof. dr. Danielopolu (şedinţa din 31 martie 1934). Relativ asemănătoare ca semnificaţie sunt şi declaraţiile în numele grupurilor parlamentare (cum este şi cea a grupului parlamentar social-democrat cu privire la restauraţie, comunicată în şedinţa Camerei din 12 iunie 1930) sau în numele unei întregi formaţiuni politice (declaraţia profesorului N. Costăchescu, în numele P.N.Ţ., exprimată în şedinţa Senatului din 24 februarie 1934). Aceasta din urmă nu are un caracter întâmplător. Ea este menită, pe de o parte, să contracareze criticile (unele foarte aspre) la adresa guvernărilor sale din perioada crizei economice, iar pe de alta, să estompeze imaginea noii puteri, prin relevarea inadvertenţelor şi erorilor programului de guvernare al liberalilor. „Partidul Naţional-Ţărănesc – se afirmă în declaraţie – a crezut să-şi spună cuvântul la Adresa de răspuns la Mesajul Tronului, printr-o declaraţie, pentru a cruţa timpul necesar lucrărilor parlamentare. Guvernul este, astfel, lipsit de încă un pretext pentru justificarea întârzierii în prezentarea proiectului de buget şi a reformelor sale. Ţara va judeca, de la început, gradul de pregătire al unui partid venit la cârma statului în urma ameninţării cu revolte de stradă şi cu pretenţie de a salva ţara, după cinci ani de opoziţie"[553].

În sfârşit, „formula" declaraţiilor este, se pare, mai utilă în probleme de politică externă, îndeosebi asupra celor care au un caracter delicat sau ameninţător, cum erau relaţiile cu U.R.S.S., Ungaria sau Germania. Ele se fac în nume personal, fără a angaja fracţiuni, grupuri, partide sau instituţii.

Protestele sunt şi mai puţine, fiind, într-un fel, *rara avis*. L. Rădăceanu, deputat şi unul din liderii social-democraţiei române, protesta în şedinţa Camerei din 12 iunie 1930 pentru faptul că, în pofida repetatelor intervenţii, Camerele de muncă nu erau încă organizate[554]; Gheorghe Brătianu, în Adunarea Deputaţilor, şi Grigore Gafencu, în

Senat, protestau energic împotriva măsurilor excepţionale adoptate de guvern şi a modului în care erau aplicate, considerate ca anticonstituţionale (în şedinţele din 25 şi respectiv 27 noiembrie 1935)[555].

3. Întrebări, interpelări, anchete

Comparativ cu formele anterioare de control parlamentar, întrebările, interpelările şi anchetele, în succesiunea prezentată, cresc în importanţă şi eficacitate. Este o creştere conferită de norme şi reglementări (inclusiv de ordine interioară), dar şi de o anume încărcătură emoţional-subiectivă, dată fiind sensibilitatea pe care o manifestă puterea faţă de propria imagine publică. Majoritatea parlamentară şi executivul au interesul ca erorile guvernării sau alte aspecte ce ţin de actul de guvernare să fie rapid tranşate în Cameră sau Senat, fără prea multă vâlvă, pentru a nu influenţa electoratul. În aceasta găsim şi o anume explicaţie asupra atitudinii diferenţiate a guvernului şi majorităţii parlamentare faţă de cele trei procedee de control parlamentar.

Întrebările, conform regulamentelor adunărilor, sunt formulate în scris, depuse la birourile lor şi anunţate în şedinţe publice. Art. 124 al Regulamentului Adunării Deputaţilor stipula că un deputat nu putea formula mai mult de două întrebări în aceeaşi şedinţă, iar art. 94 al Regulamentului Senatului preciza că „Întrebarea consistă într-o simplă cerere de a se răspunde dacă un fapt este adevărat, dacă o informaţiune este cunoscută de guvern, dacă guvernul a luat sau are intenţiunea de a lua vreo măsură în chestiunea pusă“[556].

Maniera de prezentare, ca şi modul în care se răspunde la întrebare sunt identice cu cele practicate la comunicări.

Regulamentele adunărilor adoptate în 1939 păstrează nemodificate aspectele de fond ale procedurii de adresare a întrebării şi de răspuns din partea executivului.

Întrebările, ca şi alte forme de control parlamentar exprimă atât tensiunile specifice unor secvenţe istorice, cât şi probleme generale, de fond, ale societăţii româneşti. Pentru perioada 1930-1933,

prevalează interogații adresate guvernului sau departamentelor sale, referitoare la: neachitarea salariilor personalului angajat (profesorilor secundari din Cetatea Albă, funcționarilor din Brăila, preoților de țară) și pensionarilor (din județele: Brăila, Neamț, Tulcea, Ismail etc.), mărirea salariilor unor categorii de angajați sau pensionari (cum erau cadrele didactice, pensionarii de stat), amânarea plății datoriilor țăranilor, reprimirea la lucru a unor muncitori greviști (de la Fabrica de postav de la Buhuși), nerespectarea duratei legale a zilei de muncă și protecției femeilor și copiilor angajați, abuzul unor funcționari din aparatul administrativ central și local (Ministerul de Interne, Ministerul Muncii și Ocrotirilor Sociale, funcționari din aparatul primăriilor), creșterea șomajului, interzicerea unor manifestări publice ale formațiilor considerate moderat periculoase la adresa ordinii în stat (LANC, PSD) sau periculoase (Garda de Fier, P.C.R.). În afara acestora, sunt formulate întrebări care depășesc cadrul limitat al importanței epocii, având un aspect de cvasigeneralitate sau chiar un caracter general: închiderea unor unități școlare, introducerea registrelor funduare, situația critică a culturii, proliferarea literaturii pornografice, corupția, repatrierea unor grupuri de macedoromâni, accelerarea finalizării reformei agrare (în Bucovina, pentru voluntarii din primul război mondial), mișcările studențești[557].

Când efectele crizei economice se diminuează și sunt treptat eliminate, registrul problematic al întrebărilor se modifică. Întâietate au atenționările adresate executivului asupra: necesității elaborării unei noi legi a încurajării industriei naționale, apărării țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin de abuzurile și vexațiile marilor proprietari funciari, soluționării problemei pășunilor și izlazurilor comunale, elaborării unor reglementări legale care să permită cetățenilor români schimbarea numelor lor, maghiarizate sau rusificate cu forța, în nume românești, punerea în aplicare a Legii protecției muncii naționale, politicii decretelor-legi, reorganizării ministerelor, repatrierii tezaurului României confiscat de Rusia bolșevică, înarmării pe ascuns a Ungariei, propagandei revizioniste unguresti din Transilvania, ridicării

sechestrului asupra bunurilor Fundaţiei „Gojdiu" de la Budapesta, participării unor funcţionari ai Ambasadei Germaniei de la Bucureşti la funeraliile legionarilor I. Moţa şi V. Marin, morţi în Spania[558] ş.a.

Departamentele cele mai vizate de parlamentari erau, în ordine descrescătoare: de interne, finanţe, muncii, sănătăţii şi ocrotirilor sociale. Întrebările adresate direct executivului, prin solicitarea răspunsurilor de la premier, se plasau, imediat după departamentele enumerate. Cele mai puţine întrebări sunt formulate la adresa Ministerului Apărării Naţionale.

Într-o şedinţă a Camerei sau Senatului fie nu se formulau întrebări, fie se formulau, numărul lor variind între una (minim) şi 9 (maxim). Cei mai „prolifici" parlamentari la capitolul întrebări s-au arătat a fi deputaţii: I. M. Leon, Vasile Serdici, Romulus Seişanu, Gheorghe Brătianu, V. Popacostea, C. C. Giurescu, A. C. Cuza, V. Prelipceanu şi senatorii N. Iorga, D. Danielopolu, D. R. Ioaniţescu, Gr. Gafencu, I. Juman-a, P. Gârboviceanu ş.a.

Întrebări formulează şi alţi parlamentari şi lista lor nu este nici redusă, nici lipsită de interes, deoarece reflectă o anume atitudine şi deopotrivă „stare" în raport de funcţia de control a Parlamentului. Interesează, credem, nu cifre sau nume, ci unele aspecte analitice ale acestor liste.

Analiza întrebărilor formulate de senatori şi deputaţi, deşi segmenţială, indică şi cum se înţelegea, la vremea respectivă, utilizarea unui instrument democratic în viaţa parlamentară şi cât de important era acesta în funcţionarea mecanismelor instituţiei parlamentare. Nu sunt mai puţin semnificative şi efectele utilizării procedurii respective, sau altfel spus, cum se raporta executivul la Parlament în condiţiile solicitărilor repetate de clarificare a unor situaţii diverse şi, nu în puţine rânduri, complexe. În această perspectivă, întrebările nu sunt simple exerciţii de retorică; ele au note de responsabilitate parlamentară, îmbrăcând, nu o dată, tonalităţi grave, atunci când situaţiile evocate cereau o abordare în cel mai autentic spirit democratic, raţional şi patriotic.

Tilleman-Pruncul, deputat de Suceava, în dezvoltarea întrebării sale referitoare la necesitatea adoptării unei noi legi privitoare la încurajarea industriei naţionale relevă importanţa elementului românesc din sfera industrială, măsurile de protecţie adoptate în trecut de liberali şi nevoia de stimulare a iniţiativelor autohtone, prin crearea unor „condiţiuni avantajoase şi sigure pentru îndrumarea capitalului indigen spre industrie"[559].

Între problemele cu care se confruntă agricultura românească şi care erau în atenţia parlamentarilor se înscriu: perpetuarea datoriilor ţărăneşti, lipsa islazurilor comunale, trenarea definitivării reformei agrare, existenţa unor categorii de ţărani lipsiţi complet de pământ sau a altora care deţineau între 0,1-1,5 ha ş.a. Date fiind aceste probleme Ministerul Agriculturii este solicitat să răspundă deputaţilor şi senatorilor la întrebările pe care le formulează aceştia, fie ca urmare a propriilor constatări, fie ca efect al unor plângeri, petiţii etc. înaintate Parlamentului de săteni. Deputatul de Olt, D. C. Căpăţâneanu, adresează, la 29 martie 1934, o întrebare de acest fel:

„Domnule Preşedinte,

Împroprietărirea ţăranilor prin legiuirile agrare de după răsboiu n-a putut fi îndestulătoare, atribuindu-se la mulţi ţărani loturi de $^1/_2$ şi 1 ha. pământ. O mulţime de ţărani îndreptăţiţi n-au primit loturi, iar alţii tineri, ce au urmat şi cari au creiat familii, au îngroşat şi mai mult rândurile ţăranilor plugari fără pământ.

Toţi aceşti ţărani plugari, lipsiţi complet de pământ sunt lăsaţi la bunul plac al proprietarilor mari de pământ, cari, datorită faptului că au cereri multe pentru munca pământului în dijmă, pun condiţii oneroase, speculând, în mod barbar, braţele şi vieţele ţăranilor.

Câteva exemple:

În judeţul Olt se dă plugarului trei pogoane de pământ pentru muncă, pentru care îşi ia următoarele obligaţiuni de învoială:

a) să dea dijmă una şi una din tot ce produce;

b) să muncească la tarla un pogon de pământ complect cu braţele,

vitele şi instrumentele lui şi să ducă produsul întreg la magazia propretarului;

c) să facă pe vară câte două zile cu carul şi patru zile cu mâinile gratuit şi la cererea proprietarului.

Astfel de învoeli sunt impuse ţăranilor din comunele Crămpoia, Şerbăneşti, Văleni, Tampeni, Mihăeşti, Stoicani, Bărcăneşti, Alimăneşti, Deleni, Vultureşti şi altele.

Şi pentru ca ţăranii să nu crâcnească de aşa binefaceri, sunt ţinuţi cu dijmuitul porumbului până în iarnă, cum s-a întâmplat chiar la noi: D-nul. Subsecretar de stat Budurescu din Vultureşti, unde dijmuirea s-a făcut la 15 decembrie 1933. Situaţia aceasta de sălbatecă speculă a muncii ţărăneşti de marea proprietate e simţită de plugarii din întreaga ţară. Am primit plângeri din judeţele Romanaţi, Teleorman, Vlaşca, Dolj şi alte[le].

Faţă de această stare de lucruri îngrijorătoare şi din cale afară de împovărătoare pentru plugari, întreb pe Dl. ministru al agriculturii dacă nu socoate necesar ca, de urgenţă, să vină cu un proiect de lege care, regulând raporturile de învoială agricolă între plugari şi proprietari, să pună capăt unei stări de lucruri păgubitoare economiei ţărăneşti şi să dea putinţa ţăranilor să-şi folosească rodul muncii lor pentru întreţinerea familiei"[560].

Reperând situaţii similare, dar pe un fond de eludare a legislaţiei în vigoare atunci de către marii proprietari funciari şi de abuzuri continui ale acestora, deputatul de Baia, V. Prelipceanu, formula întrebarea: „Am onoare a întreba pe Domnul ministru de agricultură şi domenii ce măsură înţelege să ia pentru definitivarea lucrărilor de împroprietărire şi pentru a rezolva problema silozurilor comunale din judeţul Baia?"

Interogaţia, formulată în şedinţa Camerei din 5 aprilie 1934, se întemeia pe constatări revoltătoare: „Am onoarea a întreba pe Domnul ministru de agricultură şi domenii dacă ştie că în judeţul Baia nici până azi nu s-au definitivat lucrările de împroprietărire la mai multe moşii. Nu s-a făcut împietruirea loturilor individuale, cu toate că cei

îndreptăţiţi la împroprietărire au plătit loturile, măsurătoarea şi împietruirea de vreme îndelungată. Sătenii, pe unele locuri, cum sunt de pildă cei din Giurgeşti, Valea-Glodului, au asistat pe ingineri la măsurătoare, suportând chiar noi spezele şi, cu toate acestea, nu s-a făcut împietruirea nici până azi. Sute de agricultori îndreptăţiţi la împroprietărire, mai cu seamă din satele Dolheşti, Dolhasca, au achitat loturile de împroprietărire de mai mulţi ani, ce le-au fost date pe moşia Oneşti, din judeţul Iaşi, cu toate aceste[a], au fost isgoniţi de pe loturi şi nici până azi nu li s-au restituit preţul, pe care-l cer necontenit de aparoape şapte ani. Pe de altă parte, sătenii reclamă, cum sunt de ex. cei din satul Corni, că n-au fost împroprietăriţi, deşi sunt îndreptăţiţi la împroprietărire şi numai din cauză că proprietarii moşiei Rotunda şi Poiana Raftivanului au călcat legea agrară, clasificând, cu ajutorul unor organe agricole, parte din trupul moşiei ca netrebnic, pe care, în scurtă vreme, l-au vândut cu preţul de 20.000 lei ha., fiind în realitate pământ de prima calitate, iar altă parte din moşie a fost apărată de la expropriere, pentru susţinerea unei pretinse fabrici de săpun, care n-a existat nici atunci şi nici azi. Am anexat la prezenta întrebare-comunicare şi reclamaţiunea sătenilor din Corni şi rog pe dl. ministru de agricultură şi domenii să ordone o anchetă severă pentru a dovedi fraudele comise la expropriere în dauna îndreptăţiţilor la împroprietărire, dispunând revizuirea lucrărilor. Chestiunea islazurilor săteşti şi comunale în judeţul Baia, unde creşterea vitelor este una din preocupările de căpetenie ale sătenilor, a devenit o adevărată problemă. În primul rând, pentru că, chiar islazurile existente sunt cele mai multe rău administrate sau chiar neadministrate, n-au adăpători, n-au cale de comunicaţie la drumul public, sunt acoperite cu bălţi sau spini, despărţite în mai multe porţiuni de teren care s-ar putea lesne comasa. Se încasează taxe anuale de cap de vită în cele mai multe locuri prea ridicate, iar fondurile se administrează, în cele mai multe cazuri, ori cu nepricepere şi neglijenţă, ori chiar cu rea credinţă. În al doilea rând, islazurile formate din terenuri împădurite nu au fost curăţate şi predate în folosinţa comunelor nici până azi. Pe de altă parte, sunt

numeroase litigii între proprietarii expropriaţi şi comunele împroprietărite cu islazuri pentru folosinţa lor, cum este cazul islazului de la Siliştea-Vale [a] Glodului, unde satul Siliştea Budăi a fost împroprietărit cu 54 ha. pământ islaz; proprietarul Bonache-Capri, în înţelegere cu inginerul de la măsurătoare, stabileşte pământ netrebnic din acel de prima calitate pentru cultură şi astfel ia din islazul acestor sate mai mult de 40 ha. pământ.

Aceleaşi porţiuni de teren sunt date satelor şi comunelor diferite, din care cauză e primejdie, ca aproape în fiecare an agricol să se nască adevărat măcel pentru folosinţa acestor terenuri. Litigiul existent între comuna Dolhasca şi Liteni, pentru stăpânirea terenului de islaz expropriat din pădurea statului este îndestulător pentru a dovedi lipsa de grijă a organelor competinte în rezolvirea acestei probleme a islazurilor, mai cu seamă că ambelor comuni li s-a recunoscut dreptul de a fi împrorietărite cu teren pentru islaz.

În situaţia tot atât de gravă din punct de vedere a necesităţii islazurilor săteşti, se găsesc acele sate şi comuni cari au drepturi recunoscute pentru a fi împroprietărite şi care totuşi n-au fost împroprietărite efectiv, precum sunt mai cu seamă satele: Budeni, Hârtoape, Siliştea, Dolheşti, Dolhasca, etc.

Comuna Dolhasca a obţinut aviz pentru a fi împroprietărită cu islaz din pădurea statului, ocolul Silvic Dolhasca, în poenile «Trei Pietre», [cu] 50 ha. şi Boloban, [cu] 25 ha.; foloseşte acest teren, de ani de zile, pentru islaz, plătind arendă, cu toate acestea organele în drept refuză de a transforma această stare de fapt în una şi de drept, formând islazul comunal din aceste poene.

Deocamdată mă opresc la aceste cazuri scoase în evidenţă în legătură cu împroprietărirea şi formarea islazurilor şi rog pe dl. ministru de agricultură şi domenii să binevoiască a-mi răspunde cum înţelege să definitiveze operaţiunile de împroprietărire şi să rezolve problema islazurilor comunale, atât sub raportul administraţiei, cât şi sub acel de complectare şi formare de noui islazuri unde necesitatea lor o reclamă.

De răspunsul ce voi primi depinde dacă voi transforma prezenta în interpelare"[561].

Situaţii identice sunt semnalate în judeţele Dorohoi (deputatul M. Adam, în şedinţa Camerei din 24 iunie 1934), Vaslui (la 9 noiembrie acelaşi an), Satu-Mare (la 5 decembrie) sau se atenţionează executivul asupra unor aspecte care vizează situaţia populaţiei agrare în diversele ei înfăţişări: mizeria de nedescris a ţăranilor din plaiurile Câmpeni şi Abrud (deputatul de Turda, Ionel Pop, la 13 aprilie 1935), starea apăsătoare sub raport existenţial a ţărănimii transilvănene (deputatul de Satu-Mare, Ilie C. Barbul, la 29 ianuarie 1937), „problema şomajului sezonier al ţăranilor noştri, adică $^{4}/_{5}$ din populaţia ţării. Pulverizarea proprietăţii ţărăneşti nu va face decât mai dificilă soluţionarea acestei probleme" (Vasile Serdici, la 7 februarie 1937)[562] etc.

Întrebările vizează şi cercetarea situaţiei populaţiei de origine română din statele cu care România se învecinează sau mai îndepărtate în care există populaţie românească. Victor Popacostea interoghează pe ministrul de externe asupra repatrierii a 90 de familii de aromâni din Albania, care urmau să primească pământ în judeţul Durostar (Şedinţa Camerei din 21 martie 1933); Radu Lascu (deputat de Brăila) îi adresează aceluiaşi ministru (la 28 noiembrie 1936) o întrebare prin care îl atenţionează asupra situaţiei tragice a prizonierilor români din U.R.S.S. Totodată, el constată: „Ce să mai spunem de moldovenii noştri, cetăţeni ruşi, care au trăit şi trăiesc în graniţile Rusiei şi cari, ridicaţi cu forţa, sunt duşi în fundul Rusiei, în Siberia". Subliniază, deopotrivă, politica de deznaţionalizare forţată a elementului românesc, practicată de către autorităţile ungare şi evocă măsuri arbitrare, represive împotriva opozanţilor români (cazul soţilor Petroşan din comuna Ketegy Haza, care sunt arestaţi şi condamnaţi la 9 ani închisoare pentru că au învăţat pe copii să recite versuri în limba română). Pe aceeaşi temă adresează întrebări şi deputatul C. C. Giurescu şi senatorul N. Iorga[563].

Probleme serioase se dezvăluie prin întrebări, unele vizând carenţe de fond ale societăţii româneşti: ignorarea pericolului

maghiarizării din interior a populației românești din zonele cu populație majoritar maghiară; ușurința dezarmantă cu care se accepta schimbarea numelor alogenilor cu nume românești pentru a se masca originea etnică; slaba „românizare" a mediului urban din fostele provincii dominate de imperiali; condiția umană inacceptabilă a unei părți a populației (îndeosebi țărănime și muncitorime), cu toate eforturile statului în direcția ameliorării situației acesteia; discrepanța și ruptura dintre diverse straturi sociale, care alimentau tensiuni sociale ș.a.

Unele întrebări vizează chiar mecanismele guvernării și raporturile dintre executiv și Parlament, cum este și cea formulată de deputatul de Turda, Ionel Pop, în ședința Camerei din 10 decembrie 1936, referitoare la înființarea unui nou minister, Ministerul Aerului și Marinei, fără încuviințarea Parlamentului. „Ne putem da seama la ce situație poate duce acest sistem (al guvernării prin utilizarea decretelor-legi – *n.n.*), dacă vom vedea, că nu numai organizarea vechilor departamente e răpită de puterea executivă, puterii legiuitoare, ci puterea executivă se simte îndreptățită să creeze chiar noi ministere. Vedem, astfel, că prin Decretul apărut în «Monitorul Oficial» din 14 noiembrie 1936 se înființează și se organizează Ministerul Aerului și Marinei – lucru ce e cu neputință de admis potrivit textului amintitului Decret, nr. 3029 din 13 noiembrie 1934. Iată, deci, corpurile legiuitoare degradate la rolul de instituție care nu-și poate compune o ordine de zi de lucru și, în aceeași vreme, puterea executivă, cu de la sine putere, se organizează – fără ca corpurile legiuitoare să aibă cel puțin platonial drept al ratificării ulterioare"[564].

Într-o perspectivă asemănătoare, deputatul Cristel Ceaușoglu, în ședința Camerei din 25 iulie 1930, se referă la modalitățile de eficientizare a exercițiului votului universal (prin ameliorarea educației politice a electoratului) și la necesitatea creșterii rolului Parlamentului:

„D-lor, Parlamentul e criticat. Însă noi până acum în Țara Românească nu prea am avut Parlament. Ar trebui să-l facem mai real, când vom avea votul secret, integral, cu totul liber și direct.

Dar negreşit că şi Parlamentul trebue să fie integrat în toate drepturile lui. Astăzi drepturile Parlamentului sunt ştirbite. Dar până atunci, rămânând ca regimul parlamentar să se întroneze cât mai real, tot este o realitate de care nu se poate lipsi nici o ţară democratică şi nici Ţara Românească. Parlamentul acesta este o uşă deschisă, o lumină puternică, este un control care face pe fiecare director de minister – ca să nu vorbesc de alţii mai mari – să se teamă de acest control, pentru că din aceşti 300-400 de parlamentari se poate găsi unul care să aducă la tribuna publică o blestemaţie. Este un lucru pe care l-am văzut perpetuat şi în vremurile când erau liberalii la putere şi acum. Aceasta înseamnă un control serios.

Dar votul universal are şi alt efect: mulţi miniştri, cari nu pot să reziste la ispita teoriilor, venind în secţiunile noastre şi în faţa Parlamentului, mai sunt aduşi la realitatea faptelor şi mai lasă din problemele lor savante, care sunt departe de viaţa de toate zilele şi sub criticile pe care le facem noi, fac ca legile să fie cât mai aproape de ţara aceasta, să aibă miros de Ţară Românească, pentru că altfel ar avea miros de biblioteci străine. Mie îmi pare bine că nici unul din miniştrii cari sunt aici nu sunt dintre acei cari nu ştiu să reziste la ispita teoriilor, ci trăesc pe pământ. Sunt alţi miniştri însă cari nu sunt acum pe banca ministerială, cari fac mai mult teorii abstracte, fără să se preocupe de realităţi. Ei bine ,această tendinţă a fost totdeauna temperată graţie Parlamentului.

Am auzit de diverse grupări, «Vlad Ţepeş» şi altele. În Franţa, dacă se ia manualul partidelor politice şi al ligilor sunt vreo 250. Au început şi la noi acum. Ele sunt compuse din oameni cari atunci când sunt aleşi, în opoziţie sau la putere, sunt pentru Parlament, iar când cad la alegeri fac ligi şi spun că Parlamentul nu este bun. Păcatul de care a suferit Ţara Românească este că s-a legiferat la întuneric. Diverse doamne care aveau grija să uite româneşte şi diverşi domni cari nici n-au ştiut vreodată româneşte, pentru că s-au născut la Paris, aranjau pădurile, moşiile şi toate treburile Statului, iar deputaţi, ca de alde noi, eram «des inconnus». Acum visează ligi. Până una alta tot Parlamentul este mai bun; dar, negreşit, să devie o realitate. Şi d-voastre

aţi făcut tot ce aţi putut ca să ştirbiţi această realitate prin modul cum se votează legile cu atâtea articole, cu aşa mai mare iuţială. Este adevărat, pe de altă parte, că aţi depus şi o muncă pentru ca să redaţi prestigiul Parlamentului. Să dea Dumnezeu ca, mai târziu, să se facă cât mai multă muncă, care să ridice prestigiul Parlamentului şi cât mai puţină din aceia care-l scade.

Spuneam, că baza este votul universal, Maiestatea Sa votul universal, căruia noi nu putem să-i spunem Maiestatea Sa, fiindcă este cam nou, este un copil în faşă, un copil care de-abia este în clasa II-a primară.

O voce de pe băncile majorităţii: Dacă e în faşe cum poate fi în clasa II-a primară?! (Ilaritate).

D. Cristel Ceauşoglu: Mulţi dintre oamenii politici, şi în special partidele mari, aşa zise de guvernământ, sunt pentru teoria a două partide, cari se deranjează unul pe altul, ridicându-se la putere şi cred că acest copil în faşe şi-a dat o hotărâre de Casaţie, în secţii unite, şi s-a pronunţat definitiv.

Eu, d-lor, nu văd aşa şi zic că acest copil în faşe nu şi-a spus ultimul cuvânt. De aceia veţi vedea mâine oamenii politici, grupaţi şi în alte forme şi alte partide şi cred că lucrul acesta se va petrece foarte, foarte curând. D-lor, acest copil în faşe trebue educat. Până acum toţi au greşit cu el. Când va împlini majoratul va introduce acţiune contra multora, contra d-voastră, contra liberalilor, – de noi nu mai vorbim, suntem un partid prea mic ca să avem importanţă ca partid, importanţă aşa de mare ca d-voastră. Liberalii l-au înţepat mereu cu baioneta ca să-i aducă aminte cum să-şi facă datoria. D-voastră i-aţi stricat stomacul cu tot felul de cofeturi (ilaritate). Dar, în definitiv, dacă vorbesc puţin, aşa în treacăt, de păcatele trecutului, este nu ca să critic pe cineva, ci ca să trag lecţiuni pentru viitor. De acum încolo este bine pentru încrederea ce trebuie s-o aibă naţiunea în singurele arme pe care le are votul universal şi Parlamentul, prin care îşi exprimă naţiunea românească nevoile, să-i facem educaţia şi a vieţii parlamentare şi a votului universal. Şi de aceia m-am înscris ca să vorbesc la această lege (modificarea Art. 536 din Legea de organizare administrativă din 1929

– *n.n.*) pentru că chiar autori cari fac critice severe parlamentarismului nu cer desfiinţarea lui. Nici Benoit, nici Robert sau alţii, cari critică regimul parlamentar, nici unul nu cere desfiinţarea lui.

D-lor, cu toţii suntem de acord că nu poţi să faci educaţie aducând oricât de mică ştirbire votului universal şi, mai ales, la noi unde trebueşte încă făcută educaţia. La noi se începe lărgirea dreptului de vot cu consiliile comunale. Acolo s-au dat primele drepturi mai largi; acolo am început să experimentăm cu dreptul femeilor de a vota şi tocmai cu această lege să venim, să restrângem, să ştirbim această autoritate a votului universal? Credeţi-mă, este o greşeală, care face un prost serviciu naţiunii acesteia.

D-lor, naţiunea noastră sănătoasă, inteligentă, care în timpul războiului a învăţat să tragă cu mitraliera numai în decurs de trei săptămâni, de a speriat şi pe ofiţerii francezi, naţiunea aceasta, cu bunul ei simţ şi cu simţul ei constructiv latin, trebueşte educată, dându-i votul universal, iar nu ştirbind din autoritatea lui. Căci dacă ţăranului român îi daţi pe gât comisiuni interimare, îl veţi vedea pe urmă după ce a început să înveţe să mânuiască această armă, votul cât mai bine şi cu cât mai multă demnitate, şi-l veţi vedea cum a învăţat s-o apere şi la momentul când va şti ce să facă cu această armă, naţiunea românească va fi aşezată pe temelii solide. Dar când noi, cu această lege, vom pune comisiuni interimare numite de sus, atunci în loc să educăm, să încurajăm şi să întărim această temelie a naţiunii, noi descurajăm pe ţărani, le facem o şcoală proastă şi slăbim temeliile ţării noastre.

Din acest punct de vedere, legea, deşi conţine numai un articol, este mai rea şi va avea consecinţe morale mai rele din punctul de vedere al educaţiei cetăţeneşti decât credem noi.

D-lor, să nu mai vorbim de autonomia comunală. D-voastră, prin legea administrativă aţi vrut să întăriţi celula locală. Cum să se simtă stăpâni acasă, ţăranii, dacă nu se pot administra singuri, dacă lui [lor] îi [le] vine [vin] o poruncă de sus de la un om numit în comisia interimară?

Trebuia să spuneţi, cum aţi arătat şi prin afişele electorale, că alegerile acestea nu au caracter politic, că dacă s-au ales şi din alte

partide, aceasta înseamnează că au avut un caracter gospodăresc comunal şi să lăsaţi pe oameni să se gospodărească. Destulă ură şi venin este între partide în luptele electorale. Se luptă partidele unul cu altul parcă nu ar fi în aceeaş ţară. Nu aveam o ocaziune mai bună de a face educaţia cetăţenilor şi mai ales a ţăranilor, decât acum, lăsându-i să se gospodărească şi să mai uite ura dintre ei. Lucrul acesta, din partea unui guvern democrat ca al d-voastră, ar fi avut un efect binefăcător şi s-ar fi creat un fel de jurisprudenţă politică şi pentru viitor, că odată ce ese din mintea ţăranilor că pot gospodări unii cu alţii acolo, la comună, ar fi înţeles că una este gospodăria comunală şi alta este viaţa politică a ţării. Ar fi dispărut, în chipul acesta, ura dintre ei, care este cu mult mai mare decât vă închipuiţi d-voastră, fiindcă o persoană dintr-un partid nu se însoară sau se mărită cu o persoană din partidul advers. Nici afacerile nu se mai fac împreună, nici chiar la cârciumi nu mai bea împreună, ci fiecare la cârciuma din partidul lui. Acesta este spectacolul urât, pe care îl oferă viaţa satelor, pe care aţi făcut-o politică şi care trebuia să rămână numai gospodărească.

De aceia, declar că votez contra acestui proiect de lege şi aştept ca sau să-l retrageţi sau să-l îndulciţi prin modificări, dar, în orice caz, aplicarea lui să fie de scurtă durată. (Aplauze pe băncile opoziţiei)“[565].

Interpelările sunt, într-o ierarhie sui generis, mai importante decât toate celelalte forme de control parlamentar analizate până acum, şi acest aspect este lesne de obsevat chiar din lectura constituţiilor din 1923 şi 1938.

În ambele pacte fundamentale sunt menţionate, ca mijloace de control parlamentar, interpelările şi anchetele, întrebările nefiind nominalizate: „Fiecare membru al adunărilor are dreptul a adresa miniştrilor interpelări, la cari aceştia sunt obligaţi a răspunde în termenul prevăzut de regulament“ (Art. 52 al Constituţiei din 1923, devenit, în aceeaşi formulare, Art. 56 al Constituţiei din 1938)[566].

Regulamentele adunărilor acordă interpelărilor o atenţie care legitimează importanţa lor comparativ cu celelalte mijloace de exercitare a controlului parlamentar. Potrivit acestora, interpelarea era anun-

ţată în şedinţă publică, oral, precizându-se obiectul ei, „fără nici-o dezvoltare“, şi depusă în scris la biroul adunării respective.

Prezenţa sau absenţa ministrului de resort, căruia i se adresa interpelarea, determina maniera prezentării acesteia ca şi răspunsul aşteptat. Prezenţa, conducea la dezvoltarea orală a interpelării, cu încuviinţarea adunării, la care ministrul sau secretarul de stat respectiv răspundea imediat. Lipsa acestuia de la şedinţă, conducea la formularea în scris a interpelării şi la depunerea ei la biroul Adunării Deputaţilor sau Senatului. În această variantă, ziua în care ministrul interperlat în Parlament trebuia să răspundă, era fixată prin înţelegere cu deputatul sau senatorul respectiv, dar potrivit calendarului desfăşurării şedinţelor votat de adunări.

Regulamentele Adunării Deputaţilor şi Senatului apreciau interpelarea drept incident, ceea ce explică atenţia particulară care este acordată de către toate ramurile puterii acestei forme de control parlamentar. Astfel, Regulamentul Senatului preciza: „După răspunsul dat de ministru şi în urma întâmpinării interpelatorului, preşedintele consultă Senatul pentru închiderea incidentului“ (Art. 96)[567].

Un proiect de lege era socotit mai important decât o interpelare, motiv pentru care dezvoltarea unei interpelări era plasată după încheierea discuţiei asupra proiectului.

Asocierile la interpelări erau admise, dar cu asentimentul adunărilor, spre deosebire de Adunarea Deputaţilor unde asocierile nu se acceptau[568].

Prevăzută în Constituţia carlistă, interpelarea, ca mijloc de control parlamentar, se regăseşte şi în Regulamentul Adunării Deputaţilor din 1939, dar cu unele modificări care îi diminuează importanţa. Guvernul este cel care hotărăşte urgenţa unei interpelări şi, în mod excepţional, prezentarea ei imediată în plenul adunării.

Este încuviinţată urgenţa şi la solicitarea unui deputat, dar cu asentimentul Camerei şi „după ce va asculta guvernul“[569].

În condiţiile susţinerii normale a interpelării, procedeul este identic cu cel anterior anului 1939.

Durata dezvoltării unei interpelări nu poate depăşi o oră, iar răspunsul la interpelare 15 minute.

În demersurile parlamentare, dincolo de regulamente, se practică derogări şi chiar procedee „splimentare“, care sunt acceptate tacit: se depăşeşte numărul de întrebări pe care un parlamentar are dreptul să le formuleze într-o şedinţă; interpelările se dezvoltă concomitent cu cereri pentru iniţierea unor anchete; asocierea altor deputaţi sau senatori la interpelări este relativ frecventă, fără respectarea strictă a literei regulamentelor de ordine interioară[570].

Importanţa interpelării, ca mijloc de control parlamentar, ca şi importanţa pe care o au celelalte „instrumente“ sunt relevate de *mass-media* din epocă. „Parlamentarului conştient de îndatoririle şi drepturile lui îi rămân atâtea posibilităţi de a activa cu succes, în calitatea sa de mandatar al naţiunii, nu atât în domeniul «iniţiativei parlamentare», cât mai ales în acel al controlului actelor puterii executive“[571] – releva o publicaţie din acea vreme.

În cei zece ani legislativi ai deceniului al 4-lea, în Cameră au fost anunţate 1294 de interpelări, din care numai 72 au fost dezvoltate, după cum ne aduce la cunoştinţă Matei Dogan. Distribuţia acestora, pe ani legislativi, oferă o imagine statistică interesantă[572]:

Anii legislativi	**Interpelări**	
	Anunţate	**Dezvoltate**
1929-1930	92	10
1930-1931	108	13
1931-1932	339	16
1932-1933	180	10
1933-1934	156	7
1934-1935	169	6
1935-1936	136	6
1936-1937	91	4
1937-1938	–	–
1938-1939	9	–
1939-1940	14	–

Cele mai numeroase anunţuri de interpelări se înregistrează în 1931-1932, perioadă de vârf a manifestărilor crizei economice, iar cele mai scăzute numeric sau complet lipsă în timpul regimului autoritar carlist, când iniţiativa Parlamentului în materie de control a executivului este practic nulă.

Frapează discrepanţa dintre interpelările anunţate şi cele dezvoltate. Unele situaţii, întocmite de aparatul tehnic al Parlamentului, chiar dacă sunt parcelare, confirmă discrepanţa. Astfel, indexul cronologic al dezbaterilor Senatului din Sesiunea ordinară 15 noiembrie – 18 noiembrie 1933 şi 1 februarie – 28 aprilie 1934 înregistrează 38 de interpelări din care: 34 anunţuri de interpelări, 2 dezvoltate din întrebări şi 2 dezvoltate din comunicări[573].

În intervalul 15 noiembrie – 15 decembrie 1936, la Senat sunt consemnate 14 interpelări, din care una se dezvoltă din comunicare, la alta se renunţă, iar restul sunt anunţate[574] (şi alte exemple se înscriu în şirul confirmărilor segmenţiale).

Diferenţa substanţială dintre „intenţie“ şi „faptă“ (dintre anunţul şi dezvoltarea unei interpelări) are, evident, explicaţiile sale.

Matei Dogan aprecia că unii deputaţi şi senatori *ab initio* nu aveau în intenţie să dezvolte interpelările lor; alţii le foloseau ca mijloace de şantaj. O cauză a disproporţiei s-ar fi aflat şi în manevrele birourilor celor două adunări, controlate de majoritatea parlamentară, care nu aveau interes să promoveze interpelări cu un grad ridicat de dificultate pentru guvern.

Constantin D. Buşilă, acceptând procedeul democratic al interpelărilor, sesiza două aspecte importante care le limitau efectul benefic: lipsa miniştrilor de la şedinţele fixate pentru interpelări şi tenta exagerată de criticism şi punere sub acuzare cu orice preţ a unor reprezentanţi ai executivului[575].

O realitate, care este la fel de vie şi în zilele noastre şi care „cenzura“ iniţiativele parlamentarilor: birocraţia, indolenţa şi favoritismul. Într-o astfel de atmosferă, ce trăda sorgintea orientală, parlamentari oneşti, animaţi de intenţii bune şi conştienţi de propriul lor rol într-o

societate încă în căutare de identitate politică, se băteau cu morile de vânt la ministere, fie aşteptând să le vină rândul la cabinetele miniştrilor, fie căutând să impulsioneze cercetările, care se împotmoleau în formularistică, indolenţă sau chiar incompetenţă. În aceste circumstanţe, mulţi dintre ei renunţau la dezvoltarea interpelării, considerând-o un act inutil într-un birocratism malign şi deopotrivă asasin.

Se pare că aparatul administrativ, având susţinerea puterii, avea un comportament arogant, cu accente uneori agresive, fiind, desigur, un element de descurajare pentru unii parlamentari. Au o anume încărcătură de real cele consemnate de „Parlamentul Românesc" în 24 iunie 1935: „Teama de controlul parlamentar în ce priveşte administraţia publică a României a dispărut cu desăvârşire. De ce oare? Pentru că nimeni nu se mai interesează de abuzuri, de fraude şi ilegalităţi. Prea sunt multe şi parlamentarilor noştri le stau în cale atâtea piedici".

Aceeaşi revistă, preocupată să impulsioneze funcţia de control a Parlamentului, propunea: „să se reglementeze chestiunea intervenţiilor, obligându-se toţi parlamentarii să depună, la un serviciu al Corpurilor Legiuitoare, orice cerere ar avea pentru a se înainta oficial acolo unde trebuie să-şi afle soluţia legală, cu obligaţiunea ca această soluţie să fie dată şi comunicată în cel mai scurt timp posibil. În modul acesta s-ar înlătura aspectul puţin plăcut al anitcamerelor ministeriale, pline de parlamentari cu braţele încărcate de tot felul de cereri. Altele ar fi atunci raporturile dintre parlamentari şi miniştri, iar nu ca acelea dintre solicitaturi şi solicitanţi"[576].

Controlul parlamentar exercitat prin interpelări apare, astfel, diminuat, dacă îl raportăm numai la cifre. Obiectul şi efectul (efectele) interpelării sunt, însă, importante, poate chiar mai importante decât înregistrarea lor statistică. Din păcate, efectele complete şi reale, se cunosc în puţine situaţii, cele mai multe se relevă sub forma răspunsurilor miniştrilor de resort care fie anunţă unele măsuri, fie fac promisiuni. Chiar şi aşa, un inventar minimal de interpelări semnificative, din care să rezulte obiectul „atacului"[577], este mai relevant – în această situaţie – decât cifrele (*Anexa* nr. 6).

Spectrul interpelărilor este foarte larg şi el rezultă chiar şi din sumarele date pe care le furnizăm. Practic nu este domeniu şi subdomeniu care să nu fie vizat de interpelări şi acest aspect denotă cunoaşterea unor realităţi şi deopotrivă tendinţa soluţionării unor aspecte negative, care constituiau obiectul atenţiei interpelatorilor.

Dezvoltarea în scris a interpelărilor şi dezbaterile (acceptate de către „camere") care au loc asupra lor, denotă – în majoritatea situaţiilor, credem noi – preocuparea şi voinţa rezolvării problemelor semnalate, iar în altele un inconfundabil simţ naţional.

Interpelarea lui Constantin D. Buşilă, dezvoltată în Cameră la 26 martie 1932, este, în fond, o pledoarie pentru încurajarea emancipării industriale a României, potrivit unui program naţional, care să ia în calcul resursele umane şi materiale ale ţării, posibilităţile reale de avans economic într-o lume a interdependeţelor. „Trebuie să urmărim ca industrializarea – relevă el în timpul susţinerii în Cameră a interpelării – ca industrializarea să se facă prin muncă românească, pentru ca, efectiv, să avem o creştere a producţiei naţionale"[578]. Dezvoltarea industrială trebuie să se realizeze ştiinţific şi nu haotic, susţine Buşilă, opinând în continuare: „A trecut vremea liberalismului economic: suntem acum în perioada de evoluţie pe această cale a intervenţionismului de stat sau a economiei dirijate... trebuie să scăpăm de politică, sub orice formă, în toate organizaţiunile noastre economice"[579].

Senatorul social-democrat Iosif Jumanca, îngrijorat de evenimentele sângeroase de la Viena, lansa chemarea ministerelor de resort şi a guvernului, în general, să reacţioneze ferm, date fiind potenţialele pericole care pot prolifera înspre Balcani. În şedinţa din 20 februarie 1934, senatorul îşi dezvoltă vizionar interpelarea sa: „Cunoaştem principiul general admis în relaţiunile dintre state că, pentru păstrarea relaţiunilor pacifice şi de bune raporturi, nici un stat nu are dreptul să intervină în chestiunile interne ale altui stat.

Acest principiu de neintervenţiune nu-şi mai are însă rostul atunci când prin schimbările externe se schimbă complect direcţia politicei

externe a unei ţări, se manifestă în mod hotărât tendinţe cari periclitează bunele raporturi cu celelalte state, tendinţe care pun în pericol însăşi pacea.

Ultimele evenimente întâmplate în Austria pun în discuţie tocmai acest principiu.

În Austria este astăzi la putere un guvern de minoritate, de dictatură fascistă, care nu reprezintă nici 20 la sută din populaţie. Acest guvern face de mult o politică de aventură şi duplicitate, cochetând public cu fascismul italian şi dictatura ungurească pentru restabilirea monarhiei Austro-Ungare şi lucrând pe sub mână pentru înfăptuirea alipirei de Germania.

Înfăptuirea oricărei dintre aceste două ipoteze înseamnă o provocare gravă a păcii în centrul Europei şi are în sine germenul unui nou şi groaznic război mondial.

Singura forţă politică activă care, în Austria chiar, s-a opus regulat acestor aventuri şi provocări războinice a fost însuşi poporul austriac, în special clasa muncitoare, care prin Partidul Social-Democrat, apărând regimul democratic înăuntru şi combătând în afară aventura habsburgică sau hitleristă, a fost cea mai mare garanţie a păcii în Europa centrală.

Printr-o provocare sadică, fără pereche în istoria civilizaţiei, poporul muncitor din Viena şi Partidul Social-Democrat au fost împinşi la grevă generală şi manifestaţii pentru apărarea democraţiei şi, cu sânge rece, guvernul de aventură a măcelărit zeci de mii de oameni şi a desfiinţat toate organizaţiile muncitoreşti, apărătoare ale democraţiei şi păcii.

Faţă de această situaţie am onoare să întreb pe domnul Prim-Ministru şi pe domnul ministru de externe:

1) Dacă conducătorii statului român cunosc exact situaţia de la Viena?
2) Dacă, împreună cu celelalte state ale Micei Antante, la fel interesate, a urmărit şi urmăreşte cu atenţie evenimentele din statul austriac?

3) Dacă este adevărat că un stat vecin, interesat în revizuire de granițe și în deslănțuire de război, a luat parte directă la măcelărirea poporului vienez, prin trimiterea de jandarmi și de automobile blindate, care au fost puse în serviciul guvernului austriac?

4) Dacă nu crede că pentru a preîntâmpina o aventură viitoare a guvernului fascist austriac și un pericol de război, guvernul român este dator să intervină pe lângă guvernul austriac atât pentru încetarea sălbatecului măcel care revoltă toată lumea civilizată, cât și pentru reintroducerea regimului democratic, singura garanție pentru toate statele interesate că statul austriac va duce o politică cinstită de pace?

5) Dacă nu crede că este mai bine să se facă astăzi o hotărâtă intervenție pacifică, chiar călcându-se anumite regule protocolare, decât să fie nevoite aceste state interesate să facă mai târziu intervenții armate, care pot deslănțui cel mai groaznic măcel european?"[580]

Problema cooperației, îndelung dezbătută în epocă, constituie substratul interpelării dezvoltate de senatorul D. R. Ioanițescu în ședința din 26 februarie 1934. Interpelarea, formal, ataca demiterea profesorului Gromoslav Mladenatz și a încă trei funcționari superiori de la Oficiul Superior al Cooperației. În realitate, Ioanițescu se referă pe larg la situația deplorabilă a cooperației și a cauzelor care au condus la un astfel de rezultat. Din motive de spațiu redăm numai un fragment atât din dezvoltarea interpelării, cât și din dezbaterile care au loc cu acest prilej:

„**D-l Ștefan C. Ioan, vicepreședinte**... D-lor senatori, intrăm în ordinea de zi:

Interpelarea d-lui senator D. R. Ioanițescu, adresată d-lui ministru al agriculturii și domeniilor, cu privire la suspendarea abuzivă a unor funcționari superiori de la Oficiul Superior al Cooperației.

D-l senator D. R. Ioanițescu are cuvântul.

D-l D. R. Ioanițescu. D-le președinte, d-lor senatori, interpelarea

mea atrage atenţia" asupra suspendării ilegale şi abuzive a d-lui director general, profesor Mladenatz şi a încă 3 funcţionari superiori de la Oficiul Superior al Cooperaţiunii.

Sunt, însă, de acord cu d-l Negură să subliniem că suspendarea trebuie privită prin prizma intereselor superioare ale cooperaţiunii, păgubită materialmente şi decăzută moralmente de către conducătorii ei.

De aceea, eu am să rog Senatul şi am să rog în special pe d-l Negură, ca să recunoască cu loialitatea, pe care mi-a cerut-o mie, în urma faptelor pe care le voiu desvolta, cine este vinovat de situaţia de decădere, în care se află astăzi cooperaţia românească.

Pentru că, onorate d-le ministru, nu trebue să ne oprim numai la ultimii cinci ani, trebue să luăm situaţia cooperaţiunii ceva mai dinainte, cam de pe la 1919.

Trebue să recunoaşteţi că numai patru ani regimul naţional-ţărănist a condus destinele cooperaţiunii, dându-i un ritm cu totul nou şi că zece ani închegaţi ea a fost sub oblăduirea regimurilor Partidului Naţional-Liberal.

De aceea, să căutăm să restabilim faptele şi răspunderile, nu atât pentru a ne încrimina reciproc, cât mai mult pentru a ne îngriji de perspectivele viitorului. Să căutăm să tragem brazdă nouă pentru interesele cooperaţiei; să promovăm această mişcare, care se confundă cu una din înaltele noastre funcţiuni sociale.

D-lor, în drept suspendarea este abuzivă. Este foarte uşor de arătat abuzul. La 24 noemvrie, în plină campanie electorală, Ministerul de Domenii, prin pana d-lui subsecretar de stat, dă decizie de suspendare. Şi aci trebue să vă spun că eu regret că d-l subsecretar de stat Negură a făcut acest act, urmând procedura colegilor d-sale din guvern. Întradevăr, d-lor, s-au făcut suspendări de primari fără avizul comitetelor de revizuire; s-au instalat comisiuni interimare a căror legalitate pune în discuţiune însăşi valabilitatea actelor de stare civilă. Patru primari din Bucureşti, fără să fi avut nicio vină, au fost înlocuiţi, numai pe bază de simple deciziuni.

D-l D. Iuca, subsecretar de stat la Departamentul Internelor: De ce nu aduceţi chestiunea la tribună, ca să vă pot răspunde?

D-l Mihail Negură, subsecretar de stat la Departamentul Agriculturii şi Domeniilor: Să părăsim această discuţiune, d-le Ioaniţescu, şi să trecem la obiectul interpelării dv.

D-l D. R. Ioaniţescu: A fost o avalanşă de suspendări şi în alte domenii – le vom aduce pe fiecare în parte, la tribună – şi eu n-aş fi vrut ca aci în această serie de suspendări, să văd intrat şi Ministerul Agriculturii şi mai ales pe d-l subsecretar de stat Negură. N-aş fi vrut ca asemenea suspendări să intervină şi în mişcarea coooperativă, mai ales fără nici un temei juridic şi fără să se respecte formele legii. O dovedeşte însăşi actul emanat de la dv., d-le Negură.

Iată, d-lor, deciziunea Nr. 28.434 din 24 noemvrie:

«Având în vedere cercetările făcute de domnii: inspector general financiar Gh. Antonescu şi agronom inspector general Cristodor Gheţu;

Având în vedere că aceste cercetări se referă la gestiunea Oficiului Naţional al Cooperaţiei, numai până la anul 1930 inclusiv, constatându-se şi nereguli grave în gestiune, privind pe d-nii Gr. Mladenatz, director general, şi Al. Ionescu, subdirector la acelaşi oficiu;

Având în vedere că unele cercetări ordonate ulterior, în unele din constatările anchetei prime diferă în concluziuni;

Având în vedere art. 57 din Legea statutului funcţionarilor publici, decidem:

Art. I. Se instituie o comisie de anchetă, compusă din d-nii Emil Petrini, director general la R.E.A.Z., C. Cercel, director general la Oficiul Naţional al Cooperaţiei, V. Dimitriu, inspector financiar, delegatul Ministerului de Finanţe şi Cristodor Gheţu, inginer agronom, inspector general, care vor completa verificarea gestiunii Oficiului Naţional al Cooperaţiei Române, pe intervalul de timp de la 1930 până în prezent, referindu-ne şi care din concluziunile celor două anchete sunt exacte».

D-lor senatori, art. 2 cade din senin: «D-l Mladenatz se suspendă din funcţiune».

Cei care aţi urmărit conţinutul acestei decizii, auzit-aţi vreun fapt precis în sarcina d-lui Mladenatz, aţi auzit de vreo învinuire adusă d-lui Mladenatz pentru gestiunea sa? Nu există.

Ca să vedeţi că această decizie este absolut ilegală, să ne referim la art. 57. Art. 57 din Statutul funcţionarilor este clar şi aşa a fost interpretat de Curtea de Casaţie, trebue în decizie să arătaţi vina precisă, faptul determinat, care duce la suspendare; şi mai mult, nu numai un fapt determinat, dar decizia trebue să conţină argumentare, că faptul este de aşa natură încât prezenţa funcţionarului în capul instituţiei prejudiciază ancheta.

Nimic din toate acestea nu este trecut în decizia dv.

Dv., în prima decizie – ţin să se reţină – nu ordonaţi nici ancheta asupra gestiunii d-lui Mladenatz. Prelungiţi numai verificarea gestiunii, pentru că vă aflaţi în faţa a două anchete contradictorii cu privire la gestiunea d-lui Mladenatz şi nu puteaţi să luaţi pe baza niciuneia din ele măsura suspendării.

Ce se întâmplase? La 1928, d-l dr. Lupu, face codul cooperaţiei; la 1929, Partidul Naţional-Ţărănesc schimbă bazele fundamentale din legea d-lui Lupu, şi dă o altă mişcare cooperaţiei.

De atunci, mişcarea cooperaţiei este pusă pe drumul cel bun.

La 1931, d-l ministru Argetoianu, ministru în guvernul d-lui profesor Iorga, trimite o anchetă verificatoare, anchetă la care se referă d-l subsecretar de stat Negură, în decizia de suspendare.

Se face în timp de şase luni verificarea unei gestiuni de nouă luni. Atât funcţionase d-l Mladenatz: nouă luni, iar verificarea a durat şase luni.

Şi s-a făcut această anchetă cu totul pătimaşe şi inexactă.

D-l ministru Siseşti, care nu era urmărit de consideraţiunile speciale ale d-lui Argetoianu, nu a dat nici un curs acestei prime anchete.

D-lor, prea erau evident nedrepte constatările comisiei, de aceea nu i s-a dat nici un curs.

La 1932, se institue o a doua anchetă cu inspectorul Tănăsescu şi inspectorul Leonescu. Şi această nouă anchetă înlătură toată

argumentaţia din prima anchetă. Este la dispoziţia dv. şi vă rog s-o urmăriţi"[581].

Asupra necesităţii extinderii prospecţiunilor pentru identificarea unor noi zăcăminte aurifere insistă deputatul Emil Lobonţiu (în şedinţa Camerei din 31 ianuarie 1935)[582], iar N. Constantinescu-Bordeni (în şedinţa Adunării Deputaţilor din 14 martie 1935) atacă sistemul stării de asediu şi al cenzurii instituit de guvernul Tătărescu. Interpelarea acestuia din urmă, adresată premierului şi ministrului de interne, viza inclusiv condiţiile în care aveau loc dezbaterile parlamentare:

„Am onoare a intepela pe dl. Prim-Ministru şi pe dl. ministru de interne asupra motivelor care au determinat cenzurarea declaraţiunilor făcute în şedinţa de eri de dl. Gheorghe Brătianu cu privire la prelungirea stării de asediu şi a cenzurii şi cu deosebire suprimarea pasajului următor:

«Lăsăm guvernului întreaga răspundere a operei de înstrăinare morală al cărui complice s-a făcut, menţinând o atmosferă înăbuşitoare de arbirar şi asuprire pentru a acoperi nemărturisite interese şi influenţe, pe care, în faţa D-voastră, le-am denunţat Parlamentului şi ţării de la tribuna acestei adunări, încă din ziua de 18 decemvrie a anului trecut.

Asemenea măsuri, în astfel de împrejurări, nu apără ordinea şi siguranţa Statului, ci sdruncină prestigiul Coroanei şi al ţării».

În altă parte, s-a cenzurat, în modul cel mai arbitrar, discursul d-lui Iuliu Maniu, lăsându-se întrerupreri1e d-lui Preşedinte al Consiliului şi suprimându-se tocmai pasagiile cari le-au provocat.

Dacă s-a recunoscut de pe banca ministerială că până ieri s-au făcut greşeli în aplicarea cenzurei şi că ele se vor îndrepta în viitor, ce valoare mai au declaraţiile miniştrilor când se constată că sistemul persistă, continuându-se deformarea şi suprimarea declaraţiilor şefilor de partide şi a desbaterilor parlamentare?"[583]

Există şi alte aspecte importante pe care deputaţii şi senatorii le lansează prin intermediul interpelărilor, cu obiective diferite, bineînţeles, dar şi cu finalităţi diferenţiate.

Procedeul interpelărilor se regăsește și în practica parlamentară din perioada regimului autoritar monarhic, dar serios amendat. Deși, regulamentele adunărilor admit interpelările, ca și Constituția carlistă de altfel, înregistrăm fie utilizarea lor în forme oarecum mascate, pentru a nu „deranja“ regimul, fie asistăm la adevărate dispute pentru recunoașterea lor ca mijloace democratice de activitate parlamentară.

Dezbaterile care au loc pe această temă în Parlament în sesiunea 7 iunie – 11 iulie 1939 conduc la menținerea interpelărilor, dată fiind poziția pe care o adoptă unii senatori și deputați. În Senat, spre exemplu, îndeosebi ca efect al intervențiilor profesorului N. Iorga și Ștefan C. Ioan, se acceptă, într-o formă, interpelările. Nu reușesc, însă, să obțină recunoașterea lor ca mijloc de control parlamentar, ceea ce determină demisia prof. N. Iorga din postul de președinte al Senatului.

C. Argetoianu, care preia, la 13 iunie 1939, locul președintelui demisionar, prin modul specific de comportament, esențialmente autoritar, în ton cu exigențele noului regim, joacă un rol important, după părerea noastră, în estomparea utilizării interpelărilor. Un argument ar fi că din cele 23 de interpelări anunțate în sesiunile din anii legislativi 1939 (7 iunie – 11 iulie și 25 noiembrie – 20 decembrie) și 1940 (7 martie – 19 aprilie și 29 iunie – 6 august) nici una nu a fost dezvoltată. Un altul, îl reprezintă însăși numărul interpelărilor anunțate care, pentru trei ani legislativi, este infim, comparativ cu oricare an legislativ anterior din deceniul al 4-lea, inclusiv cu cei mai puțin reprezentativi sub acest aspect, cum au fost 1936-1937, cu 91 de interpelări anunțate, sau 1929-1930, cu 92 interpelări anunțate.

Oricum însă, indiferent de forma și conținutul interpelărilor din sesiunile 1939 și 1940 (ultima din 1940, în realitate, a durat doar până la 7 iulie, deoarece Carol al II-lea a hotărât, surprinzător, suspendarea lucrărilor Parlamentului), utilizarea lor chiar și timidă indică că unii parlamentari erau pentru revenirea la o viață instituțională democratică, la o viață parlamentară autentică.

Într-o privire de ansamblu asupra acestui procedeu, așa cum este

el instrumentat în deceniul al 4-lea, ca formă de control parlamentar în afara celor prezentate – din atâtea altele posibile de „atacat" – peste două aspecte nu putem să trecem, chiar dacă suntem nevoiţi să le tratăm fugitiv.

Atitudinea puterii sau, mai precis, a executivului conţine în sîne suficiente elemente de inerţie care estompează fie evoluţia firească a raporturilor cu opoziţia sau cu proprii deputaţi şi senatori aparţinând, evident, majorităţii parlamentare. Atitudinea, deşi incorect formulată, poate fi apreciată drept duplicitară. Spunem duplicitară, dar nu în totalitatea membrilor unui cabinet în care se disting nuanţe şi chiar atitudini clar distincte faţă de interpelări.

N. Iorga, sub acest aspect, este un premier exemplar, răspunzând prompt la interpelările care sunt adresate guvernului – şi care îl vizează în calitate de şef al executivului – şi îndemnând colegii de cabinet să procedeze identic. Gheorghe Tătărescu este opusul profesorului Nicolae Iorga.

Atitudinea miniştrilor este, de asemenea, diferenţiată. Unii dintre ei amânând *sine die* răspunsul la interpelările anunţate provoacă reacţia parlamentarilor, care sunt nevoiţi să recurgă la dezvoltarea lor. În presa vremii, ca şi în Parlament se face mare risipă de cuvinte pe această temă. Reacţia deputatului Adam Ionescu, în şedinţa din 14 martie 1935, devine reprezentativă pentru astfel de situaţii. Corect, deputatul face distincţie între aspectele de ordin particular şi cele de ordin general, ce sunt în legătură cu „fapte care pot compromite interesele materiale ale statului şi prestigiul moral indispensabil unei înalte instituţiuni de stat"[584]. Dacă pentru primul caz întârzierea răspunsurilor poate fi înţeleasă, dat fiind faptul că în joc sunt interese private, în cazul al doilea, întârzierea este păguboasă, deoarece, susţine în continuare deputatul, „ar putea – pe lângă gravele neajusuri citate – să fie interpretată ca o voită acoperire a unor abuzuri şi ne-ar putea sili, în numele adevărului şi pentru autoritatea statului, să aruncăm în dezbaterea marelui public o chestiune care poate deveni un scandal, ceea ce am căutat să evit cu orice preţ.

Iată de ce sunt silit să aduc la cunoştinţa Onor. Camerei că în zilele de 12, 15 şi 22 decembrie 1934, am adus la cunoştinţa d-lui ministru al cultelor, de la această tribună, o serie de fapte foarte grave, care priveau gestiunea averii Mitropoliei de Chişinău, socotind că măsuri drastice şi repezi vor curma o stare de lucruri ameninţătoare. N-am avut onoarea până astăzi de a avea vre-un răspuns din partea d-lui ministru, ceea ce nu pot însă interpreta ca o desconsiderare personală"[585].

Sunt, însă, şi numeroşi demnitari care respectă instituţia parlamentară şi răspund prompt la solicitările Parlamentului sau anunţă la fel de prompt amânarea răspunsului din motive întemeiate, cu scuzele de rigoare. Enumerăm pe câţiva dintre aceştia fără o ordine anume: V. Madgeraru, I. Inculeţ, Gr. Gafencu, M. Manoilescu, S. Rădulescu, V. Iamandi, V Slăvescu, D. Iuca, M. Cancicov[586].

Al doilea aspect este relaţionat condiţiei parlamentarului în societatea românească, care se configurează într-o dublă şi paradoxală ipostază. În activitatea curentă a celor două „camere" este subevaluat în raport cu celelalte ramuri ale puterii, iar în afara incintei Parlamentului este supraevoluat. Problema în sine este foarte importantă, ea însăşi putând constitui obiectul atenţiei unui studiu.

Motivele care depreciază poziţia parlamentarului român în raporturile intra şi interinstituţionale sunt, credem, în linii esenţiale, cel puţin enunţate. Supralicitarea rolului unui deputat, îndeosebi, dar şi senator, sunt aspecte care interesează în mod deosebit, dat fiind faptul că ne relevă o faţetă importantă a vieţii parlamentare. Acesta este şi motivul care ne determină să-i conferim un loc distinct şi important în structura lucrării.

Acheta, ca formă de control parlamentar, îşi găseşte locul în Constituţia din 1923 (Art. 50), dar este omisă din Constituţia carlistă şi din regulamentele celor două adunări adoptate în 1939.

Regulamentele Adunării Deputaţilor şi Senatului în vigoare până în 1938 includeau ancheta în rândul mijloacelor de control parlamentar, procedeele de punere în aplicare diferind neesenţial de la o ramură la alta a legislativului.

Procedura consta în înaintarea unei propuneri Camerei sau Senatului, semnată, însă, de un număr minim obligatoriu de deputaţi (15) sau senatori (7). Propunerea era apoi remisă, fără dezbateri, spre cercetarea secţiunilor de specialitate. După ce adunarea respectivă, în cadrul căreia se înregistrează propunerea, hotărăşte asupra raportului ce-i motivează necesitatea, se stabileşte numărul membrilor comisiei parlamentare de anchetă, care variază de la o situaţie la alta.

Regulamentele nu precizează cum şi în ce context se prezintă rezultatele anchetelor parlamentare, care sunt procedeele ce se declanşează în cazul în care rezultatele sunt concludente asupra prejudiciilor morale sau materiale ce le aduce situaţia cercetată de anchetă statului şi organismelor sale, instituţiilor private, colectivităţilor sau grupurilor mici etc. Ea se relevă, însă, din însăşi mecanismele de funcţionare ale legislativului în condiţiile iniţierii unei anchete parlamentare. După cum se va observa la încheierea investigaţiilor în cazul „afacerii Skoda“, Comisia parlamentară de anchetă desemnează un raportor, care prezintă concluziile „camerelor“. După dezbateri, raportul este supus validării (prin consens) adunărilor.

Ancheta în sine şi „anchetatorii“ constată neregulile, le precizează cauzele şi aduc dovezi de vinovăţie persoanelor care sunt implicate în afacere. Rolul anchetei este, deci, constatativ, dar efectele ei pot fi şi de natură juridică (arestarea şi condamnarea reprezentantului firmei cehoslovace în România) şi politice (căderea guvernului naţional-ţărănist).

Un alt aspect care nu este înscris în litera regulamentelor se referă la anchetele extraparlamentare care sunt declanşate din iniţiativa şi la cererea parlamentarilor. Într-un fel, acestea, aparent, sunt urmări ale unor întrebări şi mai ales ale unor interpelări. În realitate, însă, cererea formulată de un deputat sau senator pentru realizarea unei anchete are în vedere iniţierea unei investigaţii de către departamentul guvernamental vizat în propria sa sferă de activitate şi cu propriile sale mijloace materiale şi umane de investigaţie. Printre acestea se înscriu cererile de anchete ale deputaţilor I. Mirescu (la 22 iunie 1930,

în problema nerespectării Legii duratei zilei de muncă la Fabrica de postav din Buhuşi, pe care s-o efectueze Ministerul Muncii şi Ocrotirilor Sociale), I. Iacobescu (la 22 iunie 1930, în chestiunea executării unor lucrări de proastă calitate de către societatea „Edilitara" în pietruirea drumului Cetatea Albă – Cazaci, anchetă ce urma să fie realizată de Ministerul Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor), M. Dumitrescu (în şedinţa din 24 iunie 1930, în probleme personale, solicitat fiind Ministerul de Interne), L. Rădăceanu (la 25 iunie 1930, pentru lămurirea situaţiei muncitorilor de la Fabrica din Buhuşi, cerere ce trebuie s-o soluţioneze Ministerul de Interne)[587] etc.

Anchetele parlamentare iniţiate de reprezentanţa naţională sunt reduse sub raport numeric. Cele mai importante au în obiectiv afaceri oneroase, cum au fost şi „Skoda" (1933,1934), iar altele vizează aspecte secundare, de importanţă scăzută (cum a fost ancheta care se desfăşoară la „Monitorul Oficial", din iniţiativa Senatului, în mai 1934 sau cea iniţiată la Cameră, în februarie 1936, referitoare la activitatea politică a unor publicişti şi universitari, precum Emil Serghie, Lucreţiu Pătrăşcanu, Iorgu Iordan şi P. Constantinescu-Iaşi, care ar fi avut conotaţii kominterniste)[588].

Ultracunoscuta „afacere Skoda", după numele uzinelor cehoslovace producătoare de armament la vremea respectivă, devine publică în urma intervenţiilor în Parlament. Începutul se datorează deputatului Nicolae Lupu care, în vara anului 1932, interpelează pe ministrul apărării naţionale asupra corectitudinii comenzii de tunuri la uzina cehoslovacă (comandă ce se putea executa şi la Uzinele Reşiţa, cel puţin parţial).

La 8 decembrie 1932, liberalul C. Dimitriu anunţă o interpelare la Cameră în aceeaşi problemă, iar doctorul N. Lupu revine în şedinţa din 21 martie 1933 a Adunării Deputaţilor cu o întrebare adresată guvernului, interogaţie care provoacă iritare: dacă executivul este în cunoştinţă că Seletsky, reprezentantul Uzinelor „Skoda", a adus prejudicii statului român de zeci de milioane de lei? Întrebării i se asociază I.G. Duca, Gr. Iunian, O. Goga şi Gh. Brătianu, situaţie

care-l încurajează pe preşedintele Partidului Ţărănesc să anunţe şi apoi să dezvolte, la 23 martie 1933, o nouă interpelare. Doctorul Lupu solicită, după arestarea lui Seletsky, o anchetă parlamentară, pe care Camera o validează.

Urmează adunarea dovezilor de către Comisie (din care fac parte Gr. Iunian, E. Mirto, A. Călinescu, M. Ghelmegeanu ş.a.), care se constituie în voluminoase tomuri şi depunerea lor. Dovezile sunt clare. Are loc un proces intens mediatizat, care se desfăşoară la Consiliul de Război. Reprezentantul firmei cehoslovace în România este condamnat la 5 ani închisoare.

Deşi ancheta era departe de a fi dezvăluit toate faţetele ascunse ale afacerii, în esenţă, reprezintă un experiment nou şi necesar în viaţa parlamentară românească din deceniul al 4-lea, atât prin amploarea cât şi prin ecoul şi efectele ei. Acesta este aspectul pozitiv, care nu trebuie estompat în favoarea denigrării cu orice preţ a Parlamentului românesc din perioada interbelică, aşa cum era în obicei înainte de 1989.

Există, din nefericire, şi o parte negativă a anchetei, deşi este incorect s-o definim astfel din două motive: în primul rând, pentru că se desfăşoară în mai multe „reprize" şi, în al doilea rând, pentru că dobândeşte un evident şi agresiv aspect politic.

La 20 aprilie 1934, în ultima zi a sesiunii de primăvară a Parlamentului român, „afacerea Skoda" este adusă din nou în discuţia Camerei. Interesant este că atât liberalii cât şi o parte din liderii ţărăniştilor şi chiar regele Carol al II-lea erau pentru rediscutarea afacerii, evident din motive şi cu obiective politice diferite. Liberalii, aflaţi la putere, erau interesaţi în discreditarea naţional-ţărăniştior care, lăsau, afirmau ei public, „o moştenire" economico-socială greu de gestionat şi mai ales de redresat; o parte a naţional-ţărăniştilor vroiau o nouă repriză de discuţii pentru atenuarea impresiei generale nefavorabile care se instalase asupra lor, iar monarhul, care îşi propunea să guste din deliciul unei şi mai accentuate umiliri a lui Maniu şi a susţinătorilor săi.

Dezbaterile din Cameră, la care participă numeroşi deputaţi, dezvăluie noi aspecte ale afacerii în care sunt implicate şi alte persoane, în afara celor deja cunoscute (între acestea Ilie Lazăr şi Eduard Mirto)[589].

Ecourile dezbaterii nu lasă indiferenţi pe unii senatori care, în intervenţiile lor, fac aluzii transparente la afecere sau relevă aspecte directe incriminatorii. Generalul I. Popovici afirmă fără echivoc:

„D-lor, dar avem şi alte uzine mari. Reşiţa, Astra şi altele. Dar Reşiţa, în special, recunoscută încă din 1914 şi mai înainte chiar, a făcut materiale de artilerie şi muniţii pentru armata austriacă şi ungurească. Reşiţa poate face orice.

În 1930, când s-a făcut comanda de materiale la Skoda – căci a fost şi o comandă în Franţa, la Schneider – atunci Reşiţa, în numele industriei româneşti, a arătat categoric, în scris că industria românească poate face şi dânsa o parte din comandă, pentru o sumă aproximativ de trei miliarde, şi anume: trăsuri, chesoane, parte din piese şi mare parte din muniţiuni, în aceleaşi condiţiuni tehnice şi cu un preţ chiar mai redus, oferind aceleaşi condiţiuni de plată în rate, după cum se convenise cu fabricele străine.

La această ofertă scrisă guvernul n-a dat nici un răspuns“[590].

Iniţiatorul anchetei asupra „afacerii Skoda“ din 1933 – doctorul Nicolae Lupu – dă tonul, şi în 1934, pentru o nouă „ediţie“ a anchetei. Camera încuviinţează ancheta, dar respinge extinderea cercetărilor, propusă de Grigore Iunian. La 28 aprilie o Comisie de anchetă, alcătuită din 30 de deputaţi şi 23 senatori, care reprezintă practic întreg spectrul politic al celor două adunări, este investită cu mandatul de a relua inverstigaţiile. Comisia începe să-şi desfăşoare activitatea la 12 mai acelaşi an, care durează până la 8 martie 1935, când deputatul Aurelian Bentoiu prezintă Raportul Comisiei de anchetă. Concluzia Comisiei este clară: statul român a fost păgubit cu cel puţin o treime din valoarea comenzii (care se ridica peste la un miliard de lei)[591].

Raportul, ce însuma nu mai puţin de 27 de volume, demonstra caracterul oneros al contractului încheiat între statul român şi firma

cehoslovacă, care păgubea România cu o sumă considrabilă, şi, deopotrivă, stabilea culpe şi responsabilităţi, după cum urmează: fostul ministru al apărării naţionale, generalul H. Cihoscki, colonelul Popescu, Romul Boilă şi fostul ministru al Justiţiei, M. Popovici, se făceau vinovaţi fie pentru încheierea contractului, fără un studiu prealabil al pieţei, fie pentru întreruperea cercetărilor asupra sustragerii de acte de la reprezentanţa firmei cehoslovace. În ce-l privea pe reprezentantul firmei cehoslovace, acesta, pe lângă escrocarea statului român, se făcea vinovat de: organizarea unei reţele de spionaj în România, Polonia şi Iugoslavia, menită să culeagă informaţii privind necesităţile de înarmare ale ţărilor respective, cu scopul înlăturării concurenţei altor firme şi crearea unui monopol asupra furniturilor de armament[592].

Era de aşteptat ca rezultatul anchetei, comunicat Camerei, să determine consultarea ei asupra trimiterii în judecată a foştilor miniştri, aşa cum de altfel s-a şi întâmplat. Cu excepţia lui Mihai Popovici, Adunarea Deputaţilor se pronunţă, în şedinţa din 13 aprilie 1935, pentru trimiterea în judecată a celorlalţi. Niciunul dintre aceştia nu va ajunge, însă, în instanţă şi nu va fi condamnat[593]. Intervenţia celor doi şefi de stat – Eduard Benes şi Carol al II-lea – vor conduce, în final, la stingerea afacerii, în numele... democraţiei şi a relaţiilor amicale româno-cehoslovace.

Alte afaceri, cum au fost Grosz-Cagero (1936) sau Caranfil (1937), care au ecou în Parlament, nu ajung în situaţia „afacerii Skoda". „Valurile parlamentare" sunt mai mici – limitându-se la cereri de acte sau interpelări (V. Madgearu).

Anchetele, cu excepţia „afacerii Skoda", nu oferă elemente spectaculoase care să capteze atenţia *mass-media*. Ele se desfăşoară în anonimat, chiar şi atunci când depăşesc media de importanţă care este, după cum s-a relevat, scăzută. Ancheta realizată de inspectorul I. Mănescu (1930), la cererea deputatului I. Flueraş, referitoare la nemulţumirile muncitorilor angajaţi ai municipalităţii din Satu-Mare are conotaţii distincte comparativ cu altele, ca şi ancheta iniţiată de deputa-

tul M. Ghelmegeanu (1935), care își propunea să cerceteze regimul de funcționare al loteriilor societății „Mărășești" sau cea cerută în Cameră de deputatul Ianculescu ce urma să elucideze cât și în ce măsură administrarea veniturilor C.F.R. era arbitrară, la bunul plac al unui șef de departament (1936)[594].

Derularea anchetelor se realiza, în general, lent, simțindu-se mereu nevoia de noi acte și dovezi. Încărcătura documentară a unui membru al comisiei de anchetă și a subcomisiilor acesteia era considerabilă. Deputatul Theodor Roznovan, membru în cinci comisii parlamentare de anchetă (care cercetau: Regia Autonomă „Monitorul Oficial" și Imprimeriile Statului, Regia Autonomă C.F.R., Casa Autonomă a Monopolului Regatului Român C.A.M., Administrația Generală a Pescăriilor Statului și Ameliorarea Regiunii Inundabile a Dunării PRAID, Casa Autonomă pentru Ocrotirea și Ajutorarea Personalului C.F.R.), numai în intervalul 7 septembrie – 23 octombrie 1933 solicită în nouă rânduri noi acte și dosare pentru a se documenta[595].

Comisiile de anchetă ale Parlamentului român au rol de cercetare și informare a „camerelor", identic cu cel atribuit altor organisme similare de control existente în regimurile democratice. Cu excepția comisiilor care cercetează cazul Skoda, care au un rol important, conferit de însăși natura și implicațiile afacerii în sine, toate celelalte comisii își situează activitatea și importanța lor pe un plan minor sau cel mult median. Se produce, în instrumentarea acestui tip de control parlamentar asupra executivului, un fenomen politic similar altor democrații parlamentar-constituționale: pe de o parte, tentativa executivului de a estompa cercetările și comunicarea rezultatelor lor în medii extraparlamentare, iar, pe de alta, încercarea membrilor comisiilor de a penetra zonele obscure pentru relevarea aspectelor incriminatorii. Când există voință politică din partea ambelor ramuri ale puterii (legislativ și executiv), așa cum a fost, cel puțin parțial, în timpul desfășurării cercetărilor în „afacerea Skoda", ancheta se desfășoară corect, în spiritul atribuțiilor sale conferite de norme și reglementări legale. Este, în fond, o regăsire a rolului și sensului real al demersurilor Parlamentului român în democrația modernă reprezentativă.

4. Moţiuni simple, punerea sub acuzare a miniştrilor, retragerea încrederii parlamentare acordate guvernului

Între procedeele de control parlamentar, **moţiunile** nu sunt singurele care plutesc în ambiguităţi în ambele regulamente ale ramurilor legislativului. Nu ştim căror motivaţii se datorează această situaţie, dar în cazul lor ambiguităţile pot conduce la interpretări felurite. Aşa cum sunt plasate în articolele secţiunii care se referă la „Cereri de acte, întrebări, interpelări, moţiuni, anchete parlamentare şi punere în acuzare", moţiunile pot fi asociate interpelărilor sau disociate de acestea, pot fi confundate cu „tehnici" specifice interpelărilor.

Art. 96 al Regulamentului Senatului consacra două tipuri de moţiuni: moţiunea nemotivată şi moţiunea motivată, prima având prioritate în raport cu a doua, dar numai la votul exprimat în adunări.

Moţiunea nemotivată trebuia scrisă şi subscrisă de 5 membri ai Senatului şi depusă la Birou.

Moţiunea motivată, înscrisă în ordinea de zi, era prezentată după interpelare şi trebuia „scrisă şi depusă la Birou", după care se trimetea la secţiuni (cu excepţia situaţiei când guvernul cerea discutarea ei imediată, urmată de exprimarea prin vot a adunării respective).

Odată ce era votată o moţiune nemotivată (înscrisă pe ordinea dezi), orice altă moţiune era considerată respinsă.

Moţiunile motivate în urma unei interpelări erau trimise spre examinare secţiunilor, care se pronunţau în termenul fixat de Senat. Moţiunile care revin de la secţiuni se supun votului „adunării", în ordinea depunerii rapoartelor la Biroul Senatului.

Interpretată în litera Regulamentului Senatului, moţiunea ne apare în două ipostaze: prima – relativ „independentă" de interpelare, a doua, rezultând direct din exerciţiul acesteia.

Regulamentul, dacă îl judecăm în raport de înşirarea formelor de control, aşa cum se regăsesc acestea în titulatura Capitolului IX, prezentat anterior, include fără echivoc moţiunea în rândul instrumentelor parlamentare de control parlamentar. Dacă îl raportăm însă la modul

cum este prezentată moţiunea în redactarea Art. 96, rezultă imaginea celor două ipostaze.

Moţiunea nemotivată, deşi nu este prezentată separat şi nu se face menţiunea expresă (cum se procedează cu alte forme de control), pare să fie considerată inclusiv ca un procedeu independent (separat) de interpelare. Este probabil ca litera Regulamentului să fi avut în vedere interpretarea în acest sens a moţiunii nemotivate, în înţelesul modern de moţiune simplă. Ambiguitatea redactării lasă însă loc şi de alte interpretări.

Moţiunea motivată este clar relaţionată interpelării şi decurge din aceasta. Ea se prezintă ca moţiune simplă şi articolul respectiv se referă concret la procedeul depunerii, examinării şi votării ei.

Regulamentele adunărilor din 1939 înlătură echivocul prin eliminarea moţiunii din rândul mijloacelor de control parlamentar.

În activitatea curentă a Parlamentului ambiguitatea persistă. Moţiunea poate fi (şi este, de fapt, în relativ numeroase situaţii) o modalitate de petiţionare (cum sunt: moţiunea Asociaţiei generale a funcţionarilor publici din România prezentată în şedinţa Camerei din 18 iunie 1930; moţiunea adoptată de congresul general al salariaţilor publici de stat, judeţe, comune şi de la regiile autonome la 19 octombrie 1930, trimisă Parlamentului[596] etc.) sau o formă de protest (asemănătoare declaraţiilor şi protestelor) fie individuală, fie de grup (inclusiv grupuri parlamentare, între care se remarcă cel social-democrat în anii legislativi 1930, 1931 şi 1932).

Punerea sub acuzare a miniştrilor, modalitate frecventă de control parlamentar în democraţiile tradiţionale sau consolidate, în Parlamentul românesc a fost o rara avis. În cazul anchetei parlamentare Skoda, după cum s-a relevat, doi foşti miniştri – H. Cihoski şi M. Popovici – au fost găsiţi vinovaţi de Comisia de anchetă, dar punerea sub acuzare se face la patru ani după demisie. Este una din situaţiile rare în care chiar foşti miniştri sunt într-o asemenea ipostază. Se adaugă şi faptul că, în final, sunt absolviţi de vină şi achitaţi, ceea ce diminuează considerabil din efectul utilizării mijloacelor respective de control parlamentar.

Acuzarea minştrilor era, indiferent de rezultat, un act serios, care punea sub semnul întrebării calităţile morale sau profesionale ale celui încriminat şi deopotrivă apărea ca un vot de blam la adresa guvernului respectiv. Atenţia care i se acordă procedeului este marcată mai pregnant atât în pactele fundamentale cât şi în regulamentele ramurilor parlamentare. Constituţia din 1923 (Art. 98) prevedea în mod clar: „Fiecare din ambele adunări, precum şi regele au dreptul de a cere urmărirea miniştrilor şi a-i trimite înaintea Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie care, singură, în secţiuni unite, este în drept a-i judeca, afară de cele ce se vor statornici prin legi în ceea ce priveşte exerciţiul acţiunii civile a părţii vătămate şi în ceea ce priveşte crimele şi delictele comise de miniştri afară de exerciţiul funcţiunii lor".

Potrivit prevederilor articolului, fiecare din ramurile Parlamentului şi regele aveau dreptul constituţional de a trimite înaintea Curţii de Casaţie şi Justiţie pe miniştrii în exerciţiul funcţiunii care se fac vinovaţi de infracţiuni în cadrul strict al atribuţiilor lor de şefi ai departamentelor guvernamentale. Infracţiunile care intrau în incidenţa Codului Civil sau Codului Penal erau judecate de alte instanţe.

Pentru ca un ministru să poată fi pus sub urmărire era necesară o majoritate de două treimi din numărul membrilor uneia din adunări.

Instrucţia (cercetarea) miniştrilor se făcea de către o comisie a Înaltei Curţi de Casaţie, alcătuită din cinci membri traşi la sorţi în secţiuni unite. Comisia califica faptele potrivit incriminării(lor), ce i se aduceau ministrului (miniştrilor) şi decidea sau nu urmărirea ministrului (miniştrilor). Acuzaţia se susţinea de către un reprezentant al Ministerului Public. Răspunderile şi pedepsele care erau aplicabile miniştrilor se regăseau în Legea responsabilităţii ministeriale.

Art. 99 al Constituţiei consfinţea dreptul unei părţi vătămate de dispoziţii, decrete sau de abuzuri ale unui ministru să ceară despăgubiri pentru prejudiciul cauzat.

Pactul fundamental din 1938 prelua art. 98 din vechea constituţie, cu mici modificări. Astfel, art. 70 (din noua constituţie) plasa pe rege înaintea adunărilor în demersurile posibile pentru punerea sub urmărire a unui ministru, iar textul era mai concis şi mai clar[597].

Pentru ca un ministru să fie pus sub urmărire şi trimis în judecată, aşa cum prevedera Regulamentul Adunării Deputaţilor din 1939, era nevoie ca cel puţin 60 de deputaţi să susţină şi să motiveze în scris cererea lor. Cererea se supunea plenului Camerei care, pentru a fi acceptată, trebuia să întrunească majoritatea de 2/3 din numărul voturilor deputaţilor prezenţi[598].

Procedura privind punerea sub urmărire penală a membrilor guvernului, cu excepţia enunţată, n-a fost utilizată în activitatea Parlamentului românesc din deceniul al 4-lea. Acuzaţii, unele grave, au fost aduse unor miniştri de către parlamentari din opoziţie, dar acestea n-au avut ca efect declanşarea procedurii amintite.

Deputatul Florin Zaharia interpelează dur, dar documentat, în decembrie 1932, pe ministrul de finanţe din cabinetul N. Iorga, abilul C. Argetoianu, în legătură cu utilizarea banilor contribuabililor pentru salvarea băncii „Marmorosch Blank", al cărei vicepreşedinte era. Suma pusă la dispoziţie băncii din banii statului era de aproape 4 miliarde lei[599]. Singurul efect al interpelării: răspunsuri neconvingătoare ale ministrului în cauză, care nu determină, însă, pe deputaţi şi senatori la declanşarea operaţiunii de punere sub urmărire penală, aşa cum era corect şi necesar.

Identic se produc lucrurile şi în cazul interpelării dezvoltate de deputatul naţional-ţărănist Ion Răducanu la 25 iunie 1934. Interpelarea, adresată ministrului de interne I. Inculeţ, îi cerea să dea explcaţii în legătură cu manifestaţia unui grup de studenţi legionari, în condiţiile în care Garda de Fier era interzisă prin lege. Interpelatorul cerea un gest „de bun simţ al ministrului": demisia imediată, ceea ce nu s-a întâmplat[600].

Cereri de demisii s-au mai pronunţat în Parlament, dar n-au fost însoţite de procedura de punere sub urmărire penală a unui ministru. Majoritatea parlamentară confortabilă, în cele mai multe situaţii, pe care se sprijină guvernele din această perioadă, dau unui ministru suficientă garanţie de sprijin, inclusiv în posturi mai delicate. Controlul Parlamentului îşi pierde din semnificaţia, eficacitatea şi importanţa lui în aceste cazuri.

Retragerea încrederii parlamentare acordate guvernului („moţiunea de cenzură“ sau „votul de încredere“) este procedeul prin care legislativul îşi exercită, în forma cea mai eficace şi democratică, una din funcţiile sale fundamentale: controlul executivului.

Într-o democraţie autentică, controlul Parlamentului are alte virtuţi şi efecte, comparativ cu situaţia din România. Legislativului i se dă o semnificaţie mai importantă din perspectiva identificării lui ca o reprezentanţă naţională credibilă, care reflectă voinţa electoratului şi, implicit, a întregii societăţi. Reproşurile că Parlamentul românesc reprezintă numai interesele şi exprimă voinţa doar a unei părţi a structurilor sociale, sunt, în bună măsură îndreptăţite. În aceasta găsim şi explicaţia „colaborării“ dintre guvern şi Parlament, în termeni, uneori neonorabili pentru instituţia parlamentară, şi cu efecte în planul eficienţei controlului pe care îl exercită asupra executivului.

Parlamentul utilizează, astfel, restrictiv procedurile prin care îşi exercită controlul asupra guvernului şi, în mod deosebit, pe cea privind retragerea încrederii guvernamentale, care presupunea situaţi ce se abăteau de la un anume tradiţionalism al vieţii parlamentare. Acestea constau în crearea unui echilibru de forţe în cele două adunări, astfel încât exprimarea prin vot a unei poziţii faţă de procedurile parlamentare de control guvernamental să presupună şi acceptarea lor, şi nu neapărat respingerea lor, cum se producea în numeroase situaţii.

O tentativă de utilizare a moţiunii de cenzură este semnalată la 22 decembrie 1932. În virtutea Art. 20 al Regulamentului Adunării Deputaţilor, un grup de deputaţi din opoziţie, în şedinţă secretă, discută demisia cabinetului I. Maniu[601] . Iniţiativa lor de declanşare a procedurii de demitere a guvernului prin votul Parlamentului eşuează chiar din start, fiindcă n-au obţinut adeziunea unui număr regulamentar de parlamentari pentru punerea în discuţie a moţiunii.

Situaţia se repetă şi la redeschiderea lucrărilor Parlamentului în 1933 (23 ianuarie), când I. G. Duca, în numele Partidului Naţional Liberal, cere „plecarea guvernului“. Dr. N. Lupu solicită şedinţă secretă, pe care guvernul o respinge. Dezbateri pe această temă au loc

deschis. Ele oferă motivaţii suficiente pentru a percepe corect raportul Parlament – Guvern, în general, şi în problema controversată a utilizării mijloacelor de control parlamentar, în special.

Lothar Rădăceanu relevă mecanismul răsturnării guvernului Vaida (19 octombrie 1932): „Nu guvernul, nu Parlamentul, nu ţara au avut, aşadar, puterea de a decide, ci alţii, cărora Constituţia nu le dă, în această privinţă, nici un rol". Tot el se referă şi la cauzele răsturnării guvernului Maniu (13 ianuarie 1933): „Guvernul Maniu a fost trântit de un prefect de poliţie, pe care nu a putut să-l scoată din slujbă. Nu guvernul a avut puterea de a numi şi destitui un funcţionar al statului, ci o putere ocultă şi iresponsabilă..."[602].

Puterea ocultă, la care face aluzie deputatul social-democrat, o reprezintă regele şi anturajul său, care utilizează structuri ale Poliţiei, Siguranţei şi Jandarmeriei, în situaţia când manevrele politice nu sunt suficient de eficace.

Rădăceanu atacă o problemă de fond, de drept constituţional: plasamentul guvernului în raport cu alte ramuri ale puterilor în stat. După părerea lui, un guvern neutral, menit să „prezideze alegerile şi să dea posibilitatea constituirii unui guvern" reprezentativ, şi nu adus „pe uşa din dos", ar fi reechilibrat raporturile guvern – rege, executiv – legislativ, electorat – politica de stat.

Doctorul Nicolae Lupu, atacă acelaşi subiect, dar este tranşant: „Trăim vremurile din trecut, când domnul fanariot chema la el un logofăt, îi tăia capul şi numea pe un altul, care putea avea aceeaşi soartă. De doi ani şi jumătate (de când prinţul Carol s-a instalat pe tronul României – *n.n.*), modul de schimbare a guvernelor în România este straniu şi în dezacord cu modul de conducere în monarhiile moderne constituţionale. Azi nu trăiesc în Europa decât acele monarhii constituţionale în care regimul s-a acomodat vremii şi timpului modern. Dacă monarhia nu se acomodează acestui regim, piere... În practica constituţională, nici dama de onoare, nici secretarul particular, nici chiar servitorii palatului nu sunt numiţi fără asentimentul guvernului... Dumneavoastră ştiţi că acum o săptămână a fost eliberat

din închisoare un profesor (aluzie la Forţu – *n.n.*), de arestarea căruia guvernul nu a ştiut? De cine a fost închis? Asemenea forţe ascunse, asemenea cancere latente care stau chiar în preajma tronului este de datoria noastră să le extirpăm imediat. Şi Maniu, şi Mihalache au declarat că au plecat de la guvern fiindcă au cerut să plece doi funcţionari nesupuşi şi nu li s-a aprobat... Să li se aprobe? Doar preşedintele Consiliului are dreptul, după Constituţie, să numească şi să revoce orice slujbaş, oricât de mare i-ar fi funcţia, căci el răspunde. Regele este iresponsabil! Trebuie să curăţaţi tot putegaiul care stă acolo unde nu trebuie să stea..."[603]

Pe aceeaşi temă vorbeşte şi Grigore Iunian.

Sensul şi implicaţiile acestei dezbateri, provocate de teama executivului faţă de declanşarea procedurilor pentru votarea unei moţiuni de cenzură, nu pot fi separate de remarca preşedintelui Senatului, Constantin Argetoianu, făcută în vara anului 1939, cu prilejul discuţiei proiectului de regulament a „Camerei Superioare": „Nu cunosc în tot trecutul nostru parlamentar [ca] o interpelare să fi răsturnat guvernul"[604].

Remarca preşedintelui Senatului reflectă o realitate parlamentară românească incontestabilă, cu amendamentul că demiterea guvernului Maniu (13 ianuarie 1933) are la origini interpelarea anunţată şi dezvoltată a deputatului Nicolae Lupu.

5. Petiţii adresate Parlamentului. Activitatea în teritoriu a deputaţilor şi senatorilor

Prin petiţii, care sunt adresate Camerei sau Senatului, alegătorii sau alte categorii de cetăţeni aduc la cunoştinţa forului legislativ al ţării fie doleanţe, revendicări etc. personale sau colective, fie situaţii care comportă reglementări noi, inclusiv sub raport legislativ.

Sintagma „petiţii", pentru această formă de control parlamentar, are o dublă semnificaţie: exprimă tipul de adresabilitate al unor cetăţeni şi deopotrivă desemnează întreaga gamă de plângeri, reclamaţii, cereri, solicitări etc. înaintate celor două „camere".

Dreptul de petiţionare al cetăţenilor români este un drept constituţional, întrucât Constituţia din 1923 îl înscrie în rândul formelor şi mijloacelor de relaţionare a Parlamentului la electorat. „Oricine are dreptul – se precizează în Art. 53 al Pactului fundamentat din 1923 – a adresa petiţiuni adunărilor prin mijlocirea Biroului sau a unuia din membrii săi. Fiecare din adunări are dreptul de a trimite miniştrilor petiţiunile ce-i sunt adresate. Miniştrii sunt datori a da explicaţiuni asupra cuprinderii lor ori de câte ori adunarea o cere"[605].

Constituţia carlistă exlude dreptul de petiţionare al cetăţenilor către Parlament, dar în regulamentele „camerelor" şi în practica curentă a deputaţilor (mai ales) şi a senatorilor el este reabilitat. Aceştia, în întâlnirile individuale sau în conferinţele grupurilor parlamentare judeţene cu alegătorii, colectează informaţii sau primesc plângeri, petiţii, reclamaţii etc.

Interesant este că atât regulamentele adunărilor valabile înainte de 1938, cât şi cele votate după această dată consacră un spaţiu important petiţiunilor. În esenţă, regulamentele Adunării Deputaţilor şi Senatului în vigoare până la instalarea regimului autoritar monarhic stipulează următoarele:

- orice cetăţean are dreptul să se adreseze cu petiţiuni Parlamentului, prin mijlocirea membrilor săi sau a birourilor adunărilor;
- petiţiile sunt anunţate sintetic adunărilor, în şedinţe publice, în ordinea primirii lor şi, fără discuţii, sunt expediate comisiei permanenete de specialitate ori Comitetului Delegaţilor, în cazul în care obiectul lor îl reprezintă un proiect de lege propus;
- comisiile de petiţii examinează toate petiţiile şi, la interval de 15 zile, prezintă adunărilor rapoarte, care trebuie votate şi, ulterior, înaintate miniştrilor de resort. Miniştrii sunt datori ca, în cel mult o lună, să facă cunoscută „camerelor" soluţia adoptată[606].

Regulamentele adunărilor votate în 1939, în esenţă, conţin următoarele prevederi referitoare la petiţii:

- numai birourile adunărilor fac demersuri pe lângă autorităţi (inclusiv ministere), *nu şi parlamentarii în mod direct;*

- orice cetăţean are dreptul să se adreseze cu petiţii Camerei sau Senatului, semnate însă şi cu indicarea rezidenţei şi a datelor de identificare;
- după înscrierea pe un rol general a petiţiior, în ordinea primirii lor, de către birouri sau parlamentari, acestea sunt trimise la comisiile de petiţii, care le sortează şi le înaintează spre cercetare comisiilor de specialitate;
- comisia sau comisiile care primesc petiţii, *după studierea plângerilor, cererilor etc. apreciază, de la caz la caz, dacă le expediază sau nu miniştrilor de resort, le supune examinării adunărilor sau le clasează;*
- ministerele trebuie să răspundă solicitărilor în cel mult 30 de zile de la data primirii petiţiilor;
- orice petiţionar trebuie înştiinţat în legătură cu rezultatele cercetărilor întreprinse, ca urmare a sesizărilor sau cererilor sale[607].

Prevederile celor două tipuri de regulamente sunt asemănătoare, cu trei excepţii importante: prima – o petiţie nu se poate expedia autorităţilor de către un parlamentar, ci numai birourile au dreptul să facă acest demers; a doua – comisiile au dreptul de selecţie a petiţiilor, inclusiv de clasare a unora dintre acestea şi deopotrivă de supunere a altora discuţiei adunărilor; a treia – comisiile sunt dispensate de a prezenta periodic rapoarte adunărilor asupra volumului şi conţinutului petiţiilor primite de birourile adunărilor. Excepţiile aparţin regulamentelor modificate ale „camerelor" după 1938, excepţii care restrâng atribuţiile parlamentarilor, individual şi Parlamentului, ca instituţie, în exercitarea controlului prin utilizarea procedurii petiţiilor.

Dincolo de aceste aspecte, importantă este – şi rămâne ca un element pozitiv al vieţii parlamentare româneşti – deschiderea spre cetăţeni, spre omul obişnuit a celor două „camere". Relaţia dintre Parlament şi electorat este firească în perspectiva situaţiei privilegiate pe care o are şi anume de instituţie reprezentativă pentru societate, pentru structurile sale de bază. Cum şi cât de strânsă este această

relaţie şi ce efect are ea în planul soluţiilor oferite de Parlament sunt aspecte ce conferă legislativului o altă dimensiune a rolului său real în societatea românească.

Solicitările adresate Parlamentului, în majoritatea lor, au ca obiect aspecte presante ale vieţii cotidiene, îndeosebi din spaţiul calităţii vieţii. Ierarhizarea solicitărilor, pe domenii şi probleme dă imaginea, sperăm mai clară, a întregului spectru al întâmpinărilor adresate Parlamentului.

Locul prim îl ocupă cererile pentru achitarea salariilor şi pensiilor (mai ales în perioada 1930-1933), care sunt formulate de persoane fizice sau juridice şi, mai rar, de administraţii locale. Revendică achitarea salariilor: funcţionarii publici din România (18 iunie 1930); salariaţii publici de stat din judeţe şi comune încadraţi în regiile autonome (19 octombrie 1930); corpul didactic din judeţele Vaslui (24 noiembrie 1931), Suceava (6 decembrie 1931) şi Rădăuţi (7 decembrie 1931); învăţătorii din Braşov (14 decembrie 1931) etc.; şi a pensiilor: foştii funcţionari de stat (19 noiembrie 1930); Societatea de Ajutor Mutual a Pensionarilor din judeţele Arad, Cluj, Turda şi Olt (1931); Societatea Pensionarilor din Cernăuţi (16 noiembrie 1931); foştii învăţători din Hotin (19 noiembrie 1931); filiala Craiova a Uniunii Funcţionarilor Publici din România pentru pensionarii săi din judeţ; Societatea Pensionarilor, filiala din Brăila; Societatea Pensionarilor Subofiţeri, filiala Călăraşi; Asociaţia Pensionarilor Civili şi Militari din Caliacra; Asociaţia Solidară a Pensionarilor Civili din România; Societatea de Ajutor Mutual a Pensionarilor din Brad; pensionarii din Roman etc. (toate în 1932)[608].

Salariaţi bugetari sau salariaţi care lucrau în sistem privat, precum şi pensionari reclamau noi încadrări salariale sau măriri, ajustări etc. de pensii. Relativ puţine cereri se înregistrează în domeniul îmbunătăţirii condiţiilor de muncă (vatmanii şi taximetriştii din Brăila, la 16 iulie 1934; angajaţii C.F.R., la 15 noiembrie 1936)[609].

În plan secund se plasează „petiţiile“ adresate Camerei şi Senatului de populaţia rurală, foarte diverse de altfel, dar care se înscriu tot în problematica complexă a existenţei cotidiene: urgentarea votării

proiectului legii privind amânarea execuţiilor silite (Liga Contra Cametei din judeţul Tutova, la 26 iunie 1930), anularea dobânzilor la cumpărarea de terenuri agricole (locuitorul Constantin Toganel din comuna Voiniceni, judeţul Mureş, la 29 august 1931), urgentarea intrării în posesie cu terenuri atribuite prin legislaţia reformei agrare (locuitori din comuna Rasoriceni, judeţul Caliacra, în 1931; săteanul Vasile Spătaru din comuna Boldu, Râmnicu-Sărat, în 1931; ţăranul Dumitru Olteanu din comuna Cernanca, judeţul Caliacra, în 1931), recuperarea unor sume de bani depuse la bănci (locuitorii din comuna Bicsig, judeţul Arad)[610].

Tot în orizontul ameliorării calităţii vieţii se înscriu, pe locul trei în ierarhie, cererile pentru ajutoare, subvenţii, despăgubiri etc. O categorie relativ numeroasă de cetăţeni – „dăunaţii de război“, în înţeles de păgubiţi din cauza unor evenimente din timpul desfăşurării primei conflagraţii mondiale (prin rechiziţii de inventar mobil sau imobil, distrugeri de bunuri, terenuri, locuinţe etc.) – reprezentată de Asociaţia Generală a Dăunaţilor de Război din România, ca persoană juridică, solicită un buget ordinar de 1,5 miliarde lei pentru acoperirea cererilor formulate de membrii ei (17 decembrie 1931). În afara acestora, diverşi locuitori rurali sau urbani solicită sprijin material pentru propria existenţă (fostul deputat Dumitru Helânzau din comuna Iclăuzel, judeţul Mureş – 12 februarie 1932, săteanul Anghel Vasile – 27 august 1932, locuitori din Soroca – 16 decembrie 1932 etc.)[611].

Abuzurile care fac imposibilă viaţa unor locuitori sunt relativ numeroase. Închiderea fără motiv a atelierului fotografic al braşoveanului M. Dumitrescu (plângere înregistrată la 24 iunie 1930); atitudinea dictatorială a preşedintelui Asociaţiei Funcţionarilor din Cernăuţi (16 noiembrie 1931), poziţia de forţă a autorităţior locale faţă de locuitorii comunei Brezeni, judeţul Fălciu (1931) sunt câteva din motivele acestui tip de „petiţii“[612].

Urmau întâmpinări adresate adunărilor care se refereau la probleme administrative (lipiri sau dezlipiri de sate, propuneri pentru votarea mai rapidă a proiectului legii administraţiei publice), învăţământ

(amânarea votării proiectului legii învăţământului teologic, menţinerea, la nivelul anului anterior, a bugetului Universităţii din Cluj pe anul bugetar 1936/1937), activităţi de comerţ (votarea mai rapidă a proiectului legii patentei), emigrări (încurajarea creării „căminului naţional din Palestina" de către evreii din România, stagnarea tendinţelor de părăsire a României de către turci şi tătari), probleme religioase (locuitorii din comuna Vedea, judeţul Teleorman cer atitudine fermă împotriva iudaismului, deoarece între creştinism şi iudaism „este o luptă pe viaţă şi pe moarte")[613].

Spectrul petiţionărilor este, în linii generale, acesta dar, cu deschideri şi în alte domenii cum ar fi cel legislativ (în care se propunea modificarea unor articole de legi, inclusiv din Constituţia liberală din 1923), cultural-ştiinţific (sprijinirea financiară a unor instituţii teatrale şi a unor artişti, subvenţionarea unor studii în străinătate) etc.

Datele din Arhiva Parlamentului permit reconstituiri segmenţiale ale acestui tip de activitate. În intervalul 15 noiembrie – 16 decembrie 1931, conform Raportului Comisiei de Petiţii a Adunării Deputaţilor prezentat în şedinţa Camerei din 22 decembrie 1931, la Biroul adunării s-au primit 24 de petiţii, plângeri, proteste etc. Între 1-29 februarie 1932, aceeaşi comisie a Parlamentului a receptat 42 de memorii, plângeri, petiţii etc., iar în perioada 1 februarie – 31 martie 1934 – 36 de reclamaţii, memorii, cereri, telegrame, plângeri etc.[614] În afara acestor intervale, din propriile cercetări, înregistrăm în secvenţa 8 iunie – 26 iunie 1930 o cerere, două memorii, două telegrame şi patru petiţii; în noiembrie 1930 – o moţiune şi un memoriu; în lunile martie – august 1932 – 4 memorii şi o petiţie, iar în noiembrie – decembrie acelaşi an – o telegramă, două petiţii, un protest şi un memoriu[615] etc.

Reacţiile celor două ramuri parlamentare la solicitările cetăţenilor sunt semnificative. Deputaţii şi senatorii, precum şi adunările din care fac parte se angajează în demersurile, nu uşoare, de soluţionare a cererilor formulate de petiţionari, nu numai din obligaţiile ce decurg din poziţiile lor sau conştiinţa lor civică (la unii dintre aceştia), ci şi din atenţia pe care o acordă poziţiei lor în perspectiva scrutinurilor viitoare.

Sunt şi numeroase situaţii când de maniera în care este rezolvată o cerere, o plângere sau o petiţie depinde, în mare măsură, audienţa senatorului sau deputatului respeactiv în circumscripţia sa electorală, cu implicaţii în evoluţia carierei politice. Deşi este mult spus că asistăm la un fel de competiţie în găsirea unor posibilităţi, mijloace şi resurse pentru a veni în întâmpinarea unor petiţionari, realitatea ne arată că sunt, totuşi, suficiente elemente ale unei curse neoficializate pentru a crea o imagine cât mai favorabilă reprezentanţilor naţiunii. Nici şeful statului nu refuză participarea la acte de caritate, tot din aceste considerente.

La exact şase luni de la încoronarea lui ca rege (8 decembrie), Carol al II-lea înainta guvernului o scrisoare în care, între altele, aducea la cunoştinţă că:

„Iubite Domnule Preşedinte al Consiliului

Astăzi domnul ministru al finanţelor Mi-a supus spre semnare Mesajul către Parlament pentru Legea reducerilor de salarii a funcţionarilor publici.

Cu durerea în suflet şi numai din cauza stării grele financiare a Ţării m-am hotărât să iscălesc această diminuare. În aceste împrejurări inima şi conştiinţa Mea, nu pot răbda ca această reducere să nu Mi-o impui şi Eu.

Vă rog deci, domnule Preşedinte al Consiliului, să daţi indicaţiile cuvenite Ministerului de Finanţe, să Mi se aplice şi Mie şi Membrilor Familiei Domnitoare reducerea de 22% asupra dotaţiilor înscrise în buget.

Carol"[616]

Demersurile pentru rezolvarea cazurilor urgente se soldează în perioada 1 martie – 12 aprilie 1932, cu un număr de 25 cereri soluţionate[617]. La 27 august acelaşi an, Preşedinţia Senatului adresa Adunării Deputaţilor înştiinţarea:

„Domnule Preşedinte,

Referindu-ne la adresa noastră cu nr. 912, din 14 mai 1929, avem onoare a vă înainta, în original, petiţiunea înregistrată la nr. 367, din 27 august a.c., a domnului Anghel Vasile, invalid de război, domiciliat în municipiul Chişinău, prin care cere un ajutor bănesc şi vă rugăm a dispune să fie cercetată şi rezolvată favorabil de către «Comisiunea fondului Parlamentar», instituit la 8 mai 1929, pentru ajutorarea invalizilor, orfanilor şi văduvelor de război"[618]. Cererea este avizată favorabil: „Din ordnul domnului Preşedinte i s-a trimis un ajutor de lei 100 – prin mandat poştal"[619].

Avize favorabile primesc şi alte „petiţii". Adunarea Deputaţilor, în şedinţa din 15 noiembrie 1933, aprobă un ajutor în valoare de 30.000 lei pentru Azilul de orbi „Regina Elisabeta". Din fondurile Camerei Deputaţilor se acordă, la 3 februarie 1934, suma de 5.000 lei pentru sprijinirea Bisericii greco-catolice din comuna Belonţ; 70.000 lei se votează pentru construirea Bisericii din comuna Bădăcin, 50.000 lei pentru terminarea lucrărilor Teatrului din Turnu-Severin, iar 12.000 lei pentru achitarea taxelor şcolare elevului C. Cristescu, din clasa a VIII (aprobate în şedinţa Camerei din 18 iunie 1934)[620]. Şi exemple de acest gen sunt numeroase.

Între cele două „camere", precum între acestea şi Preşedinţia Consiliului de Miniştri sau ministere este o circulaţie semnificativă de documente (adrese, înştiinţări etc.). Una dintre acestea, dar nu singura, menţionează cât de intensă este receptarea de către Parlament a „petiţiilor" din partea cetăţenilor sau grupurilor organizate. Preşedintele Adunării Deputaţilor, într-o adresă înaintată primului-ministru la 21 februarie 1936, făcea cunoscut acest aspect, solicitându-i concursul în soluţionarea problemei în cauză:

„Domnule Ministru

Adunara primeşte zilnic intervenţiuni de la diferite grupuri de funcţionari P.T.T., cari roagă să li se satisfacă cauza lor dreaptă.

Aceste cereri le-am înaintat, în original, domnului raportor al

bugetului P.T.T., care vi le va pune la dispoziţie, rugându-vă personal ca, în marginea posibilului, să daţi sprijinul dumneavoastră revendicărilor vechi şi drepte ale acestor slujitori ai statului.

Preşedinte"[621]

Procedurile de control parlamentar găsesc un considerabil suport în activitatea în teritoriu a deputaţilor şi senatorilor, efect al comunicării între aceştia şi cetăţenii din raza circumscripţiei electorale în care au fost aleşi. Comunicarea este orală, când se deplasează în localităţile din zonă, sau în scris, fie directă, când un petiţionar înmânează personal parlamentarului plângerea, cererea etc. sa, fie mediată, când este trimisă Parlamentului prin terţe persoane sau prin Poştă. Indiferent de tipul comunicării, deputaţii sau senatorii care se află în teren colectează informaţii pe care le pot transforma în cereri pentru acte, întrebări, interpelări sau care pot sta la baza solicitării unor anchete etc.

Este greu şi, în cele mai multe situaţii, imposibil să separăm iniţiativele unui parlamentar în declanşarea unei proceduri de control, de acele demersuri care au în obiectiv cunoaşterea unor realităţi locale sau zonale, realităţi care, în cele mai multe situaţii, se constituie în surse pentru formularea unor cereri de acte, întrebări etc.

Mandatul unui deputat sau senator îi conferea dreptul, potrivit legii, să organizeze întâlniri cu alegătorii, să se intereseze la faţa locului de modul în care autorităţile locale îşi desfăşoară activitatea, să constate disfuncţionalităţile, erorile sau abuzurile în raporturile dintre cetăţeni şi autorităţi, dintre angajaţi şi patroni etc. Cât de important este ca un parlamentar să-şi exercite corect şi plenar mandatul său, inclusiv în activitatea de informare şi documentare în circumscripţia lui electorală, rezultă şi din atenţia care i se dă prezenţei sale în teren. Dacă în perioada interbelică orice trecere, fie şi fugară, prin circumscripţie a unui parlamentar era intens mediatizată de presa locală şi chiar centrală, în prezent existenţa birourilor senatoriale şi ale deputaţilor în reşedinţele judeţene, cu toate dotările corespunzătoare şi personal angajat, exprimă importanţa care s-a acordat şi se acordă contactelor nemijlocite ale

aleşilor cu alegătorii, ca modalitate de percepere directă a realităţilor socio-economice, politice etc.

Legăturile cu oamenii din circumscripţia care l-a propulsat în Parlament îi dau forţă unui deputat sau senator, îi crează un statut de demnitar în viziunea celor mai mulţi cetăţeni. Dacă „deputaţii joacă un rol mare în România“[622] – după cum remarca G. Rommenhoeller, consul general al Olandei la Bucureşti, în 1926, aceasta se datorează imaginii pe care şi-o crează în rândul propriilor electori. Cu cât imaginea lor apare mai viu colorată de soluţii pe care le găsesc sau rezolvări la solicitările unor indivizi şi grupuri de oameni, cu atât prestigiul lor este mai mare.

Este mai puţin probabil ca nivelul redus al ştiinţei de carte şi lipsa culturii politice să-l facă pe un parlamentar un semizeu în ochii unor oameni necăjiţi şi îndobitociţi de prea multă muncă, aşa cum susţinea consului Olandei. Este fără doar şi poate şi acest aspect, care îmbracă formă de admiraţie şi respect, dar este esenţială, apreciem noi, implicarea parlamentarului în găsirea unor răspunsuri adecvate cererilor sau revendicărilor pe care le receptează de la diverse categorii socio-profesionale de cetăţeni.

În ce ne priveşte, are mai puţină relevanţă politizarea unei astfel de activităţi pentru creşterea capitalului electoral al unui parlamentar, fie individuală, fie a grupurilor parlamentare care, nu în rare situaţii îşi dau întâlnire în localităţi din ţară pentru a releva „legătura cu masele“. Mai este şi un alt aspect, în strânsă relaţie cu acesta. Mediatizarea în epocă a falsei idei că populaţia nu avea încredere în Parlament, idee supradimensionată în timpul dictaturii comuniste, evident favorabilă propagandei aparatului politico-ideologic. Din contră, populaţia manifestă suficientă atenţie şi chiar încredere faţă de instituţia parlamentară date fiind numeroasele situaţii concrete de rezolvare a solicitărilor înaintate Parlamentului (rectificări de pensii sau achitarea lor, înlăturarea unor abuzuri, repunerea în drepturi a unor funcţionari, sancţionarea unor reprezentanţi ai autorităţilor locale, destituirea unor corupţi, ajutoare pentru văduve, invalizi, orfani etc.). Doar câteva,

din sutele de exemple, configurează acest aspect care dă o altă dimensiune vieţii parlamentare şi evident o altă imagine Parlamentului român, atât de hulit în epoca comunistă.

La sfârşitul lunii decembrie 1935, parlamentarii din judeţul Dolj, împreună cu prefectul Ionel Gârboviceanu vizitează „construcţiile noui din judeţ, şcoli, biserici, primării, dispensare, îndemnând populaţia să continue a sprijini acţiunea fruntaşilor locali şi a guvernului pentru ridicarea vieţii rurale“[623]. Tot în aceeaşi lună, ca efect a solicitărilor populaţiei basarabene, grav afectată de inundaţii, toţi parlamentarii au decis cedarea diurnei pe o zi sinistraţilor (cca. 500.000 lei)[624]. Alfons Heroveanu, senator de Iaşi, Calistrat Sentărescu şi Leonida Prepelimachi, deputaţi, susţin revendicările muncitorimii din Piatra Neamţ. Ei participă la o întrunire organizată în localitate de Frontul Comun (ianuarie 1936) şi promit concursul lor la respingerea proiectului de lege al pregătirii profesionale, iniţiat de Valer Roman[625]. La 5 februarie 1940, parlamentarii de Târgu-Mureş sesizează Ministerul de Interne că „Cercul de Recrutare cere prea mult fân de la locuitori şi că acest fân este plătit cu 1 leu/kg, pentru care este sub preţul de piaţă“[626]. Câteva luni mai târziu, întruniţi într-o conferinţă judeţeană, aceeaşi parlamentari hotărăsc organizarea trimestrială a unor astfel de conferinţe şi informarea mai amplă, la faţa locului, asupra „soarţei locuitorilor“[627].

NOTE

[535] *Constituţiunea* [din 1923], p. 8.

[536] *Regulament interior al Adunării Deputaţilor* votat în şedinţa de la 18 decembrie 1920 (ediţ. cit.), pp. 38-39; C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XIII-XIX, 1922-1926, Bucureşti, Editura Librăriei „Universala“ Alcalay & Co., [s.a.], pp. 999-1000.

[537] *Regulamentul interior al Adunării Deputaţilor*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Centrală, 1939, pp. 23-25. Actualul Parlament prevede ca forme de exercitare a controlului asupra executivului moţiunile, întrebările, interpelările, informările, petiţiile, anchetele, punerea sub urmărire penală a membrilor guvernului

(solicitate, însă, de comisiile parlamentare). Vezi: *Regulamentul Senatului*, [Bucureşti], 1993. Reeditat martie 1997, pp. 36-37 (Art. 55), 69-70 (Art. 121-124), 71-80 (Art. 125-148).

[538] „Monitorul Oficial". Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare, nr. 72 şi 76 din 19 şi 24 septembrie 1930, pp. 3610, 3898.

[539] Senatul. Sesiunea Ordinară 1933-1934, *Indexul cronologic al dezbaterilor Senatului în Sesiunea ordinară 1933-1934*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Centrală, 1934, pp. 5-7.

[540] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament. Adunarea Deputaţilor, dosar 2603/1934-1935, ff. 3-5.

[541] Regulamentul Senatului din 31 ianuarie 1925 (cu modificările ulterioare), în C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XIII-XIV, p. 999.

[542] M. O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 91 din 11 octombrie 1930, p. 4973.

[543] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament. Adunarea Deputaţilor, dosar nr. 2375/1932, ff. 9-10.

[544] Senatul. Sesiunea ordinară 1933-1934, *Indexul cronologic al dezbaterilor Senatului în Sesiunea ordinară 1933-1934*, p. 5.

[545] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Senat, dosar 17.638/1936-1937, f. 2.

[546] *Loc. cit.*, fond Parlament, dosar nr. 2717/1936-1937, f. 3.

[547] *Loc. cit.*, f. 4.

[548] *Loc. cit.*, ff. 81, 176 şi 271.

[549] *Loc. cit.*, f. 444.

[550] „Monitorul Oficial". Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Senatul, nr. 13 din 17 martie 1934, p. 594.

[551] *Ibidem*, nr. 16 din 22 martie 1934, p. 594.

[552] *Ibidem*, nr. 9 din 5 martie 1934, p. 256.

[553] *Ibidem*, nr. 7 din 1 martie 1934, p. 244 şi urm.

[554] „Socialismul", an. XXIV, nr. 27 din 22 iunie 1930.

[555] „Viitorul" Bucureşti din 29 noiembrie 1935.

[556] Regulamentul Senatului din 31 ianuarie 1925, cu modificările ulterioare, în C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XIII-XIV, 1922-1926, p. 990.

[557] M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 72 din 19 septembrie 1930, p. 3610; nr. 83 din 2 octombrie 1930, p. 4573; nr. 89 din 9 octombrie 1930, p. 4908; nr. 95 din 13 noiembrie 1930, p. 5148; Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament,

dosar 2379/1931-1932, ff. 1, 28, 53-54, 60, 134; dosar 2375/1932, ff. 2, 5-6, 11, 79, 89; dosar 2932/1933-1934, ff. 13-14; dosar 2532/1933-1934, ff. 95-97; M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Senatul, nr. 11 din 9 martie 1934, pp. 321-322.

558 Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament. Adunarea Deputaţilor, dosar 2532/1933-1934, ff. 178-179, 372-373, 421-422, 484, 721; dosar 2932/1932-1933, ff. 117-118; dosar 2663/1935-1936, f. 200; dosar 2717/1936-1937, ff. 144, 175, 217, 267, 305, 418, 507, 539, 547, 609; dosar 2660/1935-1936, f. 41; „Parlamentul Românesc", an. VI, nr. 164 din 24 februarie 1935, p. 13. ; M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Senatul, nr. 14 din 20 martie 1934;

559 Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar 2532/1933-1934, f. 96.

560 *Loc. cit.*, dosar 2532/1933-1934, f. 421-422.

561 *Loc. cit.*, ff. 484 şi urm.

562 *Loc. cit.*, dosar 2605/1934-1935, ff. 38, 78-79; dosar 2532, ff. 721-722; dosar 2607, ff. 543-544; dosar 2717, ff. 324, 427; Constantin Buşe, Nicolae Dascălu, *Op. cit.*; Petre Ţurlea, *Nicolae Iorga în viaţa politică a României*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1991; Valeriu Râpeanu, *Nicolae Iorga*, Bucureşti, Editura Demiurg, 1994.

563 Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar 2375, f. 54; dosar 2717, f. 547.

564 *Loc. cit.*, dosar 2717, f. 144.

565 M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 88 din 8 octombrie 1930, pp. 4900-4901.

566 *Constituţiunea* [*din 1923*], p. 8; *Constituţiunea Regele Carol al II-lea*, p. 20.

567 C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XIII-XIV, p. 1000.

568 *Regulament interior al Adunării Deputaţilor*, votat în şedinţa de la 18 decembrie 1920, p. 40

569. *Regulamentul interior al Adunării Deputaţilor*, votat de Adunarea Deputaţilor în şedinţa de la 21 iunie 1939, p. 24 (Art. 77).

570 Regulamentele actuale, care reglementează activitatea Adunării Deputaţilor şi Senatului, sunt, în linii esenţiale, asemănătoare în chestiunea interpelărilor, cu cele din perioada interbelică, cu două distincţii: durata prezentarii interpelării este limitată la 5 minute (prima) şi adunarea respectivă are libertatea să-şi exprime poziţia faţă de obiectul interpelării, dacă consideră necesar aceasta, printr-o moţiune (a doua). Cf. Parlamentului României. Senatul, *Regulamentul Senatului*, [Bucureşti], 1997, p. 74.

[571] „Parlamentul Românesc", an. X, nr. 311-320 din 31 decembrie 1939, p. 93.

[572] Matei Dogan, *Op. cit.*, p. 104.

[573] Senatul. Sesiunea ordinară 1933-1934, *Indexul cronologic al desbaterilor Senatului în Sesiunea ordinară 1933-1934. 15 noiembrie – 18 noiembrie 1933 şi 1 februarie – 28 aprilie 1934*, [Edit. cit.], pp. 3-28.

[574] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament (Senatul), dosar nr. 17.638, ff. 1-17.

[575] Constantin D. Buşilă, *Politica economică*, Bucureşti, 1932, p. 6.

[576] „Parlamentul Românesc", an. X, nr. 311-320 din 31 decembrie 1939, p. 93.

[577] M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 83 din 2 octombrie 1930, p. 4574; Constantin D. Buşilă, *Op. cit.*, pp. 1-82; Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar 2456/ 1932-1933, ff. 18, 39, 153, 167, 168; dosar 2451/1932-1933, f. 23; dosar 2603/ 1934-1935, ff, 93-95, 126-127, 154-155, 184, 190, 199, 328-329; dosar 2661/1935-1936, ff. 44, 135, 240; dosar 2716/1936-1937, ff. 5, 87, 97; dosar 17.638, ff. 6, 13, 16; Senatul. Sesiunea ordinară 1933-1934, *Indexul cronologic al dezbaterilor Senatului în sesiunea ordinară 1933-1934.*

[578] Constantin D. Buşilă, *Politica economică a României. Interpelare dezvoltată în şedinţa Adunării Deputaţilor de la 26 martie 1932*, în *Politica economică*, Bucureşti, 1932, p. 42.

[579] *Ibidem*, pp. 79-80.

[580] „Lumea Nouă", an. XXIX, nr. 9 din 25 februarie 1934.

[581] M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Senatul, nr. 11 din 9 martie 1934, p. 349.

[582] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament (Adunarea Deputaţilor), dosar 1603, ff. 155-156.

[583] *Loc cit.*, dosar 2607/1934-1935, f. 301.

[584] *Loc. cit.*, dosar 2603/1934-1935, f. 291

[585] *Loc. cit.*

[586] Lucian Blaga, *Din activitatea diplomatică*, vol. III, Bucureşti, Editura Eminescu, 1995, p. 151.

[587] M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 83 din 2 octombrie 1930, p. 4573, nr. 86 din 6 octombrie 1930, p. 4743 şi nr. 87 din 7 octombrie 1930, p. 4851.

[588] Senatul. Sesiunea ordinară 1933-1934, *Indexul cronologic al desbaterilor Senatului în sesiunea ordinară 1933-1934*, p. 24; Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar 2717/1936-1937,ff. 515-519.

[589] *Afacerea Skoda. Lupta dusă de d-l. dr. N. Lupu, preşedintele Partidului Ţărănesc, pentru apărarea cinstei şi intereselor Ţării Româneşti*, Bucureşti, 1933.

[590] M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Senatul, nr. 7 din 27 februarie 1934, p. 213; *Afacerea Skoda şi înarmarea ţării*, Bucureşti, 1935; Cercul de Studii al Partidului Naţional Liberal, *Afacerea Skoda şi înarmarea ţării*, Bucureşti, Imprimeria „Independenţa", 1935. Pentru alte elemente ale anchetei şi Raportului Comisiei de anchetă: Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *Op. cit.*, vol. II. Partea a II-a, p. 560 şi urm.; Ion Constantinescu, *Din însemnările unui fost reporter parlamentar*. Camera Deputaţilor. 1919-1939 (note şi comentarii), [Bucureşti], Editura Politică, 1973, pp. 359-360.

[591] Adunarea Deputaţilor, Comisiunea de ancheta parlamentară în „Afacerea Skoda", *Raportul în afacerea Skoda*, Bucureşti, 1934.

[592] „Adevărul", an. 49, nr. 15.723 din 16 aprilie 1935.

[593] *Ibidem.*

[594] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond M.A.I., dosar 182/1930, f. 183; M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 21 din 31 ianuarie 1935, p. 512.

[595] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar nr. 2522/ 1933, ff. 1-82.

[596] M.O. Partea a III-a. Dezbateri parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 74 din 22 septembrie 1930, f. 3768; Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament (Adunarea Deputaţilor), dosar 2314/1930-1931, ff. 10-11.

[597] *Constituţiunea regele Carol II*, p. 23.

[598] *Ibidem.* Procedura se întâlneşte şi în regulamentele actuale ale Camerei şi Senatului, dar reclamă şi înştiinţarea Preşedinţiei.

[599] Ion Constantinescu, *Op. cit.*, pp. 300-303.

[600] *Ibidem*, p. 361.

[601] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar nr. 2451/ 1932-1933, f. 96.

[602] Ion Constantinescu, *Op. cit.*, p. 334.

[603] *Ibidem*, p. 336.

[604] Apud: Matei Dogan, *Op. cit.*, p. 107.

[605] *Constituţiunea* [*din 1923*], p. 8.

[606] *Regulament intern al Adunării Deputaţilor* votat în şedinţa de la 18 decembrie 1920 (cu modificarea...), Craiova, Editura Oficială, 1931; Regulamentul Senatului din 31 ianuarie 1925, în C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XIII-XIV, 1922-1926, p. 1003.

[607] *Regulamentul interior al Adunării Deputaţilor* votat în Adunarea Deputaţilor în şedinţa de la 21 iunie 1939, p. 33.

[608] M.O. Patea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 74 din 22 septembrie 1930; Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar 2314/1930-1931, ff. 10-11; dosar 2385/1931-1932, ff. 190-191, 196-197, 163-172; dosar 2373/1931-1932, ff. 7, 9, 39, 62; dosar 2379/1931, f. 6.

[609] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar 2593, f. 54; „Farul Ceferiştilor", an. IV, nr. 15 din 15 noiembrie 1936.

[610] M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 89 din 9 octombrie 1930, p. 4907; Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar 2385/1931-1932, ff. 186, 196-197, 278.

[611] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar 2385/1931-1932, ff. 203-204, 259; dosar 2425/1932, f. 1; dosar 2451/1932-1933, f. 52.

[612] M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 86 din 6 octombrie 1930, p. 4743; nr. 89 din 9 octombrie 1930, p. 4907; Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, dosar 2385/1931-1932, ff. 1840185, 196-197.

[613] M.O. Partea a III-a. Dezbateri parlamentare, Adunarea Deputaţilor, nr. 74 din 22 septembrie 1930, p. 3768; nr. 81 din 30 septembrie 1930, p. 4771; nr. 95 din 13 noiembrie 1930, p. 5147; Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar 2395, ff. 196-197, 278; dosar 2373/1931-1932, f. 27; dosar 2606/1934-1935, f. 288; dosar 2666/1935-1936, f. 31; dosar 2451/1932-1933, ff. 31-32.

[614] Ioan Scurtu, *Afacerea Skoda*, în „Dosarele Istoriei", an. III, nr. 7(23), 1998, pp. 35-41; Arhiva Naţionala. Centrala, fond Parlament, dosar 2385/1931-1932, ff. 196-197, 263-272; dosar 2539, ff. 24-25.

[615] *Loc. cit.*, fond M.A.I., dosar 493/ 1932, f. 3; fond Parlament, dosar 2451/1932-1933, ff. 4, 24-25, 31-32, 52; dosar 2457/1932-1933, f. 64.

[616] *Loc. cit.*, fond Parlament, dosar 3114/1930-1931, f. 20.

[617] *Loc. cit.*, dosar 2385/1931-1932, ff. 287-288.

[618] *Loc. cit.*, dosar 2425/1932, f. 1.

[619] *Loc. cit.*

[620] *Loc. cit.*, dosar 2539/1933-1934, ff. 75, 77, 103, 106, 135.

[621] *Loc. cit.*, dosar 2666/1935-1936, f. 6.

[622] G. Rommenhoeller, *Op. cit.*, p. 50.

[623] „Parlamentul Românesc", an. IV, nr. 186 din 2 decembrie 1935, p. 11.

[624] *Ibidem.*

[625] „Drumul Nostru", an. IV, nr. 35 din 18 ianuarie 1936.

[626] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Ministerul de Interne, dosar 171/1940, f. 30.

[627] *Loc. cit.*, ff. 31-32.

X
APORTUL PARLAMENTULUI LA SUSŢINEREA POLITICII EXTERNE A STATULUI ROMÂN UNITAR

Sistemul politic democrat consacră Parlamentului toate atributele unei puteri legislative. În ce măsură şi cum apar acestea în exerciţiul politic este un aspect, sperăm, suficient relevat.

Parlamentul este şi un for naţional în care se dezbat şi se iau decizii în cele mai importante probleme ale naţiunii şi statului român. Este, credem, în datele sale esenţiale, conturat şi acest aspect.

Semnul de egalitate aşezat între Parlament, ca instituţie reprezentativă a democraţiei româneşti, şi puterea legiuitoare, nu exclude însă, manifestarea sa şi în orizontul politicii externe. Rolul său este diferit de cel al executivului, nu opozant însă, ci complementar.

Guvernul este cel care stabileşte orientările politicii externe şi le materializează, îndeosebi, prin instituţii specializate, dar şi prin conjugarea cu eforturile altor departamente.

Parlamentul, în esenţă, susţine politica externă a cabinetelor aflate la conducerea ţării, prin forme şi mijloace specifice activităţii sale, dar şi prin promovarea, în sistemul raporturilor interparlamentare, a propriei sale politici, corelată strategiei diplomaţiei româneşti. Susţinerea politicii externe a statului – exercitată conjugat de monarh

şi de guvern –, nu exclude utilizarea unor forme de control parlamentar, care pun în gardă executivul sau îl aduc în situaţia de a aplica corecţii la unele aspecte privind raporturi bilaterale, mai ales, dar şi de altă cuprindere.

1. Modalităţi de susţinere parlamentară a politicii externe

În virtutea principalei sale funcţii – legislative –, Parlamentul este chemat să valideze proiectele de legi privind diverse aspecte ale raporturilor externe ale statului român. Spre deosebire de toate celelalte proiecte de legi, indiferent cine este iniţiatorul lor, cele privind convenţii, tratate etc. cu alte state sau cu organisme internaţionale sunt numai votate, fiind exclusă dezbaterea publică a textului lor şi, evident, modificarea formei prezentate Parlamentului.

Dezbaterile asupra proiectelor de legi care se includ în categoria actelor de politică externă nu sunt eliminate. Ele au loc doar în comisiile de politică externă ale celor două adunări (de „afaceri străine", la Adunarea Deputaţilor, pe toată durata deceniului al 4-lea şi, judiciară şi a afacerilor străine, la Senat).

„Mascarea" discuţiilor, prin transferarea lor numai în spaţiul de mişcare al comisiilor, este un procedeu utilizat frecvent nu numai de Parlamentul român. Este, în fond, o măsură de protecţie a politicii externe, faţă de susceptibilităţi posibile, mai ales când unele intervenţii în „camere" pot incita spiritele.

Rolul comisiilor de politică externă creşte pe măsură ce evenimentele internaţionale aduc elemente noi de îngrijorare pentru politicienii români. Câteva aspecte ale importantelor dezbateri ce au loc în comisii, la care expun situaţia României în context european atât premierul Tătărescu, cât ministrul de externe în cabinetul său, redate anterior, conferă imaginea importanţei pe care o acordă Parlamentului guvernanţii de atunci, inclusiv problemelor de politică externă.

Guvernul nu are nici-un merit în creşterea importanţei instituţiei

parlamentare, dată fiind atitudinea sa generală faţă de legislativ. Evoluţia evenimentelor internaţionale este de natură să apropie guvernul de Parlament, pentru a găsi un suport în acţiunile sale de politică externă. Nu este mai puţin adevărat că gravitatea evenimentelor ce se profilau, impuneau consensul naţional, ori Parlamentul, cel puţin formal, era instituţia politică cea mai reprezentativă.

În afara comisiilor parlamentare, prin intermediul cărora „camerele" îşi exercită funcţia legislativă, inclusiv în domeniul politicii externe, „reprezentaţa naţională" uza frecvent de alte două „instrumente" importante, nu lipsite de efecte asupra strategiei guvernamentale în promovarea politicii externe.

Dacă rolul comisiilor este mascat şi relativ dificil de argumentat, cu excepţia exprimării prin vot a poziţiilor faţă de un proiect sau altul (în majoritatea cazurilor, unanimitate de voturi, dar sunt şi situaţii când se înregistrează oponenţi la votatea proiectelor: 9 la proiectul de lege privitor la revizuirea statutului Curţii Permanente de Justiţie de la Haga, în şedinţa Camerei din 18 iunie 1930, 3 la proiectul de lege privind ratificarea Convenţiei încheiată între România şi Polonia relativă la exploatarea liniilor de comunicaţii aeriene, semnată la Varşovia la 9 mai 1930, în şedinţa de după amiază a Adunării Deputaţilor din 24 iunie 1930[628] etc.), discuţiile la mesaj, întrebările, interpelările şi chiar dezbaterile pe marginea unor anchete parlamentare sunt publice.

Caracterul deschis al dezbaterilor (sunt şi excepţii de la regulă), crează însă un câmp de presiune asupra executivului, luând, nu în puţine situaţii, aspect de control parlamentar, aşa cum ar fi fost, de altfel, normal.

Dezbaterile care au loc cu ocazia prezentării proiectelor adreselor de răspuns ale „camerelor" la „mesajele regale", nu în puţine rânduri consistente, documentate şi vizionare, sunt, în fond, nu simple exerciţii oratorice, ci contribuţii de substanţă ale parlamentarilor la clarificarea sau definirea unor poziţii româneşti în extrem de complicatele iţe ale

raportărilor internaţionale. Memorabile sunt şi rămân discursurile lui N. Iorga, Gh. Brătianu, Gr. Gafencu, A. C. Cuza, I. Micescu, O. Goga ş.a., îndeosebi din anii legislativi 1936-1939. Acest tip de manifestare a parlamentarilor, care evident este util diplomaţilor români, are efecte în timp, îmbrăcând forma unor sugestii sau proiecţii în perspectivă ale politiciii externe fie pe mai mulţi ani, fie pe mai multe decenii.

Instrumentele „tipice" de control parlamentar sunt, însă, cele care provoacă reacţii imediate ale guvernelor. Întrebarea deputatului Romulus Seişanu, adresată premierului şi ministrului de externe privind înarmarea Ungariei este urmată de investigaţii şi de răspunsul guvernului în Cameră. Elementele probatorii în sprijinul întrebării sale, aduse în şedinţa din 14 martie 1934, sunt indubitabile, iar executivul este pus în situaţia de a verifica autenticitatea lor:

„După ştirile publicate de ziarul «Politica» din Belgrad, ca şi de alte ziare străine, în ziua de 8 Martie a.c. un tren compus din 46 de vagoane încărcate cu puşti-mitraliere, piese de mitraliere, părţi de tunuri şi obuziere, piese de tancuri, lansatoare de mine şi de flăcări, măşti contra gazelor şi alt material de război, a trecut prin staţia de frontieră, Frisak, cu permisiunea autorităţilor vamale austriace, şi a fost dirijat, prin Kaiser-Ebersdarf pe calea ferată ungară, în direcţia Budapestei. În cursul ultimelor săptămâni s-au efectuat şi alte transporturi similare pe aceeaşi cale şi cu aceeaşi destinaţie. Dacă ţara de origină, care a exportat acest material nu este indicată, ţara care a tranzitat – (Austria) – şi ţara care le-a importat – (Ungaria) – sunt puse direct în cauză şi responsabilitatea guvernelor lor este direct angajată. Am onoarea să întreb pe d. preşedinte al Consiliului şi pe d. ministru al afacerilor străine, dacă guvernul României nu crede util şi oportun să facă intervenţiunile şi demersurile cuvenite, în legătură cu aceste înarmări şi aprovizionări cu material de război ale statului ungar"[629].

Tot pe tema raporturilor cu Ungaria, deputatul M. Condrus, în şedinţa Camerei din 25 ianuarie 1935, formulează o întrebare pe care o adresează şefului cabinetului şi ministrului de externe. Întrebarea şi

argumentaţia ei se refereau la imixtiunile frecvente ale Budapestei (atât de evidente şi astăzi) în problemele minorităţii maghiare din România, considerată, arbitrar, ca parte a statului ungar[630]. La 11 aprilie 1935 este rândul deputatului de Gorj, T. Giurgiu, să întrebe pe miniştrii muncii, de interne şi de finanţe dacă au cunoştinţă asupra propagandei duşmănoase, dăunătoare statului român, promovată de guvernele ungare şi susţinută de o cantitate importantă de imprimate (cca. 60-70.000 de kilograme) difuzate în Transilvania[631].

Întrebări şi comunicări dificile sau incomode pentru executiv, ce au ca obiect lămurirea motivelor cenzurării unor pasagii din declaraţii ale ministrului de externe francez sau a unor aspecte privind relaţiile româno-sovietice şi franco-sovietice, formulează Gh. Brătianu la 15 ianuarie, 24 februarie şi 2 aprilie 1936, în şedinţe ale Adunării Deputaţilor[632]. Răspunsul la întrebarea formulată pe 15 ianuarie il dă atât ministrul de interne, I. Inculeţ, cât şi secretarul de stat de la externe, Savel Rădulescu.

Răspunsurile demnitarilor, în care se includ şi aspre reproşuri la adresa deputatului N. Robu pentru „declaraţii iresponsabile privind politica externă" a României, „încing" atmosfera din Cameră. Octavian Goga, care ia cuvântul în continuare, pledează pentru reorientarea politicii externe a Regatului Român în sensul apropierii de Germania şi Italia. Intervine apoi universitarul Petre Andrei, care încearcă să demonstreze esenţa reacţionară şi antiumană a fascismului. N. Robu, deputatul incriminat de către ministrul de interne, atacă violent – după aceea – pe ţărănişti şi îl apostrofează pe colegul său de Cameră, naţional-ţărănistul Virgil Solomon, dând naştere unor incidente neplăcute[633].

Asemenea situaţii (minus incidentul) sunt mai numeroase, discuţii ad hoc pe teme de politică externă fiind generate de întrebări sau intepelări, de răspunsuri ale guvernului asupra acestora sau chiar de derularea unor anchete parlamentare (cum a fost şi „afacerea Skoda", în timpul căreia s-au făcut referiri inclusiv la relaţiile cehoslovaco-române).

Condiţia de instituţie politică reprezentativă implică Parlamentul în trendul raporturilor externe şi prin manifestări care au menirea să dea un suport suplimentar orientărilor României în planul relaţiilor internaţionale, un accent sau o motivaţie în plus faţă de un eveniment, cu implicaţii îndeosebi în planul legăturilor bilaterale.

Nichifor Crainic, la 26 iunie 1930, solicita Camerei (şi aceasta accepta) să dea preţuire „la un semn de prietenie intelectuală" manifestată de Olanda prin găzduirea expoziţiei de artă românească la Haga şi prin sprijinul financiar oferit cu generozitate[634].

Manifestări importante sunt organizate cu prilejul vizitei ministrului de externe francez, Louis Barthou, în România (şedinţa camerelor reunite, la 21 iunie 1934, în cadrul căreia N. Titulescu rosteşte un impresionant discurs de omagiere a Franţei[635]) şi a altor demnitari; împlinirii vârstei de 85 de ani de către preşedintele Cehoslovaciei, Thomas Masanyk (ambele adunări în martie 1935[636]); morţii premierului francez Aristide Briand (Camera, la 8 martie 1932), a regelui Albert I, al Belgiei (Senatul, la 19 februarie 1934), a regelui Angliei, George al V-lea (Camera, la 23 ianuarie 1936[637]); desfăşurării, în România, a unor reuniuni şi conferinţe internaţionale etc.

2. Iniţiative şi demersuri vizând cooperarea interparlamentară

În deceniul al 4-lea, mai pregnant decât în perioadele anterioare, Parlamentul român este angrenat într-un sistem complex de raporturi cu instituţii similare din alte state, raporturi care, la rândul lor, sunt integrate şi se desfăşoară sub egida unui organism internaţional dinamic şi cu rezonanţă în mass-media – Uniunea Interparlamentară (I.P.U.)

Prin contacte directe cu parlamentari din alte state sau prin participarea la conferinţele I.P.U., reprezentanţii legislativului român dau o nouă şi importantă dimensiune rolului instituţiei din care face parte, chiar dacă acesta este negat nu de puţini politicieni sau de cetăţeni

neafiliaţi politic. Este un alt paradox al parlamentarismului românesc, a percepţiei deformate a activităţii acestuia în diverse straturi sociale.

Detractorii vieţii parlamentare eludau, cu bună ştiinţă sau nu, inclusiv contribuţii notabile ale Camerei şi Senatului la crearea unei imagini mai favorabile a României în afara hotarelor ei, la aprofundarea unor legături cu oameni politici din alte state, la afirmarea, în esenţă, a politicii externe a statului român.

O parte din vină pentru relativa opacitate a acestui tip de activitate o poartă însuşi reprezentanţii Parlamentului, care nu mediatizează suficient şi prompt aportul lor la extinderea legăturilor cu străinătatea.

De domeniul certitudinii, înscrise drept realizări indiscutabile ale Parlamentului român în această secvenţă istorică, rămân schimburile frecvente, pe diverse planuri, care au loc cu alte parlamente şi prestaţiile notabile ale deputaţilor şi senatorilor români la reuniuni internaţionale ale I.P.U.

Parlamentari români vizitează state şi sunt, la rândul lor gazde primitoare pentru emisari ai legislativelor din alte ţări, care vin în România cu diverse obiective: în scop de afaceri (vicepreşedintele Camerei Comunelor din Marea Britanie, Herbert Dunnie[638], însoţit de secretarul său, Stambbs, în spetembrie 1930[639]) sau pentru efectuarea unor călătorii de studii în Europa Răsăriteană şi Centrală (deputatul turc Naşit Hakki, redactor la jurnalul oficial – „Hakimiyeti Milliye", ce apărea la Ankara –, care soseşte în iulie 1934[640]), informare la faţa locului (Oscar Alesson, parlamentar suedez, în august 1934[641]), constatarea situaţiei minorităţilor din Europa centrală şi răsăriteană (deputatul francez Ernest Pezet, în septembrie 1934[642]), cunoaşterea organizării întreprinderilor comerciale din România, îndeosebi pe cele petrolifere (în septembrie 1936, vicontele Toki, preşedintele Camerei Seniorilor din Japonia[643]), constatarea vieţii citadine din Transilvania (deputatul conservator danez, Hans Urlichsen, în octombrie 1936[644]) ş.a.

Deceniul al 4-lea marchează o implicare mai activă a parlamentarilor români în demersurile I.P.U. – organizaţie nonguvernamentală

creată în 1889 cu prilejul primei conferinţe interparlamentare pentru arbitraj internaţional. Scopul iniţial al I.P.U. era de a favoriza contactele personale între membrii parlamentelor şi realizarea unor acţiuni de cooperare între acestea, cu obiectivul consolidării şi dezvoltării instituţiilor democratice, al extinderii raporturilor bazate pe încredere şi concordie[645]. Ulterior, pe măsură ce I.P.U. îşi extinde activitatea şi, evident, şi câmpul său de acţiune, obiectivele sale se modifică în spiritul concepţiei iniţiale, dar sunt mai generoase şi au o sferă mai largă de manifestări.

Potrivit statutelor sale, I.P.U. are un dublu obiectiv: să se pronunţe „asupra tuturor problemelor de ordin internaţional pentru care este posibilă promovarea unei soluţii prin mijloace parlamentare“ (1) şi să lucreze pentru „afirmarea instituţiilor democratice“, avansând „toate sugestiile în vederea dezvoltării instituţiei parlamentare“, astfel încât să-i amelioreze funcţionarea şi să-i ridice prestigiul (2)[646].

Din 1922, I.P.U. include în statutul său (art. 11) o prevedere potrivit căreia „Uniunea Interparlamentară contribuie la apărarea şi promovarea drepturilor omului, drepturi care au o vocaţie universală, iar respectarea acestora este un factor esenţial al democraţiei parlamentare şi al dezvoltării“[647].

Organele de conducere ale I.P.U. erau: Conferinţa interparlamentară anuală; Consiliul interparlamentar, alcătuit din câte doi membri ai fiecărui grup naţional afiliat, care forma comisii temporare sau permanenete (în deceniul al 4-lea şase la număr: pentru studiul problemelor politice şi de organizare; pentru studiul problemelor juridice; pentru studiul problemelor etnice şi coloniale; pentru reducerea armamentului şi pentru studierea problemelor sociale şi umanitare); Comitetul Executiv (preşedintele Consiliului Interparlamentar este, din oficiu, membru şi preşedinte al C.E.); Secretariatul (sau Biroul Interparlamentar[648]).

Afilierea la I.P.U. este condiţionată de îndeplinirea unor criterii şi obligaţii precum: îndatorirea fiecărui grup parlamentar naţional de a informa propria instituţie din care face parte de rezoluţiile sau alte

documente adoptate de Uniune, de a impulsiona transpunerea lor în practică, de a informa operativ Secretariatul Uniunii asupra demersurilor întreprinse în ţară şi rezultatelor obţinute. Parlamentul român se afiliază la I.P.U. în 1891.

Dezbaterile în cadrul Uniunii sunt libere. Delegaţii întreţin raporturi în nume şi cu statut de relaţii personale; numărul de voturi repartizat fiecărui grup parlamentar este fixat în raport de numărul populaţiei statului resprectiv; delegaţii unui grup parlamentar naţional îşi exercită dreptul de vot potrivit preferinţelor şi convingerilor personale[649].

Grupul parlamentar român din cadrul I.P.U. participă la toate manifestările din deceniul al 4-lea organizate de Uniune, fiind şi gazdă a uneia dintre acestea (în 1931), cum sunt conferinţele Uniunii sau activitatea organismelor pendinte de I.P.U. precum conferinţele parlamentare de comerţ, reuniunile Antantei interparlamentare etc.

O delegaţie de parlamentari români participă la Conferinţa de la Londra a I.P.U. (15-16 iulie 1930), manifestare apreciată ca fiind deosebit de importantă: „Conferinţa de la Londra va merita o atenţie cu totul particulară în analele Uniunii pentru interesul remarcabil care l-a manifestat faţă de rezoluţiile pe care le-a elaborat“[650].

La 15 iulie 1930, Ciceo-Pop anunţă Consiliul Interparlamentar că Guvernul şi Parlamentul României invită Uniunea să-şi desfăşoare a XXVII-a Conferinţă la Bucureşti, invitaţie care este acceptată.

Conferinţa I.P.U. de la Bucureşti îşi desfăşoară lucrările între 1 şi 7 octombrie 1931, având următoarea ordine de zi:

1. Alegerea preşedintelui Biroului Conferinţei.
2. Dezbaterea generală asupra Raportului Secretarului general.
3. Ratificarea rezoluţiilor adoptate de către Consiliu la 13 aprilie 1931 în legătură cu pregătirile pentru organizarea Conferinţei generale pentru dezarmare. Prezentarea raportului de către Subcomisia pentru reducerea armamentelor.
4. Protecţia mamei şi a copilului.
5. Activitatea grupurilor parlamentare naţionale.

6. Chestiuni agrare.
7. Regimul federal în Europa.
8. Comunicarea numelor delegaţilor grupurilor parlamentare naţionale şi a componenţei Consiliului Interparlamentar pentru exerciţiul de după a XXVII-a Conferinţă şi până la a XXVIII-a Conferinţă a I.P.U.
9. Alegerea unui membru în Comitetul Executiv în locul preşedintelui Reichstagului german, Paul Loebe[651].

După Londra, Bucureştiul găzduieşte o Conferinţă importantă a Uniunii, contribuind, astfel, la promovarea mai corectă a imaginii ţării şi a Parlamentului român în lume. Interesantă prin însăşi complexitatea manifestărilor organizate în cadrul ei, prin rezoluţiile adoptate şi prin contribuţiile Parlamentului român la reuşita sa, a XXVII-a Conferinţă a I.P.U. ne conferă, în termeni reali, care era percepţia legislativului român în plan european şi extraeuropean. Este şi motivul pentru care insistăm asupra prezenţei româneşti în documentele şi dezbaterile I.P.U.

Raportul secretarului general trece în revistă evoluţia situaţiei politice şi economice internaţionale, insistă asupra efectelor dezastruoase ale recesiunii economice, subliniază necesitatea cooperării internaţionale precum şi rolul Societăţii Naţiunilor, al Conferinţei pentru dezarmare şi Organizaţiei Internaţionale a Muncii. Raportul face referiri substanţiale la anterioara Conferinţă a I.P.U., menţionând şi participarea grupului parlamentar român. Despre reuniunile Consiliului Executiv de la Londra, care se desfăşoară în timpul Conferinţei I.P.U., şi de la Geneva, din 13 aprilie 1931, la care se dezbat probleme administrative şi financiare, Raportul menţionează că în locul „verificatorului compturilor", parlamentarul român Mircea Djuvara, este desemnat deputatul suedez Mallin. De asemenea, se acceptă, în unanimitate, candidatura preşedintelui Camerei din România, Şt. Ciceo-Pop, la locul vacant din Comitet, prin plecarea canadianului Dandurand[652].

Referitor la activitatea grupului parlamentar român se preciza că „a trimis delegaţia la Conferinţa de la Londra şi a participat la activitatea Consiliului şi comisiilor“[653].

La adresa României şi a parlamentarilor ei se rostesc cuvinte de preţuire, unele având conotaţii interesante şi chiar spectaculoase, într-un fel.

Deputatul belgian Henri La Fontaine declara că: „Este pentru prima dată când Uniunea Interparlamentară, în cursul existenţei sale, deja veche de 42 primăveri, ţine seisunea sa la graniţele Orientului apropiat. Acesta nu este un reproş adresat colegilor noştri români, care, după numeroşi ani, participă remarcabil la dezbaterile noastre. Noi nu putem decât să acuzăm circumstanţele crude prin care naţiunea lor a trecut şi să-i felicităm pentru maniera rapidă cu care s-au ridicat“[654]. După ce se referă, în continuare, la aportul I.P.U. la reconstrucţia lumii postbelice, deputatul belgian face remarca surprinzătoare că iniţiativa României de a punifica prin lege orice intenţie belicoasă este unică în lume, pe care o întăreşte afirmând: „Trebuie să subliniez că România conservă în această problemă meritul de a fi iniţiatoare“[655]. Elogiază, de asemenea, eforturile României pentru securitate şi „înţelegere colectivă“ şi încheie cu aprecieri asupra organizării ireproşabile a lucrărilor Conferinţei, care se va înscrie în analele Uniunii „printre cele mai fructuoase din nobila sa carieră“[656]. Vorbitorul propune ca preşedinte al Conferinţei pe profesorul Dumitru Pompeiu, „unul din cei mai iluştri savanţi cunoscuţi şi apreciaţi în lumea întreagă pentru lucrările [sale] de matematică“. Propunerea este acceptată în unanimitate.

La dezbaterea generală asupra Raportului secretarului general iau cuvântul, din partea României: *Istrate Micescu* (care elogiază pe cei prezenţi); *D. Pompeiu* (ce adresează mulţumiri pentru alegerea sa); *N. Iorga* (care salută pe cei prezenţi în numele guvernului român, relevând, între altele: „Cunoaşterea reciprocă poate fi un punct de apropiere pentru raporturi care pot tinde la îndepărtarea lumii civilizate de fantoma oribilă a războiului“[657]); *V. Pella* (ce subliniază că „Opinia

grupului interparlamentar român în materie de dezarmare a fost bine exprimată la conferinţele precedente... Astfel, noi am spus, încă din 1925, la Conferinţa Internaţională de la Washington, că facem parte dintr-o naţiune a cărei înarmare poate găsi justificare nu în intenţiile sale agresive, ci în situaţia ei excepţională de plasament geografic, fiind într-o stare continuă de legitimă apărare"[658]. Sugerează ca dezarmarea să nu fie apreciată doar sub raport militar, ci şi sub aspect moral şi economic).

Alţi reprezentanţi ai grupului parlamentar român au intervenţii la dezbaterile asupra „Protecţiei mamei şi copilului" (*Gr. Trancu-Iaşi*, *I. Costinescu*) şi la discuţia privind pregătirea Conferinţei generale pentru dezarmare (*V. Pella*, care propune un amendament la rezoluţie, *C. Popescu*, *M. Djuvara*, care pledează pentru încetarea disensiunilor în problema dezarmării, manifestate între grupurile francez şi german). *C. I. C. Brătianu*, *N. Al. Lahovany* şi *Jean Glogoveanu* se manifestă ca buni cunoscători ai problemelor agrare, iar *M. Djuvara*, *I. Răducanu* fac aprecieri pertinente asupra „Regimului federal în Europa"[659].

La lucrările Conferinţei participă un număr important de parlamentari. Astfel, din Franţa sunt prezenţi 23 (între care vicepreşedintele Senatului, Fernand Rabier); Bulgaria – 17 deputaţi; Germania – 14 (între care şi preşedintele Reichtagului), România – 14 (M. Sadoveanu, preşedintele Senatului; D. Brătianu, viecepreşedinte al Senatului; D. Pompeiu, preşedintele Camerei şi preşedinte al grupului parlamentar român; P. Ţopa, vicepreşedinte al Camerei; N. Iorga, premier; J. Mitilineu, senator; M. Djuvara, J. Th. Florescu, N. N. Lahovary, I. Micescu, Şt. Ciceo-Pop , I. Răducanu, Gr. Trancu-Iaşi şi V. Pella – deputaţi; în afara acestora mai participă ca supleanţi: N. Alexa, J. Glogoveanu, T. Iliescu, R. N. Nicolesco – senatori); Danemarca – 10 (3 senatori şi 17 deputaţi); Cehoslovacia – 10 (2 senatori şi restul deputaţi); Suedia – 9 (5 din prima Cameră şi 4 din a doua Cameră); Italia – 8 (4 deputaţi şi tot atâţia senatori); Polonia – 8 deputaţi; Japonia – 6 (toţi membri ai Camerei reprezentanţilor); S.U.A. – 8 (1 senator şi 7 „deputaţi"); Belgia – 4 (între care preşedintele grupului parlamentar,

premierul şi vicepreşedintele Senatului); Ungaria – 4 (3 din Înalta Cameră şi 1 din Camera de Jos); Finlanda – 3 (toţi deputaţi); Norvegia – 3 deputaţi; Grecia – 3 (1 senator şi 2 deputaţi); Estonia – 2 deputaţi; Turcia – 2 deputaţi; Elveţia – 1 deputat; Canada – 1 deputat[660].

Presa internă are cuvinte de apreciere cu privire la manifestarea organizată de către Parlamentul român, iar cea externă elogiază condiţiile excelente de desfăşurare a Conferinţei create de către gazde.

Cu prilejul Conferinţei, grupul parlamentar socialist român organizează o întrunire în sala Palatului ziariştilor, la 7 octombrie, la care iau parte parlamentari socialişti din zece state, între care Paul Loebe, preşedintele Reichstagului german, însoţit de colegii săi Ebert, Schröder, Grümbach, Monnet, precum şi de Barthé (Franţa), Volskers (Belgia), Lew Winter (Cehoslovacia), Sakâzov (Bulgaria)[661] ş.a. Au fost organizate excursii de documentare pe Valea Prahovei, s-au desfăşurat conferinţe de presă şi banchete etc.

Pentru organizarea şi desfăşurarea în bune condiţii a Conferinţei, Parlamentul consumă importanta sumă de 2.381.753 lei[662].

După Conferinţă, preşedintele Adunării Deputaţilor decide, în virtutea art. 158 din Regulament, ca, pentru toate manifestările ce se încadrează în programul I.P.U. să răspundă secretarul general al Camerei[663].

Parlamentari români participă şi la manifestările I.P.U. din următorii ani, prestaţia lor fiind apreciată îndeosebi la a XXIX-a Conferinţă, care se desfăşoară la Madrid (4-10 octombrie 1933), dar şi la următoarele care au loc la Istambul (24-29 septembrie 1934), Bruxelles (26-31 iulie 1935), Budapesta (3-8 iulie 1936)[664] etc.

Atenţia pe care o acordă parlamentarii români acestui tip de activitate se menţine şi în legislaturile 1939-1940. O reprezentativă delegaţie parlamentară românească ilustrează această preocupare prin participarea ei la lucrările celei de a XXXV-a Conferinţe Interparlamentare, ale cărei lucrări se desfăşoară la Oslo în zilele de 15-19 august 1939. Din grupul parlamentar român care se deplasează în capitala Norvegiei fac parte: Constantin Dimitriu, Alexandru Lapedatu, Dimitrie

Pompeiu, Nicolae Săveanu, Voicu Niţescu, Ion Petrovici, Anibal Teodorescu, Dimitrie Ghika, Vespasian Pella, Hans Otto Roth[665] ş.a.

Este ultimul demers al parlamentarilor români în relaţie cu activitatea Uniunii Interparlamentare. La mai puţin de două săptămâni după încheierea lucrărilor sale, Germania şi U.R.S.S.-ul declanşează al doilea război mondial prin atacarea Poloniei.

NOTE

628 M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 75 din 23 septembrie 1930, p. 3836; nr. 87 din 7 octombrie 1930, p. 4829.

629 Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament (Adunarea Deputaţilor), dosar 2932/1932-1933, f. 117.

630 *Loc. cit.*, dosar 2605/1934-1935, ff. 144-145.

631 *Loc. cit.*, dosar 2667/1935-1936, ff. 507-508.

632 *Loc. cit.*, dosar 2663/1935-1936, f. 200; dosar 2717/1936-1937, ff. 3-4, 20.

633 Lucian Blaga, *Op. cit.*, p. 151.

634 M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Adunarea Deputaţilor, nr. 89 din 9 octombrie 1930.

635 Ion Constantinescu, *Op. cit.*, p. 361.

636 „Parlamentul Românesc", an. VI, nr. 165 din 8 martie 1935, p. 9.

637 *Senatul – Sesiunea Ordinară 1933-1934*. Indexul cronologic al dezbaterilor Senatului în sesiunea ordinară 1933-1934, [ed. cit.], pp. 16, 377; M.O. Partea a III-a. Dezbaterile parlamentare. Senatul, nr. 5 din 24 februarie 1934, pp. 192 şi urm.

638 Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Ministerul Propagandei Naţionale, dosar 536/1930, f. 1.

639 *Loc cit.*

640 *Loc. cit.*, dosar 1420/1934, f. 3.

641 *Loc. cit.*, dosar 1214/1934, f. 1.

642 *Loc. cit.*, dosar 841/1934, f. 1.

643 *Loc. cit.*, dosar 1773, f. 1.

644 *Loc. cit.*, dosar 1894, f. 1.

[645] Irina Moroianu Zlătescu, *Protecţia juridică a drepturilor omului*, Bucureşti, 1996, pp. 48-49; *Dicţionar politic*, Bucureşti, Editura Politică, 1975, p. 610.

[646] Union Interparlamentaire. Parlaments, *Un étude comparative sur la structure des institutions représentatives dans quarente et un pays*, Paris, Press Universitaires de France, 1961, p. XI.

[647] Apud: Irina Moroianu Zlatescu, *Op. cit.*, p. 49.

[648] „Annuaire Interparlamentaire. Vie politique et constitutionnelle des peuples", 1934, p. 239; *Dictionar politic*, p. 610.

[649] Union Interparlamentaire. Parlaments, *Une étude comparative sur la structure des institutions représentatives dans quarante et un pays*, p. XII.

[650] *Union Interparlamentaire. Compte Rendu de la XXVII-è Conférence tenue à Bucarest du 1er au 7 octobre 1931*, Lausanne, Genève, Neuchatel, Vevey, Montreux, Berne, Librairie Payot & Cie, 1932, p. 104.

[651] *Ibidem*, p. 19.

[652] *Ibidem*, p. 113.

[653] *Ibidem*, p. 123.

[654] *Ibidem*, p. 309.

[655] *Ibidem*, p. 312.

[656] *Ibidem*.

[657] *Ibidem*, p. 315.

[658] *Ibidem*, p. 386.

[659] *Ibidem*, pp. 459, 480, 506-507, 512, 515, 549, 554, 558, 604 şi urm., 619 şi urm.

[660] *Ibidem*, p. 665.

[661] „Calendarul Muncii", 1932, p. 47; „Magazin Istoric", an. XX, nr. 10 (175) din octombrie 1981, pp. 38-39; „Socialismul", an. XXV, nr. 41 din 11 octombrie 1931.

[662] Arhivele Naţionale Istorice. Centrala, fond Parlament, dosar nr. 2364/ 1931, ff. 17, 23 şi urm.

[663] *Loc. cit.*, dosar 2718/1931, f. 4.

[664] „Annuaire interparlamentaire. Vie politique et constitutionnalle des peuples" din 1934, pp. 340-341; din 1935, pp. 232-233; din 1936, pp. 279-280; din 1937, p. 240.

[665] Livia Dandara, *România în vâltoarea anului 1939*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1985, p. 287.

ANEXE

ANEXA Nr.1

POZIȚIA PARTIDELOR ȘI GRUPĂRILOR POLITICE DIN ROMÂNIA FAȚĂ DE PARLAMENT

	Titulatura formaţiunii politice	Fără modificări	Menţinerea instituţiei parlamentare																				Desfiinţare
			Cu modificări minore										Cu modificări esenţiale										
			Înlăturarea excesului de legiferare	Mărirea reprezentării profesionale în Senat	Introducerea reprezentării profesionale în A.D.	Reducerea numărului senatorilor	Reducerea numărului deputaţilor	Respectarea principiilor minorităţilor	Înlăturarea manoperei politicianiste	Vot plural pentru Senat	Preponderenţă elemente agrare	Modificări generale, neconcretizare	Creşterea rolului Senatului	Consultarea Senatului la desfiinţarea A.D.	Mărirea nr. comisii parlamentare	Desfiinţarea Senatului	Guvernul desemnat de Parlament	Senatorii aleşi pe viaţă	Reprez. tuturor categoriilor de muncă	Parlament alcătuir numai din români	Diurne parlamentari distribuite săracilor	Modificări structurale fără menţionarea lor	
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
1	Partidul Naţional Liberal		•																				
2	Partidul Naţional Ţărănesc						•								•	•							
3	Partidul Poporului			•	•			•															
4	Partidul Ţărănist Radical								•														
5	Partidul Ţărănesc Independent												•	•			•						
6	Partidul conservator						•			•			•										

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
7	Uniunea Agrară										•							•					
8	Partidul Naţional Agrar					•	•												•				
9	Partidul Naţional Democrat	•																					
10	Partidul Ţărănesc (dr. N. Lupu)	•																					
11	Liga Agrară	•																					
12	Partidul Naţional Liberal (Gh. Brătianu)	•																					
13	Partidul Liberal Democrat	•																					
14	Partidul Social-Democrat																					•	
15	Partidul Socialist Unitar																					•	
16	Partidul Socialist (C. Popovici)	•																					
17	Partidul Naţional Creştin						•															•	
18	Partidul Arian																					•	
19	Blocul Muncitorilor Naţional Socialişti																•			•			
20	Liga Naţional-Corporatistă																						•
21	Blocul Cetăţenesc pentru Mântuirea Ţării																						•
22	Garda de Fier															•					•	•	
23	Partidul Comunist											•				•						•	
24	Partidul Maghiar																						
25	Uniunea Evreilor Pământeni	•																					
26	Partidul Poporului German																					•	
27	Partidul Ucrainean											•											
28	Liga Naţional-Creştină																						•

Comisia	Număr de membri														
	Uniunea Naţională	P.N.L.	P.N.Ţ.	P.N.L. Gh. Brătianu	Partidul Poporului	Partidul German	Partidul Maghiar	L.A.N.C.	P.Ţ. dr. N. Lupu	P.S.D.	Parttidul Evreiesc	P.Ţ.D.	Om liber	Liga contra cametei	TOTAL
1. Administraţie generală, judeţeană şi comunală	20	7	3	1	1	1	1	1	1	1	–	–	–	–	37
2. Afaceri străine	20	7	3	1	1	1	1	1	1	1	–	–	–	–	37
3. Agricultură, păduri şi domenii	20	7	3	1	1	1	1	1	1	1	–	–	–	–	37
4. Armată şi marină militară	20	7	3	1	1	1	1	1	1	1	–	–	–	–	37
5. Instrucţie publică, culte şi arte	20	7	3	1	1	1	1	1	1	1	–	–	–	–	37
6. Financiară şi bugetară	38	15	6	2	2	2	2	2	1	1	1	–	–	–	72
7. Lucrări publice, căi ferate, marină comercială	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
8. Comerţ în industrie, mine şi vămi	20	7	3	1	1	1	1	1	1	1	–	–	–	–	37
9. Muncă, asigurări şi prevederi sociale	20	7	3	1	1	1	1	1	1	1	–	–	–	–	37
10. Sănătate şi igienă publică	20	7	3	1	1	1	1	1	1	1	–	–	–	–	37
11. Legislaţie civilă, comercială şi criminală	11	3	1	1	1	1	1	–	–	–	–	–	–	–	19
12. Legislaţie fiscală	20	7	3	1	1	1	1	1	1	1	–	–	–	–	37
13. Disciplină, incompatibilitate şi imunitate	11	3	1	1	1	1	1	–	–	–	–	–	–	–	19
14. Poştă, telegraf, telefon	11	3	2	1	1	1	-	1	1	–	–	–	–	–	21
15. Indigenate şi recunoaşteri persoane morale	20	7	3	1	1	1	1	1	1	1	–	–	–	–	37
16. Petiţii	11	3	2	1	1	1	–	1	1	–	–	–	–	–	21
TOTAL	293	200	44	17	17	17	14	15	14	11	1	–	–	–	643

ANEXA Nr.3

Anul	Majorităţi guvernamentale	Opoziţie total	OPOZIŢIE														
			P.N.L.	P.N.Ţ.	P. Poporului	P. Ţărănesc (Lupu)	P. Maghiar	P. Liberal (Gh. Brătianu)	P. Naţionalist (Iorga)	P. Ţărănist Radical (Gr. Iulian)	L.A.N.C.	Garda de Fier	P. Naţional Agrar (Goga)	P.S.D.	P. Ţărănesc Democrat (Stere)	B.M.Ţ.	Liga Contra Cametei	Alţii
1931	289	98	*	30	10	7	10	12	La guv.	–	8	–	–	6	6	5	**	4
1932	274	113	28	La guv.	4	12	14	14	5	–	11	5	8	7	–	–	–	5
1933	300	87	La guv.	29	–	11	8	10	–	6	9	–	9	–	–	–	–	5
1937	–	235	La guv.	86	–	–	19	16	–	9	39	66	–	–	–	–	–	–

* În cartel cu iorghiştii (Uniunea Naţională)

** În cartel cu Partidul Ţărănesc Democrat (C. Stere)

ANEXA Nr.4

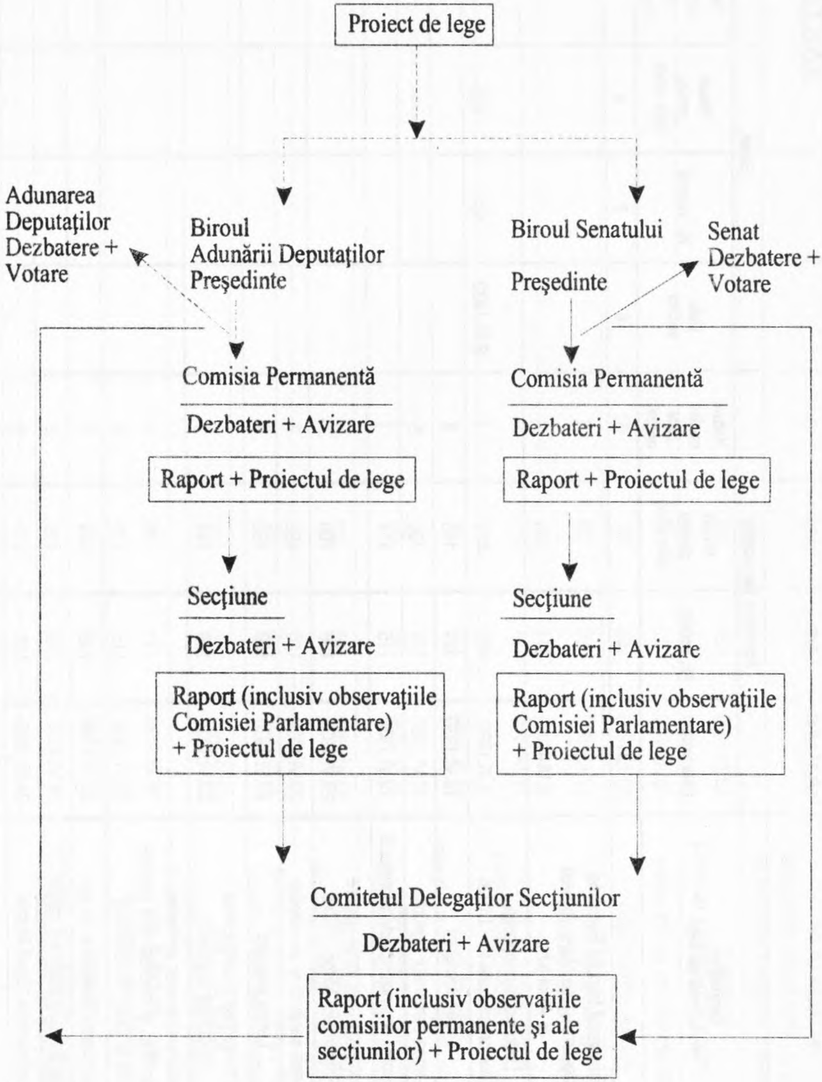
Proiect de lege
Adunarea Deputaţilor Dezbatere + Votare
Biroul Adunării Deputaţilor Preşedinte
Biroul Senatului Preşedinte
Senat Dezbatere + Votare
Comisia Permanentă
Dezbateri + Avizare
Raport + Proiectul de lege
Comisia Permanentă
Dezbateri + Avizare
Raport + Proiectul de lege
Secţiune
Dezbateri + Avizare
Raport (inclusiv observaţiile Comisiei Parlamentare) + Proiectul de lege
Secţiune
Dezbateri + Avizare
Raport (inclusiv observaţiile Comisiei Parlamentare) + Proiectul de lege
Comitetul Delegaţilor Secţiunilor
Dezbateri + Avizare
Raport (inclusiv observaţiile comisiilor permanente şi ale secţiunilor) + Proiectul de lege

Denumirea proiectului de lege	Adunarea Deputaţilor				Senat			
	Data votării	Nr. votanţi	Voturi pentru (bile albe)	Voturi contra (bile negre)	Data votării	Nr. votanţi	Voturi pentru (bile albe)	Voturi contra (bile negre)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Moştenitorul tronului României ia denumirea de Mare Voievod al Albei-Iulia	8.VI.1930	311	310	1				
Lege pentru anularea legilor promulgate la 5.I.1926	8.VI.1930	486	485	1	8.VI.1930	486	485	1
Legea recrutării	18.VI.1930	121	113	8				
Legea camerelor agricole	18.VI.1930	135	130	5				
Legea pentru organizare judecătorească	19.VI.1930	115	114	1				
Acordarea unei rente viagere Patriarhului Miron Cristea	23.VI.1930	136	100	36				
Legea sanitară şi de ocrotire	23.VI.1930	140	133	7				
Legea energiei	23.VI.1930	169	166	3				
Procesarea şi desfacerea băuturilor spirtoase	23.VI.1930	149	144	5				
Transformarea unor conferinţe la Univ. din Buc. şi crearea unei catedre noi la Univ. din Cernăuţi	23.VI.1930	115	115	0				
Autorizarea alergărilor de cai	24.VI.1930	112	109	3				
Protecţia monumentelor naturii	24.VI.1930	118	116	2				
Organizarea Casei Rurale	24.VI.1930	116	113	3				

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Modif. Legii de administrare şi exploatare a monopolurilor Regatului României	24.VI.1930	110	108	2				
Înfiinţarea unor catedre la Univ. din Cluj şi Iaşi	24.VI.1930	114	108	6				
Acordarea unei pensii viagere Mariei Gh. Panu	24.VI.1930	112	112	0				
Acordarea unei pensii viagere Otiliei Mureşanu şi Anei Chendi	24.VI.1930	112	112	0				
Acordarea unui teren în Bucureşti Parohiei române-unite	24.VI.1930	106	103	3				
Convenţie româno-polonă pentru exploatarea liniilor aeriene	24.VI.1930	106	103	3				
Convenţie româno-cehoslovacă privind transportul aerian	24.VI.1930	116	116	0				
Adeziunea Statelor Unite la statutul Curţii Permanente de Justiţie	24.VI.1930	114	114	0				
Credit suplimentar pentru Ministerul Armatei	25.VI.1930	109	108	1				
Decorarea unor ofiţeri	25.VI.1930	109	69	40				
Regia Monopolului de gaz metan	25.VI.1930	144	142	2				
Regia publică a conductelor de petrol ale statului	25.VI.1930	154	146	9				
Acceptarea modificării introduse de Senat la Legea pentru autorizarea alergărilor de cai	26.VI.1930	118	118	0				

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Lege pentru completarea Legii de organizare a Dobrogei Noi	29.VI.1930	148	142	6				
Exploatarea serviciilor de cărăuşie cu vehicule cu tracţiune mecanică	29.VI.1930	128	125	3				
Modificarea unor dispoziţii din Legea pentru executarea silită	29.VI.1930	133	127	6				
Modificarea art. 462 din Legea pentru organizarea administraţiei publice	29.VI.1930	116	114	2				
Autorizarea satului Româneşti (Tighina) de a contracta un împrumut	29.VI.1930	117	117	0				
Acordarea unei pensii viagere Elizei I. Mincu	29.VI.1930	117	111	6				
Deschiderea unui credit ordinar pe seama bugetului Ministerului Armatei	29.VI.1930	112	112	0				
Deschiderea unui credit suplimentar pe seama Ministerului Justiţiei	29.VI.1930	108	107	1				

ANEXA Nr.6

Sesiunea parlamentară	Numele deputatului sau senatorului	Data anunţării interpelării	Data dezvoltării interpelării	Obiectul interpelării	Autoritatea publică interpelată
0	1	2	3	4	5
15.XI.1929 - 30.VI.1930	Tudor Iacobescu (deputat)	22.VI.1930		Situaţia precară a muncitorilor de la stabilimentele militare	Ministerul Apărării Naţionale
	Ion Mirescu (deputat)	23.VI.1930		Nerespectarea duratei zilei de muncă şi protecţia copiilor şi femeilor angajate	Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale
	A.C. Cuza (deputat)	26.VI.1930		Provocări sioniste şi comuniste în Basarabia	Ministerul de Interne
15.XI.1931 - 20.IV.1932	Constantin D. Buşilă (deputat)	26.III.1932		Necesitatea unei politici de încurajare a dezvoltării industriale	Ministerul Industriei şi Comerţului
30.VII.1932 - 10.X.1932	Lotar Rădăceanu (deputat)	18.VIII.1932		Situaţia minorităţii ucrainene	Ministerul Justiţiei
	Michael Landau (deputat)	20.VIII.1932		Arestări abuzive în jud. Orhei, Tighina şi Hotin	Ministerul Justiţiei
	Adam Popescu (deputat)	13.IX.1932		„Cotropirea" muntelui Voinicelu de către societatea «Carpatina»	Ministerul Justiţiei
	Adonis Popov (deputat)	14.IX.1932		Evaziune fiscală a societăţii „I. Berger Tiefbau A.G." din Berlin	Ministerul Finanţelor
15.XI.1932 - 18.IV.1933	Gheorghe Pop (deputat)	24.IX.1932		Situaţia minorităţii şvabe din N-V Transilvaniei	Ministerul Instrucţiunii, Cultelor şi Artelor
	C. Dimitriu (deputat)	24.IX.1932	1.XII.1932	Situaţia comenzilor la Uzinele „Skoda"	Ministerul Apărării Naţionale
	C. Georgescu (deputat)		1.XII.1932	Activitatea Episcopiei ruseşti	Ministerul Instrucţiunii, Cultelor şi Artelor
	I. Fischer (deputat)		1.XII.1932	Deficienţe de aprovizionare a populaţiei maramureşene	Ministerul Agriculturii şi Domeniilor

0	1	2	3	4	5
1.II.1934 – 28.IV.1934	N. Iorga (deputat)	5.III.1934	9.III.1934	Politica faţă de minorităţi	Ministerul de Interne
	Grigore Cihoschi (senator)		9.III.1934	Decizii controversate ale Ministerului Apărării Naţionale	Ministerul Apărării Naţionale
	D. Hurmuzescu (senator)	10.III.1934		Pregătirea tineretului prin muncă	Ministerul Instrucţiei, Cultelor şi Artelor
	N. Miclescu (senator)	16.III.1934		Măsuri de restabilire a încrederii în guvern	Guvern
	Al. Samoilă (senator)	23.III.1934		Modul defectuos al administrării căminelor de ucenici	Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale
	Gr. Filipescu (senator)	16.IV.1934		Situaţia creată guvernului de sentinţa în procesul asasinatului de la Sinaia	Ministerul Justiţiei
	Em. Diaconescu (senator)	27.IV.1934		„Nereguli" la Muntele de Pietate	Ministerul Finanţelor
	Al. Samoil (senator)		27.IV.1934	Necesitatea unificării legislaţiei privind meseriile	Ministerul Justiţiei şi Muncii
	Elémér Gyarfas (senator		27.IV.1934	Restanţe de plată la pensii ale văduvelor, orfanilor şi invalizilor de război	Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale
15.XI.1934 – 20.IV.1935	Adam Ionescu (deputat)	14.XII.1934		Starea deplorabilă a Administraţiei PRAID	Ministerul Agriculturii şi Domeniilor
	Emil Lobonţiu (deputat)	31.I.1935		Sistemul „colonial" de muncă aplicat la fabricile din Mediaş	Ministerul Industriei şi Comerţului
	Nicolae Tică (deputat)	9.II.1935		Situaţia grea a populaţiei de origine română din Basarabia căreia nu i s-a recunoscut cetăţenia română	Ministerul de Justiţie

0	1	2	3	4	5
	A.C. Cuza (deputat)	13.II.1935		Starea industriei naţionale	Ministerul Industriei şi Comerţului
	I. Modreanu (deputat)	14.II.1935		Aplicarea Legii conversiunii datoriei agricole în Bucovina	Guvern, Ministerul Agriculturii şi Domeniilor
	T. Iacobescu (deputat)	4.IV.1935		Nefinalizarea lucrărilor de împroprietărire în jud. Hotin	Ministerul Agriculturii şi Domeniilor
	Adam Ionescu (deputat)	12.IV.1935		Trenarea controlului averii la unii demnitari	Ministerul Agriculturii şi Domeniilor
	C.C. Giurescu (deputat)			Pericolul creării de filiale în România a asociaţiei „The Jewish" din Anglia	Guvern, Ministerul de Interne şi Ministerul Agr. şi Ocrot. Sociale
15.XI.1935 – 14.IV.1936	Mihail Ghelmeanu (deputat)	26.XI.1935		Maniera în care s-a realizat reorganizarea instituţiilor de credit	Ministerul de Finanţe
	Armand Călinescu (deputat)	9.XII.1935		Politica echivocă faţă de curentele extremiste de dreapta	Guvern
	Aurel Dobrescu (deputat)	26.II.1936		Atitudinea inumană a perceptorilor care confiscă, pentru sume infime, obiecte casnice de strictă necesitate	Ministerul de Finanţe
	Aurel Neguş (deputat)	24.III.1936		Situaţia proiectului, din iniţiativă parlamentară, depus la guvern, referitor la modificarea art. 5 al Statutului Societăţii „Reşiţa"	Ministerul Industriei şi Comerţului
15.XI.1936 – 20.III.1937	V. Virtca (senator)	25.XI.1936		Situaţia precară a cooperaţiei din Banat	Ministerul Agriculturii şi Domeniilor
	Leon Seridan (senator)	25.XI.1936		Abuzurile Societăţii Telefoanelor, care eludează clauzele contractuale cu statul român	Ministerul Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor
	C.C. Giurescu (deputat)	26.XI.1936		Colonizarea românilor din afara hotarelor în ţară	Ministerul Afacerilor Străine

0	1	2	3	4	5
	D.R. Ioaniţescu (senator)	4.XII.1936		Legea pentru folosirea elementului românesc în întreprinderi nu se aplică	Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale
	Al. Samoilă (senator)	12.XII.1936		Reţ1neri ilegale din salariile muncitorilor portuari	Ministerul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale
	V. Prelipceanu (deputat)	3.II.1937		Condiţii proaste de salarizare şi de muncă ale lucrătorilor feroviari	Ministerul Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor
	Al. Cartojan (deputat)	13.II.1937		Ministerul eludează soluţia Curţii de Apel din Bucureşti în problema conflictului de muncă de la Serviciul Hidraulic din portul Giurgiu	Ministerul Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor
7.VI.1939 – 11.VII.1939	Victor Vâlcovici (deputat)	26.IV.1939		Sistemul de legiferare prin decrete-legi nu are justificare	Ministerul Justiţiei